بسم الله الرحمن الرحیم

د سرورِ کائنات ﷺ ژوند

تالیف

الحاج ملا عنایت الله علي ابن مولانا محمد انور رحمه الله

المکتبة العنایة

کانسي روډ کوټه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنفی　　　　شافعی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب وغیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

+923052488551
+923247442395

easypaisa
بدلے زندگی آسانی سے

حنبلی　　　　مالکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لا إله إلا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

لومړۍ ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم :: د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

تألیف :: الحاج ملا عنایت الله "علمي"

ابن مولانا محمّد انور رحمة الله علیه

خپروونکی :: پخپله مؤلف.

کمپوزر :: پخپله مؤلف.

اتم چاپ ۱۳۹۵

دغه کتاب او د لیکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځایو کي تر لاسه کیږي:

- مکتبهٔ رشیدیه: سرکي روډ کویټه.
- مکتبهٔ محمّدیه: شاپ نمبر ۱۴ گرومندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبهٔ القرآن والسّنة: محله جنګي پشاور.
-

المکتبةُ الغفّاریةُ ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکي مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کېندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود ایښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل........ ۱۲۶
۲۳ د وحيو نازلېدل........ ۱۲۸
۲۴ د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل........ ۱۴۵
۲۵ د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه... ۱۴۹
۲۶ د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت...... ۱۵۶
۲۷ د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول........ ۱۶۲
۲۸ د دعوت دچپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې........ ۱۶۳
۲۹ د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل........ ۱۶۶
۳۰ د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول........ ۱۶۷
۳۱ د ارقم بن ابي الأرقم کور........ ۱۹۳
۳۲ حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت........ ۱۹۴
۳۳ د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چېله........ ۲۰۲
۳۴ ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ........ ۲۱۰
۳۵ ابو طالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ........ ۲۱۲
۳۶ د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره........ ۲۱۳
۳۷ د حمزه بن عبد المطلب اسلام........ ۲۲۰
۳۸ د عمر بن الخطاب اسلام........ ۲۲۲
۳۹ رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو ورانديزونه........ ۲۳۶
۴۰ دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبرې........ ۲۴۵
۴۱ ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي........ ۲۵۲
۴۲ د ظلم او عداوت عهد نامه، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي .. ۲۵۴
۴۳ درې کاله د ابو طالب په شعب کې........ ۲۵۵
۴۴ د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول........ ۲۵۸
۴۵ ابو طالب ته د قريشو آخرنۍ ډله........ ۲۶۳
۴۶ عامُ الحُزن يا د غم کال........ ۲۶۵
۴۷ خاصه خبرتيا. يا تنبيه........ ۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجهؓ وفات........	۲٦۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟........	۲۷۲
۵۰	د مکي مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر........	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول........	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی........	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي.....	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه........	۳۱۳
۵٦	د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه........	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه........	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت........	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر........	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت........	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقیبان........	۳۵۷
٦۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي........	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع........	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شوریٰ........	۳٦۷
٦۵	د رسول اللهﷺ هجرت........	۳۷۱
٦٦	د کور څخه تر غار ثور پورې........	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې........	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لارې واقعات........	۳۸۳
٦۹	مدینې منورې ته د رسول اللهﷺ رسېدل........	۳۹٦
۷۰	د رسول اللهﷺ د هجرت مهمې او ښکاره نقطې........	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱ د مديني منورې د ژوند اوله مرحله........ ۴۱۷

۷۲ د نوي ټولني جوړول........ ۴۳۰

۷۳ د مسلمانانو په مابين کي ورور ګلوي........ ۴۳۳

۷۴ اولنۍ اسلامي قانون........ ۴۳۶

۷۵ په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير........ ۴۳۹

۷۶ د مديني منورې د يهودو سره معاهده........ ۴۴۴

۷۷ تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې........ ۴۴۶

۷۸ کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي........ ۴۴۷

۷۹ په جنګ او قتال سره الهي اجازه........ ۴۴۹

۸۰ هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي... ۴۵۰

د دوهم ټوک فهرست

۸۱ د بدر لويه او عظيمه غزاء........ ۴۷۰

۸۲ اسلامي لښکر د بدر پر طرف حرکت کوي........ ۴۷۴

۸۳ د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تيارېږي........ ۴۷۶

۸۴ د رسول الله ﷺ مشورتي مجلس........ ۴۸۱

۸۵ د مبارزې شروع کېدل........ ۴۹۶

۸۶ ابليس عليه لعنه د جنګ له ميدانه وزي........ ۵۰۵

۸۷ د ابو جهل وژل کېدل........ ۵۰۶

۸۸ په بدر کي د صادقه ايمان خو نمونې........ ۵۱۲

۸۹ د جنګ بنديان........ ۲۲۵

۹۰ هغه ځا ته د رسول الله ﷺ ورتګ چي د کفارو جسدونه... ۵۲۶

۹۱ پر ابولهب د جنګ د بايللو تاثير........ ۵۲۹

۹۲ مديني منورې ته د مسلمانانو د نصرت خبر رسېدل...... ۵۳۱

۹۳ نبوي لښکر مديني منورې ته حرکت کوي........ ۵۳۳

۹۴ قرآن مجيد د بدر د جنګ په باره کي بيان کوي........ ۵۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۵	د بدر او اُحُد په منځ کي عسکري حرکتونه........	۵۴۵
۹٦	په کُدر کي د بني سُلیم غزاء........	۵۴۷
۹۷	د رسول الله ﷺ د وژلو دسیسه........	۵۴۷
۹۸	د بني قَینُقاع غزاء او سبب........	۵۵۰
۹۹	د السویق غزاء........	۵۵۹
۱۰۰	د ذي اَمَر غزاء........	۵٦۰
۱۰۱	د کعب بن الاشرف یهودي وژل........	۵٦۲
۱۰۲	د فُرُع یا بحران غزاء........	۵٦۸
۱۰۳	د زید بن حارثه رضي الله عنه سریه یا ټولی........	۵٦۹
۱۰۴	د اُحُد غزاء یا د یوه نیستي کوونکي جنګ دپاره........	۵۷۱
۱۰۵	د مشرکانو د لښکر جوړېدل........	۵۷۴
۱۰٦	د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه........	۵۷٦
۱۰۷	اسلامي لښکر جوړول او د جنګ میدان ته وتل........	۵۷۸
۱۰۸	د جنګ او دفاع دپاره نقشه........	۵۸٦
۱۰۹	د مشرکانو د لښکر تیاري........	۵۹۲
۱۱۰	د قریشو له طرفه سیاسي هلي ځلي........	۵۹۲
۱۱۱	د مشرکانو د لښکر د احساساتو د لوړولو دپاره........	۵۹۵
۱۱۲	د جنګ اور بلېدل........	۵۹٦
۱۱۳	د اسد الله حمزه بن عبد المطلب رضي الله عنه شهادت........	٦۰۳
۱۱۴	په جنګ کي د غشي ویشتونکو کامیابه برخه........	٦۰۵
۱۱۵	د غشي ویشتونکو رسوا کوونکې غلطي........	٦۰۷
۱۱٦	د رسول الله ﷺ پر شا وخوا شدید جنګ........	٦۱۴
۱۱۷	پر رسول الله ﷺ د مشرکانو د فشار ډېرېدل........	٦۲۳
۱۱۸	د اُحُد د ورځي عجیبه او نادره قهرماني........	٦۲۴
۱۱۹	د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه........	٦۲٦
۱۲۰	د اُبي بن خلف کافر وژل کېدل........	٦۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۱	د شهیدانو د پزو او غوږو پرېکول........	٦٣٢
۱۲۲	تر جنګ وروسته د عمر فاروق رضي الله عنه او ابو سفیان خبري......	٦٣٤
۱۲۳	د شهیدانو را ټولول او ښخول........	٦٣٩
۱۲۴	مدینې منورې ته رجوع، د حب او قرباني نادره حالات.	٦٤٣
۱۲۵	د اُحُد په جنګ کې د دواړو طرفو وژل سوي کسان........	٦٤٥
۱۲٦	د حمراءُ الاسد غزاء........	٦٤٦
۱۲۷	د اُحُد پر غزاء الٰهي تبصره........	٦٥٤
۱۲۸	د ابو سلمه رضي الله عنه سریه........	٦٦٥
۱۲۹	د خالد بن سفیان د وژلو د پاره د عبد الله لیږل........	٦٦٦
۱۳۰	د عمرو بن العاص اسلام........	٦٦٩
۱۳۱	د رجیع د اوبو غمجنه واقعه........	٦٧١
۱۳۲	د بئر معونه فاجعه........	٦٧٧
۱۳۳	د بني النضیر د یهودو سره غزاء........	٦٨٣
۱۳۴	د ذاتُ الرِّقاع غزاء........	٦٩١
۱۳۵	د بدر دوهمه غزاء........	٦٩٥
۱۳٦	د دومة الجندل غزاء........	٦٩٧
۱۳۷	د خندق یا احزابو غزاء........	٦٩٩
۱۳۸	د بني قُریظه د یهودو سره غزاء........	٧٤٤
۱۳۹	د سلام بن ابي الحُقیق یهودي وژل........	٧٦٢
۱۴۰	د محمد بن مسلمه رضي الله عنه سریه یا تولی........	٧٦٥
۱۴۱	د بنو لحیان غزاء........	٧٦٩
۱۴۲	د عُکاشه رضي الله عنه سریه........	٧٧٢
۱۴۳	د محمد بن مسلمه رضي الله عنه سریه........	٧٧٣
۱۴۴	د ابو عبیده عامر بن الجراح رضي الله عنه سریه........	٧٧٥
۱۴۵	جموم ته د زید بن الحارثه رضي الله عنه سریه........	٧٧٥
۱۴٦	عیص ته د زید بن الحارثه رضي الله عنه سریه........	٧٧٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷ د بني مصطلق غزاء.......... ۷۷۸
۱۴۸ د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په غزاء کي منافقان....... ۷۸۲
۱۴۹ د إفک یا لویو دروا غو حادثه.......... ۷۹۴
۱۵۰ د عبد الرحمن بن عوف رضی الله عنه سریه.......... ۸۱۰
۱۵۱ د علي بن ابي طالب رضی الله عنه سریه.......... ۸۱۰
۱۵۲ د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه سریه.......... ۸۱۱
۱۵۳ د کرز بن جابر الفهري رضی الله عنه سریه.......... ۸۱۲
۱۵۴ د حدیبیې پېښه او صلحه.......... ۸۱۳
۱۵۵ مکې مکرمې ته د عثمان بن عفان رضی الله عنه لېږل.......... ۸۳۱
۱۵۶ د مسلمانو ښځو هجرت.......... ۸۴۳
۱۵۷ د حدیبیې پر صلحه تبصره.......... ۸۴۴
۱۵۸ د مدینې منورې د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره....... ۸۶۱
۱۵۹ د حدیبیې تر صلحې وروسته عسکري حرکتونه.......... ۸۶۲
۱۶۰ د خیبر د غزاء سبب.......... ۸۶۸
۱۶۱ خیبر ته وتل.......... ۸۶۹
۱۶۲ د خیبر دلاري واقعات.......... ۸۸۵
۱۶۳ د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه کېدل.......... ۹۰۶
۱۶۴ د زبیر د قلا فتحه کېدل.......... ۹۱۲
۱۶۵ د اُبي د قلا فتحه کېدل.......... ۹۱۴
۱۶۶ د نزار د قلا فتحه کېدل.......... ۹۱۵

د درېیم ټوک فهرست

۱۶۷ د خیبر د دوهمې حصې فتحه کېدل.......... ۹۲۱
۱۶۸ د ابي الحُقیق یهودي د دوو زامنو وژل.......... ۹۲۷
۱۶۹ په زهرو لړل سوی پُسه.......... ۹۲۸
۱۷۰ د فدک د یهودو سره صلحه.......... ۹۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱	د وادي القرٰی فتحه کېدل	۹۳۲
۱۷۲	د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه	۹۳۳
۱۷۳	د جزیرة العرب څخه د یهودو ایستل	۹۳۴
۱۷۴	د هجرت په اووم کال کي د ځینو تولیو لېږل	۹۳۸
۱۷۵	عمرة القضاء	۹۴۸
۱۷٦	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې	۹۵٦
۱۷۷	د روم پاچا قیصر ته لیک	۹۵۷
۱۷۸	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته لیک	۹۷۲
۱۷۹	د بُصرٰی آمر ته لیک	۹۷۳
۱۸۰	د مصر پاچا مقوقس ته لیک	۹۷۳
۱۸۱	د حبشې پاچا نجاشي ته لیک	۹۷٦
۱۸۲	د فارس پاچا کسرٰی ته لیک	۹۸۰
۱۸۳	د بحرین پاچا (منذر بن ساوي) ته لیک	۹۸۳
۱۸۴	د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک	۹۸۴
۱۸۵	د یمامې رئیس هوذه بن علي ته لیک	۹۸۵
۱۸٦	د عُمان پاچا ته لیک	۹۸٦
۱۸۷	د ځینو سریو لېږل	۹۹۱
۱۸۸	د مؤته جنګ	۹۹۳
۱۸۹	د مؤته د جنګ انتهاء	۱۰۰۸
۱۹۰	د مؤته د جنګ اثر او نتیجه	۱۰۱۴
۱۹۱	د ذاتُ السلاسل سریه	۱۰۱۷
۱۹۲	د خبَط سریه	۱۰۲۴
۱۹۳	د مکې مکرمې د فتحې غزاء	۱۰۲۷
۱۹۴	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي	۱۰۴۹
۱۹۵	د ابو قحافه رضی الله عنه مسلمانېدل	۱۰٦٦
۱۹٦	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېدل	۱۰۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷	حضرت بلال ﷺ پر کعبه شریفه آذان کوي........................	۱۰۷۶
۱۹۸	د بتانو ماتول..	۱۰۷۷
۱۹۹	د بیعت اخیستل..	۱۰۸۴
۲۰۰	د عبدالله بن سعد بن ابي سرح اسلام........................	۱۰۸۷
۲۰۱	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام...............................	۱۰۸۹
۲۰۲	د صفوان بن امیه اسلام..................................	۱۰۹۱
۲۰۳	د مکې مکرمې څخه د سریو یا ټولیانو لېږل....................	۱۰۹۳
۲۰۴	د مدینې منورې د ژوند درېیمه مرحله........................	۱۱۰۶
۲۰۵	د حُنین غزاء...	۱۱۰۷
۲۰۶	دُرید بن الصِمّه......................................	۱۱۰۹
۲۰۷	د مکې مکرمې څخه د حُنین پر طرف حرکت.....................	۱۱۱۲
۲۰۸	د حنین د غزاء غنیمتونه.................................	۱۱۲۸
۲۰۹	د رسول اللهﷺ رضعي خور شیما بنت الحارث...................	۱۱۲۹
۲۱۰	سُراقه بن مالک..	۱۱۳۰
۲۱۱	د طائف محاصره..	۱۱۳۱
۲۱۲	په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل..............................	۱۱۴۰
۲۱۳	د انصارو په زړو کې نا اُمیدي.............................	۱۱۴۴
۲۱۴	د هوازن یوه ډله.......................................	۱۱۴۷
۲۱۵	د مالک بن عوف اسلام...................................	۱۱۵۱
۲۱۶	د جُعرانې څخه عمره....................................	۱۱۵۲
۲۱۷	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام............................	۱۱۵۹
۲۱۸	اهلِ طائف و اسلام ته داخلېږي............................	۱۱۶۱
۲۱۹	د هجرت نهم کال.......................................	۱۱۶۵
۲۲۰	د تبوک د غزاء سبب.....................................	۱۱۶۹
۲۲۱	ابو عامر الفاسق.......................................	۱۱۷۳
۲۲۲	د مسجد ضِرار نزول.....................................	۱۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۳	مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي............	۱۱۸۰
۲۲۴	په تبوک کې د اسلامي لښکر اړول............	۱۲۰۱
۲۲۵	د دومة الجندل فتحه کېدل............	۱۲۰۳
۲۲۶	د هرقل له طرفه قاصد............	۱۲۰۶
۲۲۷	د تبوک څخه مدینې منورې ته رجوع............	۱۲۱۰
۲۲۸	د تبوک د غزاء اثر او نتیجه............	۱۲۲۹
۲۲۹	د مدینې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله............	۱۲۴۱
۲۳۰	د رسول الله ﷺ د لور اُم کلثوم وفات............	۱۲۴۷
۲۳۱	د ابو بکر الصدیق رضی الله عنه حج............	۱۲۴۸
۲۳۲	خلق د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي............	۱۲۵۴
۲۳۳	د بنو تمیم وفد یا ډله............	۱۲۵۴
۲۳۴	د بني عامر وفد یا ډله............	۱۲۵۷
۲۳۵	د بني عبد القیس وفد یا ډله............	۱۲۶۳
۲۳۶	د بنو حنیفه وفد یا ډله............	۱۲۶۴
۲۳۷	د طَی د قبیلې وفد یا ډله............	۱۲۷۰
۲۳۸	د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله............	۱۲۷۷
۲۳۹	د دوو کوځیو خاوند............	۱۲۷۸
۲۴۰	د نجران وفد یا ډله............	۱۲۷۹
۲۴۱	د فَروه بن عمرو الجُذامي قاصد............	۱۲۸۴
۲۴۲	د حَمیَر وفد یا ډله............	۱۲۸۵
۲۴۳	د بنو بُجیله وفد یا ډله............	۱۲۸۵
۲۴۴	د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله............	۱۲۸۷
۲۴۵	هغه کسان چې د اسلام ښوولو دپاره لېږل سوي دي............	۱۲۹۰
۲۴۶	تبصره او خلاصه............	۱۲۹۳
۲۴۷	د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه............	۱۲۹۵
۲۴۸	حجة الوداع............	۱۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سریه........	۱۳۲۲
۲۵۰	رفیق اعلیٰ ته رحلت........	۱۳۲۵
۲۵۱	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع........	۱۳۲۷
۲۵۲	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته........	۱۳۳۰
۲۵۳	د چارشنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه........	۱۳۳۱
۲۵۴	تر رحلت څلور ورځې د مخه........	۱۳۳۶
۲۵۵	تر رحلت یوه یا دوې ورځې د مخه........	۱۳۴۱
۲۵۶	تر رحلت یوه ورځ د مخه........	۱۳۴۱
۲۵۷	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ........	۱۳۴۲
۲۵۸	د احتضار یا زکندن وخت........	۱۳۴۹
۲۵۹	د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو دپاره بحث........	۱۳۵۸
۲۶۰	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهیز........	۱۳۶۴
۲۶۱	د رسول الله ﷺ دپاره قبر کندل........	۱۳۶۵
۲۶۲	د سیرة النبي ﷺ خلاصه........	۱۳۷۳
۲۶۳	د کتاب آخرنۍ صفحه........	۱۳۸۶
۲۶۴	د کتاب مراجع او مأخذونه........	۱۳۸۷

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کي د (ي) ليکل او تلفظ

د دغه کتاب د صحي ويلو دپاره بايدٙ د (ي) تلفظ د خپلي ليکني د حاله سره سم وسي هغه دا سي: په پښتو کي (ي) يا د (ي) تلفظ او آواز پر پنځه قسمه دی، نو لکه څرنګه چي (ي) په تلفظ او آواز کي فرق لري دغه رنګه په خپل شکل او ليکنه کي هم فرق لري، خو متأسفانه نن ورځ ډير ليکونکي په خپلو ليکونو کي د دغه فرق مراعت نه کوي، نو ځکه و لوستونکي ته په ويلو کي تکليف پېښيږي، تر څو چي يوه جمله دوه دريې واره تکرار نه کړي تر هغو يې صحي نه سي ويلای، خو په دغه کتاب کي د (ي) د تلفظ يا آواز سره سم د (ي) د صحي شکل د ليکلو مراعت سوی دی، که د لوستونکو له طرفه د کتاب د لوستلو په وخت کي د (ی) د خپل ليکل سوي شکل او حاله سره سم د تلفظ مراعت وسي، لوستونکي ته د کتاب د ويلو په وخت کي هيڅ تکليف او مشکل نه پيښيږي او د هري جملې په مقصد ډير ژر پوهېدلای سي.

اوس به د (ی) پنځه اقسام په تفصيل سره در وښوول سي:

لکه څرنګه چي مخ کي و ويل سوه: په پښتو کي (ی) پر پنځه قسمه ليکل کيږي او د هر قسم آواز له هغه بله قسمه څخه فرق لري، هغه داسي:

اول قسم (ي) دوه ټکي ښکته پر ښکته لري.

دوهم قسم (ې) دوه ټکي سر پر سر لري.

دريم قسم (ئ) ټکي نه لري خو همزه پر سر لري.

څلورم قسم (ۍ) نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري.

پنځم قسم (ی) نه ټکي لري نه همزه لري او نه لکۍ لري.

او د دغو مختلفو (ي) ګانو مختلف او يو د بل څخه جلا آوازونه دي چي تفصيل يې په لاندي ډول سره دی.

اول: هغه (ي) چي دوه ټکي ښکته پر ښکته لري تلفظ يا آواز يې داسي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوړي، کالي، غوايي، سړي، کوچي، بنګړي، او داسي نور.

دوهم: هغه (ې) چي دوه ټکي سرپر سر لري تلفظ يې داسي دی:

شيدې، مستې، پښې، خوږې، اوږدې، پايڅې، کُلمې او داسي نور.

دريم: هغه (ئ) چي ټکي نه لري خو پر سر همزه لري تلفظ يې داسي دی:

سړئ، منګئ، لرګئ. سوټئ او داسي نور، دغه (ئ) د مذکر دپاره ده.

خلورم: هغه (ی) چي نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري تلفظ يې داسي دی، هګۍ، هيلۍ، غالۍ، خولۍ، شړۍ، لکۍ، نرۍ، او داسي نور، دغه (ۍ) د مؤنث دپاره ده.

پنځم: هغه (ی) چي نه ټکي لري، نه همزه لري، نه لکۍ لري تلفظ يې داسي دی: هغه سپين دی، دا ترموس دی، دا رنګ ژړ دی، سهار دی او داسي نور، دغه (ی) د حکم کولو يا امر کولو دپاره هم ده.

که تاسي د دغه کتاب په ويلو او لوستلو کي د (ی) د دغسي تلفظ مراعت وکړی نو د کتاب ويل او فهمول به ډير درته آسانه سي، ما خود کتاب په ليکلو کي ستاسي د آسانتيا دپاره د (ی) د صحي ليکلو ډير مراعت کړی دی چي البته دغه کار زما دپاره د ستړيا څخه خالي نه ؤ خو ستاسي دپاره هوسايي ده او زما مقصد هم ستاسي خوشالي او هوسايي ده. په درنښت.

که څه هم د (ي) په ليکلو کي د پښتو د ليکوالانو او اديبانو اختلاف سته او ما ته را معلوم هم دی خو د (ي) په باره کي زما شخصي نظر دغه دی او خپلي ليکني تر دغه بيان سوي قانون لاندي ليکم.

والسلام عليکم و رحمة الله و برکاته

عنايت الله 'عِلمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

أعوذ بالله من الشّیطٰن الرّجیم

بسم الله الرحمن الرحیم

إنَّ الحمدَ لله تعالی، نحمده و نستعینه و نستغفره و نستهدیه، من یهده الله فلا مُضلَّ لَه، ومَن یُضلِل فَلَن تَجِدَ له ولیاً مرشِداً، و صلواةُ الله و سَلامُه علی سـیّدِ المرسلین، رحمةً لّلعالمین، محمّدٍ و آله و أصحابه وأهلِ بیته أجمعین. أمَّا بعدُ:

ورونو! موږ مسلمانان حضرت محمّد ﷺ ته سرور کائنات او سرور عالم وایو چي په ساده او ښکاره ژبه سره د دغه القابو مقصد او مطلب، مفهوم او معنٰی: د ټولي دنیا سردار دی، خو اصلاً د سرور کائنات او سرور عالم ترجمه د ټولي دنیا قائد، رهبر او لار ښوونکی ده چي په انګریزي کي (لیډر اف د ورلډ) ورته ویل کیږي، په ظاهره دا لوی لقب او لوی خطاب دی.

مګر کوم چا ته چي دغه لقب ورکول سوی دی د هغه کار نامې واقعاً هم داسي دي چي د هغه دپاره دغه لقب مبالغه نه بلکه عینِ حقیقت دی.

تاسي ښه متوجه سی: و یو چا ته د ټولي دنیا د قائد او رهبر د لقب ورکولو دپاره څلور شرطه په کار دي، که د دغو څلورو شرطو څخه یو شرط نه وي موجود نو هغه چا ته هیڅکله سرور کائنات یا سرور عالم نه سي ویل کېدلای.

تر ټولو اول او لومړۍ شرط دا دی: چي هغه چا به د کوم خاص قوم، خاص نسل یا کومي خاصي طبقې د آرامۍ او سکون دپاره کار نه وي کړی، بلکه د تمامي دنیا د انسانانو د خوشبختۍ او آرامۍ دپاره به یې زحمت ایستلی وي.

هو! د یوه وطن پرسته یا قوم پرسته قائد او رهبر په دې سبب او حیثیت سره چي د خپل قوم یا خپل وطن دپاره یې ډیر لوی خدمتونه کړي دي څومره چي دي زړه غواړي قدر او عزت یې وکړه، مګر که ته د هغه د قوم یا د هغه د وطن څخه نه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه ستا دپاره په هيڅ حال کي قائد، لېډر، او رهبر نه سي کېدلای.

هر هغه څوک چي د هغه خدمت، محبت، خير خواهي او کار نامې د چين دپاره وي، نو د يوه هندوستاني يا يوه مصري د هغه سره څه تعلق او رابطه سته؟ چي هغه دي د ځان قائد او رهنما وبولي، ځکه د ده دپاره يې هيڅ نه دي کړي.

بلکه که هغه قائد د خپل قوم د لوړ والي او ښه معيشت دپاره يو بل قوم خوار کړی او ذليله کړی وي نو معلومه خبره ده چي دغه نور قومونه د هغه څخه نفرت هم کوي او په بده سترګه ور ته ګوري، د ټولو قومو انسانان هغه وخت يو شخص د خپل قائد، رهبر او سردار په صفت سره مني چي د دغه شخص په نظر ټول قومونه او ملتونه، ټول انسانان او وطنونه يو ډول وي او دئ د ټولو دپاره يو قسم خير غوښتونکی وي او په دغه خپله خير خواهي او خدمت کي يوه ته تر بل هيڅ قسم ترجيح او فضيلت ور نه کړي.

د ټولي دنيا د سردار او رهنما کېدلو دپاره دوهم شرط دا دی: چي هغه لېډر داسي أصول او قوانين منځ ته را وړي چي د ټولي دنيا د انسانانو رهنمايي او رهبري کوي او په هغه کي به د انساني ژوند د ټولو مهمو مسئلو حل موجود وي، د قائد او لېډر معنیٰ: رهنما او لار ښوونکی ده، و قائد او رهبر ته د دې دپاره ضرورت سته چي دئ و خلکو ته د کاميابۍ او بهترۍ لار ور وښيي، نو ځکه د ټولي دنيا قائد هغه څوک کېدلای سي: چي د ټولي دنيا و انسانانو ته داسي لاري چاري ور وښيي چي په هغه کي د ټولو انسانانو دپاره کاميابي او بهتري موجوده وي.

د ټولي دنيا د قائد او رهبر کېدلو دپاره دريم حتمي او لازمي شرط دا دی: چي د هغه لار ښووني به د يوه خاص وخت او خاصي زمانې دپاره نه وي بلکه په هر عصر او هره زمانه کي به يو قسم فايده مني او ګټوري وي او په هر وخت کي به صحي، د متابعت او پيروۍ وړ او لايقي وي.

که د کوم رهبر، قائد او لېډر لار ښووني په يوه وخت کي ګټوري وي خو په بل وخت او زمانه کي بېکاره او بې فايدې وي، بيا هم و هغه ته د دنيا قائد او رهبر نه سي ويل کېدلای، د دنيا قائد او رهبر هغه څوک کېدلای سي: تر کومه وخته چي دنيا قائمه او موجوده وي د هغه قائد او رهبر لار ښووني به فايده مني او ګټوري وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم د ټولي دنیا د رهبر او قائد کېدلو دپاره څلورم مهم شرط دا دی: چي دغه قائد به یوازي د اصولو او قوانینو پر وړاندي کولو اکتفاء نه وي کړې بلکه هغه وړاندي کړي قوانین به یې د خلکو په ژوند کي عملاً جاري کړي هم وي او د هغه خپلو قوانینو پر اساس به یې یوه ویښه او کامیابه جامعه او ټولنه په وجود را وړې وي.

هغه څوک چي یوازي اصول او قوانین وړاندي کوي او د عمل جامه نه په واغوندي هغه ته فقط یو مفکّر ویلای سو، هغه هیڅکله قائد او رهبر نه سي کېدلای.

د قائد او رهبر کېدلو دپاره دا حتمي او ضروري ده: چي هغه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به عملي جامه ور اغوندي او دنیا ته به یې ښکاره کوي، یا په بل عبارت: خپل قوانین به د صحي نتیجې سره په عملي شکل ښکاره کوي.

اوس نو راسی چي موږ او تاسي وګورو چي دغه څلور شرطه په هغه ذات کي تر کومه حده موجود وه او موجود دي چي موږ و هغه ته سرور کائنات یا سرور عالم ﷺ وایو.

اول هغه اولنۍ شرط را واخله، تاسي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سیرت مطالعه او تر نظر وباسي، په یوه نظر به دا درته معلومه سي چي د رسول الله ﷺ ژوند د یوه قوم پرست، یا محبِّ وطن ژوند نه دی، بلکه د یوه محبِّ انسانیت، د یوې جهاني نظریې او د یوه جهاني قانون اینبوونکي انسان ژوند دی.

د رسول الله ﷺ په نظر ټول انسانان یو قسم وه، د کوم خاندان، کومي طبقې، کوم قوم، کوم نسل یا د کوم خاص مَلک یا وطن سره د هغه ﷺ دلچسپي یا د زړه اړیکي نه وه موجود، امیر او غریب، لوړ او کښته، تور او سپین، عرب او عجم، شرقي او غربي، سامي او آرین، دغه ټولو ته یې په یوه داسي نظر او حیثیت سره کتل چي دغه ټول د انساني نسل افراد دي، د رسول الله ﷺ د ژبي څخه په ټول عمر یو داسي لفظ، یا یوه داسي جمله نه ده را وتلې او نه یې په ټول عمر داسي یو کار کړی دی چي د هغې وینا، یا د هغه کار څخه دي داسي یوه شُبهه پیدا سي چي ده ﷺ د یوې خاصي انساني طبقې د ګټي او مصلحت سره ډېره علاقه در لودل، نو په همدې سبب د رسول الله ﷺ په ژوند کي حبشۍ او ایرانۍ، رومي او مصري، حتّٰی یهودي او نصراني په داسي ډول د ده ﷺ د کار او دعوت ملګري سوه لکه عرب چي یې ملګري وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ده ﷺ تر رحلت وروسته د ځمکي په هر کونج کي د هر نسل او هر قوم انسانانو رسول الله ﷺ د خپلو ځانو دپاره پر هغه قسم قائد او رهبر وباله لکه د ده ﷺ قوم چي دئ خپل قائد او خپل لېډر باله، دا د هغه خالص انسانيت اثر او کرشمه ده چي نن ورځ د يوه هندوستاني يا افغاني څخه نه بلکه د هر قوم او هر ملت د اشخاصو څخه د هغه مبارک ذات تعريف او توصيف اورو چي په سلهاوو کلونه پخوا په يوه عربي ملک کي پيدا سوی ؤ.

اوس د قيادت او رهبرۍ د مهمو شرطو څخه دوهم او درېيم شرط يو ځای سره را واخله او د رسول الله ﷺ په ژوند کي وګوره، و به وينې چي رسول الله ﷺ د خاصو قومو او خاصو ملکو د وقتي او مقامي، د زمان او مکان، د مسائلو د حلولو پر بحث کولو خپل وخت نه دی ضائع کړی، بلکه خپل ټول قوت يې د انسانيت او بشريت د هغي لويي مسئلې د حلولو دپاره مصرف کړی دی چي د هغې مسئلې د حلولو په واسطه د ټولو انسانانو ټول کوچني کوچني مسائل په خپله حليږي.

اوس به تاسي پوښتنه کوی چي هغه لويه مسئله څه شي ده؟ چي رسول الله ﷺ د هغې د حلولو دپاره خپل ټول عمر او قوت مصرف کړی دی؟ او د هغې يوې مسئلې په حلولو سره د ژوندانه نور ټول مسائل حليږي؟

ښه متوجه سه: هغه لويه او مهمه مسئله دا ده:

څرنګه چي د ټول کون او کائناتو نظام په حقيقت او واقعيت کي پر کومو اُصولو او قوانينو قائم دی، د بشريت او انسانانو نظام هم بايد پر هغو اصولو موافق او برابر وي، ځکه چي انسان د دغه کائناتو څخه يو جزء دی او که د جزء حرکت د کُل د حرکت څخه مخالف وي دا د خرابۍ او بربادۍ سبب او موجب ګرځي، که تاسي په دغه خبره صحي پوهېدل غواړی؟ د هغه آسانه شکل او صورت دا دی:

يو څه کوښښ وکړه: خپل ليدل او کتل د زمان او مکان د قيد څخه آزاد کړه او د ځمکي پر ټوله کوره داسي نظر واچوه چي د دنيا د شروع څخه تر نن ورځي پوري او د آينده تر غير محدود وخته پوري ټول انسانان په يوه وخت کي ستا په حضور کي موجود او ولاړ دي، بيا نو وګوره چي د دغو ټولو انسانانو په ژوند کي د فساد او خرابيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره شکلونه او صورتونه پيدا دي، يا ممکن پيدا سي، د هغو ټولو خرابيو ريښه څه شي ده؟ يا څه شي يې ريښه کېدلای سي؟

پر دغه پوښتنه چي ته هرڅومره غور وکړې، هرڅومره پلټنه او تحقيق وکړې په نتيجه کي به دې جواب ته ورسېږې: چي (د الله جل جلاله څخه د انسان سرکښي او بغاوت د ټولو خرابيو ريښه او اساس دی) دا ولي؟ ځکه د الله جل جلاله څخه باغي او سرکښه انسان خامخا د دغو دوو حالتو څخه يو حال اختياروي:

يا به هغه انسان خپل ځان خود مختاره او غير مسئول بولي، هر څه چي يې زړه غواړي هغه به کوي، چي دغه کار د هغه انسان څخه ظالم او بې پروا انسان جوړوي.

يا به دغه سرکښه انسان بېله الله جل جلاله د بل چا و حکم ته سر کښته کوي او د بل چا تابع به وي، چي د دې شکله څخه هم په دنيا کي د فساد بېحسابه قسمونه او شکلونه پيدا کيږي.

اوس دا خبره د فکر وړ ده او دا پوښتنه پيدا کيږي: چي د الله جل جلاله څخه د بغاوت او سرکښۍ په نتيجه کي ولي دغه خرابۍ او بربادۍ په وجود راځي؟

د دې پوښتني صاف او روښانه جواب دا دی:

دغه سرکښي څرنګه چي د کائناتو له حقيقته خلاف او مخالفه کار دی نو خامخا نتيجه يې هم بده او مخالفه را وزي، ښه متوجه سه:

په حقيقت کي دغه ټول کون او کائنات د الله عزوجل ملک او سلطنت دی، مځکه او آسمانونه، لمر او سپوږمۍ، هوا او اوبه، نُور او روښنايي دغه ټول د الله جل جلاله ملک دي او انسان په دغه سلطنت کي د پيدايشي بنده يا خلق سوي مريي حيثيت لري، دغه ټول سلطنت چي پر کوم معين نظام چليږي که انسان سره د دې چي د دغه کون او سلطنت يو جزء دی او بيا د دغه کون او سلطنت څخه مخالفه رويه او عمل اختيار کړي نو خامخا د انسان دغه مخالفه رويه بربادوونکي او خرابوونکي نتيجې په وجود را وړي.

د انسان دغه سوچ او فکر چي تر ما بل لوړ او مقتدر نسته چي د هغه په حضور کي دي زه د خپل عمل جواب و وايم، دا د حقيقت او واقعيته څخه مخالف کار دی، کوم وخت چي انسان خپل ځان خود مختاره او آزاد و بولي نو خود داسي کارونه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په هيڅ کار کي خپل ځان مسئوله نه بولي، نو بې مسئوليته ژوند او بې مسئوليته طريقه د ځان دپاره اختيار کړي او د خپل ژوند قانون په خپله جوړوي، نو خود بېله شکه او خامخا د دغي خود سرۍ نتيجه بده را وزي، ظلم او تجاوز، وژل او ترټل، د بل حق خوړل، دغه ټول کارونه بې مسئوليته انسان ته روا او جائز وي.

همدا رنګه که يو څوک بېله الله عزّوجلّ بل څوک د اقتدار او اختيار خاوند وبولي او د هغه ښخه وبېرېږي او د هغه د باداري و اوامرو ته سر کښته کړي، دا هم د حقيقت ښخه مخالف کار دی، ځکه په حقيقت کي په ټول کون او کائناتو کي بېله الله جلّ جلاله بل هيڅوک دغه حيثيت او مقام نه لري چي سر دي ور ته کښته سي، نو ځکه د دغه کار نتيجه هم بده را وزي.

د صحي نتيجې د را ايستلو او سالم ژوند کولو دپاره بېله دې ښخه بل هيڅ شکل او صورت نسته چي په مځکه او آسمان کي چي کوم حقيقي او واقعي حکومت دی انسان بايد و هغه حکومت ته تسليم سي او د هغه حکومت و اوامرو ته سر کښته کړي، خپله آزادي او خود سري د هغه په حضور تسليم کړي، خپل اطاعت او بندګي د مځکي او آسمانو و سلطان ته خاص کړي او د خپل ژوند قانون د دې پر ځای چي په خپله يې جوړ کړي يا يې د بل چا ښخه واخلي، د هغه الله جلّ جلاله ښخه يې واخلي چي د کون او کائناتو سلطان دی، دا د هغه اساسي اصلاح لار ښوونه ده چي محمّد ﷺ د انساني ژوند دپاره وړاندي کړې ده، دغه اصلاح د شرق او غرب، د زمان او مکان له قيده آزاده ده، د مځکي پر مخ چي هر چيري انسانان موجود وي او موجود وه، د هغو ټولو د ژوند د اصلاح کولو او سمبالولو دپاره دغه يو اصلاحي پېشنهاد يا وړانديز کافي دی او د هغو ټولو ويران ژوند ور اصلاح کوي او دغه اصلاحي تجويز د ماضي او مستقبل له قيده هم آزاد دی، يو نيم زر کاله د مخه چي دغه قانون څومره صحي او مفيد ؤ نن هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور دی، بلکه لس زره کاله وروسته به هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور وي.

اوس هغه آخري يا څلورم شرط پاته سو چي هغه دا سي ؤ:

د ټولي نړۍ او دنيا قائد به يوازي د اُصولو او قوانينو پر جوړولو يا وړاندي کولو

(c) Kitabtoob.com: The Digital Library

اکتفاء نه وي کړې، بلکه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به يې عملي جامه هم وراغوستې وي، هغه خپل وړاندي کړي أصول به يې د انسانانو په ژوند کي جاري کړي وي او د هغو اصولو پر بنیاد او اساس به يې يوه ویښه او کامیابه، سالمه او خوشاله ټولنه هم په وجود را وړې وي.

او دا هم ټولو ته معلوم تاریخي حقیقت دی چي محمّد ﷺ یوازي فکري او خیالي اصول او قوانین نه دي وړاندي کړي، د هغه خپلو وړاندي کړو أصولو او قوانینو مطابق يې يوه ژوندی او سالمه ټولنه هم تربیه کړې او په وجود را وړې ده.

رسول الله ﷺ د درویشت کلو په لنډه او کو تاه موده کي په لکو انسانان الهي حکومت ته په سر کښته کولو او اطاعت کولو تیار او آماده کړل، د هغو څخه يې ځان پرستي او ځان ځاني ایسته کړل او بېله الله جل جلاله بل د هر شي له بندګیه يې خلاص کړل او بیا يې دغه په لکو انسانان سره یو ځای کړل، یوازي د الله جل جلاله په بندګي کي يې د هغو دپاره نوی اخلاقي نظام، د نوي تمدن نظام، د نوي معیشت نظام، د نوي حکومت نظام جوړ کړی او د ټولي دنیا په حضور کي يې د دغه خبري عملي اظهار وکړی، یا په بل عبارت: ټولي دنیا ته يې دا عملي ور ښکاره کړه: کوم اصول او قوانین چي ما راوړي دي پر هغو اصولو یا د هغو اصولو مطابق څنګه آرامه او هوسا، کامیابه او بختوره ټولنه جوړېږي او جوړېدلای سي او د نورو قوانینو د عملي کولو د ژوند په مقابل کي دغه زما د قانون سره مطابق ژوند څومره ښه، څومره هوسا او څومره صالح ژوند دی.

نو دا هغه کارنامې دي چي د هغو پر بناء د محمّد ﷺ څخه د ټولي دنیا قائد او رهبر، زعیم او لېډر جوړوي او مورږ هغه ته بېله شکه سرور کائنات او سرور عالم وایو، د رسول الله ﷺ دغه کار د یوه خاص قوم دپاره نه ؤ بلکه د ټولو انسانانو دپاره ؤ، د ده ﷺ اصول او قوانین د انسانیت مشترک میراث دی چي په هغه کي د یو چا حق د بل چا تر حق لږ یا زیات نه دی او هر څوک چي وغواړي د دغه میراث څخه کافي فایده اخیستلای سي، خو زه نه پوهېږم چي د دغو اصولو او قوانینو سره تعصب درلودل او د هغو څخه د مخالفت کولو دپاره څه شي سبب کېدلای سي؟

او د دغه مخالفت دپاره څه دلیل موجود دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: زما او ستاسي مثال داسي دی: لکه يوه سړي چي اور بل کړی وي، نو پتنګان او بورا ګاني و هغه اور ته ځانونه وراچوي او دغه سړئ يې د هغه اوره څخه را ګرځوي او دوی بيا هم ځانونه د ده څخه خطا کوي او اور ته ورلوېږي، زه هم تاسي له اوره را ګرځوم او تاسي زما د لاسه څخه ځانونه خلاصوی يا ښويوی او اور ته لوېږی.

تاسي پوهېږی چي رسول الله ﷺ آسمان ته نه بلکه لوړ تر آسمانو وختی او تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري ولاړی، و اُفُقِ أعلٰی ته وختی، په دغه سفر کي د کون تر انتهاء او آخر هم تېر سو، د قاب قوسين درجې ته ورسېدی او د خپل رب د ربوبيت او الوهيت لويي لويي علامې يې وليدلې، هلته يې د الله جل جلاله سره بېله واسطې خبري وکړې، هلته د الله جل جلاله له طرفه دا ورونښوول سوه چي يو انسان د لمانځه په واسطه د خپل رب او خالق سره صِله او ارتباط پيدا کولای سي او له هغه ځايه بيرته سراج منير، بشير او نذير، رؤف او رحيم، هادي او مهدي مځکي ته را کښته سو، چي دلته د خپل رب دين نشر کړي او د اسلام لاري ته خلک دعوت کړي.

يو د صالحينو څخه وايي: سرور کائنات رسول الله ﷺ آسمان ته وختی او بيرته مځکي ته راغلی، نو وايي: زه په الله سره قسم يادوم که زه آسمان ته وخېژول سم، بيا به هيڅ په دې فکر کي نه سم چي بيرته دي مځکي ته ولاړ سم.

مګر سرور کائنات رسول الله ﷺ بيرته مځکي ته زما او ستا د لار ښوونې دپاره راغلی چي ما او تا د دوږخ له اوره خلاص کړي، خو افسوس، زر افسوس چي ځيني بد بخته انسانان دغه حق لار ښوونې نه قبلوي، د شيطان متابعت د رسول الله ﷺ تر متابعت خوښوي او د دوږخ پر اور په روښو سترګو ورځغلي.

الهي! زما او د ټولو ويونکو او اورېدونکو ستا د مبارک رسول ﷺ محبت او متابعت په نصيب کړې، إلهي! توفيق را کړې چي ستا د دين د نشرولو او تبليغولو دپاره په ځان او مال سره کوښښ وکړو، آمين يا رب العالمين!

وصلّی الله تعالٰی علٰی خير خلقه محمّد وآله وأصحابه أجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولي طبعې يا اول چاپ مقدمه:

أعوذ بالله من الشيطن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ ونستغفرُهُ ونتوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، مَن يهده اللهُ فلا مضلّ لهُ، ومن يُضلل فلا هاديَ لهُ، وأشهدُ أن لا إله إلاّ الله وحده لا شريكَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُهُ ورسولُهُ، صلى الله عليه وآله واصحابه وسلّم تسليمًا كثيرًا. امّا بعد:

څرنګه چې د رسول الله ﷺ مبارک سيرت د دنيا په هره ژبه سره موجود ؤ او موجود دی، هر عالِم د دغه مبارک تاريخ څخه ترخپله وسه يو څه ليکلي دي خو موږ پښتنو په پښتو ژبه سره داسې جامع کتاب نه درلودی چې په هغه کې دي د رسول الله ﷺ د ژوندحوادث او واقعات د تاريخ سره موافق او په پرله پسې ډول ليکل سوي وي، حال دا چې د رسول الله ﷺ پيژند ګلوي او د هغه ﷺ په ژوند خبرېدل زموږ ديني مسؤليت دی، ځکه که د رسول الله ﷺ په ژوند خبر نه سو متابعت يې څنګه وکړو؟ اوکه رسول الله ﷺ و نه پيژنو، ايمان څنګه پر راوړو؟

خو د نن څخه تقريبًا لس کاله د مخه ما د سيرت النبي ﷺ په نامه سره د ټيپ د فيتو په واسطه يو مضمون ثبت او نشرکړی، البته هغه وخت د ځوانۍ آخري وختونه وه آواز او د خبرو کولو توان او طاقت يوه اندازه د ځوانۍ پر قسم وه او اوس مې د دوهم وار دپاره د رسول الله ﷺ د ژوند حالات د سپين ږېرتيا او ضعف په حالت کې (*د سرورکائنات ﷺ ژوند*) په نامه سره وليکل چې هم مې د ټيپ په فيتو کې ثبت کړی او هم غواړم چې د کتاب په شکل سره يې وګرانو وطنوالو ته تقديم کړم، خو دا وار نه هغه د ځوانۍ آواز سته او نه د خبرو کولو توان او قدرت، مګر د هغه آواز او طاقت په عوض اوبدل کې په دغه اوسني ليکل سوي مضمون کې معلومات زيات سوي او ډېر سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول وار ثبتولو کې ما د خپل ځان و ناقص استعداد ته کتل، نو دا مي نه په خيال او نه تصور کې را ګرځېدل چي دغه نشر سوې سلسله دې دومره جهاني شهرت پيدا کړي لکه پيدا چي يې کړه او د خلکو به په دغه اندازه سره خوښه سي، لکه خوښه چي يې سول.

خو په حقيقت کې زه نه پوهېدم چي دغه بيان زما د ناقص استعداد سره تعلق نه لري بلکه دغه بيان د يوه کامل انسان د ژوندانه بيان دی، دا د رسول الله ﷺ د ژوند بيان دی، ځرنګه چي رسول الله ﷺ و ټولو مسلمانانو ته محترم او مکرم، مرغوب او محبوب دی، نو خود د هغه محبوب ﷺ سيرة هم محبوب وګرځېدی او د مسلمان ورونو له طرفه يې تود هرکلی وسو، د اورېدونکو په زړو کې يې ځای ونيوی او بايد وېې نيسي ځکه الله جل جلاله خپل رسول ته ډېره عظيمه درجه او لوړ مقام ورکړي دي، د ده ﷺ محبت يې په الٰهي قدرت د مسلمانانو په زړو کې ښخ کړی دی.

او الله جل جلاله د رسول الله ﷺ متابعت د الله جل جلاله سره محبت بللی دی.

الله جل جلاله د سورت آل عمران په (۳۱) نمبرآيات کې فرمايي:

﴿ قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٣١﴾ ﴾. [آل عمران:۳۱]

يعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه: که چيري تاسي د الله عزوجل سره محبت لرى او محبت کوی نو زما متابعت وکړی چي الله جل جلاله به ستاسي سره محبت وکړي، تاسي به خوښ ولري او تاسي ته به ستاسي ګنهونه دروبخښي.

چي هم دغه الٰهي تنبيه او خبرتيا يو د هغو سببو څخه وګرځېدل چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ و محبت ته په خپلو زړو کې په پوره شوق او ذوق سره ډېر پراخه ځای ورکړی دی او مسلمانان په داسي لارو چارو پسي ګرځي چي د دوی او د رسول الله ﷺ په منځ کې محبت زياتوي.

د اسلام د شروع څخه تر اوسه پوري علماء کرام د رسول الله ﷺ د سيرت او ښو خويو په بيانولو کې په مسابقه کې دي خو د هيڅ بشر په وسه نه ده پوره چي د هغه أکمل البشر، أعظم البشر، مکرم او مشرف ذات اخلاق او اوصاف لکه ځرنګه چي ښايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغسې بيان کړي، هغه ذات چې الله عزوجل د هغه په باره کې فرمايي:

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾. [القلم: ۴]

يعني: اې محمّده! ﷺ بېشکه چې ته پر ډېرو لويو او عظيمو خويو يې، ستا افعال او اقوال، ستا اخلاق او معاملې ټول عظيم او کريم دي.

د اُم المؤمنين حضرتِ عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وسوه: چې د رسول الله ﷺ اخلاق او عادات څنګه وه؟ دې رضي الله عنها وويل: «كَانَ خُلُقُهُ القرآن»

يعني: د ده ﷺ خويونه او اخلاق ټول د قرآن سره موافق او مطابق وه.

سبحان الله! هر هغه څوک چې دغسې وي، هغه تر ټولو خلکو او مخلوقاتو افضل او اکمل دی او د دې حقداره دی چې ټول مخلوقات محبت ور سره ولري، مګر زه او زما ناقص علم، زما ناقص فهم، زما ناقصه ژبه د دې څخه ډېر عاجزه دي چې د سيد الأولين و الآخرين ﷺ ژوند او اخلاق، افعال او اقوال دي داسې بيان کړي لکه څرنګه چې ښايي.

ندانم کدامین سخن گویمت   که والا تری زانکه من گویمت
ترا عز لولاک تمکین بس است   ثنای تو طٰه و یٰس بس است
چه وصفت کند سعدیِ ناتمام   علیک الصلوٰة ای نبی والسلام

خو فقط زه د ځان دپاره دا سعادت او کاميابي بولم چې د رسول الله ﷺ د مبارک نور څخه دومره روښنايي حاصله کړم چې خپل ژوند په روښانه کړم او د جهل په تاريکو کندو او شېلو کې هلاک نه سم.

غواړم چې په ژوند کې د رسول الله ﷺ د اُمت څخه يم او په داسې حال کې مړ سم چې بيا هم د ده ﷺ د اُمت څخه يم، او الله جل جلاله د ده ﷺ په شفاعت ګنهونه را معاف کړي او د ده ﷺ د مبارک لاس څخه د حوض کوثر اوبه وڅښم.

نو ځکه بيا مې د دوهم وار دپاره د سيرت النبی ﷺ په ليکلو شروع وکړه او په دې وار کې مې ځينې تبصرې او نور ګټور معلومات هم پر زيات کړل او هم مې د اولې ليکنې ځينې روايتونه په قوي روايتو بدل کړه، په اول ځل ليکنه کې زما اعتماد فقط پر يوه منبع ؤ، هو! د موضوع د صحت او موجوديت دپاره مې د سيرت او تفسير

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلف کتابونه ور سره کتل خود موضوع پر جزئیاتو مي ډیر تاکید نه کاوه.

مګر څرنګه چي دا وار د ځینو مسلمان ورونو په خواهش او غوښتنه سره غواړم چي دغه بحث او مضمون و خپلو پښتو ژبو مسلمان ورونو ته د کتاب پر قسم هم تقدیم کړم. ځکه د ټیپ فیتې ډیر ژر استهلاکیږي، شکیږي او ورکیږي مګر کتاب! که څه هم ویل یا مطالعه کول یې د وخت د نیستي والي یا د نورو عذرو په سبب د فیتو تر اوریدلو سخت او مشکل دي خو د کتاب عمر زیات دی.

نو په دغه امید غواړم چي د دغه لیکني په سبب د دغه علمي خرمن د وړو تولووتکو څخه سم او دا هم د یادوني وړ ده چي د سیرت النبي ﷺ په دا ځل لیکنه کي مي تر هغه اول وار چي د فیتو په واسطه نشرسوی ؤ ډیر زیاتوب کړی دی، ځکه د مختلفو کتابو څخه مي ډیر مفید او ګټور مضامین را نقل کړي دي او په د مخني نشر سوي سیرت کي چي کوم مضامین په اختصار سره لیکل سوي وه، دا وار په صحي شکل او پوره تفصیل سره لیکل سوي دي او په کومو ځایو کي چي د تقدیم او تأخیر په لحاظ د جملو د ترکیب سهوه پیښه سوې وه هغه هم د بشري توان او قدرت پر اندازه اصلاح سوې ده.

څرنګه چي دا وار د دې بحث څخه د کتاب جوړولو إراده لرم نو مي ځان ډیر ستړی کړی د جملو ترکیب مي ترخپله وسه اصلاح کړی د واقعاتو تاریخ مي تر یوې اندازې روښانه کړی، ځیني هغه روایتونه چي د ضعیفه ګومان پر کېدی په قوي روایتو بدل کړل سوه، د مکرمو آیاتو ترجمې بیان سوې، هیله ده چي د ویونکو او اوریدونکو د فایدې او خوښۍ سبب وګرځي.

سُبْحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

و آخرُ دعوانا ان الحمد لله رب العالمین، وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمّد وآله واصحابه اجمعین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرور کائنات ﷺ ژوند

الحمد لله موفّقِ المؤمنين، و ناصرِالموحّدين، و مرسِل خيرخلقه الى العالمين، اصطفاه من خَلقِه ورَزَقَهُ خيرَ خِصال و أتم الصفات من الحكمة، و الشّجاعة، و المروئة، و جامع الصفات القيادة فى امورالدّين و الدّنيا، والصّلوة و السّلام على سيدنا محمّد بنِ عبدِالله خاتَمِ الأنبياءِ والمرسلين، و قائد الغُرِّالمياميـن، النبي الكريم، الهادي، الأمين، الصّادق، المربِّي، القائد، فافضل الصلوةِ و السّلامِ عليه، و على آله و اصحابه، و ازواجه، وذرِّيّته، و مَن سار على نهجه الى يوم الدين. امّا بعد:

دغه کتاب چې (د سرور کائنات ﷺ ژوند) په نامه سره یادیږي د محمّد ﷺ د سیرت یعني: ژوند او اخلاقو، اقوالو او اعمالو په باره کې بیان کوي، دغه کتاب د سیّد البشر خاتَم الرُسل ﷺ د عظیم او مبارک ژوند تاریخ بیانوي، د دې بیان څخه یوازې دا نه دی مقصد چې مسلمانان د خپل پیغمبر محمّد مصطفٰی ﷺ په مبارک حیات خبر سي بلکه په دې خبرتیا کې نوري ډیري مهمي فایدې هم سته چې په ښکاره سره چا ته نه معلومیږي.

د رسول الله ﷺ د سیرت د بیانولو او لیکلو، اوریدلو او زده کولو څخه دا غرض او مقصد نه دی چې د تېر تاریخ معلومات راته وسي یا دا چې عجیبي او غریبي قصې یا نادره معلومات بیان سي، نو ځکه موږ مسلمانانو ته دا نه ښایي چې د سیرت اوریدل او زده کول د تاریخ پر قسم واورو یا ځان په خبر کړو او سیرت ته هم په داسي سترګه وکتل سي لکه د یوه خلیفه ژوند یا د یوه پاچا تاریخ یا د تیري سوي زمانې معلومات، بلکه د سیرت د بیانولو، لیکلو، اوریدلو او زده کولو څخه مقصد او غرض دا دی چې یو مسلمان د اسلام د حقیقت تصور وکړي، هغه اسلام چې د رسول الله ﷺ د ژوند څخه یې مبادي او احکام، قواعد او اساس را وتلي او استنباط سوي دي.

زه به دلته د رسول الله ﷺ د سیرت د پوهېدلو او زده کولو لږ څه فایدې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصار سره درته بیان کړم.

اول: د رسول الله ﷺ نبوي شخصیت پېژندل، که څوک د رسول الله ﷺ د ژوند په هغو کیفیتو او حالاتو خبر سي چي پر رسول الله ﷺ تېرېدل دا به یې یقین سي چي رسول الله ﷺ یوازي عبقري یا نابغه نه ؤ چي د ده ﷺ نبوغ، دئ ﷺ په خپل قوم کي لوړ او دغه مقام ته ورساوه، بلکه تر نبوغ او عبقریت د مخه د الله جل جلاله رسول دی چي الله عزوجل یې په وحیو سره تائید او تاکید کاوه او الٰهي توفیق ور سره ملګری ؤ، نو موږ محمّد ﷺ د رسولُ الله ﷺ په صفت سره پېژنو او ایمان پر لرو.

دوهم: د سیرة د پوهېدلو دوهمه فایده دا ده: چي انسان په خپل حضور کي د کامیابه ژوند د ټولو امورو دپاره، بلکه د شرافت د ژوند دپاره یو اعلٰی مثال و ویني، چي د هغه ﷺ ژوند د خپل ځان دپاره قانون او تګ لاره وګرځوي، په هغه پوري لاس ونیسي او په هغه پسي اقتداء وکړي، په دې کي هیڅ شک نسته که یو انسان هر څومره په یوه مَثَلِ أعلٰی پسي وګرځي، په یوه داسي رهنما او لار ښوونکي پسي وګرځي چي د ژوند په ټولو چارو کي دي کامل او مثلِ أعلٰی وي،

بېله شکه دغه پوره والی او کمال د رسول الله ﷺ په ژوند کي پیدا کولای سي، ځکه الله جل جلاله د ټولو هغو انسانانو دپاره چي د الله جل جلاله د رحمت او د آخرت د ورځي د کامیابۍ امید لري قُدوه او لار ښوونکی ښللی دی، الله عزوجل فرمایي:

﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْـَٔاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾﴾ [الاحزاب/٢١]

درېیم: د رسول الله ﷺ د سیرت د خبرېدلو او زده کولو په واسطه انسان د کتاب الله په مفاهمو او مقاصدو پوهېدلای سي، ځکه د قرآن مجید د ډېرو آیاتو ترجمه په هغو واقعاتو او حوادثو سره معلومېږي کوم چي دغه آیاتونه د هغو واقعو او حادثو په وخت او باره کي نازل سوي دي، نو ترڅو چي چا ته د هغو واقعاتو حالات نه وي معلوم د قرآن مجید په معنٰی او مقصد هم نه سي پوهېدلای، ځکه د قرآن کریم ډېر آیاتونه د یوې خاصي واقعې یا خاص بیان دپاره چي په هغه وخت پوري تعلق لري نازل سوي دي، نو ځکه ترجمه یې هم تر هغو نه سي معلومېدلای چي وخت د نزول

او سبب د نزول يې معلوم نه سي او د آياتو د نزول سببونه تر هغو نه سي معلومېدلای تر څو چي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سيرت را معلوم نه سي.

څلورم: د سيرت په معلوماتو سره مسلمان د اسلامي صحي ثقافت او معرفت ډېره حصه يو ځای کولای سي، په دې کي هيڅ شک نسته چي د اسلام د مباديو د پوهېدلو دپاره که دين دی که عقيده، که احکام دي که اخلاق د رسول الله ﷺ ژوند يو روښانه مجسد تصوير دی.

پنځم: د رسول الله ﷺ په سيرت پوهېدل د يوه اسلامي معلّم او واعظ دپاره د تعليم او تربيې په باره کي يوه ژوندی نمونه او لارښوونه ده، ځکه رسول الله ﷺ يو فاضله معلّم، صادقه ناصح او مهربانه مربّي ؤ، د دعوت په مختلفو مرحلو کي يې د تعليم او تربيې وړ او مناسب طريقې استعمالولې.

پر دې ټولو سربېره د رسول الله ﷺ په ژوند کي د انسانيت ټول اړخونه که اجتماعي دي که فردي داخل او شامل دي، يو انسان په هر حالت کي که يو مستقل فرد وي يا د ټولني يوه فعاله عضوه وي د خپلي پوره کاميابۍ دپاره د رسول الله ﷺ و متابعت ته اړ او محتاجه دی، ځکه د رسول الله ﷺ ژوند موږ ته د يوه مستقيم يا پر لار برابر ځوان د سلوک او اخلاقو بېمثاله نمونې راښيي چي د خپل قوم او ملګرو سره ځومره امين او ځومره صادق ؤ.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه واعظ په صفت يوه بېمثاله نمونه دی چي خلک يې د الله جل جلاله لاري ته په حکمت او موعظۀ حسنه سره ور بلل او خپل ټول طاقت يې د رسالت د رسولو په لار کي مصرفاوه.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه دولت د رئيس او حاکم دپاره ښه لارښوونکی دی چي په ځومره هوښياري او حکمت سره يې کارونه مخ ته بېول، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه مثالي او حق پرسته مېړه دپاره لارښوونکی دی چي د خپلي ښځي سره بايد څنګه ژوند او ګذاره وکړي، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه پلار دپاره په عاطفه او مهرباني کي لارښوونکی دی، رسول الله ﷺ د زوجاتو او اولادو په حقوقو او واجباتو کي دقيق عدل کاوه د هر چا حق يې د هغه د حاله سره سم او پوره ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ ژوند د یوه حربي قومندان او صادقه آمر دپاره لار ښوونکی دی.

د رسول الله ﷺ ژوند د یوه جامع مسلمان دپاره هغه چي په خپل ژوند کي صحي تقسیم اوقات او په معاملو کي عدل ولري لار ښوونکی دی چي څومره د خپل رب عبادت وکړي او په عین وخت کي د خپلي کورنۍ او ملګرو سره لطیف او د ښه طبیعت خاوند هم وي.

داسي نور ډېر مثالونه سته، که غواړې چي بختور او کامیابه ژوند ولرې نو خامخا د رسول الله ﷺ په ژوند ځان خبر کړه او متابعت یې وکړه، ځکه د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل بل څه نه دي بېله دغه انساني اخلاقو ښکاره کول، چي دغه ټول اخلاق په هغه بېمثله نمونه او کامل بشر کي سره یو ځای سوي وه او موږ یې خامخا و متابعت ته ضرورت لرو، که غواړې چي په دنیا او آخرت کي کامیابه او بختور ژوند ولرې د رسول الله ﷺ متابعت کوه.

اوس نو کېدلای سي چي دغه پاک تاریخ د محمّد مصطفٰی ﷺ د پیدایښت څخه را شروع کړو مګر ما دا ښه و بلل چي تر دغه پاک میلاد له دمخه را شروع سي دپاره د دې چي دا را معلومه سي چي د دغه لار ښوونکي نور تر را تګ د مخه د عربو ژوند او تاریخ څنګه او څه ډول ؤ او بیا د وحیو په راتګ سره څنګه سو؟ هغه تغیر چي د رسول الله ﷺ د رسالت په واسطه یوازي په جزیرةُ العرب کي نه بلکه په ټول عالَم کي راغلی دی لوی او مهم تغیر دی، خو انسان ته دا فرق تر هغو نه سي معلومېدلای ترڅو د دغه پاک سیرت معلومات ورته و نه سي.

او شروع هم ډېره سخته ده نه پوهېږم چي د کوم ځای څخه یې را شروع کړم ځکه تر اسلام د مخه د عربو تاریخ ډېر اوږد او لوی تاریخ دی، خو ما دا ښه وبلل چي د هغه ځای څخه شروع وکړم کوم چي الله عزّوجلّ خپل معزز پیغمبر ابراهیم علیه السلام امر کړی چي خپله ښځه هاجر رضي الله عنها او د دې هغه کوچنۍ د تي رودلو زوی اسماعیل علیه السلام بوزه او په مکه مکرمه کي یې پرېږده چي هغه وخت دغه مکه بېله اوبو او بېله زراعته د تورو او لویو غرو په منځ کي یوه خالي ډبرینه شېله وه او هغه وخت کعبه شریفه هم نه وه جوړه سوې، ځکه کعبه شریفه بیا په وروسته کي ابراهیم علیه السلام او د ده زوی اسماعیل علیه السلام جوړه کړل.

نو دغه شپله چي نوم يې مکّه يا بَکّه دی يوه خالي شپله وه چي نه هلته انسانان وه او نه د انسانانو د ژوند کولو شرائط موجود وه، هلته نه اوبه وې نه زراعت. نه کلی ؤ نه کور فقط غرونه او ډبري دي، نو د الله جل جلاله په امر ابراهيم عليه السلام د خپلي ښځي او کوچني زوی سره د فلسطين څخه مکې مکرمې ته راغلی او هلته يې د بيتُ الله الحرام د مځکې سره خپله زوجه هاجَر او خپل کوچنئ زوی اسماعيل عليه السلام پر وچ دښت پرېښوول او دئ عليه السلام رهي سو، هاجر رضي الله عنها په تعجب کي سوه چي موږ څنګه دلته پرېږدي؟ دلته خو نه اوبه سته نه خورک، نه انسانان سته نه زراعت، نه کلی سته نه کور او زما سره دغه کوچنئ د تي هلک هم را سره دی، نو يې پسي ورږغ کړل: موږ څنګه دلته پرېږدې؟ ابراهيم عليه السلام هيڅ ږغ و نه کړی، دې بيا پوښتنه ځني وکړه او ده عليه السلام ږغ نه کاوه، خو په آخر کي دې پوښتنه ځني وکړه: آيا الله جل جلاله امر کړی يې چي موږ دلته پرېږده؟ ابراهيم عليه السلام و ويل: هو، دلته نو هاجر عليها السلام د هغه واقعي مسلماني پر قِسم چي اعتماد او توکل يې يوازي پر الله جل جلاله وي په پوره يقين سره و ويل: الله مو نه ضايع کوي، ځرنګه چي دا د الله جل جلاله امر دی او الله عزوجل پر خپلو بندګانو رؤف او رحيم دی نو بېله تشويشه او شکايته کښېنستل او ابراهيم عليه السلام رهي سو.

تاسي ته خو هغه مشهوره قصه در معلومه ده کله چي د هاجر عليها السلام سره هغه موجودي اوبه کومي چي ابراهيم عليه السلام ورپرې ايښي وې خلاصي سوې نو دا د اوبو د پيدا کولو دپاره ولاړه سوه چي يا به دلته اوبه پيدا کړم يا به يو څوک و وينم او خپل زوی يې د دغه اوسني زَمزَم د ځاه د منطقې سره پرېښاوه چي البته هغه وخت نه ځاه ؤ نه اوبه، خو دا د صفا غونډۍ ته وختل او بيا د مروا غونډۍ ته ولاړل، دغه د اوبو په طلب کي يې اووه واره د صفا او مروا په منځ کي تګ اورا تګ وکړی.

دغه د دې تګ او را تګ زموږ په دين کي د حج کونکو او عمره کونکو دپاره ديني شعار وګرځېدی او دا د دغي مومني ښځي ياد دی، اسلام و مومني ښځي ته دغه اندازه شرف ورکړی دی چي د قيامت تر ورځي به نه هېرېږي، بي بي هاجر عليها السلام په دغه تګ او راتګ مشغوله وه چي هلته جبريل عليه السلام د اسماعيل عليه السلام د پښو سره د الله عزوجل په امر دغه مځکه چي اوس هلته د زَمزَم ځاه دی په خپل وزرو وهل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه وچاودل او اوبه ځني را ووتې.

دا د زَمزَم د ښکاره کېدلو شروع او ابتداء ده او دلته په دغو غرو کي د اول وار دپاره اوبه پیداسوې، خو دغه واقعه هغه وخت پیښه سوه چي په دغه وخت کي هلته په یمن کي د اوبو یو ډېر لوی بند چي (سدّ مآرب) ورته ویل کیده نړېدلی ؤ.

تاسي ته معلومه ده چي انسانان همیشه په هغو ځایو کي اوسېږي کوم چي هلته اوبه وي او دغه سدِ مآرب، یا د اوبو بند په یمن کي ډېر لوی او عظیم بند ؤ او د دغه بند پر شا و خوا ډېر انسانان اوسېدل چي دغه انسانان هم ټول عرب وه، ځکه د عربو اصلي وطن او ځای یوازي او یوازي یمن دی بیله هغه کوچي عربو څخه چي یوې او بلي خوا ته به تلل نور نو ټول عرب یوازي په یمن کي وه بل ځای نه اوسېدل، نو ځکه د اصلي عربو اصلي وطن یوازي یمن دی.

او بیا د هغه ځای څخه د دغه بند د نړېدلو په سبب چي اوبه ورکي او نېستي سوې عربو یوې او بلي خوا ته کوچ وکړی او سره وپاشل سوه.

کله چي (سدِّ مآرب) ونړېدی عرب د رزق د پیدا کولو دپاره یوه او بل طرف ته ولاړل او هري قبیلې د ځان د اوسېدلو دپاره یوه منطقه اختیار کړل، د مثال پر ډول د ثقیف قبیله طائف ته ولاړل او طائف یې د ځان وطن وګرځاوه، د غساسنه قبیله د شام و شا وخوا ته ولاړل او د مناذره قبیله د عراق شا وخوا ته ورسېدل، دغه رنګه ټول عرب د لوږي او د رزق د پیدا کولو په سبب د خپل اصلي وطن څخه چي یمن دی یوې او بلي خوا ته و وېشل سوه.

اوس چي جبریل علیه السلام مځکه په وزر و وهل او د زَمزَم اوبه پیدا سوې نو بي بي هاجَر علیها السلام دلته د دغو اوبو سره اوسېږي، عادت داسي دی چیري چي اوبه وي هلته مرغان هم د دغو اوبو په سبب پیدا کیږي او را ټولیږي، نو د زَمزَم د اوبو په سبب په دغه منطقه کي مرغان هم په هوا ګرځېدل.

په دغه وخت کي د عربو یوه قبیله چي د جُرهُم قبیله نومېدل د یمن څخه کوچ کړی دی او رهي دي چي چیري به اوبه پیدا کړي او هلته و اوسیږي، دغه قبیله نژدې و دغي شېلې ته چي مکه نومېده تېرېدل، وې لیدل چي په هوا مرغان ګرځي

ویل دا مرغان له کومه دلته راغلي دي؟ دلته خو هیڅ وخت اوبه نه وې، نو یې نفر ولېږل چې ولاړ سی شا وخوا وګوري ښايي دلته اوبه پیدا سوي وي، نفر چې ولاړل اوبه یې و لیدلې او د قبیلې مشرانو ته یې خبر را وړی چې هو دلته اوبه سته، د قبیلې مشران اوبو ته ورغله هلته د اوبو سره یې بي بي هاجَر او اسماعیل علیهما السلام ولیدل چې فقط یوه ښځه او یو کوچنئ هلک دي او نور هیڅوک نسته، څرنګه چې دغه خلک د همت او مړاني خاوندان وه نو یې د زَمزَم اوبه د هغې څخه په زور قبضه نه کړې بلکه اجازه یې څني وغوښتل چې موږ به دلته اوسیږو، اوبه خو ستا دي او موږ به ستا سره د دغو اوبو په عوض او بدل کي نوره مرسته کوو، د هاجَر رضی الله عنها هم خوښه سوه او دوی ته یې د اوسېدلو اجازه ورکړل.

د الله عزوجل قدرت ته وګوره اوبه یې ورته پیدا کړې او د نور رزق سبب هم پیدا سو، ځکه د معیشت نور ضروریات یې هغه د جُرهم قبیلې پر ذمه واخیستل، اوس نو دغه عربي قبیله چې د جُرهم قبیله نومېدل په مکه مکرمه کي یې سکونت شروع کړی او دغه ځای یې د ځان وطن وګرځاوه او د زَمزَم د اوبو دپاره یې یو حوض جوړ کړی، تر دغه وخته کعبه شریفه نه ده جوړه سوې او اسماعیل علیه السلام خو عرب نه دی او عربي ژبه یې هم نه ده زده ځکه ابراهیم علیه السلام دوی د فلسطین څخه دلته مکې مکرمې ته را وستلي وه نو عربي ژبه یې دغه د جُرهُم د قبیلې څخه زده کړل.

کله چې اسماعیل علیه السلام لوی سو ښځه یې هم د دغي عربي قبیلې څخه وغوښتل نو ځکه د اسماعیل علیه السلام اولادې ته عربِ مستعرَب ویل کیږي، یعني اصلاً عرب نه وه او بیا عرب سول، همدارنګه زموږ پاک پیغمبر محمّد مصطفی ﷺ د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه دی.

ابراهیم علیه السلام به کله نا کله څه موده تر منځ دلته را تلی د خپل زوی او خپلې ښځي بي بي هاجَر علیها السلام خبر به یې اخیستی او بیرته به ولاړی، تر څو چې د اسماعیل علیه السلام عمر (١٦) کلو ته ورسېدی د الله عزوجل له طرفه ابراهیم علیه السلام ته د کعبې شریفي د جوړولو امر وسو چې ته او ستا زوی اسماعیل علیه السلام کعبه شریفه جوړه کړی او دوی هم کعبه شریفه جوړه کړل، خو کله چې الله جل جلاله ابراهیم علیه السلام ته د کعبې شریفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جوړولو امر کاوه ورته و ویل سوه چي د آدم علیه السلام پربناء یې جوړه کړه، الله عزوجل د سورة آل عمران په (۹۶) نمبرآیات کي فرمایي:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾﴾

یعني: خامخا د الله جل جلاله هغه اول کور چي د خلکو دپاره ایښوول سوی دی!

هغه: هغه کور دی چي په بَکه کي واقع دی.

په یوه روایت کي راغلي دي چي اصلاً کعبه شریفه د آدم علیه السلام یا شیث بن آدم علیه السلام په زمانه کي جوړه سوې ده او بیا د نوح علیه السلام په طوفان کي ونړېدل.

څرنګه چي کعبه شریفه د الله جل جلاله اولنۍ کور دی نو خود د خلکو د عبادت دپاره د الله عزوجل اول کور بلل کیږي، کله چي ابراهیم علیه السلام د کعبې شریفي اساس، بنسټ یا تاداو کِندی په مځکه کي یې هغه د آدم علیه السلام اساس پیدا کړی او پر هغه اساس یې جوړه کړل، دا د کعبې شریفي د جوړولو ابتداء او شروع وه.

خو د جوړولو په وخت کي چي ابراهیم علیه السلام یو دېوال آخر ته ورساوه او اوس هغه بل دېوال جوړوي دلته خو کُنج پیدا کیږي، چي د دغه کُنج څخه د بِناء او جوړولو اصل او اساس، نقشه او رَجه اخیستل کیږي او نوره بِناء له دغه کُنجه څخه سمه او صحي جوړېدلای سي نو ابراهیم علیه السلام غوښتل چي په دغه کُنج کي یوه لویه، قوي او مناسبه ډبره کښېږدي، نو یې اسماعیل علیه السلام ولېږی چي ولاړ سه شا وخوا وګوره چي د دغه کُنج دپاره یوه مناسبه ډبره پیدا کړې، اسماعیل علیه السلام ولاړی په غرو کي ګرځي خو د دغه ځای دپاره یې د دوی د غوښتني سره سمه، وړ او مناسبه ډبره نه کړل پیدا او بیرته راغلی خو دلته یې و لیدل چي د پلار سره یې یوه ډېره مناسبه او هغه قسم ډبره چي دوی غوښتل پرته ده، اسماعیل علیه السلام و ویل: دا ډبره دي د کومه کړل؟ ابراهیم علیه السلام و ویل: دا د الله عزوجل له طرفه راغله.

ورونو! دغه ډبره هغه حجراِسود دی چي د جنت څخه راغلی دی او د جنت د ډبرو څخه یوه ډبره ده چي د کعبې شریفي په بِناء کي کار سوې ده، کعبه شریفه د دغي ډبري څخه په صحي بِناء سره جوړه سوه، ابراهیم علیه السلام چي به څه دېوال جوړ کړی نو به شا ته ولاړ او د څه لیري فاصلې څخه به یې دغه جوړ سوي دېواله ته کتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي آيا دېوال سم دی کوږ خو به نه وي؟ او دلته به د فکر کولو دپاره ښه وخت ولاړ ؤ نو ځکه دغه ځای ته مَقام ابراهيم ويل کيږي، الله عزوجل په سورة البقره کي فرمايي:

﴿وَٱتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى﴾ [البقره: ۱۲۵]

يعني: اې مؤمنانو! د ابراهيم عليه السلام د درېدلو ځای د لمانځه، طواف او دعاء ځای وګرځوی.

دغه ځای د کعبې شريفي د صحي جوړولو دپاره د ابراهيم عليه السلام د فکر کولو ځای دی، څرنګه چي د ليري څخه د دېوال برابري اوکوږ والی معلوميږي نو ځکه دغه مَقام د کعبې شريفي څخه ځه ليري واقع دی.

همدارنګه مقام ابراهيم هغي ډبري ته ويل کيږي: کومه چي د کعبې شريفي د جوړولو په وخت کي به ابراهيم عليه السلام پر درېدی، په دغه ډبره کي د ابراهيم عليه السلام د پښو نخښي او علامې هم سته او دغه ډبره هم د جنت څخه را وړل سوې ده.

کله چي کعبه شريفه جوړه سوه دا خو د ډبرو يوه خونه ده چي يوه انسان جوړه کړل نو خلک دلته د عبادت کولو دپاره ولي او څنګه ورته راسي؟

دلته بيا ابراهيم عليه السلام ته الهي امر وسو چي خلک بيت الله الحرام ته په حج کولو سره خبر کړه الله عزوجل د سورةُالحج په (۲۷) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا﴾ [الحج: ۲۷]

يعني: په خلکو کي د حج د آداء کولو دپاره ږغ وکړه چي تا ته به له هره ځايه څخه پياده او پر پښو حاجيان راسي.

ابراهيم عليه السلام و ويل: الهي! زه څنګه کولای سم چي ټول خلک خبر کړم؟ زما آواز به ټولو خلکو ته څنګه ورسيږي؟ د الله عزوجل له طرفه ورته و ويل سوه:

يا ابراهيم! پر تا ناره کول دي او تر خلکو پوري رسول يې پر ما دي، ته فقط ږغ وکړه دا چي خلکو ته څنګه رسيږي دا زما کار دی ته فقط په آواز کولو سره امر يې.

نو ابراهيم عليه السلام د عرفات غره ته ولاړی او لوړ غره ته وختی او ناري يې کړل:

اې خلکو! د بيت الله شريفي حج پر تاسي لازم دی او دلته به د حج کولو دپاره راځي، نو له دې سببه عرفات د حج په شعائرو کي راغلی دی او د حج د ارکانو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم رکن دی ځکه عرفات د خلکو د حج کولو دپاره د اعلان او خبرتیا ځای دی.

په یوه بل روایت کي ویل کیږي چي ابراهیم علیه السلام د مَقام ابراهیم پر ډبره ودریدی او دغه ږغ یې وکړی.

کله چي ابراهیم علیه السلام په حج کولو سره ږغ او اعلان وکړی الله عزوجل دغه د ده آواز تر مشرقه او مغربه و رساوه، دا د الله جل جلاله له طرفه یوه معجزه وه چي ټولو خلکو د ده آواز واوریدی، همدارنګه الله جل جلاله د ټولو انسانانو په زړو کي د کعبې شریفي حُب او محبت، تعظیم او تکریم ور واچاوه.

بیانو د دنیا له هره ځایه څخه د کعبې شریفي د عزت او حج کولو دپاره خلک راتله خاصتاً د جزیرةُ العرب څخه په ډلو ډلو خلک همېشه ورته را تلل، حج او د الله جل جلاله عبادت به یې کاوه هر کال حج کېدی د کعبې شریفي تعظیم او احترام کېدی.

دا د الله جل جلاله قدرت او معجزه ده که نه د هیڅ انسان په وسه نه ده پوره چي د ډبرو خوني ته دومره عزت او اعتبار ورکړي، اوس نو کعبه شریفه معززه سوه او د ابراهیم علیه السلام دین نشر سو، توحید او د یوه الله عزوجل عبادت په خلکو کي شروع سو، ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پردین وه او د ټولو عربو عقیده د توحید او وحدانیت عقیده وه یوازي او یوازي د الله جل جلاله عبادت کېدی په ټوله جزیرةُ العرب کی هیڅ کافر او مشرک نه ؤ موجود خو عُمر دی تېرېږي، څه وخت او زمانه پر دغه حال تېر سوه تر څو چي د خُزاعه په قبیله کي د (عَمرو بن لُحی) په نامه سره یو نفر پیدا سو.

خُزاعه د عربو یوه بله قبیله ده او دغه عَمرو د دغي قبیلې رئیس او سردار ؤ، دغه عَمرو بن لُحی د جُرهم د قبیلې سره هغه چي پر مکه مکرمه آمران وه جنګونه شروع کړل غواړي چي د کعبې شریفي تصرف او د مکې مکرمې آمریت ځني واخلي او د دغو دوو قبیلو په منځ کي ډېر لوی جنګ پیښ سو څو په آخر کي د جُرهُم قبیلې شکست او ماته وخوړل او د مکې مکرمې تصرف او آمریت د خُزاعه د قبیلې لاس ته ورغلل، د دغو جنګو او ماتي په نتیجه کي د جُرهُم د قبیلې ډېر کسان د مکې مکرمې څخه دباندي و وتل او ځیني یې په مکه مکرمه کي پاته سول او دالته یې استوګنه کول مګر کارونه او آمریت ټول د خُزاعه د قبیلې په لاس کي وه، خو کله چي د جنګ په

وخت کي د جُرهم قبيله په خپله ماته او شکست پوه سوه نو يې غوښتل چي د خزاعه قبيلې ته په مکه مکرمه کي تکليف او مشکلات جوړ کړي او د دغي قبيلې ژوند ور تريخ کړي، غواړي چي دغه تکليف او زحمت د اوبو د نه درلودلو په سبب ورته پيدا کړي.

هو د مکې مکرمې د ښار عزت او عظمت، لويي او حُرمت په کعبه شريفه سره دي خو د خلکو ژوند يې د زَمزَم په اوبو سره ؤ، که اوبه نه وي هلته بيا ژوند تريخ دی، نو د جُرهم قبيلې د خزاعه د قبيلې د ژوند تريخولو دپاره د جنگ په وخت کي د زَمزَم ځاه پټ کړی او هغه په کعبه شريفه کي پرتې خزانې يې هم ټوله دغه ځاه ته ورواچولې چي يوه د سرو زرو اوسی هم پکښې وه او د ځاه يې هيڅ نخښه او علامه نه پرېښودل، کله چي د خزاعه قبيلې د مکې مکرمې تصرف او آمريت په لاس کي واخيستی د زَمزَم د اوبو يې هيڅ اثر نه کړی پيدا نو مجبوره سوه اوبه به يې د مکې مکرمې د دباندي ځخه راوړلې، د خُزاعه قبيلې د مکې مکرمې آمريت لاس ته را وړی خو زَمزَم نه سو ور پاته ځکه هغه پټ او ښخ کړل سو، زَمزَم تر هغه وخته ورک او پټ ؤ چي دوهم وار بيا زموږ د پاک پيغمبر سرور کائنات أشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ نيکه عبدالمطلب وکندی.

دا د زَمزَم د ځاه د پټېدلو قصه وه چي پر مکه مکرمه د خزاعه د قبيلې د تسلط په سبب د جُرهُم د قبيلې له طرفه پټ کړل سو.

پر مکه مکرمه د خزاعه د قبيلې تسلط تر (۳۰۰) يا په بل روايت تر (۵۰۰) کلو پوري دوام کړی دی خو په شروع کي د خزاعه د قبيلې مشر او رئيس چي عَمرو بن لُحی نومېدئ د مکې مکرمې حاکمِ مطلق او عمومي رئيس وگرځېدی او د ده له امره هيچا سرکښي او نا فرماني نه کول، دغه عَمرو ډېر مالداره او سخي سړئ ؤ د حاجيانو خواړه يوازي ده له خپله ماله ورکول او د حاجيانو دپاره اوبه هم يوازي ده په خپل مصرف برابرولې.

او دا هم تاسي ته معلومه ده چي د زَمزَم د ځاه د پټېدلو په سبب اوبه د مکې مکرمې د دباندي او د ليري ځايو ځخه را وړل کېدې، خو دغه کارونه ده پر خپله غاړه اخيستي وه او دغه عَمرو بن لُحی دومره معتبره ؤ چي هر امر يې د خزاعه قبيلې، د مکې مکرمې اوسېدونکو او د مکې مکرمې حاجيانو داسي قبلاوه لکه ديني او شرعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوامر، هیڅ‌ چا د ده له امره نا فرماني او سرکښي نه کول.

یو وخت دغه عَمرو بن لُحی شام ته په سفر ولاړی او هلته د شام په حدودو کي یوه قبیله اوسېدل چي د عمالیق قبیله ورته ویل کېده او دغه قبیله بُت پرسته وه د بتانو عبادت یې کاوه، خو تر دغه وخته عربو نه بتان پېژندل او نه یې د بتانو عبادت کړی ؤ بلکه ټول عرب موحدین او د حضرتِ ابراهیم علیه السلام پر دین وه، دغه عَمرو بن لُحَی د عمالیق د قبیلې څخه پوښتنه وکړل چي دا څه شي دي؟ هغو ورته و ویل: دا آلهه او خدایان دي، کله چي پرموږ لوږه او کاختي راسي ډوډی را کوي، کله چي یو قوم پر موږ حمله وکړي او جنګ را سره کوي دوی زموږ مرسته کوي، بارانونه راباندي اوروي او بالآخره الله جل جلاله ته مو نژدې کوي، عَمرو بن لُحی ډېر په تعجب کي سو او دا خبري یې پر دماغ ښه ولګېدې ځکه دوی په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېر ضرورت درلودی، نو ویل: ما ته هم یو بت را کړی ښایي چي زموږ مرسته هم وکړي موږ په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېرضرورت لرو، د عمالیق د قبیلې بت پرستانو چي د ځان ملګري پیدا کړل ویل ښه دی، نو یې په ډېره خوشالي سره ده ته یو بت ورکړی چي (هُبل) نومېدی، دا هغه اول بت دی چي جزیرةُ العرب ته راوړل سو.

عَمرو بن لُحی دغه بت مکې مکرمې ته را وړی او په کعبه شریفه کي یې کېښاوه خلک یې د دغه بت په عبادت کولو سره امر کړل، خلکو هم دغه د ده امر و مانه.

اوس نو عَمرو بن لُحی د شیطان په لار ښوونه نوي امرونه صادروي چي هغه امرونه یې د توحید او د ابراهیم علیه السلام له دینه مخالف وه او بیا عَمرو بن لُحی نور بتان هم جزیرةُ العرب ته را وړل چي دغه بتان یې آلهه او خدایان بلل.

عَمرو بن لُحی د عربو هره قبیله امر کړل چي د ځان دپاره به یو بت اختیاروي او په کعبه شریفه کي به د هغه بت عبادت کوي، بیا یې بل امر صادر کړی ویل: تاسي خو په خپلو کُلُو او کورو کي هم عبادت کوی خو دا نه ده صحي چي بیله بتانو څخه د مکې مکرمې د بل شي عبادت وکړی، نو پر هر چا دا لازمه ده چي د مکې مکرمې د ډېرو څخه یوه ډېره ور سره واخلي او هلته په خپل کور او کلي کي به د هغې ډېري عبادت کوي، عربو هم دا امر و مانه او هر یوه د مکې مکرمې څخه یوه ډېره ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستل، هلته په خپل کورکې به یې هغې ډبرې ته عبادت کاوه حتّٰی د هغې ډبرې عبادت به یې کاوه چې دغه کار په عربو کې د توحید پرځای د بتانو د عبادت شروع او ابتداء وه.

د عَمرو بن لحی په امر سره په جزیرةُ العرب کې بت پرستې شروع سوه، رسول الله ﷺ د دغه عَمرو بن لحی په باره کې فرمایي:

« رَأیْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ بْنِ لُحَیْ اَلخُزاعِي یَجُرُّ قُصْبَهُ فِی النَّارِ»

یعني: عَمرو بن عامر بن لُحی الخُزاعي مې ولیدی چې خپلې کُلمې په اور کې کشوي.

دا ولې؟ ځکه دئ هغه څوک دی چې د عربو دین ته یې تغیر ورکړی، تر دغه د مخه ټول عرب پر توحید او د ابراهیم علیه السلام پر دین وه خو اول سړئ چې د دوی دین یې په شرک او بت پرستۍ ورواړاوه هغه دغه عَمرو بن لُحی خبیث ؤ.

او بیا یې د حج او عُمرې تلبیې ته تغیر ورکړی، تر دغه د مخه عربو تلبیه داسې ویل:

«لَبَّیْکَ اللّٰهُمَّ لَبَّیْک، لَبَّیْکَ لاَشَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْک، إنَّ الحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لاَشَرِیْکَ لَکَ»

چې دا د اسلام او توحید تلبیه ده، خو عَمرو بن لُحی خبیث په آخر کې دغه جمله پر زیاته کړل چې (لاَشَرِیْکَ لَکَ اِلاَّ شَرِیْکاً هُوَ لَکَ، تَمْلِکُهُ وَمَا مَلَکَ) دا د شرک جمله ده، خو ده دغه د شرک جمله د توحید پر تلبیې زیاته کړل.

او بیا یې د حیواناتو په باره کې پر عربو نور نوي امرونه جاري کړل، هغه دا چې ځینو حیواناتو ته باید د احترام په سترګه وکتل سي او مقدس وبلل سي، د هغو څخه باید کار وانه خستل سي او د ځینو غوښې هم باید و نه خوړل سي او د ځینو غوښې نارینه انسان خوړلای سي خو ښځو ته یې خوړل حرام دي او د ځینو حیواناتو غوښې یاشیدې بیله مېلمه بل چا ته حرامې دي.

چې د دغو حیواناتو د جملې څخه یوه ته (بَحِیره) ویل کېده، بل ته (حامي) ویل کېده، بل ته (سائبه) ویل کېده او بل ته (وصیله) ویل کېده او داسې نور نومونه یې ورته کښېښوول، مثلاً (سائبه) هغه اوښه وه چې لس لوني یا جونګیاني یې پرله پسې زېږولې وای او په منځ کې یې نارینه جونګئ نه وای نو پر دغه اوښه نه څوک سپرېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يې بار پر وړی، نه د هغې وړی شکول کېدې او نه د دغې اوښې شيدې بېله ميلمه څخه بل چا چښلې او که به يې تر لسمې جونګی. وروسته بله يوولسمه جونګی وزېږول هغې ته (بحيره) ويل کېدل، د هغې غوږ به يې ور چاک کړی او د خپلې مور سره به يې ايله کړل پر هغې هم نه څوک سپرېدل نه يې د وړيو څخه کار اخيستی او نه يې بيله مېلمه بل چا شيدې چښلې، دا هم داسې وه لکه د دې مور چې دې ته (بحيره) ويل کېدل او د (سائبې) لور وه او (وصيله) هغه مېږ وه چې پنځه واره به پرله پسې غبرګه لنګه سول او د هر وار دواړه بچيان به يې ښځې وُری وې، په پنځه سره واره کې به يې نارينه وُرئ نه ؤ زېږولی نو دوی به ويل: دا ورسېدل.

که به دغه (وصيلې) تر دغه وروسته بل بچئ و زېږاوه د هغه د غوښو خوړل د مشرکانو نارينه ته روا وه خو ښځو ته يې خوړل نه وه روا او که به بيا مردار سو يعني: په خپله به مړسو نو ښځو ته يې هم خوړل روا وه او (حامي) هغه ځوان نر اوښ ؤ چې د ده د ختلو په واسطه به پرله پسې لس ښځې جونګيانې و زېږېدلې نو د ده شا د بار او سپرېدلو څخه وساتل سوه او نه يې د وړيو څخه کار اخيستل کېدی، فقط په اوښانو کې به د ختلو دپاره ايله ؤ، الله ﷻ د مشرکانو د دغه کار په باره کې فرمايي:

﴿ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ وَأَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ۝١٠٣ ﴾ [المائده: ۱۰۳]

يعني: الله جل جلاله هيڅ يو د بَحيرې، د سائبې، د وصيلې او د حام څخه نه دي ګرځولي يا روا کړي، مګر هغه کسان چې کافران سوي دي پر الله افتراء کوي، له ځانه باطلې خبرې پورې تړي يا جوړوي او ډېر د دوی په حق او باطل نه پوهيږي.

عَمرو بن لُحی داسې نور ډېر شيان دوی ته د دين او شريعت پر قسم کښېښوول او په دوی کې يې رواج کړل حتّی نور بتان يې هم کعبې شريفې ته د آلهه په نامه سره را وړل او نور لوی لوی بتان چې کعبې شريفې ته را وړل سوه په دغو نوموسره يادېدل:

لومړی: (وَد) چې د بني کلب د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

دوهم: (سُواع) چې د هُذيل د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

دريم: (يغوث) چي د طئ د قبيلې او اهل جرش دپاره ؤ او هغوي يې عبادت کاوه.
څلورم: (يعوق) چي د همدان د قبيلې دپاره ؤ او هغوي يې عبادت کاوه.
پنځم: (نسر) چي د يمن دپاره ؤ او هغوي يې عبادت کاوه.
الله جل جلاله د سورة نوح په (۲۳) نمبر آيات کي فرمايي:
﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿۲۳﴾﴾

اصلاً دا د نوح عليه السلام د قوم د بتانو نومونه دي او مشرکانو هر بت د يوه خاص مقصد دپاره خاص کړی ؤ، خو دغه پخواني بتان بيا په عربو کي رواج او جوړ سول، *همدا رنګه په هندوستان کي د هنوانو دپاره د (بشنو) (برهما) (اندر) (شيو) (هنومان) او په نورو نومو سره مشهوره بتان سته.*

دا چي د دغو بتانو څخه هر يو د عربو په يوه قبيله پوري خاص سو دا کار هم د عَمرو بن لحی په امر سره وسو، مګر (هُبل) هغه بت چي اول را وړل سوی ؤ هغه د قريشو دپاره ؤ او هغه عجيب ترين د دغه آلهه يا خدايانو (د دوی په قول) إساف او نائله دي چي د دغو دوو بتانو قصه پخوا پېښه سوې وه هغه دا سي:

إساف د يوه سړي نوم ؤ او نائله د يوې پيغلي نوم ؤ چي دوی دواړه د يمن اوسېدونکي وه، دوی دواړو يو د بل سره مينه او محبت درلودی، إساف د نائلې د پلار څخه نائله وغوښتل خو د نائلې پلار دغه د ده غوښتنه نه کړه قبوله.

نو دوی دواړو د را تلونکي حج په موسم کي د ملاقات وعده سره وکړه چي حج ته به ځو او هلته به سره وينو، د وعدې سره سم دوی د حج په موسم کي سره يو ځای سوه او په يوه فارغه وخت کي يې د کعبې شريفي په شا وخوا کي زنا وکړه، اولاً خو زنا د لويو ګنهو څخه ده او بيا کعبې شريفي ته نژدې؟ نو الله عزوجل دوی دواړه په خپل قدرت ډبري وګرځول چي د ډبرو انسانان پاته سول او دې ته هم بت ويل کيږي.

د هغه وخت د مکې مکرمې حاکمانو دغه دوه بتان د خلکو د عبرت دپاره پر صفا او مروا کښېښوول، إساف يې پر صفا او نائله يې پر مروا کښېښوول او قصه يې هر چا ته معلومه وه عبرت به يې په اخيستی چي دغو دوو نفرو کعبې شريفي ته نژدې فحشاء کړې ده او ډبره سول، خو پر دې قصه ډير وخت تېرسوی ؤ هر څوک د دغو دوو ډبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا بتانو په تاریخ نه وه خبر، د عَمرو بن لُحی په امر دغه دوه بتان: إساف او نائله د صفا او مروا څخه کعبې شریفي ته نژدې یووړل سوه او خلک د هغو په عبادت کولو امر کړل سوه، چې دغه دوه بتان هم د عَمرو بن لُحی په امر د آلهه یا خدایانو جملې ته ور داخل کړل سوه.

دا د عربو پخوانئ ژوند ؤ او دا د دغو مشرکانو آلهه او خدایان وه، د عربو تر جاهلیت پورې یوه قصه ده: حضرتِ عمرﷺ به د خپل خلافت په وختو کې په مجلس کي ناست ؤ او ځیني وخت به یې بیله سببه وخندل، خو یو وخت یو چا پوښتنه ځني وکړه، ویل: یا امیرَالمؤمنین! وینو دي چې کله کله بېله سببه خاندې دا ولې؟ سیدنا حضرتِ عمرﷺ وویل: د جاهلیت په وختو کي عادت دا ؤ: کله چې به څوک د مکې مکرمې څخه دباندي وتی نو به یې د مکې مکرمې څخه یوه ډېره ور سره واخیستل او په سفر کي به یې د هغې ډبري عبادت کاوه، خو زه هم یو وخت په سفر ولاړم او ډبره مي هیره سوه نه مي را سره واخیستل، کله چې د عبادت کولو وخت راغلی زما سره خو د مکې مکرمې ډبره نه وه را سره نو اوس څنګه عبادت وکړم؟ و مي کتل د مکې مکرمې خرما یا کجور را سره وه، د دغي خرما څخه مي بت جوړ کړی او دغه د خرما د بت عبادت مي کاوه، کله چې هغه نوره خرما را سره خلاصه سوه او د خوړلو دپاره شئ نه سو را پاته وړی سوم نو مي دغه خپل معبود او د خرما څخه هغه جوړ سوی إله وخوړی چې لږ مخکي یې ما عبادت کاوه، نو پر هغه خپل پخواني جاهلیت او نا پوهي خندا راسي چې دا څنګه آلهه او دا څنګه دین ؤ؟

دغه د جاهلیت د ژوند لږ حالات چې دغه اوس درته بیان سوه یا په وروسته کي بیانیږي د دغو ټولو حالاتو د بیانولو څخه مقصد دا دی چې موږ ته دا را معلومه سي او په دې پوه سو چې د اسلام دین په ټول عالَم خاصتاً په جزیرةُالعرب کي څومره فرق او تغیر راوستی. *دا خو بت پرستي وه چې په دغه ډول سره جزیرةُ العرب ته راغله.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودیت او نصرانیت وجزیرة العرب ته څنګه داخل سوه؟

اوس به هغه بیان درته وسي چي یهودیت او نصرانیت کله او څنګه جزیرةُ العرب ته داخل سوه؟ او بیا د فارس د مجوسیانو یا فارسیانو حکومت څنګه یمن ته راغلی؟

تاسي ته معلومه ده کله چي سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو هغه وخت فارسیانو پر یمن حکومت کاوه او د نجران خلک نصارا وه، د یمن ځیني حصې یهودیان او ځیني حصې یې نصارا وه، دغه مختلف أدیان جزیرةُ العرب ته څنګه داخل سوه؟ په عربو کي خو دغه شیان نه وه موجود په پخوا کي ټول عرب مُوَحّدِین او د ابراهیم علیه السلام پر دین وه، نو دغه نور ادیان څنګه دلته راغله؟

هغه داسي: چي د شام څخه ځیني یهود د یوه ظالم پاچا د ظلم په سبب یثرِب ته (چي په وروسته کي یې نوم مدینه منوره سو) او خیبر ته را مهاجر سول او دغه ځایونه یې د ځان وطن وګرځول، دا خو یثرِب اِو خیبر ته د یهودو راتګ سو مګر هلته په یمن کي هم ډیر یهود موجود وه نو دغه یهود کله او څنګه دلته یمن ته راغله؟

قصه ډیره اوږده ده مګر ډېر تاریخ پوهان یې د ربیع ابن نصر په قصه سره شروع کوي هغه داسي: ربیع ابن نصر چي د یمن پاچا ؤ ده یو خوب ولیدی چي دغه بیان او قصه د تاریخ ټولو علماوو لکه (طبري) (ابن کثیر) (ابن الأثیر) او تقریباً ټولو مؤرخینو ذکر کړې ده، کله چي پاچا خوب ولیدی (*څرنګه چي په هغه وختو کي نجوم ګران، جادوګران او کاهنان پر خلکو او د خلکو پر عقایدو او عباداتو مسلط وه، دا ولي مسلط وه؟ ځکه کوم وخت چي شرک او کفر په عالَم کي نشر سول او الٰهي دین پټ او ورک سو نو خیالات او اوهام په خلکو کي نشر سوه، په دغه سبب جادو او جادوګران، منجمین او کوډګران د اعتبار خاوندان سوه او د خلکو د رجوع ځای دوی وګرځېدل*)

کله چي د یمن پاچا خوب ولیدی، نو یې د خوب د ترجمې دپاره جادوګرانو او منجمینو ته رجوع وکړه او د هغو څخه یې مرسته وغوښتل، قصه ډیره اوږده ده مقصد دا چي هغو ورته و ویل: ستا د خوب معنٰی دا ده: چي د حبشیانو حکومت به یمن ونیسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا وويل: دا به څه وخت پيښه سي؟ دوی ويل: شپېته يا اويا کاله وروسته.

پاچا د دغه خوب په ليدلو او د هغه په ترجمه پر خپلو اولادو او لمسيانو وېرېدی چي ټوله اولاده به مي د حبشيانو په لاس وژل کيږي؟ نو يې إراده وکړه چي خپله کورنۍ او اولاده د يمن څخه عراق ته نقل کړي او په عراق کي يې (حِيره) چي د نجف او کوفې په منځ کي د يوې منطقې او ښار نوم دی د خپلي اولادې او کورنۍ د سکونت دپاره اختيار کړل او دئ بيا هم په يمن کی د يمن پاچا پاته دی.

(نعمان بن منذر د هغه وختو د عراق مشهوره پاچا د دغه ربيع ابن نصر د اولادې څخه دی، ځکه ربيع بن نصر خپله کورنۍ هلته نقل کړه او بيا د ده د اولادې پاچهي تر ډېره وخته هلته پاته وه، دغه نعمان بن منذر بيا په وروسته کي زموږ په قصه کي ذکر کيږي په ياد يې ولری).

څه موده وروسته دغه ربيع بن نصر پاچا مړ سو او د ده زوی د ده پر ځای کښېنستی او د يمن پاچهي د ده په اولاده کي پاته سوه تر څو د ده په اولاده کي يو نفر د تَبان بن اسعد په نامه سره پاچا سو او تُبّع ورته ويل کېدل.

اصلاً تُبّع د يمن د پاچهانو لقب ؤ يعني: په تيرو وختو کي د يمن هر پاچا ته تُبّع ويل کېده، د روم هر پاچا ته قيصر ويل کېده، د فارس هر پاچا ته کسرٰی ويل کېده، د حبشې و هر پاچا ته نجاشي ويل کېده او د مصر و هر پاچا ته فرعون ويل کېده، نو د هر ځای پاچا خاص لقب درلودی.

دغه د يمن پاچا تَبّانِ اسعد چي لقب يې تُبّع ؤ د يمن د مشهورو پاچهانو څخه دی ډېر لویْ شان او شوکت يې درلود ټول يمن د ده تر لاس لاندي ؤ، غني او سخي سړئ ؤ ده به همېشه سفرونه کول د يوه ځای څخه به بل ځای ته د سياحت او تجارت دپاره تلی، يو وخت د يمن څخه شام ته رهي سو په لار کي يې خپل زوی په يثرِب کي (چي اوس مدينه منوره ورته ويل کيږي) د تجارت د ځينو کارو دپاره پرېښاوه او دئ شام ته ولاړی، خو دلته د تُبّع د زوی او اهلِ يثرِب په منځ کي داسي اختلاف پېښ سو چي تر جنګه سره ورسېدل او په دغه جنګ کي د تُبّع زوی و وژل سو، کله چي تُبّع ته دا خبر ورسېدی د شام څخه بيرته را وګرځېدی غواړي چي يوازي د خپل

(c) kitabton.com: The Digital Library

زوی قاتلانو ته نه بلکه ټول اهل یثرب ته جزاء ورکړي.

دلته نو د اهلِ یمن او اهلِ یثرب په منځ کي جنګ شروع سو او دغه جنګ ډېره موده دوام وکړی، مګر تُبّع په دې جنګ کي یو ډېر عجیب کار ولیدی، هغه دا چي د یثرِب خلکو به د ورځي د دوی سره جنګ کاوه خو کله چي به مابنام سو او دوه لښکره به سره لیري او جلا سوه د یثرِب خلکو به دوی ته خواړه او سترخانونه را لیږل او د میلمنو پر ډول به یې د دوی عزت کاوه، تُبّع ډېر په تعجب کي ؤ چي دا څنګه خلک دي؟ د خپلو دښمنانو عزت کوي او خواړه ورکوي څوک دومره سخا او کرم لري؟ مګر بیا هم تُبّع نیت کړی ؤ چي د خپل زوی بدله او انتقام واخلي.

جنګ دغسي دوام درلود ترڅو چي د یثرِب د یهودو د علماوو څخه دوه نفره تُبّع ته ورغلل او غوښتل یې چي د ده سره خبري وکړي، ده هم اجازه ورکړه او سره کښېنستل، یهودو ورته وویل: ته څه إراده لرې چي دومره جنګ کوې؟ تُبّع وویل: غواړم چي دغه یثرِب خراب کړم، دوی ویل: دا کار نه سي کولای قسم په الله چي الله جل جلاله به د مخه تر دې چي ته یثرِب خراب کړې تا هلاک کړي، تُبّع وویل: دا څنګه درته معلومه سوه؟ دوی وویل: دا وطن د نبي د هجرت ځای دی دغه ځای ته به را تلونکی نبي هجرت را کوي دا ښار نه خرابېږي او نه یې خرابولای سې، تُبّع پوښتنه وکړه چي تاسي په دې حال څه خبر یاست؟ د یهودو عالمانو وویل: دا زموږ په تورات کي راغلي دي.

دا دي تاسي ته معلومه وي چي د رسول الله ﷺ یوه علامه نه بلکه ډېري علامې د یهودو سره په تورات کي لیکلي او موجودي وې او د رسول الله ﷺ د وخت ټول یهود پوهېدل چي دا هغه وعده سوی نبي دی مګر د عناد او عداوت، حسد او غرور، ځاني ګټو او نفسي غوښتنو په سبب یې ایمان نه راوړی.

کله چي دغه د یهودو عالمانو تُبّع ته دغه خالات بیان کړل او تُبّع تر اوسه تورات نه پېژني نو یې د تورات په باره کي پوښتني ځني شروع کړې، یهودو هم د خپل دین، توحید او تورات په باره کي پوره معلومات ورکړل او ټول شیان یې په تفصیل سره ورته بیان کړل، دغه دیني او کتابي خبري د تُبّع پر طبیعت ښې او برابري ولګېدې څکه یهودیت الٰهي او آسماني دین ؤ، تُبّع هم د یهودیت دین اختیار کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودي سو، د یثرِب خرابول یې پرېښودل او مخ پر یمن رهي سو.

د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول

تُبّع رهي سو خو د ده په لار کي مکې مکرمې ته نژدې یوه قبیله وه چي د هُذَیل قبیله نومېدل د دغي قبیلې او د قریشو په منځ کي پخوانۍ دښمني پرته وه څو واره یې جنګونه سره کړي وه او دغه رنګه د دغي قبیلې د یمن خلک هم نه وه خوښ، دغه د هُذیل قبیلې فکر وکړی چي داسي یوه حیله او چم جوړ کړي چي دواړو هغو قومو ته چي د دوی نه ده ور سره جوړه ضرر او تاوان و رسوي او په جنګ یې سره اخته کړي، نو د هذیل د قبیلې مشران تُبّع ته ورغلل او ورته ویې ویل: غواړې چي د جواهِراتو، سرو او سپینو زرو او خزانو خاوند سې؟ تُبّع ویل: هو، څوک دی چي جواهرات او خزانې یې نه وي خوښ؟ دوی و ویل: په دغه کلي کي یوه خونه ده چي خلک یې احترام او عزت کوي او دغه خونه په جواهراتو او سرو زرو ډکه ده.

حقیقتاً هم په کعبه شریفه کي هرڅه پراته وه خلکو د کعبې شریفي د احترام په سبب خزانې پکښي ښخولې، د تُبّع هم طمعه پیدا سوه او لښکر یې د جنګ دپاره تیار کړی غواړي چي پر مکه مکرمه حمله وکړي کعبه شریفه ونړوي او خزانې یې واخلي، هغه دوه نفره د یثرِب د یهودو عالمان هم په دې سفر کي د تُبّع ملګري وه څکه ده ورته ویلي وه چي تاسي زما سره یمن ته ولاړ سی او زما قوم ته یهودیت او د یهودیت احکام ور وښوی، دغو عالمانو چي د جنګ دپاره د لښکر تیاري ولیدل تُبّع ته ورغله او ویل: څه کوې؟ او د څه إراده دي کړې ده؟ تُبّع و ویل: غواړم چي پر دغه کلي حمله وکړم او هغه شیان چي په دغه خونه کي پراته دي هغه واخلم دوی ورته و ویل: په والله د هذیل د قبیلې بل غرض او مقصد نسته بیله ستا د مرګ او هلاکت څخه تُبّع و ویل: څنګه؟ عالمانو ورته و ویل: دا بیت الله دی د ټولي مځکي پر مخ د الله جل جلاله بل کور او حرم نسته بیله دغه کوره، دغه قبیلې چم درته جوړ کړی دی او غواړي چي تا و وژني، تُبّع و ویل: څنګه وکړم؟ عالمانو و ویل: عزت یې وکړه او طواف پر وکړه، تُبّع ویل: تاسي یې ولي عزت نه کوی؟ او ولي طواف نه پر کوی؟ دوی و ویل: موږ یې عزت کوو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طواف به مو هم پر کړی وای خو دغه د مکې خلکو کعبه شریفه په بتانو ډکه کړې ده خرنګه چې موږ موحّدین او عالمان یو موږ ته دا نه ښایي چې پربتانو طواف وکړو. تُبّع د دوی خبره ومنل او مکې مکرمې ته ورغلی د کعبې شریفي عزت او احترام یې وکړی طواف یې پر وکړی بیا نو هلته بیده سو خوب یې ولیدی چې په کعبه شریفه پوښ اغوندي، تر دغه وخته کعبه شریفه لڅه وه چا پوښ نه ؤ په اغوستی تُبّع چې را ویښ سو امر یې وکړی چې د کعبې شریفي دپاره د یوه ښه پشمي ټوکره څخه پوښ جوړ کړی، پوښ جوړ کړل سو او په کعبه شریفه واغوستل سو خو تُبّع بیا بل خوب ولیدی چې کعبې شریفي ته تر هغه اول پوښ بل ښه او بهتر پوښ ورکوي نو یې امر وکړی چې د ملائل د ټوکره څخه پوښ ور جوړ کړی چې دغه (ملائل) د هغه وخت د ټوکرانو هغه تر ټولو ښه او نازک ټوکر ؤ، دا نو د کعبې شریفي هغه اول پوښ ؤ او تُبّع اول سړئ دی چې په کعبه شریفه یې پوښ اغوستی دئ چې د دغه تُبّع نوم تَبّان بن اسعد دی او د یمن پاچا ؤ.

بیا نو عربو هرکال کعبې شریفي ته پوښ ورکاوه او نوی پوښ به یې پر هغه زاړه پوښ سر بېره په اغوستی او دغه طریقه چې پوښ سر بیره پر پوښ د عبدالمطلب تر زمانې پوري پاته وه، کله چې عربو ته دا فکر او احساس پیدا سو چې ښایي د کعبې شریفي بناء د دغو پوښو د دروند والي په سبب ونړېږي نو یې زاړه پوښونه ټول ځني ایسته کړل او هرکال زوړ پوښ ځني کاږي نوی پوښ په اغوندي.

دا د کعبې شریفي د پوښ په باره کې معلومات وه چې څنګه اوولې شروع سو او د اول وار دپاره چا شروع کړی.

کله چې تَبان ابن اسعد بیرته یمن ته ورسېدی خپل قوم یې یهودیت ته دعوت کړی، هغو د یهودیت څخه انکار وکړی ویل: خپل دین څنګه پرېږدو؟

هغه وخت د یمن خلکو او د تُبّع قوم مستقل دین نه درلودی د نورو عبادتو تر څنګ یې د اور عبادت هم کاوه، اور یې مقدس باله د اور یې عزت او احترام کاوه، حتّی اور د دوی قاضي هم ؤ، څنګه یې قاضي ؤ؟ هغه داسې: چې دوی د اور یوه خونه درلودل چې په هغه خونه کې به همېشه اور بل ؤ، که به یو وخت د دوی په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دعوه، اختلاف او خصومت پيښ سو نو به مدعي او مدعي عليه يعني: د دعوې دواړه طرفه دغه د اور خوني ته ورغلل او د خوني دروازې ته به ودرېدل، مخکي خو به دروازه بنده وه خو هغه د اور مؤظف مامور يا خادم به د اور دروازه په يوه وار پر را خلاصه کړه اور به له خپله زوره په يوه وار دباندي را و وتی او اول چي به د هر چا پر طرف ورغلی هغه ظالم ؤ او حق د هغه دوهم نفر پرطرف ؤ، دغه طريقه کاهنانو او جادوګرانو دوی ته اېښې وه.

اوس چي د پاچا او د ده د قوم په منځ کي د دين په سبب اختلاف پيدا سو نو يې و ويل: په اور سره به فيصله وکړو، د دغي فيصلې دپاره د يهودو عالمان چي د دعوې يو طرف بلل کېدل تورات په لاس کي ونيوی او وايي يې، د يمن کاهنان او نجوم ګران چي د دعوې بل طرف وه ټول د اور د خوني دروازې ته ودرېدل، د اور خادم دروازه پر را خلاصه کړه، اور د کاهنانو پر طرف ورغلی او دوی ځني وځغستل يا وتښتېدل، قوم يې ورته و ويل: ولي تښتی؟ دا حکم او قانون دی بايد ودرېږی کاهنان هم مجبوره سوه بيرته راغله، د اور خادم بيا دروازه پر خلاصه کړه دوهم وار بيا د اور لمبه د کاهنانو پر طرف ورغله کاهنانو دا وار ځانونه ټينګ کړه او ورته ودرېدل مګر اور د چا مراعت نه کوي کاهنان يې پاک وسوځل، د اهلِ يمن يا د يمن د خلکو په دين او عقېده کي دا معلومه سوه چي يهوديان پر حق دي، نو دغه د اور په فيصله د يمن خلکو يهوديت قبول کړی او ټول يهوديان سوه.

دا هغه معلومات وه چي يمن ته يهوديت څنګه داخل سو.

خير وختونه دي تېرېږي څو تُبّع د يمن پاچا تبّان بن اسعد مړ سو او پسله ده څخه د ده زوی حَسّان پاچا سو، حسّان خپله پاچهي نوره هم لويه او پراخه کړه، عزت او عظمت يې زيات سو، ډېر زيات غرور او خود خواهي پکښي پيدا سوه نو يې يو ډېر لوی لښکر جوړ کړی او ويل: قسم په الله که عرب يا عجم پرېږدم چي تر خپل حکم لاندي يې را نه ولم د ټولي مځکي پاچهي نيسم (دا ټول غرور ؤ) کله چي کبر او غرور پر انسان مسلط او غالبه سي نو عقل د لاسه ورکړي او هر څه يې هېر سي.

نن ورځ هم په جهان کي د حسّان پر قِسم دغسي مغروره او بې باکه حاکمان سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیدا کیږي چې د ټولي مځکي پاچهي او حکمراني غواړي، د خپل بېځایه مقصد د حاصلولو دپاره انسانان وژني او ښارونه په خرابو بدلوي، خو پر دې کار نه څوک کامیابه سوي دي او نه کامیابه کېدلای سي فقط د تاریخ بد نامي یې په نصیب سي.

حَسّان هم د دغي جملې څخه یو نفر ؤ، متکبر او مغروره حَسّان پوښتنه وکړه چې په جهان کي لویه پاچهي د چا ده؟ خلکو ورته و ویل: د فارس پاچهي هغه چې کسرٰی یې پاچا دی تر ټولو لویه پاچهي ده، فارس تر ټولو لوی او قوي ملک دی. حَسّان و ویل: اول په هغه شروع کوم، لښکر یې ښه منظم او آماده کړی چې د هغه وخت د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي ونیسي.

لښکر یې رهي کړی غواړي چې د هغه وخت د مځکي پر مخ پر هغه لوی دولت چې فارس دی حمله وکړي، خیر اوس پاچا او د ده لښکر د دغه لوی جنګ دپاره رهي دي خو په لار کي د ده له دغه کاره د قومو او قبیلو مشران نا راضه او نا خوښه دي ځکه هغه پوهېدل چې څوک نه سي کولای چې پر فارسیانو حمله وکړي، موږ څوک یو چې پر فارس حمله کوو او نیسو یې؟ مګر د پاچا څخه هم بیرېږي څه نه سي ورته ویلای، دوی پوهېدل چې پاچا مغروره دی او د چا خبره هم نه مني.

څرنګه چې حَسّان ته هم د خلکو نه رضائیت ور معلومېدی نو یې ډېر احتیاط کاوه هیڅوک حتّی د قومو مشران، وزیران او د لښکر مشران د ده مجلس ته بېله تلابښي کولو نه سي ور تلای، خو یواځنۍ نفر چې د پاچا مجلس ته بېله تلابنیه ورځي هغه د پاچا ورور دی چې عَمرو بن تبان نومېدی، د قوم مشرانو سره و ویل: په دې باره کي به د عَمرو سره خبري وکړو، د قوم مشران را ټول سوه او عَمرو ته ورغله ویل: یا عَمرو! د حَسّان څخه مو خلاص کړه او تر هغه وروسته ته زموږ پاچا یې، عَمرو هم د پاچهۍ په طمعه سو او د دوی سره یې د خپل ورور د وژلو نقشه جوړه کړه، مګر په دغه مشرانو کي یو نفر چې ذُو رُعَین نومېدی دغه فیصله نه کړه قبوله او عَمرو ته یې و ویل: یا عَمرو! داسي څوک نسته چې خپل ورور دې یې وژلی وي او غمجن سوی، پښېمانه سوی دي نه وي نو خپل ورور مه وژنه، مګر عَمرو چې د پاچهۍ په طمعه ؤ د ورور پر وژلو یې ټینګار کاوه، دلته نو ذُو رُعَین یو لیک ولیکی او عَمرو ته ورغلی ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک ستا سره د امانت پر قسم کښېږده کله چي ما در شخه وغوښتی بیا یې را وباسه، عَمرو هم دا قبوله کړه او خط یې د ځان سره کښېښاوه، تر دې وروسته عَمرو د خپل ورور حَسّان د وژلو دپاره د حَسّان مجلس ته په داسي حال کي ورغلی چي یو خنجر یې پټ ور سره وړی ؤ او په مناسب وخت کي یې خپل ورور و وژی، که څه هم د عَمرو د نورو مشرانو په ملګرتیا په وسه پوره وه چي حَسّان بیله وژلو د حکمه څخه لیري کړي مګر د پاچهی په طمعه یې ورور و وژی.

د ورور تر وژلو وروسته عَمرو ډېر پښیمانه او ډېر غمجن سو حتّی خوب یې رد سو بیدبدلای نه سي، د دغي پرېشانی او بیدارخوابی په سبب عَمرو مریض او ناجوړه سو، طبیبان، منجّمین او کوډ ګران یې ورته راوستل هغو ټولو په اتفاق سره دا ورته و ویل: چي ستا ناروغي ستا د ورور د وژلو په سبب ده هرڅوک چي دغسي کار وکړي دغه حالت ورته پېښېږي، عَمرو و ویل: ښه د دغي مریضی او ناروغی چاره څه ده؟

طبیبانو او نجوم ګرانو و ویل: ستا د ناروغی دپاره بل علاج نسته بیله دې څخه چي ټول هغه کسان و وژنې کوم چي ستا د ورور د وژلو مشوره یې درکړې ده، عَمرو و ویل: دغه کار کوم، نو ټول هغه کسان چي د ورور د وژلو مشوره یې ورکړې وه او په دغه دسیسه کي یې د ده ملګرتیا کړې وه و وژل، اوس د ذو رُعین د وژلو نوبت راغلی ذو رعین و ویل: د مخه تر دې چي ما و وژنې ما ستا سره یو لیک د امانت پر قسم ایښی ؤ هغه را وباسه، عَمرو هم هغه لیک را وایستی، ذو رعین و ویل خلاص یې کړه او و وې وایه، پاچا لیک خلاص کړی چي په هغه کي فقط دغه دوه بیته لیکل سوي وه:

الا مَن یَشتَرِی سَــهَراً بنومِــه　　سعیدٌ من یبیــتُ قریــرَ عَینــه

فَامّا حِمیَرَ غَــدَرَت وخانــت　　فَمعذِرةً اِلهــي لــذي رُعَــینِ

یعني: څوک په خپل خوب سره ویښوالی رانیسي، خوښ او خوشاله، خوشبخته او بختور هغه څوک دی چي شپه یې په رضائیت او اطمینان سره تیرېږي، هو اهلِ یمن خو غدر او خیانت در سره وکړی مګر در په یاد یې کړه چي ما درته و ویل: خپل ورور مه وژنه.

یعني: خوشبختي دا نه ده چي پیسې یا لوړه کُرسی ولرې، ته یو ډېر لوی پاچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مګر بیدېدلای نه سې بلکه خوشبخته هغه څوک دی چې د هیڅ ظلم او تجاوز مسئوله نه وي، د هیچا آزارول او قتلول یې پرغاړه نه وي پاته. د شپې آرام او په فارغه زړه بیده سي. پاچا وویل: هو صحي ده او ذو رُعین ته یې عفوه وکړل نو دغه دوه بیته د ذو رعین د خلاصېدلو او ژوندي پاته کېدلو سبب وګرځیدل.

کله چې عَمرو مړ سو د ربیع بن نصر د اولادې پر حکم او پاچهي اختلاف پیدا سو، د دغه اختلاف په سبب د یمن خلک پر ډلو وویشل سوه او د اهلِ یمن په منځ کي جنګونه او وژني شروع سوي، په دغه سیاسي بُحران کي چې ټول یمن یې نیولی ؤ یو سړئ پیدا سو چې نوم یې (لخُنَیعه) ؤ، دغه لخُنَیعه لار نیوونکی غل او مجرم ؤ د غلو ډله یې درلودل، د دغه سیاسي بحران په حالت کي یې وکولای سوای چې خپله ډله نوره هم ډېره کړي او ځان ته یې نور ملګري هم پیدا کړل تر داسي اندازې چې د هغو څخه یې پوره لښکر جوړ کړی او د یمن پر پایتخت یې حمله وکړه د پاچا قصر یې ونیوی او د یمن حاکم وګرځېدی.

دغه لخُنَیعه فاجر، خبیث او ظالم سړئ ؤ ټول خلک ځني خپه او ناراضه وه قصه یې اوږده ده خو په مختصر ډول سره د تبان اسعد د زامنو څخه یو نفر چې نوم یې ذونواس ؤ وکولای سوای چې لخُنَیعه ته ځان ور ورسوي او په خنجر سره یې ووژني، خو د بل وار دپاره د تُبّع تبّان اسعد زوی پر یمن مسلط سو او د یمن پاچهي بیرته د تُبّع اولادې په لاس ورغله، په دغه وختو کي چې ذو نواس د یمن پاچا ؤ په نجران کي یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه مګر دغه کوچنۍ واقعه د نورو ډېرو لویو واقعو چې په وروسته کي یې په جزیرةُ العرب کي پیښي کړې سبب وګرځېدل، هغه واقعه دا سي وه:

یو نصراني سړئ چې د نصاراوو عابد او راهب ؤ، موحّد او د خالص توحید عقیده یې درلودل، تاسي پوهېږئ چې ترنن ورځي پوري په نصاراوو کي موحِّدین موجود دي او سته؟

د نصارا وو په اقسامو کي یوه ډله ده چې موحّدِین دي، یعني: یوازي الله جل جلاله په الوهیت او ربوبیت سره مني او عیسی علیه السلام د الله عزوجل رسول او پیغمبر بولي او دغي ډلي ته (یُونِیتَیرِینز) یعني: مُوحّدِین ویل کیږي او دغه ډله ترنن ورځي پوري سته مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېرېږي لږ دي.

دغه نصراني چې موحّد، راهب او عابد سړئ ؤ او نوم يې (فِيميُون) ؤ د شام څخه افريقا ته د توحيد د دعوت دپاره تلی، پرلاري د غلو يوه ډله پر ېښه سوه فيميون يې بندي ونيوی او بيا يې د نجران پر يوه سړي خرڅ کړی، د نجران سړي فِيميُون د خپل ځان سره جزيرةُ العرب او نجران ته بوتلی، اوس نو فِيميُون د دغه نجراني سره مريئ دی د ورځي به يې د خپل بادار خدمت کاوه د شپې او په فارغه وختو کي به يې د خپل رب عبادت کاوه، همېشه به په عبادت مشغوله ؤ مقصد دا چې نصراني فِيميون ډير عابد او د کرامتو خاوند ؤ.

يوه شپه يې بادار د ده کوټې ته د يوه کار دپاره ورغلی وې ليده چې د مريي پر شا وخوا يې نُور او روښنايي ده، پوښتنه يې څني وکړه چې ته څوک يې او ستا دين څه شي دی؟ فيميون هم د نصرانيت دين ورته تشريح کړی، سړئ په شک او تردّد کي سو د خپل مريي سره يې د دين په باره کي بحث او نقاش شروع کړی.

په دغه وختو کي د نجران خلکو د يوې درختي يا وُني عبادت کاوه دغه وَنَه يې د ځان إله او رب بلل، دلته نو فيميون د بحث په جريان کي خپل مالک ته و ويل: که زما رب! ستا رب هلاک کړي ته زما د رب عبادت کوې؟

نجراني و ويل: هو! والله که داسي پيښه سي چې ستا رب! زما رب مغلوبه او هلاک کړي معلومه خبره ده چې زه هم ستا د رب عبادت کوم، فيميون و ويل: ته د نجران خلک را ټول کړه بيا به و وينې چې زما رب ستا په رب څه کوي، سړي هم د نجران ټول خلک په يوه معينه ورځ و وُني ته را وبلل، خلک هم په هغه ورځ د وُني سره راټول سوه، فيميون کښېنستی عبادت او دعاء کوي خپل رب ﷻ ته يې ډيره دعاء وکړه ترڅو چې الله ﷻ د ده دعاء قبوله کړه او د آسمان څخه پر دغه ونه (تندره) ټکه يا (صاعقه) را ولوېدل او ونه ټوله وسوځل سوه، د نجران د خلکو رب او إله نيست او نابود سو نو خود د نجران ټول خلک و نصرانيت ته داخل سوه.

دا هغه معلومات وه چې جزيرةُ العرب ته نصرانيت څنګه داخل سو.

په وروسته کي دغه د نجران د نصاراوو څخه يو نفر چې نوم يې عبدالله بن ثامر ؤ

د خپلو څو نفرو ملګرو سره چي ځيني يې راهبان يا عابدان هم وه د نجران څخه يمن ته هجرت وکړی، هلته په يمن کي اوسېدل او په پټه يې خپل عبادت کاوه، ځکه د يمن د خلکو څخه چي يهود وه بېرېدل.

نصرانيت او د حبشي حکم څرنګه يمن ته داخل سوه؟

اوس به هغه حالات درته بيان سي چي نصرانيت او د حبشيانو حکم و يمن ته څنګه راغله، دا خو مي درته وويل چي عبدالله بن ثامر او د ده څو ملګري چي نصارا وه او ځيني يې راهبان هم وه د نجران څخه يمن ته هجرت وکړی او هلته په يمن کي يې د نصرانيت عبادت په پټه سره کاوه ځکه د يمن د يهودو څخه بېرېدل.

د دغه وخت د يمن پاچا چي ذونواس نومېدی او يهودي ؤ ساحران يې درلودل او د هغو څخه يې د پاچهۍ په کارو کي کار اخيستی، پاچا د هغه مشر ساحر په غوښتنه او مشوره دا قصد وکړی چي يوه ځوان هلک ته سحر ور زده کړي چي لوی ساحر څني جوړ سي او په وروسته کي د هغه څخه د پاچهۍ په کارو کي کار واخلي، ځکه په سپين ږيرو مرګ پسې دی.

سبحان الله! خلکو ساحران تربيه کول نه يې غوښتل چي دغه دله ورکه سي خو موږ علماء ورثة الانبياء وژنو.

خير پاچا يو ډير پوه او هوښيار هلک پيدا کړی او د هغه دپاره يې هغه لوی ساحر چي د ساحرانو مشر ؤ د استاذ په صفت اختيار کړی چي دغه هلک به د هغه استاذ څخه سحر زده کوي، څرنګه چي دغه ساحر د غره په يوه لوړه حصه کي اوسېدی.

[اول خو يمن په خپله لوړ او کښته، غرونه او تپې دی او بل ساحرانو او عابدانو همېشه د خپلي استوګني دپاره غر خوښاوه ځکه هلته به دوی د خپل کار يا عبادت دپاره فارغه وه]

نو دغه هلک به هره ورځ و هغه لوی ساحر ته چي په غره کي اوسېدی د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو په دغه غره او د هلک په لار کي د نصاراوو د راهبانو څخه يو راهب هغه چي د نجران څخه راغلي وه اوسېدی، هلک چي به تېرېدی د دغه راهب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت به یې لیدی د هغه قرائت، تسبیحات او تمتمه به یې اورېدل او خوند یې ورکاوه نو به ورته کېښېنستی او غوږ به یې ورته ونیوی ترڅو د راهب څخه یې د نصرانیت زده کړه او تعلیم شروع کړل، ساحر ته به هم د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو د سحر او الهي دین ډېر فرق ؤ د سحر څخه یې بد راغله او هیڅ یې نه غوښتل چې سحر زده کړي نو سحر او ساحر یې دواړه پرېښوول، و ساحر ته نه ورتلی فقط هغه راهب ته به ورتلی او د مسیحیت دین یې زده کاوه، ساحر و پاچا ذونواس ته خبر ورکړی چې هلک نه راځي، پاچا د هلک څخه پوښتنه وکړل چې ولې ساحر ته نه ورځې؟ هلک حال ځني پټ کړی، پاچا چې نور معلومات پسې وکړه معلومه سوه چې هلک راهب ته ورځي، پاچا اول د راهب څخه را شروع کړه هغه یې مجبوره کړی چې خپل دین نصرانیت پرېږدي مګر راهب انکار وکړی، پاچا راهب و وژی او بیا یې د هلک په موضوع شروع وکړه غوښتل یې چې دغه هلک ساحر سي مګر هلک سحر نه غواړي، پاچا چې هر څه کوښښ وکړی چې هلک د سحر و زده کولو ته تشویق کړي هلک نه منل، وهل، تکلیفونه او عذابونه یې ورکړل بیا هم هلک د سحر زده کول نه غواړي، پاچا امر وکړی چې هلک و وژنی، د پاچا عمله غواړي چې د پاچا په امر هلک په دریاب کي غرق کړي، هلک یې د عسکرو سره په یوه کښتۍ کي کښېناوه او ویل: بو یې زی د دریاب په منځ کي یې غرق کړی، کښتۍ چې یې بڼه د دریاب منځ ته ور تېره کړل یو طوفاني باد راغلی او کښتۍ یې واړول، عسکر ټول غرق سوه خو هلک پاته سو.

پاچا امر وکړی چې هلک بوزی د غره څخه یې را واچوی او ویې وژنی، ټول خلک ورته ګوري اوله واقعه یې هم ولیدل او اوس هم د هلک د وژلو انتظار کوي، هلک یې غره ته وخېژاوه اوس عسکر غواړي چې هلک لاندي وغورځوي په دغه وخت کي یوه ډېره شدیده زلزله وسوه ټول عسکر لاندي ولوېده او مړه سوه مګر هلک د غره پر سر پاته سو، د یمن پاچا چې د هلک د وژلو دپاره هره لار جوړه کړي خو د لوی پاچا رب عزوجل د هلک د وژلو إراده نه وه، ذونواس په هیڅ طریقه سره هلک نه سي وژلای، په آخر کي هلک ورته و ویل: ته ما بېله یوې طریقې په ډول سره نه سې وژلای

(c) kotabton.com: The Digital Library

پاچا و ویل: هغه طریقه څنګه ده؟ هلک و ویل: د یمن ټول خلک راټول کړه او ما په یوه ونه پوري وتړه بیا به زما غشی او لیندۍ واخلې او وبه وایې: بسم الله د هلک د رب په إراده او وبه مي وُلې، نو زه وژل کېږم، پاچا خوشاله سو او اوس غواړي چي هلک په دغه طریقه سره و وژني، پاچا د یمن خلک را ټول کړه هلک یې په ونه پوري وتړی او د ده غشي او لیندۍ یې واخیستل ویل: بسم الله د هلک د رب په إراده، غشي پر هلک ومبنتی او هلک شهید سو، دلته په خلکو کي غوغا او نارې شروع سوې، ویل په ټولو عسکرو، په ټول قوت او جبروت یې د هلک د رب بې إرادې هلک نه سوای وژلای نو ښکه چي هلک پر حقه لار او صحي دین دی، په دغه ورځ او د دغي واقعې په لیدلو سره د یمن د خلکو څخه شل زره نفره نصرانیت ته داخل سوه.

تاسي دغه صالح هلک ته وګوری چي د دین د دعوت دپاره یې خپل ځان قرباني کړی د خلکو د دعوت او بلني په سبب یې مرګ او شهادت قبول کړه او نتیجه یې هم هغه سوه چي شل زره نفره په یوه وار نصرانیت ته داخل سوه، پاچا ذونواس ته ډیر قهر ورغلی چي څنګه او ولي دغه خلک د ده بې اجازې نصرانیت ته داخلیږي او د ده د امر مخالفت کوي؟ پاچا غوښتل چي یو هلک د نصرانیت څخه منعه کړي او اوس شل زره نفره په یوه وار نصارا سوه! پاچا امر وکړی چي په مځکه کي یو لوی خندق یا کَنده وکِنی د بوټو او لرګو یې ډکه کړی او اور ور واچوی، دا کارونه وسوه، پاچا هغو خلکو ته چي نصرانیت ته اوښتي وه و ویل: یا به دغه د نصرانیت دین پریږدی یا مو دغه اور ته ور اچوم، خلکو د دین د پریښوولو څخه انکار وکړی او پاچا هم یو یو اور ته ور اچوي.

دغه قصه مشهوره قصه ده د رسول الله ﷺ په احادیثو کي راغلې ده په بخاري شریف او د احادیثو په نورو کتابو کي موجوده ده خو دلته په اختصار سره بیان سوه.

رسول الله ﷺ فرمایي: په دغو نفرو کي چي اورته اچول کېدل یوه ښځه وه چي یو کوچنئ د تي زوی یې په غیږ کي ؤ، ښځه و بېرېدل چي څنګه خپل ځان او دغه کوچنئ زوی په اور کي واچوم؟ نو یې پښه ونیول په تردد کي ده چي آیا ځان او دغه کوچنئ اور ته ور واچوم که یا؟ هغه د غیږي کوچني زوی یې خبري وکړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويل: موري! مه ببرېږه ځان دغه اور ته ور واچوه ته جنت ته رهي يې.

دا د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه چې د تې كوچنۍ خبري كوي او مور يې هم ماشوم په غيږ كښې ځان او كوچنۍ اور ته ور وغورځول.

سبحان الله! خلكو د حق دين د اختيارولو دپاره او په آخرت كې د دوږخ له اوره د نجات او خلاصون دپاره په دنيا كې ځانونه او اولادونه اور ته ور غورځول، مورږ ته څه پېښه ده چې د نفساني خواهشاتو د پوره كولو دپاره د څو ورځو فاني ژوند د راحت دپاره يا د موقتي كُرسۍ دپاره حق دين او حق ويل پرېږدو او د دوږخ اور په خپله خوښه اختياروو؟

دغه لوی مشهد او عظيمه قصه الله جل جلاله په قرآن كريم كې هم ذكر كړې ده او فرمايي:

﴿ وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلْبُرُوجِ ۝١ وَٱلْيَوْمِ ٱلْمَوْعُودِ ۝٢ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ۝٣ قُتِلَ أَصْحَٰبُ ٱلْأُخْدُودِ ۝٤ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلْوَقُودِ ۝٥ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۝٦ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۝٧ وَمَا نَقَمُوا۟ مِنْهُمْ إِلَّآ أَن يُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ۝٨ ﴾.

دغه شل زره نفره چې نصرانيت ته داخل سوي وه ټول دغه اور ته واچول سوه فقط يو نفر چې نوم يې (دَوس ذو ثعلبه) ؤ په تېښته او ځغستا ځان خلاص كړی، بيا هم د ذونواس لښكر په پسې ؤ چې ويې نيسي خو ذو ثعلبه يوې ريګني ځمكي ته ننوتی او لښكر نه سواى كولاى چې پسي ور ورسېږي، نو ذو ثعلبه د دوی څخه خلاص سو.

اوس ذوثعلبه ناست دی او د ځان سره فكر وهي چې څه وكړي؟ او څنګه د خپل وژل سوي او سوځل سوي قوم د وژلو بدله واخلي؟

فكر وهي چې څوك كولای سي چې په دغه موضوع كې زما مرسته وكړي؟ په دغه وخت كې يې د روم پاچا قيصر ور په ياد سو چې هغه هم نصراني دی او تر كسرٰی وروسته لوی پاچا او د قدرت خاوند دی نو د روم پر طرف قيصر ته ور رهي سو څو ځان يې قيصر ته و رساوه او د هغه دربار ته ورغلی، قيصر ته يې و ويل: زموږ مرسته او كومك وكړه د يمن پاچا ذونواس دغسي ظلم را سره وكړی شل زره نصارا يې په يوه ورځ په اور و سوځل او و وژل.

(c) kitabton.com: The Digital Library

قیصر چې متعصب نصراني ؤ په دغه کار ډیر خواشینی او ناراضه سو او ډیر قهر ورغلی مګر یمن ډیر لیري دی، نو یې ذوثعلبه ته و ویل: څرنګه چې یمن زموږ څخه ډیر لیري دی نو زه به یو بل حل در پیدا کړم، هغه دا چې زه به د حبشې پر پاچا نجاشي لیک درکړم او نفر به در سره ولېږم چې هغه دې مرسته وکړي ځکه یو خو حبشه و یمن ته نژدې ده او بل نجاشي هم نصراني دی، د ذوثعلبه هم خوښه سوه، نو قیصر د ذوثعلبه په ملګرتیا خط او نفر و نجاشي ته ولېږل چې د ذوثعلبه مرسته وکړه، خط و نجاشي ته ورسېدی نجاشي هم ډیر په قهر سو چې ذونواس د ده د دین خلک وژلي دي.

نجاشي ډیر لوی لښکر چې شمېر یې اویا زرو نفرو ته رسېدی جوړ کړی چې په هغه وختو کي جزیرةُ العرب په دغه اندازه لښکر هیڅ نه ؤ لیدلی، د دې لښکر عمومي مشر او آمر (ارياط) نومېدی خو په لښکر کي یو بل نفر هم سته چې د یوې فرقې مشر دی او نوم یې (أبرَهَه) دی. (زموږ په قصه کي دغه ابرهه مهم سړئ دی په یاد یې لرئ)

لښکر تیار سو او د کښتیو په واسطه په بحر احمر کي تیر سوه څو یمن ته ورسېدل هلته د اهل یمن او د حبشې د لښکر په منځ کي ډیر لوی جنګ شروع سو.

د یمن د لښکر مشر ذونواس دی او د حبشې د لښکر مشر ارياط دی، د جنګ په آخر کي د یمن پاچا ماته وخوړل مګر تسلیم نه سو او وتښتېدی خو حبشیان په پسې وه نه یې پرېږدي، ذونواس د یوې کښتۍ په واسطه دریاب ته داخل سو خو حبشیان یې هلته هم نه پسي پرېږدي څو ذونواس په خپله ځان و وژی او ویل نه غواړم چې د دښمنانو په لاس و وژل سم، اوس نو حبشیان پر یمن مسلط سوه او د یمن حاکم ارياط دی چې نجاشي ته تابع دی او د هغه نائب بلل کیږي، ارياط ډیر ظالم سړئ ؤ یوازي دا نه چې پر اهل یمن یې ظلم کاوه بلکه پر هغو حبشیانو یې هم ظلم کاوه چې د ده ملګري وه، تر څو خلک د ده له ظلمه ډیر په تنګ او ناراضه سوه.

ابرهه چې د ارياط په لښکر کي یو فرقه مشر ؤ په دې ظلم او ستم نه ؤ راضي نو یې دننه په لښکر کي د ارياط مخالف نفر پیدا کړل او په اتفاق سره یې د ارياط پر ضد د جنګ اعلان وکړی، اوس د حبشې لښکر پر دوو حصو تقسیم سو، د ارياط او ابرهه لښکرو د جنګ دپاره ځانونه تیار کړه او دوه لښکره مخ په مخ د جنګ دپاره تیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او آماده ولاړ دي، په دغه وخت کې ابرهه و ارياط ته نفر ور ولېږی او ويل راسه چې اول زه او ته خبرې سره وکړو يو وار به دواړه بيله اسلحې سره کښېنو او بحث به سره وکړو ښايي ښه جنګه بله د حل لار پيدا کړو، ارياط هم دغه بلنه قبوله کړه نو دوی دواړه د خبرو دپاره بېله اسلحې سره کښېنستل، ابرهه ورته و ويل: زموږ لښکر ټول حبشيان دي که دغه خپل لښکر سره و جنګوو حبش مړه کيږي او د يمن حکم بيرته د يمن خلکو ته پاته کيږي او دا جنګ د حبشې په ضرر تماميږي.

ارياط و ويل: مقصد دې څه دی؟ أبرهه و ويل: فقط زه او ته به جنګ سره وکړو هر يو چې غالبه سو حکم د هغه دی او هغه د يمن حاکم پاته کيږي، ارياط و ويل: خوښه مې ده، نو د لښکرو پرځای دوی دوو يو په يو جنګ سره شروع کړی، اوله حمله يا د توري واری ارياط وکړی هغه خطا سو خو فقط د ابرهه پر پزه توره و مښتل او د ابرهه پزه يې ورپرې کړه نو ځکه ابرهه ته (أبرهةِ أشرم) ويل کيږي، ځکه په عربي کې (أشرَم) هغه چا ته ويل کيږي چې پزه يې پرې سوې وي، خو دوهمه حمله يا د توري واری ابرهه وکړی ارياط يې په توره و واهه او ويې وژی، نو د يمن حاکميت ابرهه ته ورپاته سو او ابرهه د يمن پاچا سو، دا خبر د حبشې پاچا نجاشي ته ورسېدی، نجاشي ډير په قهر او غضب سو او ويل: حبشيان څنګه په خپل منځ کې سره جنګيږي او ابرهه څنګه دا جرئت کاوه چې ارياط و وژني؟ نجاشي قسم يادکړی چې د خپله لښکره سره به يمن ته ځم او د يمن خاوره به تر پښو لاندې کوم او د ابرهه سر به ور خروم.

[په هغه وختو کې د سر خرول د ذِلّت علامه وه نو ځکه د مړيانو سرونه به يې همېشه ورخرول]

دا خبر ابرهه ته ورسېدی چې نجاشي په قهر سوی دی او زما د ذِلّت دپاره يې قسم ياد کړی دی، څرنګه چې د ابرهه د نجاشي سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو يې خپل سر په خپله وخراوه او د يمن څه خاوره يې په يوه کڅوړه کې واچول، دغه خاوره او خپل وربښتان يې د يوه ليک سره د نفر په لاس نجاشي ته ولېږل، په ليک کې يې نجاشي ته ليکلي وه: زه ستا تابع او ستا خادم يم ما چې ارياط و وژی د هغه سبب دا ؤ چې هغه ظالم ؤ ډير ظلم يې کاوه او خلک يې ستا څخه متنفره يا بېزاره کول، ستا د قسم د آداء کولو دپاره ما خپل سر وخراوه دغه زما وربښتان دي او دغه هم د يمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره ده د دې دپاره يې تر پښو لاندې کړه چې ستا قسم آداء سي. نجاشي هم راضي سو او ويل: ځرنګه چې دئ زما تابع دی او زما له امره مخالفت نه کوي نو جنګ ولې ورسره کوم، د نجاشي سره خبره پای ته ورسېدل.

مګر ابرهه چې د نجاشي نائب بلل کېږي د هغه په زړه کې بيا هم د نجاشي بيره ورسره وه، د دې دپاره چې خپله وفاء او تابع والی نور هم نجاشي ته ونښيي نو يې امر وکړی چې په يمن کې يوه ډېره لويه او ښايسته کنيسه جوړه کړی (کنيسه) د نصاراوو د عبادت ځای دی، ځرنګه چې نجاشي نصراني او عابد سړئ ؤ ابرهه ويل په دې کار به نور هم نجاشي خوښ او راضي کړم، کله چې کنيسه جوړه سوه نو يې د (قُلَيس) نوم پر کښېښاوه او نجاشي ته يې حال ولېږی چې په يمن کې مې يوه ډېره لويه کنيسه ستا د عزت او خوشالولو دپاره جوړه کړل او ټول عرب به په دې سره امر او مکلف کړم چې دغې کنيسې ته د عبادت کولو دپاره راځي، بيا يې شا وخوا د عربو قبيلو ته نفر ولېږل چې عرب هم د کنيسې په جوړېدلو خبر او مکلف کړي چې د حج او عبادت دپاره قُلَيس ته راځي.

په دې جمله کې د ده نفر د عربو يوې قبيلې ته ورغله چې هلته (أهلِ نَسِئ) اوسېدل، اهلِ نَسِئ څوک وه؟ اود دې نامه څخه مقصد څه ؤ؟

د نسئ د لفظ ترجمه تاخير او ځنډول دي، نَسَأَ شَئ، يعني: يو شئ يې وځنډاوه، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۳۷) نمبر آيات کې فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلنَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى ٱلۡكُفۡرِ﴾

يعني: بېشکه چې دغه ځنډول نور هم په کفر کې زياتوالی دی.

نو دغه اهلِ نسیء څوک وه؟ او څه وظيفه يې درلودل؟ د دغو خلکو پېژندل څه نورو معلوماتو ته ضرورت لري هغه داسې: کله چې الله جل جلاله ټول عرب د ابراهيم عليه السلام پر دين کړل او په ټولو عربو کې بيله د ابراهيم عليه السلام له دينه بل دين نه ؤموجود ټول عرب موحدين وه، خو بيا کرار کرار د دين عالمان کمېدل او د دين صحي او اصلي احکام هم ور سره پټېدل په دين کې نور شيان د دين په نامه داخلېدل، خو بيا هم پر دې سر بيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابراهیم علیه السلام د دین څه آثار پاته وه، لکه حج، عمره او څه نور شیان چي د هغې جملې څخه یو هم د حرامو میاشتو عزت ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَـٰبِ ٱللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ﴾ [التوبه:٣٦]

یعني: بېشکه چي د الله جل جلاله په نیز په هغه ورځ چي مځکه او آسمانونه یې پیدا کړي دي د میاشتو شمېر د الله جل جلاله په کتاب کي دوولس میاشتي دي چي د هغو دوولسو میاشتو څخه څلور میاشتي حرامي دي.

الله جل جلاله د خلکو د حساب دپاره دوولس میاشتي پیدا کړي دي چي د هغو میاشتو څخه الله جل جلاله د ابراهیم علیه السلام په دین کي په څلورو میاشتو کي جنګ او تجاوز منعه کړی دی، دغو څلورو میاشتو ته (أشهُرِحُرُم) ویل کیږي، یعني: حرامي میاشتي او هغه څلور حرامي میاشتي دا دي: رجب، ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم، اوس نو په دغو څلورو میاشتو کي جنګ او تجاوز حرام او ناروا ؤ.

مګر د خپله ځانه څخه دفاع جائزه او روا وه او په عربو کي چي په دغو حرامو میاشتو کي هر جنګ پېښ سوی دی هغه جنګ ته یې (حربُ الفُجار) وایه یعني: د فاجرانو جنګ، ځکه دا کار د الله جل جلاله پر حُرُماتو تجاوز ؤ او دا کار فاجرانو کاوه.

د فُجار جنګونه پنځه دي یعني: عربو په خپل ټول تاریخ کي په دغو حرامو میاشتو کي پنځه واره جنګونه کړي دي او د فُجار په پنځم جنګ کي رسول الله ﷺ هم ګډون یا اشتراک کړی دی، دغه جنګ هغه وخت پېښ سو چي د هوازن قبیلې په حرامو میاشتو کي پر مکه مکرمه حمله وکړه او قریشو د خپل ځان د دفاع دپاره د هغو سره جنګ کاوه او دفاع خو بیا جائزه او روا وه، څرنګه چي دغه جنګ د رسول الله ﷺ تر بعثت او رسالت د مخه ؤ او رسول الله ﷺ هم په عمر کم ؤ نو په دغه جنګ کي یې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول په حدیث شریف کي را غلي دي چي رسول الله ﷺ فرمایي: ما د فجار په ورځ د هوازن په حمله کي خپلو اکاګانو ته غشي ورکول، نو عربو د ابراهیم علیه السلام د دین سره موافق په دغو څلورو میاشتو کي جنګ او تجاوز نه کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له بله طرفه د عربو ژوند او کاروبار پر جنګو ولاړ ؤ که جنګ نه وای خواره نه وه، یوې قبیلې به پر بلې قبیلې حمله کول د هغو خوراکي مواد، سامانونه او حیوانات به یې په غنیمت اخیستل او بندیان به یې څنې نیول چې هغه بندیان به یې بیا د مریانو پر قسم خرڅول، دغه جنګونه د دوی ژوند، تجارت او کاروبار ؤ، د ځنګله قانون ؤ، هر زورور به کمزوره خوړی، بیله جنګه د دوی ژوند په لوږه او مسکنت تیرېدی، څرنګه چې په دیني لحاظ په دغو څلورو میاشتو کې پر دوی جنګ منعه ؤ او دوی بېله جنګه ژوند نه سوای کولای، خو بیا هم رجب یوازې یوه میاشت وه دوی د جنګ څخه صبر کولای سوای مګر هغه نورې درې میاشتې ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم سره پسې وې دغه درې میاشتې جنګ نه کول دوی ته سخت تمامېدل، نو یې د دغه مشکل د حل دپاره یوه لار وسنجول چې هغه د حل لار داسې وه:

عربو یوه قبیله وټاکل او هغې قبیلې ته یې د میاشتو د اړولو واک او اختیار ورکړی.

یعني: دغه قبیله کولای سي چې یوه میاشت په بله میاشت سره واړوي، مثلاً دوی کولای سوای چې د محرم میاشت چې جنګ پکښې حرام دی صفره و بولي نو جنګ جائز او روا سو او بیا د صفري میاشت د محرم میاشت و بولي یعني: حلاله میاشت و حرامې ته واړوي او بیا د هغې پر ځای هغه حلاله میاشت حرامه کړي، خو دغه د میاشتو اړول یوازې (أهل نَسِئ) کولای سوای دا د بل چا کار نه ؤ.

(اوس چې مو اهل نسئ وپېژندل، بیرته به هغه خپلې قصې ته را سو)

کله چې د ابرهه امر دغه د اهل نسئ قبیلې ته ورغلی چې تاسې به د حج او عبادت دپاره (قُلَیس) ته راځئ، یعني: هغه کنیسې ته چې ابرهه په یمن کې جوړه کړې ده، دغې قبیلې سره وویل: ابرهه قُلَیس جوړ کړی او غواړي چې دغه قُلَیس د کعبې شریفې په عوض د خلکو د حج او عبادت ځای وګرځوي خو دا کار هیڅ امکان نه لري.

نو د دغه اهل نسئ څخه یو نفر یمن ته ولاړ او قُلَیس ته ور ننوتی په هر قسم سره چې ؤ یو فارغه وخت یې پیدا کړی او په قُلَیس کې یې انساني ضرورت آداء کړی یعني: ګنګي او مرداري یې پکښې وکړه، په هغه مرداري سره یې د قُلَیس ټول دېوالونه ولړل ټوله کنیسه یې مرداره کړه او سرې وتښتېدی، دا خبر شا وخوا نشر سو او په خپله ابرهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی دغه ښایسته منظره یې ولیدل، ډیر قهر ورغلی او ویل: دا کاز چا کړی دی؟ خلکو وویل: دا کار د اهل نسئ د قبیلې څخه یوه نفر کړی دی چې دغه قبیله د کعبې شریفې ډیر عزت کوي، ابرهه چې کعبه یې نه پیژندل ویل: کعبه څه شي ده؟ خلکو ویل: کعبه یوه د ډبرو خونه ده چې ټول عرب او نور خلک د حج دپاره ورته راځي، د یمن خلکو د کعبې شریفې په باره کې ابرهه ته نور معلومات هم ورکړل، ابرهه ته دا معلومه سوه چې ترڅو کعبه شریفه موجوده وي د ده قُلَیس ته څوک د حج او عبادت دپاره نه ورځي نو یې د کعبې شریفې د نړولو نیت او إراده وکړه چې باید کعبه و نړوم.

د فیل کال او د اصحابُ الفیل قصه

اوس نو ابرهه د کعبې شریفې د نړولو دپاره د یوه لوی لښکر د جوړولو امر وکړی وایي غواړم چې کعبه ونړوم، لښکر تیار او آماده سو ابرهه د لښکره سره له یمنه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او خپل زوی یې د ځان نایب او د یمن حاکم پرېښاوه، ابرهه په خپل لښکر کې پر نورو فیلانو سربېره یو بل ډیر لوی فیل هم را رهي کړی چې پر دغه فیل یې د محمود نوم ایښی ؤ او دا یې إراده وه چې په دغه فیل سره به کعبه نړوم، په لار کې د عربو قبیلې د ابرهه مخ ته را ووتلې غواړي چې دئ له دغه کاره څخه منعه کړي ځکه د عربو قبیلې د ده تر حکم نه وې لاندي.

د عربو د مشرانو څخه یوه مشر چې نوم یې ذُونَفر ؤ یو لښکر جوړ کړی او د جنګ دپاره د ابرهه مخ ته ور ووتی خو د ذونفر لښکر دومره نه ؤ چې د ابرهه سره وجنګېږي نو خود د ذو نفر قبیلې ماته وخوړل او په خپله ذونفر اسیر ونیول سو نو ابرهه دئ هم د خپله لښکره سره را رهي کړی، بیا په لار کې د خُثعُم قبیلې ته دا خبر ورسېدی چې ابرهه غواړي کعبه شریفه ونړوي، دوی هُم لښکر جوړ کړی چې مشر یې نُفَیل ابن حبیب ؤ خو تر لږ جنګ وروسته دې قبیلې هم ماته وخوړل او نفیل هم اسیر ونیول سو خیر ابرهه طائف ته ورسیدی، اهلِ طائف چې د ثقیف قبیله وه د ابرهه څخه وبېرېدل چې خلک به مو ووژل سي او طائف به په خرابه بدل کړل سي، نو یې ابرهه ته نفر ور ولېږل چې موږ په دې موضوع کې هیڅ دخل نه لرو که ته کعبه نړوې ویې

(c) kitabton.com: The Digital Library

نړوه او د دې دپاره چې دا درته ثابته سي چې موږ بې طرفه يو او ستا په کار کار نه لرو يو نفر به هم درسره ملګرى کړو چې تا ته لار در ښيي او کعبې ته دي ورسوي، د طائف د خلکو څخه يو نفر چې نوم يې ذُو رُغال ؤ په خپله خوښه د ابرهه ملګرى سو چې د ده لښکر ته لار ور وښيي، *نور عرب کله په دې راضي وه او هيڅوک داسي نه وه چې د کعبې شريفي د نړوونکو سره دي کومک وکړي يا دي لار ور وښيي خو دا يو لوى خيانت ؤ چې ذو رغال وکړى*، ذو رغال د ابرهه سره ملګرى سو او د مکې مکرمې لار ور ښيي کله چې دوى مکې مکرمې ته نژدې سوه ذو رُغال په لار کي مړ سو او هلته د مکې مکرمې او طائف په منځ کي ښخ کړل سو او د ده قبر د عربو دپاره د ډبرو ويشتلو ځاى وګرځېدى يعني: هر وخت چې به عرب دلته تېرېدل د ده قبر به يې په ډبرو ويشتى او ويل به يې: دا د خپل قوم خائن دى. حتّٰى که عرب تر اوسه پوري د يوه خائن دپاره مثال را وړي نو وايي: فلانئ ذو رغال دى چې خپل قوم ته يې خيانت وکړى او د ښمن ته يې لار ور ښوول.

زه نه پوهېږم چې نن ورځ به په موږ مسلمانانو کي هم د ذُورُغال پر قسم داسي خائنان موجود وي چې د څو پيسو د ګټلو دپاره دي دښمن ته د مسلمانانو د وژلو او نيولو لاري چاري ور ښيي که يا؟ که دغسي کسان پيدا سي يواځي دا نه چې قبر يې بايد په ډبرو ويشتل سي بلکه ....نوره سزاء به يې تاسي ته پرېږدم.

ابرهه د مکې مکرمې اطرافو ته ورسېدى او هلته د مکې مکرمې ساربانانو د قريشو اوښان څارل، د ابرهه لښکر دغه اوښان واخيستل او خپل د لښکر ځاى ته يې بوتله، په دغو اوښانو کي (۲۰۰) اوښان د عبدالمطلب وه چې دغه عبدالمطلب زموږ د پيغمبر حضرت محمّد مصطفٰى ﷺ نيکه دى او په دغه وخت کي عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئيس ؤ.

دغه اخبار مکې مکرمې ته ورسېدل چې ابرهه راغلى دى غواړي چې کعبه شريفه ونړوي او د قريشو اوښان يې هم بوتله، عبدالمطلب ورغلى غواړي چې د ابرهه سره و ويني خو ابرهه انکار وکړى ويل: نه غواړم چې په عربو کي د هيچا سره و وينم، عبدالمطلب و هغه ذو نفر ته ورغلى چې د ابرهه سره بندي ؤ او ويل: کومه داسي لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طريقه نسته چې زه د دغه پاچا سره و وينم؟ ذو نفر و ويل: لکه څرنګه چې ته مې وينې زه بندي يم خو بيا هم (أنَيس) چې د دغه محمود نومې فيل فيلوان او تربيه کونکی دی او ابرهه ته نژدې دی د هغه سره پيژنم.

هغه وخت فيلوانانو د پاچهانو په حضور دومره قدر او عزت درلود لکه نن ورځ چې د جنګي طيارو د ښه او تکړه پيلوټ قدر سته.

نو ذونفر و ويل: زما او د دغه (أنَيس) فيلوان په لار کې څه تعلق او شناخت پيدا سوی دی که دي خوښه وي زه به دغه انيس ته و وايم چې ابرهه ته دې ور ولي، د عبدالمطلب خوښه سوه او ويل: ښه دی ته ورته و وايه، ذو نفر و اُنيس ته و ويل: دغه عبدالمطلب د قريشو د قبيلې لوی سردار او رئيس دی که دې د خبرو د پاره د ابرهه سره مخامخ کړی احسان به دې وي، اُنيس يې واسطه سو او ابرهه هم عبدالمطلب ته د ملاقات اجازه ورکړه، عبدالمطلب چې ډېر ښايسته او د دبدبې خاوند ؤ هيبت يې درلود هر چا چې به وليدی بېله اختياره د ده عزت ځني کېدی، نو کله چې دئ د ابرهه مجلس ته ور داخل سو د اولو ليدلو سره د ابرهه په زړه کې د عبدالمطلب عزت او هيبت پيدا سو، لوړ او عزتمن شخص ورته معلوم سو.

ابرهه پر يوه خاص او مخصوص تخت کښېنستی، کله چې يې عبدالمطلب وليدی زړه يې ورته و ويل چې عبدالمطلب هم پر دغه تخت ور سره کښېنوي خو د نورو حبشيانو څخه وشرمېدی نو ابرهه د خپل تخت څخه را کښته سو او د عبدالمطلب د عزت دپاره د ده سره پر ځمکه کښېنستی او پوښتنه يې ځني وکړه چې څنګه او څه لره راغلی يې؟ عبدالمطلب و ويل: ستا عسکرو زموږ اوښان بېولي دي او په هغه جمله کې زما هم (۲۰۰) اوښان سته زه راغلم چې دغه زموږ حيوانات بيرته موږ ته راکړې، د دې خبري په اورېدلو سره ابرهه ته ډېر قهر ورغلی او ويل: کله چې ما ته وليدې ته مې تر دې لوی او لوړ وبللې، ستا عزت مې وکړی حتّی ستا د عزت دپاره پر ځمکه در سره کښېنستم خو تا چې خبري شروع کړې فقط اوښان غواړې، ما دا فکر کاوه چې ته به د کعبې په باره کې زما سره خبري وکړې، هغه کعبه چې ته او ستا قوم يې عبادت کوی او معزه يې بولی د الله جل جلاله کور يې بولی، ما فکر کاوه چې ته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وايې: دغه کعبه مه نړوه مګر ته وايې زموږ اوښان راکړه، عبدالمطلب ورته و ويل: يا ابرهه! زه د اوښانو خاوند يم دغه د دنيا مال دی چې زه حکم پر لرم او تصرف پکښې کوم مګر کعبه! هغه خپل ځان ته مالک لري او خپل مالک يې ساتي، د کعبې په باره کې ته پوه سه اوکار دي که دا د الله ﷻ کور ؤ هغه الله ﷻ يې ساتي، ابرهه ته دا خبره عجبه ښکاره سوه او امر يې وکړی چې د قريشو اوښان بيرته ورکړی، بيا يې عبدالمطلب ته و ويل: موږ د دې دپاره نه يو راغلي چې تا او ستا قوم ته آزار درو رسوو زموږ کار د دغې خونې سره دی غواړو چې دغه خونه و نړوو که ته د ځان او ستا د قوم دپاره نجات غواړې نو تاسي د مکې ښخه ووزی چې زموږ له آزاره وساتل سی، کله چې موږ دغه خونه ونړول بيا تاسي بير ته مکې ته راسی.

خير عبدالمطلب د ابرهه څخه رهي سو او مکې مکرمې ته ولاړی، د مکې مکرمې خلک يې امر کړل چې د مکې څخه ووزي، د مکې مکرمې خلک هم د ښار او خپلو کورو څخه و وتل او پر هغه نژدې غرو ورته کښېنستل د هغه ځای څخه ورته ګوري چې څه پېښيږي، د مکې مکرمې ښار د خلکو څخه خالي پاته سو.

په هغه معينه ورځ چې ابرهه ټاکلې وه د ابرهه په امر د حبشيانو لښکر سره د فيله د کعبې شريفې پر طرف حرکت وکړی غواړي چې کعبه شريفه ونړوي، فيل سره د لښکره د کعبې شريفې طرف ته رهي دي او د مکې مکرمې خلک د غرو څخه ورته ګوري، کله چې فيل او لښکر تر مزدلفې تيرسوه دلته يوه شېله ده چې (وادي مُحسِّر) ورته ويل کيږي او تر دغه شېلې وروسته منٰی شروع کيږي، يعني: دغه شېله د منٰی او مزدلفې په منځ کي واقع ده، فيل او لښکر چې دغې شېلې ته ورسيدل په دغه وخت کي هغه نُفَيل ابن حبيب چې د ابرهه سره بندي ؤ ځان خلاص کړی او په ځغستا د فيل و طرف ته ورغلی د فيل په غوږ وځړېدی او پر ناري يې کړه: پرېوزه محموده! پرېوزه، دا د الله ﷻ کور دی، فيل هم زنګون کت کړی او پرېوتی، دلته نو د ابرهه نفر راغله چې فيل ولاړ کي خو فيل چې هر څه ولاړوي نه ولاړېږي، کشوي يې، وهي يې فيل حرکت نه کوي، څو هغه اُنيس فيلوان راغلی د فيل مخ يې بل طرف ته واړاوه فيل ولاړ سو او ځي، فيل چپه او راسته طرف ته، د شا پرطرف، هر طرف ته چې دوی وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځي، خو مخ پر کعبه شریفه هیڅ حرکت نه کوي، خلک په تعجب کي دي دوی په فیل مشغوله دي مخ یې یوه طرف او بل طرف ته اړوي چي هلته لیري په آسمان کي د مرغانو سېلونه را ښکاره سول چي د آسمان مخ یې ټول نیولی دی، خلک په تعجب کي سوه چي دا څه شي دي؟ کله چي را نژدې سوه معلوم سول چي دا کوچني کوچني مرغان دي، د دغه مرغان دومره کوچني وه لکه چوغکي، لوی او غټ مرغان نه دي او د هر مرغه سره درې د ختو څخه جوړي سوي لوټي یا ډبري ورسره دي دغه ډبري دومره کوچني کوچني وې لکه د نخودو یا ماشو دانې، هر مرغه یوه ډبره په مشوکه کي نیولې ده او دوې ډبري یې په پښو کي نیولي دي، کله چي دغه مرغان د ابرهه لښکر ته را ورسېدل نو یې د ډبرو په ویشتلو شروع وکړه، د دغه لښکر څخه چي هر یوه ته ډبره ور ورسېږي سبحان الله! لکه یو میکروبي مرض چي یې بدن ته داخل سي غوښي یې تویېږي، ویلېږي او لوېږي ترڅو چي مړ به سو، د ابرهه د لښکر افراد یو په بل پسي وژل کېده، ابرهه چي دا حال ولیدی په ځغستا سو غواړي چي وتښتي مګر د الٰهي لښکر څخه خلاصیدل نسته الله جل جلاله پر ده یو مرض مسلطه کړی چي د هغه په واسطه یې د لاس ګوتي و لوېدې او ډنګرېدی، یمن ته په داسي حال کي ورسېدی چي دومره سوی ؤ لکه یو چیچڼ او هلته مړ او هلاک سو.

دغه واقعه د محرم په میاشت کي پېښه سوه چي د رسول الله ﷺ تر مبارک میلاد پنځوس ورځي د مخه وه، دغه د فیل او ابابیل واقعه الله جل جلاله په قرآن کریم کي موږ ته بیان کړې ده او په سورةُ الفیل کي فرمایي:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥﴾.

دغه واقعه د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه، د دې واقعې خبر د هغه وخت په متمدینو او لویو مملکتو کي لکه فارس او روم نشر سو ځکه ابرهه د نجاشي له طرفه په یمن کي والي او نائب ؤ او حبشې بیا د روم د حکومت سره ټینګ او نژدې تعلقات درلودل، نو روم د حبشې د لاري په دغه واقعه خبر سو او فارس چي همیشه به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم او د هغه د حلفاوو یا متعاهدینو خبرونه د جاسوسۍ د لارې لاس ته را وړل او هغو ته به همیشه په خزه کې ناست وه دا خبر ور و رسېدی او د هغه وخت د مځکې د مخ هغه لوی او پر مخ تللي مملکتونه هم دغه دوه وه، نو دغه واقعې ټول عالَم ځان ته متوجه کړی او عالَم یې د بیت الله په شرف پوه او خبر کړی، عالَم ته دا معلومه سوه چې الله جل جلاله دغه ځای مقدس کړی دی لکه دا چې د دغه ځای ځخه د رسول الله ﷺ د راتګ مقدمه وه او عالَم ته یې دا ور ښکاره کړه که د دغه ځای د أهله ځخه یو ځوک د نبوت دعوه وکړي دا به عیناً هغه شئ وي چې د دغي واقعې تقاضاء او غوښتنه ده او د دغه ځای ځخه به د نبي را وتل د دغه پټ حِکمت تفسیر او بیان وي چې الله جل جلاله ولي د مکې مکرمې مشرکان د هغه وخت پر اهل ایمان چې نصارا وه په داسي طریقه کامیابه کړل چې د اسبابو تر قدرت لوړه خبره وه، تاسي پوهېږی چې د ابرهه لښکر څو نفره وُ؟ شپېته زره نفره د ابرهه د لښکر تعداد او شمېر وُ او دغه ټول لښکر په کوچنیو مرغانو هلاک کړل سو، نو خود دغه واقعه د دغه ځای ځخه د نبي د را وتلو مقدمه وه.

سبحان الله! الله جل جلاله د کعبې شریفي ظاهري بِناء د ابرهه د لښکره په کوچنیو مرغانو وساتل او د کعبې شریفي باطني او روحاني عظمت یې د رسول الله ﷺ په مبارک میلاد سره وروساتی چې د بت پرستانو د بتانو ځخه یې پاکه او خالي کړه.

د دغي واقعې په لیدلو سره نور هم د عربو په زړوکي د کعبې شریفي عزت زیات سو.

ځرنګه چې عربو جنتري نه درلودل نو دوی به د یوې لویي واقعې په پېښېدلو سره خپل تاریخونه پېژندل یا بیانول، مثلاً داسي به ویل کېده: فلانئ کار د حربُ الفُجار د مخه یا وروسته پېښ سو، د غسي یوه لویه واقعه چې به د دوی په ژوند کي پېښه سوې وه په هغه سره به یې نور تاریخونه ښوول، نو دغه د فیل واقعه هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی، مثلاً داسي به یې ویل: فلانئ کار د فیل تر کال یو کال د مخه وسو، یافلانئ کار د فیل تر کال دوه کاله وروسته وسو.

اصلاً د دنیا ټول تاریخونه همداسي دي چې په یوه لویه واقعه سره شروع کیږي، مثلاً میلادي تاریخ د حضرت عیسٰی علیه السلام په زېږېدلو سره شروع سوی دی او زموږ مسلمانانو تاریخ هغه چې هجري تاریخ ورته ویل کیږي د رسول الله ﷺ په هجرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره شروع سوی دی، زموږ په وطن کي به هم داسي ویل کېدل: فلانئ کار د وباء په کال وسو، یا فلانئ کار د بلوا په کال وسو، د سکاوی په کال یا د ترکي په کال داسي وسوه، مقصد دا چي د فیل کال هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی او رسول الله ﷺ د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته دنیا ته تشریف را وړی دی.

یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل:

اوس خو ابرهه مړ سو مګر بیا هم د یمن حکم د حبشیانو په لاس کي ؤ ځکه ابرهه خپل زوی چي (یکسوم) نومېدی په یمن کي د خپل ځان پر ځای پاچا ګرځولی ؤ او تر یکسوم وروسته د ابرهه بل زوی چي (مسروق) نومېدی د یمن پاچا سو، د مسروق په وختو کي یو نفر پیدا سو چي عرب او د یمن د اصلي اوسېدونکو څخه ؤ، یوازي دا نه چي عرب ؤ بلکه د ربیعه بن نصر د اولادې څخه هم ؤ، هغه ربیعه چي زموږ په قصه کي د یمن اول پاچا ؤ هغه چي خوب یې لیدلی ؤ، د دغه یمني عرب نوم (سیف بن ذي یزن) ؤ، دغه سیف چي اصلي عرب او د پخواني پاچا ربیعه د کورنۍ څخه هم ؤ همیشه به په فکر کي ؤ چي د یمن د اصلي عربو حکم د حبشیانو په لاس کي دی او دغه تجاوز ګرانو څنګه د عربو مځکه په خپل قدرت کي را وستلې ده او د ده د نیکه ګانو پاچهي یې غصب کړې ده، نو یې نیت وکړی چي داسي یو کار وکړي چي د حبشیانو څخه بیرته پاچهي واخلي مګر د ده په خپله د حبشیانو سره هیڅ په وسه نه وه پوره نو همېشه به په فکر کي ؤ او په چاره پسي ګرځېدی څو دې نتیجې ته ورسیدی چي دئ باید د روم د پاچا قیصر څخه مرسته وغواړي، د دغه مقصد دپاره شام ته ولاړی او د قیصر ملاقات ته ورغلی، قیصر چي د ده غوښتنه واوریدل د ده یې سوړ هر کلئ وکړی او د مرستي وعده یې نه ور سره وکړه، دا ځکه چي قیصر نصراني ؤ او حبشیان هم نصارا وه، قیصر نه غوښتل چي د نصاراوو په مقابل کي د اهل یمن مرسته وکړي، کله چي سیف ولیدل چي د قیصر څخه یې شئ لاس ته نه ورځي نو یې فکر وکړی چي د یوه عرب پاچا څخه مرسته وغواړي، په دغه وخت کي یې نعمان بن منذر چي په عراق کي قدرتمن پاچا ؤ ور په یاد سو او دغه پاچا هم د (ربیع بن نصر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولادې څخه ؤ، هغه ربیع بن نصر چې خوب یې لیدلی ؤ او خپله پاچهي او اولاده یې د یمن څخه عراق ته نقل کړي وه، د سیف بن ذي یزن په فکر کې دغه نعمان بن منذر پاچا ور وګرځېدی او د روم څخه مخ پر عراق رهي سو څو نعمان بن منذر پاچا ته ورغلی او هغه ته یې خپل او د یمن حال و وایه، نعمان بن منذر ورته و ویل: د حبشیانو حکومت ډېر قوي دی او زما زور نه په رسیږي خو که ستا خوښه وي د حَل یوه بله لار سته، هغه دا چې زه په کال کې یو وار کسرٰی ته چې د فارس پاچا دی ورځم او د هغه په حضور مشرفه کیږم که ستا خوښه وي ته دلې زما سره و اوسېږه کله چې زما د تګ وخت راغلی ته به هم زما سره د کسرٰی ملاقات ته ولاړ سې او هلته به کسرٰی ته خپله غوښتنه او شکایت بیان کړې، سیف بن ذي یزن چې بله لار او چاره نه درلودل ویل: ښه دی، سیف دلته په حِیره کې د نعمان بن منذر پاچا سره تر هغو پاته سو چې د هغه د تګ وخت راغلی، بیانو نعمان بن منذر سیف هم د ځان ملګری کړی او فارس ته د کسرٰی د ملاقات دپاره ولاړل.

اوس به د کسرٰی د دربار او مجلس شکل او عادت درته بیان سي:

کله چې به خلک هغه صالون ته ور داخل سوه کوم چې د کسرٰی ملاقات پکښې کېدی خلک به په ولاړي ولاړ وه نه به کښېنستل او پر هغه ځای چې کسرٰی کښېنستی د هغه مخ ته پرده وه او هغه ځای نسبت دغه نور صالون ته لوړ ؤ، پر دغه لوړ ځای بیا د کسرٰی تخت چې په رنګارنګ جواهراتو ښایسته سوی ؤ پروت ؤ او پر دغه تخت سر بېره د سرو زرو د پاچهي تاج ځړېدی چې دغه تاج تر اندازې زیات لوی ؤ، ویل کیږي چې د دغه تاج وزن (۹۰) کېلو ؤ او دغه تاج د سرو زرو په ځنځیرانو لوړ په چت پوري تړل سوی ؤ، تر دغه تاج لاندي د کسرٰی تخت او د ناستي ځای ؤ، د ده او د خلکو په منځ کې پرده وه دغه پرده به تر هغو نه ایسته کېدل ترڅو چې کسرٰی به راغلی او پر هغه خپل خاص د جواهراتو پر تخت به کښېنستی هغه تاج چې د درونډ والي په سبب ده پر سر نه سوای ایښوولای نو به دئ تر هغه لاندي کښېنستی او هغه به یې پر سر برابر کړی بیا به هغه پرده چې د کسرٰی او د خلکو په منځ کې وه کش کړل سوه خلک خو به په ولاړي ولاړ وه، خو کله چې به خلکو د کسرٰی دغه عجیب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شانداره شکل او منظر ولیدی نو به ټولو سجده ورته وکړه (العیاذ بالله) حتّی پاچهانو هم سجده ورته کول، دغه نعمان بن منذر هم سجده ورته کول.

اوس نو سیف بن ذي یزن په دغه مجلس کي د کسرٰی د ملاقات په انتظار ولاړ دی څو چي پرده پورته سوه او ټول خلک پرسجده پرېوتل بېله سیف څخه، ده سجده و نه کړه فقط سر یې وښوراوه، کسرٰی ته ډېر قهر ورغلی ویل: دا احمق څوک دی چي ما ته سجده نه کوې؟ سبحان الله! کبر او غرور د انسان څخه هر څه هېروي، که یو څه فکر وکړو آیا هغه څوک چي خواړه خوري او بیا د هغو د ایستلو ضرورت ورته پېښېږي د دې وړ او لایق دی چي عبادت دي یې وسي؟ یا دي هغه رب او إِله وبلل سي؟

خیر فوراً سیف ورته را وستل سو کسرٰی و ویل: ولي دي سجده ونه کړه؟ سیف و ویل: هغه غمونه چي زما سره سته هغو د کسرٰی د سجدې څخه مشغوله کړم، کسرٰی و ویل: څه غمونه لرې؟ ده خپل بیان ورته وکړی چي حبشیانو د یمن مځکه اشغال کړې ده، د ده د پلرو او نیکه ګانو مَلک او پاچهي یې ځني غصب کړي دي زه راغلی یم او ستا څخه مرسته غواړم چي یمن د حبشیانو څخه راخلاص کړې، کسرٰی خپلو مشاورینو او وزیرانو ته مخ ورواړاوه او ویل: څه وایاست؟ هغو وُرته و ویل: دا یې موږ یمن د حبشي څخه خلاص کړی او ده ته مو ور تسلیم کړی نو موږ څه فایده وکړه؟ د عزبو په مځکه کي کوم د فایدې شئ نسته چي موږ د هغه دپاره د کسرٰی لښکر یمن ته ولېږو، کله چي زموږ ګټه او فایده نه وي نو د لښکر لېږل بې فایدې دي، تر دې مشورې وروسته کسرٰی د سیف د مرستي او کومک کولو څخه انکار وکړی.

نن ورځ هم د دنیا د لویو او قوي مملکتو دا قانون او عادت دی: په کوم ملک کي چي خپلي خاصي ګټي او فایدې و نه لري هغه ښه و نه څېړي حساب ورته و نه کړي هیڅکله خپل عسکر او فوجونه هلته نه لېږي، خو دا چي ځیني کسان د هغو په هدف او مقصد نه پوهېږي یا ځان نه پوهوي دا د هغو جهالت دی، که نه هیڅوک خپل عسکر د بل په ملک کي زما او ستا دپاره نه وژني.

خیر: څرنګه چي کسرٰی پاچا ؤ او نه یې غوښتل چي څوک په خالي لاس پرېږدي نو یې امر وکړی چي ده ته د سپینو زرو لس زره درهمه او یوه ښه جوړه کالي

(c) kotabton.com: The Digital Library

ورکړی، فوراً دا پیسې او کالي ورکړل سوه، مګر سیف د دې دپاره نه ؤ راغلی چې پیسې واخلي بلکه هغه د یمن پاچهي غوښتل، کله چې سیف د کسرٰی له قصره ووتی د دغه وُرکړل سوو پیسو په وېشلو یې شروع وکړه خلک پر راټول دي او دئ پیسې ورکوي، دا خبر کسرٰی ته ورسېدی چې هغه نفر پیسې و نورو خلکو ته ورکوي کسرٰی و ویل: دا ځوان د یوه حاله خالي نه دی بیرته یې را ولی، سیف چې یې را وستی کسرٰی ویل: ولي؟ ما تا ته هدیه درکړه او تا هغه خلکو ته تقسیم کړه د دې سبب څه دی؟ سیف و ویل: اې شاهنشاه! زه د سرو او سپینو زرو سره علاقه نه لرم زه د داسي مځکي څخه راغلی یم چې غرونه یې سره او سپین زر دي *(اصلاً ده په دغه خبره سره غوښته چې په کسرٰی کي طمعه پیدا کړي او د ده مرسته وکړي)* نو ویل زه د بل غرض دپاره راغلی وم زما زر نه دي په کار، په دغه خبره سره په کسرٰی کي هم طمعه پیدا سوه بیا یې د مشاورینو سره مشوره وکړه هغو ورته و ویل: موږ خو تر اوسه پوري نه ؤ خبر چې په یمن کي سره او سپین زر سته دا نوی خبر دی، کسرٰی و ویل: تاسي نه ولیدی چې دراهم یې خلکو ته ور غورځول؟ دا د دې علامه ده چې دئ دراهمو یا پیسو ته اړ او محتاجه نه دی، اوس نو کسرٰی او د ده مشاورین په تردد کي دي چې د سیف مرسته او کومک وکړي که یا؟ هلته خو په دوی کي طمعه هم پیدا سوې ده، په آخر کي یې پر دې فیصله وکړه چې موږ په بندیخانو کي داسي خلک لرو چې پر هغو د وژلو امر سوی دی چې باید اعدام کړل سي دغه خلک به را وباسو او لښکر به ځني جوړ کړو د سیف بن ذي یزن سره به یې ولېږو، که دوی پر حبشه کامیابه سوه یمن ستا سو او که مړه سول دا هغه شئ دی چې موږ یې د هغو دپاره غواړو، کسرٰی و ویل: دا ښه فکر دی نو یې د بندیخانو څخه داسي خلک را ټول کړه چې د وژلو امر پر سوی ؤ، په دغو خلکو کي غله، مجرمان، قاتلان او سیاسي بندیان موجود وه، د دغو ټولو نفرو شمیر اتو سوو نفرو ته ورسېدی کسرٰی د خپل لښکر د مشرانو څخه یو نفر چې نوم یې (أَخرُز) ؤ د دغه لښکر مشر مقرره کړی.

نن ورځ هم استعماري حکومتونه د نورو ملکو د نیولو او جنګو دپاره هغه کسان (که نارینه وي که ښځې) لیږي چې بې موره او بې پلاره وي یعني د زنا د لاري پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي وي او بيا يې دوى اول په مرستونو کي او بيا په عسکري فرقو کي د جنګ دپاره وروزي، نو د هغو په وژل کېدلو د دغه استعماري ملک هيڅ باک او پروا نه کيږي.

اُخرُز په جنګ پوه، قوي او تجربه کاره سړئ ؤ، د دغو اتو سوو نفرو څخه يې لښکر جوړ کړی او د سيف بن ذي يزن په ملګرتيا يمن ته رهي سو، دغه نفر په اتو کښتيو کي سپاره سوه، اول فُرات ته ور داخل سوه او بيا خليج العرب ته او بيا بحرُ العرب ته ترڅو چي عدن ته ورسيدل، هلته حبشيانو ته هم دا خبر و رسيدى چي د کسرٰی لښکر را رهي دی هغو هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه، سيف بن ذي يزن هم په يمن کي د خپلو طرفدارانو چي عرب وه او د حبشيانو په حکم نه وه راضي په را ټولولو شروع وکړه چي د دغه فارسيانو د لښکر مرسته وکړي، ځو په آخر کي د دغو دوو لښکرو په منځ کي جنګ شروع سو چي يو د حبشې لښکر ؤ او بل د فارسيانو او يمني عربو لښکر ؤ.

د حبشې د لښکر مشر په خپله مسروق د يمن پاچا ؤ او د فارسيانو د لښکر مشر اُخرُز ؤ، اُخرُز ډېر قوي او شديد سړئ ؤ ويل کيږي: د ده غشی او ليندۍ د ډېر قوت په سبب بېله ده څخه بل چا نه سواى استعمالولاى، اوس چي جنګ شروع دی اُخرُز ولاړ دی د جنګ حالاتو ته ګوري او څارنه يې کوي د جنګ نقشه جوړوي، اُخرُز پوښتنه وکړه ويل: د حبشيانو پاچا پيژنې؟ سيف ويل هو هغه سړئ وينې چي وربښمين کالي يې اغوستي دي پر فيل سپور دی او پر تندي يې سور ياقوت دی؟ اُخرُز ويل هو، سيف ويل: دغه نفر يې پاچا دی، اُخرُز ويل: اوس يې پرېږده تر څو چي له فيله کښته کيږي، بيا اُخرُز ته و ويل سوه چي د فيل څخه کښته سو پر آس سپور سو، ويل اوس يې هم پرېږدی څه وخت وروسته اُخرُز ته و ويل سوه چي اوس پر غاطره يا قچره سپور سو، ويل: ها د خره پر لور؟ اوس يې حال ګوری، اُخرُز د خپل لښکر شا ته ولاړ ؤ د هغه ځايه څخه يې غشی ورته برابر کړی مسروق يې د دوو سترګو په منځ کي هغه د ياقوت پرځاى و ويشتی او غشی د مسروق د سر تر هغه بل طرف و وتی، د ابرهه زوی مسروق و وژل سو او د ده په مرګ د حبشې لښکر ماته وخوړل او د فارسيانو لښکر پر يمن مسلط سو، کله چي فارسيان کاميابه سوه نو يې د يمن حکومت او اختيار سيف بن ذي يزن ته ور نه کړی بلکه دوی په خپله حکومت جوړ کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيف په نامه سره پاچا ؤ، او دغه خبره تر اوسه پورې په يمن کي متل ده چي وايي:

دا غوټه د سيف بن ذي يزن غوټه ده خلاصېدل نه لري.

د يمن د خلکو دا عادت ؤ کله چي به دوی ته داخلي مشکلات پېښ سوه نو به يې د خارجيانو څخه کومک و غوښتی خو کله چي به هغه خارجيان راغله د دوی مشکل به تر هغه اول هم زيات سو، هو د يمن خلک اوس د حبشې له حکومته څخه خلاص سوه مګر د فارسيانو تر تسلط لاندي سوه.

بيا نو کسرٰی د خپله طرفه يو والي پر يمن مقرره کړی چي نوم يې مُرزُبان ؤ، کله چي مُرزُبان مړ سو بيا د هغه زوی تَوبُو جان د يمن والي مقرره سو، څه موده وروسته د کسرٰی له طرفه دغه تَوبُو جان ايسته سو او د هغه پر ځای يې باذان د يمن والي مقره کړی چي د يمن دغه واليان ټول فارسيان او کسرٰی ته تابع وه.

اسلام ته د يمن د خلکو داخلېدل

د رسول اکرم محمّد مصطفٰی ﷺ بعثت او د نبوت شهرت په هغه وخت کي وه چي د يمن حاکم باذان ؤ چي هغه قصه داسي ده:

په دغه وخت کي چي د کسرٰی له طرفه باذان پر يمن والي ؤ رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسرٰی ته يو ليک يا رساله ولېږل چي اسلام ته يې دعوتاوه، خو کسرٰی بيله دې څخه چي د رسول الله ﷺ ليک و وايي هغه يې څيري او ټوک ټوک کړی او د قاصد په باره کي يې د وژلو إراده وکړه، کله چي رسول الله ﷺ ته د کسرٰی او د هغه د دغه ناوړه عمل خبر و رسېدی نو رسول الله ﷺ و فرمايل: ده زما ليک ټوک ټوک کړی الله جل جلاله دي د ده پاچهي ټوک ټوک کړي.

کسرٰی چي د رسول الله ﷺ د ليک په ليدلو او اورېدلو سره په قهر سوی ؤ نو يې وويل: دا څوک دی؟ يو صحرايي عرب غواړي چي زه د ده متابعت وکړم؟ د کسرٰی متکبر دماغ هيڅکله دا نه قبلول، د دې مثال د مغرور او متکبر کسرٰی دپاره داسي ؤ لکه نن ورځ چي په يوه ډېره ليري صحراء کي يو کوچنۍ کلی واقع وي او د دغه کلي يو نفر د امريکا د حکومته څخه و غواړي چي د ده د دين متابعت دي وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسرٰی هم په هغه وخت کې د ځمکې د مخ لوی پاچا ؤ او دا خبره ډیره عجبه ورته ښکاره سوه، دې موضوع ته یې په ډیره سپکه وکتل نو یې د سرور کائنات رسول الله ﷺ د نیولو او راوستلو دپاره لښکر و نه لیږی بلکه د یمن والي باذان ته یې حال ولیږی چې هلته په جزیرةُ العرب کې یو نفر پیدا سوی دی او غواړي چې زه د ده متابعت وکړم دغه نفر ما ته را ولیږه، باذان هم د جزیرةُ العرب خلک ضعیفه وبلل فقط دوه نفره یې مدینې منورې ته ولیږل ویل ورسی او دغه نفر ته و وایاست چې د لښکر و لیږلو او جنګ کولو ته ضرورت نسته بېله ځنډه او بېله عذره ځان تسلیم کړه.

مسلمانان ډیرضعیفه ورته ښکاره کېدل او دوی خپل ځان د دنیا لوی قدرت باله.

دغه دوه نفره مدینې منورې ته ورسېدل رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: زموږ سره باذان ته ولاړ سه او هغه دي بیا کسرٰی ته لیږي ځکه کسرٰی ته غوښتی یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي نن شپه استراحت وکړی او ستاسي جواب به سبا درکړم، خلک چې سبا د جواب اخیستلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله، رسول الله ﷺ و فرمایل: باذان ته و وایاست چې زما رب نن شپه ستا رب کسرٰی و وژی، نفرو و ویل: که کسرٰی نن شپه وژل سوی وي نو دغه خبر تا ته چا را وړی؟ د فارس څخه تر مدینې پورې تقریباً په یوه میاشت کې خبر را رسیږي ته څنګه خبرسوې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: د الله جل جلاله له طرفه وحيِ راته راغلې، نفرو و ویل: موږ ته ستا جواب دغه دی؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: هو، ولاړ سی او باذان ته دغه حال و وایاست، دوی هم رهي سوه تر څو یمن ته ورسېدل او باذان ته یې دا بیان وکړی چې موږ ویل: ځان تسلیم کړه ده و ویل: چې کسرٰی و وژل سو، تر دغه وخته د کسرٰی د وژل کېدلو خبر د فارس څخه یمن ته نه ؤ رسېدلی، باذان پوښتنه وکړه چې دا کومه شپه وه چې ده ویل: کسرٰی و وژل سو؟ هغه شپه یې ور وښوول چې فلانۍ شپه وه، باذان و ویل: انتظار وکړی، پسله څوارلس ورځو یمن ته خبر را ورسېدی چې کسرٰی په فلانۍ شپه د خپل زوی له طرفه و وژل سو، دا عیناً هغه شپه وه چې رسول الله ﷺ ورته ویلي وه چې نن شپه، نو باذان و ویل: په والله دغه معلومات بیله نبي څخه بل چا ته نه کیږي، باذان ایمان راوړی او مسلمان سو، هغه نور فارسیان چې په یمن کې موجود

وه هغه ټول د باذان د مسلمانېدلو په سبب د باذان سره مسلمانان سوه او باذان و ويل: تر دې وروسته موږ د مدينې د حکم تابع يو نه د فارس، نو تر دغه وروسته يمن او د هغه حکومت د رسول اللهﷺ او مسلمانانو د حکم تابع وه نه د کسرىٰ.

د باذان الفارسيﷺ په مسلمانېدلو سره اسلام يمن ته داخل سو او رسول اللهﷺ هم دغه باذان د ده د وفات تر وخته پر يمن حاکم پرېښاوه، کله چې باذان وفات سو د ده زوی شَهر د يمن حاکم سو او رسول اللهﷺ هم پر دغه حکومت پرېښاوه، ترڅو چې (اَلأَسوَد العُنسِي) په يمن کې پيدا سو او د نبوت دعوه يې وکړه، بيا يې د باذان زوی شِهر و وژی او د يمن حکومت يې ونيوی دغه واقعه د رسول اللهﷺ د حيات په آخرو وختو کې پيښه سوه چې وروسته به په تفصيل سره درته بيان سي.

او د رسول اللهﷺ عادت دا ؤ: کوم پاچهان چې به په اسلام مشرفه کېدل هغه يې پر هغه خپل حکومت پرېښوول.

دا هغه معلومات وه چې يمن څنګه د فارس په حکم کې داخل سو او بيا څنګه د فارس د حکمه څخه ووتی او په اسلام کې داخل سو.

اوس به يوه بله قصه درته بيان سي چې دغه قصه هم د سرور کائنات محمّد مصطفىٰﷺ په ژوند پوري تعلق لري او دا قصه د قُصَی بن کِلاب قصه ده چې دغه قُصَی بن کلاب د رسول اللهﷺ څلورم نيکه دی.

د مکې مکرمې څخه د خزاعه د قبيلې ايستل

ستاسي به هغه د مخه بيان په ياد وي چې د جُرهم قبيله څنګه د يمن څخه مکې مکرمې ته راغله او اسماعيلعليه السلام چې د ابراهيمعليه السلام زوی ؤ د دوی د قبيلې څخه ښځه وغوښتل او اوس دغه موجوده عربِ مستعرَب د اسماعيلعليه السلام او د جُرهم لمسيان دي او د مکې مکرمې آمريت او اداره د دوی په لاس کې وه او بيا د خزاعه قبيلې د جُرهم پر قبيله او د اسماعيلعليه السلام پر لمسيانو حمله وکړه چې په جنګ او زور يې د مکې مکرمې حکم څني واخيست، که څه هم د اسماعيلعليه السلام لمسيان دالته په مکه مکرمه کې اوسېدل خو قدرت او د شي اختيار يې نه درلودی بلکه حکم او آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول د خزاعه د قبیلې وه او دا بیان مو هم درته وکړی چې د خزاعه د قبیلې مشر عَمرو بن لُحی څنګه د دوی دین ته تغیر ورکړی او شرک یې پکښې داخل کړی، دغه د خزاعه قبیلې تقریباً پنځه سوه کاله پر مکه مکرمه حاکمیت درلودی خو په دغه موده کې د اسماعیل علیه السلام د اولادې بیا هم زړه غوښتی چې قدرت خپل لاس ته راوړې ځکه چې مکه مکرمه اصلاً د دوی وه او حکم یې هم د دوی په لاس کې ؤ مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه دوی جنګي قدرت نه درلودی، ترڅو چې د اسماعیل علیه السلام په اولاده او په قریشو کې د قُصَی بن کِلاب په نامه سره یو نفر پیدا سو.

د اسماعیل علیه السلام په اولاده کې یو نفر د (فِهر) په نامه سره یادیږي چې د دغه نفر لقب قریش ؤ او د ده ټولې اولادې ته قریش ویل کیږي، کله چې قریش ذکر او یاد سي مقصد یې د دغه فهر اولاده ده او فِهر د اسماعیل علیه السلام د نژدې لمسیانو څخه دی، نو ټول قریش د دغه فِهر اولاده ده او قُصی بن کلاب هم د فِهر د اولادې څخه دی.

دغه قصی ابن کلاب ته الله جل جلاله ډیر مال او غنٰی ورکړي وه په خپل قوم کې مشر او سردار ؤ او بیا یې د (حُلَیل) د لور سره واده وکړی چې دغه حُلیل په دغه وخت کې د خزاعه د قبیلې او مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، دې واده نور هم د قصی بن کلاب شرف ور زیات کړی ځکه یو خو دئ د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ؤ او بل د ده ښځه د خزاعه د قبیلې او د مکې مکرمې د رئیس لور وه او په عین وخت کې غني او مالداره هم ؤ په خپل قوم کې مشر او د عزت خاوند ؤ، کله چې د دغه قُصی اولادونه زیات سوه نسل یې ډیر سو نوریې هم عزت او دبدبه پیدا کړه نو دا فکر ور سره پیدا سو چې د خپلو پلرو مَلک او حُکم بیرته لاس ته را وړي، په دغه وختو کې د ده خُسر چې حُلیل نومېدی او د خزاعه د قبیلې رئیس ؤ مړ سو، قُصی بن کلاب اعلان وکړی چې دئ د مکې مکرمې مشر او سردار دی، د دې کار دپاره یې د خپلو ورونو، د اکا د زامنو او خپل قوم څخه مرسته وغوښتل هغو یې هم مرسته وکړه او خلک د ده د مرستې او کومک کولو دپاره ورته را ټول سوه.

اوس نو په مکه مکرمه کې د جنګ دپاره دوه لښکره جوړ سوه چې یو د قریشو د قُصی بن کلاب لښکر دی او بل د خزاعه د قبیلې لښکر دی، جنګ پر شرف او د مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې پر حکم دی، کله چې جنګ شروع سو د دواړو طرفو څخه ډیر کسان و وژل سول، خلکو چې دا قتل او وژنه ولیدل نو عادل او پوهو خلکو د صلحې دپاره د دوی په منځ کې مداخله وکړه او ویل تاسې باید بیله جنګه د منصفانو په حکم فیصله وکړی، بیانو دواړو طرفو د دریم یا د منصف پر حکم اتفاق وکړی او یو داسې سپین ږیری سړئ یې چې ډېر هوښیار او د عربو د پوهانو څخه ؤ د منصف او فیصله کونکې په صفت سره وټاکی چې د دغه سړې نوم یَعمَر بن عوف ؤ، دواړو قبیلو پر دې اتفاق وکړی چې یعمر بن عوف مو منصف دی او دواړو طرفو ډیر شدید قسمونه یادکړه چې دغه یعمر بن عوف چې هره فیصله وکړه بیله کم دلیله یې منو، هیڅوک د ده پر حکم اعتراض نه سي کولای پر دغه اتفاق او قسمویې شاهدان هم و درول، اوس نو ټول خلک دغه یعمُر ته را ټول سوه او د مدعیانو څخه هر یو غواړي چې خپل دلائل و وایي، اول قُصی بن کلاب و ویل: مکه زما د پلرو مَلک دی اسماعیلؑ زما نیکه دی او هغه اول سړئ دی چې په مکه کې اوسېدلی دی زَمزَم هم اللهﷻ د هغه دپاره پیدا کړی، کعبه شریفه هم هغه جوړه کړې ده د خزاعه قبیلې دا مَلک په زور لاندي کړی دی، هو دا صحي ده چې دوی پنځه سوه کاله دلته حکم کړی دی خو دوی په اوله ورځ د زور څخه کاراخیستی دی او د بل حق یې خوړلی دی او دغه کعبه شریفه هم زما نیکه جوړه کړې ده او ویل: اوس دي نو دوی خپل دلیل و وایي، مګر د خزاعه د قبیلې سره د یادولو وړ هیڅ دلیل نه ؤ موجود ځکه رشتیا هم دوی ټول شیان په زور غصب کړي وه.

اوس یعمُر حکم کوي ټول خلک د حکم د اورېدلو په انتظار او چپه خوله دي.

یعمر و ویل: د مکې مکرمې ټول شیان د قصی بن کلاب دي.

چې هغه شیان: رِفاده، سِقایه، سِدانه، حِجابه، کِسوه او نَدوه، دي، هر امر او د هري واقعې فیصله په قُصَی بن کَلاب پورې تعلَق لري او خزاعه لره په مکه مکرمه کې هیڅ اختیار او تصرف نسته.

په دې فیصله سره ټول شیان د خزاعه د لاسه ووتل او هر څه د قصی بن کلاب په تصرف کې سوه د ټولو عربو ټول شرف د ده لاس ته ورغلی، اوس نو قصی بن کلاب بیله اختلافه د مکې مکرمې عمومي رئیس او سردار سو او خزاعه هم د مکې مکرمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول تصرفات ده ته تسلیم کړه ځکه وعده یې کړې وه او قسمونه یې یاد کړي وه.

قُصی بن کلاب چې ډیر سخي سړئ ؤ د حاجیانو ټول مصرف یې له خپله ماله ځخه کاوه د حاجیانو دپاره اوبه او خواړه دئ برابروي، په دغه سخا سره یې نورهم د خلکو په زړو کي محبت زیات سو، قصی بن کلاب کعبې شریفي ته نژدې د قریشو د ټولنو او مشورو دپاره یوه ډیره لویه خونه یاصالون جوړکړی چې نوم یې (دارُالنّدوه) پر کښېښاوه، نو دارالندوه یو تعمیر ؤ چې په هغه کي د قوم اجتماع، مجلس او مشورې کېدلې، دغه دارالندوه داسي ځای ؤ چې د اهلِ مکې ټولي فیصلې په دغه ځای کي کېدلې د قریشو په منځ کي هیڅ عهد او اتفاق بیله دغه دارالندوه بل ځای نه کېدی، حتّٰی د نورو قبائلو سره هم هر قِسم وعدې او فیصلې، قراردادونه او عهدونه په دغه دارالندوه کي کېدل، هیڅ مشوره، د جنګ او صلحي فیصله بل ځای نه کېده بیله دغه ځایه ځخه، دا کار نور هم مخ ته ولاړی هغه دا چې په مکه مکرمه کي هیچا بل ځای واده نه کاوه مګر په دارالندوه کي چې دارِ قُصی بن کلاب هم ورته ویل کېده، دا هغه دارالندوه ده چې د رسول اللهﷺ د هجرت په ورځ د قریشو مشران په دغه ځای کي سره جمعه سوه او د رسول اللهﷺ د وژلو فیصله یې وکړه او دا هغه کور دی چې دلته د مسلمانانو په مقابل کي د جنګ فیصلې سوي دي، مقصد دا چې د عربو او قریشو ټول حکم او شرف په دارالندوه کي ؤ، ټولي فیصلې یې په دغه ځای کي کېدلې او د دغه کور مؤسس قُصی بن کلاب ؤ چې دغه قُصی د رسول اللهﷺ څلورم نیکه دی.

کله چې قصی بن کلاب سپین ږیری او ضعیفه سو دا ور معلومه سوه چې اوس مي مرګ را نژدې دی نو یې په خپلو اولادو کي وکتل وې لیدل چې ټول په مکه مکرمه کي د خپلو اخلاقو او پوهي په سبب قدر، عزت، او شرف لري بېله عبدالدار څخه، د ځان سره یې دا فکر وکړی چې نور ټول اولادونه مي په خپله د عزت خاوندان دي او عبدالدار چې تر ټولو مشر هم دی په خلکو کي عزت نه لري، نو راسه د مکې مکرمې مشرتوب ده ته ورکړه چې دئ هم په دغه مشرتوب د عزت خاوند سي، قُصی بن کلاب وصیت وکړی چې تر ما وروسته د مکې مکرمې ټول مشرتوب د عبدالدار دی.

کله چې قُصی بن کلاب مړ سو زامنو یې هم ټول منصبونه عبدالدار ته پرېښوول

(c) Ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چي بیا عبدالدار مړ سو بیا نو د قُصی زامنو د مشرتابه وظیفې په خپل منځ کي سره تقسیم کړې، د عبدالدار اولادې ته یې سِدانه او حِجابه ورپرېښوول، عبد مناف او د ده اولادې ته چي بني هاشم دي سقایه ور ورسېدل، په دغه تقسیم سره د قریشو ټولو ښاخو ته چي د قُصی بن کلاب اولاده وه خاصه خاصه وظیفه ورکول سوه.

د قُصی بن کلاب یو زوی عبد مناف نومېدی چي د دغه عبد مناف بیا هاشم او مطلب زامن وه، د هاشم د اولادې ښځه یو هم (شیبه) دی.

د شیبه پلار هاشم تر مکې مکرمې د دباندي عربو ښځه یا په بل عبارت د مدینې منورې د بني عدي بن النجار ښځه یوه ښځه چي د شرف او عزت خاونده وه په نکاح کړه ځرنګه چي دې ښځي په خپل قوم کي ډېر لوړ مقام او عزت درلودی نو دا هلته د خپل قوم سره په مدینه منوره کي اوسېدل او هاشم به هلته ورتلی، د واده د شرطو ښځه یې یو شرط دا وُ چي طلاق د دې په اختیار وُ ځکه دا شریفه، مالداره او د عزت خاونده وه، د دغي ښځي ښځه د هاشم بن عبدمناف زوی پیدا سو او د دغه زوی نوم یې شیبه کښېښاوه څه موده وروسته هاشم مړ سو او شیبه د خپلي مور سره تر مکې مکرمې دباندي اوسېدی، کله چي د هاشم زوی شیبه د بلوغ سِن یا عمر ته ورسېدی د ده اکا چي مطلب نومېدی او د هاشم ورور وُ د شیبه مور ته ورغلی او ویل: زه هلک را سره بیایم، هغې ویل: څنګه یې بیایې دا زما زوی دی؟ دئ باید زما سره وي، مطلِّب و ویل: زوی دي اوس غټ سو او د سړیانو درجې ته ورسېدی دئ په خپل قوم کي د سردارانو او اشرافو څخه دی، دئ د قُصی ابن کلاب د زامنو ښځه دی د ده دپاره دا نه ښایي چي بیله مکې په بل ځای کي و اوسېږي ځکه هلته د ده شرف او عزت، احترام او مقام سته.

ښځي چي د شرف او سرداری نوم واورېدی نو یې و ویل: اختیار به ده ته پرېږدو چي ستا سره ځي او که زما سره پاتېږي، کوم وخت چي یې اختیار و شیبه ته ورکړی ده و ویل: د اکا سره ځم ځکه دئ پوهېدی چي هلته شرف او عزت سته او ده ته هم دغه شرف ډېر اعتبار درلودی، که څه هم د ده عمر لږ وُ خو د شرف په قدر پوهېدی.

اوس نو شیبه د خپل اکا سره د هغه پر اوښ تر شا ور سره سپور سو، هغه وخت عادت داسي وُ چي خلکو به همېشه نوي نوي مړیان را نیول، نو کله چي دوی مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې ته داخل سوه او خلکو شیبه د مطلب سره ولیدی چې د ده تر شا پر اوښ سپور دی د خلکو دا خیال سو چې مطلب نوی مریئ را نیولی دی نو یې شیبه ته عبد المطلب ویل، یعني: د مطلب مریئ، که څه هم وروسته خلکو ته دا معلومه سوه چې دا د هاشم زوی شیبه دی او د مطلب وراره دی خو شهرت یې په عبدالمطلب سره پیدا کړی.

دغه عبدالمطلب چې اصلي نوم یې شیبه دی او د هاشم زوی دی او هاشم د عبد مناف زوی دی او عبد مناف د قُصی ابن کلاب زوی دی زموږ د نبي محمّد رسول الله ﷺ نیکه یعني د پلار پلار دی، خیر عبدالمطلب ځوان سو او واده یې وکړی، د عبدالمطلب اول اولاد چې زوی ؤ حارث نومېدی چې د ده تر ټولو اولادو مشر ؤ، کله چې دغه حارث لوی او ځوان سو په دغه وخت کې عبدالمطلب خوب ولیدی.

(البته عبدالمطلب نورا ولادونه هم درلودل خو هغه کوچنیان وه)

د عبدالمطلب خوب داسې ؤ: دئ بیده ؤ او یو چا پر ږغ کړه (طِیبَه) وکِنده، ده و ویل: طِیبه څه شي ده؟ خو هغه ناره کوونکی ولاړی، دئ په تعجب کې سو چې دا څنګه خوب ؤ؟ دوهمه شپه بیا بیده دی چې یو څوک ورته وایي: (بره) وکِنده، ده ورته و ویل: بره څه شي ده؟ ناره کوونکی بیا ولاړی، د عبدالمطلب په زړه کې ور وګرځېدل چې یوه قصه سته څکه داسې تکراري خوب بې څه نه وي.

دریمه شپه بیا په خوب کې هغه ناره کوونکی ورته راغلی او ویل: (مضمونه) وکِنده، ده ویل: مضمونه څه شي ده؟ هغه ناره کوونکی بیا ولاړی، اوس نو بالکل د ده یقین سو چې یو لوی او مهم کار سته چې د هغه په باره کې درې ورځې پرله پسې خوب وینم، دغسې مکرر خوب په عادي ژوند کې څوک نه ویني.

د عبدالمطلب په واسطه
دوهم وار د زَمزَم د څاه کِندل

څلورمه شپه بیا عبدالمطلب خوب ویني چې یو څوک ورته وایي: (زَمزَم) وکِنه، ده ورته و ویل: زَمزَم څه شي دی؟ دا وار ناره کوونکی نه ولاړی او ورته ویې ویل: هیڅکله نه وچیږي او نه بهیږي، حاجیان به په اوبه وې او دغه زَمزَم د وینو او لرشین په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

منځ کي پر هغه ځای دی چي سپين وزری کارګه مشوکه وهي، د مېږيانو د کلي سره (چي په پښتو مېږتون ورته وايي) دا خبري د عبدالمطلب په زړه کي حفظ او ياد سوې، عبدالمطلب پوه سو چي ده ته د زَمزَم د کندلو وظيفه ورکول سوه دئ بايد زَمزَم وکِني.

زَمزَم په اهلِ مکه کي مشهور ؤ، اورېدلی يې ؤ مګر ځای يې چا ته نه ؤ معلوم چي چيري دی او دا هم د دوی دپاره مشکله او نا ممکنه وه چي د کعبې شريفي ټول اطراف د زَمزَم د پيدا کولو دپاره وکِني، مګر اوس عبدالمطلب ته د زَمزَم په کندلو سره امر وسو.

دغه اشارات او علامات هم ورته و ويل سوه نو ځای هم تقريباً معلوم سو خو عبدالمطلب ته يو بل تکليف پيښ دی هغه دا چي نور قريش کله ده ته اجازه ورکوي چي دئ د کعبې شريفي پر شا وخوا کِندل وکړي او دئ هم بېله دغه يوه زويه چي ځوان دی بل مدافع او مرسته کوونکی نه لري، خو په دا سبا سهار دئ او د ده زوی حارث دواړه له کوره را و وتل او کعبې شريفي ته ورغله چي زَمزَم پيدا کړي او ويې کِني اوس په هغو علامو پسي ګرځي چي ده ته په خوب کي ويلي سوي وې.

اوله علامه داوه: چي د وينو او لري په منځ کي،

دوهمه علامه: پر هغه ځای چي سپين وزری کارګه مشوکه وهي،

درېيمه علامه: د مېږتون سره،

دئ د کعبې شريفي پرشا وخوا په دغو علامو پسي ګرځي مګر علامې هيڅ نسته، دئ پر دغه حال ؤ چي څو نفره راغله غواړي چي يوه غوا د هغه بت سره حلاله کړي چي إساف نوميږي، دا بيان خو مو د مخه درته کړی دی چي إساف او نائله څوک وه او څنګه بتان سوه، نو دغو نفرو هغه غوا د إساف سره حلاله کړل،

د غواويني د إساف سره توی سوې مګر دغه حلاله سوې غوا د حلالېدلو د ځای څخه وغورځېدلويني څني بهيږي او غوا ځغلي څو بل ځای غځاره سوه، نفر پسي ورغله د غوا پاته کارېي هَلَته ورو کړی لری او کُلمې يې هَلَته څني را وايستل، اوس نو عبدالمطلب ته اوله علامه ور معلومه سوه چي دا يې ويني او هغه يې لری يا لرشين، د دغو دوو په منځ کي د زَمزَم ځاه دی خو بيا هم دغه منطقه ډېره لويه او پراخه منطقه ده دئ نه سي کولای چي دغه ټوله منطقه وکِني، نو په دغه ځای کي ګرځي چي پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېږتون پيښ سو، دا هم دوهمه علامه سوه مګر دغه د مېږيانو ښار هم يوه لويه منطقه ده او د عبدالمطلب دپاره دا سخته ده چي دغه ټوله منطقه وکِني، په فکر کي دی چي څه وکړي؟ په دغه وخت کي يو کارګه يا ټپوس راغلی چي په وزرو کي يې سپيني ښکي وې، کارګه عادتاً ټول توروي خو ده ته په خوب کي ويل سوي وه چي (غُرابِ أعصَم) او غراب أعصم په عربي کي هغه کارګه ته ويل کيږي چي په وزرو کي يې سپيني ښني وي، دغه کارګه نژدې و هغه مېږتون ته مځکه په مشوکه وهل، عبدالمطلب پوه سو چي دا هغه د مقصد ځای دی او د هغه ځای په کِندلو يې شروع وکړه.

قريش پر را ټول سوه او ويل: دا څه کوې د إساف او نائلې په منځ کي مځکه کِنې؟ موږ هيڅکله اجازه نه درکوو چي ته کعبې ته نژدې مځکه وکنې، عبدالمطلب پرخپل زوی حارث ږغ کړه چي دوی را څخه ګرځوه او په خپله عبدالمطلب په کندلو مشغول دی، قريش له يوه طرفه او حارث له بله طرفه سره اخته دي، قريش يې د کندلو څخه منعه کوي او حارث د هغو مخنيوۍ کوي، عبدالمطلب په خپل کارمشغول دی کِندل کوي.

دغه شخړه او کشمکش تر ډيره دوام درلودی خو عبدالمطلب پر هغو ډېرو پېښ سو چي عادتاً د څاه پر خوله ايښوول کېدې او په لوړ آواز يې ناري کړه (الله اکبر) قريش پوه سوه چي عبدالمطلب د خپل مقصد شئ پيدا کړی، قريشو پوښتنه ځني وکړه چي ته څه شي کندې؟ ده و ويل: زَمزَم، عبدالمطلب نور هم خپلو کندلو ته دوام ورکړی او حقيقتاً يې د زَمزَم څاه پيدا کړی، اوس نو قريش ورته وايي: موږ دي په دغه څاه کي شريکان يو عبدالمطلب ويل: د څه شي شريکان؟ تر اوسه پوري مو زه کِندلو ته نه پرېښودلم ما وکندی اوس چي اوبه پيدا سوې تاسي مي شريکان ياست؟

واقعاً هم په مکه مکرمه کي د اوبو مِلکيت ډېر لوی شرف ؤ، اوبه! په مکه کي؟ تر اوسه پوري دوی خپلي لوبه د مکې مکرمې د دباندي څخه را وړلې او اوس په خپله په مکه مکرمه کي زَمزَم ورته پيدا سو! خو عبدالمطلب پر دې ټينګ سو چي اوبه زما دي او نور قريش بيا وايي: موږحتماً در سره شريکان يو څو خبره ترجنګه ورسېدل، په آخر کي پر دې فيصله وسوه چي دريېم طرف دي زموږ په منځ کي حُکم او فيصله وکړي.

ويل: دغه دريېم به څوک وي؟ هغه هم پردې اتفاق وسو چي د بني سعد پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاهن به فیصله کوو چي دغه کاهن په يثرِب کي اوسېدی، خلک يثرِب ته رهي سول (چي اوس مدينه منوره ورته ويل کيږي) هلته چي ورسېدل د بني سعد کاهن خيبر ته تللی ؤ، دوی خيبر ته پسي رهي سوه.

تاسي وګوری: کله چي په انسانانو کي الٰهي دين او الٰهي قانون نه وي جهالت او بې علمي وي نو سحر او جادوګري، کوډي او کاهني ښومره پر خلکو او د دوی پر عقيده مسلط وه او ښومره يې ځانونه پسي ستړي کول، د مکې مکرمې څخه ترمدينې منورې پوري د کاهن يا کوډ ګر فيصلې ته ورځي بيا د مدينې منورې څخه خيبر ته هغه هم پياده يا پر اوښانو په کوډګر او کاهن پسي د فيصلې دپاره ځي.

نن ورځ زمونږ په ملک او وطن کي هم ډير داسي خلک سته چي د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ حکمونه هيروي په هره لويه او کوچنۍ معامله کي کوډګر ته ورځغلي چي دغه کار يوازي دا نه چي د بې علميه کيږي بلکه حرام او ناروا هم دی.

خير دوی د کاهن د حکم او فيصلې دپاره خيبر ته رهي دي خو په لار کي چي توله ريګ او غرونه دي د عبدالمطلب او د ده د ملګرو اوبه خلاصي سوې، د هغه نورو قريشو سره هم لږ اوبه پاته دي خو عبدالمطلب اود ده ملګري د تندي د لاسه مرګ ته قريب او نژدې سوه د هغو نورو قريشو څخه يې اوبه وغوښتې هغو ويل: زمونږ سره دومره اوبه پاته دي چي فقط مونږ ژوندي په پاته سو او اوبه يې ور نه کړې، عبدالمطلب او د ده ملګرو د مجبوريه ځانونه پر مرګ وسپارل.

ويل: وچ دښت دی اوبه نه لرو او د مقصد ځای هم ډير ليري دی بيله مرګه بل شئ نه دی پاته نو ويل: بايد څه وکړو؟ ويل: بايد د خپلو ځانو دپاره قبرونه جوړ کړو، په مرګ کي خو مو هيڅ شک نسته حتمًا مرو مګر دا چي ټول پر دښت پراته يو او حيوانان مو خوري تر دې دا ښه دی چي ښخ کړل سو، قبرونه به جوړ کړو هر يو چي د مخه مړ کېدی دا نور به هغه ښخوي فقط هغه آخري نفر به بېله ښخېدلو پاته سي او هغه نور به ښخ سوي وي، ويل: ښه فکر دی نو يې د قبرو په کندلو شروع وکړه، د قريشو هغه بله ډله ورته ګوري دوی قبرونه وکندل او د مرګ په انتظار کښېنستل خو بيا د عبدالمطلب زړه طاقت و نه کړی، ويل: دا نه ده صحي چي مونږ ناست يو او د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار باسو دا عُجز او تسلیمېدل دي تر څو چې ژوندي یو باید په اوبو پسي وګرځو. دوی بیا د اوبو د پیدا کولو دپاره ولاړ سوه، په دغه وخت کې د عبدالمطلب اوښ ځکه په پښه و وهل او د ځمکي څخه اوبه را و وتلې دوی په تلوار پر راټول سوه اوبه یې وڅښلې، کله چې د دوی ضرورت پوره سو هغه نورو قریشو ته یې ور بغ کړه ویل راسي اوبه وڅښئ، هغه هم راغله اوبه یې وڅښلې او خپل لوښي یې ډک کړه، دلته نو هغه نورو قریشو عبدالمطلب ته و ویل: څرنګه چې تا ته الله جَلَّ جَلَالُهُ په دغه وچ دښت کي اوبه درکړې نو زَمزَم هم ستا دی او الله جَلَّ جَلَالُهُ تا ته درکړی دی، دوی پوه سوه چې دا د الله جَلَّ جَلَالُهُ له طرفه اشاره ده چې زَمزَم د عبدالمطلب دی زَمزَم یې ده ته پرېښاوه او د کاهن له طرفه بیرته را وګرځېدل، چې په دغه فیصله سره (سِقایه) یعني: د حاجیانو اوبول او د زَمزَم د څاه ملکیت بېله اختلافه د عبدالمطلب سوه او د زَمزَم تصرف د عبدالمطلب او د هغه د اولادې سو.

الله جَلَّ جَلَالُهُ عبدالمطلب ته پرله پسې اولادونه ورکول لس یې زامن ورکړل او شپږ یې لوڼي ورکړې، د عبدالمطلب په لسو زامنو کي څلورو د اسلام وخت نیولی دی چې هغه: عبّاس، حمزه، ابوطالب او ابولهب دي، په دغو څلورو کي دوه په اسلام مشرفه سوي دي او دوو یې اسلام نه دی قبول کړی، د عبدالمطلب هغه دوه زامن چې د اسلام وخت یې نیولی دی او په اسلام مشرفه سوي دي عبّاس او حمزه رضی الله عنهما دي او هغه دوه چې د اسلام وخت یې نیولی دی او اسلام یې نه دی قبول کړی ابوطالب چې اصلي نوم یې عبدمناف دی او ابولهب چې اصلي نوم یې عبدالعزٰی دی، دغو دوو د اسلام عصر نیولی دی او اسلام یې نه دی قبول کړی او د عبدالمطلب هغه زامن چې د اسلام عصر یې نه دی نیولی او د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوي دي هغه عبدالله چې د رسول الله ﷺ پلار دی او (حِجل) (ضِرار) (مُقَدّم) (زُبَیر) او (حارث) دي، دا د عبدالمطلب هغه شپږ زامن دي چې تر اسلام او بعثت د مخه وفات سوي دي او د عبدالمطلب لوڼي (صفیه) (اُمِ حَکَم) (عاطفه) (اُمیمَه) (أروَه) (بَره) دي.

د رسول الله ﷺ شپږ عمه ګاني او نه اکاګان او لسم د ده ﷺ پلار دا د عبدالمطلب اولادونه وه، مګر کله چې عبدالمطلب د زَمزَم څاه کِندی او څوک یې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل چي د ده څخه دفاع وکړي نو يې د ضعف او بې کسۍ احساس وکړی چي خپل اولادونه نه لرم او د قوم په مقابل کي ضعيفه يم نو په هغه وخت کي يې داسي نذر کښېښاوه: که الله جل جلاله ما ته لس زامن را کړل يو به يې د الله جل جلاله د رضاء دپاره حلالوم، کله چي الله عزوجل ده ته لسم زوی ورکړی او هغه هم ځوان سو نو عبدالمطلب به رهي ؤ او لس ځوانان زامن به ترشا په پسې وه، اوس نو عبدالمطلب إراده وکړه چي هغه خپل نذر آداء کړي، د نذر د آداء کولو دپاره د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی او د کاهن سره به أقداح پراته وه چي أزلام هم ورته وايي.

أقداح يا أزلام څه شي دي؟ کاهن او منجم چا ته ويل کيږي؟

اول: کاهن هغه چا ته ويل کيږي چي خلکو ته به يې د مستقبل يا را تلونکي وخت حالات او اخبار بيانول او دا دعوه به يې کول چي زه په اسرارو او پټو حالاتو خبر يم او پوهېږم، خو منجّم بيا هغه چا ته ويل کيږي چي ستورو ته ګوري د هغو پر تګ د هغو پر مواقيتو د هغو پر راختلو او لوېدلو حساب کوي چي په حقيقت کي دا کار پر ستورو ايمان درلودل دي.

او أزلام يا أقداح: هغو غشو ته ويل کيږي چي پر هغو بڼکي نه وي تړل سوي فقط ساده غشي وي.

د مشرکانو سره أزلام پرځو قسمه وه، يو قسم يې هغه وه چي پر ځينو به (هو) ليکل سوي وه او پر ځينو به (يا) ليکل سوي وه او دغه غشي به سره ګډ وه، عربو چي به د يوه کار إراده وکړه مثلاً د سفر، يا واده، يا د يوه شي د رانيولو اراده به يې سوه نو کاهن ته به ورغله او هغه به د دغو غشو د جعبې څخه يو غشی را وايستی، که به د (هو) غشی را ووتی هغه کار يې کاوه او که به د (يا) غشی را ووتی هغه کار به يې دغه کال معطله کړی، په دغو أزلامو کي نور قسمونه هم وه مقصد دا چي د مشرکانو د ژوند ټول کارونه او معاملات پر فال، کاهن او منجم ولاړ وه دا د مشرکانو دين او عقيده وه.

بد بختانه نن ورځ زموږ په وطن کي هم ډير انسانان د کوډګرانو او ساحرانو سره تعلق او د هغو سره تګ او را تګ لري چي دا کارونه د کفر او شرک کارونه دي، د دينِ مبينِ اسلام څخه وتلي او مخالف دي قطعاً حرام او ناروا دي. *خير خپلې قصې ته به راسو:*

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب چې د کعبې شریفې کاهن ته ورغلی د هر زوی نوم یې جلا جلا پر یوه یوه غشي ولیکی، لس غشي یې جوړ کړل اوکاهن ته یې و ویل: چې اوس نو دغه غشي سره ګډ کړه او بیا یو ځنې را وباسه، د هر زوی غشی چې را و وتی هغه د خپل نذر د آداء کولو دپاره حلالوم، ځرنګه چې د عبدالمطلب په زامنو کې عبدالله پر عبدالمطلب ډیر ګران ؤ نو عبدالمطلب په دغه وخت کې د ځانه سره و ویل: که عبدالله د دغه حلالیدلو څخه ځې او خلاص سو نو مسئله په خیر ده یعني: که بېله عبدالله بل د هر یوه نوم را ووزي مسئله ډېره درنه نه ده ځکه عبدالله تر ټولو زامنو پر ګران ؤ، کاهن د غشو په ګډولو مشغول سو او عبدالمطلب په کعبه شریفه کې ولاړ دی دعاء کوي چې د عبدالله نوم را و نه وزي، خو کله چې کاهن غشي سره ګډ کړل او یو یې ځنې را پورته کړی هغه د عبدالله غشی ؤ، ځرنګه چې عبدالمطلب پر خپله وعده ولاړ ؤ نو یې عبدالله ترلاس ونیوی او د إساف طرف ته رهي سو غواړي چې عبدالله حلال کړي، قریش دا حال ویني چې عبدالمطلب زوی ترلاس نیولی دی او چاړه یې په لاس کې ده غواړي چې خپل زوی حلال کړي، قریشو پوښتنه ځنې وکړه ویل: یا عبدالمطلب! دا څه کوې؟

ده و ویل: نذر مې اینبی ؤ اوس یې آدا کوم، قریشو زوی ځنې را کش کړی ویل: زوی ولې حلالوې؟ دوی یې دې طرف ته کشوي او عبدالمطلب یې د ځان طرف ته کشوي په دغه کش مکش کې د عبدالله سر په هغه چاړه زخمي سو چې د پلار په لاس کې یې وه، په دغه سبب عبدالله ته (عبدالله أشَجّ) ویل کېده، ځکه چې پر سر یې زخم ؤ او أشج په عربي کې هغه چا ته ویل کیږي چې سر یې زخمي وي.

اوس قریش ورته ټینګ دي چې قسم دی که زوی حلال کړې که تا دا کار وکړی دا به په عربو کې عادت او طریقه پاته سي چې د هر چا لس.زامن پیدا سوه یو به حلالوي؟ هلته به نو د ژوند څه خوند او څه مزه وي؟ عبدالمطلب د زوی پر حلالولو ټینګ دی او قریش یې منعه کوي، په آخر کې یې و ویل: چاره څه ده؟ دوی ویل: د کاهنانو څخه به پوښتنه وکړو، بیا یې هغه د بني سعد کاهن اختیار کړی چې پر هغه به فیصله کوو، د دغه مشکل د حلولو دپاره د بني سعد کاهن ته ورغله دا وار هغه کاهن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرخای ؤ، دوی د کاهن څخه پوښتنه وکړه چي په دې مسئله کي څه وايې؟ کاهن و
ویل: په تاسي کي د يوه نفر د وژلو دیت څه شي او څومره دی؟ دوی ویل: لس اوښه.

دیت څه ته وايي؟

جواب: که د یو چا څخه بل انسان په سهوه او خطا کي ووژل سي د دغه قاتل یا وژونکي څخه د دغه قتل او وژلو په بدل کي څه مال اخیستل کیږي او د وژل سوي نفر کورنۍ ته ورکول کیږي چي دغه ته دیت وایي.

نو کاهن و ویل: په تاسي کي د يوه نفر د وژلو ديت څه شي دی؟ دوی ویل: لس اوښه، کاهن و ویل: تاسي بيا غشي سره ګډ کړی پر يوه غشي عبدالله ولیکی پر بل غشي لس اوښه، که د اوښانو غشی را ووتی اوښان به حلال کړی عبدالله خلاص سو او که د عبدالله غشی را ووتی نو لس اوښه به شل اوښه کړی بیا به يې د عبدالله سره واچوی، په هر وار چي اوښان را ووتل پر هغه اندازه اوښان به حلال کړی او که د عبدالله غشی را ووتی لس لس اوښه به نور پر زیاتوی تر څو چي د اوښانو غشی را وزي او عبدالله د حلالېدلو څخه خلاصیږي، د دوی هم دغه فیصله خوښه سوه او بیرته مکې مکرمې ته راغله، بیا د کعبې شریفي کاهن ته ورغله چي د عبدالله او لسو اوښانو په منځ کي غشي سره واچوي، د غشو تر ګډولو او را ایستلو وروسته د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښان يې نور پر زیات کړه چي شل اوښه او عبدالله سوه بیا د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښه يې نور پر زیات کړه چي دیرش اوښه سوه، بیا د عبدالله غشی را ووتی، دغسي لس لس اوښان زیاتوي او د عبدالله غشی را وزي څو د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی، لس واره غشي سره ګډ سوه خو هر وار به د عبدالله غشی را ووتی کله چي د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی او غشي سره ګډ کړل سوه دا وار د اوښانو غشی را ووتی، يعني: اوښان باید حلال کړل سي او عبدالله خلاص سو، خو عبدالمطلب و ویل: یا! دا مي نه ده قبوله بل واريې بيا سره ګډ کړی، بيا يې غشي سره ګډ کړل بيا د اوښانو غشی را ووتی، عبدالمطلب ویل: یا! دریيم واريې بيا سره ګډ کړی غواړي چي په دې کار کي چم او حیله نه سي جوړ او پوره تاکید وسي، دریيم وار بيا غشي ګډ سوه چي يوه طرف ته عبدالله او بل طرف ته سل اوښان دي بيا د اوښانو غشی را ووتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب هم د عبدالله په عوض او فدیه کې سل اوښه حلال کړه او د هغود غوښو د خوړلو او وړلو ښخه یې نه انسانان منعه کول نه حیوانان او رسول الله ﷺ فرمایي (أَنَا إِبْنُ ذَبِيحَيْنِ) یعنی: زه د دوو حلال کړل سوو زوی یم، چې مقصد یې عبدالله او اسماعیل علیه السلام دي او دوی دواړو ته الله جل جلاله نجات ورکړی.

دا د عبدالله د حلالولو قصه وه، خو الله جل جلاله په دغه طریقه سره خلاص کړی.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

د عبدالله بن عبدالمطلب واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد

اوس نو عبدالله ځوان دی او پلار یې غواړي چي واده ور وکړي نو یې یوه د عزت او شرف خاونده ښځه چي دا هم د عبد مناف بن زهره بن کلاب د اولادې ځخه وه ور وغوښتل او د دې ښځي نوم آمنه بنت وهب ؤ، چي د رسول الله ﷺ سره په نسب کي شریکه او د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ده، چي په دې ډول رسول الله ﷺ د مور او پلار له طرفه د ډېر مشرف او معزز نسب خاوند دی، د رسول الله ﷺ ماما ګانو په یثرب کي ژوند کاوه او آمنه هم هلته اوسېدل، عبدالمطلب هلته په یثرب کي د عبدالله واده وکړی او بیا مکې مکرمې ته راغله، په دغه موده کي آمنه حامله سوه او د دې تر حمل څو میاشتي وروسته عبدالله وفات سو، نو رسول الله ﷺ د مخه تر دې چي دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو.

کله چي د محمّد مصطفیٰ ﷺ د ولادت وخت رانژدې سو مور یې خوب ولیدی چي د دې یو ماشوم پیدا کیږي او د دغه ماشوم سره یو نُوریا روښنایي او ځلا ملګرې وي چي د ځمکي مخ ډکوي او دغه نُور تر شامه ورسیږي او دا په دغه خوب کي وایي (أعیذُهُ بِاللهِ الوَاحِدِ، مِن شَرِّکُلِ حَاسِدِ) یعني: ده لره په یوه الله سره د هر حسد کوونکي څخه ساتنه غواړم، سره د دې چي دوی مشرکان وه خو بیا یې هم دغسي خوب ولیدی چي پناه او ساتنه یې په یوه الله جل جلاله سره غوښتل.

د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته د ربیع الأول د میاشتي په دوولسمه بلکه په راجحه روایت کي د ربیع الأول د میاشتي پر نهمه د دوشنبې په ورځ سرورِ کائنات، اشرف المخلوقات، رحمةٌ للعالمین، محمّد مصطفیٰ ﷺ دنیا ته تشریف را وړی چي دغه مبارکه ورځ د میلادي سنې د (۵۷۱) کال د اپرېل د میاشتي د (۲۰) یا (۲۲) تاریخ سره موافق او برابره ده او دا چي مورږ (۲۰) یا (۲۲) تاریخ وایو دا د هغه وخت په جنتریو کي فرق ؤ، د یوې جنترۍ یا کلنډر په حساب (۲۰) تاریخ ؤ او د بلې جنترۍ په حساب (۲۲) تاریخ ؤ، او د ده ﷺ د ولادت په وخت کي ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیب او له عادته مخالف واقعات پېښ سوه چي اوس به د هغو واقعاتو څخه ځیني درته بیان سي خو دا بیان یې په دې سبب نه دی چي د ده ﷺ شرف او عظمت په دغو واقعاتو کي دی چي د ده ﷺ د ولادت سره پېښي سوې، یا! بلکه دا هغه علامې دي چي د ده ﷺ د را تګ زیري پکښې دي که نه اصلاً د رسول الله ﷺ عظمت او لویي په هغه رسالت او منهج کي دي چي ده ﷺ مورِ ته را وړي دي، دغه شیان صرف د ده ﷺ د را تګ زیري او علامې دي.

د رسول الله ﷺ د حضور شاعر حَسّان بن ثابت رضي الله عنه چي د مدینې منورې د انصارو څخه دی وایي: زما عمر اوه کاله ؤ او په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ دنیا ته تشریف را وړی زه په مدینه منوره کي د یهودو په منطقه کي د یهودو سره وم چي د یهودو یو راهب پر قلا ختلی ؤ او داسي نارې یې وهلې: اې یهودیانو! نن د احمد ستوری ښکاره سو، هغه ستوری ښکاره سو چي نه ښکاره کیږي مګر د احمد ﷺ په پیدا کېدلو سره.

یعني: یو ستوری دی چي تر هغو نه راخېژي ترڅو چي خاتمُ الأنبیاء محمد ﷺ پیدا نه سي او هغه ستوری نن راختلی دی، حَسّان بن ثابت رضي الله عنه دا شاهدي آداء کوي چي ده دغه خَبَره د یهودو څخه واورېدل او د دې څخه دا هم معلومه سوه چي حَسّان رضي الله عنه تر رسول الله ﷺ اوه کاله په عمر زیات دی.

د رسول الله ﷺ د مبارک میلاد د زیرو او بشارتو څخه یو هم دا دی: کله چي د ده ﷺ مور حامله سوه دغه د دې حمل بېله دردو او بېله تکلیفه ؤ، که څه هم تاسي ته معلومه ده چي حمل یا د ښځي د پاره حامله کېدل همېشه د تکالیفو او دردو سره وي خو د رسول الله ﷺ مور د دغو دردو څخه آرامه او فارغه وه.

د رسول الله ﷺ د ولادت د عجائبو څخه یوه هم دا ده: کله چي دئ ﷺ پیدا سو پر دواړو لاسو یې تکیه کړې وه او سر یې لوړ نیولی ؤ لکه آسمان ته چي ګوري بل دا چي دئ ﷺ مختون و زیږېدی یعني: سنت کړل سوی ؤ او مسرور و زیږېدی یعني: نُویې هم پرې سوی ؤ، زموږ د ماشومانو نُو خو د مور څخه ورپرې کړي او هغه پاته حصه بیا څو ورځي وروسته لوېږي خو رسول الله ﷺ د دغو شیانو څخه فارغه پیدا سو او کله چي پر عبدالمطلب د ده ﷺ د ولادت زیری وسو هغه ډیر په خوشاله سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې بيا دغه حالات هم ورته بيان سوه چې مختون دی، مسرور دی او پر خپلو لاسو يې تکيه کړې وه نور هم خوشاله سو او ويل: والله دغه زوی لره مي يوه درجه او مقام سته څنګه په دغه عجيبه طريقه سره پيدا کيږي؟ دغه زوی مي بې څه نه دی او د ډيري خوشاليه يې محمّد ﷺ په غېږ کي واخيستی کعبې شريفي ته يې دننه ور وستی او هلته يې د ده پر زېږېدلو د الله جل جلاله شکر آداء کړی، که څه هم تر دغه وخته لا نوم نه دی پر ايښوول سوی مګر چي بيا يې د محمّد نوم پر کښېښاوه په دې کي هم يو سِر او رازؤ هغه دا چي: يو وخت عبدالمطلب شام ته په سفر تللی ؤ په دې سفر کي يې درې نفره نور هم ملګري وه او هلته يې د يهودو د يوه حَبره سره وليدل (حَبر) لوی عالم ته ويل کيږي، حبر پوښتنه څني وکړه چي تاسي دکوم ځای ياست؟ دوی ويل: موږ د مکې يو، حبر ورته و ويل: ستاسي په جزيرةُ العرب کي آخري نبي پيدا کيږي، قصه ډيره اوږده ده خلاصه دا چي دوی پوښتنه ځني وکړه چي د دغه نبي نوم به څه شي وي، حَبر و ويل: محمّد.

تر دغه د مخه په عربو کي د محمّد نوم هيڅ نه ؤ ايښوول سوی که تاسي د عربو په ټول تاريخ کي وګوری تر رسول الله ﷺ د مخه د هيچا نوم محمّد نه دی تير سوی.

کله چي دغه څلور نفره چي يو يې عبدالمطلب او درې يې ملګري دي بيرته له شامه څخه راغله هر يوه دا قصد او إراده درلودل چي زوی يې پيدا سي نوم به يې محمّد ايږدي، ځرنګه چي د عبدالمطلب د عمر په حساب د اولاد اميد نه ؤ، نو ده دا نيت درلودی چي د ده په زامنو کي که د هر يوه زوی پيدا سو نوم به يې محمّد ايږدم نو ځکه يې د رسول الله ﷺ نوم محمّد کښېښاوه او هغه درې نفره د عبدالمطلب ملګري دغه کسان وه:

اول: (سليمان بن مُجاشِع) چي د زوی نوم يې محمّد کښېښاوه چي دغه محمّد د عربو د مشهوره شاعر فرزدق نيکه دی.

دوهم: (اُحَيحَب بن حلاج) چي هغه هم د خپل زوی نوم محمّد کښېښاوه.

دريم: (عِمران بن ربيعه) چي د زوی نوم يې محمّد کښېښاوه.

په ټولو عربو کي دغه څلور نفره د اول وار دپاره په محمّد سره مسمّٰی سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د رسول الله ﷺ د نامه سرا و سبب ؤ چې د ده نیکه عبدالمطلب ولي د ده ﷺ نوم محمّد کښېښاوه.

نور هغه حوادث یا علامې چې د رسول الله ﷺ د پیدایښت په وخت کې پېښې سوي دي د هغو څخه یوه دا ده: چې د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کې د کسرٰی قصر او مانۍ ورپرځېدل او د کسرٰی له قصره څخه څوارلس برجه ونړېدل.

همدارنګه د مجوسیانو اور مړ سو او دا درمعلومه ده چې د آتش پرستانو اور د همېش دپاره بلېږي څکه دوی یې عبادت کوي او خپل اور هیڅکله مړ کېدلو ته نه پرېږدي خو د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کې دغه د مجوسیانو اور مړ سو.

د کسرٰی په قصر کې یوه کوچنۍ دریاچه وه چې (بُحَیرءِسا وا) ورته ویل کېده د دغې دریاچې یا بُحیرې لاندي مځکه وچاودل او اوبه یې وچې سوې، د دغو واقعو څخه کسرٰی و بېرېدی چې دا څه قصه ده نو یې کاهنان او منجّمین را وغوښتل.

ورونو! ځیني کاهنان او کوډګران د جِن او پیرانانو سره تعلق او ارتباط لري او جِن هم ځیني اخبار د آسمان څخه اورېدل او بیا به یې دغه خبرونه کاهنانو ته د دې دپاره ویل چې خلک ګمراه کړي او په فتنو کي یې واچوي او دغه خبره چې جن له آسمانه اخبار اورېدل موږ ته الله جلّ جلاله په قرآن کریم کي بیانوي او فرمایي:

﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ﴾ [الجن: ۹]

الله جلّ جلاله د پیرانانو دغه خبره موږ ته بیانوي چې دوی به ویل: موږ به پخوا کي دغه آسمان ته د ناستي په ځایو کي د دې دپاره کښېنستلو چې یو خبر واورو.

خو د رسول الله ﷺ په بعثت سره پر پیرانانو دغه د غوږ نیولو او اورېدلو لار بنده سوه.

نو کله چې کسرٰی د کاهنانو څخه پوښتنه وکړه چې دا څه قصه ده؟ ځینو کاهنانو ورته وویل: چې دغه واقعې د نبي د ولادت په سبب پېښې سوې، کسرٰی پوښتنه وکړه چې دغه څوارلس برجه ولي ونړېدل؟ کاهنانو وویل: د دې مقصد دا دی چې د فارس د حکومت به څوارلس پاچهان نور هم تېرېږي بیا نو د فارس پاچهي زائلېږي، کسرٰی و ویل: څوارلس پاچهان به نور هم راځي بیا نو د فارس پاچهي ختمېږي دا ډیر اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت دی، خو د ده تر مرګ وروسته د فارس پر حکم مقابله شروع سوه په څلورو کلو کي لس پاچهان رَد او بدل سوه چي دغه ټوله د فارس د حکم د زائلېدلو علامې وې.

د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ

د رسول الله ﷺ نسب یا شجره درې حصې لري چي اوله حصه یې تر عدنان پوري رسیږي او پر دغه حصه یې د سیرت او أنسابو ټول علماء اتفاق لري او هغه داسي ده: محمّد بن عبدالله، بن عبدالمطلب: چي اصلي نوم یې شیبه دی، بن هاشم: چي اصلي نوم یې عَمرو دی، بن عبدمناف: چي اصلي نوم یې مغیره دی، بن قُصَی: چي اصلي نوم یې زید دی، بن کلاب، بن مره، بن کعب، بن لؤي، بن غالب، بن فِهر: او دغه فهر هغه څوک دی چي قریش یې لقب ؤ او د قریشو د قبیلې نسبت هم ده ته کیږي او بیا نو دغه فِهر بن مالک، بن النضر، بن کنانه، بن خُزیمه، بن مُدرکه، بن الیاس، بن مُضر، بن نزار، بن مُعد، بن عدنان.

او د رسول الله ﷺ د نسب دوهمه حصه: کوم چي تر عدنان لوړ دي او بیا تر ابراهیم علیه السلام پوري رسیږي په هغه کي اختلاف سته څوک یې قبلوي او تائیدوي او څوک څه نه ویکښي وایي چپ پاته دي خو په دې کي شک نسته چي عدنان د ابراهیم علیه السلام د اولادې څخه دی او د هغه نسب داسي دی: عدنان بن أد، بن هُمَیسع، بن سلامان، بن عُوص، بن بوز، بن قَموال، بن اُبئ، بن عوام، بن ناشِد، بن حزا، بن بلداس، بن یدلاف، بن طابخ، بن جاحم، بن ناحش، بن ماخي، بن عِیض، بن عبقر، بن عبید، بن الدعا، بن حمدان، بن سنبر، بن یثرِبي، بن یحزن، بن یلحن، بن ارعوي، بن عِیض، بن دیشان، بن عَیصر، بن افناد، بن ایهام، بن مقصر، بن ناحث، بن زارح، بن سمي، بن مزي، بن عوضه، بن عرام، بن قیدار، بن اسماعیل، بن ابراهیم علیه السلام.

او د رسول الله ﷺ د نسب دریمه حصه: چي د ابراهیم علیه السلام څخه لوړ بیا تر آدم علیه السلام پوري رسیږي او دا هغه حصه ده چي بیله شکه ځیني غیر صحي شیانْ پکښي داخل سوي دي او هغه داسي ده: ابراهیم علیه السلام بن تارح: چي نوم یې آزر دی، بن ناحور، بن ساروع، بن راعو، بن فالخ، بن عابر، بن شالخ، بن ارفخشد، بن سام بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوح علیه السلام بن لامک، بن متوشلخ، بن اَخنوخ. ویل کیږي چې دغه اخنوخ ادریس علیه السلام دی، بن یرد، بن مهلائیل، بن قینان، بن آنوشه، بن شیث، بن آدم علیه السلام.

د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت

اوس به د رسول الله ﷺ د تي رودلو او پرورښت په باره کې څه معلومات درته بیان سي هغه داسي: کله چې به د قریشو نارینه اولاد پیدا سو هغه به یې په مکه مکرمه کې نه لویاوه او د دې کار دپاره څو سببه وه، یو سبب دا ؤ چې مکې مکرمې ته له هره ځایه خلک راتله او ځیني خلک به د ډیري مودې دپاره په مکه مکرمه کې پاته کېدل لکه دغه اوس چې هم دغسي ده او د قریشو سره به یې راکړه ورکړه او راشه درشه درلودل نو کوم هلکان چې به په مکه مکرمه کې لویېدل د هغو ژبه به د دغه ګډون او اختلاط په سبب په سل کې سل خالصه او فصیحه عربي نه وه، د هغه بېګانه خلکو د اخلاقو او ژبې تر تاثیر لاندي کېدل، نو د دې جهته قریشو دا ښه بلل چې د دوی اولادونه ترمکې مکرمې دباندي لوی سي، ذا د دې دپاره چې ژبه یې پر فصیحه عربي واوړي، کله چې به د دغو ماشومانو د ژبې د زده کولو عمر تېرسو بیا به یې بیرته مکې مکرمې ته راوستل ځکه بیا به د دغو نورو خلکو د ژبې تر تاثیر نه لاندي کېدل.

او بل سبب دا ؤ چې قریشو غوښتل چې د دوی اولادونه سخت سري د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل ولري د سختیو او تکالیفو سره عادت ولري ځکه د دوی په مخ کې جنګونه او سفرونه وه دوی نه غوښتل چې اولادونه یې په ښار کې نازک او پاسته لوی سي، ځکه کوم کسان چې په ښارو کې لوی سي هغه نرم، پاسته او نازک طبیعته وي د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل نه سي کولای نو سختۍ او تکالیف په صحراء کې وه، دا معلومه خبره ده چې د صحراء خلک سخت سري او متحمّل وي.

دریم سبب دا ؤ: چې مکه مکرمه ښار او دیني مرکز ؤ له هره ځایه قسم قسم خلک ورته راتله او دغو خلکو د خپلو ځانو سره رنګارنګ مرضونه را وړل، مګر صَحراء د مرضو څخه پاکه وي که د اطرافو او صحراء خلک د ښاري خلکو سره مقایسه کړل سي په هغو کې مرض لږ او نادره پیدا کیږي، په دغو څو سببو د قریشو دا خوښه وه چې اولادونه یې

(c) kitabton.com: The Digital Library

تر مکې مکرمې د باندې لوی سي، نو ځکه خپل کوچني اولادونه يې د صحراء خاصتًا د بني سعد دايیګانو ته ورکول چي هغه يې صحرا ته بوزي او هلته يې لوی کړي. بيا چي به دغه هلکان لوی سوه بيرته به يې مکې مکرمې خپل مور او پلار ته راوستل.

د صحراء خلکو بيا دغه کار د رزق د پيدا کولو دپاره کاوه، خو دايیګانو پر دې کار تنخواه او معلومه مزدوري نه اخيستل دا يې عيب باله چي د شيدو قيمت واخلي د ماشوم د اخيستلو په وخت کي پرکوم مبلغ، تنخواه، يا د شيدو پر بدل هيڅ اتفاق نه کېدی، خو بيا څه موده ترمنځ او په آخر کي د کوچني د مور او پلار له طرفه دايې ته هديې او سوغاتونه ورکول کېدل چي په هغو هديو سره به دايیګانو خپل ضرورتونه پوره کول.

دغه د صحراء دايیګاني به څه موده ترمنځ مکې مکرمې ته راتلې او هغه نوي پيدا سوي ماشومان به يې ور سره بېول، په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ دنيا ته تشريف را وړی د بني سعد څخه دايیګاني راغلې چي په مکه مکرمه کي نوي پيدا سوي ماشومان ور سره بوزي، د دوی په جمله کي يوه ښځه يا دايي وه چي نوم يې حليمه ؤ او د مېړه نوم يې حارث ؤ.

د بني سعد قبيله ټول غريبان وه خاصتاً په دغه کال چي بارانونه هم نه وه او وچ کالي وه، په دوی کي بيا حليمه ډېره غريبه وه، حليمې خپل کوچنۍ د تي زوی هم درلودی او په قريشو کي ګرځي چي يو بل کوچنۍ هم پيدا کړي او د دغه خپل زوی سره تئ ورکړي، خو حليمه په خپله وايي چي د ډيري لوږي او غريبۍ په سبب مي دومره شيدې نه درلو دې چي دغه خپل زوی په موړ کړم، نو دا بل کوچنۍ به څنګه ور سره مړوم؟ مګر احتياج او مسکنت دې کار ته مجبوره کړې وم، حليمه چي د خپلي قبيلې څخه راتله پر يوې خرې سپره وه چي دغه خره يې هم ډيره ډنګره او ضعيفه وه پر لاري به د ضعف په سبب تر ټولي قافلې وروسته رهي وه، نورو ښځو به نارې پر وهلې چي حليمې ژر سه و دي ځنډولو، خو حليمې چي به هرڅه کوښښ وکړی چي خره يې چابکه سي هغه نه سوای تلای، خير! په ډير تکليف يې ځان مکې مکرمې ته ورساوه، اوس نو دايیګاني په مکه مکرمه کي کور په کور په ماشومانو پسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځي، خو هره دايي چې د رسول اللهﷺ مور آمنې ته ورسي او په دې پوه سي چې هلک يتيم دی په پټه خوله يې پرېږدي او دا ولاړه سي، دا ځکه چې دايېګانو په اول کي د تنخوا يا مزدورۍ خبري نه کولې او ټول اميد به يې هغو هِديو او سوغاتو ته ؤ چې په وروسته کي ورکول کېده، نو دايېګانو ته چې به دا معلومات وسوه چې هلک يتيم دی پلار نه لري د ځان سره به يې و ويل: د هلک مور به مورِ ته څه هديه او سوغاتونه راکړي، نو په پټه خوله به له کوره و وتلې او هلک به يې پرېښاوه، دايېګانو داسي فکر کاوه چې نيکه دومره غمخور نه دی لکه پلار، او مور د مال او پيسو خاونده نه ده مورِ ته څه نه سي را کولای، نو خود ټولو دايي ګانو محمّدﷺ پرېښاوه.

راسی چې قصه په خپله حليمې ته پرېږدو چې دا يې په تفصيل سره را ته بيان کړي.

حليمه السعديه وايي: زه د خپل وطن ښځه د خپل مېړه او د تي رودلو د زوی سره د بني سعد د ښځو په ملګرتيا را و وتم چې مورِ ټولو نور د تي ماشومان غوښتل او دا داسي وچ کال ؤ چې مورِ ته د خوړلو دپاره هيڅ شئ نه ؤ را پاته، زه پر يوې خرې سپره وم او زمورِ سره يوه زړه اوښه د لوشلو دپاره راسره وه چې د دې شيدې به زمورِ او زمورِ د ماشوم زوی دپاره غذاء وه، خو هغې اوښي هم په والله د لوږي په سبب يو څاڅکی شيدې نه کولې او مورِ ټوله شپه د خپل ماشوم زوی د ژړا له لاسه خوب نه سوای کولای چې د لوږي به يې ژړل، نه زما په تي کي څه وه چې دئ په مورِ سي او نه زمورِ اوښي شيدې کولې چې ده ته يې ورکړو، مورِ ټول د باران په اميد ؤ چې بارانونه وسي اوکال آباد سي، خير: زه پر دغه خپله خره را و وتم چې د خپلو ټولو ملګرو دپاره تکليف او د سر درد وم ځکه زما خره ډنګره او د ضعف د لاسه پر لار نه سواء تلای، د ملګرو به مي دغه نارې وې چې حليمې ژر سه او ژر سه، څو مکې مکرمې ته را ورسېدلو او مورِ ټوله د قريشو په کورو کي په ماشومانو پسي ګرځېدلو، په مورِ ټولو کي داسي ښځه نه وه چې هغې ته دي د محمّدﷺ د اخيستلو نه وي ويل سوي، خو چې دا به ورته و ويل سوه چې هلک يتيم دی هري ښځي به پرېښاوه ځکه مورِ د کوچني د پلار څخه د هديو او تحفو اميد درلودی، خو کله چې به دا راته و ويل سوه چې هلک يتيم دی مورِ به ويل چې مور اونيکه به يې څه را کړي، نو مورِ ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه یتیم والي په سبب نه اخیستی، په آخر کي په موږ ټولو کي یوه ښځه هم نه سوه پاته چي یو کوچنئ دي نه کړي پیدا بېله ما څخه، اوس چي موږ بیرته تر مکې مکرمې دباندي خپل د اړولو ځای ته راغلو او بني سعد ته مو د تللو إراده سوه ما خپل خاوند ته و ویل: په والله زما دا نه ده خوښه چي زما ټولو ملګرو ښځو دي ماشومان پیدا کړي وي او زه دي بېله کوچني ولاړه سم، زه هغه یتیم کوچني ته ورځم او هغه اخلم، مېړه مي و ویل: ښه دی ورسه وایې خله ممکن دغه یتیم زموږ دپاره د برکت سبب وګرځي، نو وایي: ورغلم او محمّد ﷺ مي را واخیستی او د ده د اخیستلو بل هیڅ سبب نه ؤ بیله دې چي ما بل ماشوم نه کړی پیدا، کله چي مي دئ ﷺ را واخیستی او خپل ځای ته راغلم تي ته مي واچاوه، تي مي زما د غوښتني پر اندازه شیدې پر را ایله کړې، ده تر هغو رودلې چي مړېدی او د ده ورور چي زما زوی ؤ هغه هم تر مړېدو و رودلې او بیا دواړه بیده سوه، حال دا چي زموږ کوچنئ تر دغه د مخه د لوږې په سبب نه سوای بیدېدلای، بیا مي مېړه و هغي زړې اوښي ته ور ولاړ سو چي ویې لوشي، د اوښي څخه یې دومره شیدې ولوشلې چي ما او ده تر مړېدلو وچښلې.

دغه شپه ښه په خیر را باندي تېره سوه، حلیمه وایي: په سهار کي زما ملګرو ښځو راته و ویل: یا حلیمه! په والله مبارک او د برکته ډک ماشوم دي اخیستی دی. ما ویل: زما هم دغه امید دی.

حلیمه وایي: په سهار کي زه پر هغه خپلې خرې سپره سوم محمّد مي هم را سره واخیستی او د خپل کلي پر طرف رهي سوو، په والله خرَه مي زما تر ملګرو دومره د مخه سوه چي د هغو خره نه سوای پسي رسیدلای، ترڅو چي ملګرو به مي راته ویل: یا حلیمه! څه صبر وکه آیا دغه ستا خره هغه خره نه ده چي د ها خوا پر راغلې؟ ما ویل: په والله هغه هغه ده، دوی ویل: په والله یو څه ورته پېښه ده، حلیمه وایي: بیا نو موږ بني سعد او خپلو کورو ته ورسېدلو او د الله تعالی په مځکو کي د باران د نه کېدلو په سبب زموږ تر ځای وچ ځای نه ؤ، خو بیا هم زما پسونه چي به راغله ماړه او غلانځي به یې د شیدو ډکي وې موږ به خپلي مېږي لوشلې او شیدې به مو چښلې خو بل چا د خپلو مېږو څخه یو څاڅکی شیدې نه سوای لوشلای او نه یې د مېږو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غُلانځو کي څه وه، تر داسي اندازې چي زموږ د کلي خلکو به خپلو شپنیانو ته په قهر او غضب سره ویل: تاسي پسونه وښو ته نه بیایاست، پسونه هلته بیایاست چیري چي د حلیمې پسونه پیول کیږي، چوپانانو به ورته ویل: په والله زموږ او د حلیمې پسونه یو ځای ګرځي، خو بیا به هم د دوی پسونه وږي راغله او یو څاڅکی شیدې به یې نه کولې خو زموږ پسونه به ماړه او د میږو غلانځي به د شیدو ډکي وې، زموږ دغه حال ؤ د الله جل جلاله له طرفه خیر او برکتونه را باندي اوریدل څو دوه کاله تېر سوه.

حلیمه وایي: د محمّد ﷺ جسم او بدن نسبت و نورو ماشومانو ته مخالفه وَدَه او پروربنت کاوه، د عمر یې دوه کاله لا نه وه پوره سوي داسي معلومېدی لکه د پنځو شپږو کالو هلک، صحت او عافیت یې کامل او سالم وه، په خبرو کي یې فصاحت ؤ، خبري یې سمي او پوره کولې، کله چي د ده ﷺ دوه کاله پوره سوه مور ته مو ور وستی او عادت هم دا ؤ چي دایيګانو به هلکان پسله دوو کلو خپل مور او پلار ته ور وستل، خو ځینو پلرو به د دوهم وار دپاره بیا دغه ماشوم و دایي ته ورکړی چي څه موده دي نوره هم په صحراء کي تېره کړي او ځینو خلکو به پر دغه دوو کلو بس کړل، اوس حلیمې هم محمّد ﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی، خو کوښښ کوي چي بیرته یې د ځانه سره بوزي، د رسول الله ﷺ مور آمنه ورته وایي: بسته دلې دي وي او حلیمه ورته وایي: دلته ګرمي ده مرضونه دي، دئ تر اوسه بنه نه دی لوی سوی څه موده به یې نور هم را سره بوزم. حلیمه وایي: موږ دا کوښښ کاوه چي محمّد ﷺ بیرته را سره بوزو، ځکه موږ په ده کي هغه ذکر سوي برکتونه لیدلي وه، ثو په آخر کي مو د محمّد ﷺ مور راضي کړه چي محمّد ﷺ بیا را سره بوزو او دوهم وار مو بیا بني سعد ته راوستی.

دلته به ستاسي د معلوماتو د زیات والي دپاره د رسول الله ﷺ رضاعت، رضعي ورونه او رضعي خوندي در وښوول سي،

اول: هغه ښوک چي رسول الله ﷺ ته یې پسله د ده د موره تئ ورکړی دی هغه (ثُوَیبه) ده چي د ابولهب آزاده سوې مینځه وه، هغې د خپل زوی سره چي مسروح نومېدی تئ ورکړی او دغه ثویبې تر رسول الله ﷺ د مخه حمزه رضی الله عنه ته هم تئ ورکړی ؤ، په دې حساب حمزه رضی الله عنه چي د رسول الله ﷺ اکا ؤ رضعي وروریې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو او دغه ثويبې په وروسته کې ابوسلمه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، نو ابوسلمه رضي الله عنه هم د رسول الله ﷺ رضعي ورور دی او د رسول الله ﷺ هغه رضعي ورونه يا خوندي چې د حليمې او حارث اولادونه وه داسي دي: عبدالله بن حارث، انيسه بنت حارث، حُذافه بنت حارث چې په شيما سره مشهوره ده او دغه حليمه د ابوسفيان بن حارث بن عبدالمطلب دايي هم وه، چې ابوسفيان بن حارث د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ او رضعي ورور يې هم سو، همدارنګه حليمه السعديه وحمزه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، چې حمزه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د دوو طرفو رضعي ورور سو، يو د ثُويبه له طرفه او بل د حليمه السعديه له طرفه. *(اوس به بيرته خپلې قصې ته راسو)*

حليمه وايي: د محمّد ﷺ تر دوهم وار را وستلو څه موده وروسته د محمّد ﷺ د تي يا رضعي ورور وارخطا او په ځغستا خپلې مور او پلار ته راغلی او ويل يې: هغه زما قريشي ورور بېرېږي، دوی ورته ويل: څه ورته پيښه ده؟ هلک ويل: دوه نفره چې سپين کالي يې اغوستي وه راغله او محمّد ﷺ يې بې سده کړی، حليمه او حارث د دې خبر په اورېدلو سره ډېر وبېرېدل او د محمّد ﷺ طرف ته په تلوار او وارخطايي سره ورغله، که ګوري د محمّد ﷺ د مخ رنګ بل قسم اوښتی دی، دوی ورته ويل: څه درته پېښه ده؟ محمّد ﷺ و ويل: دوه نفره چې سپين کالي يې اغوستي وه راغله زه يې و وهلم او پر مځکه ولوېدم، بيا يې زما ځيګر را څيري کړی او زما زړه يې راوايستی.

دغه واقعه په هغه حديث شريف کې بيان سوې ده چې امام مسلم يې د انس رضي الله عنه څخه روايتوي او وايي:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً فَقَالَ هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ. ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ لأَمَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ - يَعْنِي ظِئْرَهُ - فَقَالُوا إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ. فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ. قَالَ أَنَسٌ وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذَلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ. [رواه: مسلم]

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: رسول اللهﷺ د ماشومانو سره لوبي کولې چې جبریل علیه السلام ورته راغلی، دئﷺ یې واخیستی او بې سده یې کړی او د دهﷺ سینه یې ور څیري کړه او زړه یې را وایستی او د هغه څخه یې یوه ټوټه ایسته کړل او ویل: دا ستا څخه د شیطان برخه ده، بیا یې دغه زما زړه د سرو زرو په طشت کې د زَمزَم په اوبو پریولی او بیا یې بیرته د دهﷺ زړه په هغه خپل ځای کې کېښناوه اوسینه یې ور وګنډل او ماشومان د دهﷺ مور یعني: دایي ته په ځغستا ورغله چې محمّدﷺ و وژل سو، دوی ژر هلته ورغله او وې لیده چې د دهﷺ د رنګ بنه اوښتې ده.

انس رضي الله عنه وایي: ما د دغه ګنډلو اثر د رسول اللهﷺ په سینه کې لیدی.

دلته د دغې واقعې په لیدلو حلیمه ډېره وېرېدل او خپل مېړه حارث ته یې و ویل: ښایي دغه نفر د پېرانانو څخه وي موږ باید دغه هلک د مخه تر دې چې څه ورته پېښه سي خپلې مورته ورولو، نو یې محمّدﷺ مکې مکرمې او خپلې مور ته ور وستی ویل دا دی ستا زوی مو جوړ روغ، صحي او سالم درته را وستی.

د دهﷺ مور په تعجب کې سوه ویل: سبب څه دی چې را مو وستی؟ تاسي خو په هغه بل وار ډېر کوښښ کاوه چې در سره بوېې زی او اوس مو په خپله را وستی؟

حلیمې و ویل: نه ویل کیږي د دنیا ښې او بدي دي سبا به یو تکلیف ورته پېښ سوی وي او ته به موږ ملامتوې خو اوس مو دا دی صحي سالم درته را وستی.

آمنې ویل: یا یو سبب سته او حال به را ته وایاست.

حلیمه آخر مجبوره سوه او د هغه نفر قصه یې ورته وکړه.

آمنې و ویل: تاسي پر ده د جن یا پیري څخه و بېرېدلاست؟

دوی ویل: هو، آمنې ویل: یا! هیڅکله ده ته جن نه سي ور رسېدلای ځکه ما د ده د ولادت په وخت کې خوب ولیدی چې یو څوک راته وایي و وایه:

(اُعیذُکَ بِاللهِ الوَاحد، مِن شرِّ کلِ حاسِد)

قسم دی چې ده ته جن او شیطان نه سي ور رسېدلای.

خیر حلیمه بیرته بني سعد ته ولاړل او محمّدﷺ د خپلې مور سره پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د مور وفات

کله چې د محمّد ﷺ عمر شپږو کلو ته و رسېدی د رسول الله ﷺ مور د خپل وفات سوي مېړه سره د وفاء په سبب دا خوښه وبلل چې د هغه د قبر زیارت ته چې په یثرِب کې ؤ ورسي، نو د مکې مکرمې څخه رهي سوه او پنځه سوه کیلو متره لار یې مزل وکړی څو یثرِب ته ورسېدل، د دې سره په دې سفر کې د دې کوچنۍ زوی محمّد ﷺ او د دې خادمه ام ایمن او د دې خسر عبدالمطلب ملګري وه، یوه میاشت یې په مدینه منوره کې تېره کړه د ها خوا څخه چې بیرته مکې مکرمې ته راتلل د لارې په شروع کې د رسول الله ﷺ مور ناروغه سوه او په ابواء کې وفات سوه، ابواء د مکې مکرمې او مدینې منورې تر منځ په لار کې د یوه ځای نوم دی او په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ عمر شپږ کاله ؤ او د عبدالمطلب سره بیله موره مکې مکرمې ته راغلی.

اوس نو محمّد ﷺ د مور او پلار د دواړو له طرفه یتیم سو، د ده ﷺ تربیه او روزنه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل، دلته نو د رسول الله ﷺ په ژوند کې نوې مرحله شروع سوه.

په تیرو سوو بحثو کې مو دا ووېل: چې عربو د مخه تر اسلام د جاهلیت په وختو کې څومره ناوړه کارونه کول تر داسې اندازې چې ژوندي انسانان یې ښخول او بیا مو د رسول الله ﷺ معزز او مشرف نسب درته بیان کړی چې د شریف او محترم نسب خاوند ؤ ځکه چې د الله جل جلاله اراده همداسې وه چې د ده ﷺ نسب باید لوړ او شریف وي دا د دې دپاره چې څوک د نسب پیغور ور نه کړي او خلک په ده ﷺ باور او اعتماد ولري او دئ ﷺ باید قوي قوم د دې دپاره ولري چې دغه قوم یې د دښمنانو او تجاوزګرانو له ظلمه او تېري څخه وساتي او همېشه پیغمبران همداسې وي چې په قوي او معززه قوم کې پیدا کیږي او په هغه خپل قوم کې د رسالت وظیفه ورکول کیږي، چې د دې څخه مقصد همدا دی چې په خپل قوم وساتل سي لکه څرنګه چې الله عزوجل فرمايي: ﴿وَلَوۡلَا رَهۡطُكَ لَرَجَمۡنَٰكَ﴾ هود: ۹۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دا د شعیب علیه السلام قوم ؤ او شعیب علیه السلام ته وایي: که چیرې ستا قوم نه وای موږ به ته رجم کړی وای. یعني: د ډبرو په ویشتلو به مو وژلی وای.

نو که یو پیغمبر د یوه عادي نسب څخه وي یا قوم و نه لري د هغه نبي آزارول د خلکو دپاره ډیر آسانه وي او تاسي به په را تلونکي بحث او بیان کي و وینی چي دغه د نسب شرافت د دې سبب وګرځېدی چي له یوه طرفه خلکو د رسول الله ﷺ احترام کاوه او اعتماد یې پر درلودی او له بله طرفه یې خلک د ده ﷺ له آزاره منعه کول.

او بیا مو د رسول الله ﷺ د ولادت بیان درته وکړی چي کومي معجزې او کرامتونه د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای وه، دا هم د دې دپاره چي خلکو ته د ده ﷺ د راتګ زیري ور معلوم سي که څه هم د ده ﷺ د را تګ علامې په پخوانیو آسماني کتابو کي ډیري موجودي وې خو پر هغو سربېره کوم حوادث چي د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای پېښ سول په هغو ټولو کي د خاتم النبیین ﷺ د را تګ اشارې موجودي وې.

او بیا مو د ده ﷺ د یتیم کېدلو حال بیان کړی، د مخه تر دې چي دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو او کله چي یې عمر شپږو کلو ته ورسېدی د مور له طرفه هم یتیم سو، دا ټوله د الله جل جلاله إراده وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم کېدلو دپاره ډیر سببونه بیانوي چي یو د هغو څخه دا دی چي په ده ﷺ کي رحمت، شفقت او مهرباني پیدا سي، ځکه که څوک په خپله د یتیم والي په حالت کي ژوند وکړي هغه داسي نه وي لکه اورېدلي چي یې وي، په عربي کي مثال دی چي وایي (لَيسَ الخَبَرُ كَالمُعَايِنَة) اورېدل داسي نه دي لکه لیدل یا په فارسي کي وایي (شنیده کی بود مانند دیده) دا چي یو سړۍ فقط د یتیم پر سر لاس تېر کړي یا د یتیم سره مرسته وکړي، هغه داسي نه دی لکه خپل ژوند چي په یتیم والي پر تېر سوی وي، د دې دوو په منځ کي ډیر زیات فرق او توپیر سته، نو الله جل جلاله په دغه یتیم والي سره دئ ﷺ رحیم او مهربانه تربیه کړی، لکه څرنګه چي په حدیث شریف کي رسول الله ﷺ فرمایي « أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحسَنَ تَأدِيبِي» یعني: زما رب ادب او تربیه راکړل او په ښه ادب سره یې مؤدبه کړم، نو د رسول الله ﷺ تربیه الهی تربیه وه او الله جل جلاله ښه ادب او ښه اخلاق ورکړل او د ده ﷺ د ژوند دغه حالات تصادفي او د ژوند پیښي نه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د دې شیانو د پېښېدلو ترشا لوی لوی مقصدونه پراته وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم والي نور سببونه هم وایي، خو د دې دپاره چې بحث مو اوږد نه سي د هغو تر بیانولو تېرېږم او دا بیان مو هم درته وکړی چې رسول الله ﷺ په صحراء کي تربیه سو او د صحراء د تربیې فایدې مو هم بیان کړې چې اول صحت او عافیت دی او بل د مشکلاتو تحمل دی، رسول الله ﷺ په ناز او نعمتو کي نه دی لوی سوی دا د دې دپاره چې د سختیو او مشکلا تو د زغملو قدرت ولري، که تاسي د رسول الله ﷺ را تلونکي ژوند اوحالاتو ته وګوری و به وینی چې د ده ﷺ ټول عمر په جهاد، عبادت، تکالیفو او آزارو تېرسوی دی او بل د صحراء د ژوند ښخه د ژبي فصاحت او بلاغت حاصلېږي، د ښاري خلکو ژبه ګډه وډه وي او رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو فصیح ؤ چې دا هم د بني سعد د ژوند په سبب وه، ځکه رسول الله ﷺ په خپله د دغه فصاحت په باره کي فرمایي، کله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! تر تا فصیح مي نه دی لیدلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: څنګه به داسي نه وي یا ابا بکر! زه د قریشو ښخه یم او په بني سعد کي تربیه سوی یم.

اول قریش په خپله فصیح وه او بل بني سعد هم په فصاحت کي شهرت درلودی.

د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت

رسول الله ﷺ غریب او مسکین لوی سو مال یې نه درلودی، هو محمّد ﷺ په نسب مشرف او معزز دی خو د مال خاوند نه ؤ او د دې سبب چې د ده کورنۍ مال نه درلودی دا ؤ: چې د عبدالمطلب کورنۍ د حاجیانو د خوړکې او اوبو مسئوله وه، یعني: د حاجیانو د خوړلو او څښلو برابرول چې رِفاده او سِقایه ورته ویل کېده د دوی پرغاړه وه نو ځکه زیات مال نه ورسره پاته کېدی، د سخا او ډوډۍ ورکولو په سببْ د دوی سره هیڅ مال نه ؤ او سخیان همیشه غریبان وي چې یو مثال یې حاتمِ الطایي دی هغه چې په عربو کي ډېر مشهوره سخي تېر سوی دی خو دئ د سخا په واسطه ډېر غریب ؤ ځکه په لاس کي یې شئ نه پاته کېدی، د عبدالمطلب او د ده د کورنۍ هم دغه حال ؤ چې د سخا او ورکړي په سبب یې څه نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې محمّد ﷺ غریب او مسکین لوی سو په دې کې هم الهي مقصدونه وه چې د هغو مقصدو څخه یو دا ؤ چې د مسکین او محتاجه په حال خبر وي، د رسول الله ﷺ ژوند د غنیانو او مال دارانو پر قسم نه ؤ چې د غریبانو او مسکینانو له حاله بې خبره وي، هو غني به له خپله ماله څخه یوه غریب ته څه ور کړي خو بیا هم د ده ژوند هوسا او آسوده وي د غریبانو هغه حقیقي درد او احتیاج نه ور معلومېږي نو ځکه الله جل جلاله محمّد ﷺ د کوچني والي څخه په یتیم والي او مسکنت کې تربیه کړی، دا ټول الهي حکمتونه دي چې الله جل جلاله خپل رسول د رسالت د رسولو دپاره آماده کوي.

کله چې د رسول الله ﷺ مور وفات سوه د ده ﷺ تربیه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل او دا چې د ده ﷺ تربیه د عبدالمطلب پر لاس سوه په دې کې هم لوی حکمت ؤ، هغه دا چې عبدالمطلب د قریشو سردار او د مکې مکرمې رئیس دی، همېشه به د قریشو او نورو قبائلو مشران او سرداران د ده په مجلس کې ناست او حاضر وه، په دې مجلس کې به د لویو لویو کارو تصمیمونه نیول کېدل او د خلکو په منځ کې به فیصلې کېدې، په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر شپږ کاله ؤ نو د ده ﷺ د تعلیمي ژوند شروع په دې سره وسوه چې وویني د خلکو سره څه قسم ګذاره او معامله، راشه درشه کیږي، او د لویو لویو کارو فیصلې څه قسم کیږي، طبیعتاً د دغه عمر هلکان په دغسي مجلسو کې نه کښیني او د لوبو دپاره ولاړېږي خو رسول الله ﷺ به همېشه په دغه مجلس کې ناست ؤ او نه به ولاړېدی، دا د الله جل جلاله إراده وه چې محمّد ﷺ پوه سي چې د خلکو سره باید څنګه ژوند وسي، یوازي دا نه چې د غریبانو او صحرایي عربو سره یې د ژوند کولو طریقه زده وي بلکه د سردارانو او د قومو د مشرانو سره هم باید په ژوند پوه وي، نو دئ ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کې حاضر ؤ.

د تاریخ په کتابو کې ذکر سوي دي چې د عبدالمطلب د ناستي دپاره کعبې شریفي ته نژدې او د کعبې شریفي په سایه کې ځای سمېدی، هلته به د عبدالمطلب زامنو د ده دپاره فرش آوار کړی نو د عبدالمطلب زامن او نور قریش به هلته په انتظار ولاړ وه هیڅوک به نه کښېنستی تر څو چې عبدالمطلب به راغلی هغه به کښېنستی بیا به دا نور کښېنستل، ځکه عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، مګر رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په عمر هم لږ او کوچنۍ ؤ تر عبدالمطلب د مخه به راغلی او هلته به پر هغه فرش کښېنستی، اکاګانو به يې کوښښ کاوه چي دیٔ ﷺ د دغه کاره څخه منعه کړي او د دغه فرش څخه يې ولاړ کړي مګر عبدالمطلب چي به راغلی ويل به يې: پرېږ يې ږدی په ده کار مه لری په والله دغه زوی لره مي يوه درجه او مقام سته.

نو رسول الله ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کي ناست او حاضر ؤ او تاسي پوهېږی چي دغه مجلس ته به همېشه مشران، مخور او د نورو ځايو څخه ډلي راتلې او رسول الله ﷺ دوه کاله په دغه مجلس کي کښېنستی او دا يې هم زده کړل چي د قومو د مشرانو سره څه قسم معامله او خبري کيږي.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر اته کاله سو عبدالمطلب هم وفات سو چي دا د محمّد ﷺ دپاره بل واريتيم والی ؤ، د مخه خو دیٔ ﷺ د پلار له طرفه يتيم ؤ، مګر هغه وخت په نامه يتيم ؤ ځکه ده ﷺ خپل پلار نه ؤ ليدلی مګر د عبدالمطلب په وفات سره د ده ﷺ يتيم والی حقيقي، ډېر سخت او مشکل ؤ ځکه دا د خپل مهربانه نيکه نېستي والی ؤ، هغه نيکه چي د کعبې شريفي د دېواله سره به ناست ؤ او د ده ﷺ سره به يې شفقت او مهرباني کول، ناز به يې ورکاوه او ده ﷺ د نيکه په وجود کي د پلار نه درلودل نه حسول، هغه نيکه يې وفات سو چي د ده ﷺ دپاره پلار ؤ او دغه اوسنیٔ يتيم والی ده ﷺ په سترګو وليدی، چي دغه يتيم کېدل تر هغه اول يتيم والي ډېرسخت وه، عبدالمطلب د مرګ په وخت کي وصيت وکړی چي د محمّد ﷺ تربيه او روزنه دي ابوطالب کوي او دا يې هم ورته و ويل: چي د ده د روزني او تربيې دپاره به ډېره خاصه توجه کوې.

د ابوطالب سره د رسول الله ﷺ تربيه

د عبدالمطلب تر وفات وروسته د محمّد ﷺ تربيه د ده اکا ابوطالب پر غاړه واخيستل ځکه ابوطالب د محمّد ﷺ د پلار عبدالله سکه ورور ؤ، هو د ابوطالب او عبدالله پلار خو عبدالمطلب ؤ بلکه مور يې هم يوه وه، اوس نو ابوطالب د رسول الله ﷺ درېيم تربيه کوونکی سو، اول مور، دوهم نيکه، درېيم اکا او د عبدالمطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وفات وروسته د مکې مکرمې مشرتوب هم د ابوطالب پر غاړه سو، مګر ابوطالب تر عبدالمطلب ډېر غریب ؤ، د ابوطالب اولادو به د خپل پلار سره د خرڅ او مصرف په پیدا کولو کي مرسته او کومک کاوه.

کله چي محمّد ﷺ ولیدل چي ابوطالب غریب دی حتّی د خپلو اولادو نفقه نه سي پیدا کولای نو محمّد ﷺ هم په کار کولو شروع وکړه چي هغه کار د پسو چوپاني وه او دا معلومه خبره ده چي چوپاني تربنار د باندي وي، نو رسول الله ﷺ به د شپې او ورځي تر مکې مکرمې دباندي پاته کېدی چي په دغه چوپاني کي له یوه طرفه هغه د صحراء ژوند شروع سو چي د هغه ژوند ځیني فایدې مو د مخه درته بیان کړي دي او له بله طرفه په خپله چوپاني هم ډېري فایدې لري چي علماء کرام یې داسي بیانوي:

اول: پر حیواناتو رحم او مهرباني چي دغه خوی په رسول الله ﷺ کي موجود ؤ، رسول الله ﷺ یوازي دانه چي پر انسانانو مهربانه ؤ بلکه حیواناتو هم د ده ﷺ د رحمت او مهربانیه ښخه حصه حاصله کړې ده چي دغه رحم په شرعي احکامو کي ډېر واضح او ښکاره دی، مثلاً د حیوان د حلالولو دپاره به چاړه تېره وي، یو حیوان به د بل حیوان مخ ته نه حلالیږي، پر حیوان به ظلم نه کوې، حیوان به نه وږی کوې او نه به یې تږی کوې، پر حیوان به د ده تر طاقت زیات بار نه باروې او داسي نور.

دوهم: په چوپاني کي حلم او صبر حاصلیږي، پسونه شا و خوا پاشل کیږي د هغو د را ټولولو او یو ځای کولو طریقه زده کیږي، پسونه باید له دښمنه وساتل سي، چي دا ټوله د امت د یو ځای کولو او ساتلو دپاره تجربې وې او رسول الله ﷺ دا هم زده کړه چي خپل مصرف په خپل لاس پیدا کړي، تر اوسه خو یې اعتماد د مور یا نیکه پر نفقه ؤ خو اوس یې په خپله په کار کولو او په خپل لاس د مصرف په پیدا کولو شروع وکړه، نو ده ﷺ د اته کلنۍ ښخه په چوپاني شروع وکړه او تر هغو یې دا کار کاوه چي عمر یې تقریباً یو ویشت کلو ته ورسېدی او دغه چوپانۍ د ده ﷺ د عمر ډېره موده په بر کي ونیول، رسول الله ﷺ فرمایي: « مَامِنْ نَبِیٍّ إِلاَّ وَرَعَی الْغَنَمَ » یعني: داسي نبي نسته چي د پسو چوپاني دي یې نه وي کړې، نو دغه وظیفه ټولو انبیاء علیهم السلام پر ځای کړې ده، علماء کرام د چوپانۍ په کتو او فایدو کي یوه دا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيانوي او وايي: کوم ځوک چي په دښت کي د پسو په پېولو مشغول وي نو دئ تنها وي او تنهايي سړئ و چرت او فکر کولو ته پرېږدي، په آسمانو، ستورو، لمر او سپوږمۍ کي فکر کوي، دغه برابر نظام او الهي قدرتو ته ګوري چي دغه افکار د انسان د روح د صفايي او پاک والي سبب ګرځي، مګر کوم کسان چي په ښارو کي اوسيږي هغه په تګ او را تګ مشغوله وي، دا ولاړې هغه راغلي، نوي نوي خبري او حوادث اوري فکر يې ګډوډ وي، انسان د الله ﷻ په قدرتو کي فکر کولو ته نه فارغه کيږي، نو دا هم د دښت او صحراء فايده وه چي رسول الله ﷺ يې فکر کولو ته فارغه کړی.

په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ په چوپاني مشغول ؤ ابوطالب د تجارت په کار مشغول ؤ، کله چي د رسول الله ﷺ عمر دوولسو کلو ته ورسېدی په دغه وخت کي ابوطالب قصد درلودی چي شام ته په تجارت ولاړ سي، قافله تياره سوه، کله چي ابوطالب د تللو إراده وکړه رسول الله ﷺ ورته ټينګ سو چي ما هم در سره بوزه، ابوطالب نه غوښتل چي محمّد ﷺ يې په دغه سفر کي ملګری وي مګر رسول الله ﷺ ترکالو ټينګ ونيوی او ويل: خامخا به مي در سره بيا يې، ځرنګه چي محمّد ﷺ پر ابوطالب ډير ګران ؤ آخر راضي سو او دئ ﷺ يې د ځان ملګری کړی، دا نو تر مکې مکرمې دباندي او شام ته د رسول الله ﷺ اول سفر ؤ چي په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ عمر دوولس کاله ؤ، خير قافلې حرکت وکړی کله چي قافله د شام حدودو ته ورسېدل نو يې نژدې و يوه (دير) يا صَومعې ته واړول (دير) يا صَومعه د نصاراوو د عبادت ځاي ته ويل کيږي او د دوی راهب هلته په کلو کلو ناست وي نه راوزي، خواړه او اوبه يې هلته ورته پراته وي او راهب په عبادت مشغوله وي، د قريشو تجارتي قافلې به همېشه پر دغه لار د دغي صومعې سره تېرېدلې خو نه به قريش دغي صومعې ته ورتلل او نه به هغه راهبان ورته را وتل مګر نن ورځ چي قافلې دغي صومعې ته نژدې واړول د صومعې د راهبانو مشر چي بُحَيرا ورته ويل کېده د مخه لا تر صومعې دباندي ولاړ ؤ او د ليري ځخه يې قافلې ته کتل په دغه قافله کي يې ډير عجب او نادره کارونه وليدل، وې ليده چي د قافلې پر سر اوريځ ور سره رهي ده، بُحيرا په تعجب کي سو او پوه سو چي په دې قافله کي يو سِر او راز سته، کله چي قافلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وصومعې ته نژدې وا ړول، بحیرا خپلو ملګرو ته وویل چې نن خواړه ډیر پاخه کړی او یو نفر یې قافلې ته هم ولېږی چې ورسه او ورته وو وایه: تاسي نن زموږ میلمانه یاست او په قافله کې به څوک نه پرېږدی ټول راسی، د قافلې خلکو هم دا دعوت قبول کړی او ټول ورغله، یوازې محمّد ﷺ یې د قافلې سره پرېښاوه چې د قافلې د سامانو ساتنه وکړي، اوس نو د قافلې ټول نفر ناست دي خواړه راغله او په خوړلو یې شروع وکړه، بحیرا ورته ګوري او د قافلې یو یو نفر تر نظر باسي، په دې خلکو کې یې کوم داسي شئ و نه لیدی چې هغه دي عجب او د دې وړ وي چې اوریځ دي پر سر ور سره ولاړه سي *(د نصاراوو علماوو ته دا معلومه وه چې د آخري نبي د راتګ وخت او زمانه را نژدې دي نو ځکه دوی په علامو او اشارو پسې ګرځېدل)* مګر بحیرا په دې خلکو کې د توجه وړ شئ و نه لیدی نو یې پوښتنه ځني وکړه چې تاسي ټول راغلاست؟ څوک مو نه دی پاته سوی؟ دوی ویل: هو، ټول راغلو فقط یو کوچنۍ مو د قافلې سره پرې ایښی دی چې زموږ د سامانو ساتنه کوي.

د قافلې د خلکو څخه یوه نفر وویل: والله موږ بد خلک یو موږ راغلو خواړه خورو او یتیم مو پرېښاوه، نو یې یو نفر ولېږی چې ورسه محمّد ﷺ هم راوله، نفر ولاړی او محمّد ﷺ یې د ځانه سره راوستی، بحیرا چې په اول وار ولیدی پوه سو چې په دغه هلک کې غیرِ طبیعي شئ سته، نو ور ته ګوري او فکر پکښي وهي، محمّد ﷺ کښېنستی او خواړه خوري، بُحیرا یې مخ ته ناست دی او ورته ګوري، بیا نو بحیرا د محمّد ﷺ څخه په پوښتنو شروع وکړه او ویل: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي.

لات او عُزٰی د مشرکانو دوه بتان وه او دا قَسم هم د مشرکانو قَسم ؤ، که څه هم بحیرا لات او عُزٰی ته عقیده نه درلودل خو ده لیدل چې دغه قوم یو وبل ته په لات او عُزٰی سره قَسم ور کوي نو بحیرا هم د دوی پر ډول په لات او عُزٰی سره محمّد ﷺ ته قسم ورکړی او ورته وایي: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي، رسول الله ﷺ ورته وویل: په لات او عزٰی قسم مه را کوه قسم په الله چې ما هیڅکله د هغو عبادت نه دی کړی او د هیڅ شي څخه مي دومره بد نه راځي لکه د لات او عزٰی څخه.

د تاریخ او سیرت په ټولو کتابو کي دا ثابته ده چې رسول الله ﷺ د ژوند د شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه هیڅکله د بت عبادت نه ؤ کړی که څه هم د ده ﷺ قوم او کورنۍ ټول بت پرستان وه خو ده ﷺ هیڅکله نه بت ته سجده کړې ده او نه یې بت مشرف بللی دی چي دا د الله جل جلاله له طرفه ساتنه وه، هوا ممکن یوڅوک د خپلي کورنۍ په لار نبوونه یا د سالمي تربیې په سبب د ځینو بدو کارو څخه بېزاره وي مګر د رسول الله ﷺ د بتانو څخه نفرت اولیري والی د خپلي کورنۍ د تربیې په سبب نه ؤ ځکه د ده ﷺ پر شا وخوا ټول خلک بت پرستان وه نو معلومه خبره ده چي دا د الله جل جلاله له طرفه الهي ساتنه او الهي تربیه وه.

راهب ورته و ویل: بنه ستا دي په الله سره قسم وي چي حق او حقیقت به راته وایې، رسول الله ﷺ و ویل: هو، په الله سره قسم راکړه، راهب بُحیرا په پوښتنو شروع وکړه څه فکر وهې؟ په خوب کي څه شي وینې؟ څنګه حالات درته پیښیږي؟ داسي ډیري پوښتني یې ځني وکړې او رسول الله ﷺ جوابونه ورته وایي.

بحیرا خو عالم ؤ او په آسماني کتابو کي د آخري نبي علامې ذکر سوي وې او اوس بحیرا هغه ټولي علامې په محمّد ﷺ کي ولیدلې نو یې ورته و ویل: ته دي شا یا مَلا را ته لڅه کړه، پرېږده چي ملا دي و وینم، رسول الله ﷺ هم خپله ملا لڅه کړه، بحیرا ولیدل چي پر ملا یې د نبوت مُهر هم سته، هغه مُهر چي په ډیرو صحي احادیثو سره یې موجودیت ثابت دی، علماء کرام د نبوت د مُهر داسي تعریف او بیان کوي: چي (خَاتَمُ النّبُوَّة) د رسول الله ﷺ د دوو مبارکو اوږو په منځ کي د کوتري د هګۍ پر اندازه یو تور داغ دی او په هغه داغ کي داسي وربښتان دي لکه د چرګ د سر کاکُل او د دغه تور داغ پر شا وخوا نور ډیر تور خالونه هم سته چي دغه علامه د نبوت مُهر دی او بحیرا دغه علامه ولیدل او وې پېژندل نو یې ابوطالب ته مخ ور واړاوه او ویل: دا هلک دي څه دی؟ ابوطالب ویل: دا مي زوی دی، بحیرا و ویل: د ده پلار باید نه وي ژوندئ ځکه بحیرا ته دا معلومه وه چي د آخرالأنبیاء علیه السلام د علامو څخه یوه هم دا ده چي یتیم به وي او اوس یې ولیدل چي ټولي علامې په دغه هلک کي موجودي دي او دغه یوه علامه مخالفه ده دا نه سره لګیږي نو ځکه یې ابوطالب ته و ویل: دئ باید پلار و نه لري، ابوطالب و ویل: هو، دئ زما وراره دی، بحیرا د ځان سره و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس صحي سوه، نو يې ابوطالب ته و ويل: وراره دي بيرته مکې مکرمې ته بوزه که دئ شام ته در سره ولاړ سي هلته يې يهود پيژني او که يې وپېژندی ضرور ور رسوي.

ابوطالب هم پرخپل وراره و بېرېدی، نو ابوطالب په خپله نه ور سره را وګرځېدی بلکه يو بل نفر يې ور سره ملګری کړی او محمّد ﷺ يې بيرته مکې مکرمې ته را وستی او دغه اولنئ سفر يې نه سو پوره.

دغه د بحيرا قصه هم د رسول الله ﷺ د نبوت د علاموڅخه يوه لويه او روښانه علامه ده.

د رسول الله ﷺ د نبوت يوه بله علامه دا ده: چي ځيني وختونه به مکې مکرمې ته ځيني خلک راتلل چي دغه خلکو ته أهلُ الفَراسة ويل کېده او دغو خلکو يو علم حاصل کړی ؤ چي هغه علم ته هم عِلمُ الفَراسة ويل کېږي، د دغه علم عالمانو چي به يو چا ته وکتل د هغه علم په واسطه به يې د هغه نفر د مستقبل يا را تلونکي ژوند ځيني حالات ورته بيانول او دغه حالات به تر ډېري اندازې صحي او رشتيا را وتل، ځکه دا علم دی چي د هغه تعليم کيږي او غيب ويل نه دي، حتّی امام شافعي رحمه الله هم پنځه کاله د دغه علم تعليم کړی دی او دغه علم ته زموږ او ستاسي په اصطلاح کي د (قيافه شناسی يا قيافې پېژندلو علم) ويل کيږي، نو دغه اهلُ الفراسة دغه علم درلودی او دوی چي به هر ځای ته ولاړل خلکو به خپل هلکان ورته راوستل چي د هغو د ژوند راتلونکي حالات ورته و وايي، لکه زموږ په وطن کي فال بينان چي د خلکو فال به يې کتی، که څه هم هغه فال کتونکي بې علمه او ناپوه خلک وه فقط د پيسو د ګټلو دپاره به يې خلک په بې ځايه او بې معنٰی خبرو خطايستل.

نو يو وخت د دغه اهلُ الفَراسه څخه يو نفر مکې مکرمې ته راغلی او خلکو خپل هلکان ورته را وستل چي د ژوند را تلونکي حالات يې ورته و وايي، په دې جمله کي ابوطالب هم خپل وراره محمّد ﷺ ورته را وستی او دغه واقعه هم هغه د شام تر سفر وروسته وه، محمّد ﷺ يې ورته را وستی او د هلکانو په قطار کي يې د ده مخ ته کښېناوه، دغه د علمُ الفراسه عالِم تر اوسه د هلکانو په ليدلو او کتلو شروع نه ده کړې، خو محمّد ﷺ ته په ډېر ځير او دقت سره ګوري او دغه کتل يې هم غير عادي او غير طبيعي وه، مخ ته يې ګوري، لوړ ورته ګوري، کښته ورته ګوري دغه کتل يې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید او حیرانوونکي وه، حتّی ابوطالب د دغه کتلو څخه وېرېدی، بیا نو سړي له یوه طرفه د هلکانو په کتلو شروع وکړه په خپل کار مشغول سو، په دغه وخت کي ابوطالب محمّد ﷺ تر لاس ونیوی له دغه منځه څخه یې وایستی او ګوښه یې کړی، سړئ چي د نورو هلکانو د لیدلو او کتلو څخه فارغه سو هرڅه چي ګوري محمّد ﷺ نسته، نو ویل: څه سو هغه ځوان چي دغه اوس زما مخ ته ناست ؤ؟ چا جواب نه ورکاوه، سړي په لوړ آواز ناري کړل: څه سو هغه هلک چي زما مخ ته ناست ؤ رایې ولی په والله هغه لره شان او شوکت، درجه او عظمت سته. ابوطالب خو د مخه لا بېرېدلی ؤ محمّد ﷺ یې نه راوستی.

دا هم د رسول الله ﷺ د لوړي درجې او عالي مقام یوه نښانه او علامه وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ تر نبوت او رسالت د مخه د ځوانۍ په وخت او موده کي د الله ﷻ په ساتنه د هر شر او هر ناوړه کاره څخه ساتل سوی ؤ، یوازي دا نه چي د شِرک، د بتانو د عبادت او ګنهو څخه ساتل سوی ؤ بلکه د هر هغه عادي او کوچني شیانو څخه چي فقط یوه اخلاقي کمزوري به پکښې موجوده وه یا به هغه کار د انساني فطرت څخه مخالفه ؤ د هغو ټولو څخه رب ﷻ ساتلی ؤ، هغه کارونه چي په اهلِ مکه کي هیڅ عیب نه بلل کېده او د ژوند عادي کارونه وه بیا هم الله ﷻ خپل رسول ﷺ د هغو کارو څخه ساتلی ؤ چي د هغې جملې څخه به څو شیه درته بیان سي:

اول: رسول الله ﷺ هیڅکله د فسق او فجور ځای ته نه دی حاضر سوی، د رقص او غنا، موسیقۍ او عیاشۍ مجلس ته هیڅکله نه دی ورغلی.

یو وخت رسول الله ﷺ او د ده د چوپانۍ ملګري تر مکې مکرمې دباندي پسونه پېول، رسول الله ﷺ د لیري څخه د واده ساز او آواز واورېدی او په ټول عمر یې دغسي محفل نه ؤ لیدلی نو یې هغه خپل ملګري ته وویل: ما تر اوسه واده نه دی لیدلی نو نن شپه ته زما پسونه ګوره او زه به ولاړ سم چي دغه واده ووینم، هغه ویل ښه دی، ملګری یې د پسو سره پاته سو او محمّد ﷺ ور رهي سو چي واده او د هغه ساز و ویني، خو کله چي په دغه مجلس کي کښېنستی سمدستي خوب پر غالبه سو او بیده سو، رسول الله ﷺ فرمایي: بل شي نه کړم را ویښ مګر د لمر حرارت او ګرمۍ، سهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر راختلی را وبنې سو او ټول خلک تللي وه، د دغه واده یې هیڅ و نه لیدل.

بله ورځ بیا واده دی بیا یې هغه خپل ملګري ته و ویل: چې هغه شپه خو ما هیڅ و نه لیدل او نه مي واورېدل ځکه بیده سوم نن به ولاړ سم او ته زما پسونه ګوره، هغه ویل: ښه دی ولاړ سه، بیا چې راغلی د اول کښېنستلو سره خوب پر غالبه سو او بیده سو، سهار د لمر تر راختلو وروسته را وبنې سو، نو رسول اللهﷺ پوه سو چې دغه ودونه او مجلسونه زما دپاره نه دي، ځکه هلته د فسق او فساد کارونه کېدل.

خو د ډېر افسوس ځای دی چې تر نن ورځې پورې په ودو او ښادیو کې دغه د فسق او فساد کارونه دوام لري، فلمونه او عکسونه، ساز او رقص، اسراف او سیالي، لڅ کالي او کفري موډونه، دغه حرام کارونه د ودو شرطونه ګرځېدلي دي، نوی کور او نوی فامیل جوړېږي خو متأسفانه اساس او بنسټ یې په ګنهو او د الله ﷻ په نافرمانیو ایښوول کیږي او بیا وایي: اولاد مي صالح او زما په خوله نه دی، د ښځې سره مي ژوند تریخ دی، پوروړی او دربدره یم، په ژوند کې مي خوشالي نسته.

وروره! دا ته یې چې دغه ژوند دي د ځان دپاره خوښ او اختیار کړی دی، دا ستا د هغو ګنهو او نا فرمانیو نتیجه ده چې د دغه کور د جوړولو په شروع کې دي کولې، ته نه وینې؟ کله چې آدم علیه السلام د هغه منعه سوي وُني څخه خواړه وخوړل څه ورته پېښه سوه؟ د جنت څخه وایستل سو، د خپلې زوجې څخه په کلو کلو جلا سو، دا فقط یوه کوچنۍ نا فرماني وه او موږ په یوه واده کې سل نا فرمانۍ کوو.

نن ورځ خلک د واده د نېک او مبارک نامه څخه بده استفاده کوي د ګنهو او ناجائزه کارو وسیله یې ګرځوي، هر هغه واده چې په هغه کې حرام کارونه و نه سي واده یې نه بولي، هو! مسلمانان د روا او جائزه خوشالیو څخه نه دي منعه، په واده کې د نکاح د اعلانولو دپاره نجونو ته دا روا ده چې څه وخت دریې وټکوي (نه داسي لکه موږ چې په هفتو هفتو مو سازونه او رقصونه شپه تر سهاره دوام لري) په واده کې خوشالي مطلوب او جائزه ده، زموږ دین د غم او مصیبت دین نه دی مګر هغه حرام مظاهر او مناظر، دغه لڅ کالي او بېر سرونه، هغه ساز او رقصونه، بلکه ټول هغه کارونه او عملونه چې د فسق او فساد، د اسراف او سیالیو څخه خالي نه دي! باید پرېږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د دغسي مجالسو څخه په الهي ساتنه سره وساتل سو.

دوهم: د هغو کارو د جملې څخه چي رسول الله ﷺ ځني ساتل سوی دی یو بل بد عادت ؤ چي د اهلِ مکې او مشرکانو په رواج او اصطلاح کي عادي او معمولي کار ؤ چي هغه د عورت لڅ والی ؤ، که به یو سړئ لڅ پڅ ګرځېدی هم یې پروا نه کول او د دغه عادت د رواجولو دپاره څو سببه موجود وه، یو دا چي په پخوا کي د قریشو له طرفه ځیني امرونه صادر سوي وه چي خلک د هغو اوامرو په عملي کولو مکلف وه، چي یو د هغو اوامرو څخه دا ؤ: چي پر کعبه شریفه څوک په خپلو کالو کي طواف نه سي کولای ځکه په هغو کالو کي یې ګنهونه کړي دي نو د قریشو یو خاص قسم کالي وه چي خلکو به هغه کالي د قریشو څخه رانیول او بیا به یې په هغو کالو کي طواف کاوه.

طبعاً په دې کار کي د قریشو دپاره اقتصادي او تجارتي ګټه وه چي قریشو به خپل مال خرڅاوه نو کوم څوک چي به د مکې مکرمې د دباندي څخه راغلی او هغه د قریشو کالي به نه وه ورسره نو رانیولو ته به یې مجبوره ؤ او بیا به یې هغه د قریشو په کالو کي پر کعبه شریفه طواف کاوه، خو هغه څوک چي د کالو د رانیولو دپاره به یې پیسې نه درلودې لڅ طواف به یې کاوه، په دې لڅوالي کي نارینه او ښځو فرق نه درلودی، خو صرف ښځو به د شپې طواف کاوه، د ډیر جهالت څخه د حیوانیت درجې ته رسېدلي وه.

د لڅوالي دپاره بل سبب دا ؤ چي د جزیرةُ العرب خلک عموماً تهول غریبان وه هر چا پوره کالي نه درلودل، نو په مکه مکرمه او عربو کي د عورت لڅوالی یو عادي او طبیعي کار ګرځېدلی ؤ، خو پر دغه سربېره رسول الله ﷺ هیڅکله نه لڅ طواف کړی دی او نه لڅ ګرځېدلی دی، الله جل جلاله له دغي بې ستریه ساتلی ؤ، په عربو کي دغه لڅوالی او بې ستري د هجرت تر نهم کال پوري دوام درلودی ترڅو چي مکه مکرمه فتحه سوه او تر حجة الوداع یو کال د مخه د حج په موسم کي رسول الله ﷺ حضرتِ ابوبکرِ الصدّیق رضی الله عنه مکې مکرمې ته د حج د آداء کولو دپاره او د حج آمر ولېږی او ورته وېې فرمایل: خلک خبر کړه چي تر نن ورځي وروسته به هیڅوک لڅ طواف نه کوي.

څرنګه چي د تهول بدن لڅول په مکه مکرمه کي یو عادي او طبیعي کار ؤ او هیڅ عیب نه بلل کېدی، نو کله چي به خلکو کارونه کول خاصتاً څه درانه او مشکل کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ځیني د ختنو او بِناء کارونه، یا د ډبرو نقلول نو به یې ځانونه لڅول، بالکل به یې کالي وکښل او کار به یې کاوه، یو خو به د ګرمۍ تاثیر څه لږ سو او بل به یې کالي نه خیرېدل او د دوی لباس یا کالي څه شي وه؟ فقط یو د اوږو پټو چي د کمیس کار یې ځني اخیستی او بل لنګ چي لاندي بدن به یې په پټاوه.

یوه ورځ رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره کار کاوه او د یوه ځای څخه یې بل ځای ته ډبري نقلولې، ویل کیږي چي دغه کار د کعبې شریفې د بِناء او جوړولو کارؤ او د کار ټولو ملګرو یې ځانونه لڅ کړي وه ځکه دوی کالي لږ درلودل، نو کله چي به یې ډبري نقلولې لنګ به یې خلاص کړی او هغه به یې پر اوږه کښېښاوه او ډبره به یې پر هغه لنګ کښېښوول، چي په دغه ډول سره به یې اوږه د زخمي کېدلو څخه وساتل سوه، رسول الله ﷺ هم د دغو خپلو ملګرو سره ډبري نقلولې خو هغه ډبره به یې پر لڅه اوږه ایښوول ځکه ځان یې نه ؤ لڅ کړی، په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ د اکاګانو څخه یوه اکا ورته وویل: اې وراره! که دغه لنګ خلاص کړې او پر اوږه یې کښېږدې د دغو ډبرو له آزاره به دي وساتي، خو کله چي رسول الله ﷺ د لنګ د خلاصولو إراده وکړه یو دم بېهوښي پر راغله او سترګي یې آسمان ته شخي پاته سوې، نو کار او د لنګ خلاصول دواړه پاته سوه. *د الله جل جلاله په ساتنه پټ او مستور پاته سو.*

مقصد دا چي رسول الله ﷺ هیڅ وخت نه دی لڅ سوی، که څه هم یوازي په مکه مکرمه کي نه بلکه په ټوله جزیرة العرب کي د ځان لڅول عادي او طبیعي کارؤ.

دریم: رسول الله ﷺ ته د الله جل جلاله له طرفه ډیر لوی ادب ورکول سوی دی، کله چي رسول الله ﷺ کوچنئ او د ابوطالب په کور کي ؤ، ابوطالب ډیر غریب او عیال داره ؤ نو کله چي به خواړه را وړل سوه خواړه به لږ او خوړونکي به ډیر وه، د ابوطالب لس اولاده وه نو به څه پېښېدل؟ معلومه خبره ده چي پر خوړو به چور او حملې سوې، خو رسول الله ﷺ د دغو نورو هلکانو پر ډول نه پر خوړو چور جوړاوه او نه یې حملې وهلې په انتظار به ناست ؤ، کله چي به د ابوطالب عیال او اولاده د ډوډۍ خوړلو څخه فارغه سوه محمّد ﷺ به وکتل: که به کوم شئ پاته ؤ هغه به یې وخوړی او که به نه ؤ پاته دغسي وږی به ګرځېدی او داسي ډیر پېښېدل چي څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځي به ورې ګرځېدی څکه اصلاً د هغو څخه شئ نه پاته کېدی، رسول الله ﷺ د دغه خپلو ښو اخلاقو په سبب که څه هم ورې به ؤ خو د نورو هلکانو پر ډول یې پر خوړو او ډوډی نه چور جوړاوه او نه یې حملې وهلې.

څو یوه ورځ په خپله ابوطالب دغه حالت ته متوجه سو چي دغه نور هلکان خواړه څني خلاصوي او محمّد ﷺ ته شئ نه پاته کیږي، نو یې خپله کورنۍ امر کړه چي محمّد ﷺ ته خواړه جلا ورکوی څکه دئ ﷺ د نورو هلکانو پر قسم پر ډوډۍ تلوار نه کوي او وږی پاته کیږي، چي دا کار د رسول الله ﷺ د ادبه څخه ؤ.

څلورم: د رسول الله ﷺ د اخلاقو څخه یو هم رشتیا ویل وه په ټول عمر یې هیڅ خلاف یا د حقیقته څخه مخالفه خبره نه ده کړې که څه هم د کوچنیوالي او وړکتوب په حالت کي ؤ، دا هم هغه ادب دی چي د الله جل جلاله له طرفه ورکول سوی ؤ.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر پنځلس یا په بل روایت شلو کلو ته ورسېدی د فجار جنګ پیښ سو او رسول الله ﷺ په هغه جنګ کي ګډون او اشتراک وکړی، د جنګ فجار یا حربُ الفُجّار بیان خو مي مخ کي درته کړی دی چي حرب الفجار هغه جنګ ته ویل کیږي: کوم چي په حرامو میاشتو کي پیښ سي او حرامي میاشتي څلور دي (رجب) چي دا یوازي میاشت ده او نوري درې میاشتي چي سره پسې دي: چي هغه ذوالقعده، ذوالحجه او محرم دي، نو د ابراهیم علیه السلام په دین کي په دغو څلورو میاشتو کي جنګ شروع کول او تجاوز کول حرام او ناروا وه خو د خپل ځان څخه دفاع کول جائزه او روا وه.

ځرنګه چي د هوازن قبیلې په دغو حرامو میاشتو کي پر قریشو حمله وکړه نو قریشو ته دا جائزه او روا وه چي د ځان دفاع وکړي، په دغه جنګ کي چي حربُ الفُجّار ورته ویل کیږي رسول الله ﷺ د خپلي کورنۍ او اکاګانو په ملګرتیا د مکې مکرمې څخه دفاع کول او رسول الله ﷺ فرمایي: «کُنتُ أنبلُ لِاَعمَامِی فِی یَومِ الفُجَارِ» یعني: ما د فُجار په ورځ خپلو اکاګانو ته غشي ورکول او څوک وایي: د فجار په ورځ یې د خپلو اکاګانو څخه غشي ګرځول او هغو جنګ کاوه، ځرنګه چي دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ د ډېري مودې دپاره ؤ نو په دغه جنګ کي رسول الله ﷺ د جنګ کولو طريقه هم زده کړه ځکه جنګ يې وليدی او اشتراک يا ګډون يې هم پکښي وکړی.

همدارنګه رسول الله ﷺ په حِلفُ الفُضول کي ګډون او اشتراک کړی دی، حلف الفضول (يعني: د مظلوم د حقوقو د اخيستلو دپاره قسم) د حِلفُ الفُضُول جوړېدل يوه قصه لري، هغه دا چي: د اهلِ يمن څخه يوه نفر مکې مکرمې ته د تجارت دپاره څه مال را وړی ؤ او دغه مال يې پر عاص بن وائل په پور خرڅ کړی، عاص بن وائل د مشهوره صحابي عَمرو بن العاص رضي الله عنه پلار دی او عاص بن وائل د مکې مکرمې او قريشو د سردارانو څخه دی، عاص د دغه يمني څخه مال د پور پر قسم اخيستی ؤ او پيسې يې نه وې ور کړې کله چي يمني غوښته چي خپل وطن ته ولاړ سي نو عاص ته ورغلی چي زما پيسې راکړه غواړم چي خپل وطن ته ولاړ سم، مګر عاص بن وائل د سبا او بل سبا وعده ورکوي او معطله کوي يې، خو د يمني صبر پای ته ورسېدی او د آخر وار دپاره عاص ته ورغلی ويل: پيسې مي را کوې که يا؟ عاص ويل: يا! ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکه. (زموږ د وطن ځيني کسان هم داسي وه چي د غريبانو حق يې نه ورکاوه)

موږ مخ کي ويلي وه چي هلته د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوری خوړی اوس هم عاص ظلم کوي، يمنئ مسافر او بې چاره دی نه يې قوم سته نه قبيله، څوک نه لري چي د ده مرسته وکړي، اوس په حيرت کي دی چي څه وکړي؟ آخر هغه دارالندوه ته ورغلی کوم چي د قريشو د ټولنو ځای ؤ، هلته قريش سره را ټول وه او يمني په شعر او بيتو سره له ظلمه څخه شکايت شروع کړی خاصتاً د قريشو له ظلمه او ويل: که تاسي پر دغه ظلم خوله پټه کړی نو تاسي هم د ده ملګري ياست او په الله سره قسم چي په ټولو عربو کي به ستاسي نوم در بد کړم، څرنګه چي د قريشو نور مشران په دې کار نه وه راضي، ځکه دوی د مکې مکرمې او قريشو مشران دي او د عربو سرداران دي او که د دوی له ظلمه خلک شکايت وکړي دا د دوی دپاره شرم او پيغور دی او په عربو کي د دوی نوم بدېږي.

نو د قريشو څو نفره سره يو ځای سوه او پر دې يې عهد او قسم وکړی چي د هر مظلوم مرسته به کوو او د ظالم څخه به يې حق ور اخلو که څه هم دغه ظالم هرڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، دغه کار په اول کي درو نفرو شروع کړی چي د هر یوه نوم فَضَل ؤ، نو ځکه دغه قَسم ته حِلف الفُضول ویل کیږي او ځوک بیا وایي: چي دغه قسم ته په دې سبب حلفُ الفَضول ویل کیږي: چي فُضُول په عربي کي حقوقو ته وایي، نو (حِلفُ الفضول) یعني: د حقوقو د اخیستلو دپاره قسم، د مظلوم او د هغه د حقوقو د دفاع دپاره قسم، نو دغو درو نفرو په الله سره قسم یاد کړی چي هر مظلوم چي په مکه مکرمه کي وي که د اهلِ مکې ځخه وي یا د بل ځای وي د هغه دفاع به کوو او د ظالم ځخه به یې حق ور اخلو که ځه هم دغه دفاع زموږ په وینو او زموږ په مرګ سره وي، خو د مظلوم حق به د توري په زور ورته را ګرځوو او بیا یې اهلِ مکه سره یو ځای کړل ویل: ځوک زموږ سره په دې قسم کي ملګري کیږي؟ د مکې مکرمې ډیر خلک د دوی سره په دغه قسم کي ملګري او یو ځای سوه چي د هغو د جملې ځخه یو هم محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ، البته دغه قصه د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وه، بیا نو دغه نفر ټول سره یو ځای سوه توري او اسلحه یې واخیستل د عاص بن وائل کورته ورغله او عاص بن وائل ته یې وویل: موږ قسم کړی دی چي د هر مظلوم سره به مرسته او کومک کوو نو د دغه سړي حق ورکړه که یې نه ورکوې موږ دي وژنو.

دا هم مړانه، همت او غیرت ؤ، غواړي چي د مکې مکرمې د سردارانو او د دوی له قومه ځخه یو نفر د ظلم د لیري کولو دپاره و وژني، عاص چي دا د دوی عزم او اجتماع ولیدل، د دوی اتحاد او اتفاق یې ولیدی، د دوی خبره یې قبوله کړه او د هغه یمني حق یې ورکړی.

دغه حلف یا قَسم په جاهلیت او اسلام کي دوام پیدا کړی او باقي پاته سو، رسول الله ﷺ په صحي حدیث کي فرمایي: «قَد دُعِیتُ فِی الجَاهِلیَةِ اِلیٰ حِلفٍ لَو دُعِیتُ اِلَیهِ فِی الإسلَامِ لأجَبتُ» یعني: د جاهلیت په عصر او زمانه کي یوه حِلف او اتفاق، یوه عهد او وعدې ته وبلل سوم، چي هغه داسي حِلف دی که چیري هغَه ته په اسلام کي بلل سوی وای هم به مي دغه بلنه او دعوت قبول کړي وای.

نو دغه حلفُ الفضول یوازي دا نه چي د هغه وخت په اسلام کي باقي پاته سو بلکه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته هم پاته ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وروسته کې بیا د یزید بن معاویه د خلافت په وخت کې د مدینې منورې والي چې ولید نومېدی د سیدنا حسین بن علي رضي الله عنه په یوه حق کې ظلم وکړی او د حسین رضي الله عنه حق یې نه ورکاوه، نو حسین رضي الله عنه ورته و ویل: که ته زما حق را نه کړې زه به حلفِ الفضول ته ور ناري کړم، عبدالله بن زبیر رضي الله عنه هم په دغه وخت کې حاضر ؤ نو عبدالله رضي الله عنه وایي: که حسین رضي الله عنه حلفُ الفضول ته ناري کړي وای قسم په الله ما به خپله توره را ایستلې وای او تر هغو به مي پوښن ته نه وای اچولې چې یا مي د ده حق ور اخیستی وای یا زه وژل سوی وای، خو هغه د مدینې منورې والي د حضرت حسین رضي الله عنه حق د حلفُ الفضول د بیري څخه ورکړی.

دغه ډول عهد او قسم، اتحاد او اتفاق ډیر ښه کار دی، په داسي اتحاد کي لوی او مهم مقصدونه سته که نن ورځ اسلامي حکومتونه دغسي اتحادیو او اتفاقیو ته ور داخل سي چې په هغه کي د ضعیفه او مظلوم دفاع کیږي دا جائز او ښه کار دی حتّیٰ که مظلوم د مسلمانانو څخه هم نه وي، ځکه د اسلام د اهدافو څخه یو هم د ظلم ایسته کول او نیستي کول دي، نو دغه حِلفُ الفضول په اسلام کي باقي پاته سو او رسول الله ﷺ هم په دغه حِلف کي اشتراک کړی دی.

پسله څه وخته یوه کوچنۍ واقعه پیښه سوه چې د رسول الله ﷺ ژوند ته یې تغیر ورکړی، هغه دا چې خدیجه بنت خوَیلد رضي الله عنها چې د عبد العُزیٰ بن قُصَی بن کلاب د اولادې څخه وه او د رسول الله ﷺ سره په قصی بن کلاب کي یو ځای کیږي، یعني: دا هم د شریفه نسبه ښځه وه، دغه خدیجه رضي الله عنها ډیره غني او مالداره ښځه وه د دې د غنا په باره کي داسي ویل کیږي: چې د دې تجارت د ټولو قریشو د تجارت سره برابر او مساوي ؤ، یعني: یوه طرف ته د ټولو قریشو تجارت او بل طرف ته یوازي د دې تجارت سره مساوي او برابر وه، څرنګه چې دا ښځه وه په خپله یې تجارت نه سوای کولای نو به یې څه کول؟ خپل مالونه به یې قِسم قِسم او مختلفو خلکو ته ورکول، چا ته په شراکت، چا ته په مزدوري، حتّیٰ یوه نفر ته یې هم خپل ټول مال او دارایي په لاس نه ورکول ځکه دا ممکنه وه چې هغه څوک خیانت ور سره وکړي او ټول مالونه ځني غصب کړي، نو یې مختلفو خلکو ته څه، څه مالونه ورکول، بل دا چې دا ښځه وه د بازار د قېمتو معلومات هم نه ورته کېدی امکان یې درلودی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک حقیقت ورته ونه وايي مالونه او پیسې ځني وخوري نو د غلا او خیانت د مخنیوي دپاره په أمین او صادقه خلکو پسي ګرځېدل.

کله چې دې د محمّد ﷺ د صدق او امانت تعریف او توصیف د هر چا څخه اورېدی او په عین حال کي د دې قریب هم ؤ نو یې د محمّد ﷺ څخه وغوښتل چي د دې د تجارت څه مالونه شام ته یوسي، رسول الله ﷺ هم موافق سو، قافله جوړه سوه او مالونه یې بار کړل، مَیسَره چي د خدیجې رضی الله عنها مریئ ؤ هغه یې هم په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری کړی چي په لار کي به د محمّد ﷺ خدمت کوي، اوس نو محمّد ﷺ د میسره په ملګرتیا شام ته رهي سو، په لار کي میسره د محمّد ﷺ څخه عجیب او د عادته مخالف کارونه ولیدل.

اول او تر هر څه د مخه ادب او ښه اخلاق، میسره اصلاً مریئ دی او د خلکو دا عادت ؤ چي د مریانو سره به یې سخته او آمرانه ګذاره کول.

خو رسول الله ﷺ ده ته د یوه ملګري په سترګه ګوري د ادب او مهربانۍ ژوند ور سره کوي، نو میسره ډیر په تعجب کي پاته ؤ چي دا څنګه اخلاق دي!

تر دې وروسته یې نور شیان هم ولیدل، هغه دا چي دوی پرلاري رهي وي پر دوی لمر نه وي بلکه پر سر یې اوریځ وي، دوی د شام په لار کي بیا و هغي صومعې ته نژدې واړول کوم چي د مخه هغه بحیرا راهب پکښې ؤ خو دا وار بحیرا وفات سوی ؤ او بل راهب د بحیرا پر ځای درېدلی ؤ، کله چي دغه بل راهب دغه کوچنۍ قافله ولیدل چي فقط دوه نفره ور سره دي په تعجب کي سو، خیر قافلې واړول محمّد ﷺ ولاړی هلته ګوښه د قافلې څخه لیري یوه ونه وه تر هغې وُني لاندي کښېنستی، راهب ورته ګوري چي د وُني ښاخونه را کږېږي أو پر رسول الله ﷺ سایه جوړوي، راهب میسره ته ورغلی او د هغه څخه پوښتني کوي چي دغه نفر څوک دی؟

میسره ویل: دا محمّد بن عبدالله دی، راهب د محمّد ﷺ د نسب پوښتنه وکړل او نوري پوښتني یې وکړې، میسره جوابونه ورته وایي، آخر میسره ورته و ویل: سړیه! ستا مقصد څه دی؟ راهب هغي وُني ته اشاره وکړه کومه چي محمّد ﷺ تر لاندي ناست ؤ او ویل: دغه اوس تر دغه ونه یا درختي لاندي بل څوک نه دی ناست بیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي، يعني: دغه نفر چې تر دغه ونه لاندې ناست دی نبي دی ټولې علامې يې د نبوت دي، ميسره نور هم په تعجب کې سو چې نبي او نبوت څه معنٰی؟ خير دوی شام ته ورسېدل او ميسره هلته نور هم د دهﷺ د اخلاقو په باره کې عجب شيان وليدل، د خلکو سره ادب او احترام، په بيع او شراء کې رشتيا ويل او امانت، رحم پر غريبانو، د خلکو سره خوش طبعي، غريبانو ته د دهﷺ ورکړه او عطاء او خلکو هم د معاملې يا رانيولو او خرڅولو دپاره ده ﷺ ته رجوع کول.

د قريشو د تجارو دا عادت ؤ کله چې به يې خپل مالونه خرڅ کړل نو به را رهي سوه خو رسول اللهﷺ داسي و نه کړل، هغه خپل ور سره مالونه چې يې په شام کې خرڅ کړل د هغو مالو په قېمت يې د هغه ځای څخه نور مالونه را نيول او مکې مکرمې ته يې راوړل يعني: د مکې مکرمې مالونه يې په شام کې په ګټه خرڅ کړل او د شام مالونه چې يې را وړل په مکه مکرمه کې يې په ګټه خرڅ کړل چې په دې حساب يې دوه واره ګټه وکړه، په نتيجه کې يې ښه او مناسبه ګټه خديجېؓ ته را وړل چې بل چا دومره ګټه نه وه ورته را وړې.

په تېر بيان کې موږ وليدل چې رسول اللهﷺ د غريبۍ په حالت کې څنګه ژوند کاوه او کله چې بيا غني او تاجر سو څنګه اخلاق او معامله يې وه، د مشرانو او سردارانو سره يې هم ژوند وکړی، په جنګ هم پوه سو څکه دهﷺ په خپله اشتراک پکښې وکړی او اوس مو بيا وليدل چې په تجارت کې يې څنګه معامله وه، ټول هغه شيان چې د خلکو په ژوند پورې تعلق لري د هغو ټولو دوره او تجربه پر تېره سوه.

کله چې خديجېؓ دغه د ده ګټه او پوهې، صداقت او امانت، وليدل ډېره خوشاله سوه، بيا نو خديجېؓ د ميسره څخه د محمّدﷺ د اخلاقو او معاملې پوښتنه وکړه، ميسره هم د اوريځې څخه رانيولې بيا د راهب خبري او د دهﷺ اخلاق، رحم، شفقت، عقل او په کاروبار پوهېدل ټول يو يو ورته بيان کړل، خديجهؓ هم د دهﷺ د اخلاقو او صداقت، د کار او امانت څخه ډېره راضي وه.

په دغه وخت کې د محمّدﷺ عمر پنځه ويشت کاله ؤ
او د خديجېؓ عمر څلوېښت کاله ؤ او کونډه هم وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ واده يا زواج

خديجې رضي الله عنها تر دغه وخته دوه واره واده کړی ؤ او دواړه واره يې خاوند وفات سوی ؤ، ځرنګه چي اوس يې د رسول الله ﷺ اخلاق او ادب، امانت او صداقت ډير خوښ سوه نو يې إراده وکړه چي د ده ﷺ سره واده وکړي، تر دغه وخته چي به هر چا مرکه ورته وکړه (يعني د دې سره به يې د واده کولو غوښتنه وکړه) هغه ته به يې د (يا) جواب ورکاوه، حتّی د مکې مکرمې او د قريشو سردارانو مرکې ورته کولې او دې به منفي جواب ورکاوه ځکه دې رضي الله عنها د مخه دوه واره واده کړی ؤ او اوس يې نوره د واده کولو تقاضا او إراده نه درلودل، خو خلکو بيا مرکې په دې سبب ورته کولې چي يو خو خديجه رضي الله عنها غني او مالداره وه، بل د عقل او جمال خاونده وه، پر دې سر بېره د شريف نسبه ښځه وه، ټول هغه اوصاف چي د هغه په سبب ښځه غوښتل کيږي په دې کي موجود او سره يو ځای سوي وه نو ځکه خلکو ډير ميل ورته کاوه مګر دې به همېشه انکار کاوه، خو کله چي يې د رسول الله ﷺ دغه ښه اخلاق او عالي صفات وليدل نو يې د ده ﷺ سره د واده کولو إراده وکړه.

هلته د دې په ملګرو کي يوه ښځه وه چي نوم يې نفيسه ؤ دغه ښځه يې رسول الله ﷺ ته ور ولېږل چي د ده ﷺ سره د واده کولو په باره کي خبري وکړي، نفيسه هم رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ويې ويل: يا محمّد! ته ولي واده نه کوې؟

محمّد ﷺ ورته وويل: مال نه لرم غريب يم.

نفيسې ورته وويل: آيا د يوې داسي ښځي سره د واده کولو إراده لرې چي مال، جمال او نسب ولري او د دغو ټولو طرفو څخه پوره وي؟

رسول الله ﷺ وويل: دا به څوک وي؟

نفيسې ويل: خديجه بنت خُوَيلِد.

محمّد ﷺ وويل: زما او د خديجې يې سره څه، خديجه د مکې و اشرافو او سردارانو ته منفي او د نه قبلولو جواب ورکوي نو په ما به څنګه راضي سي، نفيسې و ويل: هغه يې پرما هغه به زه راضي کړم ستا قبوله ده؟ رسول الله ﷺ ويل: هو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغه زِواج یا واده لاري چاري نفیسي سره مرتبي او برابري کړې او د نکاح ترلو دپاره ورځ وټاکل سوه، په هغه معینه ورځ محمّد ﷺ د خپلو اکا ګانو سره د خدیجې رضی الله عنها کور ته ورغلی د خدیجې د نکاح طلب یې د دې د پلاره څخه چي خویلد نومېدی وکړی او څوک وایي د دې د اکا څخه یې وکړی.

دغه دوه روایته دي مقصد دا چي نکاح وتړل سوه او د نکاح خطبه هم د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب و ویل او دې نکاح ترلو ته ټول بني هاشم او د مُضِر د قبیلې مشران او رئیسان حاضر سوي وه، د خدیجې رضی الله عنها مَهَر شل (داِیر) ؤ چي رسول الله ﷺ په خپله او د اکاګانو په مرسته برابر کړی او د خدیجې رضی الله عنها سره یې واده وکړی، دا نو هغه ډېر مشرف او مبارک زِواج یا واده ؤ او دغه واده د شام څخه تر بیرته را تګ دوې میاشتي وروسته ترتیب سو، بیانو د رسول الله ﷺ او خدیجې رضی الله عنها ګډ ژوند پنځه ویشت کاله دوام وکړی او په دغه پنځه ویشت کلو کي رسول الله ﷺ بل واده نه دی کړی، د رسول الله ﷺ په دغه پنځه ویشت کاله ژوند کي چي د ځواني وخت او موسم یې هم ؤ په یوه واده سره قناعت کول پر هغو کسانو رَد دی چي پر رسول الله ﷺ د کثرتِ زِواج یا د ډېرو ودو تهمت وایي چي اصلاً دغه خبره د اسلام د دښمنانو څخه را پورته کیږي.

دلته د څه تبصرې ضرورت وینم هغه دا چي: هغه اول شئ چي انسان یې د دغه زواج یا واده څخه تر هر څه د مخه فهم او ادراک کولای سي هغه دا دی: چي رسول الله ﷺ د جسدي خوندو او نفساني خواهشاتو د پوره کولو په فکر او اهتمام کي نه ؤ، ځکه که دئ ﷺ لکه د هغه وخت یا اوسني زمانې د نورو ځوانانو پر قسم د جسد د خواهشاتو د پوره کولو په فکر کي وای نو به یې د داسي چا سره واده کولای چي هغه څوک تر ده ﷺ په عمر لږ وای، یا لږ تر لږه د ده سره یې عمر برابر وای.

او دا چي رسول الله ﷺ د خدیجې رضی الله عنها سره د واده کولو میل ښکاره کړی د هغه څخه په ښکاره او واضحه ډول معلومیږي چي دغه میل او رُغبت د دې رضی الله عنها د شرف په سبب ؤ ځکه دا په خپل قوم او خاندان کي په ښو اخلاقو سره تر داسي اندازې مشهوره وه، چي د جاهلیت په زمانه کي د (العفیفه الطاهره) په نامه سره یادېدل او دغه واده د خدیجې رضی الله عنها تر وفاته پوري دوام درلودی چي د وفات په وخت کي د خدیجې رضی الله عنها عمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه شپيته کلو ته رسېدی او د رسول الله ﷺ عمر پنځوسو کلو ته قريب ؤ، په دغه ټوله موده کي رسول الله ﷺ د بلي ښځي يا بلي پيغلي سره د واده کولو په فکر کي نه سو، حال دا چي د انسان د عمر د شل کلنۍ او پنځوس کلنۍ په منځ کي هغه وخت دی چي په دغه موده کي يې د ښځو د ډېرولو و طرف ته ميل او رُغبت زيات وي او د شهواني قوت د زيات والي په سبب يې د زوجاتو و تعدُد ته ميل وي، مګر رسول الله ﷺ د عمر دغه ټوله موده بېله دې څخه تېره کړه چي د بلي ښځي يا واده په باره کي دي فقط فکر هم وکړي، د خديجې ﷺ سره يې نه بله ښځه او نه مينځه يو ځای کړل، حال دا که رسول الله ﷺ غوښتلای هم به يې بله زوجه پيدا کړې وای هم ډېري مينځياني او دا کار په هغه وخت کي نه د عادت او نه د رواجه څخه مخالف کار ؤ بلکه ډېرو خلکو همداسي کول مګر رسول الله ﷺ يوازي د خديجې ﷺ سره په واده غاړه وايستل، حال دا چي هغه کونډه وه او هم تر رسول الله ﷺ تقريباً د ده د عمر په اندازه تر ده مشره وه، دا هغه حقيقت دی چي د دغه حقيقت په بيانولو سره د هغو کسانو خولو ته لګام او قيزه وراچول کېږي چي د دوی زړونه د اسلام سره د حقد او حسد په اور کي سوځي، ځيني مبشرين او مستشرقين او د دوی جاهل متابعين داسي ګمان کوي چي دوی د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدد په سبب داسي موضوع پيدا کړې ده چي په هغه سره دي اسلام ته ضرر ورسوي، يا دي د رسول الله ﷺ په رسالت کي يوه خدشه پيدا کړي، دوی دا ګمان کوي چي د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدّد په بيانولو سره دي رسول الله ﷺ د خلکو په نظر يو شهواني انسان ښکاره کړي چي په جسدي لَذّاتو کي غرق ؤ خو دا معلومه خبره ده چي مبشرين او اکثره مستشرقين د اسلام سرسخته دښمنان دي دا ځکه چي د دغه دين دښمني د دوی کِسب دی او په دغه دښمني سره ځان ته سرمايې پيدا کوي، مګر هغه جاهل خلک چي بيا د دوی تر شا رهي دي هغه فقط تقليدي د اسلام دښمني کوي، خپل فکرونه او عقلونه د بحث او فهم د پاره نه خلاصوي، که نه يو شهواني انسان! په داسي محيط کي لکه د هغه وخت د عربو او بيا د جاهليت په زمانه کي پنځه ويشت کاله پاک او عفيف نه ګرځي، خامخا يې د فساد يو موج ور کشوي، شهواني انسان دا نه قبلوي چي د کونډي سره دي واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، یوازي کونډه نه بلکه عمر دي یې هم د ده د عمر دوه چنده وي او بیا دي هم د هغې زوجې سره تر هغه وخته ژوند کوي چي حتّٰی عمر یې د ځوانۍ تر دورې تېر سو او د شیخوخت درجې ته ور داخل سو.

مګر دا چي بیا رسول الله ﷺ تر دغه وروسته د حضرت عائشې رضي الله عنها او د نورو زوجاتو سره واده کړی دی، هغه ودونه هر یو ځان ته قصه او ځان ته حکمت لري چي د رسول الله ﷺ پر عظمت د مسلمان ایمان ور زیاتوي او په دې سره اقرار کوي: چي د رسول الله ﷺ شان لوړ او اخلاق یې کامل وه، که رښتیا هم رسول الله ﷺ د ډېرو ودو سره علاقه درلودلای نو به یې په دغه ځواني کي یو بل واده هم کړی وای.

رسول الله ﷺ پر خدیجې رضي الله عنها بله ښځه نه کړه په نکاح که څه هم دا کونډه او تر ده ﷺ پنځلس کاله مشره وه او بیا د دې د وفات په وخت کي د رسول الله ﷺ عمر پنځوس کاله ؤ، نو معلومه خبره ده چي د رسول الله ﷺ د ودو سره علاقه نه وه، خو دا چي بیا په وروسته کي رسول الله ﷺ نور ودونه کړي دي د هغو دپاره لوړ اخلاقي او اسلامي سببونه سته، یا دا چي د خپلو اصحابِ کرامو څخه یې د یوه شخص د درجې اظهار کاوه، لکه د حضرتِ عائشې رضي الله عنها سره واده چي د حضرتِ ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه لور وه، یا د حضرتِ حفصه رضي الله عنها سره واده چي د حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه لور وه، چي په دې ودو کي د دوی مقام او درجه معلومېدل او لوړېدل، یا د اُم سلمه رضي الله عنها سره واده چي په دې واده کي د رسول الله ﷺ د وفات سوي ملګري او صاحب حتّٰی رضعي ورور د زوجې مراعت ؤ، که څه هم په دغه وخت کي ام سلمه رضي الله عنها سپین سرې او په عمر زیاته وه، نو که رسول الله ﷺ د ودو یا ښځو سره علاقه درلودلای خو یوه ځوانه ښځه به یې په نکاح کړې وای، یا! خبره د علاقې نه ده بلکه د ابو سلمه رضي الله عنه سره د وفاء په سبب او د اُم سلمه رضي الله عنها د رضائیت او د هغې د سرپرستۍ په سبب یې د هغې سره واده وکړی.

یا دا چي د ده ﷺ واده به د یوې پوره قبیلې د راجلبولو او جذبولو دپاره ؤ چي مثال یې د حضرتِ صفیه بنت حُیَی بن أخطب رضي الله عنها سره واده دی، او په دغه دوستي سره یې د ټولو یهودو هغه عداوت او دښمني چي د مسلمانانو سره یې درلودل تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې اندازې لږ او کمه کړل، مقصد دا چې د رسول الله ﷺ د هر واده دپاره خاص خاص سببونه موجود وه چې په راتلونکو قصو کې به تر يوې اندازې را ته معلوم سي، نو د محمّد ﷺ په ودو کې نور لوی او عمده مقصدونه پراته وه نه په ښځو سره مشغوله کېدل، که چيري د دغو ودو څخه مقصد په ښځو سره اشتغال وای رسول الله ﷺ به هغه وخت ودونه کولای چې دئ ﷺ ځوان ؤ.

مقصد دا چې رسول الله ﷺ پر حضرت خديجې رضي الله عنها د دې تر وفاته بله ښځه و نه غوښتل او الله جل جلاله رسول الله ﷺ ته د حضرت خديجې رضي الله عنها څخه اولادونه ورکړل چې د هغې جملې څخه يو قاسم دی، قاسم د رسول الله ﷺ اول اولاد دی، ويل کيږي چې قاسم د دوو يا څلوروکلو ؤ چې وفات سو، خو صحي روايت دا دی چې قاسم لوی سو حتّی داسې اندازې ته ورسيدی چې پر آس سپرېدلای سوای، يعني: د اوو کلو په شا وخوا کې ؤ چې وفات سو، همدارنګه د خديجې رضي الله عنها څخه د رسول الله ﷺ بل زوی عبدالله ؤ چې د دغه عبدالله يو لقب طاهر ؤ او بل لقب يې طيب ؤ، ځيني خلک په دې کې خطاوزي او وايي: د رسول الله ﷺ زامن: قاسم، عبدالله، طاهر او طيب دي، خو په حقيقت کې طاهر او طيب دواړه د دغه عبدالله لقبونه دي او عبدالله هم په کوچنيوالي وفات سو، قاسم د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوی دی او عبدالله په کوچنيوالي پسله بعثته وفات سوی دی او د رسول الله ﷺ دريم زوی چې ابراهيم نومېدی د حضرتِ ماريه القبطي رضي الله عنها څخه دی چې د هغه ولادت بيا وروسته په مدينه منوره کې ؤ، کله چې مقوقس د مصر پاچا و رسول الله ﷺ ته دغه ماريه رضي الله عنها په هديه کې راوليږل او رسول الله ﷺ نکاح ور سره وکړه الله جل جلاله د هغې څخه زوی ورکړی چې نوم يې ابراهيم ؤ او ابراهيم هم د رِضاعت يعني: تې رودلو په وخت کې وفات سوی دی، د عمر يې دوه کاله نه وه پوره سوي چې وفات سو، په حديث شريف کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ فرمايي: ابراهيم لره په جنت کې دايي سته او ده ته هلته تئ ورکوي، دا د رسول الله ﷺ زامن وه چې دوه يې د حضرتِ خديجې رضي الله عنها څخه وه، چې قاسم او عبدالله دي او يو زوی يې د ماريه القبطي رضي الله عنها څخه ؤ چې ابراهيم دی، مګر د رسول الله ﷺ لوڼي: زينب، رُقيه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

أم کُلثوم او فاطمه رضی الله عنهن دي چې ټولي لوی سوي دي او د اسلام وخت يې نيولی دی او ټولو هم ايمان راوړی دی او په اسلام مشرفه سوي دي او د رسول الله ﷺ ټولي لوني د حضرت خديجې رضی الله عنها څخه دي.

اوس نو د رسول الله ﷺ وخت او ژوند تر واده کولو وروسته تر بعثته پوري چې پنځلس کاله دی په عادي ډول سره تېرېدی ځکه کله چې ده ﷺ واده وکړی عمر يې پنځه ويشت کاله ؤ او پر څلوېښتم کال وحيي ورته نازلي سوې، په دغو پنځلسو کلو کې څه عادي واقعې پيښي سوي دي چې د هغو واقعو د جملې څخه يوه واقعه د کعبې شريفي د بِناء او تعمير نوی والی او بيا جوړول دي.

د کعبې شريفي بيا جوړېدل

د کعبې شريفي په تعمير کې چاکونه او درزونه پيدا سوه چې تاريخ وايي دغه درزونه د سيل او سېلاب په واسطه وه، اصلاً مکې مکرمې ډېر زيات او شديد سېلابونه درلودل ځکه غرنۍ او شيله لرونکې مځکه وه او دغه سېلابونه بيا خاصتاً د کعبې شريفي سره جمعه کېدل، نو د يوه شديد سېلاب په سبب د کعبې شريفي بناء او تعمير که څه هم و نه نړېدی مګر ضعيفه سو او وښورېدی او د دې ډېر امکان ؤ چې ودي نړېږي ځکه د دېواله ډېري يې د خپله ځايه څخه ښورېدلي وې، دا يو روايت دی.

او بل روايت وايي: چې يوې ښځي کعبې شريفي ته خوشبويي دودول او غوښتل يې چې د کعبې شريفي پوښونه خوشبويه کړي خو په دغه حالت کې د کعبې شريفي پوښ اور واخيست او ټول پوښونه وسوځل سوه او د دغه اور په سبب د کعبې شريفي بِناء وښورېدل او د نړېدلو امکان يې ؤ.

د کعبې شريفي د دېوالو د ضعيفه کېدلو په باره کې دغه دوه روايته دي خو په هرحال دا واضحه وه چې ممکن کعبه شريفه ونړېږي او بېله دې څخه چې د کعبې شريفي بِناء نوې جوړه کړل سي بله چاره نه وه، نو د قريشو مشران او سرداران په دارالندوه کې سره را ټول سوه او پر دې يې اتفاق وکړی چې کعبه شريفه بايد نوې او له سره څخه جوړه سي اوس په دې فکر کې سوه چې څنګه يې بېرته جوړه کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د جوړېدلو دپاره ډبرې په کار دي او د چت دپاره لوی لوی لرګي په کار دي او بل دوی د ډبرو په بِناء هم نه پوهېږي ځکه د دوی تولې بناوې د ختو څخه جوړې سوې وې او په هغه ښه پوهېدل خو د ډبرو بِناء يې نه ده زده ځکه د کعبې شريفې هغه اوله او د مخنۍ بِناء ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه او هغه د شام ؤ او په شام کې د ډبرو بِناء معروفه او مشهوره وه خو اهلِ مکه د ډبرو په کار نه پوهېږي.

او بل د چت دپاره ډېرو اوږدو لرګيو يا تيرانو ته هم ضرورت لري او هغه هم د دوی سره نسته، اوس نو قريش په فکر او حيرت کې دي چې څه وکړي؟

سبحان الله! الٰهي کارونه دي په دغو ورځو کي خبر راغلی چې د جدې په سمندر کي يوه کښتۍ د ډبرو سره جنګېدلې او ماته سوې ده، د دغې کښتۍ لوی او اوږده لرګي د سمندر څپو ساحل يا د درياب غاړې ته را غورځولي دي او خلکو هغه لرګي د خرڅولو دپاره مکې مکرمې ته را وړي دي، قريشو وويل: دا يې اوله آساني، اوږده لرګي په خپله را ورسېدل او څو ورځې وروسته د مکې مکرمې په بازار کي يو مريئ خرڅېدی چې نوم يې عامرُ القُدسي ؤ او د ډبرو بِناء او تعمير يې زده وه ويل: دا يې بله آسانتيا، اوس بَناء او مُعلِّم هم پيدا سو چې د ډبرو بِناء را وښيي چې کعبه شريفه بايد څنګه جوړه کړو، نو قريشو د مال په ټولولو شروع وکړه چې د کعبې شريفې د بِناء او جوړېدلو دپاره پيسې ټولې کړي مګر دلته يې د پيسو د ټولولو دپاره پر خپلو ځانو شرطونه کښېښوول، ويل: دا د الله جل جلاله کور دی دا نه ښايي چې موږ يې بيله پاک او حلال مال څخه په بل شي جوړ کړو، نو يې پاک مال معلوم کړی چې پاک مال څه شي دی؟ اول يې د زنا مال ځني وايستی، ويل: د زنا مال بايد نه سي پکښې داخل.

ځکه هغه وخت هم ځينو کسانو په زنا سره تجارت کاوه، يعني: مينځياني يې درلودې او په هغو به يې پيسې برابرولې نو قريشو وويل: هر هغه څوک چې مال يې د دغه قسمه څخه وي زموږ سره دي د دغه بِناء په کار کي حصه نه اخلي او بل بايد د ظلم مال نه سي پکښې داخل، د تجارو څخه چې هر څوک په ظلم سره مشهوره دی هغه به زموږ سره په دې کار کي حصه نه اخلي او بل د رِبا مال به څوک نه راوړي، رِبا و سُد ته ويل کيږي، که څه هم په دوی کي رِبا معمولي او رواجي کار ؤ او ډېري

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاملې يې په رِبا سره کولې خو پوهېدل چې دا يو خبيث کار دی، د مخه تر دې چې اسلام سُد او رِبا حرام کړي دوی ته معلومه وه چې دا ښه کار نه دی مګر کاوه يې.

او بيا يې د مال په ټولولو شروع وکړه، په دغه وخت کې يې د کعبې شريفې د نړولو إراده هم وکړه، خو ټول قريش بيرېږي چې د کعبې شريفې په نړولو څنګه شروع وکړي، ځکه دوی ټولو د ابرهه قصه په خپلو سترګو ليدلې وه، هغه صرف د نړولو إراده کړې وه رب ﷻ څه په وکړه؟ او اوس دوی په خپله دا کار کوي، ډير بېرېږي او د کعبې شريفې پر نړولو جرئت او اقدام نه سي کولای، هر يو و هغه بل ته وايي چې ته يې ونړوه خو ټولو د دې کار څخه انکار کاوه، دوی غواړي چې ويې نړوي مګر بېرېږي، په آخر کې وليد بن مغيره چې د خالد بن وليد پلار دی هغه وويل: زه يې نړوم، نوبې يُوم او کُلنګ را واخيستل او د هغه دېوال په نړولو يې شروع وکړه کوم چې د رُکنِ يماني او حجرِاسود په منځ کې دی په کُلنګ يې وهي او ډبري را لوېږي، هغه دېوال چې يې څه ونړاوه نو يې پر دا نورو قريشو بږغ وکړی چې اوس نو مرسته را سره وکړی، هغه نور وايي: يا! تر سبا پوري درته ګورو چې په تا څه کېږي؟ که تر سبا پوري څه نه در وسوه نو بيا مرسته او کومک در سره کوو او که په تا يو څه وسوه موږ به دغه نړېدلې ډبري بيرته پر خپلو ځايو کښېږدو، پوره ورځ دغه نورو قريشو کار نه ور سره وکړی او د ده د حال انتظار کوي، خير شپه تېره سوه او سبا سهار بيا وليد د خپلو اولادو سره راغلی کُلنګان ورڅخه دي کار يې شروع کړی او نورو قريشو يې هم په مرسته کولو شروع وکړه خو په عين حال کې دعاوي هم کوي او وايي: الٰهي! زموږ إراده د خير ده، موږ يې د دې دپاره نړوو چې بيرته يې جوړه کړو، د شَر إراده نه لرو، (*دغه ټولې خبرې د بيرې څخه کوي*) خو بالآخره يې کعبه شريفه ونړول، مګر د کعبې شريفې د هغه وخت بِناء او تعمير داسي نه وُ لکه دغه اوسنی بِناء، د دغه څخه يې فرق درلودی، هغه دا چې دغه (حِجرِ اسماعيل) دغه ګول او ګردئ ځای چې د کعبې شريفې بغل ته دېوال پر را ګرځېدلی دی او (حَطِيم) هم ورته ويل کېږي دا هم په کعبه شريفه کې داخل وُ، ټوله يوه خونه وه او بل کعبې شريفې دوې دروازې درلو دې چې يوه يې دغه اوسنی دروازه وه او يوه بله دروازه يې د دغې دروازې پر برابري په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل طرف کي درلودل او دواړي دروازې يې کښته پر مځکه وې او خلاصي به وې خلک به له يوه طرفه ور ننوتل او له هغه بله طرفه څخه به وتل، لکه څرنګه چي په بخاري شريف کي حديث دی چي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحه کولو وروسته حضرتِ عائشې رضي الله عنها ته فرمايي: يا عائشه! که چيري ستا قوم يعني: قريش د کفر وخت ته نژدې نه وای ما به کعبه نړولې وای او د ابراهيم عليه السلام پر اساس به مي جوړه کړې وای او دغه حِجر به مي پکښي داخل کړی وای او دوې دروازې به مي ورکړي وای چي د يوې څخه خلک ور ننوزي او پر هغه بله وزي، دا په صحيح البخاري کي د کعبې شريفي د پخوانی بِناء کومه چي ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه صفت او بيان دی.

اوس چي قريشو د کعبې شريفي په بِناء شروع وکړه هغه مال چي دوی را ټول کړی ؤ د کعبې شريفي د پوره جوړولو دپاره لږ ؤ، قريشو ويل: دومره به جوړه کړو چي په دغه را ټولو سوو پيسو جوړيدلای سي ځکه اوس د دوی دپاره دوې لاري وې چي د هغو څخه به يوه اختياروي، هغه داچي: يا به نوري پيسې ټولوي پر حلالو او حرامو به يې نه کيږي يا به کعبه شريفه د پيسو د نېستي والي په سبب کمه او ناقصه جوړوي، قريشو دغه دوهمه لار خوښه کړه، که څه هم دوی کولای سوای چي نوري پيسې ټولي کړي مګر هغه پيسې به د ظلم، ربا، يا داسي نور حرام مال څخه وای، نو يې دا ښه او بهتره وبلل چي کعبه شريفه به دومره جوړه کړو څومره چي په حلال مال جوړيږي، خو نجس او حرام مال به نه په ګډوو، پسله دغي فيصلې يې د ډبرو په ايسته کولو شروع وکړه، دغه د ديوالو ډبري ايسته کوي يوه طرف ته يې ايږدي.

کله چي د ديوالو د نړيدلو څخه فارغه سوه غواړي چي اساس او تاداو يې هم وکني او د هغه تاداو څخه يې نوې جوړه کړي، نو يې تر ديواله لاندي حصه دننه په مځکه کي هم وکندل، کله چي مځکه څه کښته سوه، وې ليدل چي په مځکه کي زرغوني ډبري دي او دغه ډبري د اوښانو د بوکو پر اندازه دي، يوه ډبره د بلي څنګ ته اوډل سوي پرتې دي، دوی ډير په تعجب کي سوه نو د دوی څخه يوه نفر دا إراده وکړه چي دغه ډبري هم را وکاږي، کله چي يې کُلنګ تر يوه ډبره لاندي کړی او ډبره يې لږ را پورته کړه د ډبري د کښته يا لاندي څخه يو شديد نُور او روښنايي را ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه، دومره قوي رڼا وه چې قریبه وه دغه سړئ د دغې رڼا په سبب ړوند سي، ګُلنګ یې د لاسه ولوېدی او ډبره بیرته پر هغه خپل ځای ولوېدل، قریشو چې دا حالت ولیدی ویل: په زرغونو ډبرو کار مه لرئ پر دغو ډبرو دېوال پورته کړئ. نو یې شا و خوا تول دېوال تر دغه زرغونو ډبرو پورې ایسته کړی او د دغه زرغونو ډبرو څخه یې نوې بِناء شروع کړه، دېوال پورته سو تر څو چې د حجر اسود حد او اندازې ته ورسېدی.

د کعبې شریفې په نوې بناء کې د حجر اسود اېښوول

اوس د کعبې شریفې په بِناء کې حجر اسود اېښوول کیږي او بیا نور دېوال پر پورته کیږي دلته د قریشو هر مشر غواړي چې حجراسود دئ پر دغه خپل ځای کښیږدي او حجر اسود خو در معلوم دی چې هغه مشرفه او مبارکه ډبره ده چې د کعبې شریفې په بِناء کې کار سوې ده، بلکه د مځکې پر مخ هغه ډیره مشرفه ډبره ده او د هغې په باره کې زموږ عقیده دا ده چې دا یوه ډبره ده چې نه ضرر رسوي او نه فایده، لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې راغلي دي وایي کله چې حضرتِ عمرِ فاروق رضی الله عنه راغلی او غوښتل یې چې حجر اسود مچ کړي نو یې په داسي لوړ آواز چې خلک یې واوري و ویل: والله زه پوهېږم چې ته ډبره یې نه فایده رسولای سې نه تاوان خو که ما رسول الله ﷺ نه وای لیدلی چې ته یې مچولې ما به نه وای مچ کړې، نو اوس هم موږ دغه ډبره مچوو، نه په دې سبب چې چا ته نفعه یا ضرر رسوي او نه په دغه ډبره کې د اُلوهیت او خدایي کوم شئ سته بلکه صرف د رسول الله ﷺ متابعت دی که هغه ﷺ نه وای مچ کړې موږ به هم نه مچولای، زموږ دپاره د حجراسود مچول سنت دي او رسول الله ﷺ ولي حجراسود مچ کړی؟ ځکه دا د جنت د ډبرو څخه یوه ډبره ده، دا خو مو مخ کې په تفصیل سره وویل: چې حجر اسود د ابراهیم علیه السلام او د کعبې شریفې دپاره له جنته را وړل سوا و دغه ډبره د مځکې د ډبرو څخه نه ده.

د حجر اسود قصه اورېده ده موږ یې مخ کې هم څه بیان درته کړی دی چې ابراهیم علیه السلام خپل زوی اسماعیل علیه السلام ولېږی چې د دغه کُنج دپاره یوه مناسبه ډبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي، هغه ولاړی او وګرځېدی خو د خپلي خوښي یا ضرورت ډبره یې نه کړه پیدا بیرته چي راغلی د پلار سره یې دغه ډبره پرته وه، ویل: دا ډبره دي له کومه کړل؟ پلار یې و ویل: دا د الله جل جلاله له طرفه را ته راغله او په یوه روایت کي ویل کیږي چي حجر اسود په اول کي سپینه ډبره وه مګر په وروسته کي د انسانانو د ګنهو په سبب توره سوه.

د حجراسود په تاریخ او قصه کي دا هم راغلي دي: چي په مسلمانانو کي د قرامطه په نامه سره یوه ډله پیدا سوه چي د اسلام څخه منحرف او اوښتي وه او دې ډلي د حجاز پر منطقه قدرت او تسلط پیدا کړی، دا چي دوی د اسلام څخه ډیر منحرف وه نو دوی قصد وکړی چي یوه بله کعبه جوړه کړي او رشتیا یې هم په حجَر کي یوه بله بناء او خونه جوړه کړه چي اوس دغه حجَر د أحساء په نامه سره یادیږي او څوک وایي بحرین دی او د دې دپاره چي خلک د حج او زیارت دپاره دغه د دوی کعبې ته ورسي نو یې دغه حجر اسود د کعبې شریفي څخه وکښی او حجَر ته یې نقل کړی د هغه خپلي کعبې په بناء کي یې کښېښاوه او دغه حجر اسود د قرامطه په کعبه کي شپېته کاله پاته سو (په بل روایت کي وایي شل کاله پاته سو) ترڅو چي بیرته په واقعي مسلمانانو کي طاقت او قوت پیدا سو او حجر اسود یې بیرته د هغه ځای څخه را نقل کړی، مګر د قرامطه ډلي مات کړی او ټوټه ټوټه کړی ؤ، که چا حجر اسود لیدلی وي په هغه کي یوه ټوټه اصلي حجر اسود دی او نور په خپله حجر اسود نه دی بلکه د عقیق د ډبري اوړه دي چي د حجر اسود هغه کوچنۍ ټوټې یې را ټولي کړي دي او دغه د عقیقو په اوړو کي یې د دې دپاره سره جمعه کړي او یو ځای کړي دي چي سره یو ځای سي، خو واقعي حجراسود فقط هغه یو تور داغ دی چي په دغه ځای کي معلومیږي، دغه کار چي حجر اسود یې مات کړی د قرامطه لعنة الله علیهم د ډلي په واسطه وسو. *(بیرته قصې ته راسی)*

کله چي قریش د کعبې شریفي په جوړولو کي د حجر اسود د ایښوولو ځای ته ورسېدل دلته نو د قریشو د مشرانو څخه هر یو غوا ړي چي دئ دغه ډبره پر هغه خپل ځای کښیږدي او دغه شرف یې په نصیب سي، ځکه د حجر اسود ایښوول داسي شرف او عزت دی چي په ټول ژوند کي د یوه وار دپاره دوی ته حاصلیږي، د حاجیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سِقایه یا رِفاده داسي شرف دی چي هر کال مکررېږي او په هر کال کي سته مګر د حجر اسود شرف په عمر کي د یوه وار دپاره دی، نو خود د قریشو هر ښاخ غواړي چي دغه د حجر اسود د ایښوولو شرف د دوی په نصیب سي نه غواړي چي هغه بل ښاخ یې کښېږدي، د قریشو په ښاخو کي د حجراسود پر ایښوولو مقابله او نزاع شروع سوه، د عبدالدار اولاده چي د کعبې شریفي د حِجابې یا پوښولو مسئول وه هغو و ویل: د کعبې شریفي پوښول زموږ وظیفه ده نو حجراسود هم په والله که بیله موږه بل څوک کښېږدي، د دغه قَسم د تائید او تاکید دپاره یې د وینو څخه ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په دغه وینو ولړل او بیا یې قسم وکړی چي حجر اسود به بېله موږه بل څوک نه کښېږدي مګر زموږ د وینو په تویولو سره، یعني: زموږ بې مرګه یې بل څوک نه سي ایښوولای، بني مخزوم چي دا حال ولیدی هغو هم د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په ولړل او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی، بني عدي بن کعب چي د حضرتِ عمر فاروق رضي الله عنه قوم دی هغو هم د وینو لوښی را وړی او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی مسئله ډېره خطرناکه سوه قریبه ده چي دا فتنه اور واخلي او په خپله قریش سره و وژني، د قریشو هر ښاخ ځانونه د جنګ دپاره تیار او آماده کړي دي، ټولو قَسم کړی دی چي حجر اسود به بیله موږه بل څوک نه کښېږدي او نه یې ایښوولای سي.

دا د قریشو ژوند او حال ؤ، هره مسئله چي په هغه کي شرف او عزت وي دوی تیار او آماده دي چي د هغه شرف د حاصلولو دپاره خپل ځانونه قتل او قرباني کړي، کله چي نورو خلکو د پیسو دپاره، د ښځو دپاره، د دینار او درهم دپاره جنګونه کول خو د قریشو جنګ پر شرف او عزت ؤ، په دغه خطرناکه حالت کي د دوی په منځ کي یو هوښیار سړئ پیدا سو چي تر ټولو قریشو په عمر زیات ؤ، ویل کیږي چي په دغه وخت کي د ده عمر یو سل او شل کاله ؤ او د دغه سړي نوم ابو اُمیه بن مغیره ؤ، ابو اُمیه و ویل: اې قومه! خپل ځانونه پر څه بربادوی؟ که تاسي قریش په خپل منځ کي سره و جنګېږی نو د قریشو څخه به څوک پاته سي؟ تاسي د مکې سرداران یاست که تاسي یو د بله سره و وژنی مکه به څوک إداره کوي؟ آیا د مکې د إدارې دپاره به د دباندې څخه نور خلک راځي؟ (*کشکي زموږ وطنوال هم دغسي فکر وکړي*) خلکو هم د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره قبوله کړه او وعده یې وکړه چې د درېیم په فیصله به قناعت کوو، بیا یې د ابواُمیه څخه پوښتنه وکړه چې قاضي او فیصله کوونکی څوک وټاکو؟ ابو اُمیه وویل: ستاسي فیصله به هغه څوک درکوي کوم چې دغه د بني شیبه له دروازې څخه اول را داخل سو، یعني: کوم سړئ چې له دغي دروازې څخه اول حرم ته راغلی حُکم او فیصله هغه ته پرېږدی هر څه چې هغه نفر و ویل هغه به قبلوی، ټول قریش په دغه خبره راضي سوه او په انتظار دي چې څوک به له دغي دروازې څخه راسي.

الٰهي حکمت ته وګوری: په دغه وخت کي خیر البشر سرورکائنات اشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ د بني شیبه د دروازې څخه حَرم ته ور داخل سو، ټولو ناري کړې: (الصّادق الأمین) راضي یو، راضي یو، یعني: دا څومره ښه کاروسو چي صادق الأمین راغلی هو موږ ټوله د ده په حکم او فیصله خوښ او راضي یو.

اوس نو یو لوی عقل په کار دی چي دغه فتنه پای ته ورسوي، عقل او حکمت، دانایي او هوښیاري په کار دي چي د خلکو له منځه خصومت او عداوت پورته کړي، په دغه مسئله کي حکم کول آسانه کار نه دی، د دغه قاضي هره خطا امکان لري چي د قریشو د جنګ او تباهی سبب وګرځي، دلته باید سړئ له حکمته کار واخلي او تاسي د رسول الله ﷺ لوی حکمت ته وګوری، کله چي رسول الله ﷺ ته حال و ویل سو او د دوی د نزاع سبب خومخ کي ورته معلوم ؤ نو یې خپل مبارک پټو د اوږو څخه ایسته کړی او د کعبې شریفي څخه یې لیري پر مځکه آوار کړی حجرِ اسود یې په خپلو مبارکو لاسو پر دغه پټو کېښاوه بیا یې د قریشو رئیسانو ته ورږغ کړه ویل: اوس نو په ټولو دغه پټو در پورته کړی، په دې پورته کولو کي د قریشو د هر ښاخ مشر حصه واخیستل او حجر اسود چي د کعبې شریفي څخه لیري پروت ؤ هغه خپل ځای ته یې ورساوه، د قریشو د مشرانو څخه هر یوه دا فکر کاوه چي ما یو څه وکړه، بیا نو په خپله رسول الله ﷺ حجر اسود د هغه پټو څخه واخیستی او د کعبې شریفي په بِناء کي یې په خپلو مبارکو لاسو پر هغه خپل ځای کېښاوه.

اوس نو هغه څوک چي حجراسود یې پردغه ځای کېښاوه هغه سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ او د ده ﷺ په حِکمت سره هغه د اور لګېدلو پلیته ایسته سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قريش په داسي ډول د قتل او قتال څخه وساتل سوه چي هر يو خوشاله ؤ، دا هغه مهمه واقعه وه چي د محمّد ﷺ په ژوند کي تر واده کولو وروسته او تر بعثت د مخه پېښه سوې ده چي په دغه وختو کي د رسول الله ﷺ عمر پنځه ديرش کاله ؤ، نور نو رسول الله ﷺ په عادي ډول سره ژوند کاوه او کومه خاصه واقعه نه ده پېښه سوې.

اوس به د کعبې شريفي د بناء او جوړېدلو څه تاريخ درته بيان سي:

کعبه شريفه په ټول تاريخ او زمانه کي په يقيني ډول سره فقط څلور واره جوړه سوې ده او تر دغه څلور واره په د مخه جوړېدلو کي يې د علماء کرامو شک او اختلاف سته، خو اول وار جوړېدل يې هغه دي چي ابراهيم عليه السلام د خپل زوی اسماعيل عليه السلام په مرسته او ملګرتيا جوړه کړه چي دغه جوړېدل د الله عزوجل د امر پر ځای کول وه او دغه جوړېدل يې په قرآن مجيد او صحي احاديثو سره ثابت دي، الله عزوجل فرمايي:

﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَـٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ ﴾. [البقره: ١٢٧]

ژباړه: اې محمّده ﷺ هغه وخت ياد کړه چي ابراهيم عليه السلام او اسماعيل عليه السلام د کعبې شريفي تاداوونه او بنسټونه پورته کړل او دواړو به ويل: اې زموږ ربه ته دغه کار زموږ څخه قبول کړه، بېشکه چي ته ښه اوريدونکی او ښه پوهېدونکی يې.

يعني: الهي! ته دغه د کعبې شريفي جوړول زموږ څخه قبول کړه او ته د ټولو دعاوي اورې او د ټولو په نيتو پوهېږې، په دغه باره کي صحي احاديث هم خورا ډېر دي چي په را نقلولو سره يې بحث اوږدېږي او د دغي اولنۍ بناء په باره کي د تاريخ کتابونه او علماء کرام وايي: د ابراهيم عليه السلام د کعبې شريفي د دېوالو لوړ والی (۹) ذراعه ؤ او اوږد والی يې (۳۰) ذراعه ؤ او د کعبې شريفي بر يا عرض (۲۲) ذراعه ؤ او بېله چته وه يعني: چت او بام يې نه درلودی.

او د کعبې شريفي دوهم وار جوړول دغه دي چي قريشو تر بعثت او اسلام د مخه جوړه کړه او د دغه وار په جوړولو کي رسول الله ﷺ هم اشتراک کړی دی او په دې وار کي يې د کعبې شريفي د دېوالو لوړ والی (۱۸) ذراعه کړی خو د اوږد واله څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې (٦) ذراعه او د ذراع څه حصه د مال د کمبودۍ په سبب پرېښوول چې دا هغه ځای دی چې (حِجَر) يا (حَطِيم) ورته ويل کېږي او د کعبې شريفې شمالي طرف ته دی او د کعبې شريفې دروازه يې د مځکې څخه لوړه کړه، دا هم د دې دپاره چې بېله اجازې څخه د قريشو څوک دننه ور نه سي.

په دغه باره کې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحې وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها ته فرمايي: يا عائشه! که ستا قوم يعني: قريش د جاهليت وختو ته نژدې نه وای ما به د کعبې شريفې د نړولو امر کړی وای، خو په نوي جوړولو کې به مي هغه حصه پکښې داخله کړې وای کومه چې څني ايستل سوې ده او د مځکې سره به مي برابره کړې وای، يعني: د کعبې شريفې دننه مځکه به مي دومره کښته کړې وای چې د مځکې سره برابره وای او يوه دروازه به مي د شرق طرف ته ورکړې وای او بله د غرب طرف ته، نو به دغه جوړ والی هغه د ابراهيم عليه السلام پر اساس وای.

او د کعبې شريفې دريم وار جوړېدل هغه دي: کله چې کعبه شريفه د يزيد بن معاويه په زمانه کې د ده د لښکرو له طرفه وسوځل سوه،

چې د هغې واقعې خُلاصه داسې ده: د (٣٦) سنې په آخر کې د يزيد لښکرو د (حُصين ابن نُمَير السکوني) په قومنداني عبدالله ابن زُبير رضي الله عنه چې د مسلمانانو خليفه او اميرالمؤمنين وُ د يزيد په امر په مکه مکرمه کې محاصره کړی او بيا يې کعبه شريفه په منجنيق و ويشتل، کعبه شريفه د دغه ويشتلو په سبب ونړېده، عبدالله بن زُبير رضي الله عنه د حج تر موسمه انتظار وکړی څو چې له هره ځايه خلک د حج کولو دپاره راغله او عبدالله بن زُبير رضي الله عنه مشوره ور سره وکړه ويل: اې خلکو! ما ته د کعبې شريفې په باره کې مشوره راکړی، ټوله و نړوم او بيرته يې له سره جوړه کړم؟ که يې دغه نړېدلي ځايونه ور ترميم کړم؟ عبدالله ابن عبّاس رضي الله عنه و ويل: زما نظر دا دی چې نړېدلي ځايونه يې په دغه خپلو ډبرو ور جوړ کړې او نوره کعبه شريفه پر خپل حال پرېږدې ځکه دا هغه کعبه ده چې خلک پر دې مسلمانان سوي دي او دا هغه ډبري دي چې خلک پر هغو مسلمانان سوي دي، يعني: هر څه دي پر خپل حال پاته وي فقط نړېدلي ځايونه يې ور جوړ کړه، عبدالله بن زُبير رضي الله عنه و ويل: که ستاسي څخه د هر چا کور نړېدلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوځېدلی وای تر هغو نه راضي کېدی چي کور یې بیرته له سره نه وای جوړ سوی، نو د خپل رب عزوجل د کور په باره کي څنګه فکر کوی؟ عبدالله بن زُبیر رضی الله عنه و ویل: زه له خپله ربه څخه درې ورځي استخاره کوم بیا پر هغه کار اقدام کوم یا هغه کار کوم چي خیر پکښي و وینم، پسله درو ورځو یې د کعبې شریفي په نړولو شروع وکړه ترڅو تر مځکي یې ورسول او بیا یې شا و خوا پَردې پر را وګرځولې او د کعبې شریفي په نوې بِناء یې شروع وکړه او هغه شپږ ذراعه خالي مځکه چي د حِجَر په نامه دغسي پرېښوول سوې وه هغه یې هم پکښي داخله کړه او د کعبې شریفي د دېوالو په لوړ واله یا جګواله کي یې تر پخوا لس ذراعه نور هم زیات کړل او دوې دروازې یې ورکړې چي پر یوه دروازه به خلک ورننوتل او پر هغه بله به وتل، خو دغه زیاتوب یا تغیرات یې د هغه حدیث شریف په جرئت سره وکړل کوم چي حضرتِ عائشې رضی الله عنها د رسول الله ﷺ څخه روایت کړي دی او د مخه درته بیان سو.

د کعبې شریفي څلورم وار بناء یا جوړول هغه دي چي د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه تر شهادت وروسته وسوه، چي واقعه یې امام مسلم رحمه الله د عطاء رضی الله عنه څخه روایتوي او وایي:

کله چي عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د حجاج بن یوسف الثقفي له طرفه شهید کړل سو او په دغه جنګ کي د حجاج له طرفه کعبه شریفه په منجنیق ونړول سوه، نو حجاج بن یوسف و عبد الملک بن مروان ته چي د وخت خلیفه ؤ د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د وژلو خبر او دا و لیکل: چي ابن زبیر کعبه شریفه د اهلِ مکې له نظره مخالفه جوړه کړې ده، عبدالملک بن مروان ورته ولیکل: موږ د ابن زُبیر د کارو د مخالفت إراده نه لرو، کوم چي په لوړ واله کي یې زیاتوب کړی دی پرهغه اندازه یې جوړه کړه، مګر دا چي حِجَر یې د کعبې شریفي په بناء کي داخل کړی دی بیرته یې څني وباسه پر پخواني شکل یې کړه او دغه دوهمه دروازه چي یې ورکړې ده هغه هم بنده کړه، نو بیا کعبه شریفه ونړول سوه او بیرته د قریشو پر هغه پخواني شکل جوړه سوه.

د تاریخ په کتابو کي ذکرسوي دي: کله چي رشید هغه چي د عبّاسي خُلفاوو څخه دی خلیفه سو نو یې دا إراده وکړه چي کعبه شریفه ونړوي او بیرته یې د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د بناء پر قسم جوړه کړي، مګر امام مالک بن انس رحمه الله ورته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا اميرَالمؤمنين! د الله روى ته وګوره کعبه شريفه د وروستنيو پاچهانو د لاس لوبه مه ګرځوه (يعني: د هر چا چي إراده سوه چي تغير پکښي را ولي، را ولي به يې) او په دې ډول د کعبې شريفي هيبت د خلکو د زړو څخه پورته کيږي، نو رشيد هم د خپلي رأيي څخه واوښت او د کعبې شريفي نړول او جوړول يې پرېښوول.

داهغه ځلور واره وه چي په يقيني ډول سره کعبه شريفه جوړه سوې ده.

مګر پنځم وار جوړېدل يې هغه دي چي په هغه کي شک او اختلاف سته او دا هغه جوړول دي چي د ابراهيمعليه السلام تر جوړولو د مخه دي چي آيا د ابراهيمعليه السلام ترجوړولو د مخه هم کعبه شريفه جوړه سوې ده که يا؟ په ځينو آثارو او رواياتو کي راغلي دي چي اوڵ هغه څوک چي کعبه شريفه يې جوړه کړې ده هغه آدمعليه السلام ؤ او د دغه جوړېدلو دپاره دليل هغه حديث شريف دى چي امام بيهقي يې د عبدالله بن عَمرورضي الله عنه څخه روايتوي، عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه وايي چي رسول اللهﷺ و فرمايل: اللهعزوجل و آدم او حواءعليهما السلام ته و فرمايل: زما دپاره کور جوړ کړى او جبريلعليه السلام دکعبې شريفي خط او نقشه ور واچول، نو آدمعليه السلام مځکه کِندل او حواءعليهما السلام يې خاوري او ډېري نقلولې، ترڅو چي اوبو ته و رسېدل، دکښته څخه ږغ پر وسو: يا آدم! بسته او بيا چي يې کعبه شريفه جوړه کړه د الله عزوجل له طرفه وحي ورته وسوې چي طواف پر وکړى او ورته و ويل سوه: ته اول انسان يې او دا اول بيت دى، بيا نو وختونه تېرېدل ترڅو چي نوحعليه السلام دکعبې شريفي حج وکړى، بيا وختونه او قرنونه تېر سوه څو چي ابراهيمعليه السلام يې دوهم وار دېوالونه پورته کړل.

خو امام بيهقي د حديث شريف په آخر کي وايي: د دغه حديث په اِسناد کي يوازي ابن لَهيعه سته او ابن لهيعه ضعيفه دى په ده سره حجت او دليل نه سي ويل کېدلاى.

او هلته نور روايات هم سته چي په معنٰى کي دغه د بيهقي و روايت ته نژدې دي خو هغه ټول روايتونه له ضعفه خالي نه دي.

داسي يو روايت هم سته چي وايي: اول هغه څوک چي کعبه شريفه يې جوړه کړې ده شيث بن آدمعليه السلام ؤ، اوس نو که دغه ضعيفه روايتو ته اعتبار ورکړل سي نو کعبه شريفه په ټول تاريخ او زمانه کي پنځه واره جوړه سوې ده، خو ښه او بهتره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ده: چې پر هغه اعتماد وکړو چې په یقین سره ثابت دي، هغه دا چې کعبه شریفه څلور واره جوړه سوې ده لکه د مخه چې په وضاحت سره بیان سوه او بیله دغه څلور واره جوړېدلو څخه به یې علم الله ﷻ ته پرېږدو. هو په وروستنیو مختلفو وختو کې څو ځلي د کعبې شریفې د تعمیر قسم قسم ترمیمات او اصلاحات سوي دي.

د رسول الله ﷺ خلوت او تنهایي خوښېدل

څه موده وروسته او تر بعثت درې کاله د مخه رسول الله ﷺ د خلکو د دباندني ژوند څخه په تنګ ؤ، هلته فسق او فساد، فجور او د بتانو عبادت ؤ نو خود د رسول الله ﷺ او د ده د قوم په منځ کي ډېر فرق او لیري والی موجود ؤ، ځکه نو رسول الله ﷺ ته تنهایي او فکر کول او د الله ﷻ عبادت ډېر خوښ وګرځېدل، دا یې عادت ؤ چې څه موده ترمنځ به د څو ورځو او شپو دپاره غارِ حراء ته تلی (غارِ حراء په جبل نور کي یو کوچنۍ غار دی) د غرو ځیني غارونه ډېر لوی وي مګر غار حراء کوچنۍ غار دی چې فقط یو یا دوه نفره پکښي ځاییږي او د غره په لوړه حصه کي دی چي څوک بېله تکلیفه او ستړیا څخه نه سي ورختلای، رسول الله ﷺ دغه لیري او ګوښه غار د خپل خلوت او تنهایي دپاره انتخاب کړی ؤ ځکه د ده ﷺ نه وه خوښه چي بل څوک ور سره ملګری وي او مقصد یې هم یوازي والی او د الله ﷻ عبادت ؤ چي په دغه تنهایي کي به یې د کون په موجوداتو کي فکر کاوه او په دې کي به یې فکر کاوه چي د دې کون تر شا یو إداره کوونکی قدرت سته او رسول الله ﷺ په هغه څه نه ؤ راضي چي د ده ﷺ قوم د هغه عقیده درلودل چي هغه شرک او باطل افکار وه، خو بیا هم رسول الله ﷺ ته یوه واضحه لار او معین شریعت نه ؤ ور معلوم چي په هغه سره مطمئن او راضي وي.

د رسول الله ﷺ دغه تنهایي اختیارول د الله جل جلاله په إراده سره وه چي د رسالت و لوی امانت ته آماده سي او په هغه رسالت سره د مځکي په مخ کي تغیر را ولي، رسول الله ﷺ ته تر بعثت درې کاله د مخه دغه تنهایي خوښه وګرځېدل او دغه کوچنۍ غار یې د خپل فکر او عبادت دپاره خلوت ګاه وګرځول او دغه کوچنۍ غار!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوې خولې لري چې په يوه ورننوزي او بله خوله يې د کعبې شريفې طرف ته ده (لکه يو کلکين داسې ده) او د هغې خولې څخه کعبه شريفه معلومېږي.

نو کوم څوک چې غارِ حراء ته داخل سي کولای سي چې د دغه غار د داخل څخه کعبه شريفه و ويني، سبحان الله! دغه غار چې د کعبې شريفې څخه درې ميله ليري دی او د غره په ډېره لوړه حصه کې دی چې تقريبًا په يوه نيم ساعت کې څوک ورختلای سي، نو تاسې فکر وکړی چې رسول الله ﷺ به څومره ګرځېدلی وي چې د ځان او عبادت کولو دپاره دې دغسې ليري او ګوښه ځای پيدا کړي چې د هغه ځای څخه دې کعبه شريفه هم معلومېږي.

رسول الله ﷺ به په دغه غار کې د تَفَکُر عبادت کاوه او کعبې شريفې ته به يې کتل، هر وخت به دغه غار ته د څو ورځو او شپو دپاره ورتلی او دا يې خوښه وه چې د رمضان په مياشت کې هلته ډېر واوسېږي، خو په هغه کال چې تر بعثت د مخه ؤ رسول الله ﷺ په دغه غار کې پوره يوه مياشت تيره کړه، په پخوا کې به پوره يوه مياشت هلته نه پاته کېدی مګر د بعثت په کال پوره يوه مياشت هلته پاته سو ځکه د الله جل جلاله عبادت ډېر خوښ ورته ګرځېدلی ؤ، هو! يو وخت به د خوړو يا اوبو را وړلو دپاره، يا د کور د خبر اخيستلو دپاره را کښته سو خو بيرته به هغه غره او هغه غار ته ولاړ.

په دغه آخري کال چې تر بعثت د مخه کال ؤ رسول الله ﷺ چې به پرلار رهي ؤ يا دغه غار ته به تلی يو آواز به يې اورېدی چې ويل کېدل به: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! او ده ﷺ به شا وخوا وکتل هيڅوک به يې نه ليدل، په حيرت او فکر کې به سو چې دا څه آوازونه دي، رسول الله ﷺ فرمايي: چې بيا مې د وحيو تر نزول وروسته د جبريل عليه السلام څخه پوښتنه وکړه چې يا جبريل! تر بعثت د مخه چې به پرلارې تلم اورېدل به مې چې يو څوک راته وايي: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! ما به شا وخوا وکتل څوک به نه وه، دغه ږغ چا کاوه؟ او دا څوک وه؟

جبريل عليه السلام وويل: يا رسولَ الله! دغه وَنو او ډبرو سلام درباندې وايه.

محترمه وروره او خوري! آيا نن ورځ پر رسول الله ﷺ درود ويل د ځان سعادت او خوشبختي نه بولې؟ رسول الله ﷺ چې په الٰهي دربار کې کوم لوړ مقام او عزت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري زما او ستا درود ویلو ته ضرورت نه لري، الله جل جلاله او په آسمانو کي ملائکې، په هوا کي مرغان، په دښتو کي حیوانات، په اوبو کي ماهیان حتّی وُني او ډبري درود او سلام پر وایي، خو زما او ستا دپاره درود ویل هغه شئ دي چي ګټه او فایده یې موږ ته را رسیږي، د رسول اللهﷺ سره زموږ محبت په زیاتیږي، د متابعت شوق یې را پکښي پیدا کیږي، درود ویل زموږ د ښه او بختور ژوند سبب ګرځي، حتّی د درود ویلو په برکت به مو إن شاء الله تعالی د رسول اللهﷺ شفاعت هم په نصیب سي.

نو وروره! په خپل ژوند کي درود ویل ډیر کړه او د ځان عادت یې وګرځوه، نتیجه به یې په یقیني ډول سره په دنیا او آخرت کي و وینې.

د وحیو نازلېدل

کله چي د رسول اللهﷺ د عمر خلویښت کاله پوره سوه د رسول اللهﷺ د ژوند په آفاقو کي د نبوت آثار او علامې ښکاره سوې، چي د هغو علامو څخه یو هم رشتیا خوب ؤ، رسول اللهﷺ به هیڅ خوب نه لیدی مګر هغه کار به عیناً په هغه شکل سره وسو چي په خوب کي به یې لیدلی ؤ، امام المحدثین امام بخاري رحمه الله د أم المؤمنین حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چي فرمایي:

اول هغه شئ چي په هغه سره رسول اللهﷺ ته وحي شروع سوې هغه الرؤیا الصّالحه الصّادقه وه، یعني: صالحه او صادقه خوب ؤ، هیڅ خوب به یې نه لیدی مګر هغه به داسي پیښن او واقع سو لکه روښانه سهار، نو رشتیا خوب د نبوت د علامو او حصو څخه دی، خو پر دغه کیفیت شپږ میاشتي تیري سوې.

تاسي ته معلومه ده چي د نبوت ټوله موده او زمانه درویشت کاله ده، نو دغه صادقه خوب د نبوت شپږ خلویښتم جز دی او الله جل جلاله یې هغه چا ته ورکوي چي د ده جل جلاله خوښه وي، کله چي په غار حراء کي د رسول اللهﷺ د خلوت او تنهائی دریم کال او د رمضان المبارک میاشت وه د الله جل جلاله دا خوښه او إراده سوه چي د مځکي پر خلکو خپل رحمت نازل کړي او رسول اللهﷺ په نبوت او رسالت سره مکرم کړي، څو هغه معینه ورځ راغله چي یوازي د مسلمانانو تاریخ ته نه بلکه د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ ته او د ټولي مځکي د مخ تاریخ ته يې تغیر ورکړی، که موږ دغي ورځي ته فکر او حساب وکړو په دلائلو او قرائنو سره دا ممکنه ده چي دغه مبارکه ورځ معلومه او معینه کړو، دغه ورځ د دوشنبې ورځ او د روژې د میاشتي يو ویشتم تاریخ ؤ چي دا د (۶۱۰) میلادي کال د اګست د میاشتي لسمه ورځ وه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم عمر په دغه وخت کي په قمري حساب سره پوره څلوېښت کاله شپږ میاشتي او دوولس ورځي ؤ او په شمسي حساب سره نه دیرش کاله درې میاشتي او دوه ویشت ورځي ؤ، دغه د دوشنبې ورځ د بعثت او رسالت اوله ورځ ده، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: زه په غار حراء کي ناست وم چي ناڅاپه (دفعتاً) یو سړئ را ته راغلی.

دغه سړئ جبریل علیه السلام ؤ او د یوه انسان په شکل او قیافه ورته راغلی نه د ملائکې په شکل، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ناڅاپه یو سړئ راغلی چي سپین کالي يې اغوستي وه او د ده سره د دېباج یو لوښی یا ټوکر ور سره ؤ (دېباج وریښمین ټوکر دی) او په هغه کي یو کتاب ؤ، څرنګه چي دغه نفر په یوه وار او ناڅاپه را ښکاره سو وې بېرولم (بې رږغه، بې خبره په نیمه شپه توره تاریکه او په غره کي ناڅاپه او یو دم سړئ پیدا سو) سړئ را نژدې سو کتاب يې را ته ونیوی او ویل: یا محمّد! إقرأ، اې محمّده! و وایه، رسول الله صلی الله علیه وسلم د بیري په حالت کي ورته و ویل: زه ویونکی نه یم (یعني: لیک او لوست مي نه دي زده) نه شئ ویلای سم او نه يې لیکلای سم.

تاسي ته معلومه ده چي رسول الله صلی الله علیه وسلم اُمّي ؤ، ویل او لیکل يې نه وه زده، که چیري د ده صلی الله علیه وسلم ویل او نوشته کول زده وای کفارو به دا تهمت پر ویلای چي دا قرآن تا جوړ کړی او لیکلی دی، خو اوس د ده صلی الله علیه وسلم قوم او ټولو قریشو ته دا معلومه وه چي محمّد صلی الله علیه وسلم اُمّي دی.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: دغه سړي زه په غېږ کي ونیولم او کښې يې کښم، قریبه وه چي د دغه کښېکښلو سره مي روح وتلی وای، د رسول الله صلی الله علیه وسلم بېره نوره هم زیاته سوه او دغه نفر بیا را ته و ویل: یا محمّد! إقرأ، رسول الله صلی الله علیه وسلم بیا ورته و ویل: زه ویونکی نه یم، وايي: بیا يې زه په غېږ کي ونیولم او کښې يې کښم او وې ویل: یا محمّد! إقرأ، د دریيم وار دپاره محمّد صلی الله علیه وسلم و ویل: زه ویونکی نه یم، نو وايي: دریيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وار يې بيا دومره په قوت سره کښېکښنم قريبه وه چې نفس مې وخېژي او بيا يې وويل: يا محمّد! ووايه، رسول الله ﷺ ورته وويل: څه شي ووايم؟ جبريل علیه السلام وويل:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾﴾. [العلق]

فقط د سورةُ العلق دغه اولنۍ پنځه آياته يې ورته تلاوت کړه، دغه پنځه آياته هغه اولنۍ آياتونه دي چې د آسمان څخه په ليلة القدر کې نازل سوي دي الله عزوجل فرمايي:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾﴾.

يعني: موږ دغه قرآن مجيد په ليلة القدر کې نازل کړی دی.

او د روژې په مياشت کې نازل سوی دي، ځکه بيا هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾. [بقره: ۱۸۵]

د روژې مياشت هغه مياشت ده چې په هغه کې قرآن مجيد نازل کړل سوی دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: کله چې مې دغه آياتونه وويل، دغه سړئ غائب سو او ولاړی، رسول الله ﷺ ډير زيات په ببره کې وُ چې دا څه کيفيت او حالت دی؟ په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه حضرتِ خديجه رضي الله عنها چې هلته په خپل کور کې وه، په زړه کې يې ور وګرځېدل: چې محمّد ﷺ ته يو څه ور پېښه سوې ده، نو يې خپل يو مريئ غار حراء ته ولېږی چې ولاړ سه وګوره چې محمّد ﷺ ته څه پېښه ده؟ ځکه دې ته معلومه وه چې رسول الله ﷺ هلته دی، دلته بيا رسول الله ﷺ د غار حراء څخه را وتلی دی او په ډير تلوار د کور و طرف ته رهي دی، د ډيري بيري په سبب د ځغستا پر قِسم په تلوار او چابکي سره د کور پر طرف رهي دی، مريئ چې غار ته راغلی وې ليدل چې رسول الله ﷺ نسته نو مريئ دې خوا ها خوا ته د رسول الله ﷺ په پلټنه او پيدا کولو مشغول سو او رسول الله ﷺ د مکې مکرمې پر طرف په تلوار رهي دی، رسول الله ﷺ د بيري او خوف په حالت کې خپل کور ته ولاړ، خديجې رضي الله عنها چې دئ ﷺ وليدی پوه سوه چې رسول الله ﷺ ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرېدلی دی او اوس هم د بيرې په حالت کې دی او له ډېرې بيرې څخه رېږدي او وايي: زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي، يعنې: پټ مې کړی، پټ مې کړی، لکه د چا چې يخ کيږي او رېږدي، خديجې رضي الله عنها هم په يوه کالي پټ کړی تر څو چې بېره ځني ولاړه او آرام سو.

نو بيې خديجې رضي الله عنها ته هغه ټوله قصه وکړه، ټول هغه واقعات چې ورته پېښ سوي وه ورته بيان يې کړه او ويل: زه پر ځان و بېرېدم، خديجې رضي الله عنها ورته و ويل: ښايي ته داسي فکر کوې چې دا د جن او پيري اثر وي؟ رسول الله ﷺ ويل: هو، خديجې رضي الله عنها و ويل: يا والله تا ته هيڅکله د جن او پيري شر او آزار نه در رسيږي او الله تا نه خرابوي، ځکه ته صلهٔ رحمي وصلوې، يعني: د دوستانو او اقرباوو حقوق پر ځای کوې، په خبرو کې رشتيا وايې، د ضعيفانو مرسته کوې، د محتاجو ضرورت او اړتيا رفعه کوې، د مېلمه عزت کوې، د حق مرسته او طرفداري کوې، ټول اخلاق دې ښه او کريم دي، جن تا ته تکليف نه سي در رسولای، نو بيې هم رسول الله ﷺ پرېښاوه چې ښه آرام سو بيا يې نو وَرَقَه بن نَوفَل ته چې د خديجې رضي الله عنها د اکا زوی ؤ ور وستی، دغه ورقه چې عرب او قريش ؤ نصراني سوی ؤ او دا قصه به په وروسته کې درته وکړو چې ځنګه او ولې نصراني سو، مقصد ورقه بن نوفل د خديجې رضي الله عنها اکا زوی نصراني ؤ، څرنګه چې ده د يهودو او نصاراوو کتابونه لوستل او انجيل يې د عبراني څخه په عربي ډېر ليکلی ؤ، نو د ډېرو معلوماتو خاوند ؤ، په عمر ډېر او په ستر ګو ړوند سوی ؤ، د انبياء عليهم السلام د ژوند معلومات ورته وه او دا هم ورته معلومه وه چې د را تلونکي نبي وخت او زمانه را نژدې سوې ده.

کله چې دوی وَرَقه ته ورغله خديجې رضي الله عنها ورته و ويل: يا ابن عم! اې د اکا زو! د وراره څخه دې د ده حال واوره، ورقه و ويل: اې وراره! څه دې ليدلي او اورېدلي دي؟ رسول الله ﷺ هغه خپل حال ورته بيانوي او ورقه په ډېر تعجب غوږ ورته نيولی دی او اوري يې، ورقه ته چې د آسماني کتابو څخه د آخري او راتلونکي نبي په باره کې کومې علامې ور معلومې وې هغه ټولې په محمّد ﷺ کې موجودې وې، نو يې په آخر کې په لوړ آواز و ويل: الله اکبر والله ناموس اکبر درته راغلی دی هغه چې الله جل جلاله و موسی عليه السلام ته را استولی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناموس اکبر څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او د ناموس معنٰی؟ یعني: د سِر او پټ راز ساتونکی، مګر هو هغه د خیر او مصلحت راز او د جاسوس معنٰی: د شر او بد راز ساتونکی، نو د جبریل علیه السلام یو نوم ناموس اکبر دی او بل نوم یې روح یا روح القُدُس دی، لکه څرنګه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایي:

﴿ فَأَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡهَا رُوحَنَا ﴾. [مریم: ۱۷]

یعني: موږ و مریم علیها السلام ته زموږ روح ور واستاوه، د روحنا څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿ تَنَزَّلُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا ﴾.

یعني: په لیلة القدر کې ملائکې او جبریل علیه السلام را کښته کیږي.

دلته هم د روح څخه مقصد جبریل علیه السلام دی، خیر ورقه بن نوفل و ویل: والله ناموس اکبر درته راغلی دی، هغه چې موسٰی ته راغلی ؤ او عیسٰی علیه السلام یې نه کړی یاد دا ولې؟ ځکه د ورقه دا عقیده نه وه چې عیسٰی علیه السلام نبي دی.

ورونو! نصارا پر درې قسمه دي، یوه ډله یې وایي: عیسٰی علیه السلام په خپله رب او إله دی (العیاذ بالله) او د نصاراوو بله ډله بیا وایي: چې مرتبې او درجې درې دي، یوه د الله درجه ده او یوه د نبي درجه ده او د دغو دوو درجو په منځ کې یوه بله درجه سته چې تر الله کښته او تر نبي لوړه ده او عیسٰی علیه السلام په دغه درجه کې دی، د ورقه بن نوفل عقیده هم داسې وه، چې دغه عقیده نه پوره شرک دی او نه پوره توحید دی، نو ځکه ورقه بن نوفل عیسٰی علیه السلام نه کړی یاد، بلکه ویل: دا هغه ناموس اکبر دی چې موسٰی علیه السلام ته راتلی او بیا دغه ورقه یوه عجیبه خبره وکړه، ویل: کشکې زه په هغه وخت کې ځوان وای چې ستا قوم تا د مکې څخه باسي او ما ستا مرسته کړې وای، رسول الله ﷺ په تعجب سره و ویل: ما د مکې له ښاره باسي؟ ما شړي؟ ورقه بن نوفل و ویل: هو! هر چا چه دغسې شئ را وړی دی لکه تا ته چې راغلی دی هغه څوک د خپل قوم له طرفه آزار سوی دی او دغه عمل همېشه د نبیانو سره کېدی، څرنګه چې ته هم نبي او رسول یې خامخا آزارېږې او که زه په دغه ورځ ژوندئ وم مرسته او کومک به دې وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نو د وحیو او بعثت شروع وه، اوس نو محمّد ﷺ د ځینو علماوو په قول د سورۀ العلق د دغو آیاتو په نزول سره نبي سو مګر رسول نه دی، ځکه ځیني علماء د نبي او رسول فرق داسي بیانوي: نبي هغه دی چي وحي ورته نازلیږي خو په تبلیغ نه وي امر کړه سوی او رسول هغه دی چي هم وحي ورته راځي او هم د دین په تبلیغ سره مامور او مکلف وي، نو د دغو علماوو په قول محمّد ﷺ د سورۀ العلق په نزول سره نبي سو، څرنګه چي په تبلیغ نه سو امر نو رسول نه سو، خو بیا د سورۀ المدثر په نزول سره رسول هم سو، ځکه هلته بیا په تبلیغ هم امر کړل سو (دا د علماوو یو قول ؤ)

پسله دغه غار حراء د واقعې څخه رسول الله ﷺ ته نور څه نه سوه پېښ او وحيِ هم نه نازلیږي چي دغي مودې ته علماء کرام (فترةُ الوحي) وایي، یعني: وحيِ قطعه سوې او دا موده په هغه صحي روایتو کي شپږو میاشتو ته ورسېدل، که څه هم ځینو علماوو دا موده درې کاله بللې ده خو دا مطلقاً خطا ده او هغه راجحه روایت دا دی چي دغه د وحیو د قطعه کېدلو موده شپږ میاشتيٰ وه، پوره نیم کال وحيِ قطعه دي هیڅ شئ نسته، نو له دغه جهته علماء کرام رشتیا او صادقه خوب د نبوت شپږ څلویښتمه حصه بولي، ځکه نبوت یا رسالت ټوله درویشت کاله ؤ، که دغه درویشت کلونه و شپږو میاشتو ته واړوو نو شپږ څلویښت واره (٦) میاشتي ځني جوړېږي.

او په دغه موده کي چي وحيِ نه وې رؤیا الصادقه موجوده وه، نو ځکه رؤیا الصادقه د نبوت شپږ څلویښتمه حصه سوه، خیر په دغو شپږو میاشتو کي ورقه بن نوفل هم وفات سو او رسول الله ﷺ فرمایي: ورقه بن نوفل مي په جنت کي ولیدی، ځکه د هغه د اسلام إراده وه، په خپل نیت جنت ته داخل سو او د ورقه د ژوند په وخت کي رسول الله ﷺ هم څوک و اسلام ته نه دي دعوت کړي او د هیچا څخه یې د ایمان را وړلو طلب او غوښتنه نه وه کړې، نو ورقه بن نوفل په هغه خپل نیت چي ویل کشکي زه ځوان وای او ستا مرسته مي کړې وای جنت ته داخل سو، دا هم د الله جل جلاله الٰهي رحمت او احسان دی چي د ورقه پر نیت یې معامله ور سره وکړه که څه هم دئ تر رسالت د مخه وفات سو خو جنت ته داخل سو.

اوس نو په دغو شپږو میاشتو کي چي وحيِ قطعه دي که څه هم رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اولو ورځو کې بېرېدی او په بېره کې ؤ، خو څه موده وروسته يې زړه غوښتي چې بيا جبريل عليه السلام ورته راسي او وحي ورته را وړي شوق او علاقه يې پيدا سوه تر داسي اندازې چې دښت او صحرا ته به وَوَتی، غرو ته به ولاړی او هلته به په انتظار ؤ چې ښايي جبريل عليه السلام ورته راسي.

د وحيو د قطعه کېدلو څخه مقصد هم دا ؤ چې د رسول الله ﷺ د جبريل عليه السلام و ملاقات او د وحيو و نزول ته شوق او علاقه پيدا سي چې واقعاً هم داسي سوه، رسول الله ﷺ د هغه د مخنی بېرې پر ځای اوس دښت او غرو ته وزي او د دې انتظار کوي چې د جبريل عليه السلام سره ملاقي سي، دا ورځې د رسول الله ﷺ دپاره ډيري درنې او له خواشينيه ډکي ورځې وې چې آيا زما څخه خو به داسې يو کار نه وي پېښ سوی چې زما رب را څخه ناراضه سوی وي، حتّی ځيني وختونه به يې دا إراده وکړه چې د غره څخه ځان را وغورځوي، خو يوه ورځ يې ناڅاپه د آسمان له طرفه ږغ واورېدی چې ويل: يا محمّد! رسول الله ﷺ فرمايي: سر مي را پورته کړی چې يو عجبه منظر دی، انسان ته هيڅکله داسي حالت نه پيښيږي، و مي ليدل چې جبريل عليه السلام په هوا کي پر يو عرش ناست دی او شپږ سوه وزرونه يې دي چې د مشرق او مغرب منځ يې ټول ډک کړی ؤ، ټول آسمان يې نيولی ؤ، وايي د آسمان هر طرف ته چې به مي کتل دغه جبريل مي ليدی او دغه ږغ کوي:

يا محمّد! أنتَ رسُولُ الله وَ أنَا جبريل.

يعني: يا محمّد! ﷺ ته رسول الله يې او زه جبريل يم او رسول الله ﷺ د ډيري بيري څخه پرخپل ځای ولاړ دی، له بيري او وَهمه حرکت نهِ سي کولای، د دغه منظر او مشهد بيان الله جلّ جلاله په قرآن مجيد کي کړی دی او فرمايي:

﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ۝٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ ۝٥﴾. [النجم]

يعني: قسم دی په ستورو سره چې غروب يا طلوع وکړي چې نه دی ګمراه سوی ملګری ستاسي چې مقصد رسول الله ﷺ دی، يعني: رسول الله ﷺ نه د غلط فهميه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صحي لارې اوښتی دی او نه په خپل قصد او اختيار سره د لارې اوښتی دی، بلکه لکه د آسمان ستوري چې په ختلو او لوېدلو کې پر يوه معينه او مقرره سوې لار ځي، همدارنګه رسول الله ﷺ د الله ﷻ له طرفه پر معينه سوې لار برابر ځي او دا امکان نه لري چې مخالفت ځني وکړي او نه محمّد ﷺ د خپلې غوښتني او خواهش مطابق خبرې کوي او نه دی دغه قرآن مګر وحې دې چې و ده ته لېږل سوې دې، ده ته شديد القوٰی: د ډېرو شديدو قوتو خاوند (چې جبريل عليه السلام دی) ښوولې دې.

ورونو! جبريل عليه السلام د ملائکو رئيس او قائد دی او انبياء عليهم السلام ته د رسالت او وحيو په رسولو تر نورو ملائکو غوره کړه سوی او اختيار سوی دی، د ملائکو څخه بل داسې څوک نسته چې رسولانو ته دې وحې راوړې بيله جبريل عليه السلام څخه او جبريل عليه السلام شديدُ القوٰی دی، د ده د قوت څخه يو دا دی چې پوره او کامل ښارېې د وزر په يوه طرف چپه واړاوه، د دغه لوی ښار چې د لوط عليه السلام د قوم ښارؤ لوړه حصه يې کښته کړل او کښته حصه يې لوړه کړه، دا د جبريل عليه السلام قوت دی.

﴿ ذُو مِرَّةٍ فَٱسْتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِٱلْأُفُقِ ٱلْأَعْلَىٰ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝٩ فَأَوْحَىٰٓ إِلَىٰ عَبْدِهِۦ مَآ أَوْحَىٰ ۝١٠ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ۝١١ ﴾

[النجم]

الله جل جلاله فرمايي: چې دا واقعې ليدل دي، خيال او تصور نه دی، بلکه حقيقتاً يې جبريل عليه السلام وليدی.

ورونو! رسول الله ﷺ د خپل رسالت په ټوله موده کې جبريل عليه السلام پر خپل واقعي شکل فقط دوه واره ليدلی دی، بشر دا نه سي تحمل کولای چې ملائکې و ويني نو ځکه جبريل عليه السلام به د وحيو راوړلو په وخت کې رسول الله ﷺ ته په قِسم قِسم صورتو او شکلو سره راتلی.

د مخه تردې چې د رسول الله ﷺ د رسالت او نبوت د ژوند په تفصيلاتو شروع وسي دا ښه او لازمه ده چې د وحيو اقسام او اشکال دروښوول سي ځکه وحې د رسالت اساس او د دعوت رېښه او اصل بلل کېږي، نو وحې يا نزول د وحيو پر شپږ قسمه دي، يعني: رسول الله ﷺ ته وحې پر شپږ قسمه نازلې سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د خوب لیدل دي، علماء کرام وايي چې د أنبیاء علیهم السلام خوب وحيِ دی، ځکه ابراهیم علیه السلام خپل زوی ته وویل:

﴿يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي ٱلۡمَنَامِ أَنِّيٓ أَذۡبَحُكَ﴾. [الصافات: ۱۰۲]

یعني: اې زما زویه زه پرله پسې په خوب کې وینم چې تا حلالوم.

نو دغه خوب وحيِ وې.

دوهم: دا چه جبریل علیه السلام به د رسول الله ﷺ په زړه کې هغه د مقصد شئ ور واچاوه، بېله دې ځخه چې رسول الله ﷺ ملائکه و ویني په زړه کې به یې یو احساس پیدا سو، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ فرمايي:

« إِنَّ الرُّوحَ الأَمين نَفَثَ فِي رَوْعِي أَنَّهُ لَيسَ مِنْ نَفْسٍ تَموتُ حَتّى تَسْتَوفِيَ رِزقَها، فَاتَّقُوا اللهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، وَلا يَحْمِلُكُم إِسْتِبْطاءُ الرِّزقِ على أن تَطلُبُوهُ بِمَعاصِي اللهِ فَإِنَّهُ لا يَنالُ ما عِندَهُ إِلاَّ بِطاعَتِه ». [رواه: ابن أبي شيبه]

یعني: روحُ الأمین چې جبریل علیه السلام دی زما په زړه کې را واچول (چې موږ و دغه ته الهام وایو) رسول الله ﷺ فرمايي: الهام را ته وسو چې هیڅ نفس یا هیڅ ژوندئ مخلوق تر هغو پوري نه مري چې رزق یې پوره نه سي، نو د الله جل جلاله ځخه وبیرېږی او د رزق په طلبولو کې سمه لار اختیار کړی او د رزق طلبول باید تاسي دې ته مجبوره نه کړي چې د الله جل جلاله په معصیت او ګناه یې طلب کړی، ځکه هر هغه څه چې د الله جل جلاله سره دي بېله اطاعته د الله په بل شي سره نه حاصلیږي.

خو د دې حدیث په بیانولو سره زموږ مقصد الهام ؤ چې دا هم د وحیو یو قسم دی.

د وحیو دریم قسم دا دی: چې رسول الله ﷺ ته به جبریل علیه السلام د یوه سړي په شکل سره راغلی او په دغه قسم وحیو کې به اصحابِ کرامو هم دغه سړئ لیدی او دا د دوو نفرو د تفاهم او پوهېدلو دپاره د وحیو هغه تر ټولو آسانه طریقه ده، ځکه دلته د دواړو طرفو په منځ کې تجانُس او یو شئ والی موجود وي او ډیر ځله جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته د دِحیَةُ الکَلبي رضي الله عنه په شکل راغلی دی.

د وحیو ځلورم قسم داسي ؤ: چې د زنګ یا زنګولې د شرنګهاري په شکل سره به یو آواز ؤ، چې د وحیو په اقسامو کې دغه قسم وحيِ د رسول الله ﷺ دپاره هغه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخته طريقه او مشکل قسم د وحيو ؤ، تر داسي اندازې چي په ډير شديد يخ کي به پر رسول الله ﷺ خولې را بهېدلې او که به پر کوم حيوان سپور ؤ د هغه حيوان څنګنونه به پر مځکه کت سوه، يو وخت و رسول الله ﷺ ته دغه قسم وحيِ نازلېدې او د رسول ﷺ مبارک څنګون د زيد بن ثابت رضی الله عنه پر څنګانه پروت ؤ، زيد رضی الله عنه وايي: قريبه وه چي د رسول الله ﷺ د څنګانه د دروند والي په سبب مي څنګون په مځکه ننوزي.

د وحيو پنځم قسم دا دی: چي رسول الله ﷺ به د وحيو راوړونکې ملائکه يعني جبريل عليه السلام په هغه خپل واقعي شکل کوم چي الله جل جلاله پر هغه شکل خلق کړی او پيدا کړی ؤ وليدی او دغه قسم وحيِ و رسول الله ﷺ ته د ټول رسالت په موده کي دوه واره پيښي سوي دي، لکه الله جل جلاله چي په سورة النجم کي ذکر کړي دي.

د وحيو شپږم قسم هغه دی: کوم چي الله جل جلاله د معراج په شپه لوړ تر آسمانو پر رسول الله ﷺ لمنځونه فرض کړل، بيله واسطې بيله ملائکې د پردې تر شا خطاب او خبري کول وه او لکه د موسیٰ عليه السلام سره چي په جبل طور کي څو واره داسي وسوه، چي د الله جل جلاله خبري به يې اورېدلې او هغه عزوجل به يې نه ليدی او دا د وحيو هغه کاملترين شکل او صورت دی. *بيرته قصې ته راسه:*

نو جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته په خپل واقعي شکل او حقيقي صورت فقط دوه واره ښکاره سوی دی چي اول واريې دغه د بعثت په شروع کي ؤ او دوهم وار د إسراء او معراج په شپه ؤ او د دغه اول او دوهم وار په باره کي الله جل جلاله په سورة النجم کي فرمايي:

﴿ مَا كَذَبَ ٱلۡفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾ أَفَتُمَٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدۡ رَءَاهُ نَزۡلَةً أُخۡرَىٰ ﴿١٣﴾

يعني: د محمّد ﷺ زړه خلاف نه وه ورته ويلي، هغه چي جبريل عليه السلام يې په سترګو ليدلی ؤ، آيا تاسي د محمّد ﷺ سره په دغه شي کي چي ده ليدلی دی بحث او جنجال کوی؟ او خامخا محمّد ﷺ بل وار بيا جبريل عليه السلام ليدلی دی، چيري يې ليدلی دی؟ ﴿عِندَ سِدۡرَةِ ٱلۡمُنتَهَىٰ﴾ دا هغه دوهم وار ليدل دي چي د معراج په شپه د سدرةُ المُنتهیٰ د وني يا درختي سره وسوه، چي د دغه تفصيلي بيان به إن شاء الله تعالی د معراج په قصه کي درته راسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه اوسنۍ منظر او مشهد چي رسول الله ﷺ د اول وار دپاره جبريل علیه السلام په خپل واقعي شکل او صورت سره ويني ډير عجيب او نادره حالت ؤ، رسول الله ﷺ له ډيره خوفه پرخپل ځای حيران ولاړ دی هيڅ حرکت نه کوي هري خوا ته چي ګوري آسمان په جبريل علیه السلام ډک دی او دغه ورته وايي:

يا محمّد! أنتَ رسولُ الله وَأنا جبريل.

څه وخت دغه حالت ؤ چي بيا جبريل علیه السلام د ده ﷺ له نظر او ليدلو څخه غايب ﺷﻮ او رسول الله ﷺ د ډيري بيري او خوف په حالت کي کور ته راغلی او ريږدي او وايي: زَمّلوني زَمِلوني، پټ مي کړی، پټ مي کړی.

رسول الله ﷺ په بستر کي ځان پېچلی ؤ چي جبريل علیه السلام وحيِ ورته را وړې او دا وار يې د الله جل جلاله له طرفه رسالت ورته را وړی چي هغه وحيِ د سورةُ المدثر دغه آياتونه وه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ۝١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ۝٢﴾.

يعني: اې هغه څوکه چي د وحيو له بيري دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الهي عذاب څخه يا په الهي عذاب سره وبېروه.

چي دا د خلکو په بېرولو او إنذار سره الهي امر دی او د رسالت درنه وظيفه د رسول الله ﷺ پر غاړه ورولوېدل او نور هم ورته فرمايي:

﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ۝٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ۝٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ۝٥ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ۝٦﴾.

يعني: او خپل رب په لويي سره يادوه او خپل کالي دي پاک وساته، ګناه او بتان پرېږده، يعني: ظاهر او باطن دي بايد پاک وي او داسي احسان او نيکي مه کوه چي بدل يې ډير غواړې.

الله جل جلاله موږ ته لوړ همت را ښيي چي هر شئ که مال وي که دولت، که علم وي که خلکو ته لاړ ښوونه هر څه چي چا ته ورکوې دا نه ښايي چي د هغه عوض او بدل وغواړې بلکه ته بايد د دغه شکر آداء کړې چي الله جل جلاله تا ته دغه نعمتونه درکړي دي.

او فرمايي: ﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ۝٧﴾.

او خپل رب ته صبر کوه، يعني: اوس نو ستا آزارېدل شروع سوه، خلک دي بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزارولو نه پرېږدي ته باید صبر وکړي.

دغه ټول الٰهي امرونه یوازې رسول اللهﷺ ته نه بلکه ټول محمّدي امت ته لار ښوونه ده، نو مسلمان ورور! کوم زحمتونه او تکلیفونه چې د دعوت په لار کې تا ته پېښېږي د هغه په مقابل کې د صبر او تحمله ځخه کار اخله او پوه سه چې دغه د تبلیغ او دعوت عظیم الشانه وظیفه بیله زړه ورتیا او حوصلې، صبر او استقامته ځخه پای ته نه رسیږي.

تر دغه وروسته د وحیو نزول پرله پسې سو او همېشه وحيِ نازلېدلې او بیا د سورةُ المزمل دغه آیاتونه نازل سوه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ۝٢﴾.

یعني: اې هغه څوک چې ځان دي په کالو کې پېچلی دی! په شپه کې لمانځه ته ولاړ سه، بیله لږې حصې ځخه، یعني: شپه په عبادت تیره وه، څوک د شپې څه حصه آرام کوې کومه مضائقه نسته، پروا نه لري.

دا نو ورسول اللهﷺ ته په عبادت کولو سره امر ؤ. او بیا سورةُ الضحی نازل سو:

﴿وَٱلضُّحَىٰ ۝١ وَٱلَّيۡلِ إِذَا سَجَىٰ ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝٣﴾.

یعني: قسم په ځاښت چې روښانه دی او قسم په شپه چې تاریکه سي او ټول شیان په خپله تاریکه کې پټ کړي چې ستا رب ته نه یې پرې ایښی.

یعني: دا چې وحيِ نه نازلېدې دا د اللهﷻ له طرفه ستا پرېښوول او مهجوره کېدل نه دي چې ته یې پرېښوولې بلکه د دې انقطاع ځخه مقصد دا ؤ چې ته مستعد سې، د وحیو د نزول دپاره شوق او استعداد پیدا کړې او پرله پسې آیاتونه نازلېدل او بیا هم اللهﷻ هغه نعمتونه ذکر کړل چې رسول اللهﷺ ته یې ورکړي وه او فرمایي:

﴿وَلَلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لَّكَ مِنَ ٱلۡأُولَىٰ ۝٤ وَلَسَوۡفَ يُعۡطِيكَ رَبُّكَ فَتَرۡضَىٰٓ ۝٥﴾.

او اې محمّده!ﷺ خامخا تا لره آخرت تر دنیا ښه او بهتر دی او ژر ده چې ستا رب به تا ته لویه برخه درکړي پس ته به راضي سې، اللهﷻ نور هم هغه نعمتونه ورته بیانوي چې دهﷺ ته یې پرله پسې ورکړي دي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾﴾

آیا ته یې یتیم نه وې پیدا کړی؟ بې پلاره یې پیدا کړې او بیا یې د پناه ځای درکړی او ته یې داسي پیدا کړی وې چي په شرعه او شرعي احکامو نه پوهېدې او تا ته یې شرعي احکام در وښوول او نبوت یې درکړی (دلته ضلالت د انحراف او دلاري څخه د اوښتلو په معنیٰ نه دی بلکه د ضلال معنیٰ: د عبادت په طریقه نه پوهېدل او د هغې طریقې نه پېژندل دي، چي څوک باید څنګه د الله جل جلاله عبادت وکړي) او ته یې فقیر یا مسکین پیدا کړې او بیا یې غني کړې، نو الله جل جلاله د دغه سورت په نزول سره و رسول الله ﷺ ته اطمینان ورکړی او هغه خپل نعمتونه او احسانونه یې وریاد کړل چي ستا رب هیڅکله تا نه پرېږدي او نه دي مهجوروي بلکه احسان یې هم درباندي کړی دی او نور یې هم درباندي کوي.

ورونو! په جزیرةُ العرب کي تر رسول الله ﷺ او د هغه تر مبارک بعثت د مخه نور خلک هم موجود وه چي د الله جل جلاله پر وحدانیت او یو والي یې عقیده درلودل، مګر دغه خلک چي الله جل جلاله هدایت ورته کړی ؤ شمېر یې کم او لږ ؤ، د دغو لږو خلکو څخه یو زید بن عَمرو بن نُفَیل ؤ، بل عثمان بن حارث او بل ورقه بن نوفل ؤ، دغه درې نفره د بتانو له عبادته بېزاره وه او بد یې ځني راتله، د مشرکانو د کارو څخه په تنګ وه، دغه درې نفره سره کښېنستل او مشوره یې سره وکړه، ویل: دغه د بتانو عبادت خو عبث او بیهوده، غلط او باطل کار دی موږ باید د صحي او حق دین پوښتنه او پلټنه وکړو، نو په اتفاق سره دې خوا او ها خوا ته ګرځي، د لوی عالم پوښتنه کوي چي هغه و دوی ته حق دین او سمه لار ور وښیي، د دغه حق په تلاښ کي عثمان او ورقه بن نوفل نصارا سوه، مګر زید بن عَمرو بیا هم ګرځي غواړي چي پوره اطمینان حاصل کړي، خلکو یو نفر ور وښاوه چي دغه سړئ لوی عالم دی او هغه عالم یهودي ؤ، زید بن عَمرو هغه عالم ته ورغلی او ویل: ستا د دین بیان را ته وکړه چي څنګه دین دي دی؟ هغه عالم هم د خپل دین یهودیت په باره کي معلومات ورکړه د یهودیت عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، زید ورته و ویل: دغه دین حق او الٰهي دین دی؟

هغه و ویل: هو دا هغه حق دین دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زید بن عَمرو ورته وویل: زه څنګه یهودي کېدلای سم؟

عالم و ویل: تر څو چه د الله عزوجل څه غضب درباندي و نه سي ته نه سې یهودي کېدلای ځکه الله عزوجل پر یهودو په غضب سوی دی، که ته غواړې چي یهودي سې د الله جل جلاله غضب به قبلوې بیانو یهودي کېدلای سې.

زید و ویل: زما تېښته د الله جل جلاله له قهره او غضبه څخه ده زه د هغه رضا غواړم او ته مي د الله جل جلاله په غضب اخته کوې، یا! زه تر دې دین تیریم مګر بل څوک یا بله لار را وښیه.

عالم و ویل: بل شئ نه دی را معلوم مګر دا چي حنیف سې.

زید ویل: حنیف څه شي دی؟

عالم و ویل: هغه دا چي مُوَحِّد اوسې.

زید ویل: مُوَحِّد څه شي دی؟

عالم و ویل: د ابراهیم علیه السلام دین حنیف او د توحید دین دی.

زید ویل: د ابراهیم علیه السلام دین څنګه دین دی؟

یهودي و ویل: هغه دین نه دی را معلوم خو یو پخوانئ آسماني دین دی چي اوس بالکل له منځه تللی دی، عالمان یې ټول مړه سوي دي اوس د هغه دین احکام چا ته نه دي معلوم فقط دومره خبر یم چي الٰهي او د توحید دین دی، خو احکام او تفصیل یې نه دي را معلوم.

زید ویل: چي دا هم نه دی در معلوم نو یو بل دین را وښیه.

عالم و ویل: زه تر دغه زیات نه پوهېږم ته و فلاني نفر ته ورسه هغه لوی عالم دی.

زید رهي سو هغه نفر ته ورغلی او ویل: ما ته حق دین را وښیه، څرنګه چي هغه عالم نصراني ؤ نو هغه و ویل: دغه د مسیح علیه السلام دین حق دین دی، د دین عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، دغه عالم چي نصراني ؤ د نصرانیت دین یې په تفصیل ور وښووی.

زید ویل: زه څنګه نصراني کېدلای سم؟

عالم ورته و ویل: ته بېله ضلالته نه سې نصراني کېدلای ځکه نصارا ګمراه سوي دي، که ته غواړې چي نصراني سې څه ضلالت به قبلوې او بیا حساب پر الله دی.

زید ویل: زه له ګمراهیه او ضلالته تښتم او ته مي ګمراهۍ ته کشوې، زه مستقیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثابته لار غواړم.

عالم وویل: زموږ دین دغه دی نور نو ته اختیار لرې.

وروڼو! الله جل جلاله په سورةُ الفاتحه کې فرمایي:

﴿غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧﴾.

یعني: الهي ما ته د هغو کسانو لار مه راښیې چې پر دوی غضب سوی دی چې یهود دي او د ګمراهانو لار مه راښیې، چې نصارا دي. *(بیرته به خپلې قصې ته راسو)*

نو زید هغه نصراني عالم ته و ویل: ښه یوه بله صحي لار او حق دین را وښیه، راهب وویل: بله لار او حق دین نه دي را معلوم، مګر حنیف سې.

زید ویل: حنیف څه شي دی؟

راهب ویل: هغه د ابراهیم علیه السلام دین دی آسماني او د توحید دین دی مګر څرنګه چې د هغه دین عالمان مړه سوي دي چا ته یې د احکامو صحي معلومات نسته.

زید ویل: بیله دغه څخه بل دین را وښیه، عالم و ویل: نور نو د صحي دین معلومات را ته نسته، نور ټول ادیان منحرف او خطا دي زید بن عَمرو په حیرت کي پاته سو چي څه وکړي؟ بیرته مکې مکرمې ته رهي سو او پرلاري د ځان سره وایي: الهي! ته شاهد یې چې زه د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، زه حنیف یم، ټول را ته وایي: چې دغه دین حق دی، څرنګه چې زه یې په نور تفصیل او احکامو نه یم خبر نو دومره وایم چې زه موحِّد او د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، بیله یوه الله بل د هیڅ شي عبادت نه کوم، مګر په دې هم نه پوهېږم چې څنګه لمونځ او عبادت وکړم خو د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، کله چې به زید بن عَمرو غوښتل چې لمونځ او عبادت وکړي نو به یې بیله حسابه رکوع او سجدې کولې، ځکه د عبادت هیڅ طریقه نه وه ور معلومه، د خپله ځانه څخه یې اجتهاد او عبادت کاوه، کله چې مکې مکرمې ته راغلی نو مشرکان هم توحید ته ور بولي او د بتانو له عبادته یې منعه کوي، او وایي: یوازې د الله جل جلاله عبادت کوی، د مکې مکرمې نورو خلکو پرده بد ویل، ناپوه او بیعقل یې بلی خو دئ پر دغه خپل توحید ټینګ ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: زید بن عَمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نُفیل مي ولیدی چې کعبې شریفې ته یې تکیه کړې وه خلکو چې به طواف کاوه د شرک تلبیه به یې ویل، هغو به ویل:

« لَبَّیک اللّهُمَّ لَبَّیک، لَبَّیکَ لاَ شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیک، اِنَّ الحَمْدَ والنِّعمَةَ لَکَ وَالمُلْک، لاَ شَرِیکَ لَک »

پر دغه ځای به زید پرناري کړه بس بس نور مه وایه، مګر هغو به دغه الفاظ هم پر زیاتول:

{اِلاَّ شَرِیکاً هُوَ لک، تَملکُهُ وَ ما مَلَک}

چې دغه الفاظ د شرک الفاظ دي، مګر زید دوی د شرک د تلبیې د ویلو څخه منعه کول.

بل دا چې زید نور مشرکان د مړه سوي حیوان د غوښو د خوړلو څخه منعه کول، ویل هغه حیوان چې په خپله مړ سوی وي غوښې یې مه خورئ او مشرکان یې د بتانو د تَقَرُب یا نژدې والي دپاره د حیواناتو د حلالولو څخه منعه کول.

یعني: کفارو چې به کوم حیوانات د بتانو پر نامه حلالول او دا یې عقیده وه چې دغه قرباني مونږ دغو بتانو ته ور نژدې کوي، زید بن عَمرو له دغه کاره منعه کول او ویل به یې: حیوانات د بتانو پر نامه مه حلالوئ، خلکو چې به پوښتنه ځنې وکړه چې د تقرب دپاره د حیواناتو حلالول ولې منعه کوې؟ ده به ویل: حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي او تاسي یې بل چا ته یا د بل چا پر نامه حلالوئ عقل دا نه قبلوي.

د دغسې کارو غلطیا په عقل سره هم ثابتیږي، حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي، خالق او رازق یې الله دی او مشرکانو به د بت پر نامه یا هغو ته د نژدیکت دپاره حلالول.

مقصد دا چې زید بن عَمرو مشرکان د شرک د بدو او ناوړو کارو څخه منعه کول او دغه زید بن عَمرو تر بعثت پنځه کاله د مخه وفات سو رحمة الله علیه د رسول الله ﷺ سره یې لیدلي دي صحبت یې ور سره کړی دی، مګر د رسول الله ﷺ د بعثت او رسالت وخت یې نه دی نیولی، رسول الله ﷺ د دغه زید بن عَمرو په باره کې فرمایي:

«یُبعَثُ یومَ القِیَامَة اُمَّةً وَحدَهُ »

یعني: دغه زید به د قیامت په ورځ یوازې دئ یو امت را پاڅول کیږي، نور خلک به په مجموعي شکل سره امتونه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ابراهیم علیه السلام امت دی، دا د موسٰی علیه السلام امت دی، دا د عیسٰی علیه السلام امت دی، دغه رنګه ټول خلک امت امت دي، مګر زید بن عَمرو به یوازې د خپل ځان دپاره امت وي او رسول الله ﷺ فرمايي:

« رَأَيتُهُ يَجُرُّ أَثوَابَهُ فِي الجَنَّةِ »

ژباړه: زید مي ولیدی چي په جنت کي خپل کالي کشوي، یعني: په جنت کي اوسیږي، دغه زید بېله نبي بېله رسوله په خپل عقل او خپل کوښښ هدایت او سمي لاري ته ورسېدی. *دا د ورقه بن نوفل د نصرانیت او د زید بن عَمرو د توحید قصه وه.*

په جزیرةُ العرب کي د موحدینو څخه یو بل نفر هم ؤ چي قَس بن ساعده نومېدی، دغه قس د ډېر عمر سړئ ؤ ځیني مؤرخین د ده په عمر کي مبالغه کوي او وايي: عمر يې شپږ سوه کلو ته ورسېدی خو زموږ مقصد يې عمر نه دی بلکه دا مو مقصد دی چي قَس د هغو خلکو څخه ؤ چي دئ په خپله پر توحید ؤ او هم يې نور خلک توحید ته ور بلل او پسله مرګه يې پر را ژوندي کېدلو ایمان درلودی، پر بتانو يې بد ویل او خلک يې دغه خپلي د توحید عقیدې ته ور بلل، څرنګه چي قریشو د ده دغه د توحید عقیده نه زغمله او نه قبلولای سوای نو قَس يې د مکې مکرمې څخه وایستی (فِراره يې کړی) ده په دښت او صحرا کي ژوند کاوه، څرنګه چي دئ پوه، هوښیار او حکیم سړئ ؤ خلک به هلته د ده د ملاقات او مشورو دپاره ورتله، حتّٰی دئ په وعظو او نصیحتو کي یو نثر هم لري او د ده په حکمتو به عربو مثالونه تېرول، د قَس د حِکمتو څخه یو څه داسي دي: دئ وايي:

{مَنْ عَاشَ مَاتَ، وَمَنْ مَاتَ فَاتَ، وَكُلُّ مَاهُوَ آتٍ آتَ}.

او بیا وايي:

« أَيُّهَا النَّاسُ استَمِعُوا وَعُوا، إنَّ فِي السَّمَاءِ لَخَبَراً، وَإنَّ فِي الأَرضِ لَعِبَراً، بَحْرٌ يَغُورُ، وَنُجُومٌ تَغُورُ، وَسَقفٌ مَرفُوعٌ، وَمِهَادٌ مَوضُوعٌ ».

او داسي نور حکمتونه هم لري، څرنګه چي قَس هلته په غرو او دښتو کي یوازې اوسېدی نو وحشي او ځیرونکو حیواناتو الفت ور سره نیولی ؤ، ده ته به راتله او ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ور سره کاوه، تر داسې اندازې چې يو نفر وايي: زه يو وخت قُس بن ساعده ته د مشورې دپاره ورغلم، دئ د اوبو د حوض پر غاړه ناست ؤ او دغه حوض ته د اوبو د څښلو دپاره زمريان هم راتله، خو يوه به د اوبو په څښلو کې تر هغه بل ځان د مخه کاوه، قُس به هغه په لکړه و واهه او ورته ويل به يې: صبر وکړه چې ملګرى دې اوبه وڅښي، او دغه قس هم تر بعثت د مخه وفات سو.

مقصد دا چې په جزيرةُ العرب کې د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه هم څو نفره موحِّدين موجود وه او خلک به يې توحيد ته ور بلل، مګر ويښ زړونه او اورېدونکي غوږونه نه وه چې د دوی آواز واوري، تر څو چې د الله جل جلاله له طرفه محمّد ﷺ په رسالت سره اختيار کړل سو او خلکو ته يې آخري رسالت را وړی او د الله جل جلاله له طرفه وحيِ ورته نازلي سوې، د مخه هغه نور موحِّدين موجود وه مګر اثر او نتيجه يې يا هيڅ نه وه، يا خو لږ او کمه وه، خو د رسول الله ﷺ د رسالت اثر لوی او ابدي اثر ؤ، چې ټوله جزيرةُ العرب او نور ډير ملکونه يې له شِرکه خلاصه کړل او جهان يې د توحيد او وحدانيت په نور ډک کړی.

د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت سره مکلف کېدل

د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته د سورةُ المدثر د اولو آياتو په نزول سره يو شمېر الٰهي امرونه صادر سوه چې دغه امرونه په ښکاره او ظاهره سره ډير بسيط او آسانه اوامر دي خو په حقيقت کې يې مقصد ډير لوړ او اثر يې ډير قوي دی، په دغه نازل سوي آياتو کې رب عزوجل خپل رسول محمد ﷺ ته فرمايي:

اول: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ۝١ قُمْ فَأَنذِرْ ۝٢﴾.

اې هغه څوکه چې د وحيو د هيبته څخه دې ځان په کالو کې پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الله جل جلاله له عذابه وبېروه.

دلته د هر هغه چا انذار او بېرول مقصد دي چې د الله عزوجل د رضاء او اوامرو څخه مخالفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، هر هغه څوک چې په عالَم کې موجود وي هغه باید د خپلو مخالفو اعمالو په بده نتیجه او جزاء داسې وبیرول سي چې په زړه کې یې ربړد او وارخطایي پیدا سي.

دوهم: ﴿ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ ﴾.

او خپل رب په لویي سره یادوه.

د دې مقصد دا دی: چې په مځکه کې باید د هیڅا دپاره کبریاء او لویي نه سي پاته، د هر متکبر او مغرور شان او شوکت مات سي، لویي یوازې او یوازې یوه الله جل جلاله لره ده، بېله الله جل جلاله بل لوی او قوي، عظیم او متکبر نسته.

دریم: ﴿ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ ﴾.

او خپل کالي یا لباس پاک وساته، بد کارونه، ګناه او بتان پرېږده.

مقصد دا چې هر څوک باید په خپله ظاهري او باطني پاکي کې ډېر کوښښ وکړي، خپل نفس باید د ګنهوله نجاسته تر داسې اندازې پاک کړي چې د ده نفس د الٰهي رحمت، هدایت او نُور قابل وګرځي او په بشري ټولنه کې یو مثال او نمونه سي، سالم زړونه و ده ته میلان پیدا کړي او ور جذب سي او هغه مشکوک زړونه د ده په هیبت او فخامت ثابت او سالم وګرځي.

څلورم: ﴿ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ ﴾.

او داسې لږ احسان مه کوه چې بدل یې ډېر غواړې.

د دې آیات څخه مقصد او هدف دا دی: چې یو څوک خپل کوښښ او فعالیت ډېر عظیم و نه بولي، بلکه نور هم همېشه په جِد او جُهد کې وي، د یوه کار تر خلاصولو وروسته د بل کار پر شروع کولو اقدام کوي، د حق د ثابتولو دپاره ډېر جُهد، ډېره تضحیه او قرباني ښندي او بیا هم دغه خپل کوښښونه تر داسې اندازې هیروي لکه هیڅ چې یې نه وي کړي.

او په آخرني آیات کې فرمایي:

﴿ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ ﴾.

او خپل رب لره دې صبر کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته و دې ته اشاره ده چې د معاندينو له طرفه څخه به مخالفتونه او آزارونه، پسخندونه او سپکوالی وينې، تر داسې اندازې چې ستا او ستا د اصحابو د وژلو کوښښونه به کيږي او غواړي به چې ټول هغه کسان چې پر تا را ګرځېدلي دي نيست او نا بود کړي، خو الله جل جلاله ورته فرمايي: چې پر دې ټولو به په پوره قوت او اطمينان، په ډاډ او ثبات صبر کوې، د خپل نفس د نفساني خوندو او لذاتو څخه به د يوه لذت په طمعه نه يې، بلکه د خپل رب عزوجل د رضاء په حاصلولو کې به کوښښ کوې.

الله اکبر! دغه امرونه په ظاهره څومره آسانه او بسيط دي، مګر په عمل کې څومره عظيم او فخيم دي، په خپله په دغو آياتو کې دعوت او تبليغ سته، اول دا چه: د انذار خپله معنٰی او مفهوم دا دی: چې په دنيا کې داسې اعمال سته چې نتيجه يې بده او کوونکي ته يې جزاء ورکول کيږي، حال دا چې هر څوک په دې پوهيږي چې په دې دنيا کې د انسان د اعمالو جزاء نسته، نو د انذار څخه مقصد دا سو چې بيله دې دنيا د ورځو څخه يوه بله داسې ورځ هم سته چې په هغه کې د اعمالو جزاء ورکول کيږي، چې هغه د قيامت ورځ ده او د دې څخه دا معلومه سوه چې بيله دغه دنيوي ژونده يو بل ژوند هم سته، چې هغه د آخرت ژوند دی.

دغه ټول تلاوت سوي آياتونه د بندګانو څخه خالص او صريح توحيد غواړي، هر مسلمان بايد د خپل ځان او خپل نفس رضائيت، د نورو بندګانو رضائيت د الله عزوجل تر رضائيت پوري پريږدې، چې د دغو تلاوت سوو آياتو نتيجه داسې ويلای سو:

اول: توحيد.

دوهم: د قيامت پر ورځ ايمان.

دريم: د نفس پاکوالی، چې د دغه پاکۍ دپاره دوه شيه په کار دي، يو د ګناهو او فواحشو پريښوول او بل د خير او فضائلو د اعمالو ډېرول.

څلورم: ټول کارونه به د الله عزوجل د رضاء دپاره وي.

پنځم: دغه ذکر سوي شيان به ټول پسله هغه څخه وي چې د محمّد ﷺ پر رسالت ايمان ولري، د هغه ﷺ تر قيادت او لارښوونو به لاندي وي.

او بيا نو رسول الله ﷺ د دغو اوامرو د پوره کولو دپاره تر شل کاله زيات جد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

جُهد وکړی، نه یې بیا استراحت کړی دی نه آرام، نه یې بیا د خپل ځان دپاره ژوند کړی دی نه د خپلې کورنۍ دپاره، پاته ټول عمر یې په دعوت إلی الله او جهاد في سبیل الله کې تیر کړی.

د رسالت دروند بارېې پر اوږو اخیستی ؤ د ټولې مځکې لوی امانت یې په غاړه کې ؤ د ټولې عقیدې اصلاح یې وظیفه وه او د دغه کار دپاره یې خو قسمه جهاد کړی دی، د رسالت په درویشت کلنۍ موده کې همیشه په معرکه کې ولاړ ؤ، له کمه وخته چې یې دغه الٰهي امر واوریدی د دغې وظیفې څخه هیڅ شي مشغوله نه کړی، الله دې زموږ او د ټول بشریت له طرفه د خیر بدله او عوض ورکړي.

زموږ را تلونکی بحث ټول د رسول الله ﷺ د اوږده او د مشکلاتو څخه ډک جهاد نمونه ده چې په دغه ټوله موده کې بیا رسول الله ﷺ نه آرام کړی دی نه استراحت او خدیجه رضي الله عنها ته به یې ویل: یا خدیجه! د خوب او آرام، راحت او استراحت وخت تېر سو، د دعوت او جهاد وخت شروع سو.

اوس نو موږ کولای سو چې د رسول الله ﷺ د دعوت موده و دوو زمانو ته و وېشو، چې یوه یې د مکې مکرمې زمانه ده چې تقریباً دیارلس کاله یې په بر کې ونیول.

او بله یې د مدینې منورې زمانه ده چې پوره لس کاله یې دوام وکړی.

او بیا دغه هره زمانه ځان ته خاصې مرحلې لري چې هره مرحله یې د هغې بلې مرحلې څخه په خاصو خصوصیاتو سره فرق او امتیاز لري، نو په دغه اساس موږ کولای سو چې د مکې مکرمې زمانه و درو مرحلو ته و وېشو.

اوله مرحله یې: پټ او سِري دعوت ؤ چې درې کاله یې دوام درلود.

دوهمه مرحله یې: په اهلِ مکه کې ښکاره دعوت ؤ، چې د بعثت د څلورم کال څخه شروع سو او د بعثت د لسم کال تر آخره یې دوام وکړی.

درېیمه مرحله: تر مکې مکرمې دباندې دعوت دی چې د بعثت د لسم کال د آخره څخه شروع سو او بیا یې تر هجرته پورې دوام درلودی.

خو د مدینې منورې د وخت او زمانې مرحلې به بیا پر هغه خپل ځای د تفصیله سره درته بیان سي إن شاء الله تعالیٰ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکي دورې اوله مرحله
یا د سري دعوت درې کلونه

دا معلومه خبره ده چي مکه مکرمه د عربو دیني مرکز ؤ او کعبه شریفه د ټولو عربو دپاره (د دوی د باطل دین) په مقدسه بتانو یا خدایانو ډکه وه، په دغه ځای کي د اصلاح و مقصد ته رسېدل نسبت و هغه لیري ځایو ته سخت او مشکل کار ؤ، دلته او په دغسي ځای کي و داسي فولادي عزم ته احتیاج او ضرورت ؤ چي مشکلات او تکالیف تاثیر نه سي پر کولای او په داسي ځای کي هنر او حکمت دا دی چي په ابتدایي مرحله کي دعوت پټ او سري وي، دا د دې دپاره چي ټول اهل مکې ته ناڅاپه د یوه داسي کار و نه ویل سي چي د دوی هیجان او احساسات را وپاروي.

نو د عقل تقاضاء دا وه چي رسول الله ﷺ په شروع کي اسلام پر داسي چا عرض کړي چي هغه د ده کورنۍ یا په ده پوري منتي خلک وي یا د ده آشنایان وي او هر هغه څوک اسلام ته را وبولي چي په هغو کي د خیر علامې موجودي وي او داسي څوک دعوت کړي چي دئ ﷺ دوی پیژني او دوی دئ ﷺ پیژني، یعني: ده ته دا معلومه وي چي دغه خلک حق او خیر خوښوي او هغو ته بیا دئ ﷺ د صدق او اصلاح په صفت ور معلوم وي او د هغو څخه بیا هغو کسانو د رسول الله ﷺ دعوت قبول کړی چي هغو ته د رسول الله ﷺ په عظمت، د نفس په پاکي او د خبرو په صداقت کي هیڅ شک نه ؤ موجود، چي هغو کسانو ته په اسلامي تاریخ کي د السّابقینُ الأوّلین په نامه سره ویل کیږي، چي د هغو ټولو په مقدمه کي څلور نفره دي:

اول: ام المؤمنین حضرتِ خدیجه بنت خویلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه.

دوهم: د رسول الله ﷺ آزاد کړه سوی مریئ (زید بن الحارثه بن شرحبیل رضي الله عنه) چي زید بن محمّد ورته ویل کېده.

دریم: د رسول الله ﷺ د اکا زوی حضرتِ علي بن أبي طالب رضي الله عنه چي په دغه وخت کي ماشوم او هلک ؤ او د رسول الله ﷺ په کور کي اوسیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: د رسول الله ﷺ خور او صادقه ملګرې ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه.

دغه شلورو نفرو د دعوت په اولو ورځو کې ایمان را وړی دی، اوس به دغه شلور نفره په تفصیل سره درته معرفي سي:

اول: خدیجه بنت خُوَیلد رضی الله عنها د رسول الله ﷺ زوجه چې د مخه معرفي سوې ده و تکرارولو ته یې حاجت نسته.

دوهم: زید بن الحارثه رضی الله عنه چې زید بن محمّد ورته ویل کېده او دا چې رسول الله ﷺ زید رضی الله عنه په زوی واله نیولی ؤ هغه لره یوه قصه سته، هغه دا چې:

دغه زید کوچنیٔ ؤ او په خپله قبیله او کورنۍ کې د خپل مور او پلار سره اوسېدی.

د عربو د قبیلو خو دا عادت او تجارت ؤ چې همېشه به یوې قبیلې پر بلې قبیلې تیریٔ او تجاوز کاوه حیوانات او انسانان به یې ځني بیول، نو یو وخت د دغه زید پر قبیله یوې بلې قبیلې حمله وکړه چې په دغه وخت کې د زید عُمر اته کاله ؤ او زید یې هم د بندیانو په جمله کې بوتلی او بیا یې د مریي په شکل خرڅ کړی.

او په بل روایت کې وایي: زید د اتو کالو ؤ چې مور یې د خپلو دوستانو د لیدلو دپاره د یوې قبیلې څخه بلې قبیلې ته تله او زید یې هم د ځان سره ملګری کړی ؤ، په لار کې د بني القَین قبیله پر ېېښه سوه او زید یې ځني بوتلی، بیا یې د مریي په ډول د حَباشه په بازار کې خرڅ کړی او حکیم بن حزام چې د مکې مکرمې د قریشو څخه ؤ د نورو مریانو سره دَغه زید هم را نیوی او بیا یې خدیجې رضی الله عنها ته په هدیه کې ورکړی، او خدیجې رضی الله عنها بیا د رسول الله ﷺ سره تر واده کولو وروسته و رسول الله ﷺ ته په هدیه کې ورکړی، د زید پلار چې حارثه نومېدی په زید پسې ډېر غمجن ؤ او همېشه د هغه په تلاښ کې ؤ چې چیري به یې پیدا کړي، په دې کې کلونه تیر سوه چې پلار په زوی پسې ګرځي څو په آخر کې دا معلومات ورته وسوه چې زوی یې په مکه مکرمه کې دی نو د خپله وروره سره را رهي سو او مکې مکرمې ته راغلی، زوی یې پیدا کړی او د هغه مالک ته چې محمّد ﷺ دی ورغلی *(البته دا قصه د مخه تربعثت وه)* ویل: یا محمّد! دغه زید زما زوی دی او دیٔ مریی نه بلکه حُر دی خو دښمنانو خرڅ کړی دی، زه اوس راغلی یم او غواړم چې دغه خپل زوی ستا څخه را نیسم، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته و ویل: یا! خرڅوم یې نه مګر یو کار به وکړم هغه دا چې په خپله زید ته به اختیار ورکړم که ستا سره ځي در سره ولاړ دي سي او زما له طرفه بېله قیمته آزاد دی او که زما سره پاتیږي پاته دي سي د زید خوښه او اختیار دی، د زید پلار حارثه په دې خبره ډېر خوشاله سو چې دا ډېر ښه اختیار دی ځکه حارثه پوهېدی که یو چا ته اختیار ورکړل سي چې مریئ پاته کیږې که د پلار سره ځې؟ هغه حتماً د پلاره سره ځي.

رسول الله ﷺ زید را وغوښتی او پوښتنه یې ځني وکړه چې دغه نفر پېژنې؟

زید ویل: هو دا زما پلار دی او دغه بل مي اکا دی (*خبره داسي نه وه چې زید خپل پلار نه پېژندی*) نو پلار خپل زوی زید ته و ویل: زویه! محمّد ﷺ تا ته اختیار درکړی دی دلته د ده سره مریئ پاته کیږې او که زما سره ځې؟

زید و ویل: والله تر محمّد ﷺ هیڅوک نه خوښوم او نه ځوک اختیاروم.

دا تر بعثت د مخه د رسول الله ﷺ اخلاق وه، له دغه ځایه د رسول الله ﷺ اخلاق او ګذاره معلومیږي چې حتّی د مریي سره یې څنګه ښه ژوند، د مهربانۍ او محبته ډکه ګذاره کول.

او زید نور هم و ویل: والله زه ګمان نه کوم چې مور او پلار دي داسي ښه او د محبت ژوند را سره وکړي لکه محمّد ﷺ چې یې را سره کوي.

تاسي دې رحمت، مهرباني او حسن معاشرت ته وګوری چې خیر البشر ﷺ د یوه مریي سره کول، تر داسي اندازې چې هغه مریئ دي دئ ﷺ تر مور او پلار خوښ او اختیار کړي او دغه اخلاق یې د مخه تردې وه چې وحيِ ورته نازلي او د الله جلّ جلاله له طرفه په رسالت سره اختیار کړل سي، نو ځکه به خلکو صادق الأمین ورته ویل او زید پر دې ټینګار کاوه چې د محمّد ﷺ سره پاته کېږم.

د زید پلار حارثه په تعجب کي سو چې دا څنګه کېدلای سي چې یو چا لره دي مالک تر پلار خوښ وي؟ بیا نو رسول الله ﷺ د دې دپاره چې د حارثه زړه مطمئن سي زید یې تر لاس ونیوی او د قریشو په حضور کي یې دا اعلان وکړی چې دغه زید آزاد او حُر دی او بیا یې دا هم ور سره و ویل: چې زید زما زوی دی.

تر اسلام د مخه او د جاهلیت په وختو کي په عربو کي داسي وه چې یو چا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

پَرَدئ څوک خپل زوی وګرځاوه او هغه به په ټولو احکامو او معاملاتو کې داسې سو لکه د ده نسبي او واقعي زوی، یعنې: په میراث، د نکاح په حراموالي او داسې نورو مسائلو کې به واقعي زوی او د فامیل جزء وګرځېدی، نو خود تر دغه ورځې وروسته و زید ته (زید بن محمّد) ویل کېده، ترڅو چې دغه (تَبَنِّي) یعنې د بل چا زوی د ځان زوی ګرځول په اسلام کې منعه سوه.

څرنګه چې پسله بعثته رسول الله ﷺ په دعوت او تبلیغ امر کړل سو او دغه زید د رسول الله ﷺ په کور کې اوسېدی او رسول الله ﷺ اسلام ته دعوت کړی نو زید هم مسلمان سو.

درېیم: او درېیم نفر چې په اسلام مشرفه سوی دی هغه هم د رسول الله ﷺ په کور کې اوسېدی او هغه حضرت علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ.

د رسول الله ﷺ په کور کې د حضرت علي رضي الله عنه د اوسېدلو سبب دا ؤ چې ابوطالب ډېر غریب سو او دا واقعه هم تر بعثت د مخه وه، ابوطالب دومره غریب او مسکین ؤ چې د خپلو اولادو نفقه پر تکلیف وه، خپل اولادونه یې نه سوای مړولای، نو رسول الله ﷺ خپل اکا عبّاس رضي الله عنه ته ورغلی او ویل: اې اکا! ته د ابوطالب په غریبي او مسکنت خبر یې؟ حتّی د خپلو اولادو خواړه او نفقه هم نه لري، که دې خوښه وي ور به سو او موږ به هر یو د ده د اولادو څخه یو یو واخلو چې زموږ سره به اوسیږي، د هغو کفالت به وکړو، یعنې: خواړه او مصرف به یې پر خپل ځان کړو، پر ابوطالب به دغه غریبي څه سپکه سي، عبّاس رضي الله عنه و ویل: دا ډېر ښه فکر دی، نو د عبدالمطلب له کورنیه څخه څو نفره سره یو ځای سوه او ابوطالب ته ورغله ویل موږ دا سره جوړه کړې ده چې موږ به هر یو ستا د زامنو څخه یو یو اخلو او زموږ سره به وي، ابوطالب و ویل: که یو عُقَیل را پرېږدی په نورو کې ستاسې خوښه ده، عُقَیل د ابوطالب مشر زوی ؤ ویل دئ را پرېږدی چې زما سره د ژوند په کارو کې مرسته کوي، دوی هم عقیل ور پرېښاوه او هر یوه د ابوطالب یو یو اولاد د ځانه سره بوتلی، رسول الله ﷺ علي بن أبي طالب رضي الله عنه را وستی، څکه علي رضي الله عنه هغه وخت هم پر رسول الله ﷺ ګران ؤ نو څکه حضرتِ علي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په کور کې تربیه سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت علي رضي الله عنه هيڅ وخت د بت عبادت يا بت ته سجده نه ده کړې ځکه دئ د رسول الله ﷺ په کور کي لوی او تربيه سو او دا چه موږ وايو: علي كَرَّمَ اللّٰهُ وَجهَهُ. د هغه مقصد هم دا دی چي الله جل جلاله د ده مخ مکرم کړی دی، په څه سبب يې مکرم کړی دی؟ ځکه د ده مخ يې د بتانو له عبادته څخه ساتلی دی، دا د دغي جملې د ويلو سبب دی چي موږ د علي رضي الله عنه د نامه سره (كَرَّمَ اللّٰهُ وَجهَهُ) وايو.

نو علي رضي الله عنه هم مسلمان سو، چي دا د رسول الله ﷺ د کورنۍ څخه دريم نفر دی او بيا د رسول الله ﷺ لونو رُقَيّه، زينب، ام کلثوم او فاطمه رضي الله عنهن اجمعين ايمان را وړی، دا د رسول الله ﷺ په کورنۍ کي دننه د ايمان را وړلو ترتيب ؤ.

خو د رسول الله ﷺ تر کورنۍ دباندي هغه اول نفر چي اسلام ته دعوت سوی دی او هغه هم بيله پوښتني او دليله څخه اسلام او ايمان قبول کړي دي، هغه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه دی، رسول الله ﷺ فرمايي: هرڅوک چي مي اسلام ته را بللی دی د اسلام په باره کي يې بحث او نقاش را سره کړی دی، پوښتني او معلومات يې را څخه کړي دي، بيله ابوبکره، فقط رسول الله ﷺ ورته و ويل: زه د الله جل جلاله له طرفه رسول يم، ابوبکر رضي الله عنه و ويل: أشهدُ أنّکَ رسولُ اللّٰه. شاهدي آداء کوم چي ته رسول الله يې، بېله نقاشه، بېله بحثه، بېله پوښتني، چي کله او څنګه؟ او دا يې هم و نه پوښتل چي څنګه دين دی او د کومه راغلی دی، هيڅ پوښتنه يې و نه کړه.

صديق اکبر د اولي لحظې څخه صِدِيق ؤ، دا ولي؟ ځکه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته د رسول الله ﷺ اخلاق او امانت، صِدق او صداقت، پوره ور معلوم وه او رسول الله ﷺ يې پوره پېژندی او دئ پوهېدی چي محمّد ﷺ هيڅکله د حقيقته مخالفه خبره نه کوي او نه يې کړې ده، پسله هغه څخه چي ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه په اسلام مشرفه سو سمدستي يې په تبليغ او دعوت شروع وکړه، څرنګه چي ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د الفت او محبت خاوند ؤ، پوست او نرم سړئ ؤ، ښه اخلاق يې درلودل، د ده د قوم خلک به د ده د علم او تجارت، د ده د ښو اخلاقو او پوهي په سبب ورته را تله نو ده هم د هغو کسانو په دعوت شروع وکړه چي د ده ملګري او مجلسيان وه، د ده رضي الله عنه په دعوت سره په اولو ورځو کي دغه کسان مسلمانان سوي دي: عثمان بن عفان الأموي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبیر بن العوام الأسدي، چې ځوان او د (۱٦) کلو ؤ، عبدالرّحمٰن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، چې د قوم په اساس د رسول الله ﷺ د ماما زوی بلل کیږي، طلحه بن عبیدالله، دغه ټول د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د دعوت په واسطه مسلمانان سوي دي، دغه اته نفره د اسلام اوله ډله او د محمّدي دعوت اول ګلان دي.

دغه کار د واقعي او صادقه مسلمان کار دی، کله چې یې ایمان را وړی په هغه لحظه یې په دعوت شروع وکړه، چې دا د ابوبکر رضی الله عنه صدق او تصدیق دی او دئ رضی الله عنه تر ټول امت غوره او بهتر دی، رسول الله ﷺ د ده په باره کي فرمايي:

«لَو وُزِنَ إِيْمَانُ الأُمَّة بإِيْمَانِ أَبِي بَكرٍ لَرَجَحَ إِيْمَانُ أَبِي بَكر».

یعني: که د ابوبکر ایمان د ټول امت د ایمان سره وتلل سي د ابوبکر ایمان به پر درونددسي او رسول الله ﷺ فرمايي:

« وَاللهِ مَا وَطِئَ الأَرضَ بَعدَ الأَنبِيَاءِ خَيرٌ مِّن أَبِي بَكرٍ»

یعني: والله پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی.

نو د رسول الله ﷺ په شاهدي سره پسله انبیاوو ښخه ښه او بهترین د خلکو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه دی، دا د صدیق اکبر مقام او درجه ده او دا یې فدا کاري وه چې د اسلام په شروع او ابتداء کي یې یوازي د دعوت دپاره دغه خدمت کړی دی چې د عشرهٔ مبشره ښخه پنځو نفرو د ده رضی الله عنه پر لاس اسلام را وړی دی.

او د هغو کسانو ښخه چې په اول او شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي د ځینو نومونه په داسي ډول سره دي: بلال بن رباح الحبشي، د دې امت امین ابو عبیده عامر بن الجراح، ابو سلمه بن عبدالأسد، أرقم بن ابی الأرقم، عثمان بن مظعون او د ده دوه ورونه (قُدامه) او (عبدالله) عبیده بن الحارث بن المطلب، سعید بن زید او د ده ښځه فاطمه بنت الخطاب، چې د عمر بن الخطاب رضی الله عنه خور ده، خَباب بن الأرت، عبدالله بن مسعود او ځیني نور خلک رضی الله عنهم اجمعین، چې دغو نفرو ته السّابقون الأوّلون ویل کیږي، دغه ذکر سوي خلک په پټه مسلمانان سوي وه او رسول الله ﷺ به د تعلیم او ښوونې دپاره په پټه سره یو ځای کول او دین به یې ور ښاوه، ځکه تر اوسه پوري دعوت سرِي او فردي ؤ، کله چې به د دغو مسلمانانو ښخه یوه نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبادت کولو إراده وکړه، نو به یې د مکې مکرمې په شېلو کې د قریشو د سترګو او لیدلو څخه ځان پټ او غائب کړی، هلته به یې په پټه سره د خپل رب عبادت کاوه او بیا چې د دغو مسلمانانو شمېر دیرشو نفرو ته ورسېدی چې په دې عدد کې نارینه او ښځې دواړه داخل وه، بیا نو رسول الله ﷺ د دوی د اجتماع او تعلیم دپاره د دوی څخه د یوه نفر کور اختیار کړی چې دغه کور د أرقم بن ابی الأرقم رضي الله عنه کور ؤ، ویل: دلته به د تعلیم او دیني لار ښوونو دپاره سره یو ځای کیږو.

د سورةُ المدثر تر نزول وروسته پرله پسې وحيِ نازلېدې چې د دغه وخت نازل سوي آیاتونه د نفس پر پاکي او د ګنهو پر پرهېښوولو مشتمل وه، د اور او جنت بیان به پکښې موجود ؤ، مومنان یې په داسې فضاء کې تربیه کول چې د مشرکانو د موجوده ټولني سره یې ډېر فرق درلودی.

د دغې مرحلې دعوت که څه هم سِرّي او فردي ؤ خو بیا هم قریشو ته ځیني اخبار رسیدل، خو د قریشو کومه خاصه پروا نه په کېدل، امام غزالي رحمه الله وایي: د اسلام او اسلامي دعوت ځیني معلومات قریشو ته ورسېدل خو سر یې نه په ګرځاوه، ښایي دوی دا فکر کاوه چې محمّد ﷺ به هم یو د هغو کسانو څخه وي چې د مخه پیدا سوي وه، چې په الوهیت او د الله جل جلاله په حقوقو کې یې خبرې کولې، لکه قُس بن ساعده او زید بن عَمرو بن نُفیل او داسې نور، خو بیا هم د رسول الله ﷺ د اخبار د نشریدلو څخه او د هغه د تاثیره څخه د قریشو په زړو کې بېره پیدا سوه او د ده ﷺ د دعوت مراقبت یې شروع کړی، پر دغه حال درې کاله تیر سوه، بیا هم دعوت سِرّي او فردي دی، په دغه موده کې د مسلمانانو یوه کوچنۍ ډله جوړه سوه چې د دوی په منځ کې مطلق د ورور ګلوی او تعاون ژوند ؤ او بیا داسې وحيِ نازلې سوې چې رسول الله ﷺ یې په دې سره مکلف کړی چې خپل قوم ته د اسلام اعلان وکړه او د دوی د باطل دین په مقابل کې ودرېږه او د دوی د بتانو ماهیت او اهمیت بیان کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکي دورې دوهمه مرحله یا په ښکاره سره دعوت

کله چي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٩٤﴾﴾. [الحجر:۹۴]

يعني: اې محمده! ﷺ جهر او ښکاره کړه هغه شئ چي ته په امر سوی يې او مخ واړوه له مشرکانو څخه يعني: د دوی د خبرو او ويناوو هيڅ پروا مه کوه، په ښکاره ډول سره خپل تبليغ کوه، دوی په تا هيڅ نه سي کولای.

د دغه آيات په نزول سره رسول الله ﷺ امر کړل سو چي اسلام ته دعوت عام کړه، يوازي دا نه چي خپل اقارب، دوستان او هغه څوک چي ستا پر شا وخوا دي هغه اسلام ته دعوت کړه، يا! بلکه عام او ټولو خلکو ته د توحيد او اسلام دعوت شروع کړه، نو د دغې ورځي په سهار رسول الله ﷺ د أبي قُبَيس غره ته وختی.

د أبی قبيس غر هغه کعبې شريفي ته تر ټولو نژدې غر دی کوم چي اوس پر هغه غره قصر جوړ سوی دی او د صفا د غونډۍ سره مبتنی غر دی، دغه غر کعبې شريفي او د قريشو د ناستي ځايو ته ډېر نژدې ؤ او هر څوک چي د کعبې شريفي طرف ته وي د غره شا، يعنيٰ: د غره هغه بل طرف نه ويني، نو رسول الله ﷺ دغه د أبي قُبَيس غره ته وختی او په لوړ آوازيې ناري کړه: (وَا صَبَاحَا، وَا صَبَاحَا)

دغه ناره د قريشو د خطر ناره وه، کله چي به د دښمن لښکر پر راغلی، يا به بل عمومي شر او خطر پيښ سو قريشو به دغه ناره کول، نو قريش د دغې نارې په اورېدلو سره پوه سوه چي خطر دی، پوښتنه يې وکړه چي ناره کوونکی څوک دی؟ ويل صادق الأمين، خلکو په خپل منځ کي سره نارې کړې: هلی ژر سی صادق الأمين دروغ نه وايي خامخا يو خطر سته، نو ټول قريش د أبي قُبيس د غره سره و رسول الله ﷺ ته را ټول سوه، رسول الله ﷺ ورته و ويل: که زه درته ووايم چي د دغه غره تر شا يو مسلح لښکر ولاړ دی او غواړي چي پر تاسي حمله وکړي تاسي يې منی؟ قريشو ويل: هو! موږ هيڅکله ستا څخه خلاف او دروغ نه دي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: زه تاسي د الله جل جلاله له سخت عذابه بېروم او زه تاسي ته د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، دلته نو د رسول الله ﷺ اکا چي نوم یې عبدالعزیٰ او لقب یې ابولهب دی و ویل: (تَبّاً لکَ) تا لره دي هلاک وي د دغه دپاره دي موږ راوغوښتلو، خپل ټول کارونه مو پرېښوول چي ستا دغه خبري واورو او ابولهب نورو خلکو ته و ویل: ځی ځی خپلو کارو ته مو ولاړ سی او خلک بیرته د رسول الله ﷺ څخه رهي سوه او ولاړل، خلک چا په بیرته تلو سره امر کړه؟ د رسول الله ﷺ اکا ابولهب، نو ځکه د ده په باره کي دغه آیاتونه نازل سوي دي:

﴿ تَبَّتْ يَدَآ أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝ وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝ فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝ ﴾.

دا خو ابولهب ؤ چي د اولي ورځي څخه یې خپل ټول عمر د اسلام په دښمني کي تیر کړی دی چي قصې به یې په وروسته کي درته راسي، همدارنګه د ده ښځه چي ام جمیل ورته ویل کېده او د ابوسفیان بن حرب خور وه د اسلام او رسول الله ﷺ سر سخته دښمنه وه، دې به همیشه زوزان لرونکي لرګي یا ښاخلې را وړلې او د هغو زوزان به یې د رسول الله ﷺ په لار کي اېښوول، کټل به یې چي رسول الله ﷺ پر کومه لار تیریږي په هغه لار کي به یې دغه زوزان کښېښوول، چي دغه زوزان د رسول الله ﷺ په مبارکو پښو ننوزي او آزار ورکړي، نو ځکه الله جل جلاله و فرمایل:

﴿وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝﴾

یعني: د ده ښځه به د دوږخ د اور لمبو ته په داسي حال کي ننوزي چي دوږخ ته به د لرګو د بار وړونکې وي.

﴿فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝﴾

ژباړه: د دې په غاړه کي به د اور رسۍ وي.

د دغه آیات شریف په ترجمه کي ډیر مفسرین وایي: چي په دوږخ کي به د دې په غاړه کي د اور امیل یا غاړګۍ وي ځکه دې یوه ډیره قیمت بها غاړګۍ یا امېل درلودی او دې به په لات او عزیٰ سره قسم یاداوه چي زه به دغه خپل امېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمّدﷺ په دښمنۍ کي مصروفوم، نو اللهﷻ به د دغه عمل په عوض او پر ځای په دوږخ کي د اور امیل یا غاړکۍ ورپه غاړه کړي او د دې بد بختي مرګ په ډیر عجب شکل سره پېښ سو، هغه دا چي دې یو وخت د بوټو یا لرګیو بار را اخیستی ؤ، پړلاري سترې سوه نو یې دغه بار پر یوه لویه ډبره کښېښاوه چي ځان هوسا کړي، د اللهﷻ په امر سره د بار رسۍ د دې په غاړه کي غوټه سوه او بار د ډبري شا ته ولوېدی.

نو څه پېښه سوه؟ د ډبري یوه طرف ته بار ځړېږي او بل طرف ته د ابولهب ښځه ځړېږي، دواړه په یوه رسۍ تړلي دي او رسۍ د دې په غاړه کي غوټه ده ترڅو چي هغه خبیث روح او نَفَس یې وخوت.

دا د ابولهب د ښځي مرګ ؤ او د ابولهب د مرګ قصه به په وروسته کي واورئ.

او بیا د سورۀ الشعراء د (۲۱۴) نمبر آیات په نازلېدلو سره چي اللهﷻ فرمایي:

﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾﴾

یعني: اې محمّده!ﷺ د اللهﷻ له عذابه څخه ستا نژدې خپلوان و بېروه.

نو رسول اللهﷺ بني هاشم، بني عبدالمطلب او خپل قریبان په خپل کورکي سره را ټول کړه چي د مُطلّب بن عبد مناف د اولادې څخه هم څو نفره پکښې موجود وه او د ټولو نفرو شمیر (۴۵) نفرو ته رسېدی، کله چي رسول اللهﷺ د خبرو کولو إراده وکړه د مخه تردې چي رسول اللهﷺ خبري شروع کړي ابولهب په خبرو شروع وکړه او ویل: یا محمّد!ﷺ که تا موږ د دې دپاره را ټول کړي یو چي ستا د دین بیان راته وکړې نو خبري مه کوه موږ یې نه اورو او پوه سه چي ستا قوم د ټولو عربو قوت او طاقت نه لري، رسول اللهﷺ ولیدل چي وخت او موقع د خبرو کولو دپاره نه دي مناسب نو چپ سو او څه یې و نه ویل، څو ورځي وروسته یې بیا خپل اقرباء سره را ټول کړه، مهماني یې ورته جوړه کړه، پسله عزته او احترامه، پسله خوړلو او څښلو رسول اللهﷺ په خبرو شروع وکړه او وې فرمایل:

«الحمد لله أحْمَدُهُ، وأستَعِينُهُ، وأُومِنُ بِهِ، وَأتَوَكَّلُ علَيه، وأشهدُ أن لا إله إلا الله وحده لاشريکَ لهُ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا يې وفرمايل: هيڅ رائد او قائد خپل قوم ته درواغ نه وايي، زما دي قسم په هغه الله وي چې بېله ده څخه بل الله نسته چې زه تاسي ته خاص رسول الله يم او نورو ټولو خلکو ته عام رسول الله يم، په والله تاسي داسي مرئ لکه چي بيدېږئ او بيا داسي را ژوندي کېږئ لکه چي را ويښېږئ او ستاسي سره ستاسي د عملو حساب کېږي او تر حساب وروسته يا ابدي جنت دئ يا ابدي اور.

ابوطالب وويل: موږ ستا نصيحت واورېدئ او ستا د خبرو پوره تصديق کوو او ستا سره مرسته او معاونت کول زموږ ډېر خوښ دي، دغه حاضر نفر ستا د پلرو زامن دي او زه د دوئ څخه يو نفر يم، خو زه تر دوئ ټولو د مخه و هغه کار ته حاضريم چي ستا خوښ وي، په هرڅه چي امر کړه سوئ يې پر هغه اقدام وکړه په والله زه به هميشه ستا څخه دفاع کوم، خو دا بيا بله خبره ده چي زما زړه دا نه خوښوي چي د عبدالمطلب دين پرېږدم.

ابولهب وويل: والله دا بد کار دئ د مخه تر دې چي نور خلک يې منعه کوي تاسي يې منعه کړئ، ابوطالب وويل: يا! والله ترڅو چي ژوندي يو د ده دفاع به کوو.

او بيا رسول الله ﷺ د اسلام او توحيد په باره کي خبري وکړې او هر يوه ته يې د هغه په نامه سره خطاب کاوه او وې فرمايل:

يا بني کعب بن لؤئ! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

يا بنی مُرّه بن کعب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

يا بني عبد شمس! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

يا بني عبد مناف! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

يا بني عبدالمطلب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

هر يوه ته يې د هغه په نامه سره جلا جلا خطاب کاوه، حتّى خپلو عمه ګانو ته يې د هغو په نامه سره خطاب کاوه، او ويل: يا صفيه بنت عبدالمطلب! د الله له طرفه هيڅ نه سم در سره کولای زه مو د الله جل جلاله له عذابه نه سم خلاصولای، خپل ځانونه په خپله خلاص کړئ، يا فلان، يا فلان، هر يو په نامه يادوي، تر څو خپلي لور حضرت فاطمه رضي الله عنها ته يې وويل: يا فاطمه! د دنيا د مال څخه چي ستا خوښ وي هغه را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغواړه، مګر د الله جل جلاله له عذابه دي نه سم خلاصولای، هر یو یې جلا جلا په خپل دین او اسلام خبر کړی او ټوله یې د الله جل جلاله له عذابه و بېرول.

اوس نو د دغو اقرباوو څخه څوک اسلام ته داخل سوه او څوک نه سوه داخل، د هغي جملې څخه چي په اسلام مشرفه سوه یوه هم صفیه بنت عبدالمطلب د رسول الله ﷺ عمه وه، چي د زبیر بن العوام رضی الله عنه مور ده او رسول الله ﷺ نور هم په ښکاره سره خپل دعوت او تبلیغ ته دوام ورکړی، خو د قریشو عکس العمل د دغه دعوت په مقابل کي دا ؤ چي رسول الله ﷺ ته یې شا ور وګرځول او د ده ﷺ دعوت یې نه قبلاوه او ویل یې: مونږ هغه دین نه سو پرېښوولای چي د پلرو او نیکه ګانو څخه را پاته دی او اوس زمونږ د ژوند عادت او رواج ګرځېدلی دی.

دلته نو رسول الله ﷺ دوی دې ته متوجه کړه چي تاسي باید خپل فکرونه او عقلونه د ړانده تقلید او بې سنجولو متابعت له قیده آزاد کړی، د عقل او منطق څخه کار واخلی او ویل: دغه بتان چي تاسي د هغو عبادت کوی نه ګټه در رسولای سي نه ضرر او دا چي ستاسي پلرو او نیکه ګانو د هغو عبادت کاوه دا عذر نه دی دا فقط ړوند تقلید دی.

کله چي رسول الله ﷺ د دوی پر آلهه یا خدایانو عیبونه وویل، ضعیفه او بې وسه یې وبلل او ویل: دا چي ستاسي پلرو او نیکه ګانو د هغو عبادت کاوه ستاسي پلرو د عقله څخه کار نه دی اخیستی، دغه خبري پر کفارو ډیري درنې سوې، قریش ټول په قهر او غضب سوه ځکه اوس په لوړ آواز سره اوري چي مشرکان او د بتانو عبادت کوونکي ګمراه دي، دغه خبري لکه یوه صاعقه یا تکه چي پر را ولوېدل، د مکې مکرمې په آرامه فضاء کي زلزلې شروع سوې، قریش سره یو ځای سوه چي د دغه طوفاني انقلاب مخه ونیسي، بیربړي چي زمونږ رواجونه او موروثات به له منځه ولاړ سي مګر اوس د داسي چا په مقابل کي چي په صادق الأمین سره مشهوره دی څه وکړي؟ هغه داسي څوک دی چي د بشریت او ښو اخلاقو یو اعلیٰ مثال دی، د ده په مثل سره یې نه په خپل او نه د خپلو پلرو په عصر کي څوک لیدلی ؤ اوس حیران پاته دي چي څه وکړي؟

نو قریشو سره و ویل: دا څوک دی چي محمّد ﷺ د هغه په قوت او ساتنه دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت پیدا کړی چې زموږ خدایان بې قدرته او عبث وبولي؟

دا معلومه خبره وه: هغه څوک چې د محمّد ﷺ ساتنه او حفاظت یې کاوه هغه ابوطالب ؤ، قریشو پسله ډیرو مشورو بله لار نه کړه پیدا بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ اکا ابو طالب ته ورسي او د هغه څخه دا غوښتنه وکړي چې خپل وراره دې د دعوت له کاره منعه کړه او ورته و وایي چې دغه د ده ﷺ دعوت چې وایي: خپل آلهه یا خدایان پریږدی او هغه تاسي ته د نفعي یا ضرر رسولو قدرت نه لري، دا زموږ خدایانو ته بد ویل او ښکنځل دي او په عین حال کي په دغو خبرو کي زموږ د پلرو هغه چې پر دغه دین وه ګمراهي او نا پوهي هم بیانیږي.

د قریشو دا فکر خوښ سو او ژر یې د هغه په عملي کولو شروع وکړه، د قریشو د اشرافو څخه یوه ډله ابوطالب ته ورغله او ورته ویې ویل: یا ابا طالب! دغه ستا وراره زموږ آلهه په بده سره یادوي او زموږ دین غلط بولي، زموږ عقیده باطله بولي، زموږ پلرونه چې پر دغه دین وه ګمراهان بولي او موږ پوهیږو چې هغه ستا په ساتنه کي دی، یا دئ زموږ څخه منعه کړه چپ یې کړه چې زموږ خدایانو او دین ته بد نه وایي یا موږ او دئ سره پریږده څکه ته هم دغه زموږ پر دین او د ده مخالف یې.

ابوطالب د دوی ښه پوست او نرم جواب وکړی او دوی هم څني ولاړل، خو رسول الله ﷺ پر هغه خپل حال ؤ د الله جل جلاله د دین اظهار او بیان یې کاوه او خلک یې دعوتول، خو د قریشو څخه یې په ظاهري شکل د ده اکا ابوطالب او د عبدالمطلب اولاده ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت د اورېدلو څخه
د حاجيانو د منعه کولو دپاره د قريشو مشورې

په دغه موده کي قريشو ته يو بل مهم کار پيدا سو، هغه دا چي د دعوت پر ښکاره کېدلو فقط څو مياشتي تيري سوي وې چي د حج موسم را نژدې سو او قريش پوهېدل چي د عربو مختلفي ډلي د مختلفو ځايو څخه مکې مکرمې ته راځي نو دوی و ويل: موږ بايد خامخا داسي يوه خبره ولرو چي د محمّدﷺ په باره کي يې نورو عربو ته وايو، دا د دې دپاره چي د محمّدﷺ دعوت د نورو عربو پر زړو تاثير و نه کړي، نو د قريشو مشران و وليد بن مغيره ته را ټول سوه او په دغه باره کي مشوره ور سره کوي چي موږ بايد خلکو ته د محمّدﷺ په باره کي څه و وايو؟

وليد و ويل: هو په اتفاق سره بايد يوه خبره جوړه کړی او ټوله به هغه يوه خبره کوی، مختلفي خبري به نه کوی ځکه په مختلفو خبرو کي يوه ډله هغه بله ډله درواغجنه کوي او د يوې ډلي خبري د هغي بلي ډلي په خبرو رَدېږي، قريشو ويل: نو ته و وايه چي خلکو ته به څه وايو؟ وليد ويل: يا! تاسي و واياست زه به غوږ درته ونيسم، قريشو و ويل: خلکو ته به وايو چي کاهن دی، وليد و ويل: يا والله کاهن نه دی، موږ کاهنان ليدلي دي د ده په خبرو کي نه دکاهنانو سجعه سته نه زَمزَمه، قريشو ويل: داسي به وايو چي ليونئ دی، وليد ويل: لېونئ هم نه دی، موږ لېونتوب ليدلی دی او را معلوم دی، نه د لېونتوب وسوسه پکښي سته نه يې خُرافات، قريشو ويل: نو به وايو چي شاعر دی، وليد ويل: شاعر هم نه دی، موږ د شعر ټول اقسام پيژنو، رِجز او هَجز، قُريض او مَقبوض، مبسوط او د شعر نور ټول اقسام را معلوم دي، د ده خبري شعر نه دی، قريشو ويل: نو به وايو چي ساحر دی، وليد و ويل: ساحر هم نه دی، موږ ساحران او د هغو سحر ليدلی دی، نه د هغو پوکل پکښي سته او نه د هغو غوټه کول.

قريشو ويل: نو څه و وايو؟ وليد و ويل: والله د ده خبري خوږې دي، د خبرو رېښې يې خوشبويه دي او ښاخونه يې مېوه لرونکي دي، د ده په باره کي چي تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرڅه و ویل، معلومیږي چي ټول ناحقه او باطل وایاست، قریشو و ویل: نو هغه ستا ښه او روښانه نظر را ته و وایه، ولید و ویل وخت راکړی چي فکر پکښي وکړم، ولید فکر واهه، واهه څو په آخر کي یې و ویل: معقوله خبره دا ده: چي و وایاست ساحر دی، داسي خبري کوي چي په هغه سره زوی او پلار جلا کوي، ورور او ورور جلا کوي، ښځه او خاوند جلا کوي، سړئ او خپله قبیله جلا کوي، پسله هغه چي د قریشو پر دغه خبره اتفاق او مصلحت وسو نو یې د هغې پر عملي کولو اقدام وکړی.

د حج د موسم په وخت کي قریشو د مکې مکرمې پرلارو نفر کښېنول، هرڅوک چي به مکې مکرمې ته را تله هغه به یې بېرول او ورته ویل به یې چي په موږ کي یو داسي ساحر پیدا سوی دی چي په خپلو خبرو پلار او زوی سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خپل خاوند سره جلا کوي، پام کوی چي خبري یې وانه وری او د دې کار مشرتوب ابولهب پر غاړه واخیستی، کله چي به رسول الله ﷺ د حج د موسم په وخت کي خلک ویوه الله جل جلاله او وحدانیت ته دعوتول ابولهب به په پسې ؤ او دغه به یې ویل: د ده خبري مه منی دا د دینه اوښتی او کذاب دی (العیاذ بالله) او د دې کار نتیجه دا سوه چي د دغه موسم راغلو عربو د ځانه سره دغه خبر خپلو وطنو ته یووړی او د رسول الله ﷺ د دعوت خبر د عربو په ټولو وطنو او قبیلو کي نشر سو.

د دعوت د چپولو دپاره د قریشو قسم قسم طریقې

کله چي قریشو ولیدل چي محمّد ﷺ د خپله دعوته څخه لاس نه اخلي نو بیا سره کښېنستل او په دې باره کي یې فکر وکړی، د دعوت د منعه کولو دپاره یې ډېري خبري وکړې او ډېري لاري چاري یې وسنجولې او د هغو د عملي کولو دپاره یې فیصلې وکړې چي د هغو فیصلو خلاصه به درته بیان سي:

لومړۍ: په مسلمانانو پسخند او ملنډي وهل، مسلمانان خوار او ضعیفه بلل، پر هغو مسخرې کول، پر هغو خندل او درواغجنان بلل، چي په دې کارو سره یې د مسلمانانو ښویَوَل مقصد وه او د دوی معنوي قواوي یې ور ضعیفه کولې، پر رسول الله ﷺ یې بېځایه تهمتونه ویل، سپکي او نالایقي خبري یې ورته کولې، د مجنون او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیوني په نامه سره به یې ناړې ور وهلې، الله جل جلاله په سورة الحِجر کې فرمايي:

﴿وَقَالُواْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِي نُزِّلَ عَلَيۡهِ ٱلذِّكۡرُ إِنَّكَ لَمَجۡنُونٞ ۝٦﴾. [الحجر: ٦]

يعني: دغو کفارو به محمّد ﷺ ته ویل: اې هغه څوک چې پر هغه قرآن نازل سوی دی، بیشکه ته خامخا لیونئ یې.

او ځیني وختونه به یې ورته ویل: ته ساحر او کاذب یې (العیاذ بالله) الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَعَجِبُوٓاْ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٞ مِّنۡهُمۡۖ وَقَالَ ٱلۡكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٞ كَذَّابٌ ۝٤﴾. [ص: ۴]

يعني: کفار د دې څخه تعجب کوي چې د دوی له جنسه او د دوی له قومه دوی ته بېرووونکی (رسول) راغلی دی او دغه کافران وايي: چې دغه بېرووونکی (رسول) ساحر کوډګر درواغجن دی.

کله چې به رسول الله ﷺ یو ځای کښېنستی او د ده پر شا و خوا به د ده ﷺ هغه ضعیفه اصحاب ناست وه، کفارو به پسخندونه په وهل او ویل به یې: دغه خوار او ضعیفه خلک د ده مجلسیان دي؟

دوهم: د رسول الله ﷺ پر تعالیمو او لار ښوونو شُبهات پیدا کول او د حقیقت څخه لیرې درواغ پورې تړل او پر اسلامي تعلیماتو بېځایه ایرادونه نشرول، حتّی د رسول الله ﷺ پر شخصیت د شُبُهاتو او ایراداتو نشرول او دا نشریات دومره ډېر وه چې عامو خلکو د رسول الله ﷺ د دعوت په حقیقت کې د فکر کولو وخت او مجال نه درلودی او قرآن مجید ته یې اساطیر الأولین (پخوانی قصې) ویل او ویل به یې چې دغه قرآن یو انسان ور ښیي او ویل به یې دا څنګه رسول دی چې خواړه خوري او په بازارو کې ګرځي، خو په قرآن مجید کې د کفارو د دغه ټولو ایراداتو رَد موجود دی.

درېیم: د قرآن مجید سره په پخوانیو قصو معارضه کول، چې خلک به یې د قرآن مجید د اورېدلو څخه په هغو قصو مشغوله کول او داکار یې د نضر بن الحارث په واسطه سره کاوه چې تفصیل به یې په وروسته کې درته راسي.

څلورم: مساومات، يعني: د رسول الله ﷺ سره داسي خبري وکړي چې څه راکړه او څه واخله، د دې څخه مقصد دا دی چې شرک او اسلام سره ګډ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: مشركان د خپل شرک څه کارونه پرېږدي، او رسول الله ﷺ د خپل دين او دعوت څه کارونه پرېږدي. *دا خو د کفارو فيصلې او عمل ؤ.*

خو پر دغه سربېره مشرکانو وليدل چې دعوت نور هم نشرېږي او د خلکو توجه ور اوړي، قريش په بېره کې سوه چې دا قصه نوره هم پسې اوږدېږي او دوی يې مخ نيوی نه سي کولای، قريبه ده چې د اسلام او مسلمانانو د دعوت مسئله پر ټوله مکه غالبه سي، نو د قريشو مشرانو دا مشوره او اتفاق وکړی چې داسي يوه کار ته به محمّد ﷺ را وبولو چې تراوسه مو هغه پيشنهاد نه دی ورته کړی، نوې خبره ده ښايي دا را سره ومني.

د قريشو ټولو مشرانو دغه خبره خوښه کړه او رسول الله ﷺ يې د قريشو د مشرانو سره د ملاقات دپاره ور وغوښتی، سرور کائنات ﷺ هم ورغلی، قريش ورته کښېنستل او ويل: يا محمّد! هر پيشنهاد چې مو درته وکړی تا نه کړی قبول اوس يوه نوې طريقه درته وايو او دا دي هم تا ته معلومه وي چې دغه نوې طريقه موږ ته ډېره سخته او مشکله ده، رسول الله ﷺ وفرمايل: واياست دغه نوې خبره مو څه شي ده؟

قريشو وويل: موږ وينو چې ته پرخپله خبره ټينګ يې، نو به يو بل اتفاق وکړو، هغه دا چې يوه ورځ ته زموږ د آلهه يا خدايانو عبادت کوه او يوه ورځ به موږ ستا د الله عبادت کوو سره برابر به يو، يوه ورځ ته زموږ پر دين سه او يوه ورځ به موږ ستا پر دين يو (چې دغه هغه مساومات دي) رسول الله ﷺ وفرمايل: دا د دين کار دی دا اختياري معامله نه ده، داسي نه سي کېدلای، قريشو ويل: موږ به يوه هفته ستا د الله عبادت کوو او ته يوه ورځ زموږ د خدايانو عبادت کوه، بيا هم رسول الله ﷺ نه کړه قبوله او ويل: دا څه بې معنٰی خبري دي، دا لوبي او مسخرې دي؟ آلهه يا خدايان داسي وي چې يوه ورځ يې تابع او بله ورځ يې منکره ياست؟

ابن اسحاق رحمه الله وايي: رسول الله ﷺ پرکعبه شريفه طواف کاوه چې اسود بن مطلب، وليد بن مغيره، اميه بن خلف، عاص بن وائل، چې دغه ټول د قريشو لوی لوی مشران دي و رسول الله ﷺ ته و درېدل او ويل: يا محمّد! ﷺ راسه موږ به د هغه چا عبادت کوو چې ته يې عبادت کوې او ته د هغه چا عبادت کوه چې موږ يې عبادت کوو، که ستا معبود زموږ تر معبود ښه او بهتر ؤ موږ به هم په هغه کي خپله حصه اخيستې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او که زموږ معبود ستا تر معبود ښه او بهتر ؤ تا به هم د هغه څخه خپله حصه اخيستې وي، الله جل جلاله د دوی په باره کي سورةُ الکافرون نازل کړی چي رب عزوجل فرمايي:

﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴿٦﴾﴾.

الله عزوجل دغه د مشرکانو مساومات يا مفاوضات په دغه قاطعه او جازمه فيصله سره ور رَد کړل، خو دغه مساومات د يوه يا دوو وارو دپاره نه دي سوي بلکه دغه خبري د مشرکانو له طرفه څو واره او تکراراً سوي دي خو په هر وار کي به بې فايدې وې ځکه دا امکان نه لري چي هلته مشترک عبادت موجود وي چي هم دي الله جل جلاله منم او هم د ډبرو بتان او د الله جل جلاله دا قول هم په دغه باره کي نازل سو چي فرمايي:

﴿وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾﴾. [قلم/ ۹]

يعني: که ته د دوی طرف ته لږ ور واوړې دوی تيار او آماده دي چي ستا طرف ته در واوړي، مګر يا! دا د عقيدې مسئله ده په عقيده کي هيڅ نرمتيا او مراعت امکان نه لري، د عقيدې کار بايد خامخا واضح، صريح او ښکاره وي، د عقيدې په کار کي ببره، نرمي، غوړه مالي، د يو چا لحاظ او مراعت هيڅ او بالکل نه ځايېږي.

د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل

د بعثت د څلورم کال په شروع کي مشرکانو د دعوت د چپولو او منعه کولو دپاره دغه ذکر سوي طريقې يوه پسله بلي عملي کولې، پر دې کار څو مياشتې تيري سوې چي فقط دوی د خولې د خبرو څخه کار اخيستی، د مسلمانانو په آزارولو او عذاب ورکولو يې شروع نه وه کړې، خو دوی وليدل چي دغه طريقې د اسلامي دعوت په منعه کولو او چپولو کي بې فايدې دي او هيڅ نتيجه نه ورکوي، نو د بل وار دپاره بيا د قريشو سرداران او مشران سره را ټول سوه چي د دې مجلس او شورى د اعضاوو شمېر پنځه ويشت نفره ؤ او د دې مجلس رئيس ابولهب د رسول الله ﷺ اکا ؤ، پسله ډېره فکره او پسله ډېرو مشورو دې مجلس د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرضد ډیر جازم او قاطع تصامیم ونیول، ویل: هرڅوک به د اسلام او مسلمانانو سره په مقابله او جنګېدلو کي خپل ټول قدرت او پوره طاقت استعمالوي، د محمّد ﷺ په آزارولو کي به هیڅ دریغ او کوتاهي نه کوي او هغه کسان چي اسلام ته داخل سوي دي یا نوي داخلیږي هغو ته به سخت سخت عذابونه او تکلیفونه ورکول کیږي، دغه مادې تصویب سوې او د هغو د عملي کولو د پاره تصمیمونه ونیول سوه.

اوس خو د نورو مسلمانانو سره خاصتاً د هغه ضعیفي طبقې سره د دغو مقرراتو عملي کول آسانه کار ؤ مګر رسول الله ﷺ چي د ډیر وقار او دبدبې خاوند دی، خوږ شخصیت یې دی، د دوستانو او دښمنانو په سترګو کي لوی او محترم دی، د داسي چا سره څوک بیله عزته او احترامه نه سي مخامخ کېدلای، د داسي چا په مقابل کي بې ادبي او سپکي خبري کول بېله رذیل او بې شرفه خلکو بل څوک نه سي کولای او پر دې ټولو سر بېره محمّد ﷺ د ابوطالب په ساتنه کي دی او ابوطالب د مکې مکرمې د خاصو مشرانو څخه دی، هیڅوک د هغه یوه هګۍ ځان ته حلاله نه سي بللای او محمّد ﷺ د هغه وراره دی، دغه کیفیت قریش په تردُد کي واچول مګر بیا هم ترکومه وخته د دغه دعوت په مقابل کي چي د دوی دیني زعامت او مشرتوب، دنیوي صدارت او آمریت یې په خطر کي اچولي دي صبر وکړي؟.

د رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو آزارول

اوس نو د مشرکانو له طرفه د رسول الله ﷺ آزارونه شروع سوه چي د دغه آزاروونکو مشري د ابولهب پرغاړه وه، ابولهب خو هغه څوک دی چي د رسول الله ﷺ سره یې د اولي ورځي څخه د مخه تردې چي قریش د هغه د عداوت په باره کي فکر وکړي دښمني شروع کړې وه، د صفا د غونډۍ د نارې په ورځ دئ ؤ چي رسول الله ﷺ ته یې ناوړه جواب و وایه او خلکو ته یې د بیرته تللو امر وکړی، په ځینو روایاتو کي راغلي دي: کله چي رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ د خپل رسالت اعلان وکړی ابولهب یوه ډبره واخیستل غوښتل یې چي په هغه سره رسول الله ﷺ و وُلي.

همدارنګه د بني هاشم په مجلس کي ابولهب ؤ چي رسول الله ﷺ یې د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت او بیانولو څخه منعه کړی، دغه ابولهب تر بعثت د مخه د خپلو دوو زامنو دپاره چې عُتبه او عُتیبه نومېدل د رسول الله ﷺ دوې لوڼې رُقَیّه او ام کُلثوم په نکاح کړې وې، کله چې رسول الله ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو ابولهب خپل زامن د رسول الله ﷺ د لوڼو په طلاقولو سره جبراً او قهراً امر کړل، ترڅو چې هغو هم تر واده کولو د مخه طلاقې کړې او کله چې د رسول الله ﷺ دوهم زوی عبدالله وفات سو ابولهب په ځغستا خپلو نورو مشرک ملګرو ته ورغلی او دا زېری یې پر کاوه چې محمّد ﷺ ابتر یعني: (بې زویه) سو، او دا مو مخ کې درته و ویل کله چې به رسول الله ﷺ د حج په موسم کې نورې قبیلې اسلام ته دعوتولې ابولهب به تر شا په پسې ؤ او خلکو ته به یې ویل: د ده خبرې مه منی دا د دینه اوښتی او درواغجن دی (العیاذ بالله) په یوه روایت کې راغلي دي چې یوازې پر دغو خبرو یې کفایت نه کاوه بلکه رسول الله ﷺ به یې په ډبرو هم ویشتی ترڅو چې د رسول الله ﷺ تر پښو به وینې بهېدې.

د ابولهب ښځه چې ام جمیل ورته ویل کېده او نوم یې اروٰی بنت حرب بن امیه ؤ او د ابوسفیان خور وه د رسول الله ﷺ په دښمنۍ کې تر خپل مېړه ابولهب کمه او پاته نه وه، د شپې به یې زوزان را وړل او د رسول الله ﷺ په لار او د کور په دروازه کې به یې د دې دپاره ورته اېښوول چې د ده ﷺ په مبارکو پښو ننوزي.

د ابولهب ښځه یوه بد خولې او د اوږدې ژبې خاونده وه، پر رسول الله ﷺ به یې تهمتونه ویل او بې ځایه خبرې به یې پرکولې، د فتنې اور ته به یې پکه وهل، د رسول الله ﷺ پرضد چې هرڅه پرخوله ورتله هغه به یې ویل، نو ځکه قرآن مجید دا د حمّالهٔ الحطب په نامه سره یاده کړې ده.

کله چې دې واورېدل چې د دې او د دې د مېړه په باره کې قرآن نازل سوی دی چې هغه د تبت یدا سورة دی نو رسول الله ﷺ ته ورغله چې هغه د کعبې شریفې سره ناست ؤ او ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم ور سره ؤ، د دې په لاس کې یو مټ شګې هم ور سره وې غوا ړې چې په دغه شګو رسول الله ﷺ و وُلي، کله چې دا ورته و دررېدل الله جلّ جلاله د دې پر سترګو د رسول الله ﷺ لیدل منعه کړه، نو دې و ویل: یا ابا بکر! ملګری دې چیرې دی؟ زه خبره سوې یم چې ده پر موږ بد ویلي دي، په والله که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې وليدی په دغو شکو به يې پرخوله وولم او والله زه شاعره يم.

او بيا يې وويل:

(مُذَمَّمًا عَصَيْنا * وَامرُهُ أَبيْنا * وَدِينُهُ قَلَيْنا)

يعني: موږ د مذمّم نافرماني کړې ده او د ده امر نه قبلوو او د ده د دين سره مو مقاطعه کړې ده.

د محمّد پر ځای يې مذمّم و وايه او بيا رهي سوه، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا ته يې نه ليدلې؟

رسول الله ﷺ وفرمايل: هو زه يې نه ليدلم، الله عزوجل دا پر ما ړنده کړل.

هغه د رسول الله ﷺ اکا ابولهب ؤ چي هغه ناوړه کارونه يې کول او دغه يې ښځه وه او په عين وخت کي دوی د رسول الله ﷺ همسايګان هم وه، کور يې د رسول الله ﷺ د کوره سره مښتی ؤ، رسول الله ﷺ پر دوی سربېره نور همسايګان هم درلودل چي دوی ټولو رسول الله ﷺ دننه په خپل کور کي ډېر آزارا وه، د رسول الله ﷺ همسايګان هغه چي ده ﷺ ته يې په کور کي آزار او تکليف ورکاوه دغه کسان وه: ابولهب، حکم بن ابی العاص، عُقبه بن أبي مُعيط، عُدَی بن حمراء الثّقفي، ابن الأصداء الهُذلي، دغه څو نفره د رسول الله ﷺ همسايګان وه، وعده او اتفاق يې سره کړی ؤ چي هميشه به محمّد ﷺ ته آزار ورکوو، رسول الله ﷺ به په خپل کور کي پر لمانځه ولاړ ؤ د دغو همسايګانو څخه به يوه د پُسه د نس مردار شيان پر ورغورځول، ترڅو چي رسول الله ﷺ د دغه آزارو په سبب دې ته مجبوره سو چي لمونځ د هغي لوېي ډبري شا ته وکړي کومه چي د ده ﷺ په کور کي موجوده وه.

او ځينو همسايګانو چي به يې پُسه يا اوښ حلال کړی د هغه د نس چټل او خراب شيان به يې د رسول الله ﷺ د کور غولي يا ميداني ته ور غورځول يا به يې د ده ﷺ د کور په دروازه کي ورته کېښوول، رسول الله ﷺ به هغه چټلي او مرداري، لَرَی او کلمې په يوه لرګي را پورته کړه او د خپل کور په دروازه کي به ودرېدی فقط دومره به يې و ويل: يا بني عبد مناف! دا څنګه همسايتوب دی؟ آيا د همسايه حق دغه دی؟ تر دغه جملې زيات به يې نور څه نه ويل او بيا به يې هغه چټلي ليري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغورځول، دغه آزارونه همېشه و رسول الله ﷺ ته ور رسېدل، هره ورځ به دغو همسايګانو خپل انبار او کچره د رسول الله ﷺ د کور مخ ته غورځول او رسول الله ﷺ به ايسته کول.

اوس نو ته فکر وکړه: که د يو چا يو همسايه بد وي، هغه څومره په تکليف وي؟ مګر که ستا ټول همسايګان بد سي او ستا د تکليف او آزارولو نيت يې هم کړی وي نو بيا به دي څه حال وي؟ خو زموږ پيشوا او پيغمبر سرور کائنات ﷺ د خپلو همسايګانو څخه دغسي آزارونه او تکاليف ليدل او د هغو لاسه څخه يې دغسي تريخ ژوند تېر اوه.

عُقبه بن أبي معيط په خپل خباثت او شقاوت کي نور هم زياتوب کاوه، امام بخاري د عبدالله بن مسعود ﷺ څخه روايت کوي: چي يوه ورځ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه، ابوجهل او د قريشو نور مشران هم هلته ناست وه او ورته ګوري، زړونه يې له قهره او غضبه ورته اېشي، په دغه وخت کي نور خلک راغله او کعبې شريفي ته نژدې يې يوه اوښه حلاله کړه، نس يې ورخيري کړی کُلمې او لړمون يې څني را وايستل، قريش ورته ګوري او په خپل منځ کي يې سره و ويل: څوک دغه کُلمې اخلي او د محمّد ﷺ پر سر يې د ده د سجدې په وخت کي ور ايږدي؟

قريش خاندي او ملنډي وهي غواړي چي يو څوک دغه ناوړه کار وکړي، خو عُقبه بن أبي مُعَيط ملعون و ويل: دا کار زه کوم، قريش خاندي او عقبه ته وايي ونيسه ولاړ سه يو له يوه طرفه او بل له بله طرفه دئ په دغه کار امر کوي، څو عقبه لعنة الله عليه ولاړ سو او هغه د اوښي د نس مردار شيان يې ور سره واخيستل، کله چي رسول الله ﷺ پر سجده سو د هغه پر سر يې ورکښېښوول، ويني، مرداري، غوړزګي، د رسول الله ﷺ پر مبارک سر پراته دي او ده ﷺ خپل رب ته سر پر سجده اېښی دی، عقبه ملعون بيرته د قريشو پر طرف ور رهي سو او خاندي، شين شين د خندا کيږي، هغه نور قريش هم ورته ګوري او پر دغه خپل رذيل او خبيث عمل خاندي، رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده اېښی دی او دغه چټل، غوړ او مردار شيان يې پر سر پراته دي او هلته قريش پر خاندي.

هغه څوک چي د دغي قصې روايت کوي وايي: قريشو دومره وخندل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېري خندا څخه پر يوه او بل طرف کړېدل، يوه به پر بل ځان تکيه کاوه، د ډېري خندا څخه يې ځانونه نه سواى تکيه کولاى او دغه خندا يې ټوله د رسول الله ﷺ پر دغه حالت وه او رسول الله ﷺ بې حرکته خپل رب ته سر پر سجده ايښى دى او د سجدې څخه نه را پورته کيږي، څو د رسول الله ﷺ کوچنۍ لور حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او په ژړا يې دغه کُلمې د رسول الله ﷺ له سره ايسته کړې.

فکر وکړئ: دغه قسم معامله د مکې مکرمې د يوه سردار سره د صادق الأمين سره کېدل، بيله دې څخه چې نبي، پيغمبر او رسول الله ﷺ ورته و وايو، خو د قريشو ژوند او اخلاق د هغه چا سره چې خلک يې د يوه رب عزوجل عبادت ته رابلل او د بتانو د عبادت څخه يې خلاصول دغې اندازې ته رسېدلي وه.

کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو او د هغو مردارو کُلمو ويني، خيري، غوړزګي پر پراته وه نو يې دوى ته کتل او ښراوي يې ورته کولې او ويل: اللّهم عليکَ بقُريش، درې واره يې دغه جمله تکرار کړل او بيا يې د دوى نومونه يادول:

(اللّهم عليک بأبي جهل، اللّهم عليک بعُتبه بن ربيعه، و شيبه بن ربيعه، و الوليد بن عتبه، و اميه بن خلف، و عُقبه بن أبي مُعيط).

د دغو ناستو خلکو نومونه يې يادول، يو يو يې په نامه سره ياد کړى، راوي د حديث وايي: ټول هغه کسان چې رسول الله ﷺ يې نومونه ياد کړل په والله ټوله مي د بدر د غزا په ورځ مړه او مردار سوي وليدل، ټول هغه کسان چې د رسول الله ﷺ په مقابل کې يې دغه بد عمل او ناوړه کار کړى وُ ټول د بدر په ورځ مردار کړل سوه او د دوى نا پاکه جسدونه يوه وچ څاه ته ور واچول سوه.

ورونو او خوندو! تاسي وليده چې رسول الله ﷺ څه وخت ښرا وکړه او څه وخت قبوله سوه؟ پسله کلو ټول و وژل سوه، په دې کې و ټولو مسلمانانو ته اشاره او لارښوونه ده، کله چې دعاء کوى او د رب عزوجل څخه يو شئ غواړى تلوار به نه کوى، دعاء مو قبليږي مګر وخت يې په الله جل جلاله پوري تعلق لري، رسول الله ﷺ فرمايي:

ژباړه: همېشه د بنده دعاء قبليږي تر څو	« لاَ يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ ما لَمْ يَدْعُ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَالَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ قَالَ « يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ » [رواه: مسلم]

چي په ګناه يا د صلهٔ رحمي په پرې کولو دعاء و نه کړي او تر څو چي تلوار ونه کړي، يو چا پوښتنه وکړه او ويل: يا رسولَ الله! تلوار څنګه او څه شي دی ؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه داسي چي يو څوک وايي دعاء مي وکړه، دعاء مي وکړه او قبوله نه سوه، دلته نو د دعاء څخه لاس واخلي او دعاء کول پرېږدي.

قبلېدل داسي نه دي چي پسله يوې ورځي يا يوې مياشتي يا بايد نن او سبا زما کار وسي، قبلېدل ښايي پسله کلو وسي لکه د رسول الله ﷺ سره چي په دغه حالت کي وسوه، پسله کلو يې دغه دعاء يا ښرا قبوله سوه، نو کله چي د رسول الله ﷺ دعاء کلونه په برکي نيسي د نورو خلکو په باره کي څه فکر کوې؟

مقصد دا چي دعاوي کوی، هرڅه چي د الله جل جلاله څخه غواړی و يې غواړی مګر تلوار مه کوی، که چا تلوار کاوه دعاء يې نه قبلېږي، ځکه د حديث شريف لفظ هم داسي دی چي فرمايي:

«يُستَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَم يَستَعجِل»

يعني: ستاسي څخه د هريوه دعاء قبلېږي تر څو چي تلوار و نه کړي.

مورِمخ کي د هغو آزارو بيان کاوه چي د مشرکانو له طرفه و رسول الله ﷺ ته ور کول کېدل او س هغه بحث پسي پوره کوم.

اُميه بن خلف چي دئ هم د قريشو د رئيسانو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په غياب کي چي به يې پر هغه ﷺ هر بد ويل هغه خويې ويل، خو کله چي به يې رسول الله ﷺ وليدی په ښکاره سره به يې هم بد او پوچ ورته ويل، د الله جل جلاله دغه قول چي فرمايي:

﴿ وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ ﴾

د دغه اُميه بن خلف په باره کي نازل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن هشام وايي: هُمزه هغه څوک دی چې په ښکاره سره يو چا ته پوچ او فحش وايي او په سترګو هم کړې وړې اشارې ورسره کوي، چشمکان وهي او لُمزه هغه څوک دی چې د يو چا په غياب کې يعنې: د هغه تر شا پر هغه عيبونه وايي او په خبرو يې آزاروي، نو دغو کسانو لره دې (که اُميه بن خلف يا بل څوک وي) ويل او هلاک وي.

مګر د اُميه بن خلف ورور اُبئ بن خلف د کفارو د هغې جملې څخه ؤ چې د مسلمانانو سره يې ډېر زيات عداوت او دښمني درلودل، يوه ورځ رسول الله ﷺ ته ورغلی او يو زوړ پخوانئ هډوکی يې په لاس کې ؤ، داسې زوړ هډوکی ؤ چې بالکل وروست او شوړېدلی ؤ، دغه هډوکی يې مات کړی او په اورغوي کې يې سره و موږې څو داسې سو لکه اوړه، بيا يې دغه اوړه د رسول الله ﷺ پر مخ ور وپاشل او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: ته وايي: الله موږ د دغو اوړو يا ايرو څخه بيا را ژوندي کوي؟ څوک پسله مرګه موږ بيرته را ژوندي کولای سي؟

پسله دغه څخه چې موږ دغسې ايرې سو لکه دغه هډوکی بيا را ژوندي کېدلای سو؟ په دغه باره کې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُۥ ۖ قَالَ مَن يُحْيِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ ﴾.

[يٰسين، ۷۸]

يعنې: موږ ته يې د وراسته شوړېدلي هډوکي مثال را وړی او خپل پيدايښت يې هير کړی دی دئ وايي: څوک به دغه هډوکي ژوندي کړي؟ حال دا چه دغه هډوکي وراسته او شوړېدلي دي.

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ﴾. [يٰسين/ ۷۹]

يا محمّد! ﷺ ده ته و وايه چې بيا يې هغه قادر مطلق ذات ژوندي کوي چې اول وار يې پيدا کړي دي او بېشکه دغه الله پر هر قسم پيدايښت ښه عالم دی.

(که نوي پيدا کول وي که زاړه) سبحان الله! هغه ذات چې اول وار يې د هيڅ څخه پيدا کړي دي، دوهم وار يې هم هغه ذات پيدا کوي.

دغه آياتونه د دغه اُبئ بن خلف کافر د دغه عمل په باره کې نازل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عُقبه بن أبي مُعيط چې دئ هم د قریشو او مشرکانو د مشرانو څخه ؤ د دې دپاره چې د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کې دغه له دښمنیه ډکه معامله او ګذاره لږ څه آرامه سي یوه ورځ یې رسول الله ﷺ میلمه کړی، کله چې خواړه را وړل سوه، رسول الله ﷺ د خوړو د خوړلو څخه انکار وکړی، دکور خاوند عقبه بن أبي مُعیط ور ته ټینګ دی چې خواړه وخوره، خو رسول الله ﷺ و ویل یا! تر هغو به ستا خواړه ونه خورم چې ته و نه وایې:

«أشهَدُ أن لا إله إلاّ الله وَأنِّي رسولُ الله»

عقبه چې هرڅه کوښښ وکړی چې رسول الله ﷺ خواړه وخوري مګر رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره دغه شرط کښېښاوه، دا ځکه چې د رسول الله ﷺ امید ؤ که عقبه دغه د شهادت کلمې مراعتاً هم و وایي په نتیجه کې به یې مسلمان سي، لکه حمزه ﷺ چې ابوجهل ته و ویل: ته محمّد ته بښکنځل کوې او زه د هغه پر دین یم، دا خبره د حمزه تر خولې بېله ارادې را ووتل، خو بیا د دغه خپلې خبرې په واسطه مسلمان سو. *(د حمزه ﷺ د اسلام قصه به په وروسته کې درته بیان سي)*

اوس هم د رسول الله ﷺ دا امید ؤ که چیرې عُقبه مراعتًا د رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره د شهادت کلمې و وایي، خو بنایي آخر مسلمان سي، عقبه چې هر څه ځان یوې او بلې خوا ته کړی رسول الله ﷺ پرخپله خبره ټینګ ؤ، عقبه فکر وکړی چې میلمه دی دا امکان نه لري چې خواړه و نه خوري او ولاړ سي دا عیب دی نو عقبه د عقیدې په سبب نه بلکه په دې سبب چې رسول الله ﷺ خواړه وخوري د شهادت کلمې و ویلې او ویل:

«أشهدأن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّکَ رسولُ الله»

او رسول الله ﷺ هم خواړه وخوړل، مګر وروسته په قریشو کې دا خبر نشر سو چې عُقبه بن أبي معیط د شهادت کلمې و ویلې، قریش په دې خبره ډیر خواشیني او ناراضه سوه او هغه چې ډیر زیات خواشیني سو هغه اُبيّ بن خلف ؤ، ځکه اُبيّ د دغه عقبه ډیر نژدې آشنای او مجلسي ؤ، نو اُبيّ و عُقبه ته ورغلی او ویل: زما مخ پر تا حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی نه خبري در سره کوم او نه دي آشنای یم ترڅو چي د محمّد ﷺ پر مخ ور تُوف نه کړې، د هغه دپاره دي د شهادت کلمې و ویلې خو زما شرط بیا دا دی چي پر مخ به یې ور تُو کې، که تا دغه کار وکړی هغه وخت بیا خبري در سره کوم.

اوس عقبه په حیرت او تردد کي دی چي څه وکړم؟ هر څه کوښښ یې وکړی چي اُبیٔ بیله دغه شرطه راضي او خوشاله کړي او له دغه شرطه څخه دئ خلاص سي فایده یې نه کول اُبیٔ پر خپله خبره ټینګ ولاړ دی، د عقبه په مخ کي دوې لاري دي یا به د محمّد ﷺ په مقابل کي دغه ناوړه عمل کوي یا به د قریشو مشران د لاسه ورکوي، آخر یې دا ښه وبلل چي محمّد ﷺ خپه او نا راضه کړي، نو ورغلی د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ یې توف کړل، رسول الله ﷺ چپ او پټه خوله ؤ هیڅ یې و نه ویل.

مسلمانانو! ښه فکر وکړی: دا هم یو د هغو آزارو او إهانتو څخه دی چي سرور کائنات رسول الله ﷺ د دین د نشرولو دپاره او د دعوت په لار کي قبول کړي دي، که نن ورځ د هغه چا په مقابل کي چي خلکو ته اسلامي احکام بیانوي یا د اسلام لاري ته خلک را بولي، یا د ټولني انحرافات او خطاوي بیانوي، د ځینو کسانو له طرفه ناوړه الفاظ ویل کیږي، یا ځیني تهمتونه پر تړل کیږي، یا د اخلاقو څخه لیري حرکتونه ور سره کیږي، هغه باید په دې سره نه زهیر سي او نه ناراضه، ږدئ باید دغه اعمال ورپه یاد کړي چي د رسول الله ﷺ اشرف المخلوقات په مقابل کي کېدل.

اې د محمّدي دین بیانوونکې! نن ورځ هم دوې ډلې ستا سره حسد او عناد لري، اوله هغه ډله ده چي په ډاګه سره د اسلام دښمنان دي حق ویل او حق اوریدل یې نه دي خوښ، او دوهمه هغه ډله ده چي په ښکاره سره حاجي، ملا او آخندزاده دی خو د دعوت او تبلیغ فضیلت د دوی نه دی په برخه سوی، نو ځکه د حسد په سبب یې یوازي دا نه چيّ ستا وعظ او دعوت نه وي خوښ بلکه پر تا هم د دې دپاره عیبونه وایي چي خلک در څخه متنفره کړي او هغه د ده شیطان راضي او د حسد اور یې مړ سي.

مګر د یوه واعظ او عالم مقصد باید د الله جل جلاله رضاء او د دین نشرول وي که څه هم په دغه لار کي تکلیفونه او آزارونه ورکول سي، یو مسلمان باید د دین د نشرولو په لار کي تهمتونه او آزارونه په پراخه سینه سره قبول کړي، ځکه د هغه معامله د الله جل جلاله سره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د پیسو د ګټلو دپاره تکلیفونه او آزارونه قبلوي، ته یې د الله جل جلاله د رضاء او جنت دپاره نه قبلوې؟ خو دا دي هم درته معلومه وي چې د دغو حاسدانو په مقابل کې هلته نور ډیر داسې خلک سته چې ستا د وعظ کولو او دین نشرولو څخه ډیر خوښ دي او الله جل جلاله ستا په وعظ او نصیحت سره سمې لارې ته راوستلي دي او د ښه عمل کولو توفیق یې هم ورکړی دی، هغه خلک باید له فکره ونه باسې.

د دغه عقبه بن أبي معَیط او د هغه د ملګري أبيْ بن خلف په باره کې د سورۃ الفرقان دغه آیاتونه نازل سوه چې رب ﷻ فرمایي:

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾﴾.

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه د قیامت ورځ در په یاد کړه چې دغه ظالم به د پښېمانۍ په سبب له ډیره غمه او افسوسه په خپلو لاسو خولې لګوي او وایي به: کشکي د رسول الله ﷺ سره د هغه پر لار تللی وای.

﴿يَٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾﴾.

او وایي به: ما لره دي وَیل هلاک او خرابي وي کشکي مي فُلانئ چې دغه (أبيْ بن خلف) دی د ځان دوست او خلیل نه وای ګرځولی.

﴿لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِي﴾.

په تحقیق پسله هغه څخه چې د قرآن ذکر او نصیحت ما ته راغلی، ده زه ګمراه کړم، بیا نو الله ﷻ فرمایي:

﴿وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾﴾.

او شیطان د انسان دپاره بَیوَیُوونکی او خطایستونکی دی.

عُقبه بن ابی مُعَیط به د قیامت په ورځ وایي: ډیر افسوس! قریبه وه چې زه اسلام ته داخل سوی وای، مګر أبيْ بن خلف کافر را ته راغلی او ګمراه یې کړم، نو به د قیامت په ورځ له پښېمانیه په خپلو لاسو غاښونه لګوي چې ایمان او اسلام مي له لاسه ووتل، سره د دې چې دئ ور نژدې سوی ؤ.

ابوجهل ملعون به ځیني وختونه و رسول الله ﷺ ته کنښنستی، قرآن مجید به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې اوریدی او بیا به ولاړ سو نه یې ایمان را وړی او نه یې د رسول الله ﷺ اطاعت کاوه، خو پردې سربیره به یې رسول الله ﷺ په خبرو هم آزاراوه، د عبادت او لمانځه څخه به یې منعه کاوه او بیا به یې دغه خپل د شر په عمل فخر هم کاوه، لکه یو لوی کار چې یې کړی وي او د ده ملعون په باره کې د سورة القیامه دغه آیاتونه نازل سوه چې رب عزّوجلّ فرمایي:

﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ﴿٣٣﴾﴾

یعني: نه یې د دغه قرآن تصدیق وکړی او نه یې پر هغه یقین وکړی او نه یې لمونځ وکړی، مګر قرآن یې دروغ وباله او له ایمانه یې مخ وګرځاوه او بیا به له دغه مجلسه خپل اهل یا کورنۍ ته په تکبر سره ولاړی.

ابوجهل ملعون چې د اولې ورځې څخه رسول الله ﷺ ولیدی چې په حرم شریف کې لمونځ کوي د دغه لمانځه څخه یې منعه کاوه، یوه ورځ رسول الله ﷺ د مقام ابراهیم سره لمونځ کاوه ابوجهل ورته راغلی او ویل: یا محمّد! ما ته له دغه کاره نه یې منعه کړی؟ که دې بیا دلته لمونځ کړی ؤ زه به درسره جوړ سم، رسول الله ﷺ په مقابل کې ورته و درېدی، ابوجهل ویل: یا محمّد! ته په څه شي سره زما مقابله کولای سې؟ په والله زه په دغه ښار کې تر ټولو خلکو ډیر نفر لرم، په یوه روایت کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ ابوجهل تر ګرېوانه ونیوی وې ښوراوه او دغه آیات شریف یې تلاوت کړی:

﴿أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ﴿٣٥﴾﴾ [قیامه /۳۴، ۳۵]

د الله دښمن ابوجهل وویل: آیا ته ما ته په عذاب سره وعده را کوې؟ یا محمّد! په والله نه ته او نه ستا رب په ما څه کولای سی او زه تر هغو ټولو خلکو معززیم کوم چې په مکه کې یې ژوند کړی دی، ابوجهل یوازې په دغو ویناوو سره کفایت نه کاوه، بلکه ورځ په ورځ یې دښمني او عناد زیاتېدل.

امام مسلم د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت کوي چې ابوجهل و قریشو ته وویل: محمّد ستاسې په حضور سر پر سجده ایږدي؟ دوی ویل: هو، ابوجهل وویل: زما دې په لات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عزی سره قسم وي: که ما ولیدی پر غاړه به یې پښه ورکښېږدم او مخ به یې په مځکه پوري ورو موږم، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ راغلی او په لمانځه یې شروع وکړه. ابوجهل په دغه نیت وروړاندي سو چي پر غاړه یې پښه ورکښېږدي او هغه خپل شوم نیت عملي کړي، قریش ورته ګوري چي ناڅاپه ابوجهل د شا پر طرف ځغلي او لاسونه داسي ښوروي لکه څوک چي د ځانه څخه یو شئ منعه کوي، قریش ورته را ولاړ سوه او ویل: څه درته پیښه سوه یا ابا الحکم؟ ابوجهل ویل: زما او د ده په منځ کي د اور خندق ؤ او مخ ته مي د مرغانو وزرونه وه لکه ما چي په چپلاخو یا څپېړو وهي، رسول الله ﷺ فرمایي: که دئ ما ته را نژدې سوی وای ملائکو به اندام اندام کړی وای.

دا د هغو تکالیفو او آزارو څخه بیان ؤ چي رسول الله ﷺ ته ورکول کېدل، سره د دې چي رسول الله ﷺ د لوړ او خواږه شخصیت خاوند ؤ، د عامو او خاصو خلکو په زړو کي یې وِقار او دبدبه درلودل، او پر دې سر بېره د هغه ابوطالب چي په مکه مکرمه کي ډېر عظیم او محترم سړئ ؤ په ساتنه کي هم ؤ دغه یې حال ؤ.

مګر هغه نور مسلمانان خاصتاً هغه کسان چي ضعیفه وه، د هغو په مقابل کي دغه آزارونه ډېر شدید او ډېر ترخه وه او په عین حال کي هري قبیلې و هغه چا ته د عذاب ورکولو وظیفه پر غاړه واخیستل کوم چي د دوی د قبیلې څخه مسلمانان سوي وه یا نوي اسلام ته داخلېدل او هر هغه څوک چي قبیله به یې نه درلودل هغو ته به یې لچک او اوباش خلک ور ګمارل، هم به د قبیلو رئیسانو خپل زړه په سړاوه او هم به اوباشانو داسي سخت او قِسم قِسم عذابونه ورکول چي په اوریدلو یې د انسان زړه ټوک ټوک کیږي، راسي چي د دغو عذابو او آزارو څخه لږ څه د دې دپاره واورو چي دا رامعلومه سي چي اسلام په څومره تکالیفو نشر سوی دی او بیا تر ما او تا را رسېدلی دی، خو بد بختانه چي نن ورځ موږ د اسلام او د هغه د احکامو څخه بې پروا یو.

ابوجهل چي به د هر چا د اسلام را وړلو واوریدل که به هغه سړئ د قوم او شرف خاوند ؤ نو به یې خبر کړی (یا په اوسنی اصطلاح اخطار به یې ورکړی) ورته و به یې ویل: سړیه! خبر اوسه چي په مال او عزت کي به دومره تاوانونه در و رسوم چي ته به یې توان او طاقت و نه لرې او که به هغه سړئ ضعیفه ؤ نو به یې وهل او ټکول ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عثمان بن عفان رضی الله عنه چې مسلمان سو د ده اکا به په هغه بوريا کې ونغښتی چې د خرما د وُني د پاڼو څخه جوړه سوې وه او بيا به يې د کښته څخه دود ورته جوړ کړی، دئ رضی الله عنه به په بوريا کې پېچلی ؤ او دغه دوده به ورکول کېده.

مصعب بن عمير رضی الله عنه چې ډېر نازولی او ډېر پيشني ځوان ؤ په ناز او نعمت کې لوی سوی ؤ کله چې د ده مور د ده په اسلام خبره سوه خواره يې ځني منعه کړه او له کوره يې وايستی، دغه نازولي مصعَب د تکاليفو او زحمتو څخه داسي پوست واچاوه لکه مار چي پوست اچوي.

ورونو! لږڅه په دقت سره دغو آزارو، دغه صبر او تحمل ته متوجه سی!

يو هم د هغو کسانو څخه چې سخت آزارونه او تکليفونه ورکول سوي دي حضرت بلال رضی الله عنه دی چې د اُميه بن خلف مريئ ؤ، اُميه به د ده په غاړه کې رسۍ ور واچول او بيا به يې د هلکانو په لاس ورکړی چې د مکې مکرمې په غرو او شېلو کي يې وګرځوی، تر هغو به يې ګرځاوه چې ټول هلکان به ستړي سوه او د بلال رضی الله عنه په غاړه کي به د دغي رسۍ زخمونه پاته وه، اميه به دغه رسۍ ونيول او بلال رضی الله عنه به يې په ډېر زور او شدت سره د ځان طرف ته ور کش کړی او دلته به يې بنه ټينګ لرګئ و واهه، بلال رضی الله عنه به يې په زور او جبر د دوبي د غرمې و لمر ته کښېناوه، اوبه او خواړه به يې هم نه ورکول او تر دې ټولو اشد عذاب دا ؤ چي بلال رضی الله عنه به يې تر مکې مکرمې دباندي غرو او شېلو ته وايستی پر هغه مځکه چي د لمر په حرارت به دومره توده سوې وه چې غوښي به پر کبابېدې (*دا خبره هغه چا ته معلومېږي چي د مکې مکرمې ګرمي يې ليدلې وي*) نو به يې پر دغه ګرمه او سوځوونکې مځکه لڅ بيله کالو پرې ايستی او بيا به يې يوه لويه او درنه ډبره چې په څو نفرو به يې پورته کوله د بلال رضی الله عنه پر ځيګر کښېښوول او بيا به يې ورته و ويل: په والله تر هغو به دغسي يې چي يا به مرې يا به د محمّد ﷺ له دينه انکار کوې دلات او عزٰی عبادت به کوې.

خو حضرت بلال رضی الله عنه به په دغه حال کي فقط دغه ويل: اَحَدٌ احد، احدٌ احد، په وروسته کي د بلال رضی الله عنه څخه پوښتنه وسوه چي د دغي جملې سِر او سبب څه ؤ؟ تا ولي دغه يوه جمله اختيار کړې وه چي احدٌ احد؟ بلال رضی الله عنه و ويل: ما په اول کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قِسم قِسم جملې ويلې خو په ټولو کي دغي جملې کفارو ته ډير تکليف ورکاوه او دغي جملې ډير قهر وروستی او زما زړه غوښتل چي دوی زهير کړم. نو ځکه مي يوازي دغه جمله و دوی ته د عذاب ورکولو په سبب اختيار کړه، د حضرت بلال رضي الله عنه دغه حال ؤ ترڅو چي يوه ورځ ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه تېرېدی او کفارو و بلال رضي الله عنه ته دغه عذابونه ورکول نو ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه دئ د خپل مالک اُميه څخه رانيوی، بلکه خپل تکړه مريئ يې د بلال رضي الله عنه په بدل کي ورکړی او څوک وايي د سپينو زرو په پنځه يا اوه اوقيه يې رانيوی او بيا يې آزاد کړی، نو ځکه عمر رضي الله عنه به ويل:

(ابوبکر سيِّدُنا وَ أطلَقَ سيِّدَنا)

يعني: ابوبکر زموږ سردار دی او زموږ سردار بلال يې آزاد کړی.

عمّار بن ياسر رضي الله عنه چي د بني مخزوم د آزاد سوو مريانو څخه ؤ، دئ او د ده کورنۍ د هغو کسانو څخه دي چي ډير تکليفونه او زحمتونه يې ليدلي دي، عمّار، د ده پلار چي ياسِر نومېدی او د ده مور چي سُمَيّه نومېدل مسلمانان سوه، مشرکانو به د ابوجهل په مشرۍ د ګرمۍ په شديد موسم کي دښت ته وايستل او هلته به يې سخت سخت عذابونه ورکول، د دوی په مثل عذابونه لږو کسانو ليدلي دي.

رسول الله ﷺ چي به تېرېدی او دغه د دوی عذابونه به يې ليدل نو به يې ورته و فرمايل:

« صَبراً آلَ يَاسِر فَإنَّ مَوعِدَكُمُ الْجَنَّة »

يعني: د ياسر کورنۍ يا اولادې صبر کوی ستاسي دپاره وعده سوی ځای يا د ورتګ ځای جنت دی.

او دوی همېشه په دغه عذاب کي وه، ترڅو چي يوه ورځ ابوجهل نور هم د دوی عذاب ور ډير کړی او د عذاب ورکولو په وخت کي يې رسول الله ﷺ ته پوچ او فحش ويل، سُمَيّه رضي الله عنها د ده د يوې خبري جواب ورکړی او په دغه وخت کي يې د شهادت کلمې و ويلې، ابوجهل ملعون له ډيره قهره د پښو په منځ کي (د عفت په ځای کي) په نېزه و وهل او ويې وژل، سُمَيه رضي الله عنها په اسلام کي اوله شهيده ده او بيا ابوجهل پر ياسر رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را واچول او وهي يې، ياسر رضي الله عنه چې سپين ږيری او ضعيفه سړی ؤ خو بيا هم پر دين ټينګ ؤ، ويل: هيڅکله دغه دين نه پرېږدم، نو ياسر رضي الله عنه هم په دغه وهلو کې د ابوجهل ملعون له طرفه ووژل سو او شهيد سو، بيا يې پر عمّار چې د دوی زوی ؤ را واچول، پسله هغه څخه چې د ده مور او د ده پلار يې د ده په حضور شهيدان کړه و ده ته يې هم قسم قسم وهل او عذابونه ورکړه، يو وار به يې پرګرمو ډبرو پرې ايستی، يو وار به يې لويه درنه ډبره د ده پرځيګر ورکښېښوول، يو وار به يې په اوبو کې غوټه کړی، دغه وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چې د تحَمّل او زغملو امکان يې نه ؤ او ابوجهل به ورته ويل: په والله تر هغو دي نه پرېږدم چې محمّد ته بد و نه وايې، پر لات او عُزٰی ښه و نه وايې، معلومه خبره ده چې عمّار رضي الله عنه دومره ځان ټينګ کړی چې په وسه يې پوره وه، مګر وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چې ده يې نه طاقت درلودی او نه يې زغملای سوای نو مجبوره سو رسول الله ﷺ يې په بدو سره ياد کړی، ابوجهل په دې سره هم کفايت و نه کړی ويل يا! نور يې هم واهه او ويل تر هغو دي وهم (پرمځکه يوه توره خزدکه رهي وه) چې و نه وايې: دغه خزدکه زما رب دی.

عمّار رضي الله عنه د عذاب له سختيه او شدته د ابوجهل د غوښتني خبري وکړې، بيا يې نو پرېښاوه، اوس نو عمّار رضي الله عنه ډېر غمجن او خواشينی دی چې ولې مي پر وهلو صبر و نه کړی او ولې دا خبري را څخه و ويل سوې، د پښېمانۍ په حالت کي په عذر او ژړا رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! والله نه يې پرېښوولم، مور يې را ووژل، پلار يې را ووژی او زه يې هم تر هغو وهلم ترخو چې تا ته مي بد و ويل او بيا مي و ويل: دغه خزدکه زما رب دی، رسول الله ﷺ و فرمايل: ستا زړه څه ويل؟ يعني: په زړه کي دي څه ويل؟ عمّار رضي الله عنه و ويل: زړه مي پر ايمان مطمئن ؤ، يعني: زړه مي پر ايمان ټينګ او ثابت ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل:

«يا عمّار! إن عَادُوا فعُد»

يعني: که دوی بيا ستا د وهلو دپاره راغله بيا د دړی د خوښي خبري وکړه.

د ظالم له ظلمه د ځان خلاصولو دپاره دغسي خبري معاف دي او په دغه باره کي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ١٠٦﴾ [النحل: ١٠٦]

یعني: هر هغه څوک چې پسله ایمان را وړلو پر الله جل جلاله کافر سي پر هغه د الله غضب دی، بېله هغه چا څخه چې زور پر وسي (او د مجبوریه د کفر کلمه و وایي) او په داسي حال کي یې و وایي چې د ده زړه په ایمان سره مطمئن او آرام وي، مګر هغه څوک چې سینه یې کفر ته پراخه وي (اعتقاداً دغه د کفر په کلمه راضي وي) نو پر دوی د الله جل جلاله له طرفه غضب دی او دوی ته په آخرت کي ډېر لوی عذاب سته.

دغسي چا ته مرتد ویل کیږي. نو عمّار رضي الله عنه یا د عمّار په مثل که پر یو چا زور ورسي او زړه یې پر ایمان ثابت وي خو په ظلم او جبر سره د کفر کلمه په و ویل سي هغه معاف دی.

بل هغه څوک چې عذابونه ورکول سوي دي ابو فُکَیهه رضي الله عنه دی چې نوم یې اَفلح ؤ او د بني عبدالدار مریئ ؤ، د ده پښې به یې په رسۍ وروتړلې او پر ډبرینه مځکه به یې کشاوه.

بل هغه څوک چې د اسلام او ایمان په لار کي یې ډېر وهل او تکول زغملي دي خَباب بن الأرت رضي الله عنه دی، چې د اُم أنمار بنت سِباع الخزاعي مریئ ؤ، مشرکانو په ده د ډېرو سختو عذابو خوند کتلی دی، دئ رضي الله عنه به یې تر وربښتانو نیولی ؤ او کشاوه به یې، غاړه به یې ډېره سخته ورپېچل، خو واره یې پر داسي ډبرو پرې ایستلی دی چې پر هغو به یې اور بل کړی ؤ او بیا به یې پر ده یوه لویه ډبره کښېښوول چې د هغو ګرمو ډبرو څخه ښور و نه خوري، خباب بن الأرت رضي الله عنه به یې پر سره رېګ لڅ پڅ پرې ایستی یا به یې پر ډبرو اور بل کړی چې هغه ډبري به داسي سوې لکه اور، پر دغو ګرمو سوو او سرو سوو ډبرو به یې پرې ایستی او پر کشاوه به یې.

د حضرتِ عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کي حضرت عمر رضي الله عنه او نور اصحابِ کرام ناست وه خباب رضي الله عنه هم حاضر ؤ، حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه ویل: یا خباب! په هغو عذابو کي چې پر تا تېر سوي دي کوم عذاب ډېر سخت ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! د دغه په مثل مي بل عذاب نه دی لیدلی او شا یا ملا یې لخه کړه، حاضرین ورته ګوري چي په ملا کي یې یو لوی تورکدۍ یا واله ده چي د اوږو څخه نیولې بیا د ملا تر لاندي حصې پوري رسېدلې ده، د دهﷺ په ملا کي توره سوځل سوې واله وه، حضرت عمرﷺ په تعجب کي سو ملا کندل سوې او سوځل سوې؟ ویل: والله داسي عجیب او غریب زخم مي نه دی لیدلی، دا یې څه در وکړه چي دغه زخم درپکښي جوړ سو؟ خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! کفارو پر ډېرو اور بل کړی او په دغه اور کي یې نوري ډبري هم کښېښوولې څو دغه ډبري تکي سرې سوې، داسي وګرځېدې لکه اور او بیا یې زما څخه کالي وکښل او تر پښو یې ونیولم پر دغو ډبرو یې پرې ایستم او پر کشولم یې، د هغو ډبرو اثر دغه دی چي ته یې وینې.

پسله هغه چي کفارو خبابﷺ ته دغه عذاب او د اسلام را وړلو سزا ورکړه، خبابﷺ و رسول اللهﷺ ته ورغلی او له ډېره درده یې ژړل، په دغه وخت کي رسول اللهﷺ د کعبې شریفي تر پوښو لاندي یا د کعبې شریفي د دیواله و سایې ته ناست ؤ، خبابﷺ ورته کښېنستی او ویل: یا رسولَ الله! قریشو ډېر عذاب راکړی او ډېر یې آزار کړو، خپله ملا یې و رسول اللهﷺ ته ور ښکاره کړه چي دغه حال مي دی او دغه یې را سره وکړه، تر دغه نو زیات عذاب څومره او څه شي وي؟ آیا ته اللهﷻ ته دعاء نه کوې؟ آیا ته د الله څخه زموږ نصرت نه طلبوې؟

د خباب مقصد دا دی چي د مسلمانانو ډېر ژر نصرت او بریٔ په نصیب سي او له دغو عذابو څخه خلاص سي، رسول اللهﷺ و فرمایل: یا خباب! هغه کسان چي تر تاسي د مخه وه، یو مسلمان به یې راوستی او غار به یې وکِندی په دغه غار کي به یې دغه مسلمان و دراوه او غار به یې په خاورو ډک کړی، بیا به یې د اوسپني اَرّه د مسلمان پر سر ورکښېښوول پر منځ به یې اَرّه کړی دوې حصې به یې کړی.

بل مسلمان به یې راوستی د اوسپني تېرې ږمونځې به یې ورته ونیولې د دغه نفر غوښي او رګونه به یې ور ږمونځول، بیا هم دغو عذابو هغه خلک له دینه څخه نه اړول، یا خباب! والله! اللهﷻ به دغه دین پوره او کامیابه کړي، تر داسي اندازې چي یو نفر به د حضرموت څخه ترصنعاء پوري یوازې ځي او بېله یوه الله د بل چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه به نه بیږېږي (صنعاء او حضرموت په یمن کې د دوو ښارونو نومونه دي) مګر تاسي تلوار کوی، نصر، مرسته او کامیابي را تلونکي دي، مګر د آزار د قبلولو ښځه چاره نسته دا امتحان دی صبر غواړي باید صبر وکړی، دا هغه امتحان دی چې مجاهد د منافق ښځه په پېژندل کیږي او خامخا باید صابر د بې صبره ښځه جلا سي او خلک بیله الٰهي امتحانه نه پیژندل کیږي او نه معلومیږي.

ورونړو! د الله جل جلاله دغه قول چې فرمایي:

﴿أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓا۟ أَن يَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۝﴾. [عنکبوت/۲]

ژباړه: خلک دا ګمان کوي چې دوی به پر دغه پرېښوول سي چې فقط دومره ووایي: موږ ایمان راوړی دی او دوی به امتحان نه کړل سي؟

د دغه آیات شریف مقصد هم دا دی چې خلک دي دا ګمان نه کوي چې فقط دومره ووایي: موږ مسلمانان یو بس پر دغه به پرېښوول سي او امتحان دي نه کړل سي؟

یا والله! د هر مسلمان د اسلام او مسلمانۍ د معلومولو دپاره امتحان او ازمایښت ضروري دی.

د ایمان دعوه کول آسانه کار نه دی هرڅوک چې د ایمان دعوه کوي ابتلاء او امتحان ته دي هم تیار سي ځکه امتحان دی چې صادق او کاذب سره جلا کوي، که دغسي امتحانونه نه وي او نه وای خلکو صادق او کاذب، واقعي مسلمان او منافق نه سوای سره پېژندلای او جلا کولای.

بل هغه څوک چې ډیر عذاب ورکول سوی دی: زِنیره رضي الله عنها ده، دومره عذاب ورکول سو چې د سترګو دید یې د لاسه ورکړی (یعني ړنده سوه) کفارو به ویل: لات او عُزّیٰ ړنده کړه، څرنګه چې دې لات او عزّیٰ پرېښوول او دا د هغو ښځه منکره سوه عبادت یې نه کوي نو هغو ړنده کړه، مګر الله جل جلاله د دې د سترګو لیدل بیرته ورکړه، سترګي یې بینا سوې، چې دا هم یوه الٰهي معجزه وه او کفار وشرمول سوه.

د هغو کسانو ښځه چې ډیر عذابونه ورکول سوي دي یوه ښځه وه چې نوم یې نَهدِیه ؤ او یوه لور هم ور سره وه، دوی دواړو ایمان راوړی او د دوی مالکه چې یوه ښځه وه دوی ته عذابونه ورکول، ابوبکرالصدِّیق رضي الله عنه ورغلی ویل ولي عذاب ورکوې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي وېل: والله دوی بل چا دلاري نه دي ايستلي بېله تا، قسم په الله هيڅکله به يې پرې نه ږدم، ابوبکر رضي الله عنه وېل: قسم مه يادوه، ښځي وېل: نو يې را څخه را نيسه. ابوبکر الصِدّيقرضي الله عنه هم دواړي رانيولې او آزادي يې کړې او په مسلمانانو کي دغه طريقه شروع سوه چي قوي او غني مسلمانانو به مسلمان مريان او مسلماني مينځيانې د هغو د مالکانو څخه رانيول او بيا به يې آزادول، خاصتاً د ابوبکر الصِدّيقرضي الله عنه دغه کار سو هر چيري چي به يې ضعيفه او مظلوم مسلمان مريئ يا مسلمانه مينځه وليدل هغه به يې رانيول او آزاد به يې کړه، څوچه اوه يا اته نفره يې آزاد کړل، د ابوبکررضي الله عنه پلار ابو قحافه چي نوم يې عثمان ؤ ورته و وېل: زويه! ته پر دغه دين يې او مريان آزادوې که قوي نفر آزاد کړې مرسته به دي وکړي، د ضعيفه د آزادولو څخه به څه فايده واخلې، دئ په خپله ضعيفه دی تا ته فايده نه سي در رسولای، حضرتِ ابوبکر الصِدّيقرضي الله عنه ورته و وېل: پلاره! زه دوی د دې دپاره نه آزادوم چي زما مرسته وکړي، بلکه زه يې د الله ﷻ د رضاء دپاره آزادوم.

نو د حضرتِ ابوبکر الصِدّيقرضي الله عنه په باره کي د سورةُ الليل دغه آياتونه نازل سوه چي رب عزوجل فرمايي:

﴿ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ۝١٨﴾.

يعني: هغه څوک چي خپل مال د دې دپاره ورکوي او مصرفوي چي پاک سي،

﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ۝١٩﴾

او د ده سره يا پر ده باندي د هيچا هيڅ نعمت او هيڅ احسان نه وي چي دئ د هغه بدله او عوض ورکوي،

﴿إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ۝٢٠﴾

بېله د خپل لوړ او اعلیٰ رب د رضاء غوښتلو څخه بل مقصد نه لري، دغه د ده ورکړه فقط د خپل لوړ او لوی رب د رضاء دپاره وي.

﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ۝٢١﴾

او ژر ده چي خامخا به دئ د الله ﷻ له طرفه راضي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه آیاتونه د حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه په باره کې نازل سوي دي، دا چې ده دغه ضعیفه مینځې او مریانِ فقط د هغو د ضعف او مظلومیت په سبب د الله جل جلاله د رضاء دپاره آزاد ول او خپل یې هیڅ مقصد او غرض نه درلودی، نو الله جل جلاله فرمایي: ډېر ژر به دئ د الله جل جلاله له طرفه په جنت او د الله جل جلاله په لقاء راضي سي، خو د آیاتو مضمون عام دی که نن ورځ هم یو څوک بیله خپل شخصي مقصده د الله جل جلاله د رضاء دپاره خپل مال د خیر په کارو کې مصرفوي هغه څوک دې مطمئن اوسي چې الله جل جلاله خامخا هغه په جنت سره راضي کوي.

﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

د دغه نیک عمل په مقابل کې چې دئ یې خاص د الله جل جلاله د رضاء دپاره کوي او د هغه تر شا یې خپله فایده نه وي سنجولې، الله جل جلاله به یې په آخرت کې راضي کړي.

ورونړو! د زړو مالک الله جل جلاله دی او د انسان د زړه په هر حال خبر دی، موږ باید په خپلو عملو کې د صدق او اخلاص څخه کار واخلو، د دین په کارو کې باید دنیوي ګټې او فایدې، ریاء او ځان ښکاره کول په نظر کې و نه نیسو، دا د دې دپاره چې هغه ښه عمل موضائع او عبث نه سي، د خیر هر کار مو باید د الله جل جلاله دپاره وي، نه د نامه، سیالیو او ځان ښکاره کولو دپاره.

د هغو مسلمانانو د جملې څخه چې د اسلام په سبب وهل سوي او آزار سوي دي یوه هم د بني مُؤمّل یوه مینځه ده او دې ته چا عذاب ورکاوه؟ عمر بن الخطاب، حضرتِ عمر رضي الله عنه چې هغه وخت نه ؤ مسلمان سوی دغه کار یې په خپله خوښه او د ثواب دپاره کاوه، ځکه نه دئ د دې مالک ؤ او نه دا د ده د قومه څخه وه، کله چې به عمر رضي الله عنه د خپلو کارو څخه فارغه سو نو به ورغلی او دې ته به یې وهل او عذابونه ورکول، دا به په صبر وه، تر هغو به یې وهل چې قوي او جبّار عمر به ستړی سو او بیا به یې ورته و ویل: زه معذرت غواړم چې ستا وهل را څخه پاته سوه او په دې سبب مې پرېښوولې چې زه ستړی سوم که نه دا مې خوښه وه چې نوره دې هم و وهم.

هغې مسلمانې مینځې به ورته و ویل: دا هم د الله جل جلاله کار دی چې ته یې ستړی کړې، نو په دغه ورځ به یې پرېښوول او سبا به بیا د دې د وهلو دپاره ورغلی او وهل به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورکول، عمر رضي الله عنه د مسلمانانو هغه ډېر شدید دښمن ؤ، په ټولو قریشو کې د مسلمانانو سخت او شدید دښمنان دغه دوه نفره وه چې یو یې: ابوجهل او بل یې: عمر بن الخطاب ؤ او دغه مینځه هم ابوبکر رضي الله عنه رانیول او آزاده یې کړل.

مشرکانو به ځینې اصحابِ کرام د اوښ یا غوایي په پوست کې و پېچل او بیا به یې د غرمې په شدیده گرمي کې پر سره رېګ واچول او په ځینو به یې د اوسپنې زغره واغوستل بیا به یې د دې دپاره پر تودو ډبرو پرې ایستل چې بدنونه یې داغ سي.

هغه کسان چې د الله ﷻ په لار کې عذابونه ورکول سوي دي ډېر زیات دي او د دوی قصې زړه دردوونکې دي (که نه یو څوک دي د دغو عذابو تصور پرخپل ځان وکړي) قریش چې به د هر چا په اسلام خبر سوه هغه به یې د مسلمانېدلو څخه منعه کاوه او عذابونه به یې ورکول.

دا خو درته معلومه ده چې حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه د خپل اسلام روړلو د اولې ورځې څخه و اسلام ته په دعوت شروع وکړه او همیشه به یې د اسلام اظهار او اسلام ته دعوت کاوه، مګر قریشو له دې کاره منعه کاوه، قریشو هیڅوک نه پرېښاوه چې اسلام ته دعوت او بلنه وکړي خو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه عزم کړی ؤ چې همیشه به د الله ﷻ دین او اسلام ته بلنه کوي او په هره واسطه سره چې وي اسلام باید نشر او ښکاره کړي، نو یوه ورځ یې د کعبې شریفې سره په لوړ آواز د قرآن مجید په ویلو شروع وکړه او وایې یې، قریشو بیا د ده په وهلو شروع وکړه؛ ډېر سخت او شدید وهل یې ورکړه، سره د دې چې ابوبکر رضي الله عنه د قریشو د اشرافو څخه هم ؤ، خو قریشو صبر نه ورته وکړی او دومره یې و واهه چې وینې پر بهېدلې، له سره یې پر مخ او شا دومره وینې را وبهېدې چې مخ یې د خټ څخه نه معلومېدی، چا چې به ورته کتل نه پوهېدی چې دا یې مخ دی که څټ؟

بل هغه څوک چې د اسلام او دعوت اظهار یې کاوه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ؤ، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ډېر ضعیفه، ډنګر او کوچنئ سړئ ؤ، دومره ډنګر ؤ چې خلکو به د ده پر ډنګرتیا او نریو پښو خندل (د ده تر ډنګرتیا پورې یوه قصه ده) یو وخت (دا بیا وروسته په مدینه منوره کې) عبدالله بن مسعود رضي الله عنه د خرما د رختې ته وختی، رسول الله ﷺ او اصحابِ کرام هم ناست وه، د ختلو په وخت کې دِ عبدالله رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښو پنډۍ ښکاره سوې، اصحابِ کرامو چي دغه د ده وچې او نرۍ پنډۍ ولیدې ورپې خندل، رسول الله ﷺ وفرمایل: آیا تاسي د عبدالله پر ډنګرتیا خاندئ؟ په والله د ابن مسعود پښې په ترازو کي د اُحُد تر غره درنې دي.

نو دغه کوچني، ډنګر او ضعیفه عبدالله بن مسعود ﷺ هم په ښکاره سره خپل اسلام اعلاناوه، یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره سورهٔ الرّحمان په لوړ آواز وایه. قریش پر را تهول سوه او د ده په وهلو یې شروع وکړه، دئ قرآن مجید وایي او قریش یې وهي چي چپ سه بسته، مګر ده ﷺ وایه. په دغو وهلو او ټکولو کي یې هم د قرآن مجید تلاوت نه پرېښاوه، ترڅو چي سورهٔ الرّحمان یې پوره و وایه او هغو هم ډیر وهل ورکړه، بیا نو رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دا دي په ځان څه وکړه؟ ده ویل: یا رسولَ الله! که دي خوښه وي سبا یې بیا وایم.

د اصحابِ کرامو زړو ته ایمان ننوتلی ؤ، او دا یې هغه ایماني جوش او جذبه وه چي په هر حالت کي یې خپل اسلام ښکاره کاوه.

ورونو او خوندو! هرڅوک چي د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو رِضوان الله علیهم اجمعین، دغه قِسم قسم عذابونه او شدید تکالیف واوري د هغه سره دا سوال او پوښتنه پیداکیږي چي رسول الله ﷺ او د ده ملګرو ته دغه عذابونه او آزارونه ولي ورکول کېده؟ حال دا چي دوی پر حق وه او الله ﷻ ولي دوی د دغو عذابو څخه نه ساتل؟ حال دا چي دوی د الله ﷻ لښکر ؤ او په دوی کي رسول الله ﷺ موجود ؤ او دوی د الله ﷻ د دین تبلیغ کاوه، دین ته یې دعوت کاوه او د خپل رب ﷻ او د هغه ﷻ د دین د لوړلو په لار کي یې جهاد کاوه.

جواب: په دې دنیا کي د انسان اول صفت دا دی چي دئ مکلف دی، یعني: د الله ﷻ له طرفه څخه په ځینو کارو سره امر کړه سوی دی، د ده څخه غوښتل کیږي چي داسي شیان تحمّل کړي یا و زغمي چي په هغو کي مشقت او زحمت وي، نو اسلام ته دعوت او في سبیل الله جهاد د دغه مکلفیت تر ټولو مهم جز دی.

او دا چي موږ وایو: (موږ د الله ﷻ بندګان یو) د دغي بندګۍ سره لازمي او ترلی، حتمي او ضروري شئ دا دی چي موږ به دغه الٰهي مکلفیت منو، ځکه که زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر غاړه الٰهي اوامر او مکلفیتونه نه وي پراته، بیا نو بندګي او عبودیت معنٰی نه لري، او د الله عزوجل دپاره د انسان بندګي او عبودیت، د الله جل جلاله د اُلوهیت د ضروریاتو څخه یو ضرورت دی، که موږ په خپلو ځانو کي عُبودیت حِس نه کړو نو پر الله جل جلاله مو ایمان کومه معنٰی نه لري.

د دغو ټولو ذکر سوو خبرو مقصد او معنٰی دا سوه: کله چي یو انسان مومن سو هغه باید خپل ځان عبد او بنده و بولي، کله چي بیا عبد او بنده سو هغه باید خپل ځان په یوه شي سره مکلف و بولي، کله چي مکلف سو نو د مکلفیت سره د مشکلاتو تحمل کول او د نفسي خواهشاتو سره جهاد او مقابله کول تړلي او ضروري دي، نو د دغه مقصد دپاره په دې دنیا کي د الله جل جلاله پر بندګانو د دوو کارو عملي کول واجب او ضروري دي.

اول: د اسلامي دین ټینګول او د واقعي اسلامي ټولني جوړول.

دوهم: د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره: د سختیو، مشکلاتو او خطرو قبلول، حتّٰی د دغه مقصد د پوره کولو دپاره د مال او سر ښندل.

ښه متوجه سه! الله جل جلاله موږ په ایمان مکلفه کړي یو او د ایمان تر څنګ یې موږ د هغو مشکلاتو په زغملو هم مکلف کړي یو چي موږ د دغه ایمان و مقصد ته رسوي، که څه هم دغه تکالیف او مشکلات ډیر خطرناکه او درانه وي، که د الله جل جلاله إراده واى پسله ایمانه به یې د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره لاري چاري آسانه کړي واى.

مګر یا! په داسي کېدلو کي و الٰهي دربار ته زموږ عبودیت نه معلومېدی او نه ثابتېدی، موږ دا نه سواى ثابتولاى چي موږ د ایمان د اعلان د شروع څخه خپل ژوند او مال پر الله عزوجل خرڅ کړي دي او زموږ ټولي غوښتني او خواهشات د هغه څه تابع او پیرَو دي کوم چي رسول الله ﷺ را وړي دي، که دغه تکالیف او مشکلات نه واى بیا نو مومن او منافق، صادق او کاذب پر دغه لاریو قسم تله او یو له بله نه پیژندل کېده، نو ځکه هر هغه څه چي اسلامي علماوو، د دین مبلغینو او مجاهدینو ته د اسلامي ټولني د قائمولو په لارکي پېښیږي، دا د تاریخ د شروع څخه په کون کي الٰهي قانون او الٰهي طریقه ده، چي دغه دړې شیه د هغه غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د الله جل جلاله دپاره د انسان د بندګۍ او عبوديت لازم والی، لکه څرنګه چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾﴾.

دوهم: د عبوديت سره مکلفيت تړلی دی، يعني: کله چې بنده سوې نو په يو څه مکلف هم يې، هيڅ نارينه او ښځه نسته چې دوی دي د بلوغ سن ته ورسيږي او د الله جل جلاله له طرفه دي مکلف نه وي، چې هغه مکلفيت يې دا دی: اول به په خپل ځان کي اسلامي قوانين عملي کوي او بيا به د اسلامي ټولني د جوړولو کوښښ کوي او د دغه هدف د حاصلولو په لار کې به ډير تکاليف او آزارونه قبلوي، ترڅو چې د مکلفيت معنٰی ښکاره او موجوده سي.

دريم: د صادق او کاذب ښکاره کېدل او معلومېدل: که خلک يوازي پر داسي حال پرېښوول سي چې فقط په ژبه سره د اسلام او د الله جل جلاله د محبت دعوه وکړي نو صادق او کاذب سره يو شئ سوه، مګر يا! ابتلاء او امتحان هغه ترازو دی چې صادق د کاذب څخه جلا کوي، لکه څرنګه چې الله جل جلاله د سورة العنکبوت په اولو آياتو کي فرمايي:

﴿الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ النَّاسُ أَن يُتْرَكُوا أَن يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾﴾.[العنکبوت]

يعني: آيا خلک دا ګمان کوي چې دوی به پر دغه پرېښوول سي چې فقط په خوله سره و وايي: موږ ايمان را وړی دی؟ او دوی به امتحان نه کړل سي؟ او خامخا هغه کسان چې تر دوی د مخه وه موږ امتحان کړي دي او خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چې صادقه دي او خامخا به هغه کسان معلوم کړي چې درواغجنان دي.

همدارنګه رب عزوجل د سورة آل عمران په (۱۴۲)نمبر آيات کي فرمايي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾﴾

ژباړه: آيا تاسي دا ګمان کوی چې جنت ته به ننوزئ؟ حال دا چې: الله جل جلاله به ستاسي څخه هغه کسان نه وي معلوم کړي چې جهاد يې کړی دی او هغه کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي معلوم کړي چې پر سختيو يې صبر کړی دی؟ هيڅکله داسي نه ده بلکه الله جل جلاله په ظاهري علم سره صادق او کاذب معلوموي، مجاهد او تښتېدونکی معلوموي.

لوړو درجو او نعمتو ته هغه کسان رسېدلای سي چې د الله جل جلاله په لار کي هر قسم سترپا او تکاليف قبول کړي، د ځان او مال د قربانولو دپاره هميشه تيار او آماده وي، دا د بندګانو دپاره الهي قانون دی او په الهي قانون کي حتّی د أنبياء عليهم السلام او صدّيقينو سره تغير او تبديل نسته.

﴿ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبۡدِيلاً ﴿٢٣﴾ ﴾. [الفتح / ۲۳]

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ او تر ده ﷺ د مخه ټول انبياء عليهم السلام آزار سوي او زهير سوي دي او د همدغه مقصد دپاره د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام زهير سوي دي، تر داسي اندازې چې ځيني يې تر عذابو لاندي شهيدان سوي او ځيني يې رانده سوي دي، سره د دې چې دوی د الله عزوجل په حضور د ډېر فضيلت او لوړ مقام خاوندان وه.

نو د دغو معلوماتو په نتيجه کي دا را معلومه سوه چې دغه عذابونه او آزارونه، تکاليف او مشقات هغه طبيعي لار ده چې الله عزوجل د مسلمان او د ده د مقصد په منځ کي ورته ايښې ده، يعني: مسلمانان خپل مقصد ته (هغه چې دوی په مکلف دي) په هغه اندازه ور نژدې کېږي، کوم چې دوی په هغه اندازه په دغه لار کي تکليفونه او زحمتونه ويني او په دغه لار کي شهيدان ورکوي، نو ځکه که مسلمانان د دين او اسلام په لار کي تکليفونه او زحمتونه وويني، بند او شهادتونه وويني، دوی ته دا نه ښايي چې نا اميده سي، بلکه بر عکس دا هغه کار دی چې د دغه دين د طبيعته سره برابر او موافق دی، دا هغه لار ده چې دوی هغه د دوی مقصد ته رسوي.

يعني: که مسلمانانو د الله جل جلاله د اوامرو د اطاعت په لار کي د اسلامي ټولني د جوړولو په لار کي هر څومره تکليفونه او ضررونه وليدل، دوی بايد يو او بل ته د نصرت زيري ورکړي، ځکه دوی په دغه قربانيوو بري او نصرت ته ور نژدې کېږي او د دغه خبري دليل د خَباب بن الأرت رضي الله عنه په قصه کي واضحه او روښانه دی، کله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خَباب بن الأرت رضي الله عنه د ډېر عذاب تر ليدلو وروسته هغه چي د بدن ډېره حصه يې په سرو او تودو ډبرو ور داغ کړې يا اُوتو کړې وه او رسول الله ﷺ ته ورغلی او د دغو عذابو شکايت يې ورته کاوه، د رسول الله ﷺ څخه يې وغوښتل چي د مسلمانانو دپاره د نصرت دعاء وکړي، د رسول الله ﷺ جواب هم په دغه معنٰى سره ؤ (که تا ته د الله جل جلاله په لار کي دغه آزارونه او تکليفونه عجب معلوميږي، نو پوه سه چي مقصد ته د رسېدلو لار. دغه ده) او د ټولو هغو کسانو دپاره چي ايمان يې را وړی دی دغه الٰهي قانون دی، ډېر کسان د دين په لار کي د سر څخه تر پښو پوري د اوسپني په ږمونځو ږمونځ سوي دي، د اوسپني په اره اره سوي دي، خو دغو عذابو د الٰهي دينه څخه نه دي منعه کړي، که ته په دغو عذابو کي د بري او نصرت څخه د نا اميدۍ دلائل يا علامې وينې ته خطا وتلی يې. بلکه حق او ثابته خبره دا ده چي ته په دغو عذابو او دردو کي پر هغه لار رهي يې چي بري ته دي ور نژدې کوي او په والله! الله عزوجل به دغه دين ډېر ژر تر داسي اندازې کامیابه کړي چي يو سړئ به د صنعاء څخه تر حضرموت پوري ځي او بيله الله جل جلاله د بل شي يا بل چا څخه به نه بيريږي.

ورونو او خوندو! د دغه مقصد د اثبات دپاره ډېر دلائل او مثالونه سته خو زه د مضمون د اوږد والي د بيري تر نور څه ويلو تېرېږم او فقط د الله عزوجل په هغه قول سره کفايت کوم کوم چي د سورةُ التوبه په (۱۱۱) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشۡتَرَىٰ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَنفُسَهُمۡ وَأَمۡوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلۡجَنَّةَۚ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقۡتُلُونَ وَيُقۡتَلُونَ ﴾. [التوبه: ۱۱۱]

يعني: بيشکه چي الله جل جلاله د مومنانو څخه د دوی ځانونه او د دوی مالونه رانيولي دي (چي خپل ځان او مال په في سبيلِ الله جهاد کي قرباني کړي) په څه شي يې را نيولي دي؟ چي دوی لره جنت دی، مسلمانان د الله جل جلاله په لار کي جنګونه کوي، تکليفونه او زحمتونه زغمي، نو کله مسلمانان کفار وژني او کله بيا کفار مسلمانان شهيدانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د أرقم بن ابی الأرقم کور..

د دغو عذابو او آزارو په وخت او مقابل کې د پوهې او حکمت کار دا ؤ چې رسول الله ﷺ مسلمانان د اسلام د اعلانولو او ښکاره کولو څخه منعه کړي، که په خبرو سره وي که په عمل سره مسلمانان باید خپل اسلام ښکاره او اظهار نه کړي او د رسول الله ﷺ سره باید په سِري ډول یا په پټه یو ځای سي، ځکه که رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په ښکاره او د مشرکانو په حضور ټولنه او اجتماع وکړي په دې کې هیڅ شک نسته چې کفار به په هره وسیله سره چې وي د دوی په منځ کې لیرې والی را ولي او د دې امکانات سته چې د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کې جنګونه وسي او داسي هم یو وار پیښه سوه، هغه دا چې: د رسول الله ﷺ اصحاب د لمانځه او عبادت دپاره د مکې مکرمې په شېلو کې سره یو ځای کېدل، د کفارو څخه څو نفرو دوی دغه د عبادت په حال کې ولیدل نو کفارو بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چې په نتیجه کې جنګ ته سره ورسېدل، سعد بن ابی وقاص ﷺ د کفارو څخه یو سړئ داسي وواهه چېویني یې ورو بهولې او دا هغه اولي ویني دي چې په اسلام کې بهول سوي دي او دا معلومه خبره ده که دغه جنګونه اوږده سوي او تکرار سوي وای د مسلمانانو د بربادئ او هلاکت سبب ګرځېدل، نو د عقل او حکمت کار دا ؤ چې د غسي ټولني په پټه او سِري ډول سره وسي، اکثره اصحابِ کرامو خپل اسلام پټاوه، عبادت، دعوت او ټولني یې په پټه کولې، مګر رسول الله ﷺ په ښکاره سره دعوت کاوه، خپل عبادت یې د مشرکانو په حضور او د هغو په منځ کې کاوه، هیچا او هیڅ شي د دې کاره څخه نه سوای منعه کولای، فقط د مسلمانانو سره یې یو ځای کېدل او ټولنه، تعلیم او تبلیغ په پټه وه، دا هم د دوی او د اسلام د مصلحت دپاره.

نو د أرقم بن ابی الأرقم کور چې د صفا پر غونډئ ؤ او د مشرکانو د سترګو او د مجلس له ځایه ګوښه او نهام ؤ، رسول الله ﷺ دغه کور د دعوت مرکز او د مسلمانانو د اجتماع، تعلیم او ټولنو ځای ګرځولی ؤ، أرقم بن ابی الأرقم ﷺ چې نوم یې عبد مناف بن أسد دی او قریش دی لسم نفر دی چې مسلمان سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبشې ته اول هجرت

مسلمانانو ته د کفارو له طرفه د عذابو او آزارو ور کول د بعثت د څلورم کال په منځ یا په آخر کې شروع سوه، خو په شروع کې دغه عذابونه سپک او خفیف وه، مګر ورځ په ورځ او میاشت په میاشت سختېدل او زیاتېدل، تر څو چې د بعثت د پنځم کال په نیمایي کې دومره ډېر شدید او ډېر سخت سوه چې تر تحمّل او زغملو وتل، مسلمانان دې ته مجبوره سوه چې یوه داسې حیله وسنجوي چې له دغه دردناکه عذابو څخه خلاص سي، په دغه سختو حالاتو کې سورةُ الکهف نازل سو چې په هغه کې د داسې سوالو جوابونه موجود وه چې مشرکانو د رسول الله ﷺ څخه کړي وه، مګر په دغه سورة کې درې قصې هم وې چې په هغو قصو کې د الله جَلَّ جَلالُهُ له طرفه و خپلو مومنو بندګانو ته واضحه اشارې وې.

اول: د اصحاب کهف قصه وه چې په دغه قصه کې دا لار ښوونه وه: که کوم وخت څوک پر خپل دین و بیرېږي نو دي د کفر او ظلم له ځایه هجرت وکړي، الله جَلَّ جَلالُهُ په سورةُ الکهف کې فرمایي:

﴿وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾﴾. [الکهف:١٦]

یعني: کله چې تاسې د دغو مشرکانو څخه او د هُغو بتانو څخه چې دوی یې عبادت کوي ګوښه او پر یوه طرف سواست، یعني: تعلق نه ور سره لرې، دوی مشرکان دي او تاسې مسلمانان یاست، نو تاسې په هغه غار کې ځای ونیسی، ستاسې رب به تاسې ته خپل رحمت نشر کړي او ستاسې د کار جوړولو او ګذارې کولو او خوشالی اسباب به درته مهیا او آماده کړي.

دغه خبره اصحابِ کهف په خپل منځ کې سره وکړه، ویل: څرنګه چې موږ د مشرکانو له دینه بیل او جلا یو نو په ګذاره کولو کې هم باید له دوی څخه جلا سو او څرنګه چې د دوی د باطلو معبودانو څخه جلا یو نو باید له هره طرفه خپل تعلقات او روابط د مشرکانو سره وشکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د موسیٰ او خضر علیهما السلام قصه پکښي موجوده وه، چي د هغې قصې څخه بیا دا معلومېدل چي د حالاتو نتیجه همېشه پر ظاهري قسم نه وي بلکه ډېرځله کار د هغه څه پر عکس وي چي ته يې په ظاهره سره وينې، په دې کي دا نرمه او لطيفه اشاره وه چي کوم جنګونه چي نن ستاسي پر ضد روان دی ډېر ژر به سر چپه او پر عکس واوړي او دغه مشرکان که ايمان را نه وړي ستاسي د لاسه به شپې پر آرامه نه سي تېرولای.

درېيم: د ذي القرنين قصه وه چي د قصې نتيجه دا وه: چي مځکه د الله جل جلاله ده، حاکميت او خلافت يې هغه چا ته ورکوي چي د ده عزوجل خوښه وي او کاميابي د ايمان په لار کي ده نه د کفر، او د مځکي د خلافت هغه څوک حقداره دي چي د الله جل جلاله صالحه بندګان وي.

او بيا سورةُ الزُمَر نازل سو چي په هغه کي و هجرت ته اشاره وه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾﴾. [الزُمَر/۱۰]

يعني: هغو کسانو ته چي په دې دنيا کي يې په طاعت سره نيکي کړې ده په آخرت کي نيکي سته (چي جنت او د الله جل جلاله رضاء ده) او د الله جل جلاله مځکه پراخه ده، او بې شکه چي صابرانو ته به بې حسابه اجر او ثواب ورکول سي.

رسول الله ﷺ ته دا ور معلومه وه چي هلته په حبشه کي يو عادل سړئ پاچا دی چي نوم يې اَصحَمه النجاشي ؤ او د هغه په ملک کي څوک پر چا ظلم نه سي کولای، اوس چي رسول الله ﷺ دغه تکليفونه او آزارونه کوم چي قريشو مسلمانانو ته ورکول وليدل حتّیٰ کفارو اوس د زبير بن العوام، د سعد بن ابی وقاص، عثمان بن عفان رضي الله عنه په آزارولو شروع وکړه، تر داسي اندازې چي ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته هم تکليف او آزار ورکوي چي دا ټوله د قريشو د محترمو کورنيو او سردارانو څخه وه، مسلمانان په ډېر تکليف کي دي او ژوند يې ډېر سخت سو او وې ليدل چي عذاب ورځ په ورځ نور هم زياتيږي، اصحابِ کرام په سختو عذابو او آزارو کي شپې تيروي، نو رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصحاب کرامو ته و فرمایل: که له ستاسي څخه څوک غواړي چي د مکې مکرمې څخه ووزي او حبشې ته هجرت وکړي ولاړ دي سي، ځکه هلته په حبشه کي يو پاچا دی چي د هغه په پاچهي کي پر چا ظلم نه کيږي.

نو د بعثت په پنځم کال او د رجب په مياشت کي د اصحاب کرامو اولي ډلي حبشې ته هجرت وکړی چي دغه ډله دوولس سړي او څلور ښځي وې، د دغي ډلي مشر عثمان بن عفان رضي الله عنه ؤ او د ده سره د ده زوجه د رسول الله ﷺ لور رُقيه رضي الله عنها ور سره وه، او رسول الله ﷺ د دوی په باره کي فرمايي: پسله ابراهيم او لوط عليهما السلام څخه دوی هغه اوله کورنۍ ده چي في سبيل الله يې هجرت کړی دی او د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه ابو حُذَيفه او د هغه ښځه، زبير بن العوام، مُصعَب بن عُمَير، عبدالرّحمٰن بن عوف، ابو سلمه او د ده ښځه ام سلمه، عثمان بن مظعون، مقصد ټوله دوولس نفره وه چي هجرت يې وکړی، دغه خلک د قريشو د بيري د شپې په تاريکه کي د مکې مکرمې له ښاره و وتل څو سمندر يا درياب ته ورسېدل او هلته په کښتۍ کي سپاره سوه او بيا حبشې ته ورسېدل، قريش چي د دوی په هجرت خبر سوه پسي ور و وتل، قريش چي د سمندر غاړي ته ور ورسېدل دوی تللي وه او مسلمانانو هلته په حبشه کي د نجاشي په ښه همسايتوب کي په فارغه زړه د خپل رب عزوجل عبادت کاوه.

ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه هم حبشې ته هجرت وکړی خو دا هجرت يې پای ته و نه رسېدی ځکه په لار کي پسله دوې ورځي تګ او سفره د اَحابيش قبيلې ته ورسېدی، دا قبيله د حبشيانو قبيله وه چي دغه خلک عرب نه وه بلکه دا هغه خلک وه چي اصلاً حبشيان او په جزيرةُ العرب کي مريان وه او بيا د وخت په تيريدلو سره آزاد سوي وه او يوه حصه يې د حبشې څخه راغلي وه، دغه ټول په يوه ځای کي سره راټول سوي وه او ځان ته يې خاص کلی او منطقه جوړه کړې وه او (قبيلةُ الأحابيش) ورته ويل کېده يعني: د حبشيانو قبيله، دغه قبيله لويه او قوي قبيله وه، د دې قبيلې مشر او رئيس يو نفر ؤ چي (ابن دُغُنّه) ورته ويل کېده، ابن دُغنّه چي ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه وليدی ويل: د خيره چيري ځې؟ يا ابا بکر! ده ويل: حبشې ته ځم، ابن دُغُنّه و ويل: ولي او د څه شي دپاره؟ ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه و ويل: هجرت کوم ځکه زموږ قوم آزار او تکليف را کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن دُغُنه و ویل: یا! ستا په مثل سړئ باید هجرت ته نه سي مجبوره ته د خپل قوم د سردارانو څخه یې ته پر خپل قوم مهربانه یې، غریبانو ته خواړه ورکوې، د ضعیفه مرسته کوې، د میلمه عزت کوې، دوی څنګه تا ته تکلیف او آزار درکوي؟ ته باید هجرت و نه کړې بیرته راځه چي دواړه مکې ته ولاړسو او زه تا ته جِوار او امان درکوم.

د جِوار کلمه زموږ په وروسته بیان کي ډیره ذکر کیږي، د دې دپاره چي ویونکو او اورېدونکو ته د دغي کلمې د معنٰی په سبب مشکلات نه سي پېښ، نو به اوس د دغه لفظ مفصله ترجمه وکړو او بیا یې وراګرځولو ته ضرورت نسته، تاسي یې هم په یاد ولری.

په عربو کي د ژوند طریقه د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوره خوړی، هر هغه ځوک چي بې قومه او بې قبیلې به ؤ هغه نفر هلته په تنهایي کي ژوند نه سوای کولای، هر چا به د خپلي قبیلې په منځ کي ژوند کاوه، که څه هم یوې قبیلې به په خپل منځ کي داخلي اختلافات درلودل خو نورو دباندنیو قبیلو ته په اتفاق وه، که چیري د نورو ځایو څخه یو ځوک راغلی وای هغه چا په عربو کي انفرادي یا تنها ژوند نه سوای کولای ترڅو چي یوې قبیلې هغه ته جِوار او امان نه وای ورکړی، یعني: د دغه بې قومه سړي ساتنه یو چا پر ذمه نه وای اخیستې او هغه ذمه یې داسي اخیستل کېده:

یوې قبیلې به په ښکاره او واضحه ډول په عام مجلس او د خلکو په حضور کي اعلان وکړی چي دغه فلانئ نفر زموږ په جِوار او ساتنه کي دی، بیا نو نورو قبیلو تعارض نه پر کاوه، دا یو قسم جوار ؤ.

او بل قسم جوار بیا داسي ؤ چي یو نفر به په خپله قبیله کي بې کسه ؤ، ورونه یا اولادونه به یې نه درلودل نو د خپلي قبیلې څخه په امان نه سوای پاته کېدلای، نو به دغه نفر په خپله قبیله کي د یوه قوي نفر څخه جِوار وغوښتی او که به هغه قوي نفر دغه د ده غوښتنه قبوله کړه نو به یې په قبیله کي اعلان وکړی چي فلانئ زما په جِوار کي دی، بیا به پر دغه ضعیفه سړي چا تجاوز نه کاوه ځکه داسي به وګرځېدی لکه د هغه قوي سړي دکورنۍ غړی، نو خلک به یا د هغه قوي نفره څخه بېرېدل یا به یې د هغه مراعت کاوه، هغه ضعیفه نفر به د هغه قوي نفر په سایه کي په امن او امان ژوند کاوه او دغه ساتني ته جِوار ویل کېده چي موږ په خپله ژبه او اصطلاح کي د دغه جوار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځای پناه استعمالوو او وایو (پناه یې ورکړه)

نو ابن دُغُنّه و حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه ته و ویل: راځه بیرته مکې ته ځو او زه تا ته جوار او امان درکوم، دوی دواړه مکې مکرمې ته راغله او ابن دُغُنه د کعبې شریفې سره و دریدی او د قریشو په منځ کې یې په لوړ آواز ناري کړه: ابوبکر زما په جوار کې دی که څوک آزار او تکلیف ورکړي هغه د حبشیانو د قبیلې څخه پر آرامه نه سي پاته کېدلای، دا خبر ټولو قریشو ته ورسېدی او حضرتِ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د ابن دُغُنه په ساتنه او جوار کې سو څوک آزار نه ورکوي.

ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د خپل کور سره یو ځای جوړکړی ؤ چې هلته به یې لمونځ کاوه او قرآن مجید به یې وایه، حتّی د کعبې شریفې سره به یې قرآن کریم وایه، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه چې د نرم زړه خاوند ؤ او د قرآن مجید د ویلو سره به یې ژړل، هلکان به ورته ولاړ وه د ده ژړا ته به یې کتل، په عین وخت کې به دغو هلکانو قرآن مجید هم ځني زده کاوه او بیا به یې دغه آیاتونه په لارو او کوڅو کې ویل، پر قریشو دا کار ډېر درروند سو او ډېر په عذاب سوه خو منعه کولای یې هم نه سي ځکه دئ د ابن دُغُنه په جِوار کې دی او قریش د قرآن مجید ویل او اورېدل هم نه سي زغملای، نو څو نفره قریش ابن دغنه ته ورغله او ویل: تا ابوبکر ته جوار او امان ورکړی مووږ څه و نه ویل، مګر دا چې دئ د کعبې سره ناست وي او زمووږ خدایانو ته بښکنځل او بد ویل کوي پر دې صبر نه سو کولای، ابن دُغنه چې په خپله هم کافر او مشرک ؤ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته ورغلی او ویل: ما تا ته جوار او پناه د دې دپاره درکړل چې د قریشو له آزاره څخه دي وساتم نه د دې دپاره چې ته دوی او د دوی خدایانو ته بد و وایې، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: ما نه بښکنځل او نه بَد ویل کړي دي، زه فقط قرآن وایم، ابن دُغُنه ویل: یا! زما په جوار کې چې یې قرآن به نه وایې، حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ورته و ویل: ما ستا جوار بیرته تا ته دررَد کړی دی او زما دا خوښه ده چې د نورو مسلمانانو په مثل په تکلیف او آزارو کې و اوسم نه ستا په جوار کې، ابن دغنه بیرته خپلې قبیلې ته ولاړی او ابوبکر رضي الله عنه په مکه مکرمه کې بېله جواره پاته سو، دا د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د نه هجرت کولو سبب ؤ که نه دئ رضي الله عنه هم په شروع کې د هجرت دپاره رهي سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وختو کې چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب کرامو ته تکلیفونه او آزارونه ورکول کېږي نور هم د مسلمانانو هجرت و حبشې ته زیاتېدی، د مسلمانانو ډېر نفر حبشې ته تله او د نجاشي په پاچهي کې یې ژوند کاوه تر څو چې یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه او په حبشه کې یې د مهاجر مسلمانانو پر ژوند تاثیر وکړی.

هغه واقعه داسي وه: په مکه مکرمه کې پر رسول الله ﷺ د سورةُ النّجم آخري آیاتونه نازل سوه، نو دغه د بعثت د پنځم کال د روژې په میاشت کې رسول الله ﷺ حرم شریف ته را و وتی او هلته د قریشو ډېره لویه ډله ناسته وه چې په دوی کې د قریشو مشران او سرداران هم وه، رسول الله ﷺ ورته و درېدی او د سورةُ النجم په ویلو یې شروع وکړه، کفارو چې کلام الله تر دغه د مخه په صحي شکل نه ؤ اورېدلی ځکه د قریشو پرله پسې کوښښ دا ؤ چې څوک قرآن کریم وا نه وري او همېشه به ځینو و ځینو نورو ته ویل: قرآن مه اورئ بلکه د محمّد ﷺ د قرآن ویلو په وخت کې غالمغال ښور ماښور جوړوئ، چې نه یې تاسي واورئ او نه یې بل څوک واوري، لکه څرنګه چې الله جل جلاله د سورةُ حٰمٓ السجده یا فصلت په (۲۶) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسۡمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَٱلۡغَوۡاْ فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَغۡلِبُونَ ۝٢٦﴾

یعني: هغه کسان چې کافران سوي دي وایي: کله چې محمّد ﷺ قرآن وایي غوږ مه ورته نیسئ او غالمغال، شخول ښور ماښور جوړوئ، ښایي چې په دغه طریقه سره تاسي پر محمّد غالبه سئ.

اوس چې کفارو الهي کلام د رسول الله ﷺ د مبارکي خولې څخه واورېدی هغه خپله دښمني یې هېره سوه د خپله ځانه بې خبره دي، هر یوه په دقت غوږ ورته نیولی دی او رسول الله ﷺ د سورةُ النّجم آخرني آیاتونه ورته تلاوتوي:

أعوذُ بالله من الشّیطٰن الرّجیم ط

﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝١ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضۡحَكَ وَأَبۡكَىٰ ۝٤٣ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحۡيَا ۝٤٤ وَأَنَّهُۥ خَلَقَ ٱلزَّوۡجَيۡنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰ ۝٤٥ مِن نُّطۡفَةٍ إِذَا تُمۡنَىٰ ۝٤٦ وَأَنَّ عَلَيۡهِ ٱلنَّشۡأَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰ ۝٤٧ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغۡنَىٰ وَأَقۡنَىٰ ۝٤٨ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ ۝٤٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَأَنَّهُۥٓ أَهْلَكَ عَادًا ٱلْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا۟ فَمَآ أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ هُمْ
أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ
تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلْأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلْـَٔازِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ
ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ هَٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمْ
سَٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ وَٱعْبُدُوا۟ ۩ ﴿٦٢﴾ ﴾.

د دغه آخري آيات تر ويلو وروسته چې د سجدې آيات دی رسول الله ﷺ سجده وکړه، کفار چې د دغو آياتو تر تاثير لاندې راغلي وه د ټولو ښخه بېله اختياره سجده وسوه، کفار د دغو آياتو د عظمت او بلاغت تر تاثير لاندې سوه، حق او بليغ کلام الله يې واورېدی نو د قريشو ټول سرداران او اهلِ مکه چې دلته حاضر وه ټولو سجده وکړه، بېله يوه بد بخته، ضعيفه او سپين ږيري سړي ښخه چې هغه سجده و نه کړه فقط د مځکي ښخه يې خاوري را پورته کړې پر سر يې واچولې يا يې په تندي پوري ومښلې او ويل: ما لره دغه بس او کافي دي، مګر د قريشو سردارانو سجده وکړه، هغه کار ځني پېښ سو چې دوی د هغه د منعه کولو دپاره په کلو کلو ډېر کوښښونه کړي وه، چې هغه کار د قرآن مجيد اورېدل وه.

کله چې قريشو وليدل چې د محمّد ﷺ خبري دومره تاثير لري چې حتّی دوی هم د هغه تر تاثير لاندې راغله او خبره تر داسي ځايه ورسېدل چې دوی هم سجده وکړه، دا کار پر قريشو ډېر درونډ سو تر اوسه دوی خلک منعه کول چې د محمّد ﷺ د خبرو تر تاثير لاندې نه سي او اوس په خپله دوی سجده وکړه! قريش ډېر غمجن وه.

دغه خبر په خلکو کې نشر سو چې قريشو د محمّد ﷺ خبرو ته يا د محمّد ﷺ د خبرو په واسطه سجده وکړه خو د حبشې مهاجر مسلمانانو ته دا خبر داسي ورسېدی چې قريش ټول اسلام ته داخل سوه، سجده په اسلام بدله سوه، هغو کسانو چې دغه خبر و منی چې رشتيا هم قريش اسلام ته داخل سوي دي نو د دغه کال د شوال په مياشت کې بيرته د حبشې ښخه مکې مکرمې ته را رهي سوه، ځکه دوی ويل: قوم مو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان را وړی او تر دې وروسته موږ ته آزار نه را کوي نو موږ ولې ژوند په هجرت او د رسول الله ﷺ څخه لیري تېروو.

تاسي پوهېږی؟ چي هجرت په خپله د عذابو او دردو د اقسامو څخه یو قسم درد او عذاب دی چي د دین په لار کي دغه مهاجرینو قبول کړی ؤ، اسلامي هجرت د آزارو څخه تېښته او د راحت طلبول نه دي، بلکه یو تکلیف په بل تکلیف سره تر هغه وخته بدلیږي ترڅو چي د الله جل جلاله له طرفه نصر او برئ راځي او ته پوهېږې؟ چي په هغه وخت کي مکه مکرمه هم دار الإسلام یا اسلامي ملک نه ؤ چي څوک و وایي: اصحاب کرامو ځنګه دار الإسلام پرېښاوه او د خپلو اروحو د ساتني دپاره د کفر ملک ته ولاړل، په هغه وخت کي مکه مکرمه او حبشه او نور ملکونه ټول سره یو شئ او د کفر ملکونه وه او په دغه ملکو کي چي په هر یوه کي د اصحاب کرامو د دین او دعوت دپاره آسانتیا موجوده وه هغه د دوی د استوګني دپاره ډیر وړ او لائق ؤ.

او دا چي څوک د یوه اسلامي ملک څخه بل اسلامي ملک ته هجرت کوي په هغه کي درې حکمه دي:

یا دا چي: دغه هجرت واجب دی.

یا دا چي: دغه هجرت مباح دی.

یا دا چي: دغه هجرت حرام دی.

اول: د خپل ملک او وطن څخه بل اسلامي ملک ته (*نبه متوجه سه اسلامي ملک ته نه د کفر ملک او نبار ته*) هغه وخت هجرت واجب دی چي مسلمان په دغه خپل ملک کي اسلامي شعایر لکه لمونځ، روژه، آذان او حج نه سي آداء کولای.

دوهم: د خپل وطن څخه بیا هغه وخت بل اسلامي ملک ته هجرت مباح او جائز دی چي په دغه خپل ملک کي داسي تکالیف ور رسیږي چي د ده ژوند ور تریخوي، نو ده ته دا جائزه او روا ده چي له دغه خپله ملکه بل اسلامي ملک ته هجرت وکړي. (*نه دا چي د نبه او مستریح ژوند دپاره کفري ملکو ته ځي او بیا وایي ما هجرت وکړی*)

دریم: هغه وخت بیا له خپله ملکه هجرت کول حرام دي چي د ده په هجرت کولو سره د ده په ملک کي د اسلامي واجباتو څخه یو واجب پاته کیږي او بیله ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل څوک هغه ديني واجب نه سي پر ځای کولای.

(دا د هجرت کولو په باره کې فقهي احکام وه بيرته خپلې قصې ته راګرځم)

نو مهاجر اصحاب کرام د دې خبر په اورېدلو سره چې ټول قريش اسلام ته داخل سوه د حبشې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، کله چې مکې مکرمې ته دومره نژدې سوه چې د يوه يا دوو ساعتو لار پاته وه دوی ته د هغه اورېدلي خبر واقعيت ور معلوم سو او پوه سوه چې هغه د آياتو د عظمت تاثير ؤ چې قريشو سجده وکړه، په حقيقت کي نه قريشو ايمان راوړی دی او نه مسلمانان سوي دي، نو څوک بيرته له هغه ځايه حبشې ته وګرځېدل او ځيني يې په پټه يا د قريشو څخه د يو چا په جِوار کي مکې مکرمې ته داخل سوه او دلته په مکه مکرمه کي پر دغو راغلو کسانو او نورو عامو مسلمانانو عذابونه او آزارونه نور هم زيات سوه، قريشو ته دې خبر ډېر زور ورکړی ؤ چي مسلمانان د نجاشي په همسايتوب کي آرام او هوسا ژوند کوي او رسول الله ﷺ د مسلمانانو دپاره بله چاره نه ليدل بېله دې څخه چي دوهم وار بيا د حبشې د تګ مشوره ورکړي او دغه دوهم وارِ هجرت تر اول وار ډېر سخت او مشکل ؤ، ځکه دا وار قريش ورته ويښ او بيداره وه او دا يې إراده وه چې مسلمانان به هجرت ته نه پرېږدو، خو بخت د مسلمانانو ملګری ؤ او الله ﷻ دغه سفر ورته آسانه کړی، د مخه تر دې چي قريش پسي ورورسيږي مسلمانان حبشې او نجاشي ته رسېدلي وه، په دغه دوهم هجرت کي د نارينه وو شمېر (۸۳) نفره ؤ او (۱۸) يا (۱۹) ښځي هم ورسره ملګري وې.

د حبشې مهاجر مسلمانانو ته د قريشو چم او حيله

د مکې مکرمې مشرکان په دې ډېر خواشيني او ناراضه وه چي مهاجر مسلمانانو د خپل دين او خپلو ځانو دپاره د أمان ځای پيدا کړی دی، نو غوارِي چي هغه مهاجر مسلمانان هم په يوه طريقه سره مکې مکرمې ته راولي ځکه چي هغه مسلمانان د دوی له آزاره فارغه وه او قريش په دې نه وه خوښ چي څه مسلمانان بېله تکليفه او بېله آزاره پاته سي نو قريشو د خپلو سردارانو څخه دوه پوه، قوي او هوښيار نفر اختيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه چې دا به حبشې ته ځي او هلته به نجاشي په دې راضي کوي چې دغه مهاجر مسلمانان بېرته مکې مکرمې ته ولېږي، دغه دوه نفره چې یو یې عَمرو بن العاص ؤ او بل یې عبدالله بن أبي ربیعه ؤ، که څه هم دغه دوه نفره په وروسته کې مسلمانان سوي دي.

قریشو په خپل منځ کې مشوره سره وکړه چې موږ باید کومه هدیه او سوغات نجاشي او د هغه درباریانو ته ولېږو چې هغه په خوشاله سي او دغه زموږ غوښتنه قبوله کړي؟

ځینو و ویل: د نجاشي د څرمني څخه جوړ سوي شیان ډېر خوښ دي او قریشو هم دغه د څرمني څخه جوړ سوي شیان د شام څخه را وړي وه، بنه بنایسته چرمي شیان یې درلودل، نو یې له دغو چرمي شیانو څخه ډېر سوغاتونه د نجاشي او د هغه د وزیرانو او درباریانو دپاره سره یو ځای کړه.

څرنګه چې نجاشي نصراني ؤ او حبشه هم د نصرانیت پر دین وه، نو یې د نصاراوو علماوو ته هم هدیې او سوغاتونه ور سره واخیستل، دغه دوه نفره د هدیو او سوغاتو سره حبشې ته ورسېدل، د مخه تردې چې نجاشي ته ورسي د هغه په درباریانو، وزیرانو او حاضر باشانو یې شروع وکړه، هغو ته یې هدیې او سوغاتونه ورکړه، معلومه خبره ده چې هغه هم په دغو سوغاتو ډېر خوشاله سوه او بیا یې و دغو درباریانو ته و ویل: دلته په حبشه کې زموږ د قوم خلک اوسېږي چې د مکې څخه یې هجرت را کړی دی او یو نوی دین یې را وړی دی چې نه زموږ په دین دي او نه ستاسي په دین دي (د دې خبرو څخه یې *مقصد دا ؤ چې دغه درباریان د مسلمانانو څخه ناراضه او ورته په قهر سي*) او ویل: موږ غواړو چې د نجاشي سره په دغه باره کې و وینو او خبري ور سره وکړو، درباریانو ویل: هو بالکل کولای سی، څرنګه چې دغه خلک ستاسي قوم دی تاسي حق لرئ چې د هغو په باره کې د نجاشي سره خبري وکړئ، درباریانو وعده ور سره وکړه چې د دغه ملاقات په وخت کې به د دوی مرسته هم کوي، څو دغه دوه نفره د قریشو نمایندګان د نجاشي دربارته ورغله، هغه را وړي سوغاتونه یې نجاشي ته ورکړه، نجاشي هم ډېر په خوشاله سو او بیا دغو دوو نفرو د مهاجرو مسلمانانو په باره کې خبري شروع کړې، ویل: أیّها الملِک! زموږ د مَلک او وطنه ستا وطن ته څو نفره بیعقل ځوانان راغلي دي چې د خپل قوم له دینه اوښتي دي او ستا په دین کې هم نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سوي، يو بل نوی دين يې له ځانه جوړ کړی دی چې نه يې موږ پېژنو نه ته، او د دوی د قوم مشرانو چې د دوی پلرونه او اکاګان دي موږ و تا ته د دوی په باره کې را لېږلي يو چې ته يې بېرته هغه خپلو مشرانو ته ور ولېږې، ځکه هغه قوم د دوی ښه څارنه کولای سي او د دوی په غلطياوو ښه خبر دي.

درباريانو هم په خپل نوبت سره وويل: دوی حق او صحي وايي هغه راغلي کسان بايد دوی ته ور تسليم کړل سي چې خپل وطن او قوم ته يې بوزي، نجاشي وويل:

زه ظلم نه کوم ستاسي خبري مي د هغو په باره کې واورېدې خو غواړم چې د هغو خبري هم واورم بيا وروسته حکم کولای سم، درباريانو بيا وويل: موږ دوی پېژنو، دوی په خپل قوم کې معتبره او د عزت خاوندان دي، دوی حق او رشتيا وايي، نجاشي وويل: يا! دا ظلم دی چې د يوه طرف په خبرو پر هغه بل طرف حکم وکړم حتماً بايد د هغه بل طرف خبري هم واورم.

واقعاً نجاشي عادل ؤ او رسول الله ﷺ مخ کې د هغه په باره کې مسلمانانو ته فرمايلي وه چې حبشې ته هجرت وکړی ځکه هلته يو پاچا دی چې د هغه په مُلک کې ظلم نه کېږي، که څه هم نجاشي مسلمان نه ؤ مګر ظالم هم نه ؤ.

نجاشي پردې ټينګار وکړی چې تر هغو حکم نه سم کولای څو د هغه بل طرف خبري وا نه ورم او په حديث شريف کې راغلي دي: که يو سړئ په داسي حال کې درته راغلی چې يوه سترګه يې د لاسه ورکړې وه او له يوه نفره څخه يې شکايت کاوه چې هغه دغسي را سره وکړه، ته به د ده په فايده حکم نه کوې ترڅو چه هغه بل نفر و نه وينې، ښايي چې د هغه دواړي سترګي له منځه تللي وي، بيا نو څوک ظالم دی؟ د دې حديث شريف مقصد دا دی چې پرحکم کولو تلوار مه کوه بلکه ځان صحي او پوره په موضوع خبروه.

نو نجاشي هم پر خپله خبره ټينګ سو او ويل: زه بايد د هغو خبري هم واورم، درباريانو هر څه کوښښ وکړی چې نجاشي د دغو دوو نفرو د غوښتني سره سم حکم وکړي، مګر نجاشي وايي: تر هغو چې زه د مسلمانانو خبري وانه ورم دا امکان نه لري چې حکم وکړم، نجاشي امر وکړی چې مسلمانان راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو ته و ویل سوه چي نجاشي غوښتي یاست، مسلمانانو په خپل منځ کي سره و ویل: هرڅه چي پیښیږي خو موږ باید پاچا ته رښتیا و وایو او د خبرو کولو دپاره یې د رسول الله ﷺ د اکا زوی جعفر بن أبي طالب رضی الله عنه خپل مشرو ټاکی.

اوس چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله نجاشي ورته و ویل: دا څنګه دین دی چي تاسي په هغه کي د خپله قومه جلاسوي یاست؟ نه زما په دین کي داخل سوي یاست او نه په بل داسي دین کي چي هغه دي د مځکي پرمخ موجود وي.

جعفر بن أبي طالب رضی الله عنه چي د مسلمانانو له طرفه خبري کوونکی ؤ و ویل:

ایّها الملک! موږ یو جاهل قوم ؤ چي د بتانو عبادت مو کاوه، د مړه سوي حیوان غوښي مو خوړلې، بد او فاحش کارونه مو کول، صلهٔ رحمي مو قطعه کول، یعني: پر دوستانو مو رحم او شفقت نه کاوه د همسایه سره مو بد کول، په موږ کي قوي ضعیفه خوړی، زموږ دغه حال ؤ چي الله جل جلاله موږ ته زموږ له قومه یو رسول را ولیږی چي موږ ته د هغه نسب، صداقت، امانت او پاکي را معلوم وه، دغه رسول موږ و یوه الله او د هغه جل جلاله عبادت ته وبللو او ویل: هغه شیان چي تاسي او ستاسي پلرو یې عبادت کاوه بېله الله عزوجل څخه هغه نورپرېږدی، چي هغه د ډبرو بتان وه.

او دغه رسول موږ په رښتیا ویلو، د امانت په بیرته ورکولو، په صلهٔ رحمي، په ښه همسایتوب، امر کړو، د آزار او وینو بهولو، د فواحش او درواغ ویلو، د یتیم د مال د خوړلو څخه یې منعه کړو او موږ یې امر کړو چي یوازي د یوه الله جل جلاله عبادت وکړو، هیڅ شریک ورته و نه نیسو، موږ یې د لمانځه په آداء کولو، صدقه ورکولو او په روژه نیولو امر کړو، جعفر رضی الله عنه هغه کارونه چي اسلام په امر کړي وه یو یو ورته بیان کړل او ویل: موږ د ده تصدیق وکړی او پر ده ﷺ مو ایمان را وړی، د ده او د هغو شیانو متابعت مو وکړی چي د الله عزوجل له طرفه یې را ته را وړي وه، نو یوازي د یوه الله عبادت کوو او هیڅ شئ د الله شریک نه بولو، هغه شیان حرام بولو چي پرموږ حرام کړل سوي دي او هغه شیان حلال بولو چي راته حلال سوي دي، زموږ قوم پر موږ تېرئ او تجاوز وکړی، عذابونه یې را کړل، په خپل دین کي یې په تکلیف کړو، غواړي چي موږ بیرته د الله جل جلاله له عبادته د ډبرو د بتانو عبادت ته ورکش کړي او هغه خبیث شیان چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ حلال بلل بیا حلال وبولو، نوکله چې یې ظلمونه راباندې وکړه، عذابونه یې راکړه، مځکه یې راباندې تنګه کړه او کوښښ کوي چې زموږ او زموږ د دین په منځ کې جلا والی را ولي نو موږ ستا مملکت ته راغلو، ته مو تر نورو خوښ او اختیار کړې، ستا جِوار مو زړه وغوښتی او دا مو امید دی چې ستا په مَلک کې ظلم را باندې و نه سي.

نجاشي پوښتنه وکړه ویل: آیا ستا سره د هغه څه څخه یو شئ سته چې دغه رسول د الله ﷻ له طرفه را وړي دي؟ جعفر رضي الله عنه و ویل: هو، نجاشي ویل: را ته ویې وایه، جعفر رضي الله عنه د سورة مریم هغه آیاتونه تلاوت کړه چې د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه پکښې بیان سوې ده، نجاشي دومره و ژړل چې ږیره یې په اوښکو لنده سوه او د نصاراوو علماوو چې اساقفه ورته ویل کیږي هم د قرآن مجید په اوریدلو سره وژړل، بیا نو نجاشي دوی ته و ویل: والله دغه کلام او هغه کلام چې عیسیٰ علیه السلام را وړی دی دواړه د یوه طاقه یا کلکینه څخه را وتلي دي.

دغه د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه د نصاراوو سره موجوده وه مګر د قرآن مجید الفاظ او د بیان طریقه معجزه ده پر نجاشي یې ډیر تاثیر وکړی.

نجاشي د عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه طرف ته مخ ورواړاوه او ویل:

یا! والله هیڅکله به دوی تاسي ته در تسلیم نه کړم، نجاشي مسلمانانو ته و ویل: ورځی ببغمه کښېنی والله قریشو ته مو هیڅکله نه ور تسلیموم.

وروسته عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د نجاشي له درباره ناکامه و وتل، مګر عَمرو بن العاص چې ذکي او هوښیار سړئ ؤ په دغه یو وار ورتګ نه ؤ قانع او فکر وهي چې یوه حیله او چم جوړ کړي، پسله فکره یې دا فیصله وکړه چې دوهم وار بیا نجاشي ته ورسي، که څه هم عبدالله بن ربیعه ورته و ویل: دا کار مه کوه دغه مسلمانان که څه هم زموږ مخالفه دي خو زموږ قوم او أقرباء دي، مګر عَمرو بن العاص بیا هم پر هغه خپل فکر ټینګ دی.

عَمرو بن العاص سبا سهار بیا د نجاشي دربار ته ورغلی او ویل: ایها الملک! دغه کسان چې تا په خپله مځکه کې د سکونت اجازه ورکړې ده دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کې ډیري لویې خبري کوي، نجاشي و ویل: د هغه په باره کې څه وایي؟ عَمرو و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله دوی را وغواړه پوښتنه ځني وکړه چي دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایي.

نجاشي دوهم وار بیا مسلمانان را وغوښتل، مسلمانان پوه سوه چي قریشو بیا چم او حیله جوړ کړي دي، مسلمانانو په خپل منځ کي مشوره سره وکړه او پر دې یې فیصله وکړه چي د نجاشي د هري پوښتني جواب به په رشتیا او حق ویلو سره ورکوو، ځکه: حق همیشه کامیابه کیږي.

کله چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله، نجاشي پوښتنه ځني وکړه چي تاسي د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایاست؟ جعفر رضی الله عنه و ویل: موږ د عیسیٰ علیه السلام په باره کي هغه څه وایو چي زموږ نبي ﷺ را ته را وړي دي چي هغه عبدُالله، رسولُ الله، روحُ الله، کلمةُ الله دی هغه چي د مریمُ العذراء البتول په نس کي یې بېله پلاره اچولی دی او بیا یې د سورةُ المریم د (۱٦) نمبر آیات څخه تر (۳۴) نمبر آیاته پوري ورته تلاوت کړل چي په دغو آیاتو سره جعفر رضی الله عنه د عیسیٰ علیه السلام قصه پای ته ورسول.

او په دغو آیاتو کي دا واضحه او ښکاره ده چي د عیسیٰ علیه السلام پیدا کېدل فقط یوه الٰهي معجزه ده چي بېله پلاره د مور څخه پیداسو او عیسیٰ علیه السلام په خپله الله نه دی او کوم اختلاف چي نصارا د ده په باره کي کوي چي خوک یې په خپله الله یا د الله زوی بولي (العیاذ بالله) دا ټول بشري او د انسانانو اختلاف دی خو په حقیقت کي عیسیٰ علیه السلام هغه انسان او بشر دی چي الله عزوجل په خپل کتاب کي ذکر کړی دی چي عبدالله او رسول الله دی او له موره بېله پلاره پیدا سوی دی، کله چي جعفر رضی الله عنه د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو نجاشي و ویل: (صدق الله العظیم) او د ځمکي څخه یې یوه خاشه را پورته کړه ویل: والله عیسیٰ علیه السلام تر دغه چي تا و ویل، دغه یوه خاشه فرق نه درلودی، یعني: عیسیٰ علیه السلام بنده او د الله رسول دی او پیدایښت یې په دغه مُعجزِ ډول سره ؤ.

هغه درباریان چي د نجاشي په مجلس کي حاضر وه او د هغو عقېده دا وه چي عیسیٰ په خپله الله دی هغو مخالفت ښکاره کړی، نجاشي ورته و ویل: که څه هم تاسي مخالفت کوی بیا هم والله عیسیٰ علیه السلام د دوی له بیانه څخه یوه خاشه فرق نه لري او نه یې درلودی.

نجاشي امر وکړی چي مسلمانان دي ولاړ سي په أمن او ېښمي کي دي ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او هیڅوک به آزار نه ور رسوي او خپلو درباریانو ته یې و ویل: د دوی دوو هدیې بیرته ورکړئ زه هغه ته ضرورت نه لرم، الله جل جلاله زما څخه رشوت نه دی اخیستی چې زما پاچهي یې بیرته ما ته را کړل او زه اوس په خپله پاچهي کې رشوت واخلم؟ ام سلمه رضي الله عنها چې د دغې قصې روایت کوي وایي: بیا نو دغه دوه نفره د نجاشي له درباره په بد مخ و وتل او هغه هدیې چې دوی را وړي وې بیرته ورکول سوې او موږ د نجاشي سره په ښه همسایتوب کې وخت تېراوه.

اوس به اول په حبشه کې د نجاشي سره وروستني واقعات درته بیان سي او بیا به د قریشو تر ناکامه سفر وروسته په مکه مکرمه کې د قریشو نوري فیصلې او اقدامات درته بیان سي.

په دغه خبرو سره د نجاشي او د هغه د درباریانو په عقیده کې اختلاف ښکاره او پیدا سو، ځکه نجاشي عیسیٰ علیه السلام د الله بنده او رسول وباله او درباریانو عیسیٰ علیه السلام په خپله رب باله. العیاذ بالله.

(درباریان د قومو او قبیلو هغه مشران دي چې همېشه به د نجاشي په دربار کې حاضر وه)

نو د پاچا او درباریانو د عقیدې د اختلاف په سبب په حبشه کې فتنه شروع سوه، درباریان په دې واقعه ډیرناراضه دي چې نجاشي ولې د دوی د عقیدې څخه مخالفه خبري کوي مګر نجاشي عالم ؤ، یوازې پاچا او امیر نه ؤ بلکه د نصاراوو ډیر لوی عالم هم ؤ، هغه په انجیل کې معلومات درلودل او د هغه سره د عیسیٰ علیه السلام په باره کې صحي معلومات وه، نو خود د پاچا او درباریانو په منځ کې ورځ په ورځ اختلاف زیاتېدی.

په دغه وختو کې به نجاشي د جعفر رضي الله عنه سره ملاقاتونه کول او جعفر رضي الله عنه به اسلام او د هغه احکام ور ښوول، څو نجاشي په پټه مسلمان سو او پر رسول الله ﷺ یې ایمان را وړی او د قرآن مجید لیکني یې د جعفر رضي الله عنه څخه د زده کولو د پاره اخیستې.

په دغه موده کې د پاچا او درباریانو اختلاف نور هم شدید سو، نجاشي ولیدل چې د درباریانو د اختلاف په سبب یې پاچهي ضعیفه کیږي نو یې یوه ورقه چې قرآن مجید پر لیکل سوی ؤ تر خپلو کالو لاندي پر ځیګر کښېښوول او بیا یې ټول درباریان را ټول کړه او ورته ویې ویل: تاسي ته څه ښېښه ده؟ وینم مو چې په فتنه او بې اتفاقي اخته کېږئ، درباریانو و ویل: ته د عیسیٰ علیه السلام په باره کې داسي خبري کوې چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري زموږ د عقيدې څخه فرق لري، نجاشي و ويل: تاسي د عيسىٰ عليه السلام په باره کي څه واياست؟ درباريانو و ويل: موږ وايو: عيسىٰ عليه السلام د الله زوی دی (العياذ بالله) نجاشي لاس پرځيګر کښېښاوه او ويل: زه پر دغه يم، مقصد يې هغه قرآن ؤ چي ده ترکالو لاندي ايښی ؤ، مګر په ظاهره هغو ته داسي ښکاره سوه چي زه ستاسي سره پر دغه خبره يم او قسم يې ياد کړی چي زه هم پر دغه يم، موضوع لږ څه سړه سوه مګر بيا هم ځيني درباريان په شک او تردد کي دي او وضعه پوره نه آراميږي.

څو د حبشيانو يو قومي مشر د څو نفرو درباريانو سره يو ځای سو او د لښکر د مشرانو څخه يې هم څو نفره د ځان ملګري کړه د نجاشي پر ضد يې جنګ اعلان کړی، د نجاشي لښکر پر دوې حصې و ويشل سو يوه ډله د مخالفينو وه او بله ډله د نجاشي ملګري وه، د نجاشي او مخالفينو په منځ کي جنګ شروع سو، د جنګ ميدان د يوې لويې او برداره ولې پر غاړه ؤ چي (نهر) ورته وايي او مسلمانان د دغه نهر پر هغه بله غاړه اوسېدل، جنګ يې ليدی مګر د جنګ نتيجه يا د يوه طرف کاميابي نه ورته معلومېدل، نو مسلمانانو و ويل: څوک به د جنګ خبر او نتيجه موږ ته راوړي چي څوک کاميابه کيږي او څوک ماته خوري؟ که نجاشي کاميابه سو موضوع په خير ده ځکه هغه زموږ پر طرف دی او که مخالفين کاميابه سي نو زموږ ژوند په خطر کي دی.

زبير بن العوام رضي الله عنه چي په دغه وخت کي قوي ځوان ؤ هغه و ويل: دا خبر به زه درته راوړم، مګر واله ډېره لويه او برداره ده څوک وايي: دغه واله بحر نيل ؤ، زبير بن العوام رضي الله عنه د اوبو يو ژئ خالي کړی او بيا يې په هوا ډک کړی (وې پړساوه) او بو ته يې ور واچاوه لاسونه يې پوري ونيول په اوبازي يې شروع وکړه څو د ولې هغه بل طرف ته ورسېدی او هلته د جنګ حالاتو ته ګوري، د جنګ په نتيجه کي د نجاشي لښکر کاميابه سو او مخالفينو ماته وخوړل، زبير بن العوام رضي الله عنه د هغه ژي په مرسته بيرته په دغه لوی نهر کي راغلی او مسلمانانو ته يې د نجاشي د کاميابۍ زېری را وړی.

نجاشي د مرګ تر وخته پر اسلام پاته سو، کله چي بيا په وروسته کي نجاشي رضي الله عنه وفات سو جبريل عليه السلام د هغه د وفات خبر و رسول الله ﷺ ته راوړی او رسول الله ﷺ پر هغه د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی، صلوٰةُ الغائب پر هغه چا کيږي چي پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنازې لمونځ نه وي سوی، مګر هغه څوک چې پر هغه د جنازې لمونځ سوی وي پر هغه مړي د غائب د جنازې لمونځ نه کيږي او پر نجاشي رضي الله عنه د جنازې لمونځ نه ؤ سوی ځکه هغه په نصاراوو کې ؤ او خپل اسلام يې پټاوه، نو رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو پر نجاشي د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی.

دا د نجاشي د اسلام قصه او هغه واقعې وې چې مهاجر مسلمانانو ته په حبشه کې پېښې سوي وې. *(اوس به بيرته مکې مکرمې ته ولاړ سو)*

کله چې عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربيعه د حبشې له ناکامه سفره مکې مکرمې ته راغله او د قريشو هغه چم او حيله کوم چې د مهاجر مسلمانانو دپاره يې جوړ کړي وه بې فايدې او بې معنٰی وګرځېدل، قريش پوه سوه چې دوی تر خپلو حدودو دباندي څه نه سي کولای او دلته په مکه مکرمه کې هم د دوی ژوند تريخ دی دا حال نور نه سي زغملای، نو يې يوه ډېره خطرناکه مشوره وکړه ويل: موږ له دې شره تر هغو نه سو خلاصېدلای ترڅو چې محمّد ﷺ په تمامه معنٰی له دعوته څخه منعه نه کړو يا دا چې ويې وژنو، خو دا کار د دوی په وسه نه ؤ پوره ځکه ابوطالب د قريشو او د رسول الله ﷺ په منځ کې ولاړ دی او د محمّد ﷺ پوره ساتنه کوي، نو قريشو دا خوښه وبلل چې په دغه باره کې د ابوطالب سره جِدّي خبري وکړي.

ابوطالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ

د قريشو مشران او سرداران د دوهم وار دپاره ابوطالب ته ورغله او ويل: يا ابا طالب! ته په موږ کې مشر د شرف او مقام خاوند يې موږ د مخه ستا څخه وغوښتل چې وراره دې له دعوته او دغه بېځايه خبرو څخه منعه کړه خو تا نه کړی منعه، نور نو د قريشو په منځ کې فتنه مه جوړوه، په والله موږ پر دغه حال نور صبر نه سو کولای چې زموږ پلرو ته بد ويل کيږي، پر آلِهه يا خدايانو مو عيبونه ويل کيږي، دين مو عبث او بېکاره بلل کيږي، يا دې وراره زموږ څخه منعه کړه يا دا چې ته او دئ دواړه زموږ مقابل طرف ياست، نور نو موږ تر هغو آرام نه کښېنو چې يوه له دغو دوو ډلو څخه هلاکه نه سي (يعني: يا موږ و نه وژل سو يا تاسي و نه وژنو) دغه وعدې او تهديدونه و ابوطالب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او خطرناکه معلوم سوه او پوه سو چې د نورو قریشو او د عبدالمطلب د اولادې په منځ کې فتنه جوړېږي، نو یې رسول الله ﷺ را وغوښتی او ورته ویې ویل:

اې وراره! ستا قوم ستا څخه شکایت لري او ما ته راغله دغسې او دغسې یې را ته وویل، نو زما او د خپل ځان د ساتنې فکر وکړه او پر ما دومره بار مه ایږده چې زه یې د وړلو طاقت نه لرم دغه موضوع باید حل سي یا دا چې ته چپ سې یا بله لار وسنجوو، دا نه ده صحې چې خبره دغسې پاته وي او په آخر کې لویه فتنه ځنې جوړه سي، د رسول الله ﷺ دا خیال او ګمان سو چې اکا مې زما د مرستې څخه لاس اخلې او اوس زما د کومک کولو څخه عاجزه سو، نو یې وویل:

اې اکا! په والله که کفار زما په راسته لاس کې لمر او په چپه لاس کې سپوږمۍ کښېږدي او را ته ووایي چې دغه کار یعنې: د دین تبلیغ او اسلام ته دعوت پرېږده، تر هغو به یې پرې نږدم چې یا دغه دین ښکاره او ظاهره نه سي یا زه هلاک نه سم.

بیا نو رسول الله ﷺ وژړل او د اکا څخه په خواشیني سره ولاړ سو، ابوطالب چې مهربانه اکا ؤ او د رسول الله ﷺ د خواشینه کېدلو طاقت یې نه درلودی پسې ور ږغ کړه، رسول الله ﷺ چې مخ ورته را واړاوه اکا یې ورته وویل:

اې وراره! ورځه هر څه چې دي خوښه وي هغه وایه په والله هیڅ شي او هیچا ته به دي هیڅکله تسلیم نه کړم او بیا یې دغه شعر وو وایه:

والله لن یَصلوا إلیکَ بجمعهم حتّٰی اُوسدُ فی التراب دفینا
فَاصدع بأمرک ما علیک غضاضه و أبشر و قَر بذاک منک عیونا

یعنې: په والله ټول قریش به په خپل ټول قوت او طاقت سره تا ته در و نه رسیږي او په تا به هیڅ و نه کړي ترڅو چه زه په خاورو کې نه یم ښخ سوی، په عزم او همت سره دې خپل د دعوت کار کوه پر تا هیڅ خطر او ملامتیا نسته او زه په خپله دغه وعده سره تا ته زېری درکوم چې ستا سترګې به یخې سي، یعنې: د زړه مراد به دې حاصل او خوشاله به سې.

دا هغه قومي اتحاد او اتفاق ؤ چې د هغه په سبب یې د رسول الله ﷺ ملا تړ او تایید کاوه، چې هم دغه د ابوطالب ملا تړ او مرسته د رسول الله ﷺ د دعوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دين د اظهار دپاره د قوت او طاقت مصدر او منبع وه، رسول الله ﷺ نور هم د دعوت په نشرولو کې زياتوالى وکړى، و ډلو ته، و حاجيانو ته، و افرادو ته، هر چا ته بېله تردد او بېله بيرې د توحيد او اسلامي دين بيان کوي، قريشو وليدل چې محمّد ﷺ نور هم خپل دعوت نشروي نو پوه سوه چې ابوطالب نه غواړي چې محمّد ﷺ منعه کړي يا د ده ﷺ د ساتنې څخه لاس واخلي او همدغه ابوطالب دى چې د قريشو د تفرقې او دښمنۍ سبب دى.

ابوطالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ

درېيم وار بيا قريش سره را ټول سوه او ابوطالب ته ورغله دا وار يې يو عجيبه وړانديز يا پېشنهاد ور سره را وړى ؤ، هغه دا چې د قريشو د ځوانانو څخه يې يو ښايسته ځوان ور سره را وستلى ؤ چې عمّار بن وليد بن المغيره نومېدى او د خالد بن وليد ﷺ ورور ؤ، دغه ځوان د نامه، شرف او نسب، خاوند ؤ، ښايسته او مالداره ځوان ؤ، نو قريشو و ويل: يا ابا طالب! دغه ځوان عمّار بن الوليد واخله د ځان زوى يې وګرځوه ستا سره دې اوسېږي، د ده عقل او قوت يې ستا او مور به يې هم نسبت تا ته کوو ستا زوى به يې بولو او په عوض يا بدل کې يې ستا وراره هغه چې ستا او ستا د پلرو له دينه مخالف دى او قوم يې سره پاشلى دى را تسليم کړه چې مور يې و وژنو نو سړئ په سړي سو، ابوطالب و ويل: والله دا ډېره بده سودا ده، ستاسې زوى راکوى چې در ويې ساتم او زما زوى درکړم چې تاسې يې و وژنى؟ په والله دا سې به هيڅکله پېښه نه سي.

مُطعِم بن عدي و ويل: يا ابا طالب! والله ستا قوم انصاف در سره وکړى خو زه تا وينم چې هيڅ شئ نه قبلوې، ابوطالب و ويل: والله انصاف مو نه دى را سره کړى مګر ته غواړې چې قوم پر ما را پورته کړې ورځه هر څه چې دې په وسه پوره وي هغه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول اللهﷺ د وژلو
د پاره د یاغي او سرکښه قریشو مشوره

اوس چې د قریشو لاس ته څه نه ورغله او دوه درې واره د ابوطالب څخه نا امیده ولاړ سوه نو یې خپل آزارونه او تکالیف تر هغه پخوا ډیر زیات کړه او په دغه ورځو کې د طاغي قریشو سره د محمّدﷺ د وژلو فکر په بله طریقه سره پیدا سو، مګر د قریشو دغه د رسول اللهﷺ د وژلو فکر او دغه د آزارو شدت او ډیر والی د اسلام د تقویې سبب وګرځېدل، هغه دا چې د مکې مکرمې دوه نامتو پهلوانان او قهرمانان د اسلام دین ته داخل سوه چې یو یې حمزه بن عبدالمطلب ؤ او بل یې عمر بن الخطاب ؤ، خو د دوی د اسلام را وړلو تر قصې د مخه به لږ څه هغه سخت آزارونه درته بیان کړم چې رسول اللهﷺ ته ورکول کېده.

عُتیبه بن أبي لهب چې د رسول اللهﷺ د اکا ابولهب زوی دی یوه ورځ و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: زه د:

﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨﴾.

د آیاتو او مفهومه څخه منکره یم، یعني: کوم شئ چې د دغو آیاتو څخه مقصد دی هغه نه منم او بیا یې د رسول اللهﷺ په آزارولو شروع وکړه کالي یې پر څیري کړه او د رسول اللهﷺ پر مخ یې ور تُوف کړه، مګر د ده نارې پر رسول اللهﷺ نه و مبنتې، دلته نو رسول اللهﷺ ښرا ورته وکړه، ویل: الٰهي ستا د سپو څخه یو سپئ پر مسلطه کړې، د رسول اللهﷺ دغه ښرا قبوله سوه، هغه داسې چې یو وخت دغه عُتیبه د قریشو د څو نفرو سره شام ته په سفر تللی ؤ او هلته یې په یوه ځای کې واړول چې هغه ځای ته (الزرقاء) ویل کیږي، د شپې یو زمرئ پر راغلی، عُتَیبه نارې کړې ویل: ما لره دې ویل او هلاک وي لکه څرنګه چې محمّدﷺ ما ته ښرا کړې ده په والله دغه زمرئ ما وژني او زه محمّدﷺ په داسې حال کې و وژلم چې دئ په مکه کې دی او زه په شام کې یم، زمرئ ور نژدې سو او د ټولو خلکو له منځه یې پر دغه عُتیبه حمله وکړه او سره څیري یې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قریشو د قاتلانه اعمالو څخه یو هم هغه دی چي رسول الله ﷺ په حرم شریف کي لمونځ کاوه، د سجدې په وخت کي عُقبه بن أبي مُعیط کافر د ده ﷺ پر مبارکه غاړه پښه کښېښوول او تر دومره وخته یې کښېکښل چي قریبه وه د رسول الله ﷺ نفس وخېژي.

د هغو کارو څخه چي پردې دلالت کوي چي قریشو د رسول الله ﷺ د وژلو اراده درلودل یو هم هغه دی چي ابن اسحاق یې په یوه اوږده حدیث کي روایتوي او وایي: ابوجهل د قریشو د مشورو په یوه مجلس کي وویل: یا معشرَ القریش!

یعني: اې د قریشو قومه یا ډلي! تاسي وینی چي محمّد ﷺ ته بل کار نه دی پاته بېله دې څخه چي زموږ پر دین بد و وایي، پلرونه مو بیعقلان او ناپوهان و بولي، زموږ آلهه یا خدایان په بدو نومو سره یاد کړي، زه خو نور صبر نه سم ورته کولای، کومي لاري چي د حَل او صلحي دپاره موجودي وې هغه مو ټولي عملي کړې خو هیڅ فایده یې و نه کړه او اوس ما یوه چاره سنجولې ده چي بېله هغه بله لار نه لرو، قریشو و ویل: هغه چاره څه شي ده؟ ابوجهل علیه لعائن الله و ویل: زه محمّد ﷺ وژنم، زما د الله سره وعده ده چي یوه دومره ډبره اخلم چي تر هغې لویه ډبره نه سم اخیستلای، کله چي محمّد ﷺ په لمانځه کي سر پرسجده کښېښاوه، په هغه ډبره یې پر سر وهم او د هغه په وژلو سره به د هغه څخه خلاص سو، بیا نو ستاسي خوښه او اختیار دی چي ما د عبد مناف اولادې ته ورتسلیموی او که مي دفاع کوی، حتّی که د عبدالمطلب اولاده ما مړ هم کړي خو زه دغه کار کوم، ابوجهل د دې امت فرعون او دا یې شیطاني اعمال.

قریشو و ویل: یا! والله هیڅکله دي هیچا ته نه تسلیموو، موږ ټول ستا دفاع کوو هر څه چي دي زړه غواړي هغه وکړه.

سبا ورځ هغه ده چي ابوجهل باید خپله شیطاني نقشه عملي کړي، په سبا سهار کي قریش د خپل مجلس په ځای کي ناست دي او په دې انتظار دي چي اوس ابوجهل څه کوي؟ ابوجهل یوه لویه ډبره ور سره کښېښوول او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار کوي، رسول الله ﷺ د خپل عادته سره سم په خپل کور کي اودس تازه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ؤ او راغلی د کعبې شریفي سره لمونځ کوي، د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چي ډیره اوږده سجده به یې کول، کله چي رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده کېښناوه ابوجهل هغه خپله ډبره واخیستل او د رسول الله ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چي رسول الله ﷺ ته ور نژدې سو ډبره یې وغورځول مخ پر قریشو را ځغلي، د بیري څخه یې د مخ رنګ او بڼه بل قسم اوښتې ده، قریش د ده مخ ته ور ولاړ سوه ویل: څه درته پیښه سوه؟ یا ابا الحکم!

ده وویل: آیا تاسي نه ولیدی؟

قریشو ویل: څه شي مو نه ولیدی؟

ابوجهل وایي: هغه چي ما ولیدی تاسي نه ولیدی؟

قریش وایي: څه شي دي ولیدل؟ حال ووایه.

ابوجهل ویل: و مي لیده چي ځوان او غټ، قوي او مست اوښ زما پرطرف را رهي دی خوله یې خلاصه کړې ده غواړي چي پر ما حمله وکړي.

قریشو ویل: ته پرتي وایې؟ موږ هیڅ شئ نه دی لیدلی.

ده ویل: قریبه وه چي ما ووژني او تاسي و نه لیدی.

دا د ابوجهل د هغه خبیثي نقشې څخه د رسول الله ﷺ د نجات او خلاصون دپاره الهي معجزه وه.

اوس چي د قریشو دا کار هم د ناکامۍ سره مخامخ سو خو بیا هم د رسول الله ﷺ د وژلو نقشې او دسیسې په خپل فکر او دماغ کي سنجوي، مګر په دغه وختو کي یې یو بل چم او حیله هم وسنجول چي داسي یو کار وکړي چي هیڅوک د محمّد ﷺ خبرو ته غوږ و نه نیسي، ویل: نضر بن الحارث را وغواړی، نضر بن الحارث د قریشو څخه یو نفر ؤ چي په طائف کي اوسېدی د دې سړي ژوند په سفرو تېر سوی ؤ، په دغه سفرو کي یې ډیري قصې زده کړي وې، د ډیرو ملکو تاریخ او قسم قسم حوادث یا واقعات ور معلوم وه، د خبرو ډک سړئ ؤ، زړې قصې او نوي واقعات، عجائب او غرائب، درواغ او رشتیا یې زده وه، قریشو دا سړئ را وستی او ویل: ته به دلته اوسېږې، هر وخت چي دي محمّد ﷺ ولیدی چي یو ځای کښیني ته به هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته ورته کښېني دیٔ ﷺ به خبرو ته نه پرېږدي، هغه ستا مزه داره او خوندوري قصې به شروع کړې (لکه نن ورځ چي کفار په دوش او کېبل مسلمانان د ديني معلوماتو د حاصلولو او اذکارو د ويلو څخه منعه کوي او منعه کړي يې هم دي) نضر بن الحارث هم دغه خپله وظيفه شروع کړه او هميشه به يې داسي کول چي چيري به رسول الله ﷺ کښېنستی او قرآن مجيد به يې وايه يا به يې د دعوت خبري کولې نضر به هم هلته ورغلی او خپلي قصې به يې شروع کړې، په اولو وختو کي د قريشو دغه حيله تر يوې اندازې کاميابه سوه خلکو به د دغه نضر عجائبو او غرائبو ته غوږ نيوی، د رسول الله ﷺ مجلس به يې پرېښاوه او نضر ته به ناست وه، کله چي به نضر خپلي خبري خلاصي کړې نو به يې و ويل: ښوک وايي چي محمّد ﷺ تر ما ښه او بهتر دی؟ هغه زړې او پخوانۍ قصې کوي زه هم زړې او پخوانۍ قصې کوم، د هغه دا هم ټول خُرافات دي او زما دا هم ټول خُرافات دي دواړه يو شئ يو، څو ورځي پر دغه قسم تيري سوې او خلک د نضر بن الحارث په قصو ماړه سوه، چيري د ده خبري او قصې او چيري قرآن کلامُ الله، خلکو بيرته دیٔ او د ده مجلس پرېښوول او هلته به رسول الله ﷺ ته ناست وه.

د نضر بن الحارث د دغه عمل او وينا په باره کي چي ده او نورو کفارو به ويل: قرآن مجيد پخوانۍ قصې دي د قرآن مجيد په مختلفو سورتو او ځايو کي (۹) آياته نازل سوي دي چي هغه ټول آياتونه د کفارو د دغي خبري رَد کوي چي وايي: قرآن پخوانۍ قصې دي، چي يو د هغو آياتو څخه د سورةُ الأنعام (۲۵) نمبر آيات دی چي رب عَزَّوَجَلَّ فرمايي:

﴿يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ۝٢٥﴾.[الأنعام: ۲۵]

يعني: هغه کسان چي کافران سوي دي هغه وايي: نه دی دا قرآن مګر د پخوانيو خلکو باطلي قصې.

نو په هر آيات کي چي د اساطير لفظ ذکر سوی دی په هغه کي پر نضر بن الحارث رَد دی، چي قرآن کريم اساطيرالأولين نه دی بلکه دا کلام الله تَنذِيرٌ مِنَ الرّحمٰن الرّحيم دی، په دې کلام کي ښېره، وعظ، نصيحت او لارښوونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم د دعوت د منعه کولو او د هغه د اثر د خنثی کولو دپاره د قریشو له طرفه یوه طریقه وه، خو په عین وخت کي د قریشو په زړو کي د رسول الله ﷺ د وژلو فکر هم ور سره دی، ابن اسحاق د عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت کوي چي وایي: یوه ورځ کعبې شریفي ته نژدې قریش ناست وه او زه هم ورغلم هلته کښېنستم، رسول الله ﷺ له کوره را و وتی د کعبې شریفي پرطرف رهي دی څو حجر اسود یې مسحه کړی او بیا یې په طواف شروع وکړه، په طواف کي چي د قریشو پر محاذاة یا برابري ورغلی قریشو ځیني داسي بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چي د هغو خبرو اثر د رسول الله ﷺ پر مخ ښکاره سو او خه یې و نه ویل، دوهم وار چي بیا د دوی پر برابري ورغلی قریش بیا پُچ او رَد وایي، رسول الله ﷺ پته خوله دی هیڅ نه وایي خو د قهر علامې یې پر مخ ښکاره دي، بل وار بیا دغه حال دی، د طواف په هر شوط کي چي پر دوی راسي قریش دغه سپک ویل کوي، رسول الله ﷺ حلیم دی او هیڅ نه ورته وایي، خو د طواف په آخري شوط کي قریشو ډیر شنیع او بد الفاظ د ده ﷺ په مقابل کي استعمالول، رسول الله ﷺ ورته ودرېدی په ډیر قهر او غضب سره یې و ویل:

«اَتَسْمَعُونَ یَا مَعشَرَ القُرَیش! أمّا وَالّذي نَفْسِي بِیَدِه لَقَدْ جِئْتُکُم بِالذَّبح».

یعني: اې د قریشو ډلې! تاسي یې اورئ؟ زما دي قسم په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کي دی زه به تاسي ته حلالول را وړم، یعني: تاسي به ټول حلال کړم، قریش د دغي لهجې او د دې الفاظو په اورېدلو وارخطا او په بېره کي سوه ټول چپ او پرخپلو ځایو ناست دي، په دوی کي هغه قوي نفر دومره وکولای سوای چي رسول الله ﷺ ته ور ولاړ سو په ډیرې نرمه او د عذر په لهجه ورته وایي: یا ابا القاسم! و مو بخښه ته کریم او حلیم یې موږ ستا په حق کي غلطیا وکړه، عذر وایي، دغه ټول عذرونه یې د رسول الله ﷺ د قهرمني لهجې او شدیدي څُبري د بیري څخه وه، رسول الله ﷺ رهي سو او دوی یې پرېښوول.

قریش چي بیرته پرخپلو ځایو کښېنستل اوس ځانونه ملامتوي او یو د بل سره وایي: دا مو څه وکړه؟ موږ د ده د آزارولو او تکلیف ورکولو نیت کړی دی او اوس موږ ټول د ده په یوه خبره و بېرېدلو دا څه راوسوه؟ ژر مو بیا بخښنه ځني وغوښتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زارۍ مو ورته کولې، هغه هم د ده په یوه خبره؟ قریشو قصد وکړی چې سبا به یې ډیر آزاروو، دوهمه ورځ بیا قریش کعبې شریفې ته نژدې ناست دي رسول اللهﷺ راغلی غواړي چې طواف وکړي، قریش ټول په یوه وار ورته را ولاړ سوه او پر را وګرځېدل، دا یې یوې خوا ته کشوي هغه بل یې بلې خوا ته کشوي، یو سوک ورسره کړي او هغه بل چپلاخه او ورته وایې: ته مور په حلالولو بېروې؟ او مور حلالوې؟ له هره طرفه پر رسول اللهﷺ د چپلاخو او سکانو باران دی، رسول اللهﷺ د دوی په منځ کې ورک دی د کومې خوا دفاع وکړي، کار یې د قدرته وتلی دی او نور هم پر رسول اللهﷺ وهل زیاتیږي، حضرت فاطمهؓ راغله او دا حال یې ولیدی غواړي چې په چغارو او بغارو خپل پلار خلاص کړي خو په وسه یې نه سوه پوره، نو یې د ابوبکر الصدّیقؓ د کور و طرف ته ور وځغستل او هغه یې خبر کړی، هغه هم په ځغستا راغلی او د خلکو په منځ ور ننوتی یوه او بل طرف ته خلک پوري وهي څو ځان یې رسول اللهﷺ ته ور ورساوه او رسول اللهﷺ یې د قریشو له منځه را وایستی، ابوبکر الصدّیقؓ ژړي او وایي: تاسي یو سړئ پر دغه وژنی چې وایي زما رب الله دی؟ بس دغه یې ګناه ده؟ او رسول اللهﷺ یې له دغه وهلو څخه خلاص کړی، دا هغه درد، هغه تکلیف او هغه عذاب دی چې رسول اللهﷺ ته له خپله قومه ور رسېدی.

امام بخاري د عُروه بن زبیرؓ څخه روایت کوي چې وایي: د عبدالله بن عَمرو بن العاصؓ څخه مي پوښتنه وکړه چې په هغه ډېر سخت او شدید عذاب مي خبر کړه چې مشرکانو ورسول اللهﷺ ته ورکړی دی، عبدالله بن عَمروؓ و ویل:

رسول اللهﷺ د کعبې شریفې په حِجر یا حطیم کي لمونځ کاوه چي عُقبه بن أبي مُعَیط راغلی او خپل پټو یا کالئ یې د رسول اللهﷺ په غاړه کي ور واچاوه او ډیر شدید یې خپه کړی ترڅو چي ابوبکر الصِدّیقؓ راغلی او عُقبه یې تر اوږو ونیوی او څنې کش یې کړی او ویل: تاسي پر دغه یو سړئ وژنی چي وایي رب مي الله دی؟

په هغه حدیث کي چي د ابوبکرالصِدّیقؓ لور اَسماءؓ یې روایتوي وایي: ابوبکرالصدّیقؓ ته ورناري کړل سوه چي هله ملګري ته دي ځان ور و رسوه، وایي: ابوبکر چی زموږ څخه یا له خپله کوره وتی ده څلور کوڅی درلو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعني د خپلو وربښتانو څخه یې څلور کوڅې اودلي وې) او د کوره څخه د وتلو په وخت کي یې دغه ویل: آیا تاسي یو سړئ پر دغه وژنی چي وایي زما رب الله دی؟ هلته چي ور ورسېدی مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه پر ابوبکرالصدیق رضي الله عنه یې را واچول، اسماء رضي الله عنها وایي: کله چي ابوبکر الصدیق رضي الله عنه بیرته خپل کور ته راغلی هري کوڅې ته چي به مو لاس ور وړی هغه به زمونږ په لاسو کي راغله، یعني: د سر وربښتان یې ټول ور شکولي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه اسلام

تردې وروسته پر رسول الله ﷺ نور هم آزارونه زیاتېدل او قریش پر دلاوره کېدل، قریشو جُرئت پیدا کړی، څرنګه چې رسول الله ﷺ حلیم ؤ د بد ویلو او ښکنځلو جواب یې چا ته نه ورکاوه او تر پټه خوله زیات یې نور څه هم نه سوای کولای، فقط دعوت کوي او تحمّل، هغه آیات شریف خو مو د مخه درته بیان کړی چې رب عزوجل ورته و فرمایل:

﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ او خپل رب ته دي صبر کوه.

رسول الله ﷺ هم په صبر دی او قریش هره ورځ آزارونه ورکوي او په آزار ورکولو کې ورځ په ورځ زیاتوب او شدت کوي، دغه د ظلم او طغیان د تورو اوریځو په فضاء کې د ضعیفه خلکو دپاره یو نور او روښنایي وځلیدل چې هغه د حمزه بن عبدالمطلب اسلام ؤ، حمزه رضي الله عنه د بعثت د شپږم کال په آخر کې مسلمان سو او ډیر داسې ګمان کیږي چې د ده اسلام د ذي الحجه په میاشت کې ؤ.

د حمزه رضي الله عنه د اسلام سبب دا ؤ چې یوه ورځ قریش د کعبې شریفې سره ناست وه او رسول الله ﷺ طواف کاوه، ابوجهل چې هم دلته حاضر ؤ رسول الله ﷺ ته یې په ښکنځلو او بد ویلو شروع وکړه داسې شدید او غلیظ الفاظ یې ورته و ویل چې تر دغه وخته چا دغسې بد الفاظ نه وه ورته ویلي، د رسول الله ﷺ د مخ رنګ له ډیره قهره تغیر کاوه مګر په وسه یې څه نه وه پوره، په یوه روایت کې وایي چې ابوجهل په یوه ډبره هم پر سر و واهه او د رسول الله ﷺ له سره څخه وینې را توی سوې، بیا نو ابوجهل ولاړی هلته د قریشو سره د هغوی په مجلس کې په فخر کښېنستی.

یوه ښځه چې د عبدالله بن جدعان مینځه وه هغې دغه حال ولیدی چې ابوجهل پوچ او رَد وایي او رسول الله ﷺ پټه خوله دی، ښځه د دغه ظلم په لیدلو نه وه خوښه خو رهي سوه، په لار کې حمزه رضي الله عنه په مخه ورغلی چې له ښکاره را رهي ؤ او هغه خپل غشي او لیندۍ ور سره وه، د حمزه رضي الله عنه ښکار خوښ ؤ او ښکار یې کاوه، خاصتاً د زمریانو ښکار چې دا د حمزه رضي الله عنه د قوت او شجاعت علامه ده خو تر دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخته پر هغه خپل شرک ؤ، اول چې مکې مکرمې ته داخل سو هغه ښځې ورته و ویل: که چیري تا لیدلي وای؟ چې ابو الحکم (یعني: ابوجهل) ستا وراره ته څه و ویل، حمزه ﷺ ویل: څه یې ورته و ویل؟ ښځې ویل ښکنځل بد ویل هرڅه چې وه هغه یې ټول ورته و ویل، حمزه ﷺ و ویل: چا د دغو خبرو جواب ور نه کړی؟ ښځې ویل یا والله هیچا جواب ورنه کړی، حمزه ﷺ چې په قریشو کي شجاع او قوي ځوان ؤ ډیر قهر ورغلی د خپل کور پر ځای د دارالندوه طرف ته رهي سو، په لار کي هیچا ته نه دریږي فقط ابوجهل یې په کار دی چې وېویني او ورحمله کړي، مستقیم هغه د قریشو ټولني ته ورغلی هلته ابوجهل د قریشو په منځ کي ناست دی او حمزه ﷺ ورته و دریدی هغه لېندۍ چې د ښکار دپاره ور سره وه په هغه یې پر سر و واهه، د ابوجهل له سره ویني را ایله سوې، حمزه ﷺ ورته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم (خُذهَا وأنَا إبنُ الأكرَمِين) واخله دغه زما واری او زه د اشرافو زوی یم او په هغه لیندۍ یې بل واری پر وکړی او ږغ یې کړه: څوک زما جواب وایي؟

د ابوجهل قوم چې بني مخزوم وه هغه ولاړ سوه غواړي چې د ابوجهل پر طرف و جنګیږي لوی جنګ او فتنه جوړه سي، ابوجهل ږغ پر وکړی چې پرېږې یې ږدی خطاء زما وه ځکه ما د ده وراره ته ډیر بد و ویل، زه یم چې تجاوز مي کړی دی.

دلته نو حمزه ﷺ د رسول الله ﷺ بدله او انتقام واخیستل، مګر ده یوه جمله و ویل، دئ وایي زه نه پوهېږم چې دغه جمله څنګه زما تر خوله و وتل؟ هغه دا چه ما و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم، دا جمله مي بې اختیاره له خولې و وتل حال دا چه زه د ده پر دین هم نه وم، حمزه ﷺ وایي: کور ته ولاړم او په دغه جمله کي چې بې اختیاره زما تر خولې وتلې وه فکر کوم او ډیر په حیرت کي پاته سوم چې زه خو د محمّد ﷺ پر دین نه یم او اوس به ټول خلک دا فکر کوي چې زه د هغه پر دین یم ځکه دا جُمله د قریشو د مجلس په منځ کي زما تر خوله و وتل او اوس په حیرت کي یم چې د هغه خپلي خبري په سبب د محمّد ﷺ دین ته ور واوړم او که سبا هغه مجلس او اجتماع ته ورسم او ورته و وایم: زه د محمّد ﷺ پر دین نه یم او دا هم په عربو کي عیب دی چې سړئ د خپلي خبري څخه واوړي، حمزه ﷺ وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله شپه په دغه فکر راباندي تېره سوه او نه پوهېږم چي څه وکړم؟ په آخر کي مي په دعاء شروع وکړه، ما ویل: الٰهي که دغه د محمّد ﷺ دین خیر او بهتر وي د هغه تصدیق زما په زړه کي را واچوې او که د دغه څخه غیر او مخالف وي له دغه تشویشي حالته چي زه پکښي متردد او حیران یم ته مي وباسې، حمزه ﷺ وایي: د محمّد ﷺ تصدیق مي په زړه کي ټینګ سو، سبحان الله! د قهر او غضب په وخت کي یې بېله إرادې یوه خبره تر خوله وتلې وه هغې خبرې سمي لاري ته را وستی، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او د شهادت کلمې یې و ویلې، حمزه ﷺ اسلام ته داخل سو او رسول الله ﷺ د ده په اسلام ډېر زیات خوشاله سو.

د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام

بیا هم د مسلمانانو په دغه ضعیفه او مظلوم حال کي چي څوک یې په هجرت او څوک یې په عذابو او آزارو کي ژوند تېروي یو بل نور او روښنایي وځلېدل چي تر هغه اول نور او روښنایي یې څلا زیاته او ډېره وه چي هغه د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام ؤ.

حضرتِ عمر بن الخطاب ﷺ د بعثت د شپږم کال د ذي الحجه په میاشت کي د حضرت حمزه ﷺ تر اسلام را وړلو درې ورځي وروسته په اسلام مشرفه سو او رسول الله ﷺ د ده د اسلام را وړلو دعاء کړې وه.

امام ترمذي د عبدالله بن عمر ﷺ څخه روایت کوي او امام طبراني د عبدالله بن مسعود ﷺ او انس ﷺ څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ و فرمایل:

« اللّٰهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ».

یعني: الٰهي! په دغو دوو نفرو کي چي هر یو تا ته خوښ وي چي یو یې ابوجهل بن هشام دی او بل یې عمر بن الخطاب دی په هغه سره اسلام معزَّزه کړې.

نو د دغو دوو څخه په الٰهي دربار کي عمر بن الخطاب ﷺ خوښ ؤ او د رسول الله ﷺ دعاء د ده په باره کي قبوله سوه.

لکه څرنګه چي د مخه درته و ویل سوه چي په قریشو کي هغه څوک چي د مسلمانانو سره یې ډېر عداوت او دښمني درلودل یا په بل عبارت د مسلمانانو هغه ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شديد دښمن عمر بن الخطاب ؤ، مګر په عين وخت کي پوه، عاقل، هوښيار، خطيب، قوي او قوال سړئ هم ؤ، د همت او عزم خاوند ؤ، د هر کار إراده چي به يې وکړه هغه به يې تر آخره رساوه او همدارنګه عَمرو بن هشام چي ابو الحکم ورته ويل کېده او په مسلمانانو کي يې نوم ابوجهل ؤ هغه هم د مسلمانانو ډېر شديد دښمن او د عزم خاوند، خطيب او د قريشو د مشرانو څخه ؤ، معلومه خبره ده چي په مسلمانانو کي د دغسي چا وجود لکه عمر بن الخطاب يا عَمرو بن هشام اسلام ته ډيره مرسته او کومک رسولای سوای، نو ځکه رسول الله ﷺ به دعاء کول چي الٰهي په يوه د عمرينو اسلام معززه کړې، که يو د دوی څخه مسلمان سي اسلام په قوي کيږي.

ځکه اسلام تر دغه وخته په خپل ابتدايي او د شروع په حالت کي ؤ نو خود ضعيفه ؤ، او يوه داسي شديد او عزم درلودونکي سړي ته يې ضرورت درلودی، مګر د رسول الله ﷺ دعاء د عمر بن الخطاب ﷺ په نصيب سوه او د حضرت عمر ﷺ د اسلام را وړلو په تولو رواياتو کي چي وګورې دا معلوميږي چي د ده زړه ته د اسلام نوتل په تدريج سره وه، د مخه تر دې چي د ده ﷺ د اسلام را وړلو قصه بيان کړو دا ښه او بهتره ده چي د ده ﷺ هغه د ننه عواطفو او مشاعرو ته څه اشاره وکړو.

حضرت عمر ﷺ د طبيعت په تېزۍ او تُندۍ سره مشهور او معروف ؤ، قهرمن او شديد سړئ ؤ او ډير ځله مسلمانانو د ده څخه قِسم قسم آزارونه ليدلي دي او دا معلومه ده چي د ده په د ننه زړه کي ضِد او نقيض مشاعر موجود وه، له يوه طرفه يې د هغو عاداتو او تقاليدو احترام کاوه کوم چي د ده پلرو او نيکه ګانو ورپرې ايښي وه او له بله طرفه يې ځان هغه لهو او لعب، خواهشاتو او شهواتو ته ورايله کړی ؤ کوم چي ده او د ده ماحول عادت ورسره درلودی، خو بالمقابل د مسلمانانو لمونځ او دا چي دوی د خپلي عقيدې په لار کي دغه سخت آزارونه قبلوي ښه ورته ايښدل او بيا د ده په عاقل زړه کي شک او تردد ؤ چي ممکن دغه شئ چي اسلام هغه ته بلنه کوي تر دغه نورو کارو ښه او بهتر وي، په فکر او دماغ کي به يې دغه ضِد افکار پرله اوښتل او بيا به خاموشه سوه، خو د ده د اسلام په باره کي چي روايتونه سره را ټول کړو خلاصه يې داسي را وزي: يوه شپه ده غوښتل چي تر کور د باندي شپه تېره کړي نو حرم شريف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلی او د کعبې شريفي په پوښ ننوتی، هلته رسول اللهﷺ هم ولاړ ؤ او لمونځ يې کاوه، رسول اللهﷺ په لمانځه کې سورةُ الحاقه شروع کړی، عمرؓ قرآن مجيد ته غوږ ونيوی او د هغه ترکيب او تأليف يې ډير خوښ سو، نو وايي: ما د خپله ځانه سره وويل: لکه څرنګه چې قريش وايي په والله دئ شاعر دی، خو رسول اللهﷺ په دغه وخت کې دغه آياتونه تلاوت کړه:

﴿إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾﴾.

يعني: بېشکه خامخا دغه قرآن د مکرم عزتمن رسول قول دی او دا قول د کوم شاعر قول نه دی، تاسي ډير لږ ايمان راوړئ (بلکه نه مومنان کېږئ)

عمرؓ وايي ما د ځان سره وويل: چې شاعر نه دی نو کاهن دی او بيا رسول اللهﷺ دغه آيات شريف تلاوت کړی:

﴿وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾﴾.

. او دغه قرآن د کاهن قول نه دی لکه تاسي چې ګمان کوئ، تاسي لږ پند اخلئ (بلکه هيڅ پند نه اخلئ)

﴿تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾﴾.

دغه قرآن د رب العالمين له طرفه نازل سوی دی او رسول اللهﷺ سورة تر آخره و وايه، عمرؓ وايي: څه نا څه تر تاثير لاندي سوم اسلام مي زړه ته را نژدې سو.

دا هغه د اسلام تخم ؤ چې د حضرتِ عمرؓ په زړه کې کېنېښوول سو مګر هغه د جاهليت آثار او تقليدي قوميت، د پلرو او نيکه ګانو د دين لوی والی او د هغه دين سره علاقه، بيا هم پر دغه حقيقت چې د ده پر زړه يې ږغ کاوه غالبه وه، بيا هم په خپل عمل کې د اسلام ضِد او د مسلمانانو دښمن ؤ، د هغه خپل زړه په پټ شعور لا نه ؤ قانع، خو بيا هم چې د ده په دباندني ژوند کې هغه اول نرم والی په ده کې وليدل سو، هغه وحبشې ته د مسلمانانو د هجرت په وخت کې ؤ.

مسلمانانو خو يوه په بل پسې هجرت کاوه، نو د مسلمانانو څخه يوه ښځه وه چې اُمِ عبدالله ورته ويل کېده دغې ښځې غوښته چې هجرت وکړي، نو يې د خپل زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله سره داسي اتفاق وکړی چي ته جلا رهي سه او زه به جلا رهي سم او د فلاني غره تر شا به سره یو ځای سو او بیا به په ګډه سره ځو، مسلمانانو هجرت په پټه کاوه ځکه کفارو هجرت ته هم نه پرېښوول، نو عبدالله تر مور د مخه د هغه وعده سوي غره شا ته ولاړی او اُم عبدالله د شپې نا وخته پر خره سپره سوه د لاري د ضرورت شیان ور سره دي پسي را رهي سوه، د مکې مکرمې څخه چي و وتل عمر بن الخطاب په مخه ورغلی، وې لیدل چي ښځه د سفر دپاره تیاره او آماده ده، ویل: یا اُم عبدالله! چیري ځې؟ مسلمانان خو د سفرکولو څخه منعه دي.

ښځي ورته و ویل: یا عمر! آزارونه مو را کړل، مځکه مو را باندي تنګه کړه، پرېږ مو بِدی چي درڅخه ولاړ سو نه تاسي موږ غواړی نه موږ تاسي غواړو نو مي پرېږده چي هجرت درڅخه وکړم، تا ته څه تاوان رسیږي که دي پرېښوولم او ولاړم، عمر رضي الله عنه د دغو خبرو په اورېدلو سره نرم سو او ښځي ته یې و ویل: دا نو جلا والی دی یا اُم عبدالله؟ (اُم عبدالله او عمر رضي الله عنه په نسب سره نژدې او شریک وه) ښځي و ویل: هو! فراق او جدایي ده، عمر رضي الله عنه و ویل: په مخه دي ښه او سلامتیا دي ملګرې سه.

د اول وار دپاره عمر نرمیږي او څه نه وایي، ښځه په تعجب کي سوه او ولاړل، پر هغه وعده سوي ځای د خپل زوی سره یو ځای سوه، زوی یې پوښتنه ځني وکړه چي چا خو و نه لیدې؟ ښځي ویل یا! بل چا نه یم لیدلې یوازي عمر ولیدم، زوی یې ویل عمـــــر؟ دا لوی مصیبت دی او ته یې څنګه پرېښوولې؟ ښځي قصه ورته وکړه او ویل تر دغه سوال او جواب زیات شئ نه دی پېښ سوی او په آخر کي یې دا هم راته و ویل: په مخه دي ښه سه، زوی یې ورته و ویل: مورا ستا لکه چي د دغي جملې د ویلو په سبب د عمر اسلام راوړلو ته امید پیدا سوی دی؟ ښځي ویل: هو داسي را ته معلومیږي، عبدالله و ویل: والله د خَطاب خر به د شهادت کلمې و وایي خو عمر به یې و نه وایي.

دا هغه اوله نرمي وه چي د عمر رضي الله عنه څخه ښکاره سوه مګر دغه نرمي مَیل و اسلام ته نه ؤ بلکه دا فقط د دغي ښځي سره نرمي وه، عمر رضي الله عنه چي کور ته راغلی په چرت او فکر کي دی چي دغه تفرقه او د قوم پاشل ولي پېښیږي؟ دغه ښځه د ده د قوم څخه ده او حبشې ته هجرت کوي، د دې ټولو مصائبو او مشکلاتو سبب څه شي دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې د دغو ټولو اختلافاتو سبب محمّد ﷺ دی. نو یې نیت او عزم وکړی چې رسول الله ﷺ و وژني که څه هم دئ د هغه په بدله کې و وژل سي مهمه نه ده مکه خو به د دغو مشکلاتو څخه خلاصه کړم.

نو یې د رسول الله ﷺ د وژلو إراده د ځان سره پخه کړه، سهار یې توره واخیستل او له کوره څخه د رسول الله ﷺ د وژلو په نیت و وتی، په لار کې یوه صحابي ولیدی چې نوم یې نعیم بن عبدالله ؤ او په پټه مسلمان سوی ؤ، د ده په اسلام څوک نه وه خبر، کله چې دغه نعیم ولیدل چې د عمر له مخه د شر علامې پورته کېږي توره ور سره ده او د جنګ دپاره تیار دی ویل: د خیره یا عمر! چیري ځې؟

عمر رضی الله عنه ویل: غواړم چې هغه څوک و وژنم کوم چې زموږ قوم یې سره متفرق کړی او پاشلی دی، زموږ پلرونه بیعقلان بولي او زموږ آلهه یا خدایان په بده سره یادوي، نعیم د دې خبرو په اورېدلو سره و بېرېدی ځکه عمر جبّار، شدید او قهرمن سړئ دی، د یوه شي إراده چې وکړي هغه تر سره کوي.

نعیم غواړي چې عمر د دغه کاره څخه را وګرځوي، نو یې ورته و ویل: که ته محمّد و وژنې آیا ته به د عبدالمطلب د اولادې څخه خلاص سې؟ عمر ویل: داسي را معلومېږي چې ته هم له خپله دینه اوښتی یې او ویل: که څه هم د عبدالمطلب اولاده ما و وژني زه دغه کار کوم، نعیم ولیدل چې عمر د رسول الله ﷺ د وژلو ټینګ عزم او إراده کړې ده حتّی خپل مرګ یې هم فرض کړی او منلی دی.

هو! هلته داسي نور خلک هم وه چې د رسول الله ﷺ د وژلو تقاضاء او آرزو یې درلودل، مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه هغه د عبدالمطلب د اولادې څخه پر خپل مرګ بېرېدل.

هر چا ته دا معلومه وه که څوک رسول الله ﷺ و وژني د عبدالمطلب کورنۍ هیڅکله هغه سړئ ببله مرګه نه پرېږدي مګر عمر چې دا کار کوي د خپل ځان مرګ یې فرض کړی دی، نعیم فکر وکړی چې یوه داسي حیله جوړه کړي چې لږ تر لږه دومره وخت پیدا کړي چې رسول الله ﷺ یا اصحاب کرامو ته خبر ورکړي، نو یې عمر رضی الله عنه ته و ویل: چې داسي ده نو ته یې باید اول د خپلي کورنۍ څخه را شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي (اصلاً د نعیم مقصد دا دی چي عمر په یوه بل کار مشغوله کړي او دئ رسول الله ﷺ ته خبر ورسوي) عمر ویل: مقصد دي څوک دی؟ نعیم ویل: خور دي: فاطمه بنت الخطاب او د دې مېړه د دینه اوښتي دي او هغه دین یې پرې اېښی دی چي ته پر هغه دین یې، عمر نه ؤ خبر چي خور او اخښی یې مسلمانان سوي دي، ځکه اسلام ته دعوت پټ او سرّي ؤ، اسلام نه ؤ پټ، رسول الله ﷺ په ښکاره سره اسلام بیاناوه او په ښکاره سره یې عبادت کاوه، مګر ځیني کسان چي اسلام ته داخلېدل یا داخل سوي وه هغو خپل اسلام نه ښکاره کاوه، هر چا د خپل اجتماعي حال او مقام سره عمل کاوه، چا په پټه ایمان راوړی چا په ښکاره، فاطمه بنت الخطاب رضي الله عنها د عمر خور د هغي جملې څخه وه چي خپل اسلام یې پټ ساتلی ؤ، نو ځکه عمر رضي الله عنه له نعیمه څخه پوښتنه وکړه چي آیا زما خور خپل دین پرې اېښی دی؟ نعیم ویل هو، عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ له طرفه را وګرځېدی د اخښي او خور د کور پر طرف رهي سو.

د فاطمې رضي الله عنها مېړه د عمر بن الخطاب اخښی سعید بن زید بن عَمرو بن نُفَیل دی دغه سعید د هغه زید زوی دی چي د مخه یې بیان درته وسو چي مُوَحِّد، حنیف او د ابراهیم علیه السلام پر دین ؤ او سعید بن زید رضي الله عنه د اولو مسلمانانو څخه دی او د هغه عشرهٔ مبشره څخه دی چي رسول الله ﷺ د جنت زېری ورکړی دی.

په دغه وخت کي چي عمر رضي الله عنه د خپلي خور فاطمې کور ته ورځي سعید رضي الله عنه د فاطمې خاوند هم په کور کي دی، خَباب بن الأرت رضي الله عنه هم د دوی سره دی او قرآن مجید ورته وایي ځکه رسول الله ﷺ هغو کسانو ته چي نوي په اسلام مشرفه کېدل هغه کسان وراستول چي مخ کي یې ایمان را وړی ؤ چي قرآن او اسلام ور وښیي.

نو دوی درې نفره سره ناست دي قرآن کریم وایي چي عمر کور ته ور داخل سو او دننه په خونه کي یې د قرآن مجید د ویلو آواز واورېدی، پوره یې نه اوري فقط یوه همهمه او ږوږ اوري، غوږ یې ور ته ونیوی بیا هم نه پر بېلېږي نو یې دروازه ورپوري وهل.

عمر جبّار! تاسي فکر کوئ چي د عمر به څومره قوت او طاقت ؤ؟ عمر په بدن ډېر لوی سړئ ؤ، د هغو ډېرو غټو خلکو څخه ؤ ډېر لوی او قوي بدن یې ؤ، کله چي به پر آس سپور سو پښې یې مځکي ته رسېدې، د ده په مثل غټ سړئ په ټولو مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي نه ؤ ببله خالد بن ولید ﷺ څخه، د دوی دوو د غبړ واله په باره کي وايي: کله چي به ډیر مسلمانان سره یو ځای سوه د ټولو له منځه به خالد او عمرﷺ معلومېدل، د عمرﷺ ډیر لوی او برداره ځیګر ؤ د ده په لیدلو څوک ببرېدی، هیبت او دبدبه یې درلودل.

دغه جبّار عمر دروازه ور پوري وهل خور یې وببرېدل ژر یې خَباب ﷺ په پَستو کي پټ کړی (پَستو په پښتو کي هغي کوچنۍ خوني ته وايي چي د استوګني د خوني په آخرکي د ګدام یا مخزن په شکل سره وي او په عربي کي مَخدَع ورته ویل کیږي) خباب ﷺ یې هلته پټ کړی فاطمي ﷺ هغه د قرآن مجید ورقه پټه کړه او بیا یې دروازه خلاصه کړه، عمر ورننوتی او ویل: تاسي څه شي وایه؟ هغو ویل: هیڅ شئ نه ؤ موږ په خپل منځ کي خبري سره کولې، عمر ویل: یا! ما یو څه واورېدل آیا دا هغه د محمّد خبري وې؟ سعید ﷺ و ویل: یا عمر! که حق ببله ستا له دینه په بل دین کي وؤ؟ عمر پر سعید ﷺ ناري کړه: اَصبأتَ؟ آیا له دینه اوښتی یې؟ سعید و ویل: بَل اَسلمتُ، یا! له دینه نه یم اوښتی بلکه مسلمان سوی یم، عمر هغه خپل اخښی سعید را چپه کړی او وهي یې، د عمر خور فاطمي ﷺ عمر ځني را پورته کړی او خپل خاوند خلاصوي، عمر خپله خور فاطمه هم پرمخ په چپلاخه یا څپېړه و وهل، د هغې شونډه پرې سوه او ویني ځني را ایله سوې، عمر جبّار او شدید دی رحم او شفقت یې هېر دي خور یې په ژړا سوه او ویل: هو موږ مسلمانان سوي یو پر الله او د هغه پر رسول مو ایمان راوړی دی: ﴿أشهَدُ أن لاَ إلهَ إلا اللهُ وَأشهَدُ أنّ محمّداً رسولُ الله﴾.

عمر نا امیده سو او وې لیدل چي خور یې ژاړي او د خولې څخه یې ویني بهیږي وشرمېدی او پرخپل عمل پښېمانه سو، په زړه کي یې رحم او شفقت پیدا سو چي څنګه خپله خور وهي او دا هم اول وار ؤ چي خور یې و وهل نو یې په نرمه لهجه ورته و ویل: هغه ورقه چي تاسي ویل هغه را ښکاره کړی چي زه یې و وایم، خور یې ویل: یا! نه یې درښکاره کوم، عمر ویل: قسم په لات او عزیٰ په بد نیت لاس نه وروړم فقط راېې کړه چي ویې ګورم او تاوان هم نه ور رسوم، خور یې پوه سوه چي عمر نرم سو نو یې ورته و ویل: یا عمر! دا کلام الله دی او ته مشرک او نجس یې که دي د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ويلو اراده وي يو وار غسل وکړه بيا به ورقه درکړم چي ويې وايې.

د عمر فکر او چرت په هغه ورقه کي بند سو چي دا به څه شي وي او څه به پکښي ليکلي وي نو له ډيره شوقه موافق سو غسل خانې يا تشناب ته ننوتی او غسل يې وکړی کله چي را و وتی خوريې هغه ورقه ورکړه چي قرآن مجيد پرليکل سوی ؤ، د حضرتِ عمر ﷺ ليک اولوست زده وه او د ورقي په ويلويې شروع وکړه په ورقه کي ليکل سوي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرحيم﴾.

عمر ﷺ و ويل: الرّحمٰن او الرّحيم څومره ښه پاک او طيب، نېک او مبارک نومونه دي، بيا ليکل سوي وه:

﴿طه ۝ مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لِتَشْقَىٰٓ ۝﴾.

يعني: اې محمّده! موږ د دې دپاره دا قرآن پر تا نه دی نازل کړی چي ته ځان په محنت او مشقت کي واچوې.

﴿إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ۝﴾.

بلکه موږ د هغه چا دپاره پند او نصيحت نازل کړی دی چي د الله جلّ جلاله څخه بيريږي.

﴿تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ ٱلْأَرْضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلْعُلَى ۝﴾.

نازل سوی دی د هغه چا له طرفه چي پيدا کړي يې دي ځمکه او لوړ لوړ آسمانونه.

﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ۝﴾.

دغه د ځمکو او آسمانو خالق ډير مهربان (رحمان) پرعرش مستولي او غالبه دی.

﴿لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ۝﴾.

خاص ده لره دي (يوازي دئ يې مالک دی) د هغو شيانو چي په آسمانو کي دي او د هغو شيانو چي په ځمکه کي دي او د هغو شيانو چي د ځمکي او آسمانو په منځ کي دي او د هغو شيانو چي تر ځمکه لاندي دي دغه ټول موجودات په پيداکولو، په ملکيت په فرمان برداري کي يوازي د ده جلّ جلاله دي بل هيڅوک نه دی ورسره شريک.

﴿وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ۝﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوکه په خبرو یا ذکر کولو سره جَهَر په زورَوالی کوې، دې ته ضرورت نسته ځکه چي بېشکه دغه الله خبر او عالم دی په پټه خبره او تر هغې هم په پټه چي د زړه حال دی (الله ﷻ ته په زوره خبري، کراري خبري بلکه پټ د زړه حال ټول یو شئ دي، په ټولو حالاتو عالم او خبر دی)

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾﴾.

الله نسته بل معبود بر حق مګر یوازي هم دئ ﷻ دی، خاص ده لره دي ښه نومونه او صفتونه.

دغه د سورة طٰه آیاتونه وایي تر خودې آیات شریف ته ورسېدی چي الله ﷻ فرمایي:

﴿إِنَّنِىٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِى وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾﴾.

بېشکه چي زه الله یم، بېله ما بل هیڅوک د عبادت وړ او لائق نسته، نو زما عبادت کوه او زما د یادولو دپاره لمونځ آداء کوه.

﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا﴾.

بېشکه چي قیامت را تلونکی دی زه إراده لرم چي د هغه د راتللو وخت پټ او مخفي وساتم.

﴿لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾﴾.

دپاره د دې چي هر چا ته د هغو عملو جزا ورکړل سي چي دوی یې کوي.

داسي آیاتونه دي چي ټول د الله ﷻ او د قیامت په باره کي خبري کوي، حضرتِ عمر رضي الله عنه د دغو آیاتو په تلاوت سره نرم سو د کلام الله تر تاثیر لاندي راغلی د مسلمانېدلو إراده یې سوه نو یې وویل: دا څومره ښه او مکرم کلام دی محمّد ﷺ را وښوی چي ورسم.

خباب بن الأرت رضي الله عنه خو پټ ؤ او دا خبري اوري، دلته چي عمر رضي الله عنه دا خبره وکړه خباب بن الأرت رضي الله عنه را وغورځېدی ویل: زیری درکوم یا عمر! زه دا آرزو لرم چي د رسول الله ﷺ د جمعې د شپې دعاء ستا دپاره سي هغه چي ویې فرمایل: الٰهي په عمر بن الخطاب یا ابوجهل بن هشام سره اسلام معززه کړې او درځه رسول الله ﷺ به زه در وښیم، نو یې حضرت عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کور ته ور رهي کړی، هغه کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د مسلمانانو د اجتماع او تعليم ځای ؤ، کله چي دوی د أرقم کورته ورسېدل، د عمرﷺ سره تر اوسه هغه توره ور سره وه او د جنګ دپاره آماده معلومېږي او هلته بيا هغه نعيم رسول اللهﷺ ته خبر ورورکړی ؤ چي عمر ستا د وژلو په نيت را رهي دی.

اصحابِ کرامو ته ټول اخبار داسي رسېدلي دي چي عمر را رهي دی او غواړي چي رسول اللهﷺ و وژني، په هغه نوره قصه چي د فاطمې بنت الخطاب او سعيد بن زيدﷺ په کور کي پېښه سوه نه دي خبر، نو خود اصحاب کرام دلته د دغه راتلونکي خطر د مقابلې دپاره تيار او آماده دي، کله چي عمرﷺ د أرقم بن ابی الأرقم کورته ور ورسېدی او د کور دروازه يې وټکول يو د اصحاب کرامو څخه ور ولاړ سو د دروازې تر چاک يې ورته وکتل، وې ليدل چي عمر توره په لاس ولاړ دی رسول اللهﷺ چي دننه په خونه کي ؤ هغه ته يې حال و وايه او دلته اصحاب کرام د سرای په ميداني کي سره را ټول دي، حمزهﷺ پوښتنه وکړه چي څه پېښه ده؟ دوی ويل: عمر دی، حمزهﷺ ويل: عمر؟ دروازه ور خلاصه کړی که د ده راتګ د خير په نيت ؤ خير به وويني او که د شر په نيت راغلی ؤ د ده په توره به يې و وژنو.

هو! دا صحي ده چي عمر غټ او ډېر قوي دی مګر سيِّدنا حمزهﷺ جنګي پهلوان او فارِس دی داسي پهلوان دی چي په قريشو کي يې مثل نسته، په دغه وخت کي رسول اللهﷺ د خوني يا کوټې څخه را ووتی، حمزهﷺ و ويل: پرې يې ږدی چي کورته راسي زه يې د ده په توره وژنم، رسول اللهﷺ و فرمايل: يا حمزه! ته ننوزه، حمزه هم د رسول اللهﷺ په امر خوني ته ننوتی او رسول اللهﷺ و فرمايل: عمر ته دروازه ور خلاصه کړی، اوس خلک په حيرت کي دي! چي عمر د دهﷺ د وژلو دپاره راغلی دی او رسول اللهﷺ وايي: دروازه ور خلاصه کړی حال دا چي د رسول اللهﷺ سره کوم ساتونکی هم نسته او حمزهﷺ چي په مسلمانانو کي قوي او پهلوان دی هغه ته يې هم و ويل: ته خوني ته ننوزه، مګر چاره نسته د رسول اللهﷺ اطاعت حتمي دی، عمر ته يې دروازه ور خلاصه کړه او عمر کورته ور ننوتی، غټ، قوي، جابر، شديد سړئ توره هم ور څخه ده، رسول اللهﷺ ور نژدې سو عمرﷺ يې تر ګرېوانه ونيوی او شديد تکان يې ورکړه په دومره قوت سره يې وښوراوه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر پر څنګنو کښېنستی او رسول الله ﷺ و فرمایل: «أَمَا اٰنَ لَکَ یَا بنَ الخطاب أن تُسلِمِ». یعني: اې د خطاب زویه! د دې وخت نه دی راغلی چې مسلمان سې؟ او نور یې هم پسي و فرمایل: او ته تر هغو نه مسلمانېږې چې الٰهي غضب دربانديي نازل نه سي؟ لکه پر ولید بن المغیره چې نازل سو او وې فرمایل:

«اللّهم هذا عمر بن الخطاب اللّهم أعِزَّ الإسلامَ بِعمر بن الخطاب»

عمر ﷺ و ویل:

« أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنَّکَ رسولُ الله »

رسول الله ﷺ تکبیر و وایه او کوم اصحاب کرام چې دلته موجود وه هغو هم په لوړ آواز ناري کړه: الله اکبر، دا تکبیر په دومره لوړ آواز ؤ چې ټولي مکې واورېدی.

قریشو و ویل: والله یوه حادثه پېښه ده او لویه حادثه ده، رسول الله ﷺ پوه سو چې خبره ښکاره او واضحه سوه او خلک خبر سوه، نو یې اصحاب کرام امر کړه چې خپلو کورو ته ولاړ سی، ټول مسلمانان د أرقم ﷺ له کوره په تلوار و وتل او هر یو پر خپله لار ولاړی.

عمر ﷺ وایي: کله چې ما اسلام را وړی د ځانه سره مي فکر وکړی چې د اهلِ مکې څخه څوک د رسول الله ﷺ سره ډېر عداوت لري؟ خپل زړه راته و ویل: ابوجهل، نو ورغلم او د ابوجهل دروازه مي ور وټکول، ابوجهل را و وتی ویل:

أهلاً و سهلاً مرحباً بِابنِ أخي!

او ویل: څنګه راغلی یې؟ ما ویل: غواړم چې خبر دي کړم چې ما پر الله او د هغه پر رسول محمّد ﷺ ایمان را وړی او ټول هغه شیان منم چې محمّد ﷺ را وړي دي، ابوجهل د کور دروازه په زوره بنده کړه او ویل: (تَبًّا لکَ) تا لره دي مرګ یا هلاکت وي، زما دي ټوله ورځ را خرابه کړه په شنه سهار دي دا زېری را باندي وکړی دا څه خبر ؤ چې تا ما ته راوړی.

تاسي پوهېږی چې عمر د همت او مړاني، د قصد او عزم خاوند ؤ، د ده اسلام ټولو مشرکانو ته ذِلّت او سپکاوی ؤ او مسلمانانو ته عزت، شرف او خوشالي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمرﷺ وايي: کله چي به يو څوک مسلمان سو کفار به پر را وګرځېدل وهل او ټکول به يې ورکول، خو کله چي زه مسلمان سوم زما ماما ته ورغلم چي عاصي بن هاشم ؤ او په خپل اسلام مي خبر کړی، هغه په کور ننوتی او دروازه يې را ته وتړل او بيا د قريشو يوه بل لوی سړي ته ورغلم (چي ښايي دغه ابوجهل وي) هغه مي هم په خپل اسلام خبر کړی، هغه هم دروازه را ته بنده کړه او په کور ننوتی، بيا عمرﷺ پوښتنه وکړه چي څوک سړ او پټ راز نه ساتي؟ خبر ژر نشروي او هر ځای يې بيانوي، عمرﷺ غواړي چي د ده د مسلمانېدلو خبر ژر نشر سي او ټول قريش په خبر سي، خلکو ورته وويل: د خبر د نشرولو دپاره تر جَميل بن مُعَمّر بل مناسب څوک نسته، نن خبر ورته و وايه په دغه ورځ د مکې ټول ښار در خبروي د هغه وخت د بي بي سي راډيو ؤ، عمرﷺ د جميل پر طرف ور رهي سو، د دغي قصې روايت عبدالله بن عمرﷺ کوي، او وايي: زه په خپل پلار پسې وم چي پلار مي جميل بن مُعَمّر ته ورغلی جميل د کعبې شريفي سره ناست ؤ، عمرﷺ ور سره کښېنستی او ور ته ويې ويل: يا جميل! آيا ته نه يې خبر؟ هغه ويل: په څه شي؟ ويل: ته نه سوې خبر چي زه وايم:

﴿ أشهد أن لا إله إلا الله، و أن محمّداً رسولُ الله﴾

عبدالله بن عمرﷺ وايي: والله زما پلار ته يې هيڅ جواب ورنه کړی او نه يې پوښتنه ځني وکړه چي کله يا څنګه بس ولاړ سو او ناري يې کړه: يا معشرَ القريش! عمر له دينه واوښتی، عمر ﷺ تر شا په پسې دی او وايي: دئ دروغ وايي بلکه زه مسلمان سوم او وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمّداً رسولُ الله﴾

عمرﷺ خپل اسلام د ټولو قريشو په حضور ښکاره کړی، قريشو د حضرت عمرﷺ په وهلو شروع وکړه دوی دئ وهي او دئ دوی وهي، دې وهلو له ماپښينه تر ماښامه دوام درلودی، خو په آخر کي عمرﷺ ستړی سو، قريش ډير ډېر ځيني يې ځان هوسا کوي او ځيني يې وهل کوي، خو عمرﷺ يوازي دی او پر له پسې وهل کوي.

قريش يو نفر نه دی پر عمرﷺ له هره طرفه وارونه کيږي او وهل کيږي، عمرﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سو چې نور نه سم جنګېدلای، نو یې په دوی کې وکتل هغه د دوی شریف او معتبره چې عُتبه بن ربیعه ؤ هغه یې ونیوی او پر مځکه یې غځار کړي او د هغه پر ځیګر کښېنستی، نور قریش دئ وهي خو دئ د عتبه پر ځیګر ناست دی او دوې ګوتي د هغه پر سترګو ورموړې او ورته وایي: دغه خلک را څخه لیري کوې او که دې سترګې در وچاودم؟ عتبه نارې کړې چې ځني لیري سی پرې یې ږدی والله رندوي مې، قریش هم لیري سوه عمر رضي الله عنه یې پرېښاوه، ده هم عتبه ایله کړی، قریشو بیا حمله پر وکړه عمر رضي الله عنه بیا عتبه ونیوی عتبه بیا نارې کړې، دوی دغه د ونیسه ایله که په حال کې وه څو عاص بن وائل د عَمرو بن العاص رضي الله عنه پلار چې د قریشو د لویو مشرانو څخه ؤ راغلی، ویل: څه قصه ده؟ حال ورته و ویل سو، هغه پوهېدی چې عمر شدید او د عزم خاوند دی او که دا مسئله نوره هم اوږده سي په خپله د قریشو په منځ کې فتنه جوړېږي نو ویل: یوه سړي د خپل ځان دپاره یو دین اختیار کړی پرې یې ږدی هغو هم پرېښاوه او عمر رضي الله عنه خپل کور ته ولاړی.

امام بخاري د عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روایت کوي او وایي: کله چې عمر رضي الله عنه په کور کې ؤ دا بېره ور سره وه چې قریش به کور ته پسي راسي، په دغه وخت کې عاص بن وائل السهمي ور ته راغلی او دغه عاص په جاهلیت کې زموږ د حلفاوو څخه ؤ او عمر رضي الله عنه ته یې و ویل: څه درته پیښه ده؟ عمر رضي الله عنه ویل: ستا قوم دا إراده کړې ده که زه مسلمان سوم ما و وژني، عاص بن وائل و ویل: څوک نه سي در نژدې کېدلای، عمر رضي الله عنه وایي: پسله دغه چې عاص دا را ته و ویل نو زه په امان سوم، عاص چې له کوره ور ووتی وې لیدل چې شېله په خلکو ډکه ده ویل چیري ځی؟ خلکو ویل: دغه عمر ته ورځو چې له دینه اوښتی دی ، عاص ویل: هغه ته څوک نه سي ورتلای، یعني: زما په جوار او ساتنه کې دی، بیا نو خلک سره وپاشل سوه، اوس نو عمر رضي الله عنه هره ورځ د کعبې شریفي سره قرآن مجید وایي خو څوک د بیري نه سي ور نژدې کېدلای، دا خو نسبت ومشرکانو ته د عمر رضي الله عنه ایمان را وړل وه مګر د مسلمانانو دپاره د عمر رضي الله عنه اسلام څه فایده ورسول؟ د هغه په باره کې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وایي: موږ مسلمانانو د کعبې شریفي سره لمونځ نه سوای کولای ترڅو چې عمر اسلام را وړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُهیب بن سنان الرومي رضی الله عنه وايي: کله چي عمر رضی الله عنه اسلام را وړی اسلام ښکاره سو او اسلام ته دعوت هم په ښکاره سره کېدی او موږ مسلمانان د کعبې شریفي پر شا وخوا ډله ډله کښېنستلای سوای پر کعبه شریفه مو طواف کولای سوای او که چا بد او نا لائق -را ته ویلي وای تر یوې اندازې مو د هغه جواب هم ورکولای سوای.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي له کومه وخته چي عمر اسلام را وړی موږ په عزت سوو.

د مسلمانانو په حال کي دغه ټول تغیر د هغي ورځي څخه راغلی چي عمر رضی الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کورته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! آیا موږ مسلمانان که مړه سو او که ژوندي پاته سو پرحق نه یو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو قسم مي دي په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کي دی که مړه سی او که ژوندي پاته سی تاسي پرحق یاست، عمر رضی الله عنه و ویل: نو موږ ولي خپل دین او اسلام پټووو؟ قسم مي دي په هغه ذات وي چي ته یې په حق سره را لېږلی یې چي موږ دباندي ور وزو، رسول الله ﷺ هم هغه اصحابِ کرام چي په دار الأرقم کي موجود وه د وتلو دپاره تیار او آماده کړل، مګر هو! هغه حُر او آزاد اصحاب چي د قریشو د ساداتو او اشرافو څخه وه، مریان او هغه ضعیفه خلک یې پرېښوول چي دغه نفر ټول څلوېښت نفره سوه، نو رسول الله ﷺ دوه لینه یا دوه قطاره څني جوړ کړه او ټول نفر په خپله اسلحه مسلح دي د یوه قطار په مخ کي حمزه بن عبدالمطلب رضی الله عنه دی او د بل قطار په مخ کي عمر بن الخطاب رضی الله عنه دی او د دوو قطارو په منځ کي سرورکائنات حضرتِ رسول الله ﷺ رهي دی، ټول مسلمانان د دار الأرقم څخه مسلح او منظم را و وتل او د کعبې شریفي طرف ته رهي دي پرلاري تهلیل او تکبیر وايي: لا إِلٰه إِلاّ اللّٰهُ محمّدٌ رسولُ الله او الله اکبر وايي، قریش ورته ګوري او هیڅ یې په وسه و نه سوه نه یې آزار ورکړی او نه یې جنګ ور سره وکړی، د قریشو د ساداتو او اشرافو څخه څلوېښت نفره مسلمانان دي، په دغه طریقه سره د الله عزوجل دین ښکاره او روښانه سو، و اسلام ته دعوت او اسلامي عبادت د هغه پټ حاله څخه و اظهار او اعلان ته را و وتی او د دغي ورځي څخه د رسول الله ﷺ له طرفه و عمر رضی الله عنه ته د فاروق لقب ورکړل سو.

اوس چي عمر رضی الله عنه اسلام ته داخل سو او دعوت ښکاره سو د قریشو ژوند ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تريخ سو او حيران دي چي څه وکړي؟ نو يې د مسلمانانو و اشد عذاب ته ملا وتړل، حتّى په خپله د رسول الله ﷺ او د هغه د اصحابو آزار يې شديد کړی، ابوجهل و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل يا محمّد! ﷺ که دي تر دې وروسته زموږ خدايان په سپکه سره ياد کړل، ښکاره او بې قدرته دي وبلل موږ بيا ستا رب ته ښکنځل او بد ويل کوو، که څه هم قريشو الله جلّ جلاله په ربوبيت سره مانه او د هغه جلّ جلاله عبادت يې هم د بتانو د عبادت سره کاوه او ويل به يې: دغه بتان موږ و الله ته نژدې کوي، مګر نن ورځ يې د حسد او عناد په سبب دا جرئت وکړی او ويل: که تا بتانو ته بد و ويل، موږ و الله ﷻ ته بد وايو، نو په دغه باره کي د الله جلّ جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَلَا تَسُبُّوا۟ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّوا۟ ٱللَّهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾.[الانعام/۱۰۸]

يعني: اې مومنانو! هغو معبودانو ته ښکنځل او بد ويل مه کوی چي دغه کفار د هغو عبادت کوي، نو دوی به د خپله جهالته څخه الله جلّ جلاله ته په ناحقه سره ښکنځل وکړي.

په دغه آيات شريف سره مسلمانان د بتانو د بد ويلو څخه منعه سوه، که څه هم د بتانو په بد ويلو کي د اسلام مصلحت او فايده سته مګر لوی ضرر هم ور سره ملګری دی چي هغه پر الله جلّ جلاله بد ويل دي، نو مسلمانان هم د بتانو د بد ويلو څخه چپ او پټه خوله سوه، دا د دې دپاره چي هغه لويه او بده ګناه منعه کړل سي کومه چي پر الله جلّ جلاله بد ويل دي.

رسول الله ﷺ ته د دعوت د پرېښوولو دپاره د قريشو وړانديزونه

د دغو دوو مشهوره او معروفه پهلوانانو او قهرمانانو: حمزه بن عبدالمطلب او عمر بن الخطاب رضي الله عنهما ترايمان او اسلام را وړلو وروسته هغه د ظلم توري پردې څيري سوې او قريش د هغه عذاب ورکولو د نشې څخه پُر سد سوه، اوسويني چي مسلمانان ورځ په ورځ ډېرېږي، نو غواړي چي د رسول الله ﷺ سره د خبرو د لاري د دعوت په پرې ښوولو کي کومي فيصلې ته ورسيږي او د دې کار په مقابل کي چي رسول الله ﷺ هرڅه وغواړي دوی يې ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دوی بېچارګان په دې نه پوهېدل چې ټول هغه شیان چې لمر پر راخیژي و رسول الله ﷺ ته د دعوت په مقابل کې د ګُماشي د وزر قدر او قیمت نه لري او دوی په دغه خپلو ورانديزونو کې ناکامه او نا امیده سوه.

هغه داسې: قریشو مشوره سره وکړه ویل اوس نو موږ ته دوې لارې پاته دي چې د هغو څخه به یوه عملي کوو، یو دا چې په خپله د محمّد ﷺ سره بحث او خبرې وکړو قانع به یې کړو چې دغه د دعوت له کاره څخه لاس واخلي، که یې دا نه کړه قبوله نو دوهمه لار پاته ده چې هغه مخامخ مواجهه او مقابله ده، نو ویل څوک باید د خبرو دپاره ورسي چې خبرې ور سره وکړي؟ د قریشو یو خاص مشر یې د دغه کار دپاره انتخاب کړی چې څوک وایي: ولید بن مغیره ؤ او څوک وایي عُتبه بن ربیعه ؤ، په هر صورت یوه ورځ قریش د خپل مجلس په ځای کې سره ناست دي، وې لیدل چې رسول الله ﷺ په مسجد کې یوازې ناست دی، ولید یا عتبه و ویل: یا معشرَ القریش! آیا محمّد ته ور نه سم؟ او خبرې ور سره و نه کړم؟ ښایي زموږ د ورانديزونو څخه یو شئ قبول کړي او موږ پرېږدي، قریشو ویل: هو ورسه او خبرې ور سره وکړه، ولید هم ور ولاړ سو و رسول الله ﷺ ته کښېنستی او ویل: اې وراره! تا ته معلومه ده چې ته په قوم کې د لوړې مرتبې او ښه نسب خاوند یې او تا دغه خپل قوم ته داسې لوی شئ را وړی چې په هغه سره دې دوی وپاشل، د دوی پر دین او خدایانو دې عیبونه و ویل او د دوی تېر سوي پلرونه دې کافران وبلل، اوس زما څخه څه خبرې واوره او په هغو کې ښه فکر وکړه ښایي د هغو څخه ځیني خبرې قبولي کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: وایه یا ولید! زه یې اورم، هغه ویل: اې وراره که ته په دغه کار سره پیسې غواړې؟ دومره مال او پیسې به درته را ټولي کړو چې تر موږ ټولو مالداره او غني سې.

رسول الله ﷺ د کعبې شریفې سره ناست دی او غوږ یې ورته نیولی دی، دا د خبرو کولو او خبرو اورېدلو ادب دی (موږ یې هم باید زده کړو) که څه هم د ولید ټولې خبرې پوچې او بې معنیٰ دي مګر ادب دا نه ایجابوي چې هر ګړئ د هغه خبرې ورپرې کړي او خپلې خبرې شروع کړي نو یې غوږ ورته نیولی دی.

ولید نور هم خپلو خبرې پسې پوره کړې او ویل: که دې د دې کاره څخه شرف،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشري او سرداري مقصد وي، د مکې عمومي سردار او رئیس به دي کړو، هیڅ فیصله به ستا د رأیې څخه مخالفه نه کوو او که پاچهي غواړې زموږ پاچا به دي کړو او که دي د دې کاره څخه مقصد ښځه وي هره پېغله چې ته لاس پر ایږدې در په نکاح به يې کړو او که دغه شئ تا ته يو خيال او تصور راځي يعني: سودا او وسوسه وي او ته يې د ځان څخه نه شې لیري کولای طبیب به درته را وغواړو او په دې لار کې به تر هغه وخته پیسې خرڅې کړو ترڅو چې ته جوړ پرې.

که چیري رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبري پرېږدي قریش تیار او آماده دي چې د هغه په بدله کي هر څه ورکړي او هر څه وکړي، قریش وایي: هر څه چې ته وایې زموږ قبول دي پرتا ویل او پر موږ یې کول دي، خو د دین او دعوت خبري پرېږده، قریش تر دغي اندازې له اسلامي دعوته په تکلیف وه او د دعوت د نشرېدلو څخه په بېره کي وه، رسول الله ﷺ غوږ ورته نیولی دی.

کله چې ولید د خپلو خبرو څخه فارغه سو، رسول الله ﷺ ورته و ویل: ستا خبري خلاصي سوې؟ ولید ویل: هو، رسول الله ﷺ و ویل: اوس نو ما ته غوږ ونیسه.

اخلاق دغه دي: تر کومه وخته چې هغه خبري کولې دئ ﷺ چپ او خاموشه ؤ فقط غوږ يې نیولی ؤ، کله چې ولید د خبرو کولو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ و ویل: اوس نو غوږ ونیسه، هغه ویل: ښه وایه، رسول الله د دغو ټولو خبرو په جواب کي د سورة حٰمٓ السجده څو آیاته ورته تلاوت کړل، په نورو خبرو سره يې هیڅ جواب ورنه کړی، د هغه دپاره فقط قرآن مجید کافي ؤ، رسول الله ﷺ و ویل:

﴿بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝١ حمٓ ۝١ تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝٢ كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٣ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۝٤ وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَٱعْمَلْ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ۝٥﴾.

ژباړه: دغه قرآن د هغه الله له طرفه را لېږل سوی دی چې ډیر مهربانه او ډیر رحم کوونکی دی، قرآن داسي کتاب دی چې آیاتونه يې په تفصیل سره بیان سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن دی چي په عربي ژبه لوستل سوی دی، د هغه قوم دپاره چي پوهيږي، مومنانو ته په جنت سره زېری ورکوونکی دی او کفارو ته له دوږخه بېروونکی دی، نو د دغو کفارو څخه ډېرو مخ وګرځاوه، دوی حق نه اوري او دغه کفار محمّد ﷺ ته وايي زموږ زړونه په پردو کي دي، په هغه څه نه پوهيږو چي ته موږ هغه ته دعوتوې (چي توحيد او قرآن دی) او زموږ په غوږو کي دروند والی دی (ستا خبري نه اورو) زموږ او ستا په منځ کي د مخالفت پرده ده، نو ته په خپل دين عمل کوه او موږ په خپل دين عمل کوونکي يو.

رسول الله ﷺ دغه آياتونه ور ته تلاوتول ترڅو د الله ﷻ دې قول ته ورسېدی:

﴿فَإِنۡ أَعۡرَضُواْ فَقُلۡ أَنذَرۡتُكُمۡ صَٰعِقَةٗ مِّثۡلَ صَٰعِقَةِ عَادٖ وَثَمُودَ ۝١٣﴾.

ژباړه: که چيري دغو کفارو د حقه څخه مخ واړاوه، نو ته دوی ته و وايه: زه تاسي د سخت عذابه څخه بېروم په مثل د سخت عذاب د عاديانو او ثموديانو، چي پر عاديانو باد صَر صَر مقرره سو او پر ثموديانو جبريل عليه السلام چغه او ناره وکړه.

وليد د صاعقې د نامه په اورېدلو سره ډېر زيات وبېرېدی له خپله ځايه ور ولاړ سو د رسول الله ﷺ پر مبارکه خوله يې لاس ور کښېښاوه چي چپ سي او نوري د عذاب خبري و نه کړي او ويل: د الله روی مي در وړی دی رَحم، د الله روی مي در وړی دی رَحم، وليد له ډيري بيري وارخطا سو چي پر دوی به هم داسي صاعقه نازله سي لکه د عاد او ثمود صاعقه او بيرته راغلی پر خپل ځای کښېنستی، رسول الله ﷺ نور آياتونه هم پسي تلاوت کړه تر څو د سجدې و آيات ته ورسېدی د سجدې آيات چي يې تلاوت کړی رسول الله ﷺ سجده وکړه او بيا يې ورته و ويل: يا وليد! وادي ورېدل؟ اوس نو ته او دغه آياتونه، زما له طرفه ستا جواب دغه دی.

نه بحث ؤ نه مناقشه او نه نور دلائل وه، فقط او فقط د ده د خبرو جواب د قرآن مجيد آياتونه وه، وليد له خپله ځايه لکه بېهوښه ولاړ سو، دا د قرآن مجيد سحر او اعجاز دی، دا د قرآن کريم تأثير دی، وليد د اول وار دپاره قرآن مجيد مفصل او بې رِغه روغه واورېدی، داسي يې واورېدی چي غوږ يې ورته نيولی ؤ، فکر او پام يې پر کاوه، د قرآن مجيد تر تاثير لاندي راغلی دی ولاړ سو او بيرته قريشو ته ورغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول قریش په دارالندوه کي د ده په انتظار ناست وه، دئ یې د بحث او پیشنهاد دپاره لېږلی وُ او اوس ټول د جواب په انتظار دي، خو ولید لکه مسحور او بېهوښه دارالندوه ته ورننوتی، د دغه عجیب کلام تر تاثیر لاندي وُ، رسول الله ﷺ فرمایي:

«ان منَ البَیَان لَسحراً»

یعني: بیشکه ځیني بیانونه د سحر تاثیر لري، کله چي د بشر ځیني کلام یا بیان سحري تاثیر ولري، نو د قرآن مجید او الٰهي کلام په باره کي څه فکر کوې؟

رشتیا هم ولید بن المغیره د قرآن مجید په اورېدلو مسحور سوی وُ، کله چي دارالندوه ته ورننوتی او قریشو ولیدی، ویل: سړئ بیرته راغلی مګر په والله نه په هغه مخ چي تللی وُ په سړي کي ډېر فرق راغلی دی، ولید کښېنستی قریشو ورته و ویل څه خبر دي راوړی؟ ولید و ویل: والله د محمّد څخه مي داسي خبري واورېدې چي د هغه په مثل خبري مي په خپل عمر نه دي اورېدلي او دا خبره یې هم پر اضافه کړه:

« إنّ لقَوله لَحَلاوةً، وَإنّ عَلَیه لَطَلاوةً، وَ إنّ أعلاهُ لَمُثمرٌ، وَإنّ أسفَلَهُ لَمُغدقٌ، وَ إنّهُ لَیَعلُوا وَلا یُعلی عَلَیه ».

یعني: د ده خبري خوږ والی لري، په خبرو کي یې اعجاب او بنایست پروت دی، لفظ د خبرو یې مېوه لري، معنٰی د خبرو یې تنده پورته کوي، د ده خبري تر هر چا لوړېږي او د ده پر خبرو څوک نه سي لوړېدلای.

د عربو لوړ والی، مهارت او پوهی په ژبه کي وه، سبحان الله! هر وخت چي الله عزّوجلّ یوه قوم ته خپل رسول ورلېږلی دی د هغه شي معجزه یې ور سره ورکړې ده، چي دغه قوم به په هغه شي کي مشهوره او رسېدلی وُ، مثلاً د عیسٰی علیه السلام قوم په طب کي شهرت درلودی او رسېدلی وُ، نو د عیسٰی علیه السلام معجزې هم له دغه قسمه څخه وې چي پیس یې جوړاوه، مور زاده ړوند یې بینا کاوه، حتّٰی مړي یې ژوندي کول، ځکه چي دغه قوم ته دا ورمعلومه سي چي دا د الله عزّوجلّ له طرفه معجزه ده او د انسان کار نه دی.

همدارنګه د فرعون قوم چي په سحر او جادو کي رسېدلی او مشهوره وُ، نو الله جلّ جلاله موسٰی علیه السلام ته هم له دغه قسمه معجزې ورکړې، هغه دا چه د لاس لکره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره لوی مار سو چي د ساحرانو ټول جوړ سوي شیان یې تېر کړل او لاس چي به یې له بغله را وایستی داسي به ځلېدی لکه لمر، نو ځکه د فرعون ساحرانو چي سحر یې پېژندی او د سحر ماهیت ور معلوم ؤ کله چي یې دغه معجزې ولیدلې پوه سوه چي دا سحر نه دی بلکه الٰهي معجزه ده او ایمان یې راوړی.

عربو د دې شیانو څخه کوم شئ نه درلودی هغه دوی چي درلودی او رقابت به یې په کاوه او د هغه شي استادان وه هغه د ژبي فصاحت او بلاغت ؤ او واقعاً هم د تاریخ د شروع څخه بیا تر اوسه په ټول بشرکي د فصاحت او پراختیا په اساس بله داسي ژبه نه ده پیدا سوې لکه عربي، نو ځکه عربو ته له هغه جنسه معجزه راغله چي دوی په هغه کي مهارت درلودی، داسي شئ په معجزه کي نه ورته راغلی چي دوی د هغه په باره کي معلومات نه لري، بلکه عربو ته داسي شئ په معجزه کي راغلی چي دوی د هغه کار استادان وه او قرآن مجید دومره بلیغ او فصیح ؤ چي دوی ورته عاجزه سوه او تر اوسه هم ورته عاجزه دي، نو ځکه د ولید پر ژبه دغه جملې و ویل سوې.

قریشو ورته و ویل: یا ولید! تا خپل دین پرېښاوه؟ (أ صبأت یا ولید!) له دینه واوښتې؟ ولید ویل: یا! له دینه نه یم اوښتی مګر والله ما داسي کلام په عمر نه دی اورېدلی، قریشو ویل: دا شعر دی، ولید ویل: والله تر تاسي ټولو په شعر پوهېږم، د شعر په بحرو، په نثر، په شعر، په ټولو پوهېږم، شعر پېژنم د عربو ژبه را معلومه ده مګر د محمّد ﷺ کلام شعر نه دی، قریشو ویل: چي شاعر نه دی نو کاهن او کوډګر دی، ولید ویل: کاهن پېژنم او کارونه یې، د هغو د اور بلولو او شیانو سوځولو ټولي طریقې را معلومي دي، حتّی مېرګیان او د مېرګیانو مرض را معلوم دي، د لېوني او مېرګیاني هیڅ حرکت پکښي نسته، قریشو ویل: نو ساحر او جادوګر دی، ولید ویل: سحر او ساحران پېژنم د هغو د شیانو تړل او غوټه کول را معلوم دي د هغو په ټولو پوهېږم، د هغو د کارو څخه هیڅ کار پکښي نسته، قریشو و ویل: موږ نه پوهېږو چي څه درته و وایو، ولید ویل: یا قوم! زما خبره قبلوی؟ هغو ویل: وایه مقصد دي څه دی؟ ولید و ویل: دوه کاره دي چي د هغو څخه به یو کوی، قریشو ویل: هغه کارونه څه شي دي؟ ولید ویل: اول دا چه متابعت به یې وکړو ځکه د ده خبري حق دي، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: په تا یې هم سحر کړی دی موږ څنګه خپل او د خپلو پلرو دین پرېږدو؟ دا هیڅ امکان نه لري، ده ویل: چې دا مو نه سوه خوښه او نه یې قبلوی نو دا دوهم کار وکړی، قریشو ویل: هغه څه شي دی؟ ده ویل: دئ او خلک سره پرېږدی، پرې یې ږدی چې خلک دعوت کړي په والله د ده دغه خبري چې دغه اوس ما واورېدې یو عظیم کیفیت لري که دئ پر خلکو غالبه سو د ده عزت او شرف ستاسي عزت او شرف دی، دئ هم د قریشو څخه دی د ده فخر ستاسي فخر دی، تاسي به په ده سره هغه بختور خلک سی او که خلکو دئ و وژی دا هم هغه شئ دی چې تاسي یې غواړی، د ولید خبره پخه او معقوله وه خو قریشو وویل: یا! والله! دئ او خلک به هیڅکله نه سره پرېږدو، ولید متردد سو چې قریش نه په اوله خبره راضي دي نه په دوهمه، ولید و ویل: اوس به نو آخري خبره درته وکړم، قریشو ویل: ښه! وایه، ولید ویل هغه مناسب او معقول شئ دا دی چې خلکو ته وایاست چې ساحر دی او زموږ تولو خبره باید یوه وي، کوم څوک چې د مکې له دباندي څخه راځي و هغو ته به موږ تول دغه یوه خبره کوو چې ساحر دی، نژدې او مناسبه خبره هم دغه ده چې د ده په خبرو کي سحر دی، د سحر په واسطه قوم سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي پلار او زوی سره جلا کوي، سبحان الله! شیطان د دغه ولید لار و وهل، اوس لږ وخت د مخه ده کوښښ کاوه چې قوم ته سمه لار ور وښیي مګر اوس دئ په خپله واوښتی او رسول الله ﷺ ته یې په بد ویلو شروع وکړه، نو د دغه ولید په باره کي د سورۃ المدثر دغه آیاتونه نازل سوه چې رب ﷻ فرمایي:

﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُۥ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّآ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِآيَٰتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُۥ صَعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه تلاوت سوو آیاتو مختصره ترجمه درته وړاندي سي:

﴿ذَرۡنِي وَمَنۡ خَلَقۡتُ وَحِيدٗا ۝١١﴾

الله جل جلاله فرمايي: ما او هغه څوک چي یوازي مي پيدا کړی دی سره پرېږده، د یوازي څخه مقصد دا دی چي هر سړئ د مور له نسه بې ماله او بې اولاده یوازي را وزي، فوج او لښکر، مال او دولت، اولادونه او اقرباء او نور شیان د ځانه سره نه را وړي او یا د یوازي څخه مقصد خاص دغه ولید بن مغیره دی ځکه دئ د پلار یو زوی ؤ.

﴿وَجَعَلۡتُ لَهُۥ مَالٗا مَّمۡدُودٗا ۝١٢﴾

او بیا مي ده ته ډېر زیات مال ورکړی.

﴿وَبَنِينَ شُهُودٗا ۝١٣﴾

او زامن مي ورکړه چي د ده سره به په هر مجلس کي حاضر وه، ولید د ډېر مال خاوند او د لسو زامنو پلار ؤ چي دغه زامن به همېشه د ده په مجلس کي حاضروه.

﴿وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمۡهِيدٗا ۝١٤﴾

تیار او آماده مي کړل ده لره په تیارولو سره، یعني: ده لره مي په دنیا کي د عزت او مشرتوب ټول اسباب آماده کړي وه.

﴿ثُمَّ يَطۡمَعُ أَنۡ أَزِيدَ ۝١٥﴾

او بیا طمعه او امید کوي چي نور به یې هم ورزیات کړم.

﴿كَلَّآۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِأٓيَٰتِنَا عَنِيدٗا ۝١٦﴾

هیڅکله داسي نه کوم چي مال، نفر او نعمتونه دې نور هم ور ډېر کړم، بېشکه چي هغه (دغه ولید) زموږ آیاتو لره مخالف او عناد کوونکی ؤ.

﴿سَأُرۡهِقُهُۥ صَعُودًا ۝١٧﴾

ژر ده چي د اور پر لوړ غره به یې وخېژوم (صَعُود) په دوږخ کي د یوه غره نوم دی چي همېشه کافران ورخېژول کیږي بیا د هغه غره له سره کښته را لغړول کیږي، چي دا هم د کفارو دپاره یو قسم عذاب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾﴾

بېشکه هغه فکر وکړی چي پر قرآن څنګه طعن یا عیب و وایم او په خپل زړه کي یې خبره جوړه کړه، چي و وایي: قرآن کریم سحر دی.

﴿فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾﴾

پس هلاک سو، ملعون کړل سو، څنګه یې دا خبره جوړه کړه.

﴿ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾﴾

بیا دي هلاک او ملعون سي، خراب او برباد دي سي، څنګه یې دا خبره جوړه کړل چي قرآن سحر دی.

﴿ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾﴾

بیا یې محمّد یا قرآن ته وکتل.

﴿ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾﴾

بیا یې مخ تریو او تندئ یې غوټه کړی.

﴿ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾﴾

بیا یې محمّد ته شا کړه او د اسلام څخه یې سر غړونه وکړه.

﴿فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾﴾

نو ویل: نه دی دا قرآن مګر سحر دی چي د نورو ساحرانو څخه را نقل سوی دی.

﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾﴾

نه دی دغه قرآن مګر قول د بشر.

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم، دغه سړئ چي حق یې وپېژندی او ده ته دغه حق واضح او روښانه سو، تر داسي اندازې چي خپل قوم یې هم ورته رابلی او بیا په یوه وار واوښتی، داسي اوښتل چي د حق دښمن وګرځېدی، نو خود دغه سړئ د اور مستحق دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ (۲۶)﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم.

دغه آیاتونه د دغې حادثې یا سوال او جواب په سبب نازل سوه.

دوهم وار بیا
د رسول الله ﷺ سره د قریشو خبري

امام طبري او ابن کثیر او نور سیرت پوهان روایت کوي چې دوهم وار بیا د قریشو مشران چې په هغو کې ولید بن المغیره، عاص بن وائل هم وه، و رسول الله ﷺ ته ورغله او دا واریې بیا پر عرض کړه چې دومره مال به درکړو چې په موږ ټولو قریشو کې ته غني سې او زموږ د پېغلانو ښځه به هغه تر ټولو ښایسته پېغله در په نکاح کړو او که دغه شئ مرض وي یا د پیري ښځه درته پیښ وي موږ به دي په هر څومره پیسو سره چې وي علاج وکړو او داسي نور دنیوي شیان یې پر عرض کړه او ویل ته فقط دغه زموږ د آلهه او خدایانو بد ویل پرېږده او زموږ عادتونه او رواجونه د ناپوهۍ او جاهلیت عادتونه مه بوله، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه د دغو شیانو دپاره چې دغه تاسي یې را باندي عرضوی یا راکوی نه یم رالېږل سوی چې په خپل رسالت سره دي زه ستاسي مالونه وغواړم، یا دي په تاسي کي شرف وغواړم، یا دي پر تاسي پاچهي وغواړم، مګر الله ﷻ زه و تا سي ته رسول را لېږلی یم او پر ما یې کتاب نازل کړی دی او زه یې امر کړی یم چې تا سي ته بشیر او نذیر سم، ما د خپل رب رسالت در و رساوه او تاسي ته مي نصیحت وکړی، که تاسي دغه شیان چې ما د خپل رب له طرفه درته را وړي دي قبول کړی دا مو په دنیا او آخرت کي ګټه ده او که یې نه و منی تر هغو صبر درته کوم چې الله ﷻ زموږ او ستاسي په منځ کي فیصله کوي.

قریشو ورته و ویل: که ته د دغو شیانو څخه چې دغه موږ درباندي عرض کړل هیڅ شئ نه قبلوې او ته دعوه کوې چې زه رسول الله یم، نو تر تا د مخه ټولو انبیاوو خپلو قومو ته معجزې را وړي دي او تا موږ ته معجزه نه ده را وړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما تاسي ته د رب ﷻ کلام را وړی دی، کفارو ویل: یا! که ته غواړې چې موږ ستا دین ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سو نو تا ته دا معلومه ده چې زموږ مځکه د هر چا تر وطن تنګه ده، شا وخوا غرونه راباندې را ګرځېدلي دي او اوبه هم هیڅ نه لرو، اقتصادي حالت مو ډېر تنګ دی، نو دې د خپل هغه رب څخه چې ته یې په دغه رسالت را لېږلی یې وغواړه چې دغه غرونه را څخه لیرې کړي او موږ ته داسې ولې او چینې و بهوي لکه د شام او عراق ولې چې د هغه ولو په واسطه موږ ته باغونه، زراعت او وابنه را شنه سي او الله مو غنیان کړي، نو موږ به هم ستا څخه یوه فایده ووینو، رسول الله ﷺ وفرمایل: دا د الله جل جلاله کار دی که یې خوښه وه دغه شیان به درکړي او که یې نه وه خوښه نه یې درکوي.

کفارو وویل: یا محمّد! داسې نه کیږي که دا نه سې کولای موږ ته زموږ مړه سوي پلرونه او نیکه ګان را ژوندي کړه ښه دی چې موږ خپل پلرونه او نیکه ګان ووینو او د هغو په جمله کي به قُصَی بن کلاب هم وي، هغه یو صادقه شیخ ؤ چې موږ د هغه څخه ستا په باره کي پوښتنه وکړو چې دا ستا خبري حق دي که باطلي، رسول الله ﷺ وفرمایل: مړي الله ژوندي کوي زه مړي نه سم ژوندي کولای، قریشو ویل: ګوره هیڅ نه سې کولای خو بیا هم ته وایې چې تا ته ملائکې راځي موږ غواړو چې دغه ملائکې ووینو ځانونه دي را ښکاره کړي د هغو په لیدلو سره به موږ ستا تصدیق وکړو، رسول الله ﷺ وفرمایل: تاسي د ملائکو د لیدلو توان او طاقت نه لرئ او دا هم د الله جل جلاله کار دی که یې إراده وه درښکاره به یې کړي او که یې إراده نه وه نه یې سی لیدلای، کفارو وویل: یو کار دې هم ونه کړئ او ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو حال دا چې ته غریب یې، خلک د غریبانو متابعت نه کوي، نو که ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو له خپل ربه و غواړه چې باغونه او قصرونه، مریان او مالونه درکړي، کله چې ته غني سوې بیا حق لرې چې خلک ستا متابعت وکړي، رسول الله ﷺ وفرمایل: د الله جل جلاله رسالت او نبوت بلکه الٰهي ټول فضیلتونه په مال او غنا پوري تعلق نه لري، مال خپل خاوند الله ته نه نژدې کوي بلکه علم، تقویٰ او وحيِ دي چې انسان او رب سره نژدې کوي، نه زه دا کار کوم او نه زه هغه څوک یم چې له خپله ربه دغه شیان غواړي، کفارو وویل: ښه اوس خو دې زموږ د غوښتنو سره برابر یو کار هم ونه کړی او ته همېشه موږ د الله په عذاب سره بېروې، نو اوس موږ دغه الٰهي عذاب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیار او آماده یو، آسمان را باندي ونړوه ټوټه ټوټه یې کړه، را باندي را وایې چوه چي مونږ دا ستا عذاب و وینو چي دا دي په وسه پوره دی که یا؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دا هم د الله جل جلاله په إراده پوري تعلق لري، دلته نو قریشو ورته و ویل: والله ته کاذب یې هیڅ شئ دي په وسه نه دی پوره، بلکه ستا استاد یو نفر دی چي نوم یې رحمان دی او په یمامه کي اوسیږي (یمامه په جزیرةُ العرب کي بلکه په نجد کي د یو ځای نوم دی) او ته مونږ د هغه سړي په عبادت سره امر کوې.

قریشو به داسي ویل: چي رحمان د الله جل جلاله د نومو څخه نه دی، لکه څرنګه چي د دغه موضوع په باره کي الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُوا۟ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا۟ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾ ﴾. [الفرقان/٦٠]

یعني: کله چي به دغو کفارو ته و ویل سوه چي رحمان ته سجده وکړی او د رحمان عبادت کوی، دوی وایي: رحمان څه شي دی؟ آیا مونږ به هر هغه شي ته سجده کوو چي ته مو په امر کوې؟ او دغه د رحمان د نامه یادول! له ایمانه د دوی نفرت ور زیاتوي.

نو قریشو ویل: دغه د یمامې سړئ چي نوم یې رحمان دی او تا ته تعلیم کوي ته مونږ د هغه په عبادت سره امر کوې، په والله مونږ به هیڅکله پر رحمان ایمان را نه وړو، دغه د معجزو د خبرو په آخر کي عبدالله بن ابی اُمیه بن مغیره چي د قریشو د مشرانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ د عمه زوی ؤ ولاړ سو او ویل: یا محمّد! هغه ټول شیان چي مونږ درته و ویل هغو ټولو ته عاجزه سوې هیڅ شئ دي و نه کړی، زه خو ایمان نه در باندي را وړم که څه هم و دي وینم چي په هوا الوتی یې او په دغه هوا کي آسمان ته ورسیږې او له آسمانه یو کتاب در سره را وړې او زه دغه کتاب په خپل لاس کي هم ونیسم، بیا هم ایمان نه درباندي را وړم او وایم: ته ساحر یې، رسول الله ﷺ هیڅ نه وایي، آیا دغسي د عقل له چوکاټه وتلي خبري جواب لري؟

بیا نورو کفارو و ویل: والله مونږ پر تا ایمان نه را وړو ترڅو چي الله و نه وینو او ټوله ملائکې و نه وینو چي دغه الله ته راځي، که مو دا ولیدل بیا نو ایمان را وړو، بېله دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښخه زموږ ایمان را وړل هیڅ امکان نه لري، رسول الله ﷺ دغه ټولي خبري اوري او چپه خوله دی هیڅ نه وایي.

خو بیا د کافر قریشو د دغو غوښتنو او دغه سوال او جواب په باره کي د سورة بني اسرائیل یا سورةُ الإسراء دغه آیاتونه نازل سوه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٩٠﴾﴾.

او قریش وایي: یا محمّد! تر هغه وخته به پر تا ایمان را نه وړو ترڅو چي جاري کړې ته موږ لره د مځکي ښخه بهېدونکې چینه.

﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾﴾

یا وي تا لره یو باغ د خرما او انګورو او وبهوې ته په دا باغ کي ولې په بهولو سره.

﴿أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا﴾

یا را واچوې پر موږ باندي آسمان ټوټه ټوټه لکه څرنګه چي ته ګمان کوې.

﴿أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾﴾

یا را ولې الله او ملائکې مخامخ ښکاره چي موږېې و وینو،

﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ﴾

یا وي تا لره یو کور چي په سرو زرو ښایسته سوی وي.

﴿أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ﴾

یا په آسمان کي لوړ وخېژې.

﴿وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾

او هیڅکله به ستا په تش او یوازي ختلو ایمان را نه وړو ترڅو چي پر موږ داسي یو کتاب را کښته کړې چي موږېې لولو او ستا تصدیق پکښې موجود وي.

﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾﴾.

یا محمّد! ﷺ دوی ته و وایه: پاکي ده زما رب لره (آیا یم زه) یعني: زه نه یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر یو را لېږل سوی انسان.

او بیا هم په دغه باره کې د سورة الأنعام دغه آیاتونه نازل سوه کوم چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَٰبًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٧ ﴾.

او که موږ پر تا په کاغذ کې لیکل سوی کتاب نازل کړی وای او بیا دوی دغه کتاب په خپلو لاسو مسحه کړی وای نو خامخا به هغو کسانو چې کافران سوي دي ویلای: چې نه دی دغه کتاب مگر ښکاره او معلومداره سحر.

﴿ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ﴾

او کفارو به ویل: ولي پر ده مَلَک (ملائکه) نه نازلیږي؟ یعني: له آسمانه ولي ملائکه نه ورته راځي چې موږ یې و وینو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ۝٨ ﴾.

او که موږ ملکه نازله کړې وای نو خامخا به د دوی د هلاک خبره فیصله سوې وای، بیا به دوی ته مهلت نه وای ورکول سوی.

ورونو! د تلاوت سوو آیاتو په ترجمه کې ډېري خبري او تفصیل سته خو زه نه غواړم چې زموږ د سیرت النبي ﷺ مضمون و تفسیر ته واوړي، نو ځکه په مختصره او کوتا ه ترجمه سره کفایت کوم.

﴿ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ ۝٩ ﴾.

او که چیري موږ دغه رسول ملکه گرځولې وای، یعني: انسانانو ته مو ملائکه په رسالت را لېږلې وای، نو خامخا به موږ دغه ملکه د یوه سړي په شکل گرځولې وای (ځکه انسان د ملکي د واقعي شکل د لیدلو طاقت نه لري) نوکه ملکه د سړي په شکل سوې وای نو خامخا به موږ دوی په شک او شبهه کې اچولې وای لکه دغه اوس چې دوی پکښې پراته دي، یعني: اول خو مو ملائکه په دې سبب په رسالت نه را ولېږل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان د ملائکې د ليدلو توان او طاقت نه لري او که يې فرضاً د ملکي د ليدلو طاقت هم را وړی وای او بيا يې هغه ملکي ته د ذرواغو خطاب کړی وای، نو سمدستي عذاب پر نازلېدی، نو ملکه خو په دغو سببو نه را ولېږل سوه او که مو بيا چيري ملکه د انسان په شکل او صورت کي را لېږلې وای نو دغه شک او اشتباه چي اوس يې پر تا کوي پر هغه ملائکې يې هم کاوه او دا به يې ورته ويلای چي ته ساحر، شاعر، کاهن يا کاذب يې.

ورونيو! اوس خو درته معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل د قرآن مجيد د معنٰی د پوهېدلو دپاره څومره فايده لري، که د رسول الله ﷺ د ژوند په دغه واقعاتو او سيرت نه سو خبر، آيا د دغو آياتو په ترجمه پوهېدلای سو؟ هيڅکله نه.

ښه دلته يوه پوښتنه پيدا کيږي: چي رسول الله ﷺ د کفارو دغه غوښتني ولي نه کړې ور د سره؟ يعني: هغه شيان چي دوی غوښتل رسول الله ﷺ ولي نه کړه ورته موجود او هغه د دوی د غوښتني معجزې يې ولې ور ښکاره نه کړې ؟

جواب: د دې څو سببه وه،

اول: هغه انبياء عليهم السلام چي تر رسول الله ﷺ د مخه وه آيا هغو خپلو قومو ته معجزې نه وې ور ښکاره کړي؟ موسٰی عليه السلام و فرعون او د هغه قوم ته (۹) معجزې ور ښکاره کړې او هره يوه يې تر هغه د مخنۍ معجزې لويه او مشکله وه، آيا د فرعون قوم د دغو معجزو په ليدلو سره ايمان را وړی؟ يا! نه يې را وړی.

د قريشو د معجزو غوښتنه هم د ايمان را وړلو دپاره نه وه بلکه جدل، سبسطه او بېځايه بحث ؤ، آيا عيسٰی عليه السلام خپل قوم ته معجزې نه وې را وړي؟ بلکه را وړي يې وې، مګر قوم يې د هغو معجزو په ليدلو سره بيا هم ايمان نه راوړی.

نو الله جل جلاله په قرآن مجيد کي دا هم ذکر کړي دي چي دغه د دوی غوښتني يې ولي نه کړې ورپوره، الله عزوجل د سورة بنی اسرائيل يا الإسراء په (۵۹) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرۡسِلَ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلۡأَوَّلُونَۚ﴾. الاسراء: ۵۹)

او موږ هيڅ شي له دې څخه نه يو منعه کړي چي د دوی د غوښتني معجزې ور ولېږو بېله دې چي پخوانيو کفارو د معجزو تکذيب کړی ؤ، بيانو موږ هلاک کړل، يعني: که اوس موږ د دوی د غوښتني معجزې ورکړو او دوی ايمان را نه وړي دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم هلاکیږي.

﴿ وَءَاتَيۡنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبۡصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَاۚ ﴾

او ورکړې مو وه د ثمودیانو قوم لره (اوښه) ښکاره معجزه، نو ثمودیانو پرخپلو ځانو د هغې اوښې په زخمي کولو او وژلو سره ظلم وکړی.

﴿ وَمَا نُرۡسِلُ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّا تَخۡوِيفٗا ۝٥٩ ﴾

او نه لیږو موږ دغه فرمایشي معجزې مګر د بېرولو دپاره یې لیږو. الله جل جلاله د صالح علیه السلام قوم ته د دوی د غوښتنې سره برابره د معجزې په شکل اوښه ورکړل چې ټولو په سترګو ولیدل چې لویه، غټه او قوي اوښه د مځکې یا ډبرې څخه را وزي، بیا یې هم ایمان را نه وړی، حتّٰی هغه د معجزې اوښه یې زخمي او مړه کړه.

د کفارو د غوښتنو د نه پوره کولو دوهم سبب دا وُچې د دوی د غوښتنو پوره کول د اُمت آخره او انتهاء وه، هغه داسې: کله چې د رسول الله ﷺ او قریشو په منځ کې دغه بحث وسو جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی او ویل: یا رسولَ الله! الله جل جلاله را استولی یم او فرمایي: دوې خبرې دي هره یوه چې ستا خوښه وي هغه سې به وسي، اول دا چې د دوی پر بې معنٰی او غلطو خبرو صبر وکړه او انتظار ورته وکړه، یا دا چې: هغه شیان چې دوی یې غواړي ټول به ورکړم مګر د دغو معجزو تر حاصلېدلو وروسته که یې بیا هم ستا د رسالت تصدیق و نه کړی او ایمان یې را نه وړی ټول به هلاک کړم.

اوس نو خوښه او اختیار ستا دی، یا به پر ټولو مشکلاتو، بې معنٰی خبرو او ټولو هغو آزارو چې تا ته در کول کیږي صبر کوې، یا به د دوی غوښتنې ورکړم، که یې بیا هم تر هغه فرمایشي معجزو وروسته انکار وکړی نو ټوله مکه هلاکیږي، لکه پر پخوانیو امتو چې قِسم قسم عذابونه او خرابۍ نازلې سوې دي، نو یا رسولَ الله! کومه خوا اختیاروې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: صبر او انتظار کوم، الله عزوجل ته امید لرم چې د دوی په وروستنیو نسلو کې داسې څوک پیداسي چې پر الله عزوجل ایمان را وړي، رؤف او رحیم رسولُ الله ﷺ د الله جل جلاله په قدرت او إراده دا کولای سوای چې د دوی ټولې غوښتنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپوره کړي مګر دا نو د امت انتهاء او آخره وه ځکه دا د نبي او امت په منځ کي آخرنۍ فیصله ده، واقعاً هم پسله هغه چي د امت د غوښتنو سره سم تولي معجزې ښکاره او موجودي سي، بیا نو امت نه دوې لاري پاته کیږي، یا به ایمان را وړي، یا به انکار کوي، که یې انکار وکړی الٰهي عذاب پر نازلیږي، چي په دغه عذاب سره هغه قوم و انتهاء او آخر ته رسیږي، نو رسول اللهﷺ دا نه غوښتل چي د دوی سره آخري فیصلې ته ورسیږي، ویل: که په دوی کي فایده نسته اولادو ته یې امید سته، بنایي په هغو کي مسلمانان پیدا سي او واقعًا هم داسي سوه، حتّٰی د ابوجهل زوی عکرمهؓ مسلمان سو، په همدې سبب رسول اللهﷺ د صبر کولو او انتظار اړخ یا طرف اختیار کړی.

ابو طالب د بنی هاشم ټولنه جوړوي

که څه هم د حمزه او عمرؓ اسلام د رسول اللهﷺ او مسلمانانو په وضعه او حال کي تغیر را وستلی ؤ او د مسلمانانو حالاتو څه نا څه فرق کړی ؤ مګر د ابوطالب په زړه کي بیا هم د مشرکانو څخه پرځپل وراره بېره موجوده وه، د ده هغه تیري سوي واقعې په یاد وې چي یو وار مشرکانو ورته وویل: د وراره څخه دي لاس واخله او بیا یې ویل: وراره دي په عمّاره بن الولید را سره بدل کړه چي موږ یې و وژنو او بیا ابوجهل د ده د وراره د وژلو په نیت هغه لویه ډبره واخیستل او عقبه بن أبي معیط د ده وراره د سجدې په وخت کي په پټو یا په یوه ټوکره سره تر داسي اندازې خپه کړی چي قریبه وه و وژل سي او بیا عمر بن الخطاب د ده د وراره د وژلو دپاره توره را اخیستې وه، ابوطالب په دغو واقعاتو کي فکر کاوه او د هغو څخه د داسي شَر بوی را پورته کېدی چي د ده زړه به یې ور و رېږداوه او دا د ابوطالب سره ثابته وه چي مشرکان د ده د وراره په باره کي د ده سره غدر او خیانت کوي او د ده د وراره د وژلو قصد او إراده لري او که د مشرکانو څخه یو نفر د ده پر وراره یوه ناګهاني حمله وکړي او ویې وژني، هلته نو حمزه او عمر یا بل څوک کومه فایده نه سي رسولای، دغه فکرونه د ابوطالب په زړه او دماغ کي په یقیني ډول سره ور ګرځېدل او دا ټول هم حق وه، ځکه واقعاً مشرکانو پر دې اتفاق کړی ؤ چي رسول اللهﷺ په ښکاره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووژني او دغه د مشرکانو واتفاق ته د الله ﷻ په هغه قول کې اشاره ده چې فرمايي:

﴿ أَمْ أَبْرَمُوٓاْ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ ﴾. [الزخرف/۷۹]

يعني: کفارو د رسول الله ﷺ په خلاف يو کار جوړ کړی او محکم کړی دی او موږ هم د خپل تدبير محکم کوونکي، ټينګوونکي يو.

نو ابوطالب د دغو افکارو په مقابل کې څه وکړه؟ خپله کورنۍ چې د هاشم او مُطلِب اولاده وه سره راټوله کړه (*هاشم او مطلب دوه ورونه دي چې د عبد مناف زامن وه*) او ويل: موږ او تاسي په ټولو بايد د محمّد ﷺ ساتنه وکړو او مشرکانو ته دا موقع ور نه کړو چې ده ته کوم آزار او تکليف ور ورسوي، دغه راټول سوو خلکو ټولو که مسلمانان وه که کفار د هغه عربي جِوار يا قوم پرستۍ په سبب دا غوښتنه و منل بېله ابولهبه چې هغه د نورو قريشو پرطرف سو او نورو ټولو په اتفاق سره د محمّد ﷺ د ساتني او حفاظت مسئوليت او ذمه واري پرځان قبوله کړه.

اوس نو تر څلورو هفتو په لږ يا کمه موده کې مشرکانو ته څلور لويي حادثې پېښې سوې.

لومړۍ: د قريشو شريف او قوي پهلوان حمزه ﷺ مسلمان سو.

دوهم: عمر بن الخطاب ﷺ چې معرفي کولو ته يې ضرورت نسته مسلمان سو.

دريم: رسول الله ﷺ د مشرکانو پېشنهاد يا وړانديز د قرآن مجيد په آياتو ورد کړی.

څلورم: بني مطلب او بني هاشم ټولو په اتفاق سره که مسلمانان وه که مشرکان د رسول الله ﷺ طرفداري او د هغه ساتنه اعلان کړه.

مشرکان په حيرت کې سوه او دا يې هم حق ؤ چې په حيرت کې سي، دوی پوه سوه که موږ د محمّد ﷺ پر وژلو اقدام وکړو د مکې شېلې به زموږ په وينو وبهيږي او ممکن زموږ نسل ختم سي، کله چې مشرکانو ته دغه حقيقت ور معلوم سو نو يې د رسول الله ﷺ وژل پرېښوول او يو بل ظلم ته يې لاس واچاوه چې تر پخوانيو ظلمو ډير سخت او اشد ؤ، هغه داسي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم او عداوت عهد نامه
مقاطعه او بندیز - یا اقتصادي انحصار

د قریشو یوه ډیره لویه ډله سره را ټوله سوه او پردې یې قسمونه یاد کړه چې هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب سره که مسلما ن وي که کافر او د هغو کسانو سره چې د بني هاشم او بني مطلب څخه نه دي خو مسلمانان سوي دي هیڅ قسم معامله نه کوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به يې ورکوي، نه به شئ ځني رانیسي نه به يې پرخرڅوي، نه به څوک ور سره کښېني نه به خبري ورسره کوي، حتّٰی سلام به نه وراچوي، نه به د دوی کورو ته ورځي او نه به یې خپلو کورو ته پرېږدي، ترڅو چې محمّد ﷺ دوی ته د وژلو دپاره ورتسلیم نه کړي او د دغې فیصلې دپاره یې یوه ورقه ولیکل چې په هغه ورقه کي دغه ذکر سوي عهدونه او وعدې لیکل سوي وې.

بل دا چې د بني هاشم سره به هیڅ وخت د صلحي خبري نه کیږي او نه به صلحه ځني قبلیږي ترڅو چې محمّد ﷺ د وژلو دپاره را تسلیم نه کړي.

دغه ورقه یا تعهد نامه د قریشو ټولو کافرو مشرانو امضاء کړل.

ابن قیم رحمه الله وایي: دغه تعهد نامه منصور بن عکرمه بن عامر بن هاشم ولیکل او څوک بیا وایي چې نضر بن الحارث ولیکل، خوصحي خبره دا ده چې بُغَیض بن عامر بن هاشم ولیکل او رسول الله ﷺ ښرا ورته وکړه چې د هغې ښرا په سبب یې لاس شل سو.

د تعهد نامې یا مقاطعه نامې په شروع کي داسي ولیکل سوه:

(بِسمکَ اللّٰهم) او بیا د تعهد نامې نوري مادي ولیکل سوې چې پکښې لیکل سوي وه: هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب او نورو هغه کسانو سره چې مسلمانان سوي دي د رانیولو او خرڅولو معامله نه کوي، نه به شئ ځني را نیسي او نه به یې پرخرڅوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي او دوی ته به اجازه هم نه ورکول کیږي چې خوراکي مواد د مکې د دباندي څخه را نیسي، نه به څوک خبري ور سره کوي او نه به یې کورو ته پرېږدي، کامل انحصار او پوره مقاطعه ولیکل سوه او تعهد نامه یې دننه په کعبه شریفه کي وځړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله د ابوطالب په شِعَب کي

ابوطالب وېېرېدی چي د قريشو کافر مشرانو د بني هاشم او بني مطلب او هغو کسانو چي د دوی پرطرف دي پرضد ډېر ټينګ اتفاق او اتحاد وکړی، نو ابوطالب هغه کسان چي د ده او د رسول الله ﷺ پرطرف وه سره را ټول کړه او د مکې مکرمې تر ښار دباندي و وتل، دا د دې دپاره چي دوی سره يو ځای وي او په خپل منځ کي مرسته او تعاون سره وکړي، نو يې د مکې مکرمې په بل ځای کي واړول چي هغه ځای ته شِعَبِ أبي طالب ويل کيږي، دوی هلته يو له بله سره مرسته کوي او په دې اميد دي چي له دغي مقاطعې او انحصاره څخه خلاص سي.

سبحان الله! آيا د نن ورځي کفار هم د مسلمانانو په مقابل کي دغه کارونه نه کوي؟

د قريشو له طرفه د مسلمانانو سره مقاطعه او انحصار په ډېر شديد ډول شروع سوه او دې انحصار يا مقاطِعې درې کاله دوام وکړی، درې کاله او د دوی دا حال دی چي نه شئ رانيولای سي او نه يې خرڅولای سي هيڅوک شئ نه پر خرڅوي حتّٰی که د مکې مکرمې د دباندي څخه نور تجار راسي قريش يې نه پرېږدي چي پر مسلمانانو خواړه خرڅ کړي او که به بيا چيري د بني مطلب يا بني هاشم څخه يو څوک ورغله چي يو شئ را نيسي، قريشو به هغه شئ په دوه چنده قېمت د هغه تاجر څخه د دې دپاره رانيوی چي د مسلمانانو لاس ته د خوړلو شئ ورنه سي، مسلمانان مال لري مګر شئ نه سي په رانيولای او بل د أمن له طرفه هم نه وه په امان، د خپل ضرورت د شيانو د رانيولو دپاره هم د شِعَبِ أبي طالب څخه نه سي را وتلای بېله هغو حرامو مياشتو څخه کومي چي په هغو کي جنګ او تجاوز حرام ؤ.

ابوطالب پر رسول الله ﷺ بېرېدی چي څوک يې د شپې و نه وژني نو کله چي به شپه سوه او خلک به د خوب بستر ته تله ابوطالب به هم رسول الله ﷺ ته و ويل: ورسه پر خپل ځای دي پرېوزه، دا د دې دپاره که چا د ده ﷺ د وژلو إراده کړې وي هغه به يې وويني چي رسول الله ﷺ هلته پر خپل ځای پرېوتی، مګر کله چي به بيا خلک بيده سوه ابوطالب به د خپلو زامنو يا ورونو څخه يو څوک امر کړی چي ورسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د محمّد ﷺ په ځای کې پرېوزه او رسول الله ته به یې و ویل: ته ولاړ سه د ده په بستر کې پرېوزه، یا خو به په خپله ابوطالب د رسول الله ﷺ پر بستر پرېوتی.

کله چې د مسلمانانو او د دوی د کومکیانو خپل خوراکي مواد خلاص سوه او نور نه سي رانیولای نو په مسلمانانو او هغو کسانو کې چې د دوی مرسته یې کول لوږه شروع سوه، داسي کاختي او نیستي جوړه سوه چې د لوږې په سبب یې د درختو او وُنو پاڼي خوړل، نورو قریشو به د مسلمانانو او د هغو د کومکیانو د کوچنیو ماشومانو پرله پسې ژړا او نارې، چغاري او بغاري اورېدلې چې د لوږې په سبب به یې همېشه ژړل، خو زړ سوئ نه وُ بلکه خوند یې پر اخیستی. لکه نن ورځ چې د دنیا ټول کفار د فلسطین د کوچنیو معصومو شهیدانو ننداري کوي او خوند پر اخلي.

هو! هلته په قریشو کې څو نفره وه چې زړه یې غوښتی چې د بني هاشم او نورو سره د هغو دوستیو په سبب چې د دوی سره یې درلودلې مرسته وکړي، ځکه ځینو قریشو د بني هاشم یا نورو سره پخواني قرابتونه او د ښځو له طرفه دوستۍ درلودلې، نو د هغو دوستیو په سبب په دغه مقاطعه او انحصار نه وه راضي مګر په وسه یې هم څه نه وه پوره، نو به یې د موقع په وخت کې د نورو قریشو په پټه څه خوراکي مواد وُروړل چې د هغې جملې څخه یو هم حکیم بن حزام وُ.

حکیم بن حزام د قریشو د مشرانو څخه یو مشر وُ او تر دغه وخته نه وُ مسلمان سوی، د ده زړه غوښتل چې د بني هاشم سره د دغه تنګسې په وخت کې مرسته وکړي ځکه یو خو یې د مور له طرفه د بني مطلب سره دوستي درلودل او بل خدیجه رضي الله عنها د ده عمه وه.

دغه حکیم، یوه ورځ څه خوراکي مواد پر یوه اوښ بار کړه چې شِعبِ أبي طالب ته یې وروړي خو په لار کې ابوجهل ولیدی، ابوجهل ویل: د خیره؟ یا حکیم!

حکیم ویل: دا زما کار دی هر چیري چې ځم، ابوجهل ویل: ته محمّد او د هغه ملګرو ته خواړه ور وړې؟ حکیم ویل: دا زما کار دی هر چیري چې یې وړم، د دې امت فرعون ابوجهل و ویل: یا! دا ستا کار نه دی! والله نه دي پرېږدم چې ته مسلمانانو ته خواړه ور وړې او د ده په منعه کولو یې شروع وکړه.

دوی په دغه کشمکش کې دي چې د قریشو د مشرانو او ساداتو څخه یو بل نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی چې نوم یې ابوالبختري بن هشام دی او ده هم د مسلمانانو سره همدردي درلودل، که څه هم د ده همدردي د اسلام او ایمان په سبب نه وه بلکه د دې همدردۍ سبب هم قومیت او نسب ؤ، خو دغه ابوالبختري راغلی ویل: پر څه مو شخړه او غالمغال دی؟ حکیم و ویل: زما سره دغه بار را سره دی او غواړم چې هري خوا ته زما زړه وي ولاړ سم، مګر ابوجهل مې نه پرېږدي د ده یې په څه؟

ابوجهل ویل: یا! دئ غواړي چې دغه خواړه محمّد ﷺ او د هغه ملګروته یوسي، ابوالبختري و ویل: حکیم د قریشو د مشرانو څخه یو مشر دی او ته هم یو مشر یې! نو دئ آزاد دی هر چیري چې ځي ولاړ دي سي، ته حق نه لرې چې منعه یې کړې.

اصلاً مکې مکرمې یو عمومي مشر نه درلودی، هر مشر د خپل قوم او خپلې کورنۍ مشر ؤ، مګر ابوجهل که څه هم د خپل قوم بني مخزوم مشر ؤ خو د زړه غوښتنه او آرزو یې دا وه چې د ټولې مکې مکرمې مشر سي، مګرڅرنګه چې قریش ښاخ ښاخ یا پښه پښه وه او هر ښاخ ځان ته مشران درلودل، هغه نورو مشرانو د ابوجهل اطاعت نه کاوه او نه یې دئ د ځان مشر باله، نو ځکه ابوالبختري ورته و ویل: حکیم هم یو مشر دی هر څه چې یې زړه غواړي و دي یې کړي، ابوجهل ویل: یا! نه یې پرېږدم، ابوالبختري ته قهر ورغلی او ویل: ته څوک یې چې نه یې پرېږدې؟ ابوجهل ویل: نه یې پرېږدم او ابوالبختري یې پوري وهی د ابوالبختري هم ور سره حملې سوې، وهل پوري وهل سوه خو په آخر کې ابوالبختري پر زور سو او حکیم هغه خپل بار کړی اوښ مسلمانانو ته ورساوه.

همدارنګه د قریشو ځینو نورو مشرانو کوم چې د ابوطالب یا بني عبدالمطلب سره یې دوستي درلودل څه خوراکي مواد به یې مسلمانانو ته په پټه ور وړل مګر دغه خوراکي مواد چې مسلمانانو ته په پټه ور وړل کېده د دوی نه بسېده، ځکه دا لږ خواړه وه او هغه کسان چې په شِعَبِ أبي طالب کې اوسېدل ډېر او په لسهاوو نفر وه، نو خود پر مسلمانانو او د دوی پر طرفدارانو لوږه غالبه سوه، تر داسي اندازې چې یو د دوی څخه وايي: یوه شپه د حاجت د آداء کولو دپاره د خپله ځایه څخه څه کوښه اولیري ولاړم، هلته مې یو آواز واورېدی چې باد یو شئ ښو راوه پسي وګرځېدم د مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي اوبڼ د پوست يوه ټوټه يا يوه حصه مي پيدا کړه، دغه پوست مي واخيستی پسله پرېللو مي و ايشاوه او و مي خوړی، تاسي فکر وکړی چي يو انسان د لوږي له لاسه دغه حال ته رسيږي چي د مړه اوبڼ پوست او د درختو يا وُنو پاڼي خوري، هغه هم يوه ورځ نه بلکه په کلو يې دا حال وي، دا ځومره سخت ژوند دی مګر يوازي مسلمانانو نه بلکه هغو کسانو چي د مسلمانانو سره يې قرابت او همدردي درلودل درې کاله پرله پسې دغه لوږه وګالل، درې کاله يې پر لوږه سر بېره د خپلو کوچنيو اولادو او معصومو ماشومانو ژړاوي چي د لوږي د لاسه به يې ژړل تحمل کولې او زغملې دا هم د مسلمانانو دپاره د صبر او مقاومت امتحان ؤ، خو مسلمانانو پر دغو تکاليفو او مشکلاتو، زحمتو او آزارو صبر وکړی او په دغه سخت امتحان کي په همت او مړانه سره کاميابه سوه.

د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول

پوره درې کاله پر دغه حال تېرسوه څو د بعثت د لسم کال د محرمي په مياشت کي دغه تعهدنامه او انحصار مات سوه د هغه د ماتېدلو سبب دا ؤ چي په قريشو کي ځيني کسان په دغه تعهد او انحصار راضي وه او ځيني يې ناراضه وه، نو هغه کسان چي په دغه انحصار نه وه راضي هغو د دغه تعهدنامې د ماتېدلو دپاره کوښښ وکړی، هشام بن عَمرو چي د قريشو د مشرانو څخه ؤ او د شپې به يې په پټه څه خواړه و بني هاشم ته ور وړل او د هغو د دغه بد حال په سبب خواشيني او پرېشانه هم ؤ نو همېشه به په دې فکر کي ؤ چي دغه د ظلم ورقه او تعهد نامه چي د قريشو له طرفه ليکل سوې ده څنګه له منځه يوسي او دغه مقاطعه پای ته ورسيږي؟ د دې کار دپاره يې عزم وکړی چي دا مقاطعه بايد ليري او پای ته ورسيږي، نو زُهير بن أبي اميه المخزومي ته ورغلی چي د هغه مور عاتکه بنت عبدالمطلب د ابوطالب خور او د رسول اللهﷺ عمه وه.

زُهير ته يې و ويل: يا زُهَيرْ! آيا ته راضي يې چي ته خواړه خوري او اوبه څښې او ستا د ماما ګانو دي دغه حال وي چي ته په خبر يې؟ زهير ويل: يا! نه يم راضي.

هشام ويل: هو بايد په راضي هم نه سو درې کاله کيږي چي دغه خلک په لوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته دي موړېږي د شپې او ورځې د کوچنیو ماشومانو ژړاوي اورو چې د لوږي ژاړي او بیا هم چپ یو دغه خلک زموږ قوم زموږ وینه او زموږ ځان دي.

زُهیر ویل: نو څنګه وکړم؟ قریشو دا اتفاق کړی دی.

هشام ویل: زه غواړم چې دغه ورقه له منځه یوسم.

زُهیر ویل: زه او ته دوه نفره یو دا کار موپه وسه نه دی پوره، بیله ما او تا څخه بل څوک هم سته چې د دغې مقاطعې مخالف وي؟

هشام ویل: یا! فقط زه او ته یو.

زُهیر ویل: دریم نفر هم را ته په کار دی.

نو هشام و مطعم بن عدي ته ورغلی و هغه ته یې د بني هاشم او بني مطلب دوستی او قرابتونه وریاد کړه او ویل: دا ښه کار نه دی چې ته په دغه ظلم کې د قریشو پر طرف یې، مطعم ویل زه یو نفریم څه نه سم کولای.

هشام ویل: دوهم نفر مي هم درپیدا کړی دی، ویل: هغه څوک دی؟

ویل: زه یم، مطعم ویل: دریم نفر هم په کار دی، ویل: هغه مي هم پیدا کړی دی، مطعم ویل: هغه څوک دی؟ ویل: زُهیر بن أبي امیه، مطعم ویل: په دې کار کې څلورم نفر هم په کار دی.

نو هشام بن عَمرو و ابوالبختري ته ورغلی، هغه ابوالبختري چې د ابوجهل سره یې د حکیم د اوښ په بار کې وهل او ټکول کړي وه، هشام پوهېدی چې ابوالبختري پر بني هاشم مهربانه دی، هغه ته یې هم هغه خبري وکړې چې مطعم ته یې کړي وې، ابوالبختري و ویل: آیا بل څوک هم سته چې په دغه کار کې زموږ مرسته وکړي؟

هشام ویل: هو! زُهیر بن أبي امیه، مطعم بن عدي او زه ستاسي سره یم، ابوالبختري و ویل: پنځم نفر ته هم ضرورت سته چې پنځه سو قوت موزیاتیږي.

هشام و زُمعه بن الاسود بن مطلب ته ورغلی د هغه سره یې خبري وکړې د بني هاشم قرابتونه یې وریاد کړه، د هغو حقوق یې ورته بیان کړه او ویل: ته په دغه حالت راضي یې چې قوم دې د لوږي مري؟

زُمعه ویل: آیا دغه کار ته چې ته ما ور بولې بل څوک هم را سره سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هشام وویل: هو! د هغه نورو ملګرو نومونه يې وریاد کړه.

زمعه و ویل: هو اوس صحي ده، دغه پنځه نفره د شپې په (حجون) کې چې په مکه مکرمه کې د یوه ځای نوم دی سره یو ځای سوه او د دغې صحیفې یا تعهد نامې د ماتولو دپاره يې عهد او وعده سره وکړه.

زهیر و ویل: اول هغه څوک چې د قریشو په حضور په دغه باره کې خبري کوي هغه زه یم، شپه تېره سوه په سهار کې د قریشو مشران او سردارن او نور قریش د کعبې شریفې پر شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کې ناست دي چې زُهیر له کوره را و وتی بنایسته او ګران قیمته لباس يې اغوستی دی پر کعبه شریفه يې طواف وکړی او بیا يې خلکو ته مخ ور واړاوه ویل: یا اهل مکه! آیا موږ خواړه خورو، کالي اغوندو او بني هاشم هلاکیږي؟ نه شئ پر خرڅیږي او نه څني رانیول کیږي، والله زه تر هغو نه کښېنم تر څو دغه ظالمه ورقه، دغه د دوستۍ قطعه کوونکې ورقه څیري نه سي، دری کاله کیږي چې دوی خواړه نه لري او وري ګرځي، والله دا پیغور به موږ ته تر ابده پاته وي.

ابوجهل چې د حرم په یوه طرف کې ناست ؤ ولاړ سو او ویل: درواغ دي و ویل والله دغه عهدنامه نه څیرل کیږي، دا هغه عهد او اتفاق دی چې ټولو قریشو کړی دی او وعده يې کړې ده چې دا مقاطعه به تر هغو جاري وي څو مسلمانان زموږ دین ته را اوړي.

زُمعه بن الاسود ولاړ سو او ویل: والله یا ابوجهل ته ډیر درواغجن يې موږ په دې عهد نامه د هغې د لیکلو په وخت کې هم نه ؤ راضي او دا باید څیري سي.

ابوجهل وایي: والله نه څیرل کیږي. ابوالبختري ولاړ سو ویل: زُمعه رشتیا وایي موږ په دغه عهد نامه نه راضي یو او نه يې منو.

ابوجهل غواړي چې د ابوالبختري جواب و وایي چې مطعم بن عدي ولاړ سو او ویل: تاسي رشتیا وایاست او هرڅوک چې له دغه مخالفه خبري کوي هغه درواغ وایي، موږ د الله په حضور کې د دغې عهد نامې څخه او کوم څه چې پکښې لیکل سوي دي بري او بېزاره یو.

ابوجهل د ده جواب ته ځان جوړاوه چې هشام بن عَمرو ولاړ سو او د دغه قسمه څخه خبري يې وکړې، اوس نو کوم څوک چې دا حالت ویني یو د پنځو په مقابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دلائل وايي، ابوجهل وايي: دا عهد باید نه سي مات او مقاطعه باید نوره هم دوام ولري، مګر دوی پنځه دي که څه هم بل څوک د دوی پر طرف نسته خو دا پنځه منظم او د مخه يې پلان جوړ کړی دی (*پنځه منظم نفر کولای سي چي پر پنځوسو غیر منظمو نفرو غالبه سي*) ابوجهل عاجزه پاته سو ویل: دا پلان په شپه کي جوړ سوی دی بیله دغه ځایه په بل ځای کي مشورې او اتفاق سوی دی.

د دغو خبرو په وخت کي ابوطالب د حرم شریف په یوه طرف کي ناست ؤ او دغه خبري اوري. ابوطالب ولي او د څه شي دپاره دلته راغلی ؤ؟ هغه خو په دې موضوعاتو نه ؤ خبر؟

د هغه د را تللو سبب بل شئ ؤ، هغه دا چه الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته د دغه صحیفې یا ورقي په باره کي داسي معلومات ورکړل چي په هغه عهد نامه کي ټول هغه ځایونه چي په هغه کي ظلم او د صلهٔ رحمي قطعه کېدل لیکل سوي دي، هغه ټول وَینُو خوړلي دي، بېله هغو ځایو څخه چي په هغه کي د الله جل جلاله نوم لیکل سوی دی، رسول الله ﷺ دغه خبر خپل اکا ابوطالب ته و وایه، ابوطالب ورته و ویل: آیا ستا رب ته په دغه خبر کړی یې؟ رسول الله ﷺ ویل: هو.

نو اوس ابوطالب د څو نفرو سره راغلی دی چي دغه خبر قریشو ته و وايي، د مخه تر دغه مناظرې او مناقشې ابوطالب ځینو قریشو ته دغه خبر و وایه: چي زما وراره دغسي او دغسي راته ویلي دي او هغه هیڅکله دروغ نه وايي، اوس تاسي وګوری که خبره داسي وه لکه هغه چي وايي نو وبښ سی او دغه خپل بد او ظالمانه عمل پرېږدی په والله تر هغو به یې در تسلیم نه کړو چي یو نفر مو پاته وي او که هغه خلاف ویلي وه زه به تاسي او دئ سره پرېږدم، بیا نو څه چي مو خوښه وي هغه ور سره وکړی.

قریشو و ویل: ښه او د انصاف خبره دي وکړه، خو د مخه تر دې چي پر دغه موضوع خبري وسي هغه بله خبره شروع سوه، پسله هغه چي د هغو پنځو نفرو او ابوجهل په منځ کي هغه سوال او جواب وسو، مطعم بن عدي کعبې شریفي ته ننوتی چي هغه عهد نامه را واخلي او څیري يې کړي، وې لیدل چي عهد نامه ټوله وَینُو خوړلې ده بېله هغه ځایه چي (بِسمکَ اللّٰهم) یا بل هغه ځای چي د الله جل جلاله نوم لیکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی ؤ، هغه پرخپل حال پاته وه نوره ټوله عهد نامه نه وه! وَینُو خوړلې وه.

له دغه وخته دغه عهد او اتفاق، انحصار او بندیز مات سوه، رسول الله ﷺ او د ده ټول ملګري د شعب أبي طالب څخه را ووتل او خپلو کورو ته ولاړل.

دلته کفارو بیا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه یوه ډېره لویه علامه ولیدل، چي هغه د عهد نامې په حال خبربدل وه، مګر لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ۝٢﴾.[قمر:۲]

ژباړه: که کفار د الهي قدرت یو دلیل و ویني مخ څني اړوي نه یې مني او وایي دا سحر دی.

کفارو دلته هم دغه د نبوت لوی دلیل نه و منی او نوریې هم کفر پر کفر زیات سو.

دغه مقاطعه او بندیز پسله درې کاله په دغه شکل سره پای ته ورسېدل، مګر دغه موده ډېر سخت او مشکل ژوند ؤ، درې کاله پرله پسې ټولو مسلمانانو او د دوی دوستانو یا طرفدارانو دغه لوږه او د وږو ماشومانو ژړاوي و زغملې.

مسلمانانو ولي او د څه شي دپاره دغه عذابونه او تکلیفونه قبلول???

ډېره مهمه پوښتنه ده په معقول او منصف جواب پسي یې ته وګرځه.

د رسول الله ﷺ ژوند په دغه ډول تېرېدی، قسم قِسم آزارونه، پرله پسې لوږې، سپکي او نا لایقي خبري، د ده ﷺ د اهل او متابعینو پرله پسې زهېرول او عذابونه ورکول، او بیا د دنیوي امورو لکه پیسې، آمریت او داسي نورو بشري خواهشاتو پېشنهادونه ورته وسوه، خو رسول الله ﷺ د دغو ټولو شیانو څخه هیڅ شي ته نه تسلیم سوا و نه یې خپل دعوت پرېښاوه، دعوت کوي او پر هر قسم آزارو صبر کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو طالب ته د قریشو آخرنۍ ډله

اوس چې رسول الله ﷺ د خپلو ټولو ملګرو سره د شِعَبِ أبي طالب څخه را ووتی پر هغه خپل پخواني قِسم دعوت کوي، مګر قریش که څه هم بندیز او انحصار یې پای ته ورساوه خو بیا هم پر مسلمانانو هغه آزارونه او هغه دوی دي، خلک د الله جل جلاله دلاري څخه منعه کوي او ابوطالب پر هغه ډول د خپل وراره دفاع او ساتنه کوي مګر په دغه وخت کي د ابوطالب عمر تر اتیا کلو اوښتی ؤ، دغه لوی واقعات او غمونه چي د کلو راهیسي پرله پسې پر ده تېرېدل خاصتًا دغه بندیز او انحصار ډیر ضعیفه کړی ؤ، هغه پخوانۍ قوت او شدت یې نه ؤ پاته، د شِعب څخه د ده د را وتلو خومیاشتي لا نه وې تیري سوي چي ډیر سخت ناروغه سو.

دلته نو مشرکانو مشوره سره وکړه، ویل: حمزه او عمر مسلمانان سوه او د محمّد ﷺ د دین خبري په ټولو عربو او قریشو کي نشر سوې که موږ د ابوطالب تر وفات وروسته د هغه وراره ته کوم ضرر او تاوان ور ورسوو ټول عرب به موږ ته پیغور را کوي چي اکا یې ژوندئ ؤ دوی څه نه سوای په کولای او اوس چي اکا یې وفات سو او هغه یې تنها ولیدی نو یې پر را واچول، اوس قریش غواړي چي د ابوطالب په حضور د رسول الله ﷺ سره خبري وکړي او څه هغه شیان ور سره و مني چي تر دې د مخه یې نه ورسره منل، نو د قریشو یوه ډله ابوطالب ته ورغله چي دا د قریشو آخرنۍ ډله ده چي ابوطالب ته ورځي او د ده د وراره په باره کي خبري ورسره کوي.

د قریشو ټول اشراف او مشران چي عُتبه بن ربیعه، شیبه بن ربیعه، ابوجهل بن هشام، اُمَیه بن خلف، ابوسفیان بن حرب او نور پکښې وه، ټوله سره پنځه ویشت نفره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په هغه خپل مقام او درجه پوهېږې چي په موږ کي یې لرې او تا ته اوس دغه ناروغي پېښه ده، موږ پر دې بېرېږو چي ته به زموږ له منځه ولاړ سې او په دې هم خبر یې چي زموږ او ستا د وراره په منځ کي اختلاف سته، نو اوس دي وراره را وغواړه زموږ له طرفه څه ده ته ورکړه او د ده له طرفه څه موږ ته راکړه، موږ به د ده څخه منعه سو او دئ به زموږ څخه منعه سي، موږ او زموږ دین دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره پرېږدي او موږ به دئ او د ده دين سره پرېږدو، ابوطالب و رسول الله ﷺ ته نفر ور ولېږی او هغه هم راغلی، ابوطالب ورته و ويل: اې وراره! دغه نفر ستا د قوم اشراف دي سره يو ځای سوي دي غواړي چي څه درکړي او څه در څخه واخلي او بيا يې هغه نوري خبري ورته وکړې کومي چي قريشو ابوطالب ته کړي وې چي موږ به په ده کار نه لرو او دئ دي په موږ کار نه لري.

رسول الله ﷺ قريشو ته مخ ور واړاوه او ورته ويې ويل: څه فکر کوی؟ که زه يوه خبره دروښيم او تاسي هغه خبره وکړی په هغه سره به د عربو پاچهان وګرځی او عجم به سر درته کښته کړي.

په بل روايت کي راغلي دي چي خپل اکا ابوطالب ته يې و ويل: اې اکا! دوی ويوه داسي کار ته نه را بولې چي هغه د دوی دپاره خير او بهتر وي؟ ابوطالب و ويل: څه شي ته يې را بولې؟ ويل: زه يې يوې خبري ته را بولم چي د هغې په ويلو سره به عرب سر ور ته کښته کړي او د عجمو به مالکان وګرځي، قريشو چي دا خبره واورېدل چپ سوه او په حيرت کي سوه، نه پوهېږي چي څنګه د دغي يوې جملې د ويلو څخه چي هغه هم دومره فايده ولري انکار وکړي، وروسته ابوجهل و ويل: دا يوه خبره څه شي ده؟ موږ به دي لس خبري ومنو، رسول الله ﷺ و فرمايل: فقط دغه يوه کلمه و واياست (لا إلٰه إلاّ الله) او هغه چي تاسي يې عبادت کوی هغه پرېږدی، قريشو لاسونه سره وټکول او وې ويل: يا محمّد! ته غواړې چي دغه آلهه يو إله وګرځوې؟ ستا کارونه عجب دي، بيا نو ځينو و ځينو نورو ته و ويل: والله دا سړئ د هغو شيانو څخه چي تاسي يې غواړی هيڅ نه درکوي در ولاړسی او د خپلو پلرو دين مو ټينګ کړی، تر څو چي الله ستاسي او د ده په منځ کي فيصله کوي او بيا نو قريش ولاړل.

د دغو کسانو په باره کي د سورة ص دغه آياتونه نازل سوه چي رب عزّوجلّ فرمايي:

﴿وَعَجِبُوٓا۟ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَـٰفِرُونَ هَـٰذَا سَـٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾﴾.

ژباړه: او کفار د دې څخه تعجب کوي چي دوی ته بېرووونکی نبي د دوی له قومه راغلی دی او دغه کافران وايي چي دغه بېرووونکی نبي ساحر، درواغجن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَجَعَلَ ٱلۡأٓلِهَةَ إِلَٰهٗا وَٰحِدًاۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيۡءٌ عُجَابٞ ۝٥﴾.

آيا ده دغه (٣٦٠) معبودان يو إله ګرځولی دی؟ دغه چي دئ وايي: دغه ډير معبودان پرېږدی او د يوه الله عبادت کوی يو ډير عجب شئ يا کار دی چي مثل نه لري.

﴿وَٱنطَلَقَ ٱلۡمَلَأُ مِنۡهُمۡ أَنِ ٱمۡشُواْ وَٱصۡبِرُواْ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمۡۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيۡءٞ يُرَادُ ۝٦﴾

او د دوی مشران په تلوار سره له دغه مجلسه څخه ولاړل چي يوه او بل ته يې سره ويل: درځی درځی، د دې ځايه ولاړېږی او د خپلو معبودانو پر عبادت صبر وکړی (ټينګ اوسی) بېشکه چي دغه شئ يعني: توحيد خامخا يو شئ دی چي زموږ څخه يې إراده سوې ده، يعني: دئ غواړي چي د توحيد په نامه سره موږ ټول د ځان تابع کړي.

﴿مَا سَمِعۡنَا بِهَٰذَا فِي ٱلۡمِلَّةِ ٱلۡأٓخِرَةِ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا ٱخۡتِلَٰقٌ ۝٧﴾.

دغه توحيد او وحدانيت په وروستني (عيسوي) دين کي موږ نه دی اورېدلی، دغه توحيد له خپله ځانه جوړ سوي درواغ دي او وروستني نور آياتونه هم په دغه باره کي نازل سوي دي.

عَامُ الحُزنِ - يا د غم کال

رسول اللهﷺ بيا هم د هغو آزارو او تکاليفو سره سره توحيد او الهي دين ته دعوت کوي ترڅو چي دوې لويې او ډيري مهمې واقعې پيښي سوې، داسي واقعې چي پر دعوت او د رسول اللهﷺ پر ژوند يې ډير تاثير وکړی.

لومړئ: د رسول اللهﷺ د مهربانه، خواخوږي او حمايه کوونکي اکا ابوطالب وفات.

دوهم: د رسول اللهﷺ د مهربانه او غم شريکي زوجې حضرت خديجې رضي الله عنها وفات، چي اوس به دغه دوې واقعې په تفصيل سره درته بيان سي.

د ابوطالب ناروغي نوره هم شديده سوه ترڅو چي د وفات ورځ يې را ورسېدل، د ابوطالب وفات د بعثت د لسم کال د رجب په مياشت کي ؤ او شپږ مياشتي وروسته ترهغه وفات سو چي د قريشو له طرفه بنديز او انحصار پای ته ورسېدی او څوک وايي: د دغه کال د رمضان په مياشت کي وفات سو، هغه ابوطالب وفات سو چي د قريشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آزارو او تکاليفو څخه د رسول الله ﷺ ساتونکی او حمايه کوونکی ؤ، رسول الله ﷺ د ده په وفات ډېر غمجن او ترانداز‌ې زيات خواشينی سو، ځکه ابوطالب هغه اکا ؤ چي رسول الله ﷺ يې کوچنئ لوی کړی ؤ او رسول الله ﷺ ته د عبدالمطلب تر وفات وروسته د پلار په درجه کي ؤ، د رسول الله ﷺ عمر اته کاله ؤ چي تربيه يې د ابوطالب پرغاړه سوه، سره د دې چي ابوطالب ايمان نه راوړی خو بيا هم د رسول الله ﷺ لوی مرسته کوونکی او حمايه کوونکی ؤ، موږ وليدل چي د مقاطعې په وخت کي يې څومره مرسته او فدا کاري وکړه، که نه يوازي مسلمانانو ته د دې مشکل سره مقابله کول ډېره سخته تماميده، که څه هم ابوطالب د رسول الله ﷺ پر دين نه ؤ مګر بيا هم د خپل وراره د مرستي او قوت عُمده مرکز دئ ؤ، کله چي ابوطالب ته مرګ حاضر سو او د زکندن په حالت کي ؤ رسول الله ﷺ ورته ناست ؤ، ابوجهل ته خبر ورغلی چي ابوطالب د مرګ په حالت کي دی نو دئ او عبدالله بن أبي اميه په تلوار ورغله د ورتګ اجازه يې وغوښتل، اجازه ورکول سوه، په ابوطالب کي روح پاته دی رسول الله ﷺ ورته ناست دی او ورته وايي اې اکا د (لا إله إلا الله) کلمه و وايه، فقط يوه کلمه! کولای سم چي د دغي کلمې په سبب د قيامت په ورځ ستا شفاعت وکړم.

ابوجهل ويل: يا ابا طالب! د عبدالمطلب له دينه اوړې؟ که دي دغه کلمه و ويل ستا اولادې ته به تر ابده پېغور ورکول کيږي، ابوجهل شيطان همېشه د اسلام مخ نيوی کوي او نه غواړي چي څوک مسلمان سي، رسول الله ﷺ کوښښ کاوه چي ابوطالب ايمان را وړي او ابوجهل پرله پسې منعه کاوه، ابوطالب مترددِ او په شک کي دی چي د توحيد کلمه و وايي که يا؟ خو ابوجهل او عبدالله بن أبي اميه ورته جوړېدلي دي ترڅو د ابوطالب آخري خبره دا سوه چي ويل: علی ملة عبدالمطلب، يعني: د عبدالمطلب پر دين يم او وفات سو، ايمان يې نه را وړی او په دغه بيا د رسول الله ﷺ غم نور هم ډېر سو ځکه اکا يې ايمان ته نژدې سوی ؤ مګر مسلمان نه سو، حال دا چي دئ تر ټولو خلکو و رسول الله ﷺ ته نژدې دوست ؤ او تر هر چا يې د رسول الله ﷺ دفاع زياته کړې وه، بيا نو رسول الله ﷺ و فرمايل: ترڅو چي منعه سوی نه يم د مغفرت طلب به درته کوم، يعني: که مي الله ﷻ منعه نه کړي زه به ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره عفوه او بخښنه غواړم، د دغه موضوع په باره کي الله جل جلاله فرمایي:

﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسۡتَغۡفِرُواْ لِلۡمُشۡرِكِينَ وَلَوۡ كَانُوٓاْ أُوْلِي قُرۡبَىٰ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ ﴾. [التوبه: ۱۱۳]

یعني: نبي او هغو کسانو ته چي ایمان یې راوړی دی نه ښایي او نه لائق دي چي د مشرکانو دپاره مغفرت و غواړي که څه هم دغه مشرکان د دوی سره خپلوي ولري (دا کار څه وخت نه دی ورته روا؟) وروسته تر هغه چي دوی ته ښکاره سي چي بې شکه دوی د دوږخ اهل دي (یعني پر کفر مړه سي).

وروڼو! کله چي مومنانو خپل ځانونه او مالونه پر الله جل جلاله خرڅ کړي دي، نو دا کار هم ورسره حتمي او ضروري دی چي خپل ځانونه بل د هر چا څخه را تول کړي او یوازي یې خپل رب عزوجل ته وسپاري د (أعداء الله) سره یعني: د هغه چا سره چي د الله جل جلاله سره د هغو دښمني او دوږخي توب معلوم سوی وي خپله د دوستیو او مهربانیو سلسله وشکوي، که څه هم دغه د الله دښمنان د ده مور او خور، پلار او بادار، نیکه او انا، اکا او ترُبر او نور خاص خپلوان وي، ځکه هر هغه څوک چي د الله دښمن او له خپله ربه سرکښه وي هیڅکله د مومن دوست او خپل کېدلای نه سي، نو د هر هغه چا په باره کي چي داسي معلومات حاصل سي چي په یقیني ډول سره دوږخي دی د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

اوس نو دغه د کفر او دوږخي توب معلومات که په وحیو سره وي، یا هغه څوک په ښکاره سره پر کفر او شرک مړ سي د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

او بیا هم د دغه موضوع په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سو چي فرمایي:

﴿ إِنَّكَ لَا تَهۡدِي مَنۡ أَحۡبَبۡتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ﴿٥٦﴾ ﴾ [القصص: ٥٦]

یعني: یا محمّد! ﷺ بېشکه ته هغه څوک پرسمه لار نه سې برابرولای چي ستا خوښ وي، بلکه الله عزوجل وهغه چا ته سمه لار ښیي چي د هغه د هدایت إراده وفرمایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاصه خبرتیا، یا تنبیه

د رسول الله ﷺ د والدینو په باره کې د اسلامي علماوو اقوال ډیر فرق سره لري، ځینو د دې دپاره چې د دوی ایمان او نجات ثابت کړي خاصي رسالې لیکلي دي او ځینو د حدیثو شرحه کوونکو محدثانه او متکلّمانه بحثونه کړي دي، خو د احتیاط او سلامتۍ ښه او غوره لار دا ده: چې په دغه مسئله کې څوک چپ پاته سي او په داسي دقیقو بحثو کې د ځېړنو څخه ځان وساتي، د داسي مسائلو حقیقت یوازي الله جل جلاله ته معلوم دی او هغه عادل رب په ښه ډول سره د ټولو موضوعاتو فیصله کوونکی دی.

د ابوطالب د ایمان په متعلق دغه لاندني معلومات په صحي احادیثو کې راغلي دي، امام بخاري د أبي سعید الخدري رضي الله عنه څخه روایت کوي چې وایي:

یو وخت د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب د ده ﷺ په حضور کې یاد کړل سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: ښایي ده ته د قیامت په ورځ زما شفاعت دا نفعه ورسوي چې د اور په ځنډه کې به وي، چې اور به یې تر بجلکو پوري رسیږي.

بیا هم په صحي حدیث کې راغلي دي چې حضرت عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: اکا ته به دې څه فایده ورسیږي؟ هغه ستا ساتنه کول او ستا په سبب په قهرکېدی (مقصد یې ابوطالب ؤ) رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه د اور په ځنډه کې دی، که زه نه وای د اور په هغه کښته طبقه کې به وای.

خو بیا هم په تکرار سره وایم: زیات تر دغه د ابوطالب پر کفر او ایمان بحث کول غیرِ ضروري موضوع ده، ښه به دا وي چې د داسي غیر ضروري او خطراتو ډکو موضوعاتو په باره کې څوک چپ پاته سي چې د کتي پر ځای تاوان ورته پېښ نه سي، ابوطالب هغه څوک ؤ چې د اسلامي دعوت او رسول الله ﷺ دپاره مظبوطه قلا وه، اسلام او مسلمانان یې د قریشو د مشرانو او ببباکانو د تعارض څخه ساتلي وه.

ابوطالب خپل ټول قوت او شرف د دې دپاره استعمالول چې رسول الله ﷺ او د ده ملګري د مشرک قریشو د شر او آزارو څخه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرتِ خدیجه رضي الله عنها وفات

د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې یا په بل روایت درې ورځې وروسته اُم المؤمنین حضرت خدیجهُ الکُبری رضي الله عنها وفات سوه.

د دې د وفات په تاریخ کې دوه قوله دي، ځوک وایي د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې وروسته وفات سوه او ځوک وایي درې ورځې وروسته وفات سوه، د دې رضي الله عنها وفات د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کې ؤ او په دغه وخت کې د دې رضي الله عنها عمر (٦٥) کاله ؤ او د رسول الله ﷺ عمر(٥٠) کاله ؤ، خدیجه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ مهربانه او غم شریکه زوجه، د الله عزوجل د لویو نعمتو څخه یو نعمت ؤ چې رسول الله ﷺ ته یې ورکړې وه.

دا هغه زوجه وه چې تر هر چا و رسول الله ﷺ ته ډېره نژدې او قریبه وه، دا وه چې د رسول الله ﷺ د اولادو مور او روزونکې وه او پنځه ویشت کاله یې د رسول الله ﷺ سره ګډ ژوند وکړی، د ده ﷺ د پرېشانیو او خوابدیو په وخت کې به پر ده ﷺ مهربانه وه، د ده د رسالت په دعوت او تبلیغ کې یې د ده مرسته او کومک کاوه، د ده د تکالیفو په وخت کې د ده خواخوږې وه، دا اول هغه ځوک وه چې ایمان او اسلام یې قبول کړي وه، دا وه چې د نبوت د اولي لحظې څخه یې د رسول الله ﷺ مرسته کول او د جهاد په ترخو ورځو کې یې اشتراک ور سره کاوه، کله چې رسول الله ﷺ ته وحيِ نازلې سوې د دنیا ټول کارونه یې پرېښوول او ځان یې یوازي او یوازي د دعوت دپاره فارغه کړی او دا کار هم د اُم المؤمنین خدیجهُ الکبری رضي الله عنها په مرسته سره وسو، دا وه چې ورته ویل به یې: د ژوند مصاریف دي زما له مال او پیسو څخه پوره کوه، ته خپل ځان یوازي او یوازي دعوت ته فارغه کړه، دا وه چې خپل مال یې په دغه لار کې مصرفاوه، رسول الله ﷺ ته به یې ویل: د مال په باره کې هیڅ فکر مه کوه او د ده ﷺ مصرف هم د خدیجې رضي الله عنها د ماله څخه ؤ.

مسلمانه او صالحه ښځه یا زوجه دغسې وي چې خپل خاوند د الله عزوجل لاري ته فارغه کوي حتّی مصرف یې هم پرخپله ذمه اخلي، داسې نه لکه د نن ورځې ځیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې چې خاوند یې د خیر په کار یا په مسجد کې لړ وځنډېږي د دې سترګې ورته کږې او له قهره ورته ډکه وي، حضرت خدیجه رضي الله عنها خپل ګران او محبوب خاوند د الله عزوجل عبادت او دعوت ته فارغه کاوه، خپل مال او پیسې یې هم په دغه لار کې مصرفولې، د دعوت د وخت ترخه تکالیف او آزارونه یې هم په ورین تندي ور سره وړل، رسول الله ﷺ فرمايي:

« آمَنَتْ بِيْ حِيْنَ كَفَرَ بِيَ النَّاسُ»

کله چې خلکو زما څخه، یا زما پر نبوت انکار کاوه دې ایمان راباندې را وړی.

« وَصَدَقَتْنِيْ حِيْنَ كَذَبَنِيَ النّاسُ »

او هغه وخت یې زما تصدیق وکړی چې خلکو دروا غجن بللم.

« وأشْرَكَتْنِيْ فِي مَالِهَا حِيْنَ حَرَمَنِيَ النّاسُ »

او د دې په مال کې یې هغه وخت ګډ او شریک کړم چې خلکو محرومه کړم، یعني: خلکو څه نه را کول.

« وَ رَزَقَنِيَ اللهُ وَلَدَهَا وَ حَرَمَ وَلَد غَيرِهَا »

او الله عزوجل د دې څخه اولادونه را کړل، نه د نورو ازواجو څخه.

په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري یې د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایتوي وايي چې جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی او ورته ویې ویل: یا رسولَ الله! دغه اوس خدیجه تا ته را رهي ده او یو لوښی ور سره دی چې په هغه کې خواړه یا د څښلو شئ دی، کله چې درته راغله د دې د رب له طرفه سلام پر و وایه او په جنت کې په یوه قصر سره زېری ورکړه، داسې قصر چې د لؤلؤ د ملغلري څخه جوړ سوی وي او هلته به نه غالمغال، شخول او نه ښور ماښور وي او نه به ستړیا وي، د دغه حدیث شریف په سبب دا رضي الله عنها یقینًا د اهلِ جنت څخه ده او د هغو کسانو څخه ده چې په جنت سره زېری ورکول سوی دی.

دغه دوې غمجنې حادثې د څو ورځو په جریان کې پر له پسې پېښې سوې چې د رسول الله ﷺ په زړه کې یې د غم او درد مشاعر وښورول او تر دغه وروسته پر ده ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده د قوم له طرفه تکاليف او آزارونه پرله پسې سوه، د ابوطالب تر وفات وروسته قريشو پر ده ﷺ جرئت پيدا کړی او دیٔ ﷺ به يې په ښکاره سره آزاراوه او بد به يې ورته ويل، د دغو پيښو په سبب د رسول الله ﷺ پر غمو نور غمونه هم زيات سوه تر څو چي د قريشو د ايمان را وړلو څخه نا اميده سو.

ابن اسحاق په خپل سيرت کي وايي: کله چي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب وفات سو قريشو و رسول الله ﷺ ته هغه آزارونه ور رسول چي د ابوطالب په ژوند کي هيڅا د هغه آزار فکر هم نه سوای کولای، حتّٰی د قريشو لچکانو او بې باکانو تعارضونه پر کول، رسول الله ﷺ چي به پر لار رهي ؤ دغو لچکانو به يې پر سر خاوري ور پاشلې، يوه ورځ يې يو چا پر سر خاوري ور وپاشلې رسول الله ﷺ خپل کور ته ننوتی او هغه خاوري يې پر سر پرتې وې، د لونو څخه يې يوه ور ولاړه سوه د رسول الله ﷺ سر يې ور پرېولی او ژړل يې چي دا څه حال دی، رسول الله ﷺ ورته وويل: لوري! مه ژاړه الله جل جلاله ستا پلار د خلکو څخه ساتي.

او رسول الله ﷺ به ويل: د قريشو څخه ما ته داسي تکليف نه دی را رسېدلی چي زه دي په ناراضه يم تر څو چي ابوطالب وفاتېدی، يعني: د ابوطالب تر وفات د مخه ټول آزارونه او تکاليف عادي وه، خو واقعي آزارونه د ابوطالب تر وفات وروسته شروع سوه، څرنګه چي په دغه کال کي پر رسول الله ﷺ دغه غمونه او دردونه، آزارونه او تکاليف پرله پسې ورتله نو رسول الله ﷺ دغه کال د (عامُ الحُزن) په نامه سره وباله، يعني: د غم کال.

او دغه کال د سيرت او تاريخ په کتابو کي په دغه نامه سره مشهوره سو.

دلته يوې تنبيه او خبرتيا ته ضرورت سته هغه دا چي: ځيني خلک به داسي فکر کوي: چي رسول الله ﷺ دغه کال د عام الحزن په نامه سره وباله د هغه علت فقط دا دی چي په دغه کال کي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب او زوجه حضرت خديجه رضي الله عنها وفات سوه او ډير خلک ښايي د دې دپاره چي پر خپلو مړه سوو اقرباوو د اوردې مو دې دپاره غم وکړي دغه خبره دليل وګرځوي، خو په حقيقت کي دا لويه خطاء ده، رسول الله ﷺ يوازي د خپل اکا او خپلي زوجې فراق او نيستي والي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره شدید نه ؤ غمجن کړی چي دغه کال دي د (عامُ الحُزن) په نامه سره وبولي. بلکه د دې نامه سبب هغه حالات وه چي د دوی د وفات په سبب پېښ سوه، هغه دا چه د اِسلامي دعوت ډېري دروازې د دهﷺ پر مخ وتړل سوې، د ابوطالب ساتني او حمايې د اسلامي دعوت دپاره ډېري دروازې خلاصي کړي وي او همدارنګه د اسلامي لار ښوونو او تعليم دپاره ډېري لاري موجودې وې رسول اللهﷺ د خپل اکا په وجود کي د هغه کار دپاره چي خپل رب په امر کړی ؤ ځيني کاميابۍ ليدلې، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته دغه لاري او دروازې وتړل سوې، رسول اللهﷺ چي به د تبليغ دپاره هرڅه کوښښ وکړی او هر چيري چي به ولاړی د ده پر مخ لاري بندي وې، نه چا د دهﷺ دعوت ته غوږ نيوی او نه چا اسلام قبلاوه. بلکه ټولو خلکو يا ملنډي په وهلې يا يې آزار ورکاوه، رسول اللهﷺ دغه کار ډېر غمجن کړی ؤ چي هَغه وظيفه يې نه کړه آداء کومه چي الله ﷻ په مکلف کړی دی، نو له دغه سببه دغه کال ته (عامُ الحُزن) وويل سو.

دا صحابِ کرامو
د دومره صبر او ثبات سبب څه شي ؤ؟

د دغو آزارو او تکاليفو تر اورېدلو وروسته عاقل او هوښيارو خلکو ته دا سوال او پوښتنه پيدا کيږي چي د دغو آزارو په مقابل کي د مسلمانانو د دغه صبر او ثُبات، د دغه تحمّل او مقاومت چي عقلونه ورته حيرانيږي سبب او باعث څه شي ؤ؟

مسلمانان څه شي د مقاومت دغي لوړي درجې ته و رسول؟ څنګه يې پر دغو آزارو او تکاليفو چي په اورېدلو سره يې ورېښتان شخيږي او زړونه ريږدي صبر کاوه؟

د دغسي پوښتنو او سوالو په جواب کي غواړم چي لږ څه هغو عواملو او اسبابو ته اشاره وکړم چي انسان ته د دغه صبر او ثبات، زغم او مقاومت قدرت ورکوي.

۱ – د دغه ثُبات او صبر دپاره اول او تر هر څه د مخه عُمده او اساسي سبب: پر يوه الله ﷻ ايمان دی او په حقه سره د دغه الله پيژندل دي، ټينګ ايمان چي په زره نټوزي د غرو پر ډول ثُبات او دروندوالی لري، د ټينګ ايمان او محکمه يقين پر خاوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د دنيا تکاليف هر څومره ډېر لوی او سخت سي، هغه څوک دغه ټول مشاکل د خپل ايمان په مقابل کي داسي ويني لکه د نړوونکي سېل پر سر خاشې. هغه سېل چي لوی بندونه او لوړي قلاوي نړوي، د دغسي ايمان خاوند د خپل ايمان په خوږ واله کي، د خپل يقين په روښنايي کي، دغه دنيوي زحمتونه او تکليفونه نه حسوي او نه يې پروا په کيږي، د دغه ذکر سوي اصلي او يواځني سببه څخه چي صادقه ايمان دی څو نور فرعي سببونه هم پيدا کيږي چي دغه ثبات او صبر نور هم تقويه کوي.

۲ – داسي قائد او قيادت چي زړونه و هغه ته ميلان لري.

رسول الله ﷺ چي د اسلامي امت نه بلکه د ټول بشريت قائد اعلیٰ ؤ داسي ښايسته خويونه، د ځان پوره والی او ښه اخلاق يې درلودل چي زړونه ور جذبېدل او ځانونه تر قربانېدل، د کمال او پوره والي هغه خويونه پکښي موجود وه چي هيڅ بشر ته نه دي ورکول سوي، د شرف، خير، فضيلت، عفت، امانت، صدق او ټول د خير اوصاف داسي او دومره پکښي موجود وه چي دښمنانو يې په هغو کي شک نه درلودی، دوستان او ملګري خو يې څه کوې، د ده ﷺ د خولې څخه هيڅ داسي جمله او کلمه نه را وتل چي د ټولو به د هغې پر رشتيا والي يقين نه ؤ، تاسي راسی چي د نمونې پر قسم د دښمنانو حالت و وينو او د هغو څه خبري واورو، چي څومره يې د رسول الله ﷺ پر رشتيا ويلو اعتماد او باور درلودی.

د قريشو د کفارو د مشرانو څخه درې نفره د شپې په پټه ورتله او د رسول الله ﷺ دکور د دېواله ترشا به يې د ده ﷺ قرآن ويلو ته غوږ نيوی او يو په بل نه وه خبر، د دغو درو نفرو څخه يو هم ابوجهل ؤ.

ترڅو چي دغه درې نفره په خپل منځ کي سره رسوا سوه، نو يوه نفر د ابوجهله څخه پوښتنه وکړه او ويل: د دغه په باره کي چي د محمد ﷺ څخه دي واورېدل څه وايې؟ ده و ويل: څه مي واورېدل؟ موږ بني مخزوم (*چي د ابوجهل قوم او د قريشو يو ښاخ دی*) او د عبد مناف اولادې د شرف په حاصلولو کي سيالي سره کول، که دوی خلکو ته خواړه ورکول موږ هم خلکو ته خواړه ورکول، که دوی د خلکو سره کومکونه کول موږ هم کول، که دوی خلکو ته مالونه ورکول موږ هم ورکول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخو چې لکه هغه د مسابقې دوه آسان سره برابر او مساوي ؤ، خو دوی و ویل: په موږ کې نبي سته چې له آسمانه وحې ورته راځي او موږ دغه ځای ته نه سو رسېدلای. نو په والله هیڅکله به نه ایمان پر را وړم او نه به یې تصدیق وکړم.

تاسي پوه سواست چې قریشو د قومیت او ترېږ ګلوۍ له ضده ایمان نه را وړی، که نه د رسول اللهﷺ په صداقت او رشتیا ویلو کې یې شک نه درلودی. ابوجهل به و رسول اللهﷺ ته ویل: یا محمّد! موږ تا دروغجن نه بولو مګر هغه شیان دروغ بولو چې تا را وړي دي، په دغه باره کې د اللهﷻ دغه قول نازل سو چې فرمایي:

﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾. [الأنعام/۳۳]

یعني: دوی ستا تکذیب نه کوي، مګر دغه ظالمان د اللهﷻ د آیاتو څخه انکار کوي.

یوه ورځ کفارو و رسول اللهﷺ ته د طواف کولو په وخت کې څو ځله بد و ویل خو په آخري ځل یا شوط کې رسول اللهﷺ ورته و ویل: «یا معشرَ القریش! جئتکم بالذّبح» اې د قریشو ډلې ستاسي د حلالولو دپاره راغلی یم، د دغه خبرې د بیرې څخه هغه څوک چې ډیر یې دښمن ؤ په زاریو یې شروع وکړه، دا ولې؟ ځکه رسول اللهﷺ صادق الأمین ؤ، د کفارو او دښمنانو یې د ده پر هره خبره یقین ؤ.

کله چې رسول اللهﷺ پر سجده ؤ او کفارو د دهﷺ پر سر هغه د اوښ د نس شیان ورکښېښوول او بیا یې دومره او داسي خندل چې ځانونه یې نه سوای ټینګولای، خو رسول اللهﷺ چې یوه ښرا ورته وکړه، یوازي دا نه چې د کفارو خندا ورکه سوه، بلکه پر تولو غم او پرېشاني ښکاره سوه او دا یې یقین سو چې دوی هلاکیږي او بیا هلاک هم سوه.

رسول اللهﷺ و عُتَیبه بن أبي لهب ته ښرا وکړه، د هغه همېشه دا یقین ؤ چې د رسول اللهﷺ د ښرا مطابق شئ به راته پېښیږي او کله چې یې په شام کې زمرۍ ولیدی نو یې و ویل: والله محمّد مړکړم او دئ په مکه کې دی.

اُبيُّ بن خلف چې رسول اللهﷺ ته به یې په وژلو سره وعده ورکول او ورته ویل به یې چې زه دي وژنم، یوه ورځ رسول اللهﷺ ورته و ویل: بلکه زه تا وژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله، کله چي اُبئ د اُحُد په ورځ ډير لږ زخمي سو، زموږ په اصطلاح (وګړل سو) اُبئ و ويل: محمّد ما ته په مکه کي ويلي وه: زه دي وژنم، والله که پر ما ناړي هم توف کړي مړ به مي کړي.

(دغه قصه به د اُحُد په غزاء کي په تفصيل سره واورى إن شاءالله تعالٰی)

سعد بن معاذ رضي الله عنه مکې مکرمې ته راغلی ؤ او اميه بن خلف چي د سعد رضي الله عنه پخوانئ آشنای وو هغه ته يې و ويل: ما د رسو ل الله ﷺ څخه واورېدل چي ويل يې: مسلمانان ستا وژونکي دي، اميه بن خلف ډير وبېرېدی او د ځان سره يې دا عهد وکړی چي هيڅکله به د مکې څخه نه وزم، خوکله چي ابوجهل د بدر په ورځ ورته راغلی او ويل: ځان تيار کړه چي جنګ ته ځو نو ده په مکه مکرمه کي هغه تر ټولو ښه اوښ رانيوی، دا د دې دپاره چي پر هغه وتښتي، ښځي يې ورته و ويل: يا ابا صفوان هغه خبره دي هېره سوه چي يثربي آشنای دي يعني (سعد بن معاذ) درته وکړه؟ اميه بن خلف و ويل يا والله نه مي ده هېره، زه نه غواړم چي د دوی سره ووزم.

دا د رسول الله ﷺ د دښمنانو او منکرانو حال ؤ، مګر ملګري او اصحاب يې؟ و هغو ته داسي ؤ لکه روح په بدن کي، د هغو په زړو او سترګو کي يې ځای نيولی ؤ، هغه صادقه محبت و ده ﷺ ته داسي ور پوري وهل لکه اوبه چي د لوړي څخه کښتي ته پوري وهل کيږي او زړونه يې ده ﷺ ته داسي ورکښېدل لکه اوسپنه چي مقناطيس، يا آهن رُبا ته ورکشيږي، د دغه حُب او محبت ښکاره اثر دا ؤ چي اصحابِ کرام په دې راضي وه چي د دوی غاړي و وهل سي او د رسول الله ﷺ دي يو نوک نه ګوړل کيږي او نه دي يو زوز په جګيږي، د مثال پرقسم دغه يوه قصه واوری:

يوه ورځ مشرکان پر رسول الله ﷺ را ټول سوه يوه د يوې خوا او بل د بلي خوا په سکانو او چپلا خو واهه، په دغه وخت کي يوه نفر ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته ورناري کړه چي هله ملګري ته دي ځان ورسوه!

ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه هم په تلوار سره هلته ورغلی يو يوه طرف ته پوري وهي او بل بل طرف ته ځو ځان يې رسول الله ﷺ ته ورساوه، مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه يې را واچول، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د کفارو له طرفه ډير سخت و وهل سو، خلک پکښې غورځېدل، عتبه بن ربيعه ور نژدې سو د ابوبکر پرځيکر کښېنستی او خپله چوټه يې ورته ونيول پر مخ مخ يې په وهي، مخ يې تر داسي اندازې و پړسېدی چي پزه يې په مخ کي نه معلومېدل (د هغه وخت چوټي وې د مېخوړکي او هره يوه يې دوه کيلووه) ترڅو چي ابوبکر رضي الله عنه بېهوښه او بې سده پروت ؤ، بيا نو بنو تيم چي د ابوبکر رضي الله عنه قبيله وه، ابوبکر رضي الله عنه يې په يوه پټو کي واخيستی او د ده رضي الله عنه کور ته يې يو وړی او د ده په مرګ کي چا شک نه درلودی، خو ده رضي الله عنه د ورځي په آخر کي خبري وکړې او اوله خبره يې دا وه: رسول الله ﷺ څنګه دی؟ حاضرو کسانو خبره واړول او بيا د ده رضي الله عنه مور ته چي أم الخير ورته ويل کېده ور ولاړ سوه ويل: د خوړلو يا څښلو يو شئ ورکړه، مور چي يې ور ته راغله او ور سره يوازي سوه ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه دغه وايې: رسول الله ﷺ څنګه دی او څه يې وکړه؟

مورېې و ويل: والله ستا په صاحب او ملګري نه يم خبره، ابوبکر رضي الله عنه و ويل: و أم جميل بنت الخطاب ته ورسه او د رسول الله ﷺ د حال پوښتنه څني وکړه، د ابوبکر رضي الله عنه مور أم جميل ته ورغله او ويل: ابوبکر د محمّد بن عبدالله د حال پوښتنه در څخه کوي، أم جميل و ويل: نه ابوبکر پيژنم نه محمّد بن عبدالله او که دي خوښه وي چي ستا زوی ته در سره ولاړه سم ولاړه به سم، ويل: هو راځه، أم جميل (چي فاطمه بنت الخطاب ؤ د عمر رضي الله عنه خور ده او د اسلام قصه يې د مخه تېره سوه) د ابوبکر رضي الله عنه د مور سره ابوبکر رضي الله عنه ته ورغله، وې ليدل چي ابوبکر رضي الله عنه ټپي او زخمي پروت دی، دا ور نژدې سوه او په چغو سره يې ناري کړه: والله هغه قوم چي ستا سره يې دا کار کړی دی هغه د فسق او کفر اهل دي او زه اميد لرم چي الله عزّوجلّ به ستا بدله او انتقام د هغو څخه واخلي.

ابوبکر رضي الله عنه و ويل: د رسول الله ﷺ څه حال دی او څنګه دی؟

ام جميل و ويل: دغه ستا مورېې اوري.

ابوبکر رضي الله عنه و ويل: پروا نه لري دا زما مور ده.

ام جميل ويل: هغه جوړ او روغ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويل: هغه چيري دى؟

ويل: د ابن الأرقم په كوركي دى.

ابوبكر رضي الله عنه و ويل: والله نه به خواړه وخورم او نه به شئ وڅښم ترڅو چي رسول الله ﷺ ته نه يم ور رغلى.

هغو ويل: ته لږ وخت انتظار وکړه چي ته څه آرام سې او خلك كورو ته ولاړ سي، ام جميل وايي: پسله څه وخته څخه چي خلك كورو ته ولاړل ابوبكر رضي الله عنه مو په داسي حال كي له كوره را وايستى چي زموږ په منځ كي ؤ او پر موږ يې تكيه كول او رسول الله ﷺ ته مو ور وستى، دغسي د حُب اوفداء كارى قصې به په دغه كتاب كي ډيري ووينى، خاصتاً هغه چي د اُحُد په ورځ او نوري پيښي سوي دي.

نو د دغسي محبوب رهبر او قائد دپاره به هم څوك قرباني نه قبلوي؟

۳ – د مسئوليت احساس، اصحابِ كرام پوره پوهېدل چي د بشر پر غاړه ډير لوى او عظيم مسئوليت پروت دى او دا ممكنه نه ده چي څوك دي له دغه مسئوليته په هيڅ حال كي ځان وګوښه او خلاص كړي، ځكه هغه خطرناكه عواقب چي د دغه مسئوليت څخه د تيښتي او بې پروايي په حالت كي پېښيږي تر دغه اوسنيو تكاليفو ډير لوى او ډير زيات ضررمن دي او هغه تاوان چي د مسئوليت د نه حسولو په حالت كي دوى او ټوله بشريت ته پېښيږي په هيڅ ډول د دغه اوسنيو تكاليفو او مشكلاتو سره نه سي قياسېدلاى، نو ځكه يې دغه تكاليف اوآزارونه قبلول! نه د مسئوليت څخه تېښته.

۴ – ايمان پر آخرت، ايمان پر آخرت هغه شئ دى چي د مسئوليت احساس قوي كوي، د اصحاب كرامو دا پوره يقين ؤ چي دوى د الله جل جلاله په حضور كي دريږي او د دوى د اعمالو كه لږ وي كه ډېر، كه لوى وي كه كوچني، حساب ور سره كيږي او تر حساب وروسته يا به د جنت و همېشني نعمتو ته ځي، يا به د دوږخ په اوركي و همېشني عذاب ته، نو ځكه دوى خپل عمر د بيري او اميد په منځ كي تېراوه، د الله عزوجل د رحمت په اميد وه او د الله جل جلاله له عذابه بېرېدل. الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَٱلَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ ءَاتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَٰجِعُونَ ۝٦٠﴾. [المؤمنون: ٦٠]

يعني: هغه كسان چي وركوي هر هغه شئ چي دوى وركړى دى (كه زكوٰة وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خیرات) په داسي حال کي يې ورکوي چې د دوی زړونه د نه قبلېدلو څخه بېرېدونکي وي، چې بېشکه دوی خپل رب ته ورتلونکي دي.

او اصحاب کرام په دې پوهېدل چې دا دنیا د خپلو ټولو عذابو او نعمتو سره د آخرت په مقابل کي د غماشي د وزر قیمت او اهمیت نه لري، دغه پوهي او یقین پر دوی د دنیا مشقتونه او تکلیفونه دومره سپکول چې په دغو عذابو او آزارو یې هیڅ پروا نه کېدل.

۵ - قرآن مجید، په دغه سختو، قهرمنو او ترخو حالاتو کي د قرآن مجید داسي سورتونه او آیاتونه نازلېدل چې د اسلام پر مبادیو، اساس او بنسټ باندي حجت او دلائل وه او مسلمانانو ته يې هغه لار ښووني کولې چې د هغو په عملي کولو سره په ټول عالم کي ډېره ښه بشري ټولنه جوړېدل، چې هغه اسلامي ټولنه وه او د مسلمانانو احساسات يې پر صبر او استقامت ټینګول او د دغه مقصد دپاره يې مثالونه او حکمتونه بیانول.

د مثال پر ډول الله عزوجل د سورة البقره په (۲۱۴) نمبر آیات کي فرمايي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ ۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾﴾. [البقره:۲۱۴]

ژباړه: اې مومنانو! آیا تاسي ګمان کوی چې تاسي به جنت ته داخل سی او پر تاسي به د هغو کسانو په مثل سختۍ نه وي راغلي چې پخوا تېر سوي دي؟ پر هغو تکالیف او سختۍ راغلي وه، لوږه او مسکنت، آزارونه او تکلیفونه ورته پېښ وه، تر داسي اندازې چې هم به هغه د دوی رسول او هم به هغو کسانو چې د ده سره یې ایمان را وړی ؤ ویل: د الله نصرت به کله وي؟ الله جل جلاله د دوی په جواب کي فرمايي: خبر اوسی چې مومنانو ته د الله نصرت قریب او نژدې دی.

دا و مسلمانانو ته ارشاد ؤ چې آیا تاسي امید لری چې جنت ته داخل سی؟ حال دا چه هغه تکلیفونه او آزارونه چې پخوانیو امتو ته پېښ سوي دي تاسي ته به نه پېښېږي؟ او بیا هم الله جل جلاله فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿الٓمٓ ۝ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝﴾
[العنکبوت: ۱،۲]

آیا خلک داسې ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي و وايي: (موږ ایمان را وړی دی) او دوی دي امتحان نه کړل سي؟.

﴿وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ۝﴾
[العنکبوت/۳]

په تحقیق موږ امتحان کړي دي هغه کسان چي تر دوی د مخه وه، پس خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چي په خپل ایمان کي صادقه دي او خامخا به هغه کسان په علم ظاهري سره معلوم کړي چي درواغجنان دي.

دغه قرآني آیاتو او مفاهیمو مسلمانان بل عالَم ته نقلول، د کون او کائناتو مشاهد یې په لیدل، د الله جل جلاله د ربوبیت جمال او د اُلوهیت کمال یې په لیدی، د الٰهي رحمت او مهربانیو آثار یې په لیدل، د جنت هغه نعمتونه یې ورته بیانول چي د هغو د حاصلولو دپاره هیڅ تکلیف! تکلیف نه معلومېدی، د دغو آیاتو په جریان کي مسلمانانو ته په الٰهي رحمت او نعمتو، په جنت او په الٰهي رضاء سره زیري ورکول کېدل او په عین وخت کي د دوی د ظالمو دښمنانو او سرکښه کفارو د محاکمې حالات بیانېدل، چي بیا پسله محاکمې څخه پړمخي د دوږخ اورته کشول کیږي او ورته ویل کیږي (ذُوقوا مَسّ سقر) یعني: د دوږخ د عذابو خوند وګوری.

۶ – د کامیابۍ زیري، د دغو ټولو تکالیفو سره سره مسلمانان د اولي ورځي څخه بلکه د مخه تر دې چي اسلام ته داخل سي په دې پوهېدل چي اسلام ته داخلېدل دا معنیٰ نه لري چي باید مشکلات او تکالیف یوسو، بلکه د اولي ورځي څخه د اسلامي دعوت هدف دا وُ چي ړوند جاهلیت او د هغه جاهلیت ظالم نظام له منځه یوسي.

مسلمانان پوهېدل چي د اسلام اساسي هدف دا دی: چي پر مځکه خپل نفوذ جاري کړي او په عالَم کي سیاسي نفوذ لاس ته را وړي، چي انساني اُمت او بشري ټولنه د الله جل جلاله د رضاء پر طرف رهي کړي او بندګان د بندګانو له بندګیه د الله جل جلاله بندګۍ ته ور وباسي او د قرآن مجید دغه دکامیابۍ زیري ځیني وختونه په پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت او ځیني وختونه په کنایه سره مسلمانانو ته نازلېدل.

دغه د سختیو په ژوند او د آزارو په وختو کي چي مځکه پر مسلمانانو تنګه سوې وه او قریبه وه چي د دوی د ژوند ورځي پای او آخر ته ورسیږي، هغه آیاتونه نازلېدل چي د پخوانیو انبیاوو او د دوی د قومو حالات پکښي بیانېدل، داسي واقعات پکښي ذکر کېدل چي د مکې مکرمې د مسلمانانو او کفارو د حاله سره مطلق مطابق او یو شئ وه.

او بیا به په دغو آیاتو کي د کفارو او ظالمانو د هلاک حالات بیانېدل او دا بیانېدل چي مځکه به بیرته د الله جل جلاله صالحه بندګانو ته په میراث ورپاته سوه، نو په دغو قصو کي دې ته واضحه اشارې وې چي د مکې مکرمې کفار، په را تلونکي وخت کي ناکامه کیږي، مسلمانان او اسلامي دعوت کامیابه کیږي، بیا هم په دغو وختو کي داسي صریح آیاتونه نازل سوه چي مسلمانانو ته یې د بري او غلبې زیري ورکول، لکه څرنګه چي الله جل جلاله په سورة الصّافات کي فرمایي:

﴿ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ ﴾. [الصافات: ١٧١]

یعني: پخوا لا زموږ د بندګانو رسولانو د پاره زموږ حکم صادر سوی دی.

﴿ إِنَّهُمْ لَهُمُ ٱلْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ ﴾ [الصافات: ١٧٢]

بېشکه چي د دوی سره مرسته او مدد سوی دی.

﴿ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿١٧٣﴾ ﴾ [الصافات: ١٧٣]

او بېشکه زموږ لښکري کامیابه او پر کفارو بریالی دي.

﴿ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ ﴾ [الصافات: ١٧٤]

تر یوه وخته پوري ته له دویه مخ وګرځوه، یعني: څو ورځي لا دوی ته صبر وکړه څه مه ورته وایه.

﴿ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ ﴾ [الصافات: ١٧٥]

ته څه موده دوی ته وګوره ژر ده چي دوی به خپل عاقبت او آخر کار وویني.

﴿ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ ﴾ [الصافات: ١٧٦]

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دوی زموږ د عذاب د را تللو تلوار کوي؟

﴿ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ ﴾ [الصافات، ۱۷۷]

پس کله چې د دوی پر غولي او میدان عذاب نازل سي! بد به وي سهار یا ورځ د دغه بېرول سوو خلکو.

او بیا ربﷻ په سورة القمر کي فرمایي:

﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ ﴾. [القمر: ۴۵]

یعني: ژر ده چي د دغو کفارو ډله او ټولی به ماته سي او دوی به په جنګ کي مسلمانانو ته خپلي شا وي وروګرځوي، یعني ځغلي به او تښتي به.

همدارنګه ربﷻ د هغه مهاجر مسلمانانو په باره کي چي حبشې ته یې هجرت کړی ؤ فرمايي:

﴿ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾. [النحل: ۴۱]

یعني: هغه کسان چي د اللهﷻ په لارکي یې وروسته تر هغه چي ظلم پر وسو هجرت کړی دی، نو خامخا به موږ په دنیا کي دوی ته ښه ځای ورکړو او خامخا د آخرت اجر او ثواب ډیر لوی دی، که دغه مهاجرین په هغه خپل لوی اجر پوهېدلای.

د اللهﷻ له طرفه دغه قسم زیري او بشارتونه و مسلمانانو ته خورا ډیر دي چي د هغو په را نقلولو سره د مضمون د اوږد والي څخه بېرېږم.

همدارنګه د رسول اللهﷺ له طرفه دغسي زیري یو او بل وخت و مسلمانانو ته ور کول کېده، کله چي به د حج موسم راغلی رسول اللهﷺ به د رسالت د تبلیغ او دعوت دپاره د خلکو په منځ کي و درېدی او یوازي په جنت سره یې زیری نه ورکاوه بلکه په پوره صراحت سره به یې ورته ویل: ای خلکو! (لا إله إلا الله) و وایاست چي له الهي عذابه خلاص سی او په دغه کلمه سره به د عربو پاچهان سی او عجم به مو اطاعت کوي او که مړه سواست په جنت کي به پاچهان یاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه رسول اللهﷺ د قریشو وهغه آخرنۍ ډلي ته چي ابوطالب ته ورغله په صراحت سره وویل: زه له دویه یوه جمله غواړم، دوی دي هغه قبوله کړي عرب به ورته تابع سي او د عجمو به پاچهان سي.

د رسول اللهﷺ دغه زیري او بشارتونه په پټه او پرده کي نه وه، بلکه لڅ او په ښکاره سره ویل کېده، لکه څرنګه چي مسلمانان په خبر وه دغه رنګه کفارو ته هم تر داسي اندازې ور معلوم وه چي د رسول اللهﷺ اصحابِ کرام به یې ولیدل د پسخند او ملنډو پر قسم به یې وویل: هغه دي د ځمکي پاچهان راغله، ژر ده چي د کسرٰی او قیصر پر پاچهیو به کامیابه سي، بیا به یې شپېلکیان او چکچکي کړې.

نو د دغه په مقابل کي چي اصحاب کرامو ته په دنیا کي د روښانه مستقبل زیري ورکول کېدل او د هغو امیدو سره چي په آخرت کي به پر جنت کامیابه کیږي، اصحاب کرامو دغه پرله پسې عذابونه چي پر دوی اُورېدل او هغه مصائب چي له هره طرفه پر را ګرځېدلي وه، داسي بلل لکه د پسرلي اوریځ چي ډېر ژر به سره وپاشل سي.

پر دې ټولو سر بېره رسول اللهﷺ به همېشه د دوی اروحونه په ایمان ور تغذیه کول، د دوی ضمیر او وجدان یې د قرآن او حکمت په تعلیم سره ور پاکاوه او په سالمه تربیه سره یې تربیه کول، د دوی اروحونه یې لوړو منزلو او د زړو پاکۍ ته رهنمایي کول، د اخلاقو صفایي، د مادیاتو څخه آزادي یې ور ته بیانول، د شهواتو سره یې د مقاومت لاري چاري ور ښوولې، د ځمکي او آسمانو رب ته یې نژدې کول، د جهل د تاریکیو څخه یې د معرفت نور ته ور وستل، د آزارو په مقابل کي یې صبر او د نفس مغلوبه کېدل ور ښوول، نو ځکه د دوی په علم کي رسوخ، د اللهﷻ په لار کي فاني کېدل، و جنت ته شوق، حرص پر علم، فقهه په دین کي، محاسبة النفس، غلبه پر عواطفو، تقیّد په صبر، هدوء او وقار زیات سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې دریمه مرحله
یا تر مکې مکرمې دباندې دعوت

اوس نو د رسول الله ﷺ د بعثت او دعوت لس کاله کېږي او په دغو لسو کلو کې بېله اویا نفرو بل څوک اسلام ته نه دي داخل سوي، لس کاله قریشو ته دعوت او بلنه فقط اویا نفره مسلمانان سوي دي، هو! دغه اویا نفره بېله هغو مسلمانانو څخه وه چې په حبشه کې دي، دغه اویا نفره مسلمانان د رسول الله ﷺ ملګري او کومکیان په مکه مکرمه کې موجود دي، خو دغه اویا نفره د قریشو په مقابل کې بې وسه او کمزوري دي.

رسول الله ﷺ فکر وکړی چې خپل دعوت تر مکې مکرمې دباندې وباسي ځکه په مکه مکرمه کې په لسو کلو کې فقط دغه اویا نفرو او هغو نفرو چې په حبشه کې اوسیږي ایمان را وړی دی، خاصتاً د ابوطالب تر وفات وروسته پر رسول الله ﷺ د قریشو له طرفه آزارونه او عذابونه هم ډیر شدید او سخت سوه، تاسي خو هغه ټول آزارونه او عذابونه واورېدل چې پر رسول الله ﷺ تېرېدل، مګر پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ فرمایي: قریشو آزار او تکلیف نه دی را رسولی په مثل د هغه آزار چې پسله وفاته د ابو طالب یې را رسولی دی، فکر وکړی: هغه د مخني ټول آزارونه او تکالیف د دغه آزار په مقابل کې چې پسله وفاته د ابوطالب و رسول الله ﷺ ته رسیږي هیڅ وه، دغو آزارو پسله وفاته د ابوطالب ولي او څنګه فرق وکړی؟ هغه داسي کله چې ابوطالب ژوندئ ؤ رسول الله ﷺ ته یوازي د قریشو مشرانو او سردارانو لکه: ابوجهل، مطعم بن عدي، عاص بن وائل، ابولهب، عتبه او داسي نورو آزار ور رسولای سوای بېله مشرانو بل چا د رسول الله ﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري نه سوای کولای، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته د مکې مکرمې لچکانو، بیعقلانو او بېباکانو، د رسول الله ﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري پیدا کړه، کله چې به رسول الله ﷺ پرلار تېرېدی هغه کسان چې هیڅ قدر او شرف به یې نه درلودی، هغه لچک او اوباش خلکو هم و رسول الله ﷺ ته آزار ورکاوه، پر سر به یې خاوري ورپاشلې، په رنګ او خاورو به یې ویشتی، دغه وخت نه د چا څخه بېره وه او نه د چا مراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احترام ؤ، ځکه هغه څوک وفات سو چې د رسول الله ﷺ ساتنه او د هغه دفاع یې کول، نو رنګارنګ نوي آزارونه شروع سوه. داسي نه پېښېدل چې رسول الله ﷺ دي پرلار رهي وي او څوک دي بد ورته و نه وايي، سپکي خبري دي ورته و نه کړي، په پخوا کي یوازي د قریشو مشران وه چې آزاریې ور کاوه، مګر اوس هلکان او بې باکان هم سپک او بد ویل ورته کوي، څوک نسته چې د قوم له آزاره یې وساتي.

کله چې دغه آزارونه او تکالیف ډیر زیات او شدید سوه، رسول الله ﷺ له ځانه سره دا فیصله وکړه چې تر مکې مکرمې دباندي ووزي او په داسي چا پسي وګرځي چې هغه یې مرسته وکړي، پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې ده ﷺ او مکې مکرمې ته هغه نژدې ښار طائف دی، نو یې د طائف د سفر فیصله او اراده وکړه چې هلته به د الله جل جلاله دین ته خلک را دعوت کړم.

د طائف ته سفر

د بعثت د لسم کال او د شوال په میاشت کي چې د (۶۱۹) میلادي کال د مئ آخري او د جون اولي ورځي وې رسول الله ﷺ طائف ته پیاده او پرېښو رهي سو (*طائف د مکې مکرمې څخه شپېته میله لیري دی*) په دې سفر کي د رسول الله ﷺ آزاد سوی مریئ زید بن حارثه رضي الله عنه چې په عربي کي (مولی) ورته وايي ورسره ملګری ؤ، په لار کي چې به پر هره قبیله ورغله هغه به یې اسلام ته دعوتول خو یوې قبیلې هم دغه د ده ﷺ دعوت نه کړی قبول، کله چې رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی هلته د طائف په شروع کي د طائف د مشرانو څخه درې نفره ناست وه چې نومونه یې: عبدیا لیل، مسعود او حبیب دي، درې سره ورونه او د عَمرو بن عُمَیر الثقفي زامن وه، رسول الله ﷺ اجازه وغوښتل چې خبري ورسره وکړي، هغو ولیدل چې د مکې مکرمې د اشرافو څخه او د عبدالمطلب د اولادې څخه یو نفر دی ښه راغلی یې ور ته و وایه، رسول الله ﷺ ورسره کېښنستی د دین او اسلام خبري یې ورته شروع کړې، قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، خو په آخر کي د هغو درو نفرو څخه یو نفر ولاړ سو او ویل: الله جل جلاله بیله تا بل څوک نه کړی پیدا چې په رسالت یې را ولېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بل و ویل: والله د کعبې پوښونه به شیري کړم خو پر تا به ایمان را نه وړم، (د کفارو په عقیده د کعبې شریفې د پوښو څیرل او غورځول ډېره لویه ګناه وه) نو ویل: دغه لویه ګناه به وکړم خو پر تا به ایمان را نه وړم.

او درېیم نفر و ویل: زه هیڅکله خبري نه درسره کوم، ځکه که ته د رشتیا رسول یې لکه څرنګه چې ته وایې نو ته ډېر خطرناکه یې، باید ستا جواب درنه کړم او که ته پر الله درواغ وایې نو ته د دې لائق نه یې چې خبري درسره وکړم.

رسول اللهﷺ و فرمایل: دا چې تاسې اسلام نه کړی قبول نو دغه حال د رسره وساتی پرېږدی چې زه د بل چا سره خبري وکړم، هغو ویل: یا والله نه دې پرېږدو چې د بل چا سره هم خبري وکړې، نه راضي دي چې دوی خبري واوري او نه غواړي چې رسول اللهﷺ د بل چا سره خبري وکړي، نو دغه درې نفره تر رسول اللهﷺ د مخه د طائف و داخل ته ولاړل، هلته یې هلکان، مریان او لچګان سره را ټول کړه، دوه کینه یا قطاره یې ځني جوړ کړه، کله چې رسول اللهﷺ دننه و طائف ته ورغلی غواړي چې خلک د اللهﷻ دین ته دعوت کړي د هلکانو او بیباکانو هغه دوې ډلې په پسې سوې او په ډبرو یې ولي او د ډبرو ویشتل یا وارونه د رسول اللهﷺ پر پښو کوي، چې پښه پورته کړي هم یې ولي چې پښه کښېږدي هم یې ولي، تر داسي اندازې چې د رسول اللهﷺ تر مبارکو پښو ویني بهېدلې او زید بن حارثه رضي الله عنه به په خپل جسم او بدن سره رسول اللهﷺ د دغو ډبرو د ویشتلو څخه ساتي، خو د زید رضي الله عنه سر هم څو ځایه مات او زخمي سو او هغه هم په وینو لړلی ؤ.

ښه متوجه سی: دا چه زید بن حارثه رضي الله عنه په خپل جسم او ځان رسول اللهﷺ د کفارو د ډبرو ویشتلو څخه ساتي، خپل ځان یې د هغهﷺ دپاره سپَر ګرځولی ؤ، تر داسي اندازې چې د ده سر هم څو ځایه زخمي کېږي او وینې تر را بهیږي، دا د هر مسلمان د حال نمونه ده، باید هر مسلمان په هره طریقه سره چې وي د اسلامي دعوت د قائد ساتنه وکړي، که څه هم دغه ساتنه د ده د حیات په قربانولو سره وي، اصحاب کرامو د رسول اللهﷺ سره چې د اسلامي دعوت قائد ؤ دغسي کول، که نن ورځ رسول اللهﷺ زموږ په منځ کي نه دی موجود او موږ یې داسي دفاع نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای لکه اصحاب کرامو چې کول خو دغه دفاع پر یوه بل قسم کېدلای سي، هغه دا چه موږ د اسلامي دعوت په لار کي عذابونه او تکالیف پرځان درانه و نه بولو. موږ هم باید پر خپلو ځانو د دعوت په لار کي څه ناځه آزارونه او تکلیفونه قبول کړو، نو به مو په دې ډول د رسول الله ﷺ سره د آزارو په قبلولو کي حصه اخیستې وي.

نو دا لازمه او ضروري ده چي هر چیري او په هر وخت کي باید د اسلامي دعوت دپاره قیادتونه او مشران موجود وي چي په دعوت کي د رسول الله ﷺ خلافت وکړي او پر مسلمانانو دا لازمه ده چي د دغه قائد پرشا وخوا مخلصه عسکر او لښکر وګرځي، خپل مالونه او قوت تر خپل قائد قربان کړي، لکه څرنګه چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ سره کول.

په طائف کي د رسول الله ﷺ دغه حال ؤ او دغه د ډېرو وارونه وه، دومره یې نه پرېښاوه چي د خلکو سره خبري وکړي، چا دغه پوښتنه هم نه ځني وکړه چي د څه شي دپاره راغلی یې؟ د مخه تر دې چي خلک پوه سي چي رسول الله ﷺ د څه شي دپاره راغلی دی، څه غواړي او څه وایي د ده په ویشتلو یې شروع وکړه، دا د طائف د خلکو له طرفه د رسول الله ﷺ استقبال ؤ، رسول الله ﷺ چي دا حال ولیدی چي چا د خبرو کولو اجازه هم ورنه کړه نو پوه سو چي دلته فایده نسته، بیرته په هغه زخمي پښو او هغه د ستړیا په حالت کي د مکې مکرمې و طرف ته رهي سو.

خو بیا هم هغه سُفَهاء او بېباکان، لچکان او مریان په پسې دي او په ډېرو یې ولي ترخو رسول الله ﷺ او ملګری یې له طائفه و وتل، هلته په لار کي تر طائف درې میله دباندي د انګورو یو باغ یا باغچه وه، رسول الله ﷺ دغي باغچې ته ور وګرځېدی، دلته نو هغه هلکان او بېباکان ځني را وګرځېدل، رسول الله ﷺ په زخمي پښو او غمجن زړه د انګورو د یوه تاک و سایې ته کښېنستی او دېوال ته یې تکیه وکړه، او دلته یې هغه مشهوره دعاء وکړه کومه چي پردې دلالت کوي چي زړه یې د درد او غمه څخه ډک ؤ او پر دې یې حسرت ؤ چي یوه نفر هم ایمان رانه وړی او وې فرمایل:

«اَللَّهُمَّ إِلَیکَ أَشْکُو ضُعْفَ قُوَّتِي، وَ قِلَّةَ حِیْلَتِي، وَهَوَانِي عَلَی النَّاسِ، یَا أَرحَمَ الرَّاحِمِین، أنتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِین، وَأَنتَ رَبِّي، إِلی مَن تَکِلُنِي؟ إِلی بَعِیدٍ یَتَجَهَّمُنِي؟ أَم إِلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَدُوٍّ مَلَّکْتَهُ أمري؟ إنْ لَمْ يَکُن بکَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلاَ أُبالي، ولکنْ عَافِيَتُکَ هِيَ أوسَعُ لِي، أعُوذُ بِنُورِ وَجْهِکَ الَّذي أشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَات، وَصَلُحَ به أمرُ الدُّنيا والآخرَة، مِنْ أنْ يتنَزَّلَ بِي غَضَبُکَ، أوْ يَحِلَّ عَلَيَّ سَخَطُکَ، لَکَ العُتْبی حتّی تَرْضَی، وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بِکَ».

ژباړه: الٰهي! د خپل ضعف، د حيلې د لږوالي او پر خلکو زما د سپکوالي شکايت درته کوم، يا ارحمَ الرّاحمين! ته د ضعيفانو رب يې او زما رب يې، و چا ته مي پرېږدې؟ هغه ليري ته چي په ترېو تندي را ته ګوري؟ او که دي دښمن ته زما اختيار ورکړی دی؟ که ته پرما په قهر نه يې زما پروا نسته، مګر ستا عافيت زما دپاره پراخه دی، ستا د مخ په هغه نور سره پناه غواړم چي تاريکۍ په روښانه کيږي، د دنيا او آخرت کارونه په اصلاح کيږي، پر ما ستا غضب مه نازلوې، ستا قهر ما ته مه راولې. الٰهي تر هغو زاری درته کوم چي راضي کېږې او بيله تا ما لره نه حول سته نه قوت.

رسول الله ﷺ دعاء کوي او دعاء، داسي دعاء چي د زړه سوز او سوځل پکښې وه، رسول الله ﷺ خواشيني او زهير ؤ چي اسلام ولي دغه د ضعف په حالت کي پاته دی لس کاله د دعوت تېر سوي دي بيا هم اسلام ضعيفه دی، په طائف کي هم نه چا د ده ﷺ خبره واورېدل او نه چا د ده ﷺ دعوت قبول کړی.

دغه باغ د ربيعه د زامنو ؤ چي عُتبه او شَيبه نومېدل، دوی هم د قريشو د سردارانو څخه وه او په مکه مکرمه کي اوسېدل، په دغه وخت کي دوي هم دلته په دغه باغ کي موجود وه، عتبه او شيبه وليدل چي د رسول الله ﷺ تر پښوويني بهيږي ستړی او ستومانه دی زړه يې پر وسوځل سو ويل: وړی به هم وي، دوی يو مريئ درلودی چي په دين نصراني او نوم يې عَدّاس ؤ، هغه خپل نصراني مريئ يې را وغوښتی ويل: يا عدّاس! دغه انګور و محمّد ﷺ ته وروړه، عدّاس انګور واخيستل او رسول الله ﷺ ته يې ور وړل، عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري، رسول الله ﷺ اول د عدّاس شکريه آداء کړه او بيا چي يې د انګورو په خوړلو شروع کول نو يې و ويل: بسم الله، د خوړلو د شروع په وخت کي بسم الله ويل د عربو عادت نه ؤ، عدّاس په تعجب کي سو او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: دغه خبره چي ستا څخه مي واورېدل د دې ملک خلک دغه جمله نه وايي، رسول الله ﷺ پوه سو چي دا سړئ په زړه کي څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري نو يې پوښتنه ځني وکړه چې نوم دي څه دی؟ مريي و ويل: عدّاس.
ويل: د کوم ځای يې او دين دي څه شي دی؟
مريي ويل: زه نصراني او د نينوا د اهله څخه يم (*نينوا د عراق د موصل په ښار کې د يوه کلي نوم دی*)
رسول الله ﷺ و فرمايل: د هغه صالح سړي يونس بن متي د وطن يې؟
عدّاس نور هم په تعجب کې سو، ځکه عرب نينوا نه پيژني او دا سړئ نينوا خو پيژني بلکه تاريخ يې هم ور معلوم دی حتّی يونس علیه السلام هم پيژني.
نو يې رسول الله ﷺ ته و ويل: ته څوک يې چې يونس بن متي هم پيژنې؟
رسول الله ﷺ و ويل: هغه زما ورور دی هغه نبي ؤ او زه هم نبي يم، عدّاس پوه سو چې د يوه عادي او معمولي سړي سره خبري نه کوي، عدّاس ور ولاړ سو د رسول الله ﷺ سر، لاسونه او پښې ور مچوي.
دلته و يوه شي ته متوجه سی: دا الٰهي تسلّی ده چې الله جل جلاله يې خپل رسول ﷺ ته ورکوي، دا هغه پښې نه دي چې د طائف خلکو په ډبرو ويشتلې؟
او اوس هغه پښې يو بل انسان مچوي.
عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري يوه هغه بل ته و ويل: مورِ خواره ور ولېږل او ده مريئ را خراب کړی، عدّاس چې بيرته دوی ته ورغلی دوی ورته و ويل: وَيحک څه درته پېښه سوه چې لاس او پښې دي ور مچول؟ عدّاس و ويل: يا سيّدي! په مځکه کې تر دغه سړي بهتر څوک نسته، په داسي شي يې خبر کړم چې بېله نبي بل څوک نه دی په خبر، عتبه او شيبه و عدّاس ته و ويل: محمّد او د هغه خبري پرېږده والله ستا دين د محمّد تر دين ښه او بهتر دی، دوی غوښتل چې عدّاس هم له اسلامه ليري کړي.
خير رسول الله ﷺ په مات او غمجن زړه له دغه باغه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو کله چې قرن المنازل ته ورسېدی (قرن المنازل د يو ځای نوم دی) الله جل جلاله جبريل علیه السلام ورته را ولېږی چې هغه پر غرو مقرره ملائکه هم ور سره ملګرې وه او د رسول الله ﷺ څخه يې امر او اجازه غوښتل چې پر اهل مکه دوه غرونه سره را جفت کړي او د مکې مکرمې خلک يې په منځ کې چختاڼ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بخاري د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت کوي چې دې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا د اُحُد تر ورځې بله سخته ورځ دربانديې راغلې ده؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: ستا د قوم يعني: عربو څخه هغه آزارونه را رسېدلي دي چې را رسېدلي دي او هغه سخت آزار چې له دويه ما ته را رسېدلی دی هغه په هغه ورځ ؤ چې ما خپل دين او رسالت پر عبدياليل عرض کړی او هغه زما د خوښې جواب را نه کړی او زه غمجن رهي سوم په ځان نه پوهېدم چې چيري ځم، هغه وخت په ځان پوه سوم چې زه په قرن ثعالب کي وم (دغه قرن ثعالب ته اوس قرن منازل ويل کيږي) رسول الله ﷺ فرمايي: چې سر مي را پورته کړی يوه اوريځ وه چې سايه يې را باندې کړې وه، ما چې اوريځې ته وکتل په هغه کي جبريل عليه السلام ؤ او را بغ يې کړه ويل: يا محمّد! الله عزوجل ستا د قوم هغه جواب واورېدی چې تا ته يې درکړی او هغه څه يې وليدل چې ستاسره يې وکړه اوس الله جل جلاله هغه پر غرو مقرره ملائکه تا ته را لېږلې ده د دوی په باره کي چې څرنګه ستا خوښه وي هغسې امر پر وکړه، بيا نو هغه پر غرو مقرره ملائکي را بغ کړه اول يې سلام را ته و وايه او بيا يې را ته و ويل: يا محمّد! ﷺ زه دغه يم څرنګه چې ستا خوښه وي امر کوه که دي خوښه وي چې پر اهلِ مکه دوه غرونه جفت کړم جفت به يې کړم (د دوو غرو څخه مقصد يَو د أبي قُبيس غر ؤ او بل د هغه پر برابري غر دی چې قَعيقُعان ورته ويل کيږي او مکه مکرمه د دغو دوو غرو په منځ کي پرته ده) نو ملکي و ويل: که ستا خوښه وي د مکې ټول خلک به د دغو دوو غرو په منځ کي کښېکاږم (چختاڼ به يې کړم) رسول الله ﷺ و فرمايل: بلکه اميد لرم چې الله عزوجل د دوی له نسله داسې څوک را وباسي چې د يوه الله عزوجل عبادت کوي او هيڅ شريک نه ورته نيسي.

د رسول الله ﷺ په دغه جواب کي د ده ﷺ لوړ شخصيت ځلېږي چې پر خپل امت يې څومره رحمت او شفقت درلودی، محمّد رسول الله ﷺ رؤف او رحيم پر خپل امت څومره مهربانه ؤ، نه يې غوښتل چې امت يې په الٰهي عذاب سره هلاک سي.

د رسول الله ﷺ زړه په دغه الٰهي نصرت سره چې لوړ له آسمانه ورته راغلی مطمئن سو او بيا د مکې مکرمې پر طرف رهي سو تر څو چې وادي نخله ته ورسېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هلته يې څو ورځې تيرې کړې، په وادي نخله کې دوه ځايه دي چې د استوګنې وړ او لائق وه چې يوه ته (سَيل کبير) ويل کيږي او بل ته (الزيمه) ويل کيږي خو موږ ته دا معلومات نسته چې رسول الله ﷺ په کوم ځاى کې اوسېدى، په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ دنته اوسېدى الله عزوجل د پېرانانو يوه ډله ورته را ولېږل چې د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجيد واوري او دغه د پېرانانو واقعه الله جل جلاله په قرآن کريم کې دوه ځايه ذکر کړې ده، الله جل جلاله په سورة الاحقاف په کې فرمايي:

﴿ وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾. [الأحقاف: ٢٩]

يعني: يا محمّد! ﷺ هغه وخت په ياد کړه! کوم چې موږ تا ته د پېرانانو يوه ټولۍ در وګرځول، يعني: درته را مو وستل چې قرآن مجيد ته يې غوږ نيوى، کله چې دوى دغه د قرآن اورېدلو ته حاضر سوه دوى په خپل منځ کې سره وويل: چپ سى.

کله چې د قرآن مجيد تلاوت پاى ته ورسېدى دوى بيرته خپل قوم ته په داسې حال کې وګرځېدل او ولاړل چې خپل قوم يې له الٰهي عذابه بېراوه.

﴿ قَالُوا۟ يَٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ ﴾.[الأحقاف: ٣٠]

دوى و ويل: اې زموږ قومه! بيشکه موږ داسې يو کتاب واورېدى چې تر موسٰى عليه السلام وروسته نازل سوى دى او د پخوانيو کتابو تصديق کوونکى دى، دغه کتاب حق دين او سمې لارې ته لارښوونه کوي.

﴿يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾. [الأحقاف: ٣١]

اې زموږ قومه! د هغه چا خبره قبوله کړى چې د الله طرف ته مو بولي او پر هغه ايمان را وړى، چې الله به تاسې ته ستاسې ګنهونه دروبخښي او تاسې به له دردناکه عذابه څخه خلاص کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د سورة الجن پنځلس اولني آياتونه په دغه باره کې نازل سوي دي چې پېرانانو د رسول اللهﷺ څخه قرآن مجيد واورېدی، الله جل جلاله فرمايي:

﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ ٱسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَقَالُوٓا۟ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا ﴿١﴾﴾.

يعني: اې محمّده!ﷺ دوی ته و وايه: ما ته وحي راغلې: چې بيشکه زما د قرآن مجيد ويل د پېرانانو يوې ډلې واورېدل، کله چې دوی هغه خپل نور قوم ته ورغله ورته ويې ويل: بېشکه موږ په فصاحت او بلاغت کې يو عجيب قرآن واورېدی.

﴿يَهْدِىٓ إِلَى ٱلرُّشْدِ فَـَٔامَنَّا بِهِۦ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ أَحَدًا ﴿٢﴾﴾.

داسي قرآن چې حق او ايمان ته لار ښوونه کوي نو موږ پر هغه قرآن ايمان راوړی او پسله ننه به بل هيڅوک د خپل رب سره شريک نه کړو.

﴿وَأَنَّهُۥ تَعَٰلَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا ٱتَّخَذَ صَٰحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾﴾.

او بېشکه چې زموږ د رب شان ډېر لوی او لوړ دی، الله عزوجل نه ښځه لري نه اولاد، لکه څرنګه چې د انسانانو او پېرانانو کفار او مشرکان داسي وايي.

قصه داسي وه: کله چې رسول اللهﷺ له طائفه په هغه شکل سره را و وتی چې نه څوک مسلمان سو او نه چا د دهﷺ دعوت او خبري واورېدې، نو رسول اللهﷺ د شکه وتلی ډېر خواشيني، غمجن او نا اميده ؤ، چې ولې داسي پيښه ده؟ د اسلام او دعوت کار ولې مخ ته نه ځي؟ الله عزوجل دا إراده وکړه چې دغه غم او پرېشاني پر خپل حبيب محمّد مصطفیٰﷺ سپک کړي چې ته مه خواشيني کېږه که انسانان ايمان نه را وړي هغه دي پېرانان ايمان راوړي او د آياتو له تلاوته څخه دا معلومه او روښانه ده چې رسول اللهﷺ د دغو پېرانانو په راتګ او د قرآن مجيد په اورېدلو او د هغو په ايمان راوړلو نه ؤ خبر بلکه الله عزوجل د وحيو په واسطه په دغه حال خبر کړی او د پېرانانو د را تللو سبب چې ولي پېرانان دلته و رسول اللهﷺ ته راغله داسي ؤ:

د رسول اللهﷺ تر بعثت د مخه پېرانان و آسمان ته ورنژدې کېدل او د ملائکو خبرو ته يې غوږ نيوی او د ملائکو ځيني خبري به يې اورېدلې، ملائکو به په خپل منځ کې ځيني الٰهي امرونه سره بيانول مثلاً ويل به يې: الله جل جلاله امر کړی دی چې فلاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي ژوی وركول سي يا د فلاني رزق دي لږ يا زيات سي، پيراناڼو به دغه خبرې اورېدلې او بيا به يې دغه خبرې د جادوګرانو او کوډګرانو په واسطه په خلکو کې نشرولې، همدغه سبب ؤ چې همېشه به کوډګران او جادوګران پر خلکو او د هغو پر عقيدو مسلط وه، لکه څرنګه چې دغه موضوع په حديث شريف کې هم ذکر سوې ده، چې جن به يو د بل پر اوږو سپرېدل او د آسمان خبرو ته به يې غوږ نيوی.

خو د وحيو او قرآن مجيد په نزول سره دغه لار پر پېراناڼو بنده سوه، د آسمان له طرفه به پېرانان د غوږ نيولو په وخت کې په اور سره ويشتل کېدل، الله جل جلاله د سورة الجن په (۸،۹) نمبر آياتو کې فرمايي:

﴿ وَأَنَّا لَمَسْنَا ٱلسَّمَآءَ فَوَجَدْنَٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ ﴾. [الجن، ۸]

پېرانان وايي: بيشکه موږ د ملائکو د خبرو د اورېدلو دپاره آسمان ته نژدې سوو، ومو ليدل چې آسمان په سختو پيره دارانو (ملائکو) ډک سوی ؤ او په سوځوونکو ستورو ډک ؤ.

﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ ٱلْءَانَ يَجِدْ لَهُۥ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾﴾

او بېشکه د مخه تر لېږلو د دغه پيغمبر موږ د خبرو د اورېدلو دپاره د کښېنستلو په ځايو کې کښېنستلو او هر هغه څوک چې اوس اورېدل غواړي د خپل ځان دپاره به سوځوونکې لمبه په انتظار کې وويني، يعني: اوس چې موږ آسمان ته ور نژدې سوو، نو هلته مو وليدل چې ډيري سختي جنګي پيرې درېدلي دي چې هيڅ يو شيطان هم نه پرېږدي چې غيبي او آسماني خبري واوري او هر هغه شيطان چې د اورېدلو إراده ولري پر هغه اور اورېږي او تر دې دمخه دومره سختي او ساتنه نه وه.

کله چې دغه د غوږ نيولو لار پر پېراناڼو بنده سوه د پېراناڼو مشرانو نور پېرانان امر کړه چې ولاړسي په مځکه کي وګرځي وګوری چې څه پيښه ده؟ خامخا يو شئ پېښ دی چې زموږ د اورېدلو لار بنده سوه، نو د پېراناڼو يوه ډله دلته تېرېدل او وې ليدل چې رسول الله صلی الله علیه وسلم قرآن مجيد وايي، پېرانان پر را ټول سوه او غوږ يې ورته ونيوی او بيا خپل قوم ته ولاړل دغه حال او خپل اسلام يې ورته و وايه، لکه د دمخه تلاوت سوو آياتو په ترجمه کي چې درته و ويل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ ته د پېرانانو راتګ او د ده ﷺ څخه د قرآن مجید اورېدل یو وار نه دي پېښ سوي بلکه په وروسته کي هم څو واره پېښ سوي دي.

یو وخت رسول الله ﷺ تر مکې مکرمې دباندي د عبادت کولو دپاره و وتی او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه هم ور سره ملګری ؤ، رسول الله ﷺ و عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ته و ویل: ته دلته کښېنه او تر څو زه درته و نه وایم له دغه ځایه مه ښوره، رسول الله ﷺ لږ ګوښه ولاړی او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه یې له دغه ځایه څارنه او مراقبت کوي، رسول الله ﷺ هلته لیري پر لمانځه و درېدی او قرآن مجید په لوړ آواز وایي، په دغه وخت کي د پېرانانو یوه ډله ورته راغله، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه هلته ناست دی او ورته ګوري، دئ وایي: داسي خلک مي ولیدل چي تېره او اوږده سرونه یې وه، زه پر رسول الله ﷺ وبېرېدم او ور ولاړ سوم، خو رسول الله ﷺ اشاره را ته وکړه چي کښېنه، زه هم کښېنستم او دوی پر را تول دي، پېرانان نور هم پسي ډېرېدل، دومره ډېر سوه چي رسول الله ﷺ نه پکښې معلومېدی. الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ يَدۡعُوهُ كَادُواْ يَكُونُونَ عَلَيۡهِ لِبَدٗا ١٩﴾. [جن:۱۹]

یعني: کله چي د الله بنده محمّد ﷺ لمانځه ته ودرېدی چي دغه الله یې باله، نژدې وه چي دغه پېرانان له ډېره ازدحامه پرده ﷺ سر پر سر سره لوېدل.

﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَدۡعُواْ رَبِّي وَلَآ أُشۡرِكُ بِهِۦٓ أَحَدٗا ٢٠﴾.

اې محمّده ﷺ! دوی ته و وایه: په تحقیق زه د خپل رب عبادت کوم او د الله سره بل هیڅوک نه شریکوم. *پېرانانو ایمان را وړی او مسلمانان سوه.*

پېرانان ولي کفار وه؟ جن یا پېرانان ډېر بیعقلان دي عقل یې دومره نه دی لکه د انسان، ویل کیږي چي د پېرانانو هغه ډېر ذکي او هوښیار دومره عقل لري لکه د انسانانو کوچنئ هلک، عقلونه یې د ماشومانو دي ذکاوت او هوښیاري نه لري، صرف ابلیس علیه لعنه په دوی کي هوښیار او ذکي دی او هغه ملعون دوی د لاري واړول، هغه به ورته ویل: د الله جل جلاله سره د نورو آلهه وو عبادت هم کوی، مشرکان یې ځني جوړ کړل، خو کله چي په حق خبر سوه ایمان یې را وړی، الله عزوجل د دوی قول را ته بیانوي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ۝٤﴾.

او پېرانانو خپل قوم ته و ویل: بیشکه زموږ ناپوه (ابلیس) پر الله جل جلاله لویي او د حقه لیري خبري کوښې.

کله چې بیا پېرانانو ته و ویل سوه چې تاسې ولې د هغه خبري منلې؟ دوی وایي:

﴿وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۝٥﴾.

او بیشکه موږ دا ګمان کاوه چې هیڅکله به انسانان او پېرانان پر الله جل جلاله دروغ نه وایي، ځرنګه چې پېرانان کم عقله دي دا خیال یې نه کاوه چې پر الله عزوجل دي څوک دروغ و وایي او د ابلیس علیه لعنه خبره یې ومنل، کله چې دوی ته و ویل سوه چې د الله جل جلاله سره نور آلهه هم سته، دوی د هغه خپلي کم عقلۍ په سبب دغه خبره و منل او دغو پېرانانو د کفارو او کوډګرانو سره د هغو په ځینو کاروکي مرسته او کومک کاوه او کوډګرانو هم د دوی څخه مرسته غوښتل، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝٦﴾.

او بېشکه چې د انسانانو څخه ډېر سړي وه چې مرسته او پناه به یې د پېرانانو په سړو سره غوښتل، نو دغو انسانانو د دغو پېرانانو سرکښي نوره هم ور زیاته کړل.

د جن او د هغو د کارو په متعلق ډېر آیاتونه سته، مقصد دا چه په دغه وخت کې د قرآن مجید د اورېدلو په سبب ډېرو پېرانانو ایمان راوړی او مسلمانان سوه، پېرانان وایي:

﴿وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا ٱلْهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦ﴾.

او بېشکه کله چې موږ د قرآن مجید هدایت او لار ښووني واورېدې موږ پر هغه ایمان را وړی او بیا وایي:

﴿وَأَنَّا مِنَّا ٱلْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا ٱلْقَٰسِطُونَ﴾

او بېشکه زموږ څخه ځیني مسلمانان دي او زموږ څخه ځیني د حقي لاري څخه په کفر سره اوښتي دي، کله چې دغو پېرانانو ایمان را وړی نو یې په خپل قوم کې په دعوت کولو شروع وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو که څه هم په انسانانو کي اسلام لږ ؤ مګر په جن کي نشرېږي او پېرانان و اسلام ته داخلېږي، دا هم د الله جل جلاله إراده وه چي پر خپل محبوب رسول الله ﷺ دغه غم او پرېشاني کمه او لږ کړي، ځکه رسول الله ﷺ د طائف تر سفر وروسته د انسانانو د اسلام را وړلو څخه تقريباً نا اميده سوی ؤ مګر په جن کي اسلام نشر سو چي دا و رسول الله ﷺ ته اشاره وه چي ته مه غمجن کېږه، که انسانان نه وي دغه دي پېرانان ايمان را وړي، او حقيقتاً هم اسلام په جن کي نشرېدی، دا د الله جل جلاله پر خپل رسول ﷺ رحمت ؤ چي هغه غم پر سپک کړي، رسول الله ﷺ چي به د يو چا د مسلمانېدلو دپاره هر څه کوښښ وکړی هغو به رَداوه، لکه د مکې مکرمې قريش او بيا تر هغو وروسته اهلِ طائف، طبعاً په دغسي حال کي پسله څه وخته انسان ته نا اميدي پيدا کيږي، لس کاله د دعوت کيږي مګر په مکه مکرمه کي تر اويا نفره زيات مسلمانان نسته، رسول الله ﷺ غمجن ؤ او د دې څخه يې بېره وه چي د دعوت په کار کي زما له طرفه کومه کوتاهي نه وي سوې، نو ځکه الله جل جلاله دغه غم پر خپل حبيب سپک کړی او په حقه سره دغه واقعه او حادثه د رسول الله ﷺ دپاره نصرت ؤ چي له غيبه ورته راغلی.

اوس نو په دغه نصرت او دغه زيري سره د رسول الله ﷺ څخه هغه د غم او نا اميدۍ توري اوريځي کومي چي د طائف له سفره څخه د ده ﷺ سره ملګري وې ايسته سوې او بيرته يې د مکې مکرمې د تګ عزم او قصد وکړی چي هلته به په نوي شوق او کوښښ پر خلکو اسلام عرضوم او الٰهي رسالت به خلکو ته رسوم.

په دغه وخت کي زيد بن حارثه رضي الله عنه ورته و ويل: يا رسولَ الله! څنګه بيرته قريشو ته ورځې او هغو ته د مکې کرمې څخه وايستلې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا زيد! الله جل جلاله د دغه مشکلاتو او تکاليفو څخه د خلاصېدلو لار پيدا کوي او الله عزوجل د خپل دين ناصر او د خپل نبي کامیابه کوونکی دی.

اوس رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نژدې سو خو دا تشويش ور سره دی که چيري مکې مکرمې ته ولاړ سي هلته که هر څوک و غواړي چي ده ﷺ ته آزار ورکړي ورکولای يې سي او د ده ﷺ د دفاع دپاره څوک نسته، د څه وخت دپاره په غار حراء کي کښېنستی او بيا يې د خُزاعه د قبيلې يو نفر و أخنَس بن شُريق ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږی چي د هغه شخصه د رسول الله ﷺ دپاره جِوار و غواړي، د جوار تفصيل خو مو مخ کي درته کړی دی (جِوار) يعني: پناه او ساتنه او دا جوار به هغه چا غوښتی چي قوم به يې نه درلودی ضعيفه او بېکسه به ؤ، نو به يې د يوه قوي نفره شخصه جوار غوښتی او بيا به يې د هغه په ساتنه کي ژوند کاوه، که دغه جوار نه وای قانون د ځنګله ؤ، هر زورور به کمزوری خوړی، رسول الله ﷺ قوم لري خو هغه خپل قوم تکليف او آزار ورکوي او هغه د ده ﷺ شخصه چي يې دفاع کول د ده اکا ابوطالب هم وفات سوی دی، نو ځکه اوس د بل چا شخصه جِوار غواړي، ځکه که د يوه قوي سړي جوار نه وي هر رذيل، اوباش او لچک و ده ﷺ ته اهانت او سپکتيا ور رسولای سي، نو يې د اخنس بن شُريق شخصه جوار وغوښتی، مګر اخنس و ويل: زه د قريشو په مقابل کي چا ته جوار نه سم ور کولای چي دا په حقيقت کي د رسول الله ﷺ د غوښتني ردول او نه منل وه.

رسول الله ﷺ بيا فکر وهي چي د قريشو د سردارانو شخصه به څوک ده ته جوار ورکړي؟ نو يې سُهيل بن عَمرو ته نفر ولېږی (سهيل هغه څوک دی چي په وروسته کي يې د حديبيې صلحه و ليکل) او د مکې مکرمې د سردارانو شخصه دی، رسول الله ﷺ د دغه سهيل شخصه جِوار وغوښتې، سهيل و ويل: زه د بني عامر شخصه يم او بني عامر پر بني کعب جوار نه ورکوي، د سهيل له طرفه هم د رَد او منفي جواب راغلی.

رسول الله ﷺ فکر کوي چي څوک به ما ته جِوار راکړي بيا يې مُطعم بن عدي ته نفر ولېږی، که څه هم دغه مطعم د اسلام ډېر شديد دښمن ؤ مګر بيا هم د شرف او عزتْ موضوع ده ته ډېر اهميت درلودی،کله چي ده ته و ويل سوه چي رسول الله ﷺ ستا شخصه جوار غواړي، دئ هم موافق سو ويل: قبوله مي ده، رسول الله ﷺ ته يې حال ولېږی چي هو ته زما په جوار کي يې ساتم دي او بيا يې خپل قوم او زامن را وغوښتل ويل: اسلحه مو در واخلی او د کعبې شريفي پر کنجانو ودرېږی ما محمّد ﷺ ته جوار ورکړی دی، بيا يې رسول الله ﷺ ته نفر ولېږی چي مکې مکرمې ته داخل سه، رسول الله ﷺ هم د زيد بن حارثه رضي الله عنه سره مکې مکرمې ته داخل سو ترڅو چي مسجد الحرام ته ورسېدی، مطعم بن عدي پر خپل بوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپورۀ او په لوړ آوازيې رغ کړه: يا معشرَ القريش! ما محمّد ته جوار ورکړی دی، نه غواړم چي څوک تېرئ او تجاوز پر وکړي.

رسول اللهﷺ حجرِاسود ته ورغلی هغه يې مسحه کړی طواف يې وکړی او دوه رکعاته لمونځ يې آداء کړی بيا خپل کورته رهي سو، مطعم بن عدي او د ده زامن په اسلحه مسلح په پسې دي ترڅو چي رسول اللهﷺ کور ته ننوتی، په دغه وخت کي ابوجهل د مطعم بن عدي څخه پوښتنه وکړه ويل: ته د محمّدﷺ تابع يې که مجير؟ غواړي چي ځان ته معلومات وکړي چي تابع يې يعني: مسلمان سوی يې او که دي جوار ورکړی دی؟ مطعم بن عدي و ويل: جوار مي ورکړی دی، ابوجهل ملعون و ويل: که دي ويلي وای چي تابع يې يم په والله دغه اوس په جنګ در سره درېدلو، مګر دا چه جِوار دي ورکړی دی دا ستا کار دی.

تر دې وروسته رسول اللهﷺ په مکه مکرمه کي د مطعم بن عدي په جِوار کي ژوند کاوه او د رسول اللهﷺ د مطعم دغه نيکي همېشه په ياد وه، د بدر په ورځ دکفارو د بنديانو په باره کي رسول اللهﷺ و فرمايل: که مطعم بن عدي ژوندئ وای او د دغو بنديانو د ايله کولو غوښتنه يې راڅخه کړې وای ما به ده ته ورپرې ايښي وای.

مګر د اسلام او دعوت کار ډېر ضعيفه دی په مکه مکرمه کي هيڅوک دعوت نه قبلوي، رسول اللهﷺ فکر کوي چي تر مکې مکرمې دباندي يو څوک پيدا کړي چي د اسلام د قوت دپاره د ده مرسته او ملګرتيا وکړي او دغه مرسته کوونکی که هر قوم، هره قبيله او هر چيري وي مهمه نه ده، رسول اللهﷺ حاضر دی چي مکه مکرمه پرېږدي او هغو ته ورسي.

پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول

د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې په مياشت کي چي د (٦١٩) ميلادي کال د جون آخري او د جولای اولي ورځي وې، رسول اللهﷺ له طائفه مکې مکرمې ته راغلی غواړي چي بيا په نوي شوق او ټينګ عزم قبائل او أفراد و اسلام ته دعوت کړي، په دغه وخت کي د حج موسم هم ډېر نژدې ؤ چي خلک له هره ځايه د حج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته په ډلو ډلو راتله، رسول الله ﷺ دغه موقع او فُرصت د ځان دپاره غنیمت وباله او هري قبیلې ته جلا جلا ورتلی او اسلام یې د هغې قبیلې پر افرادو عرضاوه او خلک یې اسلام او وحدانیت ته رابلل، دا اول کال نه دی چې رسول الله ﷺ پر قبائلو اسلام عرضوي بلکه دغه د حج په موسم کې و اسلام ته د قبائلو دعوت د بعثت او نبوت د څلورم کال څخه شروع ؤ.

هغه قبائل چې
رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی

زُهري رحمه الله وایي: هغه قبیلې چې رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی او موږ ته یې نومونه راياد سوي دي داسي دي: بنو عامر بن صعصعه، محارب بن خصفه، فزاره، غسان، مُرّه، حنیفه، سُلَیم، عَبس، بنو نصر، بنو البکاء، کِنده، کلب، حارث بن کعب، عَذَره، حضارمه، خو په دوی ټولو کي یوې قبیلې هم اسلام نه دی قبول کړی.

او دغه قبیلې چي زُهري رحمه الله یې نومونه یاد کړي دي پر دوی د اسلام عرضول نه په یوه کال کي وه او نه د حج په یوه موسم کي وه بلکه دغه د اسلام عرضول د بعثت د څلورم کال څخه بیا د هغه حج تر آخري موسمه پوري وه چي تر هجرت د مخه ؤ او دا هم نه سو تعینولای چي په کوم موسم کي یې پر کومو قبیلو اسلام عرض کړی دی، کله چي به د حج موسم شروع سو او د شا و خوا څخه به د عربو قبیلې د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ورتلې رسول الله ﷺ به پر دغو قبیلو ګرځېدی د یوې قبیلې څخه به بلې ته ورتلی او اسلام ته به یې دعوتول، یو صحابي چي د انصارو څخه دی هغه روایت کوي، که څه هم په هغه وخت کي پر هغه خپل کفر او شرک ؤ هغه وایي: د حج په موسم کي مي رسول الله ﷺ ولیدی چي د یوې قبیلې څخه به بلي قبیلې ته ورتلی او اسلام به یې پر عرضاوه خو تر شا یو نفر په پسې ؤ (د هغه نفر علامې بیانوي او وایي) هغه نفر سپین پوستی سړئ ؤ، دوې کوڅۍ یې درلودې، په سترګو چپک ؤ، کله چي به رسول الله ﷺ د دعوت د خبرو څخه فارغه سو نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سړئ ولاړ سو او و به یې ویل: پام کوئ چې د ده خبرې و نه منئ دئ درواغجن او له دینه اوښتی دئ موږ د ده قوم یو او تر هر چا د ده په حال خبر یو، نور به یې هم له دغه قسمه خبرې وکړې، رسول الله ﷺ به هیڅ نه ورته ویل، نه به یې منعه کاوه نه به یې شړی، نه به یې نور بحث ورسره کاوه چې ته ولې را پسې یې؟

د قصې راوي وایي: ما پوښتنه وکړه چې دغه نفرخوک دئ چې په رسول الله ﷺ پسې دئ؟ ویل: دا یې اکا ابولهب دئ، هغه چې د اسلامه څخه یې د خلکو په منعه کولو کې تخصص درلودئ، د موسم په وخت کې یې ځان نه په تجارت او نه د دنیا په نورو کارو مشغوله کاوه بلکه خپل ځان او خپل وخت یې د دغه دپاره وقف کړي وه چې خلک له اسلامه منعه کړي او پر دې سربېره به رسول الله ﷺ نه څه ورته ویل او نه یې منعه کاوه.

اوس به په مختصر ډول سره د رسول الله ﷺ له طرفه پر ځینو قبیلو د اسلام عرضول او د قبیلو له طرفه د هغو رَد یا جواب درته بیان سي:

۱- رسول الله ﷺ د بني کلب د قبیلې و یوه ښاخ ته ورغلی چې بنو عبدِالله ورته ویل کېده او ورته وې فرمایل: یا بني عبدِ الله! الله جل جلاله ستاسې د نیکه نوم ښه نوم ایښی دئ اسلام او د الله وحدانیت قبول کړئ، خو هغو بد بختانو دغه دعوت او بلنه نه کړه قبول.

۲- رسول الله ﷺ د بنو حنیفه د قبیلې و خېمو ته ورغلی او اسلام یې پر عرض کړی، خو د عربو په ټولو قبیلو کې د یوې جواب دومره بد او ناوړه جواب نه ؤلکه د دوی.

۳- رسول الله ﷺ د بني عامر بن صعصعه قبیلې ته چې یوه ډله یې د حج دپاره راغلې وه ورغلی، پوښتنه یې وکړه چې د دې قبیلې مشر او سردار څوک دئ؟ خلکو وویل: ضَیحه ذوفراس بن صعصع یې مشر دئ، رسول الله ﷺ و ویل: زه غواړم چې ورسره و وینم.

رسول الله ﷺ د هغه سره کښېنستی اسلام او د هغه احکام یې ورته بیان کړه، کلام الله یې ورته تلاوت کړی، سړي چې د کلام الله معجز بیان واورېدی ډېر تر تاثیر لاندې سو نو ویل: ته لږ انتظار وکړه، ضیحه ولاړ سو خپل قوم یې سره راټول کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ویل: یا قوم! ما ته یو سړی راغلی او داسي کلام یې راته و وایه چي ما په ټول عمر نه دی اورېدلی (دا د کلام الله اعجاز دی، الهي کلام معجز او بې مثله دی) ضَیحه و ویل: قسم په الله دغه سړی به د دغه کلام په واسطه پر ټولو عربو غالبه او حاکم سي، قوم ویل: نو څه إراده لرې؟ ضیحه ویل: زما په فکر باید متابعت یې وکړو، قوم ویل: ته زموږ مشر او سرداریې څنګه چي ستا خوښه وي هغسي وکړه.

ضیحه و رسول الله ﷺ ته و ویل: ایمان دربانديي را وړو، عزت دي کوو، زموږ توري ستا تر امر لاندي دي خو په یوه شرط، رسول الله ﷺ و ویل: شرط دي څه شي دی؟ ضیحه و ویل: شرط دا دی چي تر تا وروسته به امر زما وي، یعني: تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: امر د الله دی هر چا ته چي د الله جل جلاله خوښه وي و هغو بندګانو ته یې ورکوي او عاقبت د پرهیزګارانو دی، ضیحه و ویل: یا محمّد! ﷺ موږ د عربو و تورو ته غاړي ایږدو، جنګ یې قبلوو او بیا به آمریت د بل چا وي؟ خلافت زما کړه متابعت او دفاع به دي وکړو، بیا هم رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الأمْرَ للّه يَضَعَهُ حَيثُ يَشَاءُ مِن عِبَادِه وَالعَاقِبَةُ للْمُتَّقِين » .

ژباړه: امر د الله جل جلاله دی هر چا ته چي د ده عزّوجلّ خوښه وي هغه ته یې ورکوي او آخرت هم د متقیانو دی.

څرنګه چي د ضیحه طمعه د دنیا او آمریت وه او په دې پوهېدی چي اسلام غالبه کېږي، اسلام به پر عربو حاکم وي نو یې د آمریت طمعه او امید په سرکي پیدا سوه، نو څکه رسول الله ﷺ ته یې و ویل: اسلام قبلوم په دې شرط چي تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ د خلافت وعده نه ور سره وکړه او ده هم اسلام نه کړی قبول، څکه اصلاً دئ په ایمان او اسلام را وړلو کي صادق نه ؤ بلکه طمعه یې د آمریت او دنیا وه.

کله چي دغه د بني صعصع دله خپلي قبیلې ته ولاړل هلته د دوی په قبیله کي یو ډېر سپین ږیری سړئ ؤ چي د خپل ضعف په سبب حج ته نه سوای تلای مګر هوښیار او پوه سړئ ؤ او هر وخت چي به د ده د قبیلې خلک د حج له سفره راغله ده به د حالاتو پوښتنه څني کول، په دې وار کي یې هم پوښتنه څني وکړه چي په حج کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو څه حال ؤ؟ قوم یې د خپل سفر حال ورته و وایه، خو دغه د رسول الله ﷺ د دعوت قصه یې نه کړه ورته بیان.

سپین ږیري و ویل: ښه دغه نوره نوې خبره نه وه پېښه سوې؟ دوی ویل: هو داسي د قریشو یو ځوان چي د بني عبدالمطلب څخه ؤ موږ ته راغلی او دا یې ویل: چي زه نبي یم، موږ یې و دې ته بللو چي د ده سره و دریږو، د خلکو له آزارو څخه یې و ساتو او زموږ سره یې زموږ وطن ته راولو، موږ د ده غوښتنه نه کړه قبوله، سپین ږیري دواړه لاسونه پر سر کښېښوول او ویل: تاسي لره دي افسوس وي آیا د دغه شي عوض پیدا کولای سی؟ څنګه مو پرېښاوه؟ دا تر لمر روښانه ده چي دغه سړئ نبي دی آیا تاسي نه یاست خبر چي دا وخت د آخري نبي د راتللو دی؟ او دغه آخري نبي به هم د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه وي او د اسماعیل علیه السلام اولادې تر اوسه د نبوت دعوه نه ده کړې، دا د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه اول نفر دی چي د نبوت اظهار او اعلان کوي په والله خامخا دئ نبي دی، عقلونه مو چیري وه؟ څنګه مو پرېښاوه، خو د سپین ږیري خبره چا نه کړه قبوله او د دوی له لاسه هغه ابدي عزت ووتی، ځکه که دوی ایمان راوړی وای دوی به انصار وای مګر بد قسمته وه دغه شرف یې نه ؤ په نصیب سوی.

هغه کسان چي د اهلِ مکې څخه نه وه او مسلمانان سوي دي

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ویل: چي رسول الله ﷺ پر قبیلو او پر ډلو اسلام عرضاوه، دغه رنګه یې افراد او اشخاص هم اسلام ته دعوتول او د ځینو اشخاصو څخه یې ښه او معقول رَد یا مثبت جواب حاصل کړی دی چي ایمان یې راوړی او اسلام یې قبول کړی دی.

اوس به د هغو نفرو د جملې څخه چي په انفرادي ډول سره یې ایمان را وړی دی د څو نفرو قصې او د اسلام را وړلو حالات درته بیان سي.

۱- سُوَید بن صامت چي شاعر، پوه او هوښیار سړئ ؤ د عربو د مشرانو، د یثرِب اوسېدونکی او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده قوم ده ته د کامل په نامه سره ویل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دئ عاقل، په بدن قوي، شاعر، د شرف او نسب خاوند ؤ، دغه سوید مکې مکرمې ته د حج یا عمرې دپاره راغلی ؤ، رسول الله ﷺ ور سره کښېنستی او ویل: یا سُوَید! زما سره څو ښې او ښایسته خبري سته وایې وره، سوید و ویل: نه غواړم چي وایې ورم ځکه زما سره تر هغو خبرو چي ستا سره دي ښې خبري سته، قانون خو دا ؤ چي رسول الله ﷺ ورته ویلي وای: چي یو واریې واوره بیا حکم وکړه، مګر یا! رسول الله ﷺ د ښو اخلاقو خاوند ؤ ویل: ښه هغه ستا خبري را باندي واوروه، څرنګه چي ستا سره زما ترخبرو ښې خبري سته را باندي وایې وره، سوید هم شروع سو د لقمانِ حکیم حکمتونه او نصیحتونه ورته وایي.

اوس نو لقمانِ حکیم څوک وایي: نبي دی څوک وایي: نه دی، خو په دې کي شک نسته چي لقمان حکیم د مسلمانانو د ادیبانو، حکیمانو او علماوو څخه دی او الله جل جلاله په قرآن مجید کي ذکر کړی دی حتّٰی یو پوره سورة یې د لقمان په نامه سره مسمّٰی کړی او بللی دی، کوم نصیحتونه چي لقمان حکیم خپل زوی ته کړي دي، الله جل جلاله هغه د ده نصیحتونه داسي طریقه ګرځولې ده چي خلک باید د هغو متابعت وکړي.

دغه سُوید بن صامت د لقمان حکیم یو کتاب پیدا کړی ؤ، چي په هغه کي د لقمان له طرفه خپل زوی ته نصیحتونه وه او هغه کتاب یې په یاد کړی ؤ.

د لقمان حکیم نصیحتونه و خپل زوی ته پر دوه قسمه دي چي یو قسم یې یوازي په توحید او د الله جل جلاله په وحدانیت کي دي چي مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چي الله عزوجل فرمایي:

﴿ وَإِذْ قَالَ لُقْمَـٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَـٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾. [لقمان: ۱۳]

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه وخت یاد کړه چي لقمان خپل زوی ته په داسي حال کي و ویل چي نصیحت یې ورته کاوه: اې زما زویه! الله لره هیڅوک مه شریکوه، بېشکه چي شرک ډیر لوی ظلم دی. او داسي نور هم د توحید په باره کي ډیر نصیحتونه لري چي موږ یې دغه یو نصیحت د مثال پر قسم ذکر کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل قسم نصیحتونه یې په ادب او اخلاقو کې دي چې مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چې الله جل جلاله فرمایي چې لقمان خپل زوی ته وویل:

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾﴾. [لقمان: ۱۸]

دا هم د لقمان حکیم نصیحت دی چې خپل زوی ته وایي:

او خلکو ته په کبر او غرور سره مه ګوره او په مځکه کې په ناز او نخرو سره تګ مه کوه، بېشکه چې الله جل جلاله هر کبرجن او فخر کوونکی نه خوښوي.

داسې نور هم ډېر مثالونه سته، مقصد دا چې د لقمان نصیحتونه هم په توحید کې وه او هم په اخلاقو کې، مګر خلکو هغه نصیحتونه په یادول او استعمالول کوم چې په ادب او اخلاقو کې وه، د توحید او عقیدې نصیحتونه یې پرې اینبي وه.

د سُوید سره هم د لقمان حکیم هغه نصیحتونه موجود وه چې یوازې د اخلاقو او ادب په باره کې وه، اوس نو بیا دغه نصیحتونه بشري او انساني خبرې وې د انسانانو په لهجه او اصطلاح سره وې د الهي کلام اعجاز نه وُ پکښې موجود، مګر الله جل جلاله که په قرآن مجید کې د یوه انسان خبرې را نقلوي او بیانوي بیا یې هم لفظ او لهجه د الهي کلام وي اعجاز پکښې موجود وي، مثلاً الله عزوجل په قرآن مجید کې هغه خبرې را ته بیانوي چې مېږي کړې دي، خو لفظ او لهجه یې هغه د مېږي د خبرو نه ده بلکه الهي لهجه ده، معجز کلام او اعجاز پکښې موجود دی.

د سوید سره هم د لقمان حکیم کلام او نصیحتونه موجود وه مګر د بشر په لهجه او اصطلاح سره وه، هغه اعجاز چې په کلام الله کې موجود دی د هغه څخه خالي وه.

کله چې سُوید د خپلو خبرو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ ورته وویل: دا ښې خبرې وې مګر زما سره تر دغه ښې او بهتره خبرې سته، عیناً هغه خبره یې ورته وکړه چې په اول کې سوید و ده ﷺ ته کړې وه، سُوید په تعجب کې سو د اول وار دپاره یو څوک ورته وایي چې زما سره تر دغه ښې او بهترې خبرې سته، په پخوا کې عادت داسې وُ چې چا به د لقمان خبرې واورېدې دا یې نه سوای ویلای چې زما سره تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښې خبري سته، بیا نو رسول الله ﷺ کلام الله ورته و وایه، د قرآن مجید آیاتونه یې ورته تلاوت کړه، کله چې رسول الله ﷺ د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو سُوید و ویل: هو دا ښې خبري وې او دا جمله یې نه کړه پر زیاته چې زما سره تر دغه ښې خبري سته، مګر پر دغه سر بېره یې هم په دغه وخت کې ایمان را نه وړی، خو بیا په وروسته کې چې اسلام مدینې منورې ته داخل سو سوید هم مسلمان سو او د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه وفات سو، څوک وایي چې د بُعاث په جنګ کې د خزرج د قبیلې له طرفه ووژل سو او قوم به یې ویل: سُوید مسلمان ووژل سو.

۲- إیاس بن معاذ چې نوی ځوان او د یثرِب د اوسېدونکو او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده د ایمان را وړلو قصه داسي وه: په یثرِب یا مدینه منوره کې پر یهودو سربېره د عربو دوې قبیلې هم اوسېدلې چې یوه د أوس قبیله وه او بله د خزرج قبیله وه او د دې دوو قبیلو په منځ کې به همېشه جنګونه کېدل، د أوس قبیله نسبت د خزرج قبیلې ته د نفرو په شمېر څه کمه او لږ وه، په دغه وخت کې چې د بعثت یا نبوت د یوولسم کال شروع وه هلته په یثرِب کې د دغو دوو قبیلو په منځ کې د دښمنۍ اورونه بل وه چې دا د هغه مشهوره جنګ، یعني: د جنګِ (بُعاث) د شروع مقدمه وه.

په دغه وخت کې د أوس قبیلې چې د شمیر په حساب د خزرج تر قبیلې لږ وه یوه ډله د مکې مکرمې قریشو ته ولېږل چې د خزرج په مقابل کې زموږ سره اتحاد او اتفاق وکړی، زموږ معاهدین او کومکیان سی.

کله چې رسول الله ﷺ په دغه ډله خبر سو چې مکې مکرمې ته راغلې ده نو ورغلی او ورته وې ویل: آیا تر دغه شي چې تاسي د هغه دپاره راغلي یاست ښه او بهتر شئ نه درو ښیم؟ هغو ویل: هغه څه شي دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زه رسول الله یم، الله جل جلاله زه و خپلو بندګانو ته را لېږلی یم چې یوازي د الله عزوجل عبادت ته یې را و بولم او د هغه الله سره بل هیڅ شئ شریک و نه بولي، الله جل جلاله پر ما کتاب نازل کړی دی، بیا یې د اسلام احکام ورته بیان کړه او قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، إیاس بن معاذ و ویل: یا قوم! دغه شئ والله تر هغه بهتر دی کوم چې د هغه دپاره موږ راغلي یو، د دغه ډلې څخه یو نفر چې ابو الحَیسَر ورته ویل کېده او نوم یې أنس بن رافع ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو څخه مټې ډک کړی او إیاس یې پر مخ په و ویشتی او ویل: دا ستا خبري پرېږده موږ د بل شي دپاره راغلي یو، إیاس چپ سو او رسول الله ﷺ له دویه څخه ولاړ سو، دا ډله بېله دې څخه چي د قریشو اتحاد او ملګرتیا لاس ته راوړي بیرته په خالي لاس مدینې منورې ته ولاړل، د دوی تر تګ لږ موده وروسته إیاس وفات سو او د مرګ په وخت کي یې حَمد، تکبیرونه او تسبیحات ویل، بیا نو خلکو په دې کي شک نه درلودی چي إیاس مسلمان مړ سو.

۳- ابو ذر الغِفاري، ابو ذر رضي الله عنه اول نفر دی چي د مکې مکرمې د دباندي څخه مسلمانیږي، حتّٰی داسي هم ویل کیږي چي پنځم نفر ؤ چي مسلمان سو خو په دې کي شک نسته چي ابو ذر رضي الله عنه د هغه اولو مسلمانانو څخه دی چي د اسلام په شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي، ابو ذر غِفاري د غِفار د قبیلې څخه ؤ او دغه قبیله مدینې منورې ته نژدې پرته وه، دغه قبیله په غلا او لار نیُولو مشهوره وه، دې قبیلې حرامي میاشتي حلالولې یعني: په حرامو میاشتو کي یې هم جنګ او تجاوزونه کول، خو په خپله ابو ذر رضي الله عنه د هغو خلکو څخه ؤ چي د شرک د اعمالو څخه بېزاره او موحّد ؤ، پردې سربېره په حق دین پسي ګرځېدی، د مخه تر اسلام راوړلو یې الله جل جلاله ته لمونځ کاوه، خو د ابو ذر رضي الله عنه د اسلام را وړلو د قصې روایتونه یو د بل سره لږ څه فرق لري خو زه دلته هغه روایت را نقلوم چي امام احمد رحمه الله یې په خپل مسند کي د ابوذر رضي الله عنه څخه په سند سره را نقلوي.

امام احمد پسله ذکرِ کولو د راویانو وایي: چي ابو ذر رضي الله عنه و ویل: زه، زما ورور اَنیس او زموږ مور د خپلي قبیلې څخه چي د غِفار قبیله وه را و وتلو او زموږ د قبیلې دا عادت ؤ چي حرامي میاشتي یې حلالولې، تر څو چي زموږ یوه ماما ته ورغلو چي هغه د مال او عزت خاوند ؤ، زموږ ماما زموږ عزت وکړی او ښه معامله یې را سره وکړه خو د هغه د قوم زموږ سره حسد پیدا سو چي دا بیا څوک دي چي دلته راغله او ما ته یې و ویل: کله چي ته له خپله اهله او کورنیه را وتلې، اُنیس به دي خپلي کورنۍ ته پرې ایښې وای، په دغه وخت کي زموږ ماما راغلی موږ هغه د ده د قوم حال ورته و وایه، داسي معلومېدل چي د ده هم دغه فکر ؤ، نو موږ ورته و ویل: هغه نېکۍ چي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه را سره کړي وې هغه دي عبث او ضائع کړې او بیا به هیڅکله ستا مخ و نه وینو، مور هغه خپلو اوښانو ته ورولاړ سوو او خپل سامان یا شیان مو پر بار کړل، ماما مو سر په پټو کي پټ کړی او ژړل یې، مور رهي سوو څو مکې مکرمې ته نژدې سوو.

ابو ذر رضی الله عنه دغه سړي ته چي قصه ورته کوي ورته وایي:

اې وراره! د مخه تر دې چي زه د رسول الله ﷺ سره و وینم ما درې کاله لمونځ کاوه، هغه ورته و ویل: چا ته دي کاوه؟ ویل الله ته، سړي و ویل: د لمانځه په وخت کي دي مخ کومي خوا ته کاوه؟ ابو ذر رضی الله عنه و ویل: هري خوا ته چي به مي الله جل جلاله مخ برابر کړی او د ماخستن لمونځ مي د شپې ترآخره کاوه.

ابو ذر رضی الله عنه وایي: کله چي مور مکې مکرمې ته نژدې سوو زما ورور اُنیس و ویل: زه په مکه مکرمه کي کار لرم ته تر هغو زما انتظار کوه چي زه بیرته راځم او دئ ولاړی، خو ډیر وځنډېدی، کله چي را غلی ما ویل: ولي وځنډېدې؟ ده ویل: یو سړئ مي ولیدی داسي دعوه یې کول چي الله جل جلاله دغه ستا په دین را لېږلی دی، وایي: ما ورته و ویل: چي خلکو د ده په باره کي څه ویل؟ ورور مي و ویل: خلکو ویل: چي شاعر، ساحر او کاهن دی، ابو ذر رضی الله عنه وایي زما ورور اُنیس شاعر ؤ او نور یې هم را ته و ویل: ما د کاهنانو خبري اورېدلي دي، د هغو پر قسم خبري یې نه کولې او د ده قول مي د شعر په ترازو کي واچاوه په والله هیڅوک به دا و نه وایي چي دا شعر دی په والله دئ صادق دی او خلک درواغ وایي، ابو ذر وایي: ما خپل ورور ته و ویل: آیا ته تر هغو زما انتظار کوې چي زه ورسم او په خپله یې و وینم؟ ورور مي ویل: هو! مګر د اهلِ مکې سره ډیر احتیاط کوه چي دوی د ده سره دښمني کوي او څوک نه ورپرېږدي چي خبري یې واوري، ابو ذر رضی الله عنه وایي: زه رهي سوم تر څو مکې مکرمې ته ورسېدم، هلته مي کتل یو ضعیفه سړئ (یعني: خوار او اسکېرلی سړئ) مي پیدا کړی او د هغه څخه مي پوښتنه وکړه، ما ویل: هغه څوک چي تاسي وایاست له دینه اوښتی دی چیري دی؟ سړي ما ته اشاره کړه او ناري یې کړل: دغه دی له دینه اوښتی، د مکې ټول خلک را باندي را ټول سوه په ډبرو په هډوکو هر څه چي په لاس ورځي په هغه مي وهي ترڅو چي بېهوښه ولوېدم، نه پوهېږم چي څه وخت را پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم خو داسي وم لکه سور مُنار، یعني: تړوله په وینو لړلی وم، د زَمزَم څاه ته ورغلم او به مي وڅښلې او هغه ویني مي له ځانه څخه پرېولې او بیا د کعبې شریفي تر پوښو لاندي سوم. ابو ذر رضي الله عنه قصه اورېدونکي ته وایي:

اې وراره! تقریباً یوه میاشت مي په مکه مکرمه کي تېره کړه او د خوړلو دپاره مي هیڅ شئ نه درلودی فقط د زَمزَم اوبه چښم، تر داسي اندازې چاغ سوم چي نس مي ګونجي وکړې (یعني: خېټه مي پیدا کړه) او په خپله سینه کي مي هیڅ لوږه نه حسول، ترڅو چي د سپوږمۍ په رڼا یوه روښانه شپه پر اهل مکه راغله او په دغه شپه الله جل جلاله پر اهل مکه خوب غالبه کړی، پر کعبه شریفه هیڅا طواف نه کاوه بېله دوو ښځو، دغه دوې ښځي چي پر ما راغلې په دغه وخت کي یې په خپلو دعاوو کي إساف او نائله یادول او بلل، ما ورته وویل: دغه دوه څه صفت لري دا خو هغه دوه زنا کاره دي.

(د إساف او نائلې قصه د مخه بیان سوې ده) ابو ذر رضي الله عنه وایي دغو دوو ښځو په نارو او غالمغال شروع وکړه او ویل کشکي زموږ له نفرو څخه یو څوک دلته موجود وای.

ښځي په دغه نارو کي د حرم شریف څخه وتلې چي د ها خوا رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه د غره له طرفه را کښته کېدل، دغه ښځي په مخه ورغلې د ښځو څخه یې پوښتنه وکړه: څه درته پېښه ده؟ ښځو ویل: د کعبې شریفي تر پوښو لاندي یو د دینه اوښتی سړئ دی، دوی ویل چي هغه سړي څه وویل؟ ښځي وایي: داسي خبره یې وکړه چي خوله په ډکیږي، یعني: ډېره لویه خبره یې وکړه، ابوذر رضي الله عنه وایي: بیا رسول الله ﷺ او د ده ملګری راغله حجراسود یې مسحه کړی پر کعبه شریفه یې طواف وکړی او لمونځ یې وکړی (معلومه خبره ده چي ابوذر رضي الله عنه د دغه لمانځه په لیدلو سره پوه سو چي دا هغه د ده د مطلب سړئ دی) ابو ذر رضي الله عنه وایي: زه ورغلم او اول هغه څوک وم چي د اسلام په تحیه سره مي تحیه ورته وویل، یعني: ورته و مي ویل: السّلامُ علیکم، رسول الله ﷺ را ته وویل: علیک و رحمة الله او ویل: د کوم ځای یې؟ ما ورته وویل: د غِفار د قبیلې، رسول الله ﷺ لاس پر تندي کېښاوه، ابوذر رضي الله عنه وایي ما د ځانه سره وویل: لکه دا چي یې نه سوه خوښه چي ما د ځان نسبت د غِفار قبیلې ته وکړی دا إراده مي وکړه چي لاس یې ونیسم، خو د ده ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

(چې د رسول الله ﷺ په عادت ترما ډېر خبر ؤ او پوهېدی) زه منعه کړم، بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: د څومره مو دې راهیسې دلته اوسېږې؟ ما ویل: تقریباً د دېرشو شپو او ورځو په منځ کې، نو ویل: خواړه چا درکول؟ ما ویل: خواړه مې نه درلودل فقط د زَمزَم اوبه مې څښلې او زه په چاغ سوم حتّٰی خېټه مې وکړه او په سینه کې مې هم هیڅ لوږه نه ده حس کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو دا مبارکې اوبه دي او دغه اوبه د وږي انسان غذاء ده، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! اجازه را کړه چې نن شپه زه ده ته خواړه ورکړم.

رسول الله ﷺ و فرمایل: هو ور یې کړه، بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه رهي سوه او زه هم ور سره ملګری سوم ترڅو چې ابوبکر رضی الله عنه یوه دروازه خلاصه کړه او موږ ته یې د طائف د اُوځکو څخه په متانو را کړې، ابو ذر رضی الله عنه وایي: دا نو هغه اول خواړه وه چې ما په مکه کې وخوړل او څومره چې الله جل جلاله را ته مقرره کړي وه هغومره په مکه کې پاته سوم او بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: زه یوې داسې ځمکې ته بېول کېږم چې ډېرې خرماوې لري او زه ګمان نه کوم چې بل ځای دي وي بېله یثرِبه، آیا ته ستا قوم ته زما له طرفه تبلیغ او دعوت کوې؟ ښایي چې الله جل جلاله په تا سره دوی ته نفعه ورسوي او تا ته د دوی په سبب اجر او ثواب درکړي، ابوذر رضی الله عنه وایي بیا نو د مکې مکرمې څخه رهي سوم تر څو زما ورور اُنیس ته ورغلم، هغه را ته و ویل: څه دي وکړه؟ ما ویل: زه مسلمان سوم او د هغه سړي تصدیق مې وکړی، اُنیس ویل: زه هم نه غواړم چې بېله ستا له دینه بل دین اختیار کړم، زه هم مسلمان یم او د رسول الله ﷺ تصدیق کوم، بیا موږ دواړه زموږ مور ته ورغلو هغې ته مو خپل دین او حال و وایه، هغې ویل: زه هم ستاسې له دینه مخالفت نه کوم زه هم مسلمانه یم او هغه څه منم چې رسول الله ﷺ یې وایي، نو موږ له دغه ځایه څخه رهي سوو، څو خپل قوم او د غِفار قبیلې ته ورسېدلو او هلته مو په دعوت شروع وکړه.

د مخه تر دې چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راسي زموږ د قوم ځیني خلک مسلمانان سوه او ځینو ویل: کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راسي موږ اسلام راوړو، کله چې بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی هغه نورو پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو هم ایمان را وړی.

بیا د أسلم قبیله چې د غفار قبیلې ته نژدې وه مدینې منورې ته راغله او ویل: یا رسول الله! موږ هم پر هغه څه ایمان را وړی دی کوم چې زموږ وروڼو د غفار قبیلې پر را وړی دی، د أسلم قبیله هم مسلمانان سوه او رسول الله ﷺ و فرمایل:

«غفار غفر الله لها، و أسلم سالمها الله».

۴- طُفیل بن عَمرو الدوسي چې پوه، هوښیار، شریف، شاعر او معتبره سړئ ؤ، د دوس د قبیلې مشر او رئیس ؤ د ده قبیله ډیره لویه قبیله وه او د یمن پر ځینو منطقو آمره وه، دغه طُفیل بن عَمرو د بعثت په یوولسم کال کې د حج یا عمرې دپاره مکې مکرمې ته راغلی، د مکې مکرمې قریش د ده تر را رسېدلو د مخه د ده استقبال او ښه راغلي ته ورووتل، د ده یې ډېر احترام او اکرام وکړی ځکه د لویې قبیلې مشر او سردار دی او په اول ملاقات کې یې ورته وویل: یا طفیل! ته زموږ وطن ته راغلې خو پام کوه په موږ کې یو لوی ساحر پیدا سوی دی چې موږ یې سره پاشلي او جلا کړي یو د ده په خبرو کې سحر پروت دی، زوی او پلار سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي، موږ پر تا او ستا پر قوم د هغه څه څخه بېرېږو چې موږ ته یې را پېښ کړي دي، نو مه د دغه ساحر سره خبري کوه او مه ته د هغه خبري اوره، هر چا چې د ده خبري اورېدلي دي د جادو تر تاثیر یې لاندي سوی دی.

دا د قریشو عادت ؤ هر څوک چې به مکې مکرمې ته راغلی دوی به بېراوه خاصتًا که به هغه څوک د عربو د قبیلو مشر او سردار ؤ، ځکه قریشو نه غوښتل چې څوک د رسول الله ﷺ څخه د اسلام خبري واوري.

نو طفیل ته یې هم وویل: چې ډیر احتیاط به کوې چې د محمّد ﷺ خبري وانه ورې، طفیل هم ډیر و بېرېدی، طفیل وایي: دومره یې دا خبري را ته وکړې چې د ځان سره مي دا فیصله وکړه چې د ده څخه به هیڅ شئ نه اورم او نه به خبري ور سره کوم، په سهار کي چې مسجد الحرام ته تلم په غوږو کي مي پنبه کېښوول دا د دې دپاره چې د محمّد ﷺ خبري په خطاء کي را څخه وانه ورېدل سي، کله چې مسجد الحرام ته را ووتم ومي لیدل چې رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ولاړ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لمونځ کوي او په لمانځه کي په لوړ آواز قرائت وايي، زه طواف کوم او ده ته ګورم خو شئ نه اورم ځکه غوږونه مي په پنبه پټ دي، خو د الله جل جلاله خوښه وه چي د محمّد ﷺ څخه ځيني شئ واورم او هغه مي ښې خبري واورېدې، نو مي له ځانه سره و ويل: يا طفيل! ته هوښيار سړئ يې، پوه، فصيح او شاعر يې، د ښه او بد فرق درباندي کيږي، صحي او غلط سره پيژنې، تر دغه زيات د انسان دپاره څه شي په کار دي او اوس بېرېږې چي خبري وانه ورم؟ او بيا د قوم مشر هم يې ستا سره بېره نه ده په کار، غوږ ورته ونيسه که يې خبري ښې وې قبولي يې کړه او که يې خبري عبث او چټي وې پرې يې ږده، نو مي تر هغه وخته انتظار وکړی چي رسول الله ﷺ کور ته رهي سو، زه هم په پسې سوم ترڅو چي کور ته ننوتی زه هم پسي ورغلم او هلته مي د خپل راتګ سبب ورته بيان کړی دا مي هم ورته و ويل: چي خلکو ستا د خبرو د اورېدلو څخه دومره بېرولی وم چي غوږونه مي په پنبه بند کړي وه او بيا مي ستا څه خبري واورېدې خو اوس دغه ستا خبري او کار و ما ته په تفصيل سره بيان کړه، دغه ستا د دين خبري را ته وکړه قرآن راته و وايه.

طُفيل وايي: په والله هيڅکله مي تر دغه ښې خبري نه وې اورېدلي او نه مي تر دغه د عدل کار ليدلی ؤ، اسلام مي په زړه کي ځای ونيوی او زه مسلمان سوم، د شهادت کلمې مي و ويلې.

سبحان الله! د دَوس د قبيلې رئيس ايمان را وړی دا څومره لويه کاميابي ده، رسول الله ﷺ هم ډير زيات په خوشاله سو، دا خبر په مکه مکرمه کي نشر سو چي طفيل مسلمان سو، قريش وارخطا سوه چي د دوس د قبيلې رئيس هغه چي په عربو کي ډيره لويه قبيله ده ايمان راوړی او ژر و طفيل ته ورغله ويل: يا طفيل أصبأت، يعني: له دينه واوښتې؟ طفيل ويل: يا بلکه مسلمان سوم او ويل: أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، قريشو غوښته چي وې بېروي ويل موږ دي وژنو، طفيل ويل: والله که تاسي ما ته آزار راکړی د دوس قبيله به هيڅکله تاسي پرې نږدي، څوک ما وهلای يا وژلای سي؟ د دوس قبيله ټوله پر ما ولاړه ده.

بيا نو طفيل و رسول الله ﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! هر قسم چي ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وي امر مي کړه که غواړې چي ستا سره پاته سم حاضر یم، که غواړې چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم هم ستا خوښه ده، سبحان الله! *دا ولي لحظې شخه چي یې ایمان زړه ته ننوتی مطلق اطاعت یې قبول کړی تر هر څه تېر دی*، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! خپل قوم ته ولاړ سه او قوم دي اسلام ته دعوت کړه، طفیل و ویل: هو زما قوم زما اطاعت کوي زه به ولاړ سم او هغه به اسلام ته دعوت کړم، خو ته الله جل جلاله ته دعاء وکړه چي ما ته یوه علامه راکړي چي قوم مي تصدیق وکړي، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او دئ رهي سو.

د شپې پر لار رهي دی چي یو نور او روښنایي یې د دوو سترګو له منځه را وزي او لار ورته روښانه کوي، دا هغه علامه وه چي د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب الله عزوجل ورکړه، ده و ویل: الهي نه غواړم چي په مخ کي مي داسي شئ جوړ سي چي د خلکو د خبرو دپاره لار جوړه کړي بیا به خلک وایي چي ده د بتانو عبادت پرېښاوه هغو دغه په وکړه، ځکه دا هم عجبه ده چي یو څوک رهي وي او له مخه یې روښنایي را وزي د خلکو د خبرو دپاره لار پیدا کېږي، د الله عزوجل په إراده دغه روښنایي د ده د مخ څخه د ده و قمچِني یا چلاخي ته نقل سوه، هغه قمچِنه چي ده به د اوښ د تګ دپاره ښورول، د هغې څخه نور او روښنایي را وتل او ده لار په لیدل، کله چي طفیل خپل قوم او قبیلې ته ورسېدی او خپل کور ته ننوتی، هلته خپل اهل او کورنۍ پر را ټول سوه، ښځه، مور، پلار، خوندي او ورونه ټول ورته راغله، مګر طفیل ورته و ویل: زما مخ او زما خبري پر تاسي حرام دي ترڅو تاسي د محمّد ﷺ دین ته داخل سوي نه یاست، هغو و ویل: د محمّد ﷺ دین څنګه او څه شي دی؟ طفیل! اسلام او د توحید عقیده ورته بیان کړه، د طفیل هغه نژدې دوستان او اقرباء ټول اسلام ته داخل سوه مګر قوم یې په ایمان را وړلو کي ځنډ وکړی.

طفیل په خپل قوم او قبیله کي خلک اسلام ته دعوتوي او دې دعوت کلونه په بر کي ونیول څو په آخر کي یې ټول قوم مسلمان سو او طُفیل رضي الله عنه د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته ټول قوم د بیعت دپاره مدینې منورې ته را وستی، د طفیل د اسلام را وړلو په سبب د دوس ټوله قبیله مسلمانان سوه چي په هغو کي ابو هریره رضي الله عنه هم ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار په اسلام کې لوړه درجه، عالي مقام او ډېر ثوابونه لري چې د يوه سړي د کوښښ او دعوت په نتيجه کې پوره قبيله مسلمانيږي، مګر د ده د دعوت پوره کاميابي د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته وه، د حديبيې تر صلحې وروسته يې په داسې حال کې مدينې منورې ته هجرت وکړی چې د ده د قوم او قبيلې څخه اويا يا اتيا کوره مسلمانان ور سره ملګري ود او طفيل رضی الله عنه په اسلام کې ډېر ښه امتحان ورکړی هغه دا چې طفيل رضی الله عنه د يمامې په ورځ د مسيلمه په جنګ کې شهيد و وژل سو.

۵- ضماد الأزدي، دئ د يمن د أزد د قبيلې څخه ؤ او ده پر ځينو عصبي مريضانو او لېونيانو دَم او چو کاوه، يو وخت مکې مکرمې ته د حج يا عمرې د آدا کولو دپاره ولاړی هلته يې د مکې مکرمې د بېباکانو او نا اهلانو څخه واورېدل چې ويل يې محمّد ﷺ لېونئ دی، ده د ځان سره و ويل: که زه دغه سړي ته ورسم او دَم پر وکړم ښايي الله جل جلاله يې زما د دم په واسطه جوړ کړي، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا محمّد! ﷺ زه پر دغسې مرضو دم کوم آيا غواړې چې دَم درباندې وکړم؟ رسول الله ﷺ و فرمايل:

« إنَّ الحمدَ لله نَحمدُهُ وَ نَستعينُهُ، مَن يهده الله فلا مُضلَّ لَهُ، و من يُضللهُ فلا هاديَ له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لاشريکَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه ». أمَّابعد:

ضماد الأزدي و ويل: دغه جملې يو وار بيا را ته و وايه، رسول الله ﷺ دغه جملې درې واره نور ورته تکرار کړې، ضماد و ويل: د کاهنانو خبرې مې اورېدلې دي، د ساحرانو خبرې مې اورېدلې دي، د شاعرانو خبرې مې اورېدلې دي، خو دغه ستا پر قسم خبرې مې نه دي اورېدلې، د بحر تر قاموس لوړې دي، لاس دي راکړه چې پر اسلام بيعت درسره وکړم، بيا يې بيعت وکړی او مسلمان سو.

دغه قسم رسول الله ﷺ په دغه موده کې پر ډېرو افرادو او اشخاصو په انفرادي ډول اسلام عرض کړی دی، لکه څرنګه چې د قبيلو جواب منفي ؤ دغه رنګه د افرادو جوابونه هم منفي وه، خو د ځينو جواب به ډېر شديد او زړه دردوونکی ؤ چې د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبیانولو او ذکر کولو ته ضرورت نه وینم، فقط دغه یوه قصه د مثال او نمونې پر قسم درته بیانوم:

یو نفر چې د عربو د پهلوانانو څخه ؤ او نوم یې رُکانه ؤ لوی او مشهوره غېږ باز ؤ، چا نه ؤ غځار کړی، دغه رُکانه رسول الله ﷺ ته راغلی، ویل: یا محمّد! ﷺ ته وایې چې زه نبي یم، که دي زه غځار کړم ته صادقه یې.

سبحان الله! د نبوت او غېږبازۍ یې سره څه؟

خو دا د دغو خلکو جهالت ؤ، رُکانه لوی پهلوان دی چا نه دی غځار کړی، وایي: که دې زه غځار کړم ته صادقه یې، رسول الله ﷺ ویل: ښه دی او ور ولاړ سو په لږ وخت کې یې رُکانه غځار کړی، رکانه په تعجب کې سو، د اول وار دپاره غځارېږي، تر اوسه چا نه دی غځار کړی، ویل: یو وار بیا راسه، بیا ورغلی بیا یې غځار کړی، ویل: یو وار لا بیا راسه، بیا ورغلی، دریم وار یې بیا غځار کړی، ویل: والله دا عجبه خبره ده مګر تر هغو ایمان نه دربانديي را وړم چې دغه ونه خبري و نه کړي، رسول الله ﷺ د وُني یا درختي څخه پوښتنه وکړه چې زه څوک یم؟

وُني وویل: أشهد أن لا إله إلاّ الله، و أشهدُ أنّکَ رسولُ الله،

د رُکانه په حضور هغه وُني هم خبري وکړې، رکانه و ویل: والله ته ساحر او جادوګر یې، دا د دغه یوه نفرحال ؤ، کفارو ته یوازي دانه چې قرآن مجید معجزه وه، بلکه معجزات، داسي معجزې چې په سترګو لیدل کېدلې، خو بیا یې هم ایمان نه را وړی.

(خو رکانه رضي الله عنه په وروسته کې مسلمان سوی دی)

د شقّ القمر معجزه

د کفارو سره د مسلمانانو ژوند تریخ ؤ او کفارو به د رسول الله ﷺ څخه معجزې غوښتې، همېشه به یې ورته ویل: تا خو موږ ته هیڅ شئ نه دی را ښکاره کړی، لږ تر لږه ته موږ ته یوه معجزه را ښکاره کړه چې د هغې په واسطه موږ ستا پر رسالت اقرار وکړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: که ستاسي په حضور د الله ﷻ په إراده او زما په اشاره سپوږمۍ دوه ځایه سوه تاسي د الله ﷻ پر وحدانیت او زما پر رسالت ایمان راوړی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفارو ويل: هو، نو يې د مياشتې په پنځلسمه شپه چې سپوږمۍ پوره او کامله وي د دغې معجزې وعده سره وکړه، د پنځلسم په شپه رسول الله ﷺ په منٰی کې تشريف درلود او قريش هم د معجزې د ليدلو دپاره سره راټول سوي دي، رسول الله ﷺ سپوږمۍ ته اشاره وکړه چې دوه ځايه سي او سپوږمۍ هم د رسول الله ﷺ په اشاره سره دوه ځايه سوه چې په عربي کې (شَقُّ القَمر) ورته وايي، سپوږمۍ دوې ټوټې سوه يوه حصه يې د غره يوه طرف ته ولاړه او بله حصه يې د غره بل طرف ته، د سپوږمۍ د دوو حصو په منځ کې غر راغلی.

کفار ورته ګوري دا معجزه يې وليدل بيا يې هم ايمان را نه وړی او ويل ته ساحر يې، منکره کفار تر دغه زيات څه شي غواړي؟ خو بيا هم حق ته سحر وايي، الله جل جلاله د سورۃُ القمر په اولنيو آياتو کې فرمايي:

﴿ اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝١ ﴾

قيامت را نژدې سو او سپوږمۍ دوه ځايه سوه،

﴿ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝٢ ﴾

که دغه کفار د الٰهي قدرت يو دليل او علامه و ويني مخ ځني واړوي او وايي: دا پخوانئ قوي سحر دی،

﴿ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ۝٣ ﴾

او دوی حق درواغ بولي او د خپلو خواهشاتو متابعت کوي او هر کار پرخپل وخت کېدونکی دی، يعني: د دوی عذاب هم پرخپل وخت ورته را تلونکی دی.

د دوی هلاک چې الله جل جلاله په خپل علم کې ورته ټاکلی دی مخ او شا ته نه کېږي پرخپل وخت به ورته راسي.

دغه (شق القمر) لويه حادثه او نادره معجزه ده، رسول الله ﷺ خپل رسالت ورته ثابت کړی مګر کفارو بيا هم ايمان را نه وړی، د تاريخ ډېر علماء لکه ابن کثير او داسې نور وايي: چې عربو به په دغه واقعه سره تاريخ بنووی، موږ د مخه هم درته ويلي وه چې عربو جنتري نه درلودل او کله چې به يوه لويه واقعه پيښه سوه په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به یې تاریخ ښوونکی، چې تر فلانی واقعې دومره کاله د مخه یا دومره کاله وروسته فلانۍ کار وسو او د دغو لویو واقعو څخه کومې چې عربو تاریخ په ښووی د فجار جنګونه وه، د فیل کال ؤ او دغه شق القمر ؤ.

حتّی په هندوستان کې هم دغه شق القمر ولیدل سو، ډیرو خلکو په ډیرو ځایو کې دغه شق القمر ولیدی، که دا سحر وای یوازې به هغو خلکو لیدلای چې دالته د رسول الله ﷺ سره موجود وه، مګر دا لیدل عام او لویه معجزه وه، ډیرو خلکو ولیدل.

(دلته یوې مختصرې تبصرې ته ضرورت سته)

هغه دا چې غربیان دغه خبره نه مني او وایي: زموږ په تاریخ کې د دغه شق القمر ذکر نسته نو نه دی پیښ سوی، د دغه انکار دپاره د دوی یوائځنۍ دلیل دغه دی چې وایي موږ شق القمر نه دی لیدلی، مګر د شق القمر د نه پیښېدلو دپاره یوازې دغه دلیل نه دی کافي چې وایي: موږ نه دی لیدلی، بلکه د شق القمر د اثبات دپاره ډیر دلیلونه سته.

لومړۍ: شق القمر د شپې ؤ او په ډیرو غربي ملکو کې د مطالعو د اختلاف په سبب ورځ وه او په ځینو ملکو کې نیمه شپه او خلک بیده وه او په ځینو ملکو کې اوریځ وه، که چیرې بیا په ځینو ملکو او ځایو کې آسمان شین هم وي او خلک هم دباندې ناست وي دا ضروري نه ده چې هغو ټولو د آسمان طرف ته کتل او سترګې یې د سپوږمۍ څخه بل طرف ته نه اړولې.

دوهم: که آسمان شین هم وي او پر مځکه د سپوږمۍ رڼا هم وي، د سپوږمۍ په دوه ځایه کېدلو د هغې په رڼا کې کوم خاص فرق نه پیښېږي چې خلک دې ورته متوجه سي او دغه دوه ځایه کېدل فقط د څو ثانیو دپاره وه، ساعت او ډیر وخت یې په بر کې نه دی نیولی، موږ وینو چې ډیر ځله د سپوږمۍ تندره یا خسوف پیښېږي او تر ډیره وخته پورې دوام هم وکړي، خو بیا هم په ملیونو انسانان نه په خبرېږي، په تېره بیا په هغه زمانه کې چې د نن غوندې رصد خانې او نور آلات هم نه وه موجود، د خبر د نشرولو دپاره اخبار او راډیوګانې هم نه وې، چې دا خبر نشر او شائع کړي، په هر حال په غربي تاریخ کې د دغه معجزې نه وجود د هغې د تکذیب او نه منلو دلیل نه سي کېدلای، خو په شرقي تواریخو کې د دغې معجزې ذکر سته، په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د (ماليبار) د مهاراجي د اسلام را وړلو سبب هم دغه د شق القمر واقعه سوه، لکه څرنګه چي مخ کي مو وويل دا معجزه په قرآن کريم کي هم ذکر سوې ده.

د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه

د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي چي د (٦٢٠) ميلادي کال د جولای مياشت وه اسلامي دعوت ډير ښه تخم لاس ته را وړی چي دغه تخم ډير ژر په لويو لويو ونو يا درختو بدل سو، چي دغو ونو بيا مسلمانان په خپله سايه کي د هغه ډيرو او اوږدو کلو د ظلم او طغيان د ګرمو لمبو څخه وساتل، کله چي اهل مکې د رسول اللهﷺ تکذيب کاوه او دیﷺ يې د الله ﷻ د لاري د دعوت څخه منعه کاوه، رسول اللهﷺ داسي حکمت عملي کاوه چي د شپې په تاريکيو کي به د حاجيانو پر ډلو او خېمو ګرځېدی، دا د دې دپاره چي د دهﷺ او د دغو ډلو په منځ کي د مکې مکرمې د مشرکانو څخه څوک نه وي موجود.

نو رسول اللهﷺ يوه شپه د ابوبکرالصدّيقؓ په ملګرتيا را و وتی، د ذُهل او شَيبان بن ثعلبه د قبيلې خېموته ورغلی، د اِسلام او توحيد په باره کي يې خبري ورته وکړې، خو دغو خلکو د اسلام راوړلو څخه انکار وکړی.

او بيا رسول اللهﷺ په منٰی کي د عَقَبې سره تېرېدی، هلته يې د څو نفرو آواز واورېدی چي په خپل منځ کي يې خبري سره کولې، رسول اللهﷺ هغو نفرو ته ورغلی، دغه خلک شپږ نفره وه او د يثرِب د ځوانانو څخه وه، ټول د خزرج د قبيلې څخه وه (څوک وايي چي دغه خلک دوولس نفره وه) خو شپږ يې يقيني دي.

دغه شپږ نفره ډير مهم دي، دغه نفر د اسلام هغه صالح تخم دی

او د دغو نفرو نومونه داسي دي:

۱ – اسعد بن زُراره.	چي د بني نجار څخه ؤ.
۲ – عون بن الحارث بن رفاعه، ابن عفراء.	چي د بني نجار څخه ؤ.
۳ – رافع بن مالک بن العجلان.	چي د بني زُرَيق څخه ؤ.
۴ – قُطبه بن عامر بن حُديده.	چي د بني سلمه څخه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ – عُقبه بن عامر بن نابي. چي د بني حرام بن کعب څخه ؤ.

٦ – جابر بن عبدالله بن رئاب. چي د بني عبيد بن غنم څخه ؤ.

د اهل يثرِب يا د مدينې منورې د خلکو لويه خوشبختي دا وه چي دوی به د مدينې منورې د يهودو څخه اورېدل چي په دغه اوس وختو کي يو نبي مبعوث کيږي، هغه به را ووزي او موږ به يې متابعت وکړو او بيا به د هغه نبي په ملګرتيا موږ تاسي داسي ووژنو لکه د عاديانو او ثموديانو وژنه.

رسول اللهﷺ دغو نفرو ته ورغلی او ويل: تاسي څوک ياست؟ هغو ويل: د خزرج د قبيلې څخه يو، رسول اللهﷺ و فرمايل: نه کښېنی چي څه خبري درته وکړم؟ هغو ويل: هو کښېنو، رسول اللهﷺ ور سره کښېنستی خپل دين او د اسلام حقيقت يې ورته بيان کړی، وحدانيت ته يې را وبلل، قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، دغو نفرو په خپل منځ کي سره و ويل: والله دا هغه نبي دی چي يهود تاسي په هغه سره بېروي، کوښښ وکړی چي يهود په اسلام کي تر تاسي د مخه نه سي او بيا هغه را سره وکړي چي دوی وايي، نو د دهﷺ دعوت قبول کړي او مسلمانان سي، تاسي تر يهودو د مخه ايمان را وړی د رسول اللهﷺ متابعت وکړی او اسلام قبول کړی.

(دا څنګه قصه وه چي يهودو به اهل يثرِب بېرول؟) ډېره مهمه خبره ده.

هغه داسي: د مدينې منورې ټول اوسېدونکي پر درو حصو وېشل سوي وه، يوه حصه د أوس قبيله وه، بله حصه د خزرج قبيله وه چي دغه دوې قبيلې مشرکان او بت پرستان وه دريېمه حصه يهود وه، يهود بيا په خپله پر درو قبيلو وېشل سوي وه: بني قُريظه، بني قينقاع او بني نُضَير، که څه هم هلته نور انفرادي يهود موجود وه چي د دغو قبيلو څخه نه وه خو هغه لږ وه، عمده او اساسي يهود دغه درې قبيلې وه او ټول يهود د وګړو په شمېر د مدينې منورې د وګړو يا انسانانو دريېمه حصه کېدل، د أوس قبيله هم د مدينې منورې د وګړو او نفوسو دريېمه حصه کېدل، همدارنګه د خزرج قبيله د مدينې منورې د وګړو دريېمه حصه وه، نو مدينه منوره په برابر او مساوي شکل درو حصو ته وېشل سوې وه، چي يهود، د أوس قبيله او د خزرج قبيله وه.

د دغو درو قومو څخه يو هم پر مدينه منوره نه سوای آمر کېدلای ځکه ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقلیات او سره برابر وه، نو مدینې منورې عمومي مشر او د ټولو دپاره یو آمر هم نه درلودی او دغو درو قبیلو به همېشه د حاکمیت دپاره جنګونه سره کول، خو په دغه وختو کې به یهودو دغه نورو قومو ته چې أوس او خزرج وه ویل: د آخري نبي د بعثت وخت را نژدې دی که هغه مبعوث کړل سو موږ به د هغه متابعت وکړو او تاسي به داسي حلال کړو لکه د عادیانو او ثمودیانو حلالېدل چې ټول هلاک سوه، نو یهودو به دغه نوري قبیلې د آخري نبي په را تګ سره بېرولې او ورته ویل به یې: کله چې هغه نبي راسي موږ به د هغه د متابعت په سبب پر یثرِب حاکمان سو او تاسي ته به بیا هغه وخت په وژلو او حلالولو سره جزا درکړو.

بنه متوجه سی: د یهودو په تورات او په نورو آسماني کتابو کې د رسول اللهﷺ راتګ او د هغهﷺ ټولي علامې لیکلي وې، د مدینې منورې یهود هم تر داسي اندازې د دغه نبي د راتلو په انتظار وه چې د مدینې منورې مشرکان به یې د هغه په را تګ سره بېرول، نو دغه د دوی د معلوماتو او پېشګویي په سبب د مدینې منورې مشرکانو د مکې مکرمې تر مشرکانو د مخه او په ډېره آساني سره ایمان راوړی.

کله چې د رسول اللهﷺ د نبوت او رسالت اظهار وسو ټولو یهودو او نصاراوو ته دا معلومه سوه: چې هو دیﷺ هغه وعده سوی نبي دی مګر څرنګه چې یهودو او نصاراوو ولیدل چې دغه نبي د بني اسرائلو څخه نه دی او پخواني ټول انبیاء د بني اسرائلو څخه وه، نو یې د قومي تعصب په لحاظ د رسول اللهﷺ د منلو څخه انکار وکړی او له دغه وخته څخه یې ټول هغه معلومات چې د راتلونکي نبي په باره کې د دوی په کتابو کې موجود وه واړول او تغیر یې پکښې راوستی.

خو بیا هم دوی غبي او ناپوه وه ځکه اوس هم د دوی په کتابو کې د رسول اللهﷺ د نبوت ډېر معلومات او علامې پاته دي، څرنګه چې اوس د نوي آلاتو او وسائلو د پیدا کېدلو په سبب هغه بیانات او معلومات عام نشر سوي دي نو دوی یې نه اړولای سي او نه یې پټولای سي، نو یې د هغو بیاناتو په ترجمه کې تغیر راوستی، د حق او حقیقت څخه مخالف او د خپل مزاج او غوښتني سره موافق یې ترجمه کوي.

(بیرته قصې ته راسو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې د خزرج د قبیلې حاجیانو د رسول الله ﷺ خبرې واورېدې، ویل: والله هغه نبي چې یهود موږ په بېروي هغه دغه نبي او دغه دین دی، پام کوئ چې یهود تر تاسي د مخه دغه دین ته داخل نه سي، دغه خلک عاقلان او هوښیاران وه، کورني اختلافاتو او جنګو د پښو اچولي او ضعیفه کړي وه خاصتًا هغه د (بُعاث) جنګ چې په دغه نزدو وختو کې تېر سوی ؤ او تر اوسه د هغه تیرو سوو جنګو لمبې پورته کېدې، نو دا یې امید ؤ چې د رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبرې به د دوی دپاره د صلحې او آرام ژوند سبب وګرځي، نو دغه د خزرج د قبیلې خلکو رسول الله ﷺ ته و ویل: موږ تر شا داسي قوم پرې اېښی دی چې د هیڅ قوم په منځ کې به دومره شر او عداوت نه وي موجود لکه زموږ د قوم په منځ کې چې دی او دا مو امید دی چې الله جل جلاله به یې په تا سره را ټول او یو ځای کړي، موږ چې ولاړسو خپل قوم به هم ستا دین ته را و بولو او ستا د دین دغه احکام چې موږ قبول کړه پر دوی به یې هم عرض کړو، که الله جل جلاله دوی پر تا را ټول کړه نو به په موږ کې هیڅوک تر تا عزتمن نه وي، بیا نو رسول الله ﷺ د اسلام احکام او قرآن مجید ور وښوول.

کله چې دغه خلک مدینې منورې ته تله د ځانه سره یې د اسلام رسالت ور سره یو وړی او هلته یې د اسلام په نشرولو شروع وکړه، په مدینه منوره کې د انصارو د کورو څخه داسي کور نه سو پاته چې هلته دې د رسول الله ﷺ خبرې نه کېږي، اوس نو مدینه منوره پر دغه خپل حال پرېږده چې د اسلام معطر شمال او خوشبویه نسیم پکښې چلېږي، ته بیرته دلته مکې مکرمې ته راسه.

د إسراء او معراج واقعه

د مخه تردې چې د واقعې په تفصیل شروع وسي اول به د إسراء او معراج ترجمه درته بیان سي:

د علماوو په اصطلاح له مکې مکرمې څخه تر بیت المقدسه پوري دغه سفر او تللو ته إسراء ویل کیږي او بیا له هغه ځایه تر سِدرةُ المُنتهىٰ پوري تګ او سیاحت ته معراج ویل کیږي او ځیني وختونه که یو هم یاد سي، مثلاً یوازي إسراء یا یوازي معراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل سي دغه دواړه سفرونه څني مراد او مقصد دي. *اوس قصې ته متوجه سي:*

رسول الله ﷺ په داسي مرحله کي ژوند تیروي چي دعوت یې د کامیابۍ او تکالیفو په منځ کي رهي دی او په ډیرو لیرو آفاقو کي د امید ضعیفه ستوري ورته ځلېدل چي د إسراء او معراج واقعه پېښه سوه، الله جل جلاله په دغه واقعه سره خپل رسول معزز او مکرم کړی او زړه یې نور هم ورآرام کړی.

د معراج د وخت او تاریخ په تعینولو او معلوملو کي څو مختلف قولونه سته:

۱ – څوک وايي: چي إسراء او معراج د نبوت په اول کال کي وه چي دغه قول امام طبري اختیار کړی دی.

۲ – څوک وايي: چي دغه واقعه تر بعثت پنځه کاله وروسته وه چي امام نووي او امام قُرطبي دغه قول ته ترجیح ورکوي.

۳ – څوک وايي: چي إسراء او معراج د بعثت د لسم کال د رجب د میاشتي د اوه ویشتم په شپه وه چي دا قول علامه منصورپوري اختیار کړی دی.

۴ – څوک وايي: چي د معراج واقعه شپاړس میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني: د بعثت د دوولسم کال د روژې په میاشت کي وه.

۵ – څوک وايي: چي یو کال او دوې میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني د بعثت د دیارلسم کال د محرم په میاشت کي وه.

٦ – څوک وايي: چي تر هجرت یو کال د مخه وه، یعني: د بعثت د دیارلسم کال د ربیع الأول په میاشت کي وه.

اول درې قوله خو په دې سبب نه دي صحي چي خدیجه رضي الله عنها د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کي وفات سوه او د دې رضي الله عنها وفات د مخه تر هغه ؤ چي پنځه لمنځونه فرض سي او په دې کي د علماوو هیڅ اختلاف نسته چي پنځه لمنځونه د معراج په شپه فرض سوه، نو معلومه خبره ده چي معراج د دې تر وفات او د بعثت تر لسم کال وروسته دی، پاته سوه درې آخرني قولونه د هغو په باره کي داسي دلیل نسته چي یو قول دي تر هغه نورو راجح او افضله کړي، خو فقط د آیات شریف سیاق پر دې دلالت کوي چي إسراء او معراج ډیر وروسته پېښ سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معراج د رسول الله ﷺ په ژوند کي ډېره لويه او مهمه واقعه ده.

معراج زموږ په دين او اسلام کي لويه او عجيبه واقعه ده او دغه معراج د دې سبب دی چي موږ بيت المقدس مُقدس بولو او د بيت المقدس په باره کي د الله ﷻ دا قول نازل سوی دی چي د سورة بني اسرائيل يا الإسراء په شروع کي فرمايي:

﴿ سُبْحَـٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَـٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَـٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾ ﴾.

يعني: پاکي ده هغه ذات لره چي خپل بنده محمّد ﷺ يې د شپې په يوه حصه کي له مسجد الحرامه تر مسجد الاقصا پوري بېولی ؤ، هغه مسجد الاقصا چي موږ د هغه شا وخوا برکتناکه کړې ده (د څه شي دپاره يې بېولی ؤ؟) چي موږ دغه محمّد ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې وښيو، يا ور ښکاره کړو، بېشکه چي دغه الله ښه اورېدونکی او ښه ليدونکی دی، هر څه اوري او پټ اسرار هم ورته ښکاره دي.

ورونو! بيت المقدس مبارکه ځکه ده، ځکه څنګه مبارکه او مشرفه کيږي؟ شرف او برکت د الله ﷻ له طرفه وي، الله ﷻ يې مبارک کوي او په دغه آيات شريف کي الله ﷻ بيت المقدس مبارک بللی دی ځکه فرمايي:

﴿ ٱلَّذِي بٰرَكنَا حَوْلَهُ ﴾ يعني: هغه چي موږ د هغه شا وخوا مبارکه کړې ده.

همدارنګه الله ﷻ مکه مکرمه او مدينه منوره مبارک کړي دي.

نو دغه د معراج په شپه جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی، رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ، که څه هم ځيني علماء وايي: إسراء او معراج د أم هاني رضي الله عنها له کور څخه وه مګر دا حديث په بخاري شريف کي صحي حديث دی چي رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ او جبريل عليه السلام ورته راغلی را ويښ يې کړی چي هغه لوی سفر، د إسراء او معراج سفر شروع کړي او د جبريل عليه السلام سره يو حيوان ور سره ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: دغه حيوان تر خره لوی او تر غاطري يا قچري کوچنئ ؤ، دا خو د دغه حيوان د جسم يا بدن اندازه وه، مګر تعجب يې په تېزوالي کي ؤ، يو غورځېدل يې د سترګو د ليدني پر اندازه وه، سرعت او چابکي يې تر تصور زيات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي رسول الله ﷺ له خوبه را ويښ سو جبريل علیه السلام ورته و ويل: پر دغه بُراق سپور سه، رسول الله ﷺ سپور سو او بُراق د بيت المقدس پر طرف ته حرکت وکړی، په لږ وخت کي بيت المقدس ته ورسېدی، رسول الله ﷺ مسجد اقصا ته ور داخل سو هلته يې يوه عجيبه اجتماع وليدل، الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دپاره ټول انبياء او رسُولان علیهم السلام را جمعه کړي او يو ځای کړي وه.

علماء کرام د انبياء او رسُولانو په عدد او شمېر کي مختلف قولونه لري ځوک د ټولو انبياء او رسُولانو علیهم السلام شمېر يو لک څلير ويشت زره زيات او کم ښکښې بولي، ځوک وايي: د رسُولانو عدد درې سوه دی او د انبياوو عدد څليرويشت زره دی، نور قولونه هم سته، مقصد دا چه په دغه مبارکه شپه الله جل جلاله ټول انبياء او رسولان علیهم السلام په دغه لويه او مبارکه ټولنه او اجتماع کي را جمعه کړي وه، ابراهيم، نوح، موسیٰ، عيسیٰ علیهم السلام، ټول انبياء او رسولان په مسجد الاقصا کي سره يو ځای سوي وه.

د مځکي پر مخ کوم ځای دی چي د ټولو انبياء علیهم السلام په اجتماع سره دي مشرفه سوی وي؟ بېله بيت المَقدِس او بېله مکې مکرمې څخه بل ځای نسته، کعبې شريفي ته ټول انبياء علیهم السلام د حج دپاره راغلي دي، لکه د امام بيهقي په روايت کي چي عروه بن زبير رضی الله عنه وايي: ټولو انبياء علیهم السلام د بيتُ الله الحرام حج کړی دی، او بيت المَقدِس هم هغه ځای دی چي ټول انبياء علیهم السلام په دغه شپه دلته سره جمعه سوي دي چي دغه اجتماع بيا هيڅ وخت او په ټول تاريخ کي نه ده تکرار سوې او د بل وار دپاره په هيڅ ځای کي ټول انبياء علیهم السلام نه دي سره جمعه سوي، بېله مسجد اقصا څخه او دغه ټول انبياء او رسُولان علیهم السلام د سيد البشر، سرور کائنات، فخر موجودات، جنابِ رسولُ الله، محمّد مصطفیٰ ﷺ استقبال او ښه راغلي ته راغلي وه.

انسان د دغه مبارک منظر او مشهد خيال او تصور هم نه سي کولای، ټول انبياء علیهم السلام او رسُولان سرور کائنات، سردارِ کونين ﷺ ته راغلي دي، صف صف، قطار قطار، ولاړ دي او ښه راغلئ ورته وايي، دا څومره مبارکه او له نوره ډکه اجتماع ده.

بَلَــغَ العُلٰــى بِکَمَالِــهٖ	کَــشَفَ الــدُّجٰى بِجَمَالِــهٖ
حَــسُنَت جَمِيــعُ خِــصَالِهٖ	صَــلُّوا عَلَيــهِ وَآلِــهٖ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غم دیوار امت راکه دارد چون تو پشتیبان
چه باک از موج بحر آن راکه باشد نوح کشتیبان

بیا نو رسول الله ﷺ د دغه ټولو انبیاوو امامت کوي، دغو ټولو انبیاء علیهم السلام ته سیّد د اولین او آخرین، سید البشر محمّد مصطفٰی ﷺ لمونځ ورکوي، دا هغه لوی، عظیم او لوړ شرف دی، تر دې به بل شرف چیري وي چې د اُمتو د امامانو امام دي سي.

امام رُسل پیشوائی سبیل   أمین خدا مهبط جبریل

همدارنګه د قیامت په ورځ چې د هر امت څخه شاهد را وستل سي یعني: د هر امت نبي به پرخپل امت شاهد وي او محمّد ﷺ به بیا پر هغه انبیاء علیهم السلام شاهد وي، دا هم د خیرالبشر محمّد مصطفٰی ﷺ عزت او کرامت دی، دا اجتماع او ټولنه هغه لویه او معظمه اجتماع او ټولنه وه.

په دې اجتماع کي و انبیاء علیهم السلام ته د رسول الله ﷺ لمونځ او امامت ؤ چې دا کار بیا د اسلام په تاریخ کي نه دی مکرر سوی، کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو جبریل علیه السلام دوه لوښي یا دوه ګیلاسه ورته را وړل چې په یوه لوښي کي شیدې او په بل کي شراب وه، رسول الله ﷺ هغه د شیدو لوښی واخیستی، جبریل علیه السلام ورته وویل: سمي لاري ته لار ښوونه او هدایت درته سوی دی.

یعني: دا چه شراب دي نه واخیستل، الله جل جلاله سمه لار درښوولې ده او امت دي هم سمي لاري ته را بللی دی، په دغه خبره کي د جبریل علیه السلام له طرفه دې ته اوله اشاره ده چې شراب بد او خبیث شئ دي، که څه هم تر دغه وخته په اسلام کي شراب نه وه منعه سوي خو رسول الله ﷺ هیڅکله نه تر دغه دمخه شراب چښلي وه او نه یې تر دغه وروسته چښلي دي، نه د مخه تر بعثت او نه وروسته تر بعثت.

تر لمانځه او د انبیاء علیهم السلام تر ملاقات وروسته معراج را وړل سو، د معراج وصف او تعریف موږ ته نه دی بیان سوی، هلته په کتابو کي هم صحي تعریف او صحي دلیل نسته چې معراج څه شي دی؟ بېله دې څخه چې عرب د معراج لفظ د ځِنې دپاره استعمالوي یعني: عرب و ځِنې ته معراج وايي، نو معراج یو قسم ځِنه ده، خو که دلته معراج د ځِنې په معنٰی سره سي نو داسي ځِنه ده چې بشر یې نه پېژني، یوه خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنه ده چې د هغه په حقيقت بشر نه پوهيږي او نه پوهېدلای سي، نو دغه معراج چې د هغه حقيقت موږ ته نه را معلوميږي و رسول الله ﷺ ته کښېښوول سو.

رسول الله ﷺ په دغه عجيبه او غريبه ځنه کي وَخَتَى چي په څو لحظو کي رسول الله ﷺ اول آسمان ته ورسېدی، دغه مسافې چي تر قياس لوړي او تر حساب تيري دي په څو لحظو کي طئ سوې يا پای ته ورسېدې.

ورونو! موږ د دغه کون نه په لوی والي خبر يو او نه د دغو ليرو مسافو اندازه را ته معلوميږي، موږ ته د کون او د هغه د پراخوالي په باره کي هيڅ معلومات نسته، موږ انسانان که غربيان دي که شرقيان چي هرڅه پرله اوري او را اوري دا ټول د کون يو کوچنئ جز دی، د نن ورځي د کون علماء موږ ته د کون مسافه په ضوئي کال سره را ښيي.

موږ د مځکي مسافه په ميل يا کيلو مترو سره بيانوو، خو بالمقابل کون دومره پراخه دی چي په کيلو متر يا نورو اندازو سره نه سي ښوول کېدلای نو د کون علماوو د کون د مسافې د اندازه کولو دپاره ضوئي کال ايښی دی، ضوئي کال څه شي دی؟

(ضوء) يعني: رڼا او روښنايي لکه: د لمر رڼا يا شعاع، نو ضوئي کال و هغي مسافې ته ويل کيږي: چي ضوء يا روښنايي په يوه کال کي هغه مسافه طئ کولای سي.

که زه وغواړم چي د ضوء يا روښنايي سرعت يا چابکي در وښيم نو به داسي درته و وايم: چي د لمر روښنايي د لمر څخه بيا تر مځکي پوري په اتو دقيقو کي را رسيږي موږ داسي نه سو ويلای چي لمر د مځکي څخه دومره کيلو متره ليري دی، بلکه موږ وايو چي لمر د ضوئي کال په حساب د مځکي څخه اته دقيقې ليري دی، نو د هغي مسافې د ليري والي دپاره څه فکر کولای سې چي هغه په يوه ضوئي کال کي طئ کيږي؟

د نن ورځي د علم فلک معلومات دې اندازې ته رسېدلي دي او وايي چي په کون کي داسي نجوم او ستوري سته چي زموږ څخه په زرو زرو مليونه ضوئي کلو ليري دي او دا ټوله بيا هم د کون يو جُزء دی، ټول کون نه دی، بلکه کون نور هم تر دې ډير لوی او پراخه دی، دغه سفينه يا أپولو چي فضاء ته لېږل کيږي د دې تګ او سرعت په يوه ساعت کي تر درې زره کيلو متره زيات دی، که دغه أپولو يا فضائي سفينه په دغه خپل سرعت رهي وي درې کاله وروسته و هغه نژدې ترين کوکب ته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې موږ ته تر ټولو کواکبو او نجوموورا نژدې دی وررسیږي، هغه تر ټولو تېزه او تر ټولو چابکه سفینه یا اپولو چې بشر جوړه کړې ده هغه پسله دروکلو څخه و هغه نژدې ترین ستوري ته رسیږي.

اوس نو ته هغه بېحسابه مسافې ته فکر وکړه چې رسول الله ﷺ تر آسمانه یا لوړ تر هغه په دغه څو لحظو کې قطعه کړه، دا کومه معجزه ده؟ دا د الله جل جلاله کوم قدرت دی چې موږ ته یې په دغه معراج کې را ښکاره کړی؟ دا لوی اعجاز او لویه معجزه ده چې دغه لیرې مسافه په دغه لږ وخت کې قطعه کیږي او رسول الله ﷺ د دنیا و آسمان ته ورسېدی، چې موږ اول آسمان ورته وایو، د آسمان دروازه بنده او تړلې وه، جبریل علیه السلام دروازه وټکول، د دروازې محافظ یا ساتونکي و ویل: څوک یې؟ ویل: جبریل، محافظ ویل: بل څوک در سره سته؟ ویل: هو محمّد را سره دی، د دروازې محافظ و ویل: امر نه دی را ته سوی چې ببله ده ﷺ څخه بل چا ته دروازه ورخلاصه کړم، د آسمان دروازه بنده وه بل چا ته نه خلاصېدل ببله هغه چا څخه چې الله جل جلاله یې اجازه فرمایلې وه او اجازه هم ببله محمّد ﷺ څخه د بل چا دپاره نه وه سوې، دروازه خلاصه سوه، زموږ امام او پیشوا جناب رسول الله ﷺ اول آسمان یعني: د دنیا آسمان ته داخل سو هلته یې عجیب او نادره شیان ولیدل، ملائکې یې ولیدلې، انبیاء علیهم السلام او نور شیان یې ولیدل.

تاسي پوهیږی چې آسمان په خپله د دود پر قسم دی او دا چه پر دغه آسمان څنګه ملائکې ګرځي او هلته دروازې سته موږ نه په پوهیږو دا د خالقِ قدیر کارونه دي.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

او رسول الله ﷺ هلته یو سړئ ولیدی ډیر جګ سړئ چې شپېته ذراعه یې جګوالی ؤ (ذراع) د پخوانیو وختو د اندازه کولو آله وه لکه د نن ورځي متر او ذراع تر متر کمه یا لږ ده چې د نیم متر په شا وخوا کې ده، نو د متر په حساب د دغه سړي جګوالی دېرش متره ؤ او د دغه جګ سړي پر شا وخوا نور ډیر زیات خلک وه، دغه جګ سړئ چې د راسته طرف خلکو ته وګوري وخاندي او کله چې بیا د چپه طرف خلکو ته وګوري و ژاړي، رسول الله ﷺ په تعجب کې سو ویل: یا جبریل! دا څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی؟ جبریل علیه السلام وویل: دا ستا پلار آدم علیه السلام دی.

د آدم علیه السلام قد او جګوالی ډیرش متره دی او د هغه وخت ټول انسانان په دغه اندازه جګ وه، رسول اللهﷺ فرمایي: چې د هغه وخت څخه تر اوسه پورې انسانان د قد او قامت په کمېدلو کې دي او نور به هم پسې کمیږي، مګر هغه وخت یې جګوالی په دغه اندازه سره ؤ او بیا رسول اللهﷺ پوښتنه وکړه چې دغه د ده پر شا وخوا دغه نور کسان څوک دي؟ او د ده د ژړا او خندا سبب څه دی؟ جبریل علیه السلام و ویل: دا یې اولاده ده، د راسته طرف خلک یې اهل جنت یا (جنتیان) دي او د چپه طرف خلک یې دوږخیان دي، آدم علیه السلام چې هغې اولادې ته ګوري چې جنت ته ځي خوشاله سي او وخاندي او بیا چې هغې اولادې ته ګوري چې دوږخ ته ځي خواشینی او غمجن سي وژاړي.

رسول اللهﷺ د آدم علیه السلام قیافه بیانوي او فرمایي: آدم علیه السلام ډیر جګ سړئ ؤ، توربخن او غنم رنګه سړئ ؤ، سپین پوستی نه ؤ، ډنګر ؤ او جګه پزه یې وه، نو د آدم علیه السلام د شکل او قیافې تعریف داسې سو: جګ، ډنګر، سیهن یا غنم رنګه سړئ دی.

دلته په دغه اول آسمان کې رسول اللهﷺ نور هم ډیر عجیب شیان ولیدل چې د هغې جملې څخه یې داسې خلک ولیدل چې په یوه لویه واله کې اوبازي کوي، ځیني علماء وایي: دغه واله د وینو وه، د اوبو پر ځای وینې پکښې بهېدلې، دغو نفرو به په دغه وینو کې اوبازي کول څو په ډیره ستړیا سره به د ولې غاړې ته ورسېدل او د ستړیا په سبب به یې خولې وازې نیولې وې، خو دلته د ولې پر غاړه به ملائکو پرمخ په ډبرو ویشتل، حتّی مخان به یې زخمي سوه او وینې به ځني بهېدې او بیرته به په اوبازي هغه بل طرف ته رهي سوه خو هلته بیا دغه د ډبرو وارونه پر کېدل، رسول اللهﷺ په تعجب کې سو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه السلام وویل: دا هغه خلک دي چې د یتیمانو مال یې خوړلی دی.

نو هر هغه څوک چې د یتیمانو مال خوري پسله مرګه به په عالم برزخ کې د قیامت تر ورځې دغه عذاب ورکول کیږي او بیا یې په قیامت کې جزاء د دوږخ اور دی، دغه یې هغه اولنئ او کوچنئ عذاب دی چې د مخه تر قیامت ورکول کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په قیامت کې بیا اشد عذابونه ورته ګوري.

رسول الله ﷺ هلته نور خلک هم ولیدل چې ډیر لوی نسونه او خیټې یې وې، ستوني ستخ پر مځکه پراته وه او د فرعون قوم به د هغو پر خیټو او نسو تیریدی، تاسې ته معلومه ده چې الله عزوجل د مخه تر قیامت په عالم برزخ کې د فرعون قوم ته جزاء ورکوي او جزاء یې په دې ډول سره ده: چې په یوه شپه او ورځ کې دوه واره و اور ته بیول کیږي، یعني: اوس یې عذاب پرله پسې نه دی فقط یو وار په ورځ او یو وار په شپه کې پر اور عرضیږي او بیا بیرته را وستل کیږي، دغه جزاء یې تر قیامت د مخه ده، او بیا په قیامت کې اشد عذاب ورکول کیږي.

نو دغه د فرعون د قوم خلک چې به اور ته بیول کېده او بیرته به را وستل کېده، د دغو لوی نسو خلکو پر خیټو به تیریدل، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه ویل: یاجبریل! دغه څوک دي؟ جبریل علیه السلام و ویل: یا رسولَ الله! دغه لوی نسي خلک سود خوړونکي دي هغه چې په دنیا کې یې سود کاوه او رِبا یې خوړل او هغه کسان چې د دوی پر نسو تیریږي هغه د فرعون قوم دی چې دوه واره و عذاب ته بیول کیږي، خود تګ او را تګ لاریې دغه د سود خوړونکو نسونه دي، هغه چې په دنیا کې به یې معاملې په سود او ربا سره کولې.

ورونړو! هغه کسان چې سود او رِبا کوي هغه بد او حرام کار کوي او الله جل جلاله دغو خلکو ته د جزاء او تهدید په ډول سره په سورةُ البقره کې فرمایي:

﴿فَأۡذَنُواْ بِحَرۡبٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾. [البقره: ۲۷۹]

یعني: تاسي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د جنګ دپاره ځانونه تیار کړی.

هغه څوک چې سود او رِبا کوي هغه ته به د قیامت په ورځ و ویل سي: اسلحه دي در واخله، سود خوړونکی به وایي: د څه شي دپاره؟ وایي: د الله عزوجل سره د جنګ کولو دپاره، او هر هغه څوک چې د رِبا مال خوري هغه به د قیامت په ورځ د پېرياني او مېرګياني سړي په شکل را پورته کیږي او دا هم تاسي ته معلومه ده چې پېرياني او مېرګياني پر لاري نه سي تلای، چپه کیږي او را پورته کیږي.

مسلمان وروره! سود خوړونکی انسان دغه ټول تکالیف او د قیامت عذابونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره قبلوې چې په دغه نابوده او بې بقاء دنیا کې یو پنځه پیسې وګټي، د جُزئي او فاني ګټې دپاره لویه او ابدي ګټه د لاسه ورکوي.

او بیا رسول الله ﷺ داسې خلک ولیدل چې د هغو سره وراسته او بد بویه خواړه ور سره وه، ډیر بد بوی یې تلی، خو په عین وخت کې نور پاک، تازه او خوندور خواړه هم ور سره وه مګر دغو خلکو به هغه پاک او تازه خواړه پرېښوول او هغه بد بویه وراسته خواړه به یې خوړل، رسول الله ﷺ په ډیر تعجب کې سو، څوک دی چې ښه او تازه خواړه پرېږدي؟ او بد بویه وراسته نجس خواړه خوري؟

نو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه السلام وویل: دا زنا کاره دي، هغه زنا کاره چې حلاله او پاکه زوجه به یې پرېښوول خو خبیث او نجس ناروا ته به یې رجوع کول.

رسول الله ﷺ دلته په اول آسمان کې ډیر شیان ولیدل او بیا یې د اول آسمان څخه دوهم آسمان ته د جبریل علیه السلام په ملګرتیا تشریف یو وړی، هلته یې هم نور ډیر عجیب شیان ولیدل چې پر هغو سر بېره یې دوه مشرف او معزز انبیاء علیهم السلام هم ولیدل چې یو عیسیٰ علیه السلام او بل یحییٰ علیه السلام ؤ، دواړه ځوانان او الله عزوجل ته مقربه انبیاء وه، رسول الله ﷺ د عیسیٰ علیه السلام د شکل او قیافې وصف داسې بیانوي: عیسیٰ علیه السلام په رنګ سور ؤ، یعني: د مخ رنګ یې د سپین والي څخه و سوروالي ته مائل ؤ نه جګ او نه ګردئ ؤ، یعني: میانه قده ؤ، پرمخ یې ډیر خالونه درلودل، کله چې به یې سر ښوراوه ستا به داسې خیال سو چې اوبه څني څڅېږي، یعني: وریښتان یې لکه لانده داسې معلومېدل که څه هم هغه به لانده نه وه، دا د عیسیٰ علیه السلام وصف او ښایست دی چې رسول الله ﷺ یې موږ ته بیانوي.

او بیا رسول الله ﷺ دریم آسمان ته تشریف یووړی هلته یې یوسُف علیه السلام ولیدی، رسول الله ﷺ فرمایي:

« وَاللهِ ما رَأیتُ أجمَلَ مِنهُ »

یعني: قسم په الله تر هغه ښایسته مې نه دی لیدلی.

او فرمایي: هغه ته نیم ښایست ورکول سوی ؤ.

څنګه نیم ښایست؟ خلک د دغې جملې و مقصد ته نه متوجه کیږي، مقصد دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله چې څومره ښایست خلق کړی یا پیدا کړی دی هغه پر دوو حصو وېشل شوی دی، یوه حصه یې یوازې یوسف علیه السلام ته ورکول شوې ده او هغه بله حصه یې ټول بشر ته ورکول شوې ده، نو ته دغه جمال او ښایست ته فکر وکړه!

د مصر ښځو پر زُلیخا ملامتي ویل چې زلیخا د خپل مریي څخه نفساني غوښتنه کړې ده، نو زلیخا و هغو ښځو ته میلمستیا جوړه کړه، ښځو ته یې مېوې او چړې کېښوولې او بیا یې یوسُف علیه السلام ته و ویل: ورسه، کله چې دیٔ علیه السلام ورغلی هغه ښځې دغه د ده و بې مثاله ښایست ته په حیرت کې ډوبې سوې په خپلو ځانو نه پوهېدې، مبهوته او بېحاله سوې تر داسې اندازې چې د مېوې په عوض او بدل کې یې خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځانو نه پوهېدې، الله جل جلاله دغه د دوی حال په قرآن مجید کې بیانوي او فرمايي:

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ﴾

کله چې دغو ښځو یوسُف علیه السلام ولیدی ډېر زیات ښایسته یې وبلی.

﴿ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾

او پرله پسې یې خپل لاسونه پرېکول، الله جل جلاله داسې و نه فرمایل: (وَ قَطَعنَ اَیدِیَهُن) یعني: د (طاء) په زور سره یې و نه ویل، ځکه په دغه صورت کې یې مقصد یو وار پرې کېدل دي، بلکه الله عزوجل د (طاء) په شد سره و فرمایل چې ترجمه یې څو واره پرې کېدل دي، نو هغو ښځو یو وار نه بلکه په تکرار سره خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځان نه پوهېدې.

﴿وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا﴾

او دغو ښځو وویل: الله د عجز او نقصانه څخه پاک دی، دغه ځوان انسان نه دی.

﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ (٣١)﴾

نه دی دغه ځوان مګر مکرمه ملائکه دی، دا شکل د بشر شکل نه دی، بلکه لکه ښایسته مَلَکه، د یوسُف علیه السلام ښایست په دغه اندازه سره ؤ، مګر د ده علیه السلام درجه د ده د ښایست په سبب نه ده بلکه درجه یې په نبوت، په هغه علم او حکمت کې ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ ده ته ورکړي وه.

او بیا رسول الله ﷺ څلورم آسمان ته تشریف یو وړی، هلته یې ادریس علیه السلام ولیدی، هغه یې ښه راغلی و وایه او بیا له هغه ځایه پنځم آسمان ته ولاړی، رسول الله ﷺ فرمایي: چې هلته مې هارون علیه السلام ولیدی یو عزتمن شیخ او معتبره سړئ ؤ.

او بیا رسول الله ﷺ شپږم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې مکرم رسول کلیم الرّحمٰن موسیٰ کلیم الله علیه السلام ولیدی.

بیا نو رسول الله ﷺ اوم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې بیت المعمور ولیدی (بیتُ المعمور) د اهل سماء دپاره کعبه ده، لکه څرنګه چې دلته په مځکه کې د انسانانو او پیرانانو دپاره کعبه سته لمونځ ورته کوي، طواف پر کوي، همدارنګه د اهل سماء دپاره کعبه سته چې بیت المعمور ورته ویل کیږي او الله ﷻ دغه بیت المعمور د سورةُ الطور په څلورم آیات کې ذکر کړی دی، رسول الله ﷺ د دغه بیت المعمور په باره کې فرمایي: د ورځې اویا زره ملکې طواف پر کوي او هغو ملائکو ته بیا د قیامت تر ورځې بل نوبت نه ور رسیږي، هره ورځ نوري نوي اویا زره ملکې د طواف دپاره ورته راځي.

﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ﴾ [المدثر:۳۱]

د الله ﷻ مخلوق او لښکري په خپله الله ﷻ ته معلوم دي.

دغه اوم آسمان په ملائکو ډک ؤ او ټوله ملائکې د الله ﷻ په عبادت مشغوله وې، څوک پر سجده، څوک پر رکوع او چا تسبیحات ویل، رسول الله ﷺ فرمایي: چې په دغه اوم آسمان کې یوه لوېشت ځای نه ؤ مګر هلته ملکه وه او الله ﷻ ته یې سجده یا عبادت کاوه او رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مې یو سړئ ولیدی چې بیت المعمور ته یې تکیه کړې وه او هغه سړئ تر هر چا دغه ستاسي د ملګري سره مشابه ؤ.

(ستاسي ملګري) له لفظه د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد دی، یعني: هغه سړئ په رنګ او شکل، قیافه او کړه وړه کې زما مشابه ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: پوښتنه مې وکړه چې یا جبریل! دا څوک دی؟ هغه را ته وویل: دا ستا پلار ابراهیم علیه السلام دی.

کله چې رسول الله ﷺ له یوه آسمانه بل آسمان ته تشریف وړی، او دغه انبیاء او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسُولان یې هلته لیدل دا یوازې لیدل نه وه، بلکه هغه انبیاء علیهم السلام ورته را تله سلام یې ورسره کاوه، د دهﷺ استقبال او ښه راغلې یې کاوه. خبرې یې ورسره کولې او د دهﷺ د نبوت او رسالت تصدیق یې کاوه.

رسول اللهﷺ په دغه اوم آسمان کې د آسمان و هغه آخرې حدودو ته تشریف یووړی او دلته یې جبریل علیه السلام د دوهم وار دپاره په هغه خپل واقعي شکل او صورت ولیدی، چې بیا یې تردغه وروسته په هغه خپله چهره او شکل نه دی لیدلی، ځکه جبریل علیه السلام د دغه ټولو کلو په جریان کې چې به یې وحې را وړلې په هغه خپل حقیقې او د مَلَکې په شکل نه را تلی، د رسالت په ټوله موده کې یې فقط دوه واره په خپل شکل او صورت و رسول اللهﷺ ته ځان ښکاره کړی دی، اول وار د بعثت په شروع کې چې د هغه بیان مومخ کې درته کړی دی او دوهم وار دغه د معراج په شپه، دلته د اوم آسمان په اطرافو کې د سدرة المُنتهٰی و وُنې ته نژدې، په دغه باره کې الله جل جلاله د سورةُ النجم په (۱۳، ۱۴) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾﴾

او خامخا محمدﷺ جبریل علیه السلام په هغه خپل شکل دوهم وار په اوم آسمان کې د سدرة المُنتهٰی د درختې یا وُنې سره ولیدی.

د سدرة المُنتهٰی درخته یا ونه د لوړو او کښتو مخلوقاتو په منځ کې وېش او سرحد دی، پورتنې مخلوقات لاندې او کښتنې مخلوقات لوړ نه سې تلای، د کښته طرفه اعمال او احوال تر سدرة المُنتهٰی پورې ورځې او له لوړه طرفه الٰهي اوامر او احکام تر سدرة المُنتهٰی پورې را کښته کیږي او جنت هم هلته د سدرة المُنتهٰی د وُنې سره دی، ځکه الله جل جلاله فرمایي:

﴿عِندَهَا جَنَّةُ ٱلْمَأْوَىٰٓ ﴿١٥﴾﴾

نو رسول اللهﷺ د جبریل علیه السلام په ملګرتیا هغه ځای ته ولاړی چې هلته هیڅ بشر نه دی تللی، هیڅ انسان دغه مقام ته نه دی رسېدلی، بلکه داسې ځای ته ولاړی چې هلته نه بشر او نه ملکه تللې دي، ښه جبریل علیه السلام څخه، فقط جبریل علیه السلام دغه ځای او مقام ته ورغلی دی، رسول اللهﷺ فرمایي: دلته مې جبریل علیه السلام ته وکتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په داسي شکل سو لکه هغه څیري، زړه، شوربدلی بوریا، دا تول د الله ﷻ د بیري څخه، دا د جبریل علیه السلام حال ؤ، هغه جبریل چي ذِي قُوَّةٍ، ذي جَبَرُوت او شَدِيدُ القُوٰی دی الله ﷻ هم شدیدُ القوٰی بللی دی، خو دغه شدیدُ القوٰی جبریل چي دغه مقام او قُرب ته ورسېدی د الله ﷻ له بیري یې دغه حال ؤ، دلته نو جبریل علیه السلام و درېدی ویل: یا محمّد! مخ ته ولاړ سه! ور دمخه سه! مکر زه: قسم په الله که یو قدم نور ور د مخه سم د الله ﷻ په الهي نُور به وسوځل سم. سعدي رحمه الله په دغه باره کي وایي:

شبی برنشست از فلک درگذشت — بتمکین وجاه ازمَلَک درگذشت
چـنان گـرم درتیـه قُربـت بـراند — که در سِدرَه جبریل ازو باز مانـد
بـدو گـفت سـالار بـیت الحرام — کـه ای حاملِ وحـی برتـر خِـرام
چـو در دوسـتي مخلـصم یافـتي — عنانـم زصحـبت چـرا تافـتی؟
بگفتـا فراتـر مجالـم نمانـد — بماندم کـه نیروي بالـم نمـاند
اگـر یـک سرِمـوی برتـر پـرم — فـروغ تجـلّی بسوزد پـرم

جبریل علیه السلام و ویل: قسم په الله که یو قدم ور د مخه سم د الله ﷻ په نور به وسوځل سم، نو رسول الله، حبیب الله، محمّد مصطفٰی ﷺ یوازي مخ ته ولاړی، داسي ځای ته ولاړی چي هلته نه بشر تللی دی نه ملکه، دا د الله ﷻ له طرفه د دې امت و رسول: محمّد ﷺ ته عزت او إکرام دی، رسول الله ﷺ فرمایي: ور د مخه سوم او مخ ته ولاړم څو د سدرةُ المُنتهٰی درختي یا وُني ته ورسېدم، رسول الله ﷺ د سدرة المُنتهٰی د وُني تعریف او بیان را ته کوي او فرمایي: دغه ونه یوه عادي ونه وه، د دغي وُني پاني لکه د فیل غوږونه لوی لوی پاني وې، په ښکاره او ظاهره ډېره ښایست کوم خاص شئ نه پر معلومېدی، رسول الله ﷺ فرمایي: زه پر دغه حال وم چي د الله ﷻ د نور تجلي دغه د سدرة المُنتهٰی پر ونه ښکاره سوې او ونه په دغه الٰهي نور کي پټه سوه، الله ﷻ فرمایي:

﴿إِذْ يَغْشَى ٱلسِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾﴾

یعني: کله چي دغه د سدره ونه هغه شي پټه کړه چي پټه کړې یې وه.
یعني: د رب ﷻ تجلّی او انوار پر دغه ونه پلوشې او وړانګې واچولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَا زَاغَ ٱلْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾﴾

د محمّد ﷺ سترګي نه وې ګرځېدلې بلې خوا ته، يعني: د ډېر ادب په سبب يې بل طرف ته هيڅ نه کتل.

﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلْكُبْرَىٰٓ ﴿١٨﴾﴾

د الله عزّوجلّ د الوهيت او قدرت لويي علامې يې وليدلې.

رسول الله ﷺ د سدرة المنتهیٰ ونه يا درخته وليدل، هغه هم په داسي حال کي چي بېله کوم حائله او پردې او د الله جلّ جلاله په انوارو پټه وي، دا کومه لويي او کوم مقام دی، رسول الله ﷺ فرمايي: کله چي دغه ونه په الٰهي نور کي پټه سوه، د هغه خپل عادي حاله واوښتل شکل او رنګ يې تغير وکړی، په دغه وخت کي د دې وني د بهار او سينګار داسي حالت ؤ چي د هغې د حسن او جمال حال هيڅ بشر نه سي بيانولای، ښاخونه يې ياقوت او زبرجُد وه، د وُني پر شا وخوا داسي ښايسته شيان ګرځېدل لکه د سرو زرو پتنان، يا طلايي پتنګان ، رسول الله ﷺ فرمايي د سدرة المُنتهیٰ د وُني شکل دومره فرق وکړی او د ښايست هغي درجې ته ورسېدل چي د هيڅ انسان په وس او طاقت نه ده پوره چي د هغې د حسن او جمال تعريف او توصيف وکړي، ژبه او الفاظ له دې څخه عاجزه دي چي د سدرة المُنتهیٰ د وُني د وصف او ښايست بيان دي وکړي، دا په هغه حالت کي چي د الله جلّ جلاله په نور او تجلو پټيږي.

د چا ژبه له دغه توصيفه او تعريفه عاجزه سوه؟ د هغه چا ژبه چي تر ټولو انسانانو فصيح او بليغ دی د رسول الله محمّد مصطفیٰ ﷺ ژبه د سدرة المُنتهیٰ د وُني د ښايست د تعريف او توصيف څخه عاجزه سوه، د هغه په قدرت نه وه پوره چي دغه حالت بيان کړي، حال دا چي رسول الله ﷺ تر ټولو انسانانو ډېر فصيح دی.

دغه د سدرة المُنتهیٰ ونه د الله جلّ جلاله له مخلوقاتو څخه يو مخلوق دی، خو کله چي د الله جلّ جلاله په نور پټه سوه سيدُ البشرَ، اکملُ البشر ﷺ يې د توصيف او بيانه څخه عاجزه سو، نو په خپله د حق تعالیٰ د ذات په باره کي څه خيال او فکر کوې؟ دا خبري تر خيال او فکر لوړي دي، کمالُ الجمال، الله جلّ جلاله لره دی او جمالُ الکمال، رب العالمين تعالیٰ لره دی، په دغه مبارک او عجيب ځای کي رسول الله ﷺ د خپل رب عزّوجلّ سره بيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

حائله او بېله واسطې خبرې وکړې، د دوی په منځ کې هيڅوک نه وه وحې نه وې او هلته کوم ترجمان نه ؤ، حق تعالیٰ بېله واسطې خبرې ور سره وکړې، موسیٰ علیه السلام کليم الله دی، ابراهيم علیه السلام خليل الله دی او زموږ معزز پيغمبر محمّد مصطفی ﷺ رسول الله، کليم الله، خليل الله او حبيب الله دی، ټول شرف او عزت د الله عزوجل له طرفه په ده ﷺ کې جمعه سوی دی، په دغه نادره او نه پېښېدونکې ملاقات کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ امر کړی چې پر خپل امت لمونځ فرض وګرځوي.

الله جل جلاله چې کوم عبادتونه پر موږ فرض کړي دي هغه ټول د جبريل علیه السلام په واسطه سره را ته راغلي دي، ټول حلال او حرام، ټول فرائض لکه روژه، زکوة، حج او نور ټول احکام موږ ته د وحيو په واسطه را رسول سوي او راباندي فرض سوي دي، بېله لمانځه، لمونځ د الله جل جلاله په مستقيم امر سره او د الله عزوجل په مستقيمو خبرو سره بېله واسطې را باندي فرض سوی دی، د الله جل جلاله په قدرت کې وه او کولای يې سوای چې لمونځ هم د وحيو په واسطه را باندي فرض کړي، مګر يا! د دې دپاره چې په اسلام کې د لمانځه درجه او مقام معلوم سي نو په لمانځه سره يې بېله واسطې امر کړو.

دا هم د الله جل جلاله په قدرت کې وه چې رسول الله ﷺ پر مځکه وي او بېله واسطې يې په لمانځه سره امر کړي چې پر مځکه يې بېله واسطې خبري ور سره کړي وای، مګر يا! رسول الله ﷺ يې لوړ بوتلی او هلته يې په دغه مشرف مقام کې لمونځ پر فرض کړی، دا دپاره د دې چې موږ مسلمانان د لمانځه سره بې پروايي و نه کړو، د لمانځه درجه او مقام وپېژنو.

الله جل جلاله په دغه مشرف او معزز ځای کې په لمانځه مکلف کړو، نو خود رسول الله ﷺ فرمايي: زموږ او د کفارو په منځ کې فرق لمونځ دی، که چا پرېښاوه هغه کافر سو او لمونځ د اسلام عمود دی، رسول الله ﷺ فرمايي:

«الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ» [رواه الترمذي]

چې دا د لمانځه په باره کې لوی امر دی، د لمانځه دپاره دغومره شرف او عظمت کافي دی چې د الله جل جلاله په مستقيم امر سره فرض سو او په داسې مبارک ځای کې فرض سو چې هلته نه بشر رسېدلی دی نه ملکه، بېله سردار کونين محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصطفی ﷺ څخه.

دلته باید د لمانځه لوړه درجه او لوی مقام د یوه مثال په راوړلو سره هم باید و پیژنو، او مثال د ممنوعاتو څخه نه دی، هغه دا چې په دنیا کې دا معمول او قانون دی چې یو څوک د یوه پاچا حضور ته د میلمه پر قسم ورسي د هغه پاچا له طرفه یوه هدیه او سوغات ورکول کیږي، نو رب العالمین چې د پاچهانو پاچا دی خپل رسول ﷺ او د هغه و امت ته یې په دغه شانداره ملاقات کې څه شي په هدیه کې ورکړی؟ لمــــــــونـــــــــځ.

تاسي د لمانځه دغه لوړ مقام او لوی قدر ته وګوری! د اختر په ورځ لمونځ، د جمعې په ورځ لمونځ، د لمر یا سپوږمۍ د تندري نیولو په وخت کې لمونځ، د بیري په وخت کې لمونځ، د خوشالۍ په وخت کې لمونځ، د باران د غوښتني په وخت کې لمونځ، لمونځ هغه شئ دی چې مخلوق و خالق ﷻ ته نژدې کوي، لمونځ د رب ﷻ او د هغه د بندګانو په منځ کې رابطه ده.

پسله دغه عظیم او مشرف ملاقاته رسول الله ﷺ بیرته رجعت وکړی او را وګرځېدی، په لار کي یې د موسیٰ علیه السلام سره ولیدل، موسیٰ علیه السلام پوښتنه څني وکره چې الله جل جلاله په څه شي امر کړې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زما رب امرکړم چې په یوه شپه او ورځ کي پنځوس لمنځونه زما پر امت فرض کړم، موسیٰ علیه السلام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه کم یا لږ غوښتل خو د هغو په وسه نه سوه پوره او نه یې کول، بیرته دې خپل رب ته رجوع وکره او ستا د اُمت دپاره تخفیف څني و غواړه، رسول الله ﷺ و جبریل علیه السلام ته وکتل لکه په دغه باره کي چې مشوره څني غواړي، جبریل علیه السلام اشاره ورته وکره که دې خوښه وي هـو، رسول الله ﷺ هم خپل رب العالمین جل جلاله ته رجوع وکړه.

اوس نو د دغه رجوع څخه مقصد دا دی چې بیرته یې و سدرة المُنتهیٰ ته رجوع وکره او که څنګه؟ (والله اعلم) مګر په ظاهره داسي ښکاري چې دغه رجوع په دعاء سره وه، یعني: دعاء یې وکره.

په هرصورت رب ﷻ ته یې رجوع وکره او وې غوښتل چې دغه لمنځونه زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرامت څه لږ سي، الله جل جلاله لس لمنځونه پرکم کړه، بیا هم موسیٰ علیه السلام ورته وایي: چي ډیر دي او رسول الله ﷺ هم رجوع کوي، څو دېرش سوه او بیا شل سوه او بیا لس سوه او بیا پنځه سوه، بیا هم موسیٰ علیه السلام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه لږ غوښته او نه یې سوای آداء کولای، نور هم د الله عزوجل څخه تخفیف وغواړه مګر رسول الله ﷺ و فرمایل: د دغه ډیري مراجعې په سبب حیاء را ته ودرېدل نوره رجوع نه سم کولای زه په دغه راضي یم او قبلوم یې او بیا د الله جل جلاله له طرفه و فرمایل سوه: دغه لمنځونه په آداء کولو کي پنځه دي مګر ثواب یې د هغه پنځوسو سره برابر دی.

ورونو او خوندو! موږ او تاسي په یوه شپه او ورځ کي د الله جل جلاله دپاره پنځه لمنځونه آداء کوو څو هغه هم ځیني ناوخته ځیني قضاء سوي خو الله جل جلاله دغه پنځه لمنځونه موږ ته په پنځوسو لمنځو را حسابوي، دا هم د رحیم او کریم رب عزوجل فضل او کرم دی، که چیري موږ په هغه پنځوسو لمنځو مکلف وای څه حال به مو وای؟

نو دا د الله جل جلاله کرم او احسان دی چي لمنځونه یې پنځه را باندي فرض کړه او ثواب د هغه پنځوسو لمنځو را کوي، بیا نو رسول الله ﷺ د هغه معراج په واسطه بیرته بیت المقدس ته را وګرځېدی او د بیت المَقدس څخه یې بیرته مکې مکرمې ته تشریف را وړی.

دا نو د إسراء څخه عَوده او بېرته را ګرځېدل دي، رسول الله ﷺ پر لاري څه شیان ولیدل، یا څه شیان ورته پېښ سوه، هغه دا چي رسول الله ﷺ پر براق سپور ؤ او د یوې قافلې پر محاذاة یا برابري تېرېدی چي دغه قافله هم د قریشو وه چي له شامه مکې مکرمې ته رهي وه، د دغي قافلې څخه یوه اوښ دغه د براق تګ او تېزوالی ولیدی او و تورېدی، د قافلې څخه یې وځغستل دومره لیري ولاړی چي د قافلې د خلکو څخه ورک سو، دوی پسي ګرځي او نه یېویني ځکه شپه او تاریکه ده، رسول الله ﷺ ورږغ کړه چي اوښ مو په فلاني ځای کي دی، خلک په تعجب کي سوه لوړ د هوا څخه ږغ اوري او څوک نه ویني، خو هغه ځای ته ورغله او اوښ یې پیدا کړی، خیر رسول الله ﷺ په دغه شپه بیرته مکې مکرمې ته راغلی، دغه ټول سفر او دغه ټولي واقعې په دغه یوه شپه کي بلکه تر یوې شپې لا هم په لږ وخت کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښي سوې، څکه په دغه شپه کي ولاړی او په هغه شپه کي بيرته تر سهار د مخه راغلی.

کله چي سهار سو رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره ناست دی او په فکر کي ډوب دی، د دې عجيب سفر تر تاثير لاندي دی، د الله جل جلاله سره ملاقات، د انبياء عليهم السلام سره ملاقات او بل په دې فکر کي دی چي قريش به د دغه خبر په اورېدلو سره څه عکس العمل ښکاره کړي؟ په خپل فکر کي غرق دی او دغه حالات چي ور ته پېښ سوي دي هغه په خيال او فکر کي ورګرځوي، ابوجهل وليدی چي محمّد ﷺ په فکر کي ډوب دی او چرت وهي، ابوجهل ملعون راغلی ورته کښېنستی او د پسخند پر قسم يې ورته و ويل: يا محمّد! آيا يو شئ پېښ سوی دی؟ رسول الله ﷺ ويل: هو! برايي شپه بيت المقدس ته ولاړم او بيرته راغلم، ابوجهل خبيث ته خندا ورغله خو ځان يې ټينګ کړی او ويل: هلته دي څه وکړه؟ رسول الله ﷺ ويل ولاړم هلته مي لمونځ وکړی او بيرته راغلم، ابوجهل خندل او ناري يې کړه: يا معشر بني کعب بن لؤی! راسی محمّد څه وايي، قريش سره را ټول سوه ويل: څه قصه ده؟ ابوجهل لعنة الله عليه و ويل: اوس د محمّد درواغ ښکاره سوه غوږ ونيسی څه وايي؟

ابوجهل ويل: موږ پر اوښانو او په ډېرو مشکلاتو يوه مياشت وروسته بيت المقدس ته رسېږو او په ډېره ستړيا يوه مياشت پر لاري بيا بيرته دلته را رسېږو خو دئ تېر ماښام ولاړی او بيرته راغلی او دلې بيده هم سو، خلکو د ابوجهل خبره نه منل چي رسول الله ﷺ دي داسي ويلي وي نو يې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا محمّد! آيا رشتيا ولاړې او راغلې؟ ويل: هو، خلک متحيّر او په حيرت کي سوه چي دا څه وايي؟ حتّی مسلمانان په فکر کي سوه څکه دا خبره ترخيال لوړه او د منلو نه ده، د مسلمانانو څخه يو نفر ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته په ځغستا ورغلی، دا سړئ د بيري ورغلی چي خبره اوس چپه اوړي د مسلمانانو کار بل ډول کيږي، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ويل: خير څه پېښه ده؟ سړي ويل: رسول الله ﷺ وايي: برايي د شپې بيت المقدس ته ولاړم او تر سهار د مخه راغلم، ټول خلک پر را ګرځېدلي دي او ورته وايي خلاف وايې، په دې خبره سره د اسلام او مسلمانانو کار پای ته رسيږي، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه و ويل: که ده ﷺ داسي ويلي وي رشتيا وايي (إن قَالَ ذَالِکَ فَقَد صَدَقَ) دا بل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان دی مګر بیا هم متردد او په شک کې دی، ځکه دا کار او دغه سفر عجیب او غیر طبیعي دی، نو دوی دواړه و رسول اللهﷺ ته ورغله، دلته پر رسول اللهﷺ خلک راګرځېدلي دي، هغه قریش چې همېشه به یې خلک د رسول اللهﷺ د خبرو له اورېدلو منعه کول اوس نارې وهي، هرڅوک چې و وینې ورته وایي: راسه واوره محمدﷺ څه وایي، ابوبکر الصدّیقؓ راغلی و رسول اللهﷺ ته کښېنستی او پوښتنه یې ځنې وکړه، ویل: یا رسولَ الله! آیا ته برایي شپه بیت المَقدس ته ولاړې او بیرته راغلې؟ رسول اللهﷺ ویل: هو، ابوبکرؓ و ویل: صَدَقتَ، یعني: ته په دغه خپله خبره کې صادقه یې او زه یې منم، رسول اللهﷺ و فرمایل: أنتَ الصِّدِّیق، دلته د اول وار دپاره رسول اللهﷺ دغه د صدیق لقب و ده ؓ ته ورکړی او د صدیق لقب سبب هم دغه د إسراء او معراج واقعه وه، دغه لقب د ابوبکر الصِّدِّیقؓ دپاره په ایمان کې لوړه درجه او لوی مقام دی.

کله چې رسول اللهﷺ و ویل هو، ده هیڅ شک او تردد و نه کړی، فوراً یې و ویل: صادقه یې، بېله نقاشه بېله پوښتنې چې و وایي څنګه ولاړې او پرڅه شي ولاړې؟ بېله هرڅه! صادقه مسلمان ؤ، د خبرې د اورېدلو سره یې سمدستي و ویل: صَدَقتَ او رسول اللهﷺ ورته و ویل: اَنتَ یَا اَبَا بَکر! الصِّدِّیق.

قریشو و ابوبکر الصِّدِّیقؓ ته و ویل: ته څنګه دا خبره منې او څنګه ورته وایې صَدَقتَ؟ موږ یوه میاشت پرلار تېروو، تکلیفونه او خوارۍ را باندې تېرېږي بیا نو هلته رسېږو او دئ په یوه شپه ولاړی او بیرته راغلی؟ ابوبکر الصِّدِّیقؓ و ویل: زه د دهﷺ خبرې چې تر دغه لا هم عجب کار وي منم، زه د ده هغه خبرې منم چې له آسمانه په یوه لحظه کې ورته راځي، زه یې په هغه وحیو کې صادق بولم چې د آسمان د خالق له طرفه ورته راځي او اوس یې بیت المَقدس ته تګ عجب وبولم او نه یې ومنم؟ بیا نو ابوبکر الصِّدِّیقؓ إراده وکړه چې خلکو ته د رسول اللهﷺ صداقت او رشتیا ویل ورښکاره کړي او دا ثابته کړي چې رسول اللهﷺ صادقه دی، نو و ویل: یا رسولَ الله! موږ خبر یو چې تا په پخوا کې بیت المقدس نه دی لیدلی او ته هلته نه یې تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونړو! تاسي ته هم معلومه ده چي رسول الله ﷺ په هغه خپلو سفرو کي شام ته تللی ؤ، خو بیت المقدس ته نه تللی ؤ او نه یې لیدلی ؤ.

نو ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه و ویل: تا بیت المقدس په خپل ژوند نه دی لیدلی خو موږ تللي یو او لیدلی مو دی او په حاضرو خلکو کي هم داسي ډېر خلک سته چي بیت المقدس یې لیدلی دی، دا چي ته تېره شپه ولاړې او و دي لیدی نو موږ ته د هغه بیان وکړه، رسول الله ﷺ هم د بیت المقدس د علامو په بیانولو شروع وکړه، ویل داسي مسجد دی او داسي جوړ سوی دی، داسي یې عمودونه دي، د مسجد لویي لویي علامې بیانوي، دلته ځیني قریش حاضر وه چي بیت المقدس ته به ډېر تله او راتله، هغو پوښتني شروع کړې د هر شي پوښتنه کوي او د هغه مفصل جواب او بیان غواړي.

ورونړو! تاسي ته معلومه ده که یو څوک مسجد ته د لمانځه د آداء کولو دپاره ولاړ سي هغه نفر لمونځ کوي او بېرته را وزي، د مسجد پر دروازو او کِلکِنانو فکر نه کوي چي څو دروازې څو کِلکِنان څو ستني یا عمودونه لري او داسي نور ډېر شیان د دغه لمونځ کوونکي په فکر کي نه وي، رسول الله ﷺ هم هلته د لمانځه او د انبیاء علیهم السلام د ملاقات دپاره تللی ؤ، د مسجد و تعمیر یا نقشې او داسي نورو شیانو ته یې نه فکر ؤ او نه یې په یاد وه او نه ورته معلوم وه، خو قریش قصداً دغسي پوښتني کوي چي دیٔ ﷺ غلط سي یا معلومات ورته نه وي او د دوی خبره پر جوړه سي، مګر د قادر مطلق الله جل جلاله په إراده بیت المقدس د ده ﷺ مخ ته راوړل سو او دیٔ ﷺ ورته ګوري، هر یو چي د هر شي پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ د هغه جواب ورته وایي، رسول الله ﷺ یېویني او دوی یې نه ویني، رسول الله ﷺ د بیت المقدس ټولي علامې په مکمل ډول ورته بیان کړې، چي څوک پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ هغه ته ګوري او جواب ورته وایي، ټول قریش په تعجب کي دي خو بیا هم د قریشو کفار دا خبر نه مني.

رسول الله ﷺ و فرمایل: زما سره نوري علامې هم سته، قریشو ویل: هغه څه شي دي؟ ویل قافله: ستاسي قافله پر لاري ده، د قافلې په مخ کي یو سور اوښ دی او دوې غرارې پر بار دي حتّی هغه شیان یې ورته و ویل چي په دغه اوښ د ښایست او زینت دپاره ځړول سوي وه او د دغي قافلې څخه په فلاني منطقه کي یو اوښ ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، ما ورېغ کړه او اوښ مي وروښاوه.

همدارنګه د دغي قافلې سره په يوه لوښي کي اوبه وې چي سر يې بند او تړلی ؤ ما هغه اوبه وڅښلې، څرنګه چي د قافلې خلک د اوښ د را وستلو دپاره تللي وه زه يې نه وليدم، قريشو ويل: ښه دغه قافله چي تا پرلاري وليدل له دغه ځايه څومره او په کومه اندازه ليري ده؟ او ستا په حساب څو ورځي وروسته به دلته را ورسيږي؟ رسول الله ﷺ وويل: پسله درو ورځو دلته را رسيږي.

اوس نو په دغه خبرو کي هيڅ درواغ نه ځايېږي ځکه چي رسول الله ﷺ پرون هم د دوی سره په مکه مکرمه کي ؤ او نن هم د دوی سره دی او قافله پرلاري ده او دلته درې ورځي وروسته رارسيږي او رسول الله ﷺ هغه قافله ليدلې ده او خبري يې ور سره کړي دي، اوبه يې ځني څښلي دي، دلته د درواغ ويلو هيڅ امکان نسته، خلکو وعده سره وکړه چي د دغي قافلې د را رسېدلو انتظار به کوي، څو هغه ورځ را ورسېدل چي په دغه ورځ بايد قافله را ورسيږي، سهار وختي د مکې مکرمې ډېر خلک دباندي ور ووتل او د قافلې انتظار کوي، واقعاً هم په دغه ورځ قافله را ورسېدل او د قافلې په مخ کي هغه سور اوښ دی او هغه علامې هم ټوله پر سته کومي چي رسول الله ﷺ بيان کړي وې، کله چي قافله را ورسېدل قريشو پوښتنه ځني وکړه چي ستاسي اوښ ورک سوی ؤ؟ ويل: هو اوښ مو ورک ؤ او د يو چا ږغ مو واورېدی چي اوښ يې را وښوی او اوښ هم هلته ؤ، اوس د قافلې خلک پوښتنه کوي چي تاسي چا خبر کړاست چي موږ ته دغه واقعې پيښي سوي دي؟ قريشو ويل: دا محمّد ﷺ ؤ او هغه دغه خبر راوړی، خو سره د دغو لويو معجزاتو بيا هم قريشو نه ايمان را وړی او نه مسلمانان سوه.

دغه د إسراء او معراج واقعه د هغو معجزو څخه نه ده چي الله جل جلاله خپل حجت او دليل پر کفارو قائم او ثابت کړي بلکه دغه حادثه او واقعه د دې دپاره وه چي الله جل جلاله پر خپل محبوب ﷺ هغه غم او تشويش کم کړي، کوم چي دی ﷺ يې زهيراوه او د رسول الله ﷺ زړه ثابت او قائم کړي، د دغي واقعې څخه په خپله رسول الله ﷺ مقصد ؤ نه د خلکو دپاره د معجزو اثبات، د دغه مقصد د اثبات دپاره د الله عزوجل هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول دلیل دی چې فرمایي:

﴿لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾

یعني: دغه إسراء او معراج ته د رسول الله ﷺ بېول د دې دپاره وه چې موږ وده ﷺ ته د خپل قدرت ځیني دلائل او علامې وربنکاره کړو.

ورونو! دلته د یو څو تنبیهاتو یا یوې تبصرې ضرورت وینم. هغه دا چې: کفار خو کفار دي نه قرآن مني نه د رسول الله ﷺ نبوت، نو هغه به په دغسې معجزو کله اقرار او اعتراف وکړي، خو د ډېر افسوس ځای دا دی چې په مسلمانانو کې هم داسې څوک پیدا سي چې د دغسې خارق العاده پېښو څخه په عقلي دلائلو سره انکار کوي، د دغسې خلکو د جواب او قناعت دپاره که څه هم ډېر عقلي دلائل سته خو بیانول یې ډېر وخت غواړي او د هغو په بیانولو سره موږ د خپلې موضوع څخه دباندې وزو، نو د هغو د جواب او قناعت دپاره په دغه راتلونکو مختصرو جملو او څو جوابو سره کفایت کوم.

لومړۍ: هر هغه څوک چې پر خالقُ المعجزات الله جل جلاله ایمان ولري هغه ته ډېر آسانه دي چې پر هر څه ایمان را وړي، ځکه که په زړه کې پر الله عزوجل او د هغه پر کامل قدرت ایمان ثابت او قائم سي بیا نو په دنیا کې داسې شئ نه پاته کیږي چې هغه ته دي موږ غیر ممکن وو وایو.

دوهم: زموږ مسلمانانو عقیده دا ده چې د رسول الله ﷺ په ژوند کې د ده ﷺ عمده او ښکاره صفت دا دی چې دئ ﷺ رسولُ الله او نبيُّ الله دی، نو په دې کې هیڅ شک نسته چې نبوت او رسالت د هغه غیبي معانیو څخه دی چې زموږ د عقل او احساس تر معانیو او مقیاسو نه لاندي کیږي، نو داسې معجزې او د بشري عادته څخه مخالف کارونه د ده ﷺ د رسالت په کیان او ذات کې موجود دي، دغه معجزې او خارق العاده کارونه د ده ﷺ د ذات څخه تر هغو نه سو لیري کولای او نه سو جلا کولای تر څو د ده ﷺ د ژوند څخه د نبوت صفت ایسته نه کړو، یعني: نبي یې و نه بولو او دا کار هغه وخت کولای سو چې په ښکاره سره د دین څخه انکار وکړو (العیاذ بالله) او تاسې پوهیږئ کله چې دین د شک او انکار ځای وګرځي بیا نو د معجزو د انکار یا اثبات دپاره بحث کول بېځایه او بېمعنٰی دي.

(c) kitabton.com: The Digital Library

دریم: موږ ولې فکر نه کوو چې زموږ او ستاسې پر شا وخوا ټول شیان د خالقِ قدیر ﷻ معجزې دي، کواکب او نجوم معجزه ده، د آسمانو حرکت معجزه ده، د جاذبې قانون معجزه ده، په انسان کې عصبي مجموعه معجزه ده، ستا په بدن کې د وینې جوړېدل او بهېدل معجزه ده، ستا په بدن کې ستا روح معجزه ده، دغه انسان په خپله معجزه دی. تاسې نه ګورئ چې یوه فرانسوي عالم (شاتو بریان) پر انسان کوم او څه نوم ایښی دی؟ دئ وایي: انسان یو غیبي او مجهول حیوان دی (لمیتا فیزیقي حیوان) یې بولي.

خو انسان د اوږده اُلفت او همېشني عادت په واسطه په دغو ټولو شیانو کې د هغو معجزه توب هېر کړی دی او د خپل جهل او غرور په سبب وایي: دغه شئ چې دا ته یې را ته وایې دا زما عقل نه قبلوي او نه یې مني.

او هغه شیان چې د انسان ناقص عقل په قانع کېږي د خپل کفر او ایمان دپاره مقیاس او ترازو ګرځوي، چې دا د انسان هغه عجیب جهل او ناپوهي ده، سبحان الله! انسان چې هر څومره په علم او مدنیت کې لوړ سي، په ساینس او تکنالوجي پوه سي بیا هم د هغه خپل جهله څخه کار اخلي، خو که انسان لږ څه فکر وکړي ده ته به په ښکاره ډول سره واضحه او روښانه سي چې هغه الله چې دا ټول کون یې په مُعجِز ډول سره پیدا کړی دی، و هغه ته دا هیڅ نه ده ګرانه چې یوه بله معجزه هم پر زیاته کړي یا په ځینو هغو قوانینو کې چې عالَم یې پر هغه قوانینو جوړ کړی دی تغیر او تبدیل را ولي، حتّی یوه برېطانوي عالِم (ویلیم جونز) هم دغه فکر کړی دی کله چې یې و ویل: هغه قدرت چې دغه عالَم یې خَلق کړی او پیدا کړی دی! هغه د دې څخه نه دی عاجزه چې یو شئ پر دغه عالَم زیات کړي یا یې ځني کم کړي.

فرضًا که دغه کون یا عالَم موجود نه وای او دغسي چا ته چې د دغسي معجزو او خوارق العاده کارو څخه منکره وي ویل سوي وای: چې دغسي کون او عالَم به جوړ سي، هغه به سمدستي ویلي وای چې دا غیر ممکنه ده، د دغه کون پیدا کېدل به د ده په فکر تر دغه معجزې ډېر ناممکنه وای.

نو د دغو څولږو دلائلو په وړاندې کولو سره پر هر مسلمان دا لازمه ده چې باید خامخا پوه سي چې رسول الله ﷺ رسول الله دی او الله جل جلاله په دغو معجزو سره مکرم کړی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې د کون او د ژوند نوري ټولي معجزې له سره کيږي او زموږ عقلونه يې په آساني سره قبلوي، دغه رنګه بايد دغه معجزه هم په سهولت او آساني سره قبوله کړو.

د عقبې سره اول بيعت

موږ مخ کي درته وويل چې د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي د اهل يثرب څخه شپږ نفره اسلام ته داخل سوه او د رسول الله ﷺ سره يې وعده وکړه چې موږ به ستا رسالت او اسلام خپل قوم ته رسوو، نو د دوی د کار نتيجه دا سوه چې په را تلونکي موسم کي يعني: د بعثت د دوولسم کال د حج په موسم کي چې د ميلادي سنې د (٦٢١) کال د جولای مياشت وه د يثرب څخه دوولس نفره مسلمانان د حج دپاره راغله چې په دوی کي پنځه نفره هغه کسان وه چې په تېر کال کي يې د رسول الله ﷺ سره ليدلي وه او هغه شپږم نفر چې د دوی سره په سږ کال کي نه ؤ راغلی هغه جابر بن عبدالله بن رِئاب ؤ او د دغو نوو راغلو اوو نفرو نومونه په داسي ډول سره وه:

١ – ذکوان بن عبد القيس (الخزرجي) چې د بني زُريق څخه ؤ.
٢ – معاذ بن الحارث (الخزرجي) چې د بني نجار څخه ؤ.
٣ – عُباده بن الصامت (الخزرجي) چې د بني غنم څخه ؤ.
۴ – يزيد بن ثعلبه (الخزرجي) چې د بني غنم د حُلفاوو څخه ؤ.
۵ – العبّاس بن عُباده (الخزرجي) چې د بني سالم څخه ؤ.
٦ – ابوالهيثم بن التيهان (الأوسي) چې د بني عبدالأشهل څخه ؤ.
٧ – عُويم بن ساعده (الأوسي) چې د بني عَمرو بن عوف څخه ؤ.

دغه دوه آخرني نفر د أوس د قبيلې څخه وه او نور ټول د خزرج د قبيلې څخه وه، دغو دوولسو نفرو د رسول الله ﷺ سره په منٰی کي د عقبې سره وليدل او دالته يې بيعت هم ور سره وکړی، دا هغه بيعت دی چې بيعت النساء ورته ويل کيږي، يعني: د ښځو بيعت، که څه هم په دغه بيعت کي ښځي نه وې موجودي خو نوم د بيعت النساء په دې سبب پر کښېښوول سو چې په دې بيعت کي پر ايمان، اطاعت او ښو اخلاقو وعده وه، په دې بيعت کي جهاد نه ؤ او د ښځو بيعت هم داسي ؤ چې د الله جلّ جلاله پر وحدانيت او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ پر رسالت به ایمان لري.

الله جل جلاله لره به شریک نه نیسي.

لمونځ او د الله جل جلاله اطاعت به کوي.

غلا او زنا به نه کوي.

څرنګه چې په دغه اوسني بیعت کې که څه هم د نارینه وو سره ؤ خو د جنګ او جهاد ذکر پکښې نه ؤ نو له همدې جهته بیعت النساء ورته وویل سوه.

امام بخاري د عُباده بن الصامت رضي الله عنه څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ را ته وویل: راسی پر دې بیعت را سره وکړی چې الله ته به هیڅ شریک نه نیسی، غلا به نه کوی، زنا به نه کوی، خپل اولادونه به نه وژنی، یو له بله به تهمت او بُهتان نه سره وایاست، په ښو کارو کې به زما نا فرماني نه کوی.

که چا پر دغو کارو وفاء وکړه د هغه اجر پر الله دی او که د چا څخه د دغو کارو مخالف کار پیښ سو او په دنیا کې جزاء ورکول سوه هغه یې کَفاره ده او که د چا څخه مخالف کار پیښ سو او الله جل جلاله یې حال پټ کړی، یعني: څوک نه سوه په خبر د هغه حساب پر الله دی که یې خوښه وه جزاء به ورکړي او که یې خوښه وه وبه یې بخښي.

عباده رضي الله عنه وایي موږ پر دغو کارو بیعت ور سره وکړی، دغو نفرو د خپل اسلام اظهار وکړی او په اسلام سره یې اقرار وکړی او د ډیرو نفرو د ایمان را وړلو خبر یې هم و رسول الله ﷺ ته و وایه چې هلته په مدینه منوره کې نورو ډیرو نفرو هم ایمان را وړی دی، کله چې د حج موسم پای ته ورسېدی نو دغو نفرو د رسول الله ﷺ څخه وغوښتل چې د دوی سره یو نفر مدینې منورې ته ولیږي چې هلته مسلمانانو ته د اسلام احکام او قرآن وروښیي او هغه کسان چې تر اوسه پر شرک پاته دي په هغو کې اسلام نشر کړي، ځکه هلته په مدینه منوره کې اسلام نشرېږي، رسول الله ﷺ هم د دغه سفارت دپاره د هغو ځوانانو څخه یو ځوان انتخاب کړی چې د سابقینُ الأولین یعني: اولو مسلمانانو څخه ؤ چې هغه مُصعَب بن عُمَیر رضي الله عنه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر

مُصعَب بن عُمَیر ﷺ د مدینې منورې د مسلمانانو په ملګرتیا مدینې منورې ته ولاړی او هلته د اسعد بن زُراره ﷺ په کور کې اوسېدی او دوی دواړو په شوق او حماس، په جد او جهد سره په اهل یثرِب کې اسلام نشراوه او مُصعب ﷺ په مدینه منوره کې د مُقرِئ په نامه سره مشهوره سو (مُقرِئ) یعني: د قرآن مجید ویونکی. د مُصعب بن عمیر ﷺ د دعوت د کامیابۍ د مشهورو قصو څخه یوه قصه دا ده:

چې اسعد بن زُراره ﷺ یوه ورځ مُصعب بن عُمیر ﷺ له کوره را وایستی او غوښتل یې چې د بني عبدالأشهل او د بني ظفر کورو ته د دعوت دپاره ولاړسي، هلته ورغله د هغې قبیلې په باغو کې یوه باغ ته ورننوتل او د یوه څاه پرغاړه کښېنستل چې هغه څاه ته (بئرمَرق) ویل کېده، د مسلمانانو څو نفره ورته را ټول سوه د اسلام خبري سره کوي، سعد بن معاذ او اُسید بن حُضَیر چې د بني عبدالأشهل د قبیلې مشران او سرداران وه او په دغه وخت کې پر هغه خپل شرک وه هغو ته چې د مُصعب بن عمیر او اسعد بن زُراره ﷺ د را تګ خبر ور ورسېدی نو سعد بن معاذ و اُسید بن حُضیر ته و ویل: ورسه دغو دوو راغلو کسانو ته جزاء ورکړه، دوی راغلي دي او غواړي چې زموږ ناپوه خلک له دینه واړوي؟ او د دې څخه یې منعه کړه چې زموږ کورو ته راسي، دا چې اسعد بن زُراره زما د خاله زوی دی نو ته ورسه، که هغه زما د خاله زوی نه وای ما به په خپله دغه کار کړی وای.

اُسید هم خپله نېزه ور سره واخیستل او د دوی پر طرف ور رهي سو، اسعد ﷺ چې د لیري اُسید ولیدی و مصعب ﷺ ته یې و ویل: دغه چه را رهي دی د قوم مشر دی، د الله او دین خبري ورته وکړه، مصعب ﷺ و ویل: که کښېنستی خبري به ور سره وکړم، اُسید چې را ورسېدی په قهر ورته ودرېدی او ویل: د څه شي دپاره دلته راغلي یاست؟ غواړی چې زموږ ناپوهان له دینه واړوی؟ که تاسي و ژوند ته ضرورت لرئ له دې ځایه څخه ولاړ سی (یعني: که غواړی چې ژوندي پاته سی دلته مه راځئ)

مُصعب ﷺ ورته و ویل: ته کښېنه او زما خبري واوره که دي خوښې سوې قبولي

(c) Ketabton.com: The Digital Library

يې کړه او که دي ناخوښه وې هغه شئ مه قبلوه چې ته په ناراضه کېږې او موږ به هم درڅخه ولاړ سو، اُسيد و ويل: د عدل او انصاف خبره دي وکړه، نو يې خپله نېزه پر مځکه جګه کړه او کېښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، راوي د قصې وايي: په والله د مخه تر دې چې اُسيد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام نور وليدی، بيا نو اُسيد و ويل: مَا أَحسَنَ هٰذا وَ أَجمَلَهُ، دا څومره ښه او ښايسته خبري دي، نو ويل: که څوک و غواړي چې دغه ستاسي دين ته داخل سي څنګه او څه کار کوي؟ دوی ورته و ويل: اول غسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د حق شاهدي آداء کړه او بيا دوه رکعاته لمونځ والله جل جلاله ته وکړه.

اُسيد ولاړ سو غسل يې وکړی کالي يې پاک کړه، شهادتين يې و ويل او دوه رکعاته لمونځ يې وکړی او بيا يې و ويل: زما تر شا يو سړئ دی که هغه ستاسي متابعت وکړي د ده له قومه هيڅوک د ده مخالفت نه کوي چې هغه سعد بن معاذ دی او زه به يې اوس تاسي ته را ولېږم، بيا يې خپله نېزه ور سره واخيستل او د سعد پر طرف ور رهي سو، سعد بن معاذ چې د خپله قومه سره د مجلس په ځای کي ناست ؤ او د ليري يې اُسيد وليدی قوم ته يې و ويل: په الله سره مي دي قسم وي چې په هغه مخ نه دی راغلی کوم چې ستاسي او له دې ځايه څخه تلی.

کله چې اُسيد خپل قوم ته ودرېدی سعد ورته و ويل: څه دي وکړه؟ اُسيد و ويل: د خلکو سره مي خبري وکړې خو ما داسي شئ نه پکښي وليدی چې هغه دي د تشويش وړ وي او بيا ما منعه کړل چې دلته به نه راځي، دوی ويل: ښه دی څرنګه چې ستا خوښه وي هغسي کوو، خو يوه بله بده پېښه ده (*اُسيد ﷺ غواړي چې سعد بن معاذ په يوه بله طريقه دوی ته ورولېږي*) نو ويل: يوه بله بده پېښه ده، هغه دا چې بنو حارثه را وتلي دي غواړي چې اسعد بن زُراره و وژني، سره له دې چې دوی خبر دي چې هغه ستا د خاله زوی دی، سعد د دې خبري په اورېدلو په قهر سره ولاړ سو خپله نېزه يې ور سره واخيستل د مُصعب او اسعد رضي الله عنهما پر طرف ور رهي سو، کله چې يې وليدل چې هغه آرام ناست دي او هيڅ نه ده پېښه نو پوه سو چې د اُسيد مقصد دا ؤ چې زه دوی ته راسم او د دوی خبري واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې اسعد بن زُراره رضي الله عنه و مُصعب رضي الله عنه ته و ويل: يو سردار او رئيس درته را رهي دی او د ده تر شا لوی قوم ولاړ دی، که دئ ستا د دين متابعت وکړي د ده له قومه هيڅوک ستا مخالفت نه کوي او ټول اسلام ته داخليږي.

سعد بن معاذ را ورسېدی او په قهر ورته و درېدی، و اسعد رضي الله عنه ته يې و ويل: يا ابا اُمامه! که زما او ستا په منځ کې قُرابت نه وای دغه سړئ به زما څخه ژوندئ نه وای تللی، دننه زموږ کورو ته هغه شيان را وړي چې زموږ نه دي خوښ؟ مُصعب رضي الله عنه و سعد بن معاذ ته و ويل: آيا نه کښيني چې زما خبري واورې؟ که دي خوښي سوې قبولي يې کړه او که دي ناخوښه وې موږ به درڅخه ولاړ سو، سعد بن معاذ و ويل: دا حق او د انصاف خبره ده، نېزه يې پر مځکه جګه کړه او دئ کښېنستی، مُصعب رضي الله عنه د اسلام خبري ورته وکړې، قرآن مجيد يې تلاوت کړی، بيا هم راوي د قصې وايي: په والله د مخه تردې چې سعد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام په نور پوه سوو، بيانو سعد بن معاذ و ويل: څوک چې مسلمانيږي او غواړي چې ستاسي دين ته داخل سي هغه څنګه کوي؟ مصعب رضي الله عنه و ويل غُسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د شهادت کلمې و وايه او دوه رکعاته لمونځ آداء کړه، سعد هم دا کارونه وکړه، بيا يې خپله نېزه ورسره واخيستل او د قوم پر طرف رهي سو، قوم چې د ليري وليدی نو يې و ويل: په الله مو دي قسم وي په کوم مخ چې تللی وُ په هغه مخ نه راغلی، اوس چې سعد بن معاذ خپل قوم ته ودرېدی ويل: يا بني عبد الأشهل زه په تاسي کې څه مقام لرم؟

هغو ويل: ته زموږ سردار يې، په موږ کې پوه او هوښيار يې.

ده و ويل: ستاسي د نارينه او ښځو سره تر هغو پر ما خبري کول حرام دي چې پر الله او د هغه پر رسول مو ايمان نه وي را وړی، د ده د قوم پر نارينه او ښځو د دغې ورځې د ماځيګر لمر و نه لوېدی چې ټول قوم يې اسلام ته داخل سو، بېله يوه سړي څخه چې د هغه اسلام د اُحُد د جنګ تر ورځې پوري وځنډېدی او د اُحُد په ورځ مسلمان سو، په هغه ورځ يې جنګ هم وکړی او په هغه جنګ کې په داسي حال کي شهيد سو چې الله جل جلاله ته يې يوه سجده هم نه وه کړې، رسول الله ﷺ د ده په باره کي وفرمايل: (عَمَلَ قَلِيلاً و اَجَرَ كَثِيراً) يعني: عمل يې لږ وکړی او اجر يې ډېر واخيستی.

(c) kitabton.com: The Digital Library

مُصعب بن عُمیررضي الله عنه د رسول الله ﷺ سفیر حتّی په اسلام کې اول سفیر په مدینه منوره کې د اسعد بن زُراره رضي الله عنه په کور کې اوسېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول د ورځې او د شپې دعوت کوي، د دعوت په لار کې یې ډېر زحمت ایستی ترڅو چې د انصارو په کورو کې داسې کور نه ؤ چې هلته دې نارینه او ښځې مسلمانان نه وي موجود، په مدینه منوره کې اسلام نشر سو او ډېر زیات خلک اسلام ته داخل سوه.

دغه واقعې د غم تر کال وروسته او تر هجرت د مخه پېښېږي، د بعثت لسم کال د غم کال ؤ او هجرت د بعثت تر دیارلسم کال وروسته وسو، په درو کلو کې دغه تحولات پېښ سوه.

د مدینې منورې د خلکو څخه چې یو نفر مسلمان سې، هغه نفر بیا ډېر کوښښ کوي چې نوره کورنۍ یې هم اسلام ته داخله سې د مثال پر قسم به دغه یوه قصه درته بیان سې:

د عَمرو بن جموح زامنو ایمان را وړی مسلمانان سوه مګر په خپله عَمرو اسلام ته نه سو داخل، زامنو یې دئ اسلام ته دعوتاوه خو ده نه قبلاوه، عَمرو یو بت درلودی د هغه عبادت یې کاوه، زامنو یې غوښته چې ده ته دغه د ده د دین او بت پرستی غلطیا او د ده د معبود عُجز او ضُعف ور ښکاره کړي، نو یوه شپه چې عَمرو بیده ؤ زامنو یې ګنګې او مرداري را وړل دغه د ده بت یې ټول په ولړی، پلار چه یې سهار را ویښ سو او غواړي چې د بت عبادت وکړي وې لیدل چې بت یې په مرداري لړلی دی، ویل: دا کار چا در سره کړی دی؟ د لرګي بت ته خبري کوي وایي: چا بې عزته کړی یې؟ ولې داسې سوی یې؟ په اخته دی پاکوي یې او خبري ور سره کوي، ښه یې پاک کړی خوشبویي یې پوري ومښل او بیا یې د هغه عبادت شروع کړی، دا د بت پرستانو او مشرکانو بیعقلي او نا پوهي ده.

دوهمه شپه یې بیا پلار بیده دی زامن یې راغله خوني ته ورننوتل بیا یې بت په مرداري ولړی او څنې را و وتل، دوهمه ورځ یې بیا پلار ګوري چې معبود او إله یې په مرداري لړلی دی او ورته وایي: چې ته څنګه رب او معبود یې چې د ځان دفاع نه سې کولای؟ بیا یې پاک او خوشبویه کړی، دا واری یې په غاړه توره هم ور وځړول او ورته وایي: که بیا څوک درته راغلی او ستا بې احترامي یې کول یا یې په مرداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلې په دغه توره یې وهه او وې وژنه، و لړګي ته خبري کوي.

خیر دریمه شپه سوه دئ چي بیده سو بیا یې زامن راغله یو سپئ یې وژلی ؤ او د بت په غاړه یې ور و ځړاوه، بت یې تول د سپي په وینو ولړی وروسته یې سپئ او بت دواړه دباندي پر کچره یا انبار وغورځول، سهار چي یې پلار را ویښ سو په بت پسي ګرځي هغه نسته، د همسایګانو په یوه او بل کور کي پوښتني پسي کوي ځو آخر یې بت پر انبار او کچره پیدا کړی او مړ سپئ یې هم په غاړه ځړیږي، بت چي یې پر دغه حال ولیدی نو ویل: والله ته د دې لائق نه یې چي ځوک دي عبادت وکړي، عَمرو بن جموح ﷺ ولاړی ایمان یې را وړی مسلمان سو او د اُحد په ورځ شهید و وژل سو.

د مدینې منورې خلکو د خپل قوم سره دغسي معامله کول چي اسلام ته یې داخل کړي نو ځکه اسلام په مدینه منوره کي نشر او ډیر سو.

د بعثت د دیارلسم کال د حج تر موسم د مخه مُصعب بن عُمیر ﷺ مکې مکرمې ته راغلی او رسول الله ﷺ ته یې له ځانه سره د کامیابۍ زیري را وړي وه، د یثرِب د قبیلو هغه قصې یې ورته بیانولې چي په هغو کي د دوی د خیر، د اسلحو او قوت حالات په واضحه ډول سره ښکاره وه.

د عقبې سره د اهل یثرِب دوهم بیعت

د بعثت د دیارلسم کال د حج په موسم کي چي د (۶۲۲) میلادي کال د جون میاشت وه د مدینې منورې د مسلمانانو شخه (۷۳) نفره نارینه مسلمانان او دوې مسلماني ښځي د خپل قوم د مشرک حاجیانو سره یو ځای د حج د آداء کولو دپاره را و وتل (تاسي ته معلومه ده چي مشرکانو هم حج کاوه) او دغه مسلمانانو هلته په مدینه منوره کي یا پر لاري سره و ویل: ځو ترځو به رسول الله ﷺ د مکې مکرمې په غرو کي تریخ ژوند او په تکلیفي حالت کي شپې او ورځي تېروي؟

کله چي دغه مسلمانان مکې مکرمې ته راغله د رسول الله ﷺ سره یې د پټ او سِري ملاقات غوښتنه وکړه، هغه داسي:

دغه مسلمانانو دوه نفره و رسول الله ﷺ ته ور ولېږل چي یو یې براء بن معروف ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل یې سعد بن مالک ؤ چې دغه سعد بن مالک د عربو د مشهوره شاعرانو څخه ؤ او براء بن معروف د انصارو د مشرانو څخه ؤ، دوی رسول الله ﷺ په رنګ نه پېژندی خو بیا هم قوم ور ولېږل ویل ورسی په پوښتنه به یې پیدا کړی (ځکه رسول الله ﷺ مشهوره ؤ هر چا پیژندی) او د ملاقات وعده ځني واخلی چې کله او چیرې به دغه د حج په موسم کې سره وینو؟ چې بیعت در سره وکړو.

دغه دوه نفره رهي سوه او پرلاري یې پوښتنه وکړه چې محمّد ﷺ چیرې دی؟ خلکو ورته وویل: هلته د کعبې شریفي سره ناست دی او که د ده اکا عبّاس پیژنی هغه ور سره ناست دی، براء بن معروف د رسول الله ﷺ اکا حضرت عبّاس رضی الله عنه پیژندی، کعبې شریفي ته چې ورغله وې لیدل چې رسول الله ﷺ د خپل اکا عبّاس رضی الله عنه سره ناست دی، دوی هلته ورغله سلام یې ورته ووایه او ورته کښېنستل، رسول الله ﷺ هم وعلیک ورته ووایه او پوښتنه یې ځني وکړه چې څوک یاست؟ براء وویل: زه براء بن معروف یم او سعد وویل: زه سعد بن مالک یم.

سعد وایي: کله چې ما و رسول الله ﷺ ته خپل نوم وریاد کړی رسول الله ﷺ یوه جمله وویل چې هیڅکله مي نه هیرېږي او نه به یې هېره کړم، هغه دا چې کله ما د ځان د معرفي کولو دپاره خپل نوم وریاد کړی او ومي ویل: سعد بن مالک، رسول الله ﷺ په ډیر تعجب او اوږده آواز سره وویل: هغه شـــآعر! دغسي په اوږده آواز، ما ویل: هو شاعر، څرنګه چې سعد بن مالک رضی الله عنه د مدینې منورې د لوړو او مشهورو شاعرانو څخه ؤ نو رسول الله ﷺ په دې ډیر زیات خوشاله سو چې یو شاعر مسلمانیږي دا ولي؟ ځکه په هغه وختو کي د یوه خبر د نشرولو دپاره دغسي وسائل نه وه موجود لکه د نن ورځي رادیو، تلویزیون، اخبار، مجله او نور، د دغو شیانو څخه هیڅ شئ نه ؤ، په هغه وختو کي د خبر د نشرولو دپاره فقط دوه شیه موجود وه، یو خطیب او بل شاعر.

نو کله چې یو شاعر مسلمان سي دا داسي مثال لري لکه مسلمانانو چې د رادیو یا تلویزیون یو استیشن پیدا کړی، یا یې د اخبار او مجلې د چاپولو مطبعه پیدا کړه، په هغه زمانه کي د هري موضوع او هري واقعې د نشرولو دپاره د شعر اعتبار ډیر زیات ؤ، رسول الله ﷺ به په خلکو پسي ګرځېدی په اسلام به یې خبرول او اسلام ته به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوتول مګر په شعر پسې په خپله عرب ګرځېدل. شعر په خپله عربو یو له بله سره نقلاوه، حتّی که شعر ښکنځل هم وای خلکو په یاداوه او نقلاوه یې، ځکه د عربو په طبیعت کې شعر خوښ ؤ او د عربو په هر فرد کې که نارینه ؤ که ښځه د شعر وېلو او شاعرۍ طبیعت پروت ؤ، حتّی د هغه ډېرې علاقې په سبب چې عربو د شعر سره درلودل خبرې چې به دې هرڅه ورته وکړې هېرېدې یې، مګر شعر چې به دې یو یا دوه واره ورته وواېه په یاد به یې سو.

دغه یوه قصه د مثال پر ډول درته بیانوم:

یو وخت! دا بیا وروسته په مدینه منوره کې یو صحرایي عرب و رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو، مسلمانانو لمونځ ور وښاوه، لمونځ یې هم زده سو مګر دا یې هیڅ نه زده کېدل چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، خلک ورته وایي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، خو چه هرڅه یې ور وښیي نه یې په یادېږي بیا غلط سي، نو رسول الله ﷺ ته کښېنستی ویل: یا رسولَ الله! هیڅ مې نه زده کېږي چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، اوس یې رسول الله ﷺ ور ښیي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، ماځیګر، ماښام، ماخستن، خو صحرایي چې یې وایي غلطېږي، بیا یې ور وښوول بیا غلطېږي، هرڅه چې په وکړي بیا هم غلطېږي نه یې سي زده کولای، خو دلته یَو صحابي موجود ؤ چې شاعر ؤ، هغه وویل: یا رسولَ الله! که ستا اجازه وي زه به یې ور وښیم، ویل: وروې ښیه، شاعر وویل: إسمَع یاَ رَجُل! سرېه! واوره:

اِنّ الصّلوةَ أربَعٌ فَأربَعٌ ★ ثُمَ ثَلاثَ بَعدَهُنّ أربَعٌ ★ ثُمَ صَلوةَ الفَجرِ لاَ تُضَيِّع

دغه رکعتونه یې په شعر ور وښوول، بس په یاد اوزده یې سوه، مقصد دا چه په عربو کې شعر خاص مقام درلودی، شعر یې په دماغ کې کښېنستی، شعر یې پر ژبو آسانه ؤ، شعر یې په یاداوه او یو له بله یې سره نقلاوه.

نو کله چې سعد بن مالک شاعر مسلمان سو، دا د اسلام دپاره ډېره لویه کامیابي وه، ځکه د ده د شعر په واسطه و اسلام ته دعوت نشرېدی، بل چا داسې نه سوای نشرولای لکه یوه شاعر چې د شعر په واسطه سره نشراوه، نو خود رسول الله ﷺ د سعد بن مالک په اسلام ډېر خوشاله سو او بیا رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو سره وعده وکړه چې په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

فلانۍ شپه به د (عقبې) سره په پټه سره یو ځای کیږو او هلته به ملاقات سره کوو.

(عقبه په منٰی کې د جمرة الأولی سره د یوه غرګي نوم دی)

اوس به قصه د انصارو یوه مشر ته پرېږدو چې د دغه تاریخي ټولنې او اجتماع هغه چې د شرک او اسلام د مقابلې ورځو ته یې تغیر ورکړی حالات را ته بیان کړي:

کعب بن مالک الأنصاري رضي الله عنه وايي: موږ د مدینې منورې څخه د حج دپاره مکې مکرمې ته راغلو او د رسول الله ﷺ سره مو د ایام تشریق د منځ په شپوکې د عَقَبې سره د ملاقات وعده وکړه، څو هغه شپه را ورسېدل چې موږ د رسول الله ﷺ سره په هغه شپه د ملاقات وعده درلودل، په دې سفرکې پر نورو مشرکانو علاوه زموږ د قوم د مشرانو څخه یو مشر او زموږ د اشرافو څخه یو شریف: عبدالله بن عَمرو بن حَرام چې دئ هم مشرک ؤ را سره ؤ، که څه هم موږ خپل حال زموږ د قوم له مشرکانو څخه پټ ساتی خو د عبدالله بن عَمرو سره مو په دې باره کې خبرې وکړې او موږ ورته وویل: یا ابا جابر ته زموږ د اشرافو او مشرانو څخه یو شریف او یو مشر یې او موږ دغه ستا په حال نه یو خوښ، نه غواړو چې سبا د دوږخ اور په تا بلیږي، بیا مو اسلام ته دعوت کړی او د رسول الله ﷺ د ملاقات په وعده مو هم خبر کړی، عبدالله بن عَمرو اسلام قبول کړی او عَقَبې ته هم را سره حاضر سو او د دوولسو نقیبانو د جملې څخه هغه چې په وروسته کې وټاکل سوه دئ هم یو نقیب ؤ.

کعب بن مالک رضي الله عنه وايي: موږ هغه د وعدې په شپه د خپله قومه سره چې مشرکان وه په خپل ځای کې بیده سوو، کله چې د شپې دریمه حصه تېره سوه موږ مسلمانان د رسول الله ﷺ سره د وعدې و ځای ته یو یو او په پټه ور رهي سوو، څو چه د عقبې سره په هغه شېله کې ټول سره یو ځای سوو، موږ ټوله (۷۳) نفره نارینه وو او دوې ښځې را سره وې، چې یوه یې نُسَیبَه بنت کعب وه، چې په اُمَ عمّاره شره مشهوره ده او بله یې اسماء بنت عَمرو وه چې اُمِ منیع ورته ویل کېده.

موږ په دغه شېله کې سره یو ځای سوو او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار مو کاوه، څو چې رسول الله ﷺ راغلی او د ده سره د ده اکا عبّاس بن عبدالمطلب هم ور سره ملګری ؤ او عبّاس په دغه وخت کې د خپل قوم پر دین ؤ خو بیا یې هم دا خوښه وبلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د خپل وراره په معامله کي حاضر وي او ځان ته پوره اطمینان حاصل کړي.

ورونو! موږ مخ کي و ویل: کله چي براء بن معروف او سعد بن مالک د رسول الله ﷺ سره د ملاقات وخت او ځای ټاکی عبّاس رضی الله عنه هم هلته حاضر ؤ، دغو دوو نفرو نه غوښتل چي د عبّاس رضی الله عنه په حضور کي دغه د ملاقات خبري وسي ځکه عبّاس رضی الله عنه هغه وخت اسلام ته نه ؤ داخل سوی، خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: خبري په ښکاره سره کوی دا زما اکا دی مطمئنه اوسی، نو د ملاقات وعده د عبّاس رضی الله عنه په حضور کي وسوه، کله چي بیا د وعدې شپه را ورسېدل عبّاس رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ټینګ سو چي زه هم در سره ځم او رسول الله ﷺ هم د ځان ملګری کړی.

کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: اول هغه څوک چي په دغه اجتماع کي یې خبري وکړې هغه عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا ؤ او په پوره صراحت سره یې د دغه مسئولیت چي موږ انصارو پرغاړه اخیستی ؤ خطرونه راته بیان کړه او ویې ویل:

یا معشرَ الخزرج! محمّد ﷺ په موږ کي هغه مقام لري چي تاسي ته درمعلوم دی، موږ د هغو کسانو څخه ساتلی دی چي د ده ﷺ مخالف دي، دئ ﷺ په خپل قوم کي په عزت دی او د دښمنانو څخه ساتلی دی خو دئ ﷺ ستاسي په غوښتنه اوس غواړي چي تا سي ته درسي، که تاسي په هغه څه سره وفاء کولای سی چي د ده سره مو وعده کړې ده او د ده د مخالفینو څخه یې ساتلای سی نو تاسي پوه سی او دغه مسئولیت او که تاسي د ده ﷺ تر در تګ یا تر هجرت کولو وروسته دئ ﷺ یوازي پرېږدی او د ده و دښمنانو ته یې ورتسلیموی نو د اوسه څخه یې لا پرېږدی ځکه دئ ﷺ اوس په خپل قوم او په خپل ښار کي په عزت او ساتنه کي دی.

کعب رضی الله عنه وایي موږ و عبّاس رضی الله عنه ته و ویل: موږ ستا خبري واورېدې او اوس ته خبري وکه یا رسولَ الله! ستا د خپل ځان او ستا د رب دپاره هغه شیان پر موږ کښېږده چي ستا خوښ وي.

تاسي پوهېږی چي د انصارو په دغه جواب کي ډېره لویه معنٰی پرته ده، یعني: موږ په ټینګ عزم او ثابته تصمیم، په پوره شجاعت او کامل ایمان، په صدق او اخلاص سره دغه لوی مسئولیتونه قبلوو او هغه خطرناکه عواقب یې تحملوو خو یا رسولَ الله!

(c) Ketabton.com: The Digital Library

ته دي خپل شرطونه ووایه.

بیا نو رسول الله ﷺ خپلي خبري وکړې او بیعت پای ته ورسېدی، اوس نو په بیعت کي څه شي وه؟ او تر بیعت د مخه کومي خبري وسوې، د دواړو طرفو له خوا څه وویل سوه؟ ښه متوجه سی! د مسلمانانو دپاره واقعي اسلام دغسي وي.

امام احمد رحمه الله په خپل مسند کي د دغه بیعت مادې، یا بندونه په تفصیل سره بیانوي او وایي: چي جابر رضي الله عنه وایي: موږ و رسول الله ﷺ ته وویل: یا رسولَ الله! پر څه شي بیعت در سره وکړو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل:

۱ - د ضعف او قوت په وخت کي به زما اوامر اورئ او قبلوئ.

۲- د پراخئ او مفلسئ په وخت کي به ما او زما ملګرو ته نفقه را کوئ.

۳ - امر بالمعروف او نهي عن المنکر به کوئ، یعني: خلګ به په ښو کارو امر کوئ او له بدو کارو څخه به یې منعه کوئ.

سبحان الله! نن ورځ خلګ د دغه امر بالمعروف او نهي عن المنکر څخه څومره لیري دي او که بیا یو څوک دغه کار کوي او ریدونکي په قسم قسم خبرو او لغازو د هغه د خبرو مخ نیوی کوي، د خپل غرور او کبریا په سبب نه غواړي چي داسي څوک پیدا سي چي دوی ته دي د دوی عیب ووایي او سمي لاري ته دي یې را وبولي.

۴ - د الله جل جلاله په لار کي به ثابت درېږئ، په الٰهي اوامرو کي به د ملامتئ ویونکو خبري تاثیر نه دربانديکوي.

یعني د خلکو د ناخوښئ یا نه رضائیت په سبب به الٰهي اوامر نه پرېږدئ.

۵ - که زه تا سي ته درغلم زما نصرت به کوئ او ما به د هغو شیانو څخه ساتئ چي د هغو څخه خپل ځانونه خپلي ښځي او خپل اولادونه ساتئ او د دغه کارو او شرطو د عملي کولو په بدله او مقابل کي تاسي لره جنت دی.

کعب بن مالک رضي الله عنه وایي: براء بن معرور رضي الله عنه رسول الله ﷺ تر لاس ونیوی او ویل: هو په هغه ذات سره دي زموږ قسم وي چي ته یې په حقه سره رسول را لېږلی یې موږ به ستا داسي ساتنه کوو لکه د خپلو اولادو او کورنیو ساتنه چي کوو، بیعت را سره وکړه یا رسولَ الله! په والله موږ په جنګ پوه، په جنګ کي پاخه او د همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان یو، موږ ته همت او مړانه له نیکه ګانو په میراث را پاته دي.

کعب رضي الله عنه وايي: براء خبرې کولې چې ابو الهیثم بن التیهان یې په خبرو کې ور ولوېدی او ویل: یا رسولَ الله! زموږ او د خلکو په منځ کې علائق سته او موږ هغه علاقات پرېکوو (د خلکو څخه یې د مدینې منورې یهود مقصد وه) نو ویل: داسې خو به بیا نه پېښیږي چې موږ هغه علاقات پرې کړو او الله جل جلاله تا او ستا دین لوړ او ښکاره کړي او بیا ته موږ پرېږدې او خپل قوم ته راسې؟ رسول اللهﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: «بَلِ الدّم الدّم، والهدم الهدم» زه ستاسي څخه یم او تاسي زما څخه یاست د هغه چا سره جنګېږم چې تاسي ور سره جنګېږی او د هغه چا سره صلحه کوم چې تاسي صلحه ور سره کوی.

پسله هغه څخه چې د بیعت پر شرطو خبرې وسوې او اوس مسلمانان غواړي چې په بیعت کولو شروع وکړي بیا هم دوه نفره د هغه اولو مسلمانانو څخه چې د بعثت په یوولسم او دوولسم کال کې مسلمانان سوي وه یو په بل پسې د خبرو کولو دپاره ولاړ سوه غواړي چې خپل قوم ته د دغه بیعت پوره مسئولیت او خطرونه ور ښکاره کړي، دا دپاره د دې چې دغه بیعت په پوره وضاحت او ښکاره ډول سره وي او دوی پوه سي چې د دوی قوم د تضحیې او قربانۍ دپاره څومره آماده ګي لري.

ابن اسحاق وايي: کله چې قوم د بیعت دپاره آماده سو عبّاس بن عُباده رضي الله عنه و ویل: تاسي پوهېږی چې تاسي د دغه سړي سره پر څه شي بیعت کوی؟

قوم و ویل: هو.

ده و ویل: تاسي د خلکو د تور او سره سره پرجنګ کولو بیعت کوی، که تاسي په دې فکر یاست، که مو مالونه په یوه مصیبت سره تباه سوه، یا ستاسي اشراف او مشران و وژل سوه بیا نو تاسي دئ و دښمنانو ته ور تسلیموی نو له اوسه څخه یې لا پرېږدی، ځکه که بیا داسي وکړی دا کار په والله د دنیا او آخرت ښویېدل دي او که تاسي په ځانو کي دا قدرت وینی چې د مال پر تاوان او د مشرانو پر وژل کېدلو سر ښېره پر دغه شرطو وفاء کوی نو بیې درسره بوزی او په والله دا ستاسي د دنیا او آخرت خیر دی.

قوم و ویل: موږ یې د مال په تاوان، د اشرافو او مشرانو په وژنه، قبلوو او را سره بیایو.

(c) kitabtoh.com: The Digital Library

بیا قوم و ویل: یا رسولَ الله! که موږ دغه کار وکړی د هغه په بدله کي موږ ته څه شي سته؟ یعني: که موږ دغه شرطونه پر ځای کړه ته موږ ته څه شي را کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ستاسي دپاره جنت دی.

د دنیا د شیانو څخه یې هیڅ شئ نه ورته و وایه چي یا به خلافت ستاسي وي یا نور دنیوي شیان، فقط ویل: تاسي لره جنت درکول کیږي.

قوم وویل: لَا نُقِیلُ وَلَا نَسْتَقِیلُ، یعني: بس پر دغه موفیصله ده، نه به موږ عذر کوواو نه ته.

قوم ویل: لاس دي د بیعت دپاره راکړه، جابر رضي الله عنه وایي: موږ د بیعت دپاره ور ولاړ سوو، په دغه وخت کي اسعد بن زُراره رضي الله عنه د رسول الله ﷺ لاس ونیوی او دئ په دغه درو اویا نفرو کي په عمر تر ټولو کشر ؤ او ویل: یا اهلَ یثرِب! په کراره سره، موږ ده ته اوښان نه حلالوو چي فقط یوه مهماني ده، بلکه موږ پوهیږو چي دا رسولُ الله دی د ده بېول د ټولو عربو سره د روابطو او علاقاتو شکول دي (*ځکه په هغه وخت کي ټول عرب مشرکان وه*) او ستاسي د اشرافو وژل دي او تاسي به د عربو توري ژوبي، یا به تاسي پر دغو ټولو خطرو او مشکلاتو صبر کوی نو یې بوزی او ستاسي اجر پر الله دی، یا به تاسي پر خپلو ځانو بیرېږی نو یې پرېږدی او د الله په حضور مو دغه عذر دی.

پسله دغه ټولو تاکیداتو، صریحه او ښکاره خبرو د عَقَبې دوهم بیعت د لاس په ورکولو سره شروع سو.

راوي د قصې جابر رضي الله عنه پسله هغه څخه چي د اسعد بن زُراره رضي الله عنه دغه قول یې بیان کړی وایي: قوم ورته و ویل: یا اسعد! لاس دي ایسته کړه په والله موږ دغه بیعت نه پرېږدو او نه پر پښېمانه کیږو، دلته نو اسعد رضي الله عنه ته په دغه لار کي د قوم د قربانۍ او استقامت اندازه ورمعلومه سوه او پر هغه یې یقین سو.

اسعد رضي الله عنه چي د مصعب بن عمیر رضي الله عنه په ملګرتیا په مدینه منوره کي اسلام ته هغه لوی داعي او بلونکی ؤ او اوس هم د دغه بیعت کوونکو دیني رئیس دی نو خود دئ هغه اول نفر ؤ چي د رسول الله ﷺ سره یې بیعت وکړی او بیا نو عام بیعت شروع سو.

جابر رضي الله عنه وایي: موږ یو یو ور ولاړېدلو او د رسول الله ﷺ سره مو بیعت کاوه او موږ ته یې د دغه بیعت په مقابل کي په جنت سره وعده را کول، مګر د هغو دوو ښځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت چې زموږ سره دغه اجتماع ته حاضري سوي وې د خولې په خبرو سره ؤ.

رسول الله ﷺ هیڅکله نامحرمې ښځې ته نه د بیعت دپاره نه د سترې مسې دپاره لاس ورکړی دی ، زه نه پوهیږم چې نن ورځ زموږ په اسلامي ټولنه کې دغه رواج له کومه او ولي پیدا سوی دی چې نا محرمه ښځې د نامحرمه نارینه سره فقط د یوې خپلوۍ په نامه په لاس روغبړ یا سترې مسې کوي دغه کار حرام او نا روا دی.

دغه بیعت په اسلام کې پر جنګ او جهاد اول بیعت ؤ او دغه بیعت ته په سیرت او اسلامي تاریخ کې (بَیعَۃُ العَقَبَۃِ الثّانیه) ویل کیږي.

دوولس نفره نقیبان

پسله هغه څخه چې بیعت پای ته ورسېدی رسول الله ﷺ د دوی څخه وغوښتل چې د خپل منځ څخه دوولس نفره مشران وټاکي چې هغه به پر خپل قوم نقیبان وي، یعني: د خپل قوم له طرفه د دغه بیعت د بندو، یا مادو د عملي کولو مسئوله او ضامنان دوی دي، ډېر ژر او په دغه وخت کې دغه دوولس نفره وټاکل سوه چې (۹) نفره یې د خزرج د قبیلې څخه وه او (۳) نفره یې د أوس د قبیلې څخه وه او د دغو نقیبانو نومونه په دې ډول سره دي: هغه کسان چې د خزرج د قبیلې څخه وه:

۱ - اسعد بن زُراره بن عدس.
۲ - سعد بن ربیع بن عَمرو.
۳- عبدالله بن رواحه بن ثعلبه.
۴- رافع بن مالک بن العجلان.
۵- البراء بن معرور بن صخر.
٦ - عبدالله بن عَمرو بن حرام.
۷ - عُباده بن الصامت بن قیس.
۸ - سعد بن عباده بن دُلَیم.
۹ - المُنذر بن عَمرو بن خُنیس.

او هغه کسان چې د أوس د قبیلې څخه وه:

۱ - أسید بن حُضیر بن سماک.
۲ - سعد بن خَیثَمه بن الحارث.
۳- رفاعه بن عبدالمنذر بن زبیر.

کله چې دغه مشران یا نقیبان و ټاکل سوه رسول الله ﷺ د هغو څخه د مشرانو او رئیسانو په صفت بل عهد واخیستی او ورته وې فرمایل: تاسي د خپل قوم داسي کفیلان او ضامنان یاست لکه حواریّین چې د عیسیٰ بن مریم دپاره وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغو وویل: هو.
او بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: زه د خپل قوم کفیل او ضامن یم.

شیطان په دغه بیعت او معاهده خبریږي

اوس چې عهد او بیعت پای ته ورسېدل او قوم غواړي چې سره جلا سي په دغه آخرنیو وختو کې د شیطانانو څخه یوه نفر دغه مجلس او د هغه نتیجه کشف کړل او شیطان د وخت د لږ والي په سبب نه سوای کولای چې د قریشو مشرانو ته دغه خبر ورسوي او هغه ناڅاپه دلته دغې شېلې ته د دوی د اجتماع په حالت کې ورته راولې، نو دغه شیطان پر یوه لوړه ودرېدی او په لوړ آواز سره یې ناري کړه:

(یَا أهلَ الجَبَاجِب! یَا أهلَ الجَبَاجِب!
هَل لَکُم فِی مُذَمَّمٍ وَالصُّبات مَعَهُ؟ قَد إجتَمَعُوا عَلی حَربِکُم)

یعني: اې د خېمو خلکو! اې بېدو خلکو! آیا تاسي خبر یاست چې مُذمّم او هغو خلکو چې له دینه اوښتي دي ستاسي سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی؟

شیطان علیه لعنه دلته د محمّد پر ځای مُذَمّم و وایه، ځکه کفارو د خپل عناد او عداوت په سبب د محمّد ﷺ نوم و مذمّم ته اړولی ؤ، محمّد چې د حمد څخه دی او ترجمه یې یعني: ښه پر ویل سوي، دوی و مُذمّم ته چې د ذم او بد ویلو څخه دی (یعني: بد پر ویل سوي) اړولی ؤ.

خو رسول الله ﷺ فرمایي: الله جل جلاله زه د کفارو د بد ویلو څخه خلاص کړی وم، ځکه دوی به مذمّم ته بد ویل او زه محمّد وم.

شیطان په لوړ آواز دغه ناره وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: دا د عقبې شیطان دی او ویل: والله یا عَدوَالله! تا ته به در فارغه سو، رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړل چې خپلو ځایو ته ولاړ سی، دغه د شیطان ناره د مِنٰی ټولو خلکو که مسلمانان وه که کفار واورېدل، سعد بن عباده رضی الله عنه چې دغه ناره واورېدل ولاړ سو او توره یې پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! قسم په هغه ذات چې ته یې په حق سره رالېږلی یې که ستا خوښه او اجازه وي د ټولي مِنٰی پر خلکو به سبا په تورو حمله وکړو، سبحان الله! د لومړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظې څخه د رشتيا ميدان راغلی او دغه درو اويا نفره آماده دي چي يوازي دوی د ټولو حاجيانو سره نه بلکه د ټولو مشرکانو سره وجنګيږي، د دوی اخلاص او صداقت، همت او مړانه د اولي لحظې څخه ثابت سوه.

خو رسول الله ﷺ وفرمايل: په دغه نه يو امر کړل سوي، مګر خپلو ځايو ته ولاړ سی، خلک ولاړل او تر سهاره بيده سوه.

قريشو چي دا خبر واورېدی په دوی کي بيره او تشويش پيدا سو ځکه دوی د دغسي بيعت په خطرناکو عواقبو پوره پوهېدل چي د دوی مالو او ځانو ته څومره ضرر پېښيږي، نو يې تحقيقات شروع کړه چي زموږ پر جنګ چا؟ او څنګه اتفاق؟ وکړی.

د تحقيقاتو نتيجه په يقيني ډول سره نه بلکه په خيالي او اشتباهي ډول سره دا را و وتل چي ښايي اهلِ يثرِب د رسول الله ﷺ سره اتفاق کړی وي، په سهار کي د قريشو مشران سره را ټول سوه د اهلِ يثرِب خېمو ته ورغله چي پر دغه معاهده خپل شديد احتجاج وړاندي کړي، نو يې ورته و ويل: يا معشرالخزرج! موږ ته خبر راغلی دی چي تاسي دغه زموږ نفر ته راغلي ياست زموږ څخه يې بياياست او د ده سره مو زموږ پر جنګ بيعت کړی دی او په والله په ټولو عربو کي داسي قوم او کلی نسته چي موږ ته دي د هغو سره جنګ ناخوښه وي ښله تاسي، يعني: د هر چا سره مو په جنګ او دښمني کولو پروا نه کيږي ښله تاسي څخه او هغه هم ستاسي د عزت په سبب، نو تاسي هم بايد داسي کار و نه کړی چي هغه زموږ او ستاسي د جنګ سبب وګرځي.

د خزرج د قبيلې مشرک او کافر حاجيان چي په دغه واقعه او بيعت هيڅ نه وه خبر، ځکه دا کار په ډېر سرِي ډول سره د شپې په تاريکيو کي پای ته رسيدلی ؤ، هغو په قسمو شروع وکړه او وايي: په والله هيڅ نه ده پېښه سوې او موږ په هيڅ نه يو خبر، څو قريش و عبدالله بن سلول ته ورغله، هغه ويل: دا ناحقه خبره ده داسي هيڅ نه ده پېښه سوې او زما قوم زما څخه داسي کار نه پټوي، که دوی داسي مهم کار کولای خامخا يې زه د دغه کار آمر ګرځولم، مګر هغه مسلمان حاجيان چي دغه اجتماع ته حاضر سوي وه او دغه اتفاق يې کړی ؤ يو بل ته سره ګوري او پټه خوله دي هيڅ نه وايي، نه د هو خبره کوي نه د يا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د یثرِب د کفارو خبره و منل او نا امیده و مکې مکرمې ته ولاړل او دوی دا ومنل چې دغه را رسېدلې خبر درواغ دی، خو بیا هم په دغه باره کې معلومات کوي، بحث او څېړني کوي ترڅو دې نتیجې ته ورسېدل چې هو دا خبر صحي دی او بیعت هم سوی دی، خو دا معلومات هغه وخت ورته یقیني سوه چې حاجیان د خپلو وطنو طرف ته رهي سوي وه، نو قریشو ډېر ژر خپل فارِس پهلوانان ولېږل چې د یثرِب حاجیان را وګرځوی مګر دا کار پسله وخته شخه ؤ حاجیان ټول ځني تللي وه، فقط دوه نفره یې وروسته پاته وه چې یو یې سعد بن عباده ﷺ ؤ او بل یې منذر بن عَمرو ﷺ ؤ، قریشو د هغو د نیولو کوښښ وکړی مګر منذر بیا هم ځني ولاړی او سعد ﷺ یې ونیوی لاسونه یې په غاړه کې ور وتړل په وهلو او کشولو یې مکې مکرمې ته راوستی، دلته یې وهي او دغه پوښتني ځني کوي چې تاسي د محمّد سره اتفاق وکړی؟ سعد ﷺ انکار کوي، سعد ﷺ وایي: د دغه وهلو په وخت کې یو جګ سپین پوستی سړئ راغلی چې ښه روښانه مخ یې ؤ، دا سړئ د قریشو یو مشر معلومېدی.

سعد ﷺ وایي: زما امید ورته پیدا سو ما ویل: ښایي دغه سړئ مي له وهلو څخه خلاص کړي نو مي ورته و ویل: چي د دغو خلکو څخه مي خلاص کړه. خو هغه سړي په خپله یو ټینګ سوک را سره کړی او بیا وروسته پوه سوم چې دغه سړئ ابوجهل ؤ، سعد وایي: سبحان الله! شکل یې یو شئ ؤ او عمل یې بل شئ ؤ.

نن ورځ هم داسي ښېښه ده چې یو انسان به په شکل او قیافه، لباس او خبرو ډېر ښه سړئ معلومیږي خو دننه به شرمښ وي، نو ترکومه وخته چې د یو چا اخلاق او ژوند پوره نه وي درمعلوم په دباندني شکل او خبرو یې مه خطاوزی، ځکه ډېر شرمښان د میږي په پوست کې ژوند کوي او خلک په خندا او پستو خبرو خطا باسي.

یا دا چې ماردی ترظاهري نقش او نګار لاندي یې وژونکي زهر پراته دي.

د قریشو دغه وهل دوام لري، قریش غواړي چې سعد بن عُباده ﷺ اقرار وکړي او وهي یې، خو دئ بالکل منکر دی، په حاضرو خلکو کې یو نفر ناست دی او دغه وهل ویني زړه یې پر و سوځل سو، ویل یا سعد! د قریشو د مشرانو څخه یو څوک نه پیژنې چې خلاص دي کړي؟ سعد ویل: هو پیژنم یې، ویل څوک پیژنې؟ ویل مطعم بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدي او حارث بن حرب پیژنم، اصلاً د دغو دوو نفرو تجارتي قافلې د سعد بن عباده رضی الله عنه په جِوار د مدینې منورې په منطقه کې تېرېدلې. دغه سړئ دباندې و وتی ناري يې کړه ویل: یا مطعم بن عدی! یا حارث بن حرب! یو سړئ چې د دباندې څخه د مکې دی وهل کیږي او تر وهلو لاندې ستاسي په نامه سره نارې وهي.

دغه دوه نفره راغله وې لیدل چې دغه نفر د مدینې منورې د مشرانو څخه یو مشر، سعد بن عباده دی او وهل کیږي. نو يې جِوار ورکړی، سعد رضی الله عنه د وهلو څخه خلاص سو او بیرته مدینې منورې ته رهي سو. هلته په لارکې انصار متوجه سوه چې سعد نسته، نو يې دا إراده وکړه چې بیرته مکې مکرمې ته را وګرځي، په دغه وخت کې سعد رضی الله عنه پسې ور ورسېدی، نو ټول قوم صحي او سالم مدینې منورې ته ورسېدی.

دا د عقبې سره دوهم بیعت وُ چې په (بیعةُ العَقَبةِ الکُبرٰی) سره هم یادیږي او په داسې فضاء کې پای ته ورسېدی چې هلته د پاشلو مسلمانانو په منځ کې حُب او عواطف، دوستي او نصرت موجود وه، هلته د اسلام په لار کې اعتماد او شُجاعت موجود وُ، مړانه او همت موجود وُ، د اهلِ یثرِب مسلمان په مکه مکرمه کې پر خپل ضعیفه او مظلوم مسلمان ورور رحم او شفقت لري او د هغه دپاره جنګیږي، او پر هغه ظالم په قهر کیږي چې د ده پر مسلمان ورور ظلم کوي او د ده په زړه کې د هغه مسلمان ورور دپاره چې تر اوسه يې لیدلی هم نه دی د دوستۍ او محبت احساسات پرجوش راځي، دا ټوله حُب في الله دی او د دغې دوستۍ احساس او عواطف داسې هم نه وه چې د څو ورځو په تېرېدلو سره بیرته د ده له زړه څخه وتل، بلکه د دې دوستۍ منبع او مصدر ایمان پر الله، ایمان پر رسول الله، او ایمان پر کتاب الله وُ، دا داسې ایماني تعلقات او جذبات وه چې د هیڅ ظالمانه او خصمانه قوت په مقابل کې نه زائلېدل، ایماني شمال او نسیم چې والوزي په عقیده او عمل کې عجائبات را وړي، په دغه ایماني جذباتو سره مسلمانانو وکولای سوای چې د زمانې پر پاڼو خپل طلایي عملونه ولیکي او د تاریخ پر پاڼو داسې آثار پریږدي چې مثل يې نه په تیرو سوو وختو کې وُ او نه په اوس کې سته او نه به په مستقبل کې پیښ سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت شروع

پسله هغه چې د عقبې سره دوهم بيعت پای ته ورسېدی او اسلام په دې سره کاميابه سو چې د ځان دپاره د يوې داسي منطقې او صحرا په منځ کي وطن جوړکړي چې په هغه ټوله منطقه کي د کفر او جهالت موجو څپې وهلې او دا هغه تر ټولو لويه ګټه ده چې اسلام د دعوت له شروع څخه بيا تر اوسه لاس ته راوړل، نو رسول الله ﷺ ټول مسلمانان دغه وطن ته په هجرت کولو سره امر کړل، دا د هجرت اجازه نه وه بلکه په هجرت کولو سره امر ؤ، پر هر مسلمان دا واجب او لازمه وه چې مدينې منورې ته هجرت وکړي.

تاسي پوهېږی چې دا څنګه هجرت ؤ؟ تاسي به فکر کوی چې مسلمانان د زحمتو څخه نعمتو ته تله، يا! والله، دا هجرت د دنيوي کاروبار نړول او عبثول وه، د مسلمانانو د مالو قرباني کول وه، يوازي او په خالي لاس يې خپل ځانونه مدينې منورې ته رسول،او په دغه سفر کي په دغه هم پوهېدل چې د کفارو له طرفه د دوی سر او مال مباح ګرځول سوي دي، ممکن د لاري په اول کي هلاک سي يا په آخر کي او دوی د يوه نا معلوم او مبهم مستقبل و طرف ته حرکت کاوه، نه پوهېدل چې نور به څه غمونه او تکليفونه ورته پيښ سي، مسلمانان خپل کورونه او مالونه پرېږدي په پټه او خالي لاس زموږ په اصطلاح (په يوه پټوکي) د خپل ښار او وطن څخه ځي، مسلمانان سره له دې چې په دغو ټولو مشکلاتو پوهېدل خو په هجرت يې شروع وکړه، مسلمانانو د دغه هجرت په لار کي رنګارنګ تکاليف زغملي او تحمل کړي دي.

خو د مکې مکرمې مشرکانو بيا دوی له دغه هجرته منعه کول ځکه مشرکانو له دغه هجرته څخه د خپلو ځانو دپاره خطرونه حسول، اوس راسی چې د دغه هجرت په لار کي د ځينو مسلمانانو ځيني تکليفونه او زحمتونه د نمونې پر قسم تر نظر وباسو:

د هجرت کوونکو اول سړئ ابو سلمه ﷺ ؤ، ابو سلمه ﷺ چې نوم يې عبدالله بن عبدالأسد بن هلال دی، قريش او د بني مخزوم څخه دی، ابو سلمه ﷺ هغه څوک دی چې حبشې ته يې هم هجرت کړی ؤ، کله چې د حبشې څخه مکې مکرمې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی قریشو ډېر آزار ورکاوه، اوس چي مديني منورې ته په هجرت سره امر وسو نو يې خپله ښځه اُم سلمه رضي الله عنها او خپل کوچنئ زوی پر يوه بوده سپاره کړل د هجرت په نيت مخ پر مدينه منوره رهي سو، مګر د بني مخزوم د قبيلې نور خلک چي د ده د ښځي ورونه او اقرباء وه پسي را و وتل، ويل: ته خويې ته، ستا اختيار که نه لرو مګر دغه ښځه او کوچنئ مور نه پرېږدو چي ته يې پر وطنو ګرځوې، نو يې د هغه بوده کيزه يا مهار چي د ده ښځه او کوچنئ زوی پرسپاره وه د ده څخه واخيستل او هغه بوده يې را وګرځاوه، دئ يې يوازي پرېښاوه او دئ په زخمي زړه د مديني منورې پر طرف يوازي رهي سو.

تاسي فکر وکړی چي د يوچا څخه ښځه او کوچنئ زوی وګرځول سي او دئ بيا هم د دين او عقيدې د ساتلو دپاره تر هرڅه تېر وي او په خپله خوښه هغه هجرت ته چي د رسول الله ﷺ له طرفه په امر کړه سوی دی دوام ورکوي.

اوس نو دغه د بني مخزوم خلک پر دوه قسمه يا دوې ډلي وه، يا د ابو سلمه ورونه يا ډېر نژدې اقرباء دي يا د اُم سلمه ورونه او ډېر نژدې اقرباء دي، د دوی بيا پر هلک چي (سَلَمَه) نومېدی دعوه سوه، د هلک اکاګان وايي چي مور خپل وراره د ماماګانو سره نه پرېږدو تاسي چي د هغه ښځه را وګرځول مور بيا هلک د دې سره نه پرېږدو.

هلک د دوو ډلو په منځ کي سو چي يو يې يوه طرف ته کشوي او بل يې بل طرف ته کشوي په دغه کشمکش کي يې د هلک لاس د اوږې څخه ور وکښی، په نتيجه کي هلک اکاګانو بوتلی او ښځه خپلو اقرباوو بوتله او ابو سلمه رضي الله عنه يوازي مديني منورې ته ولاړی.

اوس به ام سلمه رضي الله عنها ته غوږ ونيسو چي دا د خپل هجرت قصه راته بيان کړي، ام سلمه رضي الله عنها وايي: اول خويې زه او زما خاوند سره جلا کړو هغه يوازي مديني منورې ته ولاړی او بيا يې زه او زما کوچنئ زوی سره جلا کړو څکه هلک د ابو سلمه اقرباوو بوتلی او زه خپلو اقرباوو بوتلم، نو هره ورځ به سهار و أبطَح ته را وتلم او تر ماښامه به مي ژړل (أبطح! په مکه مکرمه کي د يو ځای نوم دی) او تقريبًا يو کال مي دغه حال ؤ، څو يوه ورځ زما د اکا د زامنو څخه يو نفر دلته تېرېدی او زه يې پر دغه غمجن حال وليدم زړه يې را باندي وسو، نو يې هغه نور قوم ته و ويل: دغه مسکينه پرېږدی چي ولاړه سي دا او خاوند مو سره جلا کړل، دا او د دې زوی مو سره جلا کړل څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی؟ اجازه ورکړی چي ولاړه سي، نو قوم را ته و ویل: که غواړې چي خپل خاوند ته ولاړه سې ولاړه سه، د تګ اجازه یې را کړه.

پسله دغي اجازې د ابو سلمه قوم هم هغه زما کوچنئ زوی را کړی، ما هم د سفر دپاره بوده تیار کړی زوی مي را سره واخیستی او رهي سوم غواړم چي مدینې منورې ته ولاړه سم، *تاسي فکر وکړی یوازي یوه ښځه چي یو کوچنئ ور سره دی په وچ دښت او صحراء کي یې د پنځه سوه کېلومتره لار اراده ده*، نو دا وایې د لاري هیڅ ملګری هم نه لرم، خو دا مي د ځان سره و ویل: که مي پر لار یو څوک ولیدی هغه ته به و وایم چي ما تر خپله خاونده ورسوه، څو تنعیم ته (چي *اوس مسجد عمره یا مسجد عائشه هم ورته وایي*) ورسېدم او هلته مي عثمان بن طلحه چي د بني عبدالدار څخه دی ولیدی، دا هغه عثمان دی چي د کعبې شریفي کلی ور څخه وې او په دغه وخت کي پر شرک ؤ (د مسلمانېدلو قصه به یې وروسته راسي) عثمان را ته و ویل: د خیره یا بنت أبي امیه؟ ما ویل: نیت مي دی چي مدینې او خپل خاوند ته ولاړه سم، ویل: بل څوک در سره سته؟ ما ویل: یا والله بېله الله او دغه کوچني زویه بل ملګری نه لرم، ویل: والله دغسي یوازي دي باید پرې نږدم، نو یې د اوښ مهار یا تناو ونیوی او د مدینې منورې پر لار رهي سو.

ام سلمه رضي الله عنها وایي، په والله د عربو د هیڅ داسي سړي سره نه یم ملګرې سوې چي ما دي هغه سړئ تر عثمان کریم او شریف لیدلی وي یعني: د هر څو مره خلکو سره چي ما په سفرو کي ملګرتیا کړې ده تر هغو ټولو دئ کریم او شریف ؤ او اوس هغه د ده د شرافت بیان کوي او وایي: هر وخت چي به منزل یا د اړولو ځای ته ورسېدلو اوښ به یې چوک کړی او دئ به ګوښه ولاړی، زه چي به له اوښه کښته سوم اوښ به یې را څخه لیري کړی سامان به یې ځني کښته کړی اوښ به یې په یوه ونه پوري وتړی او دئ به ولاړی تر بلي وُني لاندي به یې څنګ واچاوه او بیا چي به د بارېدلو وخت راغلی اوښ ته به ور ولاړ سو سامان به یې پر بار کړی او بیا به دئ ګوښه سو ما ته به یې و ویل: سپره سه، کله چي به زه سپره سوم او ځان به مي سم کړی نو به دئ راغلی د اوښ مهار یا تناو به یې ونیوی او رهي به سو تر څو چي بیا به مو اړول، تر هغه وخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي مدينې منورې ته رسېدلو د ده دغه کار ؤ، کله چي د بني عَمرو بن عوف کلی يې وليدی هغه چي په قُباء کي ؤ نو ويل: ستا خاوند په دغه کلي کي دی ور داخله سه علیٰ برکة الله، او عثمان بن طلحه بيرته مکې مکرمې ته رهي سو، عثمان بن طلحه رضي الله عنه دغه وخت پر شرک ؤ او د حديبيې تر صلحي وروسته مسلمان سو.

ام سلمه رضي الله عنها وايي: والله په مسلمانانو کي داسي کورنۍ نه ده را معلومه چي دومره تکليف دي ور رسېدلی وي لکه د ابو سلمه رضي الله عنه کورنۍ ته او هيڅکله مي تر عثمان بن طلحه کريم او شريف ملګری نه دی ليدلی.

بيا عامر بن ربيعه د خپلي ښځي سره يو ځای هجرت وکړی، بيا عبدالله بن جحش هجرت وکړی خو د ټولو مسلمانانو هجرت په پټه ؤ، د مکې مکرمې څخه په پټه وتل، د مهاجرينو په جمله کي يو هم صُهيب ُلرومي رضي الله عنه ؤ، کله چي ده د هجرت إراده وکړه د قريشو کفارو ورته وويل: ته دلته فقير او دربدره راغلې بيا دي دلته پيسي وګټلې او د غنیٰ و دغي درجې ته ورسېدې چي دا رسېدلی يې اوس غواړې چي ته ولاړ سې او مال هم در سره يوسې؟ هجرت ته يې نه پرېښاوه، صُهيب رضي الله عنه ورته وويل: که مال تاسي ته درکړم ما پرېږدی؟ قريشو ويل هو، صهيب رضي الله عنه وويل: زما کور او مال يې ټوله ستاسي او مال مي په فلاني ځای کي پروت دی او بيا يې هجرت وکړی، کله چي رسول الله ﷺ وليدی اوله خبره يې دغه ورته وکړه: رَبِحَ صُهَيب، رَبِحَ صُهَيب، صهيب ګټه وکړه، صهيب ګټه وکړه، يعني: دا چه مال يې د دې دپاره ورکړی چي دئ هجرت ته پرېږدي په دغه سودا او معامله کي يې ګټه وکړه، د صهيب رضي الله عنه د دغه معاملې او سودا په باره کي قرآن مجيد هم نازل سو چي د قيامت تر ورځي به ويل کيږي، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشۡرِي نَفۡسَهُ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ۝٢٠٧﴾ [البقره: ۲۰۷]

يعني: د خلکو څخه ځيني هغه څوک دي چي خپل نفس د الله جل جلاله د رضاء غوښتلو دپاره خرڅوي، يعني: د الله دپاره ترځان او مال تيرېږي او الله جل جلاله پر خپلو بندګانو ډير مهربان دی.

بيا نو عمر فاروق بن الخطاب رضي الله عنه هجرت وکړی او د ده هجرت په ښکاره سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښکاره سره بل هیڅ هجرت نه دی کړی بېله عمر بن الخطاب رضی الله عنه څخه، هر چا چي به هجرت کاوه قریشو به منعه کاوه او را ګرځاوه مګر حضرت عمر فاروق رضی الله عنه چي د هجرت إراده وکړه خپل ځان یې د هجرت او سفر دپاره تیار کړی، هغه بوده چي د ده د هجرت دپاره ؤ پر هغه یې اوبه او خواړه بار کړل خپله اسلحه یې ور سره واخیستل نو کعبې شریفي ته ورغلی غواړي چي طواف وکړي، قریش هم شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کي ناست دي حضرت عمر رضی الله عنه چي د طواف په وخت کي د قریشو پر مجلس ورسي نو ورته وایي: مخان مو پرته سه زه په هجرت رهي یم، هر څوک چي غواړي چي ښځه یې کُنډه او اولاد یې یتیم سي د دغي شېلې شا ته دي پسي راسي، هغه چي په تاسي کي قوت او طاقت لري هغه دي پسي را سي، هیڅوک نه سو پسي رهي، دا هغه عمر ؤ چي الله جل جلاله د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب په ده سره اسلام قوي او معزه کړی، حضرت عمر رضی الله عنه هغه یواځنۍ شخص دی چي په ښکاره سره یې هجرت کړی دی.

وروسته اصحاب کرامو یو په بل پسي هجرت کاوه، رسول الله ﷺ هم د هجرت دپاره ځان آماده کړی ؤ خو د الهي امر انتظار یې کاوه چي کله به په هجرت سره امر ورته وسي، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه یې غوښتل خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: انتظار وکړه ښایي الله جل جلاله تا لره ملګری پیدا کړي، ابوبکر رضی الله عنه هم انتظار کوي مګر نه پوهیږي چي ملګری به یې څوک وي خو د زړه غوښتنه یې دا ده چي رسول الله ﷺ یې ملګری وي مګر متأکّد او یقیني نه دی، د رسول الله ﷺ تر دغه خبري د مخه ابوبکر رضی الله عنه یوازي د خپل ځان دپاره بوده، خواړه او د سفر لوازم برابر کړي وه مګر اوس ولاړی یو بل بوده او د دوهم نفر د سفر سامان یې هم برابر او تیار کړل، د خپل ځان او د ملګري د سفر آمادګي یې ونیول او د زړه غوښتنه یې دا ده چي په دغه سفر کي یې رسول الله ﷺ ملګری وي، پسله څه مو دې چي رسول الله ﷺ پر اصحاب کرامو تلوار کاوه چي ژر هجرت وکړی ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه بیا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه یې وغوښتل، بیا هم رسول الله ﷺ ورته وویل: انتظار وکړه ښایي الله عزوجل تا لره ملګری پیدا کړي، پسله څه وخته د دریېم وار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره بيا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه غواړي مګر رسول الله ﷺ بيا هم ورته وويل: انتظار وکړه ښايي الله جل جلاله تا لره ملګری پيدا کړي.

اوس نو د هرچا چي په وسه پوره وه چي هجرت وکړي هغو تولو هجرت وکړی بېله هغو کسانو چي د خپل قوم او اقرباوو له طرفه منعه کړه سوي وه، تر بَيعَةُ العَقَبَة الکُبرٰی دوې مياشتي او څو ورځي وروسته په مکه مکرمه کي د مسلمانانو څخه هيڅوک نه سوه پاته چي هجرت دي يې نه وي کړی بېله رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه څخه چي دئ هم د رسول الله ﷺ په امر سره پاته وه او ځيني نور هم هغه کسان پاته وه چي مشرکانو په زور را ګرځولي وه، همدارنګه د رسول الله ﷺ کورنۍ او د ابوبکر الصديق رضي الله عنه کورنۍ پاته وه او حضرت علي رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ له کورنيه او اهل بيت څخه ؤ هغه هم پاته ؤ.

په دارالندوه کي د قريشو پارلماني شوری

کله چي د مکې مکرمې مشرکانو وليدل چي د رسول الله ﷺ ټول اصحاب د مکې مکرمې څخه و وتل خپلي ښځي او ماشومان يې د أوس او خزرج قبيلو ته ورسول، په دوی کي غم او تشويش زيات سو داسي تشويشونه ورته پيدا سوه چي په پخوا کي يې هيڅ په زړوکي نه ورګرځېدل، دوی په خپل مخ کي لوی او حقيقي خطر حس کړی، داسي خطر چي د دوی د بت پرستۍ او تجارت تعمير يې نړاوه، دوی په دې پوهېدل چي د رسول الله ﷺ په شخصيت کي د تاثير کولو عظيم قوت پروت دی، د ده په شخصيت کي پوره قيادت او ارشاد پروت دی، دا هم ور معلومه وه چي د ده ﷺ په اصحابو کي څومره ثبات او استقامت موجود دی او د ده ﷺ دپاره څنګه خپل ځانونه قربانوي او بيا يې د أوس او خزرج قبيلې تر نظر وايستلې، چي هغه هم د قوت او اسلحې خاوندان دي او د هغو مشران ډير پوه او هوښياران دي، په هغو کي د صلحې عواطف پراته دي او هغه غواړي چي د خپلو منځو څخه هغه حقد او عداوت وغورځوي کوم چي دغه ډير او پرله پسې کلونه يې دوی په جنګو مشغوله کړي وه، پردې سربېره قريشو ته د مدينې منورې استراتيجي موقعيت هم ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوم ؤ چي شام ته د قریشو د قافلو د تېرېدلو لار مدینه منوره ده او اهل مکې د شام سره په یوه کال کي د دوه نیم لکو د سرو زرو دینارو تجارت درلودی، دا یوازي د مکې مکرمې تجارت ؤ بېله هغه تجارته چي د طائف او نورو منطقو خلکو پر دغه لار کاوه او دا معلومه خبره ده چي د قریشو تجارت د دغي لاري پر أمن او امان موقوف ؤ.

اوس نو که مسلمانان او اسلامي دعوت یثرِب د ځان مرکز وګرځوي او د هغه ځای خلک د قریشو پرضد و دریږي قریش د دغه ټولو خطرو سره مخامخ دي، قریش په ېېره او خطر کي سوه نو په یوه داسي کامیابه لارپسي ګرځي چي دغه لوی خطر له ځانه څخه دفعه کړي، هغه خطر چي منبع او مصدر یې د دعوت بیرغ پورته کوونکی محمّد ﷺ دی، دلته نو د کفر مشر او د دې امت فرعون ابوجهل حرکت وکړی چي د ده د هلوځلو په نتیجه کي د بعثت د (۱۴) کال د صفري پر (۲٦) تاریخ د پنجشنبې په ورځ چي د (٦۲۲) میلادي کال د سپتمبر د میاشتي (۱۲) تاریخ ؤ او د عقبهٔ الکبرٰی د بیعت څخه تقریبًا دوه نیمي میاشتي تیري سوي وې، د دغي ورځي په سهار کي او په دار الندوه کي د قریشو هغه تاریخي او خطرناکه ټولنه یا اجتماع جوړه سوه، دې ټولني ته د قریشو د قبائلو ټول رئیسان حاضرسوه! چي یوه داسي نقشه جوړه کړي چي ډیر ژر د دعوت بیرغ اخیستونکی محمّد ﷺ له منځه یو سي او د دغه ربّاني نور مرکز د همېش دپاره له دنیا څخه فلج او نیستي کړي، د دغه خطرناکه پارلماني مجلس او ټولني هغه بارِز او برجُسته شخصیات د قریشو دغه مشران وه:

۱ ـ ابوجهل بن هشام، چي د بني مخزوم د قبیلې رئیس ؤ.

۲ ـ جُبَیر بن مطعم، طُعَیمه بن عدي، حارث بن عامر،
چي د بني نوفل د قبیلې رئیسان وه.

۳ ـ شیبه او عُتبه د ربیعه زامن، ابوسفیان بن حرب،
چي د بني عبد الشمس د قبیلې رئیسان وه.

۴ ـ نضر بن الحارث، چي د بني عبدالدار د قبیلې رئیس ؤ.

۵ ـ ابوالبختري بن هشام، زُمعه بن الاسود، حکیم بن حزام،
چي د بني أسد د قبلې رئیسان وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ نبیه او منبه د حجاج زامن، چې د بني سهم د قبیلې رئیسان وه.

۷ـ اُمیه بن خلف، چې د بني جُمح د قبیلې رئیس ؤ.

قریشو سره و ویل چې په دې اجتماع او مشوره کې به د بني هاشم، بني مطلب او بني عبد مناف څخه هیڅوک نه وي موجود، حتّٰی هغه کسان چې د دوی سره دوستي او قرابت لري هغه به هم نه وي موجود او هغه کسان چې د اهل یثرِب سره قرابت او دوستي لري هغه به هم دغي ټولني ته نه راځي، داسي تدبیر او نقشه یې جوړه کړه چې هغه کسان یې هم دغه مجلس ته د را تګ څخه منعه کړل کوم چې د مسلمانانو سره یې لږ اړیکي او قرابتونه درلودل یا یې پر هغو زړه سوی درلودی، ابوجهل غوښته چې دا سِر او راز تر هغو پټ وساتي تر څو چې د اسلام او مسلمانانو په باره کې هغه آخرنۍ فیصله راوزي او عملي کېږي، دا اجتماع په دارالندوه کې جوړه سوه، هغه دارُالندوه چې قُصی بن کلاب د قریشو لوی نیکه جوړه کړې وه او د قریشو پارلمان بلل کېدی چې موږ یې د مخه بیان درته کړی دی.

نو د مشرک قریشو ټول هغه مشران چې د اسلام او رسول الله ﷺ سرسخته دښمنان وه په دغه اجتماع کې سره یو ځای سوه.

په دغه وخت کې چې دوی سره یو ځای دي یوه نفر دروازه وټکول، قریشو چې وکتل ښه معتبره شیخ دی چې د اهل نجد یا نجدیانو لباس یې اغوستی دی، رسول الله ﷺ د هغه په باره کې فرمایي: هغه شیطان ؤ او د کفارو دغه مجلس او مشورې ته د بشر په شکل او لباس حاضر سو غواړي چې د دوی سره په دغه خطرناکه موضوع کې مرسته وکړي، قریشو ورته وویل: څوک یې؟ ده وویل: د اهلِ نجد څخه یو شیخ یم ستاسي د دغي مشورې په مقصد خبر سوم راغلم چې ستاسي خبري واورم او ممکن په دغه باره کې نظر درکړم او نصیحت درته وکړم، دوی وویل: ډېر ښه راسه، شیطان هم ورغلی د قریشو په مجلس کې ور سره کښېنستی، اوس نو مشورې شروع سوې چې څه باید وکړو؟ هر یو ژور او عمیق فکر وهي چې داسي نقشه جوړه کړي چې په هغه کې باید د اسلام او مسلمانانو کار پای ته ورسیږي، ډېري خبري وسوې او هر یو خپله رأیه وړاندي کوي چې په دې جمله کې ابو الأسود و ویل: محمّد ﷺ به له وطنه فراره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، داسي نه چي په جزيرةُ العرب کي په يوه ځای کي و اوسيږي يا! بلکل د جزيرةَ العرب څخه به يې وباسو ډير ليري ځای ته به يې فراره کړو بيا نو هرځای ته چي ولاړی او هرڅه چي ورته پيښه سوه، موږ به دلته خپل کارونه د پخوا پر قسم جوړ او برابر کړو، په خپل منځ کي به د پخوا پر شکل بيرته سره يو مُتی سو، نجدي شيخ و ويل يا والله! دا صحي فکر نه دی آيا تاسي د هغه ښې او خوږې خبري نه اوری کومي چي د خلکو پر عقلو غالبه کيږي؟ هر ځای د ځان دپاره ملګري او تابع خلک پيدا کولای سي، بيا به هغه خپل ملګري سره را ټول کړي او پر تاسي به راسي هرڅه چي يې زړه غوښته هغه به درسره وکړي دا فکر نه دی صحي بله معقوله رأيه و واياست.

ابوالبختري بن هشام و ويل: زما په فکر محمّد ﷺ د اوسپني په قفس کي بندي کړی د قفس دروازه پسي بنده کړی او بيا نو د هغه څه انتظار باسی چي د ده و امثالو ته په پخوا کي وړېښں سوي دي، يعني: آخر په دغه قفس کي مري، نجدي شيخ او ابوجهل و ويل: دا فکر نه دی صحي که يې بندي هم کړی د ده خبري به له هغي بندي دروازې څخه د ده ملګرو ته و رسيږي او ملګري به يې په يوه وار درباندي راتوی سي دئ به هم درڅخه خلاص کړي او تاسي به هم مغلوبه کړي، دا صحي نظر نه دی په بله رأيه پسي وګوری، پسله هغه څخه چي پارلمان دغه دوې مشورې رَد کړې يوه بله توره او منحوسه رأيه ور وړاندي سوه چي پر هغه رأيه د پارلمان ټولو اعضاوو موافِقه رأيه ورکړه، چي دغه رأيه د مکې مکرمې د لوی مجرم او د اسلام دښمن ابوجهل بن هشام له طرفه وړاندي سوه، ابوجهل ملعون و ويل:

ښه طريقه او نقشه زما سره ده، داسي نقشه چي تاسي يو هم هغه ته نه سی رسېدلای، خلکو ويل: هغه څه شي او څنګه نقشه ده؟ يا ابا الحکم! ابوجهل و ويل: د قريشو د هر ښاخ څخه به يو يو قوي او غښتلی ځوان را وباسو او بل هر قوم چي په مکه کي اوسيږي د هغو څخه به هم يو يو قوي ځوان را وباسو، دغو ځوانانو ته به تېرې توري په لاس ورکړو ټوله دي په يوه وار د تورو واري پر وکړي او و دی يې وژني، دئ به و وژل سي او موږ به ځني فارغه سو او دا به هم نه سي معلومه چي د چا په واري و وژل سو، بيا نو که بني هاشم يا بني عبد مناف د ده بدله اخيستل د ټولو قريشو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومو سره نه سي جنګېدلای ځکه د ده وینه پر ټولو قومو و وېشل سوه نو دوی به په دیت راضي سي او موږ به دیت ورکړو، نجدي شیخ و ویل: دا صحي فکر دی، ابوجهل ملعون داسي طریقه او نقشه جوړه کړه چي د شیطان سره هم دا فکر نه ؤ ورسره، نو ابوجهل د اسلام او مسلمانانو په دښمني کي تر شیطان هم خبیث ؤ. د قریشو ټولو مشرانو پر دغه ظالمانه فکر او نقشه اتفاق وکړی او د دغه اتفاق د عملي کولو دپاره یې فوري تصمیم ونیوی چي دا کار به ډېر ژر سر ته رسوو، بیانو د قریشو مشران خپلو کورو ته ولاړل.

د رسول الله ﷺ هجرت

کله چي د رسول الله ﷺ د وژلو نقشه د رأیو په اتفاق تصویب سوه د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته جبریل علیه السلام راغلی او رسول الله ﷺ یې د قریشو دغه د غدر په عمل خبر کړی او ورته ویې ویل چي: الله جل جلاله د هجرت اجازه درته وکړه او د هجرت وخت یې هم در معلوم کړی او ویل: الله جل جلاله فرمایي: نن شپه پر هغه خپل بستر مه بیدېږه کوم چي ته پر بیدېدې، اوس نو رسول الله ﷺ د هجرت دپاره تیاري او آمادګي نیسي نو د دغې ورځي په غرمه کي رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه کور ته د هجرت د نقشې جوړولو دپاره ورغلی، حضرتِ عائشه رضي الله عنها وایي: موږ په غرمه کي د ابوبکر رضي الله عنه په کور کي ناست ؤ چي یو چا و ابوبکر رضي الله عنه ته و ویل: هغه دی رسول الله ﷺ چي مول یې وهلی یا مخ یې پټ کړی دی راغلی، دا داسي وخت ؤ چي رسول الله ﷺ هیڅکله په دغه وخت کي زموږ کور ته نه راتلی (هو رسول الله ﷺ کله ناکله د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه کور ته ورتلی مګر په داسي وخت کي چي غرمه او شدیده ګرمي دي وي نه ورتلی) حضرتِ عائشه رضي الله عنها وایي: عادتًا رسول الله ﷺ په دغسي وخت کي زموږ کور ته نه راتلی نو ابوبکر رضي الله عنه و ویل: زما مور او پلار دي تر ده قربان وي په دې وخت کي نه دی راغلی مګر د یوه مهم کار دپاره.

حضرتِ عائشه رضي الله عنها وایي: رسول الله ﷺ راغلی او کور ته یې د داخلېدلو اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه او کور ته را داخل سو، د ابوبکر رضي الله عنه سره په کور کي اسماء

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عائشهرضي الله عنها چې د ابوبکرﷺ لوڼي دي ورسره وې، رسول اللهﷺ ورته و ویل: دغه خوک چې ستا سره دي دباندي يې وباسه (د هجرت کار دومره په پټه سره کېدی چې ابوبکرﷺ ته وایي لوڼي دي دباندي وباسه، سره له دې چې اسماء او عائشه دواړي مسلماناني دي بیا هم رسول اللهﷺ وایي: دباندي دي ووزي) ابوبکر الصدّیقﷺ و ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي دا ستا کورنۍ ده څه نه پېښیږي، رسول اللهﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! ما ته د هجرت اجازه راکړل سوه، ابوبکرﷺ و ویل: یا رسولَ الله ملګرتیا؟ یعني: زه دي په دې سفر کي ملګری یم؟ رسول اللهﷺ ویل: هو یا ابا بکر! ابوبکر الصدّیقﷺ په ژړا سو او ډیر شدید یې وژړل، دا د خوشالۍ ژړا وه، حضرت عائشهﷺ وایي: ما تر دغه ورځي د مخه څوک نه ؤ لیدلی چې له خوشالیه دي ژاړي عادتاً انسان له غمه ژاړي، مګر ابوبکر الصدّیقﷺ په دغه ورځ له خوشالیه ژړل او د خوشالۍ سبب یې دا ؤ چې په هجرت کي د رسول اللهﷺ ملګری دی، دلته د ابوبکر الصدّیقﷺ په کورکي د هجرت دپاره پوره نقشه جوړه او وخت وټاکل سو، رسول اللهﷺ خپل کور ته ولاړی او د شپې د را تګ په انتظار دی، خو هلته یو کار ؤ چې رسول اللهﷺ باید تر هجرت د مخه عملي کړی وای چې هغه د امانتو کار ؤ، څنګه د امانتو کار؟ هغه داسي:

څرنګه چې په هغه وخت کي بانکونه نه وه نو که به چا قیمتي شیان درلودل او دئ به په سفر تلی یا به یې د هغه شي د ساتلو دپاره ځای نه درلودی نو به یې دغه قیمتي شیان د یوه داسي چا سره د امانت پر ډول اېښوول چي په هغه چا به یې اعتبار او باور درلودی او دغه امانتونه تر هر چا د رسول اللهﷺ سره ډیر پراته وه ځکه چي دئﷺ صادق الأمین ؤ.

او دغه امانتونه کفارو ورته ایښوول حال دا چي دغو کفارو آزارونه هم ورکول، د دهﷺ سره یې عقیدوي مخالفتونه هم درلودل خو د امانتو په باره کي یې تر هر چا پر دهﷺ ډیر باور او اعتماد درلودی، نو ځکه د رسول الله سره ډیر قیمتي شیان د امانت پر قسم پراته وه، اوس چي رسول اللهﷺ ته د هجرت اجازه وسوه او دئﷺ نه غوښتل چي دغه امانتونه ضائع سي هر شئ باید خپل مالک ته ورسیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو يې دغه امانتونه حضرت علي رضي الله عنه ته ور وښوول، چې دغه شئ د فلاني او دا شئ د فلاني دی، د ټولو امانتو مالکان يې ور وښوول او ويل: زما تر تګ وروسته به دغه امانتونه خپلو خاوندانو ته ورسوې او بيا يې علي رضي الله عنه ته وويل: چې ته به نن شپه زما په بسترکي بيده سې.

مګر د مجرم قريشو مشرانو ټوله ورځ په دې کي تېره کړه چې هغه خپله مجرمانه او خاينانه فيصله کومه چې د دارُالندوه په پارلماني غونډه کي سهار تصويب سوې وه په عمل کي اجراء کړي، کله چې شپه سوه رسول الله ﷺ په خپل کورکي دی او هغه ځوانان چې قريشو د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره را ټول کړي وه هغه هم د شپې راغله او د رسول الله ﷺ پر کور را وګرځېدل کورېې محاصره کړی خاصتاً د کور دروازې ته ډېر متوجه دي، دا يې قصد او اراده ده چې رسول الله ﷺ له کوره را ووزي دوی ټول په يوه وار حمله پر وکړي، د دغو ځوانانو د ډلي د إداره کولو دپاره د قريشو د مشرانو څخه يوولس نفره رئيسان وټاکل سوه، چې د دغه مجرم حرکت څارنه وکړي او د دغو رئيسانو نومونه په داسي ډول سره دي:

١ – ابوجهل بن هشام. ٢ – حكم بن أبي العاص. ٣ – عُقبه بن أبي معيط،
۴ – نضر بن الحارث. ۵ – أميه بن خلف. ٦ – زُمعه بن الأسود،
٧ – طُعيمه بن عدي. ٨ – ابولهب. ٩ – أبئ بن خلف.
١٠ – نبيه بن الحجاج. ١١ – د ده ورور منبه بن الحجاج.

د مشرک قريشو دا ټينګ يقين ؤ چې دغه مجرمانه عمل مو خامخا کاميابه کيږي تر داسي اندازې چې ابوجهل خبيث په فخر او غرور سره و دربدی او خپلو محاصره کوونکو ملګرو ته يې د پسخند پر قسم و ويل: محمّد داسي فکر او خيال کوي: که تاسي د ده متابعت وکړی د عربو او عجمو پاچهان به سی او پسله مرګه به بيا را ژوندي سی او هلته به تاسي لره داسي باغونه وي لکه د شام او اُردن او که تاسي د ده متابعت ونه کړی په دې دنيا کي به مو حلال کړي او بيا به پسله مرګه را ژوندي سی او هلته به بيا تاسي لره اور وي چې په هغه کي به سوځل کېږی.

ابن اسحاق رحمه الله وايي: د دغه جُرم د عملي کولو وخت يې تر نيمي شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته تاکلی ؤ نو تول ویښ وه او هغه د صفر د لحظې په انتظار وه، مګر الله جل جلاله پرخپله إراده غالب او قادر دی د مځکې او آسمانو امر د ده عزوجل په قدرت کې دی هرڅه چې د رب العزت تعالی إراده وي هغه کیږي، دئ جل جلاله خلک ساتلای سي خو د ده عزوجل له عذابه هیڅوک نه خپل ځان او نه بل څوک ساتلای سي، الله جل جلاله په دغه شپه هغه کار وکړی چې بیا په وروسته کې خپل رسول ﷺ ته فرمایي:

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴿٣٠﴾﴾. [الأنفال:٣٠]

یعني: اې محمّده! ﷺ هغه وخت یاد کړه چې ستا سره هغو کسانو چې کافران سوي دي چم او فرېب کاوه، یعني: تا ته یې د دې دپاره چم جوړاوه چې تا بندي کړي، یا دي ووژني، یا تا له مکې څخه فراره کړي او دوی دغه مکر او فریب ستا سره په پټه کاوه، خو دغه د دوی د فرېب جزاء الله جل جلاله ورکوي او الله جل جلاله د فرېب ښه جزاء ورکوونکی دی.

په دغه آیات شریف کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته دغه د دارُ الندوه د مشورې بیان کړی دی او بیا یې د رسول الله ﷺ د خلاصون اطمینان ورکړی دی.

خیر کفار د نیمې شپې په انتظار دي خو د مخه تر وخت یوه له دغو ځوانانو غوښتل چې تر دېواله ورواوړي او دننه کور ته ورسي، په دغه وخت کې د کور له طرفه یوې ښځې ږغ پر وکړی، نفر بیرته را وګرځېدی او بیا دغو ځوانانو په خپل منځ کې سره وویل: که عرب په دې خبر سي چې موږ پرخپلو ښځو دننه په کورو کې حمله کوو دا به زموږ دپاره ابدي شرم او پیغور وي، دا عیب دی چې په یوه کور کې ښځه وي او موږ ورننوزو، نو موږ به دلې انتظار کوو تر څو چې محمّد ﷺ را وزي خو کور ته به نه ورځو، پر دغه خبره یې اتفاق سو نو څکه دننه کور ته نه ورغله.

سبحان الله! دا هغه جاهل عرب وه چې ژوندي انسانان یې ښخول او دغه یې د کورو د حرم مراعت او احترام ؤ، غواړي چې د الله رسول ﷺ و وژني مګر کور ته دننه نه ورځي، خو بالمقابل د نن ورځې د هغو کسانو په عمل بشریت شرمیږي! چې دوی خپل ځانونه په نړۍ او جهان کې د علم او پوهې استادان بولي او ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشر د حقوقو بيرغ پورته کوونکي بولي، د ښځو د حقوقو په نارو خو يې د غاړي ړګونه وشکېدل او په عين حال کي د دوی په دې هيڅ پروا نه کيږي چي په يوه داسي کور ورننوزي چي هلته ببله ښځو بل هيڅوک هم نه وي او چي زړه يې غواړي هغسي وکړي، کورونه محاصره کړي د کورو خاوندان وتړي او بيا د خپلو شيطاني خواهشاتو د پوره کولو دپاره ښځي بې عفته کړي، دا د نن ورځي د علم او پوهي د پروفيسرانو عمل دی او هغه د بُت پرستو جاهلانو عمل ؤ اوس يې تاسي سره مقايسه کړی.

خير دغه ځوانان د کور د دروازې سره د رسول اللهﷺ د راوتلو انتظار کوي، په دغه خطرناکه وخت کي رسول اللهﷺ و علي بن أبي طالب رضي الله عنه ته و ويل: ته زما په بستر کي پرېوزه او دغه زما زرغون حضرمي پټو در باندي واچوه او بېغمه بيده سه (دا هغه پټو ؤ چي رسول اللهﷺ به همېشه په دغه پټو کي بيدېدی) او ويل: تا ته له دويه داسي شئ نه پيښيږي چي ستا دي نا خوښه وي، بيا نو رسول اللهﷺ دروازه خلاصه کړه او له کوره و وتی، کفار دکور د دروازې سره ولاړ دي رسول اللهﷺ د دوی مخ ته او د دوی په منځ کي تېرسو دوی نه ليدی، دا د الله جل جلاله ساتنه او الهي معجزه وه چي دوی نه سواي ليدلای او رسول اللهﷺ د راوتلو په وخت کي د سورة يٰسٓ دغه آياتونه ويل:

﴿يسٓ ۝١ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ۝٢ إِنَّكَ لَمِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ۝٣ عَلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ۝٤﴾

ترڅو د الله جل جلاله دې قول ته ورسېدی چي فرمايي:

﴿وَجَعَلۡنَا مِنۢ بَيۡنِ أَيۡدِيهِمۡ سَدّٗا وَمِنۡ خَلۡفِهِمۡ سَدّٗا فَأَغۡشَيۡنَٰهُمۡ فَهُمۡ لَا يُبۡصِرُونَ ۝٩﴾

رسول اللهﷺ د دوی په منځ کي تيرېږي او دوی يې نه ويني، رسول اللهﷺ په دغه هم کفايت و نه کړی بلکه د مځکي ځخه به يې خاوري را اخيستې او د هر يوه پر سر يې جلا جلا وراچولې او يوه هم و نه ليدی.

الله جل جلاله خپل رسولﷺ په دغه طريقه سره د کفارو د ليدلو څخه پټ کړی.

رسول اللهﷺ له خپله کوره را و وتی او د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه کور ته ورغلی او ځوانان هلته د رسول اللهﷺ دکور مخ ته د صفر د لحظې په انتظار ولاړ دي.

بيا نو رسول اللهﷺ او ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه د کور د شا له دروازې يا دربچې څخه.

(c) Kitabtoon.com: The Digital Library

و وتل او د يمن پر طرف رهي سوه، که څه هم مدينه منوره د مکې مکرمې د شمال و طرف ته واقع ده خو دوی د جنوب پر طرف حرکت وکړی، دا په دې سبب چي د هجرت کاروانه په ډير پټ او سِرِي ډول سره وسي او پر قريشو لار ورکه سي نو خود د جنوب او يمن پر طرف رهي سوه.

هلته هغه محاصره کوونکي ځوانان د ناکامۍ د وخت انتظار کوي، شپه ډېره تېره سوه د ځوانانو پر چهرو کرار کرار د نا اميدۍ او ناکامۍ علامې ښکاره کيږي، په دغه وخت کي يو سړئ راغلی چي د دوی د ملګرو څخه نه ؤ او وې ليدل چي ځوانان د رسول الله ﷺ دکور د دروازې سره ولاړ دي.

سړي پوښتنه وکړه چي د څه شي انتظار کوی؟

ځوانانو ويل: د محمّد ﷺ د راوتلو.

سړي ويل: خراب او برباد سواست په والله هغه ستاسي مخ ته تېر سو او ستاسي پر سرو يې خاوري هم درواچولې او په خپل کارپسي ولاړی.

دوی ويل: په والله موږ نه دی ليدلی او د خپلو سرو څخه د خاورو په ايسته کولو مشغوله سوه، خو بيا هم ځوانانو د دروازې تر چاکو ورته وکتل وې ليدل چي هغه دی په بستر کي يو څوک پروت دی ويل: والله دا محمّد دی چي بيده دی او نور هم انتظار ورته کوو، د دې امکان ؤ چي دغه ځوانان د دغه بستر پر نفر حمله وکړي ځکه د دوی دا يقين ؤ چي دا محمّد ﷺ دی.

حال دا چه په دغه بستر کي حضرت علي رضي الله عنه پروت ؤ او هغه خپل ځان د رسول الله ﷺ دپاره فدايي کړی ؤ، ځکه په دغه بستر کي بيدېدل لوی خطر دی او دا کار لويه قرباني او فدا کاري ده، نو خود و علي رضي الله عنه ته په اسلام کي اول فِدايي ويل کيږي ځکه چي د رسول الله ﷺ په عوض او بدل کي يې خپل ځان مرګ ته سپارلی ؤ، دئ د هغه چا په بستر کي پروت دی چي د هغه د وژلو حکم د قريشو ظالمو مشرانو او مشرِک پارلمان صادر کړی دی، په دغسي بستر کي پرېوتل لويه فداکاري او قرباني ده.

څه وخت چي تېر سو ځوانانو نور صبر نه سوای کولای دروازه يې و ټکول او آخر يې په زور خلاصه کړه، دننه چي ورغله علي رضي الله عنه مخ لڅ کړی ځوانان په حيرت کي پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه چې دا خو رسول الله ﷺ نه دی نویې د علیرضي الله عنه څخه د رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه، هغه ویل: زه نه یم په خبر دلته نسته، ځوانانو کور ولټی او رسولُ الله ﷺ یې نه کړی پیدا، په مکه مکرمه کي ډیر ژر خبر نشر سو چې محمّد ﷺ هجرت کړی دی.

له کوره تر غارِ ثوره پوري

د بعثت په څوارلسم کال د صفري د میاشتي په (۲۷) تاریخ چې د (٦۲۲) عیسوي کال د سپتمبر د میاشتي د (۱۲ – ۱۳) تاریخ سره برابریږي رسول الله ﷺ د شپې له خپله کوره و وتی او د خپل وفاء داره ملګري ابوبکر الصدّیقرضي الله عنه کور ته ورغلی او د مخه تر دې چې سهار سي دوی دواړه د ابوبکر الصدیقرضي الله عنه د کور د شا له دروازې څخه په تلوار و وتل، څرنګه چې رسول الله ﷺ پوهېدی چې قریش به د دوی په طلب او پیدا کولو کي ډېر کوښښونه وکړي او هغه لار چې تر هر څه د مخه به و هغې ته ډېر متوجه وي هغه د مدینې منورې عمومي لار ده چې د مکې مکرمې د شمال و طرف ته وه، نو رسول الله ﷺ هغه لار پرېښوول او د هغې پر عکس د مکې مکرمې د جنوب پر طرف پر هغه لار رهي سو چې د یمن و طرف ته تله، ابوبکر الصدّیقرضي الله عنه یو مولی درلودی (مولی هغه مریي ته ویل کیږي چې د خپل مالک له طرَفه آزاد سوی وي یعني: پخوایې مریئ ؤ او اوس یې آزاد کړی دی) نو ابوبکررضي الله عنه دغه خپل مولی ته چې عامر بن فُهَیره نومېدی، و ویل: په مورِ پسي پسونه را رهي کړه، رسولُ الله ﷺ او ابوبکررضي الله عنه رهي دي او تر شا پسونه په پسې دي، دا ولي؟ دا د دې دپاره چې د دوی د قدمو آثار او علامې ورکي سي، داسي پَل او نښانه نه سي پاته چې څوک و وایي: دلته نفر تللي دي، د هجرت کار ډېر پټ او په سرّي ډول سر ته رسیږي، رسولُ الله ﷺ او ابوبکررضي الله عنه پردې لار تقریبًا پنځه میله مخ ته ولاړل ترڅو چې یوه غره ته و رسېدل چې دغه غره ته جَبَلِ ثور ویل کیږي دغه غر ډېر لوی او لوړ غر دی ډیري ډبري او لاښونه لري، دغه غره ته ختل ډېر سخت او مشکل دي خو دوی په شپه کي په ډېر تکلیف او زحمت سره دغه غره ته وختل ترڅو هغه غار ته ورسېدل چې تقریبًا د غره په سر کي ؤ او غارِ ثور ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غارِ ثور واقعې

کله چې دوی غار ته ورسېدل ابو بکرالصدّیق رضي الله عنه خپل مولی عامر بن فُهیره ته و ویل: ته ولاړ سه او زما کورنۍ ته خبر ورکړه چې مونږ چیرې او په کوم ځای کې یو او بیا یې رسولُ الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! والله ته به غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه تر تا د مخه نه یم ننوتلی، ځکه که په دغه غار کې یو ځیرونکی حیوان یا مار او لړم وه تر تا د مخه به ما ته تکلیف راکړي، نو اول ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه غار ته ننوتی، غارِ ثور د غره غار دی په غار کې یې وکتل هلته د غار په یوه طرف کې څو نور کوچني غارونه هم وه ابوبکرالصدیق رضي الله عنه خپل لُنګ څیري کړی څو غاره یې د هغه لُنګ په ټوکرانو پټ کړه، څو دوه سوري یا غاره خلاص پاته سوه د هغو پر خوله یې خپله پښه کېښښوول او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: اوس نو غار ته را داخل سه، رسولُ الله ﷺ غار ته ور ننوتی پسله څه وخته یې سر د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پر ځنګانه کېښښاوه او بیده سو، پسله څه وخته له یوه غاره څخه یوه شي ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پر پښه و واهه، خو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه له دې بیري چې رسولُ الله ﷺ به را وېښ سي هیڅ حرکت و نه کړی خو له درده یې تر سترګو اوښکي را توی سوې چې هغه اوښکي یې د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ ولوېدې، دا د صدیق اکبر صِدق او اخلاص ؤ او دا یې د رسولُ الله ﷺ پر ساتنه حرص ؤ، رسولُ الله ﷺ په دغه اوښکو را وېښ سو او ویل: څه درته پېښه ده؟ یا ابابکر! ده رضي الله عنه و ویل: زما مور او پلار دې تر تا قربان وي یو شي و وهلم، رسولُ الله ﷺ هغه د درد پر ځای خپلې مبارکي ناړي ومښلې، د ابوبکر رضي الله عنه له بدنه هغه درد ایسته سو او دوی دواړه په دغه غار کې درې شپې پټ پاته سوه، د جمعې شپه، د شنبې شپه او د یکشنبې شپه. (بیرته مکې مکرمې ته راسه)

کله چې د قریشو دا یقین سو چې رسول الله ﷺ د دوی د خبیثې نقشې په شپه د دوی له لاسه و وتی تر ټولو د مخه یې د حضرتِ علي رضي الله عنه په وهلو شروع وکړه او کعبې شریفې ته یې راوستی د څه وخت دپاره یې په دې سبب بندي کړی چې ګوندي د رسولُ الله ﷺ معلومات ځني حاصل کړي خو کله چې کفار د علي رضي الله عنه څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا امیده سوه نو د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته ورغله دروازه یې ور وټکول د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه لور اسماء رضی الله عنها ورته را و وتل، ابوجهل ورته ویل: پلار دي چیرې دی؟ هغې ویل: نه یم خبره چې چیرې دی، ابوجهل خبیث پوه سو چې هغه هم د محمّد ﷺ سره تللی دی، نو یې یوه سخته چپلاخه ور سره کړه چې اسماء رضی الله عنها د دغې چپلاخې له زوره پر مځکه و لوېدل او د غوږ والئ یې و لوېدی، اسماء رضی الله عنها ورته و ویل: و شرمېږه د خلکو د وهلو نه یې ښځې وهې، ابوجهل هم په خپل ځان کې وشرمېدی چې ښځه وهي نو خود له دې ځایه بیرته نا امیده ولاړی.

ابوجهل د ښځې په وهلو شرمیږي خود نن ورځې بشردوستان او د ښځود حقوقو بیرغ پورته کوونکي د ښځو وهل او بې عزته کول د ځان همت او مړانه بولي!

څه وخت وروسته ابو قحافه د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه پلار چې په سترګو هم ړوند ؤ د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه کور ته ورغلی او د اسماء رضی الله عنها څخه یې پوښتنه وکړه چې پلار دي چیرې دی؟ اسماء رضی الله عنها و ویل: نه یم خبره، څرنګه چې ټول قریش پوهېدل چې دوی په هجرت تللي دي نو ابو قحافه و ویل: تاسې ته یې د خرڅ او مصرف دپاره یو شئ در پرې اېښی دی؟ اسماء رضی الله عنها د دې دپاره چې خپل نیکه ته اطمینان ورکړي ولاړه سوه او په هغه کځوړه کې یې ډېرې را وړې کومه چې ابوبکر رضی الله عنه په هغه کې پیسې اېښوولې، هغه کځوړه یې ابو قحافه ته ونیول او ویل: دغه یې را پرې ایښي دي، ابو قحافه چې په سترګو ړوند ؤ او شئ یې نه لیدی پر کځوړه یې لاس تېر کړی د ده په خیال زر ورغله ځکه د هغه وخت پیسې زروې، ویل: که یې دا در پرې ایښي وي دا خو ډېر شئ دی حال دا چې ابوبکر رضی الله عنه په کور کې څه نه وه پرې ایښي، خپل مال او دارایي چې پنځه شپږ زره درهمه کېدل هغه یې ټول د دې دپاره ور سره اخیستي وه چې د هجرت په لار کې یې د رسولُ الله ﷺ د ضرورت په وخت کې مصرف کړي.

ابوبکر رضی الله عنه ته رسول الله ﷺ تر خپل اولاد د مخه او نژدې ؤ ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هغه خوک دی چې بیا په وروسته کې په مدینه منوره کې رسولُ الله ﷺ د مجاهدینو د مرستې دپاره د صحابهٔ کرامو څخه د مرستې یا کومک پر قسم مال وغوښتی هر چا یو څه را وړل خو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه خپله ټوله دارایي خپل ټول مال هر څه چې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل ټول یې را وړه و رسول الله ﷺ ته یې کښېښوول، ځرنګه چې رسول الله ﷺ ته د ده ژوند او دارایي ور معلوم وه پوه سو چې ده خپل ټول مال را وړی دی نو یې پوښتنه ځني وکړه چې د خپل اهل او کورنۍ دپاره دي څه پرېښوول؟

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه وویل: هغوته مي الله او رسول الله پرېښوول.

خیر د قریشو دا یقین سو چې محمّد ﷺ او ابوبکر رضی الله عنه په هجرت تللي دي جنون او لیونتوب ورته پېښ سو سمدستي یې یوه اضطراري غونډه یا جلسه جوړه کړه او په هغه کي یې دا فیصله وکړه چې ټول هغه کارونه به عملي کوو چې د دغو دوو نفرو د نیولو دپاره زموږ مرسته او کومک کوي، اول خویې ټولي هغه لاري چې د مکې مکرمې څخه دباندي وتلې تر مسلح مراقبت یا څارني لاندي ونیولې، نوري ډلي یې هم جوړي کړې چې تر مکې مکرمې دباندي ووزي او شا و خوا په دوی پسي وګرځي، د قریشو مشرانو دا اعلان هم وکړی: که چا محمّد ﷺ مړ یا ژوندئ راوستی هغه ته (۱۰۰) اوښان په انعام او جائزه کي ورکوو، سل اوښه انعام په هغه وخت کي لویه سرمایه وه نو ټولو خلکو د رسول الله ﷺ په پلټنه او پیدا کولو شروع وکړه، پیاده او سپاره خلک پسي ګرځي او هر یو ډېر زیات کوښښ کوي چې محمّد ﷺ پیدا کړي، په غرو او شېلو کي ګرځي خو د رسول الله ﷺ او د هغه د ملګري هیڅ اثر نسته، د مکې مکرمې ځینو خلکو د جبلِ ثور پر طرف پلټنه شروع کړه او هلته پسي ګرځي هر ځای چې یې وکتل دوی یې نه کړه پیدا خو د مشرکانو څخه یوه نفر وویل: دلته په دغه غره کي یو غار هم سته.

کفار د غار و طرف ته رهي سوه مګر د غار پر شا وخوا هیڅ داسي علامه نسته چې دلته دي څوک راغلي وي خو بیا هم کفار تر غاره پوري ورغله او د غار په خوله کي و درېدل، اوس نو دلته روایتونه مختلف دي څوک وایي: الله جلّ جلاله د غنو په واسطه د غنو ځالګۍ د غار پر خوله واچولې او ځیني روایتونه وایي چې د غار په خوله کي کوتره وه چې هګۍ یې اچولي وې او پرخپلو هګیو پرته وه، چې دغه دواړه پردې دلالت کوي چې نه دلته څوک سته او نه څوک راغلي دي خو دغه روایتونه ضعیفه دي صحي روایت هغه دی چې په صحیح البخاري کي یې امام بخاري رحمه الله روایتوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبحان الله! دغه کفار د غار تر خولې پورې راغله او د غار په خوله کې ولاړ دي غار هم لوی او اوږد غار نه دی که یوه له دغو کفارو دننه غار ته صحيح کتلي وای دوی به يې ليدلي وای، که څه هم د غنو ځالي موجودي وای بیا يې هم دوی ليدلای سوای، خو هغه واقعي شئ چي پېښ دی هغه دا چه کفار د غار تر خولې پورې راغلي دي په محمّد ﷺ پسي ګرځي، سل اوښه جائزه او انعام غواړي، اوس د غار په خوله کي ولاړ دي او خبري کوي مګر يو هم ځان ته دا تکليف نه ورکوي چي يو وار دننه غار ته ورننوزي، په بخاري شريف کي حديث دی چي ابوبکر الصدّيق ﷺ وايي: زه د رسول الله ﷺ سره په غار کي وم چي سر مي را پورته کړی د کفارو پښې مي وليدې، ما ويل: يا رسولَ الله! که يوه له دغه قومه څخه کښته وکتل مونږ وينې يعني: مونږ ته دومره ډېر نږدې ولاړ وه که يوه و دغه غار ته سر را کښته کړی وای مونږ يې ليدلای سوای مګر رسول الله ﷺ په هغه اعتماد او باور چي پر خپل ربﷻ يې درلودی را ته و ويل: يا ابا بکر! څه ګمان دي دی پر هغو دوو چي دريم يې الله دی؟ دا پر اللهﷻ د اعتماد او توکل هغه لوړ مقام دی چي رسول الله ﷺ درلودی.

او دا هم د ابوبکر الصدّيق ﷺ فضيلت دی چي اللهﷻ په قرآن مجيد کي د صاحب په نامه سره ذکر کړی دی، د هيچا په وسه نه ده پوره چي د ابوبکر ﷺ د فضيلت څخه انکار وکړي ځکه په قرآن مجيد کي د ده ﷺ فضيلت ذکر سوی دی اللهﷻ فرمايي:

﴿إِذْ هُمَا فِي ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَـٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا﴾ [التوبه: ۴۰]

يعني: کله چي دوی دواړه په غار کي وه کله چي محمّد ﷺ خپل ملګري او صاحب ته وايي: ته مه غمجن کېږه بېشکه چي الله زمونږ سره دی.

او دا هم د امت په اجماع سره ثابته ده چي په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری ابوبکر الصدّيق ﷺ وُ، دا د ابوبکر ﷺ د فضيلت ثبوت او اثبات دی چي اللهﷻ دئ د رسول الله ﷺ صاحب او ملګری و بلی او اللهﷻ وفرمايل: زه د دوی دواړو سره يم.

اوس نو کفار د غار تر خولې پورې ورغله او هلته ولاړ دي خبري کوي خو دوی يې و نه ليدل او بيرته را وګرځېدل دا الٰهي معجزه ده چي په دغه ځای کي بنکاره کيږي ځکه کفار د غار ترخولې ورغله او په هغو خلکو پسي ګرځي چي په دغه غار کي

(c) kitabton.com: The Digital Library

موجود دي خو په غار کي يې و نه کتل، الله جل جلاله له دغه کاره څخه منعه کړل، د دوی زړونه يې له دغه را وګرځول چي په هغه غار کي چي دوی يې په خوله کي ولاړ دي خپل د مقصد په خلکو پسي وګوري، دا د قادر الله جل جلاله قدرت دی.

کفار درې ورځي پرله پسې په رسول الله ﷺ پسي وګرځېدل هر ځای يې طلب او پلټنه وکړه خو هيڅ شئ يې لاس ته نه ورغله،نه معلومات، نه علامه، نه دوی، قريش نو پرېږده چي په خپل طلب او پلټنه کي سرګردانه دي.

په دغو ورځو کي چي رسول الله ﷺ او ملګری يې هلته په غار کي دي د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه زوی عبدالله د ورځي په مکه مکرمه کي ګرځي د قريشو معلومات ټولوي او د شپې پټ غارِ ثور ته ورځي او هغه د قريشو حالات و رسول الله ﷺ ته بيانوي چي نن داسي او داسي پېښه وه، د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها به هم په شپه کي د سبا ورځي دپاره خواړه ورته راوړل، سبحان الله! دغه لور غر، دغه ليري او ډېرينه لار سره له دې چي نن ورځ تر يوې اندازې اصلاح سوې هم ده خو بيا هم يو قوي ځوان د ورځي په روښنايي کي ببله تکليفه او ستړيا نه سي ور ختلای خو اسماء رضي الله عنها ښځه ده او په عين وخت کي حامله هم ده (په نس کي کوچنۍ لري) د شپې په تاريکه کي د کفارو په پټه دغه لوړ غره ته خېژي او دوی ته خواړه ور رسوي او بيا بيرته خپل کورته راځي، دا کوم همت، جُرئت او فدا کاري ده.

خوندو! مسلماني ښځي دغسي وي چي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په لار کي حتّی د دين او مسلمانی په لار کي هيڅ تکليف، تکليف نه بولي، دا اسماء رضي الله عنها وه او دغه يې مرسته ده چي د هجرت په وخت کي يې د رسول الله ﷺ سره کول.

همدارنګه عامر بن فُهَيره رضي الله عنه هغه د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه مولی به بيا پر دغه لار پسونه بېول او را وستل چي د عبدالله او اسماء پلونه او د پښو علامې ورکي سي، څوک به دې نه سي پوه چي پر دغه لار څوک تللي او راغلي دي او د دغو پسو يا مېږو څخه به يې رسول الله ﷺ او ابو بکرالصدّيق رضي الله عنه ته شيدې هم ورکولې، حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پوره ترتيبات نيولي وه، د خوړو راوړلو مؤظف، د اخبار رسولو مؤظف، د آثارو او علامو ورکولو او خرابولو مؤظف، ټولي وظيفې وېشل سوي وې، که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه هجرت دپاره سامان او وسائل ساده او بسيط وه، خو بيا هم د هغه وخت او زمانې له حاله سره برابر او مطابق وه، ټول کارونه په يوه صحي نقشه سره جوړ سوي وه، اوس نو په غار کي درې ورځي پوره او تيري سوې د قريشو دا اميد قطعه سو چي رسول الله ﷺ دي د مکې مکرمې په داخل يا اطرافو کي پيدا کړي نو يې خپل طلب او پلټنه پرېښوول ځکه درې ورځي پر له پسې بېله نتيجې پوره سرګردانه سول.

د هجرت د لاري واقعات

هلته په مکه مکرمه کي يو سړئ ؤ چي عبدالله بن اُرَيقَط نومېدى دغه سړئ په لارو کي ډېر ماهر ؤيعني: ليري او نژدې، پټي او ښکاره لاري ټولي ور معلومي وې که څه هم دغه سړئ د مشرک قريشو پردين ؤ خو امانت کاره هم ؤ، نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصِّدّيق رضي الله عنه تر هجرت د مخه دغه عبدالله بن اُريقط د مال او پيسو په مقابل نوکر کړی چي ته به د هجرت په وخت کي زموږ سره ځې او پر داسي لارو به مو مدينې منورې ته بيايې چي چا ته نه وي معلومي، هغه هم دا قبوله کړه.

نو ابوبکر الصِّدّيق رضي الله عنه هغه د هجرت دپاره دوه ساتل سوي اوښان دغه عبدالله ته ور تسليم کړي وه او بيا يې خبر ورکړی چي دغه اوښان په فلاني وخت کي غارِ ثور ته راوله، کله چي رسول الله ﷺ په غار کي درې شپې تيري کړې او د دوشنبې شپه سوه چي دا نو د هجرت د اول کال د ربيع الأول د مياشتي اوله شپه ده او د عيسوي يا ميلادي (٦٢٢) کال د سپتمبر د مياشتي (١٦) تاريخ دی عبدالله بن اُرَيقط د شپې هغه دوه اوښان ور وستل، دلته نو ابوبکر الصِّدّيق رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! د دغو دوو اوښانو څخه يو واخله او هغه ښه اوښ يې و ده ﷺ ته ور نژدې کړی، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ابا بکر! اخلم يې مګر په قيمت سره.

په دغه وخت کي د ابوبکر رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها هم راغله چي د دوی د سفر دپاره يې خواړه ور سره را اخيستي وه او دا يې هېر سوي وه چي د دوی د خوړو د تړلو دپاره يو تړکر يا يو تناو (رسۍ) ور سره را واخلي اوس چي دا غواړي چي د دغه خوړو د کڅوړي خوله وتړي يا يې د دوی په اوښ پوري وتړي تړکر يا رسۍ نسته نو يې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نطاق دوه ځایه کړی په یوه حصه یې هغه ډ دوی خواړه وتړل او د نطاق هغه بله حصه یې پر خپله ملا وتړل او له دغې ورځې څخه دې ﷺ ته (ذاتُ النِّطاقَین) ویل کېږي.

اوس نو نطاق څه شي دی؟ نطاق داسې یو ټوکر دی چې په هغه وختو کې ښځو تر ملا، یا تر سر تړی (لکه یو بَرداره کمر بند) چې دغه نطاق د هغه وخت د لباس یو جُز ؤ، اسماء ﷺ د دغه خوړو د تړلو دپاره و یوه ټوکر ته ضرورت درلودی مګر ټوکر نسته نو یې خپل نطاق څیري او دوه ځایه کړی یوه حصه یې پرخپله ملا یا سر وتړل او په هغه بله حصه یې دغه خواړه وتړل او د دغې ورځې څخه و دې ﷺ ته (ذاتُ النِطاقَین) ویل کېږي، یعني: (د دوو نطاقو خاونده) او په دغه نامه سره مشهوره سوه.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدِّیق ﷺ د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، د دوی سره په دغه سفر کې عامر بن فُهَیره هم ملګری ؤ او هغه لار ښوونکی عبدالله بن اُرَیقَط هم ور سره دی، اوس نو لار ښوونه د عبدالله بن اُریقط کار دی او په هغه اړه لري، لومړئ چې له غاره رهي سوه د جنوب او یمن پر طرف ولاړل، پسله څه وخته د غرب او د سمندر د غاړې و طرف ته رهي سوه چې ساحِل ورته ویل کېږي ترڅو داسې لارې ته ورسېدل چې پر هغه لار نه څوک تله او نه چا ته ور معلومه وه بیا نو د سمندر یعني: بحر الأحمر د غاړې سره نژدې د شمال پر طرف رهي سوه چې دغه لار مدینې منورې ته تله خو دا داسې لار ده چې نادرًا به څوک پر دغه لار تلی.

دغه د هجرت د لارې تفصیل په کتابو کې راغلی دی خو څرنګه چې له دغو ځایو څخه د ډېرو ځایو نوموونه اوس اوښتي دي او د عمومي لارو څخه هم ډېر لیري او چپ دي نو د هغو ځایو د نومو تر یادولو تېرېږم او د لارې لوی واقعات به سره بیان کړو.

لومړئ: امام بخاري د ابوبکر الصدِّیق ﷺ څخه روایت کوي چې وایي: په دغه شپه چې موږ رهي سوو دغه ټوله شپه او سبا تر غرمې پورې مو تګ او مزل وکړی کله چې غرمه سوه او لار فارغه سوه هیڅوک پر دغه لار نه تېرېدل په لار کې مو یوه ډبره لویه او اوږده ډبره ولیدل چې سایه یې درلودل او پر دغه ځای لمر نه راتلی نو مو د دغې ډبرې سره واړول، ما په خپلو لاسو د رسول الله ﷺ د بیدېدلو دپاره ځای جوړ کړی او پر هغه مې یو فرش آوار کړی او ورته و مې ویل: یا رسولَ الله! ته بیده سه او زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

به شا وخوا ښکار کوم، رسول الله ﷺ پرېوتی او زه څه ګوښه سوم شا وخوا ښکار کوم که ګورم یو شپانه دی چې پسونه یې د دغې ډبرې طرف ته را رهي کړي دي غواړي چې دئ هم دغه سایې ته استراحت وکړي، زه ورغلم او ورته و مي ویل: ته څوک یې؟ ده د مکې یا مدینې د خلکو څخه یو څوک را یاد کړی ویل: د هغه مریئ یم، ما ویل: آیا په پسو کي دي شیدې سته؟ ده ویل هو، ما ویل: ما ته یې را لوشې؟ ویل هو، نو یې د لوښلو دپاره یوه مېږ ونیول، ما ویل: اول یې غُلانځه د خاورو، وربښتانو او خیرو څخه پاکه کړه بیا یې وَلوَشه، ده هم د غُلانځي تر پاکولو وروسته یو کټورئ شیدې را ولوشلې، نو رسول الله ﷺ ته ورغلم ځرنګه چې هغه بیده ؤ دا مي بنه و نه بلل چې له خوبه یې را وېښ کړم تر هغو مي انتظار ورته وکړی چې دئ ﷺ را وېښ سو، زما سره د رسول الله ﷺ د اوداسه او څښلو دپاره د اوبو یوه مشکوله را سره وه نو مي د دغه مشکولې څخه دغه د شیدو پر لوښي اوبه توی کړې چې څه یخي سوې بیا مي رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! وې څښه، ده ﷺ هم تر هغو وڅښلې چې زه راضي او اوبه سوم، بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: آیا د تلو وخت نه دی؟ ما ویل: هو یا رسولَ الله!. بیا نو له هغه ځایه رهي سوو.

دوهم: ځرنګه چې ابوبکر الصدیق ﷺ تاجر، ګښته او مشهوره سړئ ؤ هر چا پېژندی او رسول الله ﷺ کورنئ سړئ ؤ هر چا په رنګ نه پېژندی اوس چې دوی سره ملګري دي نوکه به په مخه څوک ورغلی د ابوبکر الصدیق ﷺ څخه به یې پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟ ده ﷺ به ورته ویل: دا سړئ لار را ښیي، د هغه به دا خیال سو چې دغه د تګ لار ور ښیي او د ده مقصد به د دین او خیر لاروه چې ما ته زما د دین او عقیدې لار را ښیي.

دریم: سُراقه بن مالک په عربو کي مشهوره جنګي فارِس یا پهلوان ؤ کله چې رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷺ له غارِ ثوره را و وتل او د مدینې منورې پر طرف رهي سوه هر چا دا کوښښ کاوه چې دوی پیدا کړي او د قریشو هغه سل اوښه جائزه واخلي.

د دغو خلکو د جملې څخه یو هم سراقه بن مالک ؤ، خو دا قصه به په خپله سُراقه ته پرېږدو چې دئ په خپله قصه کوي او په دغه وخت کي مشرک ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراقه بن مالک وايي: زه د خپل قوم سره په مجلس کي ناست وم چي يو سړئ د دباندي څخه د مکې راغلی مور ناست ؤ دئ را ته و دريدی او ويل: يا سراقه! دغه اوس مي د درياب د غاړي سره يوه سياهي وليدل چي فلاني طرف ته رهي وه ګمان کوم چي محمّد او د هغه ملګري دي وي، سراقه وايي: زه پوه سوم چي دغه نفر دوی دي خو د دې دپاره چي هغه د قريشو جائزه يوازي زه واخلم نو مي خبره واړول او سړي ته مي و ويل: دا دوی نه دي بلکه تا فلانئ او فلانئ ليدلي دي چي زموږ په مخ کي رهي سوه.

سراقه وايي: زه په دغه مجلس کي کښېنستم داسي کار او حرکت نه کوم چي څوک را پوه سي، د قوم د مجلس تر آخره ور سره ناست وم نه ولاړ يږم، ځکه که ولاړ سم هغه نور پوښتنه کوي چي چيري ځې؟ نو خود خبري او مجلس ور سره کوم، کله چي دوی ولاړ سوه زه هم ډېر ژر کور ته ولاړم خپلي مينځي ته مي و ويل: زما آس وباسه د فلانی غوندی تر شا و دريږه او زما انتظار کوه، ما خپله نېزه، غشي او لښندی را واخيستل دکور د شا تر دروازې و وتم پټ پټ ورغلم څو آس ته ور ورسېدم، پر آس سپور سوم او پر هغه لار رهي سوم چي هغه سړي ويلي وه، دئ نو پر دغه لار پرېږده.

هلته رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه د ملګرو سره رهي دي خو ابوبکر رضي الله عنه څه وخت د رسول الله ﷺ تر شا رهي وي څه موده وروسته بيا تر مخ رهي سي څه وخت وروسته يې بيا راسته طرف ته ځي، څه وخت وروسته يې بيا چپه طرف ته ځي يعني: دې طرف او هغه طرف ته کيږي مګر رسول الله ﷺ رهي دی حتّی شا وخوا هم نه ګوري فقط قرآن مجيد وايي او رهي دی، څه وخت وروسته د رسول الله ﷺ ورته پام سو چي ابوبکر رضي الله عنه هره لحظه يا هرګړئ دې خوا ها خوا ته کيږي، نو يې پوښتنه ځني وکړه چي يا ابا بکر! څه درته پېښه ده چي مخ او وروسته کېږې؟ ابوبکر رضي الله عنه وويل: يا رسولَ الله! يو وار مي په فکر کي را وګرځي چي کمين به يې درته نيولی وي يعني: يو څوک به په مخ کي پټ درته ولاړ وي نو د مخه سم، بيا مي په زړه کي را وګرځي چي د شا له طرفه څوک حمله و نه کړي بيا تر شا سم، بيا وايم څوک د بغل له طرفه حمله و نه کړي نو دي يوه او بل اړخ ته ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبه متوجه سی دا د رسول الله ﷺ پر ساتنه د صدیق اکبر رضی الله عنه حرص ؤ. د ده ﷺ د ساتني په سبب يې پر يوه ځای قرار نه درلودی، لکه پتنګ شا وخوا پر راګرځېدی. په فارسي کې شاعر وايي:

یک جان چه متاعیست که سازم به فدایت　　اما چه توان کرد که موجود همین است

يعني: يو روح دومره متاع دومره قيمتي شئ نه دی چي تر تا يې قربان کړم، مګر څه وکړم؟ زه دغه يو روح لرم نور شئ را سره نسته.

خو رسول الله ﷺ اطمينان او د زړه ډاډ ورکړی ويل: اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا، الله جل جلاله زموږ سره دی مه ببرېږه، د ابوبکر الصدِّيق رضی الله عنه زړه هم پر آرامه سو خو پسله څه وخته ابوبکر الصديق رضی الله عنه وليدل چي ډېر ليري يو سړئ پر آس سپور دی په ډېره چټکي او تيزي سره په دوی پسي را رهي دی، ويل: يا رسولَ الله! هغه سپور سړئ په موږ پسي را رهي دی، رسول الله ﷺ نه ور ته کتل پر خپله لار رهي دی او قرآن مجيد وايي مګر د ابوبکر الصدِّيق رضی الله عنه فکر په دغه سړي ډېر بند دی، هغه سپور ډېر تېز را رهي دی او وار په وار دوی ته ور نژدې کېږي، ابوبکر رضی الله عنه په تشويش او پرېشاني کي دی ځکه هغه سپور سړئ ډېر ور نژدې سو، دومره ور نژدې سو چي له هغه ځايه دوی په نېزه ويشتلای سي نو يې رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! سړئ ډېر را نژدې سو د هغه ځای څخه مو ويشتلای سي، دلته نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ويل:

«اَللّٰهُمَّ اكْفِنَاهُ بِمَا شِئْتَ»

الهي په هر شي او هره طريقه سره چي ستا خوښه وي موږ له ده څخه وساتې.

رسول الله ﷺ د دعاء څخه نه ؤ فارغه سوی چي د سُراقه د آس پښې په مځکه ننوتې، مځکه هم سخته او ډبرينه مځکه ده خو د آس پښې په مځکه ننوتلې او سُراقه له آسه ولوېدی، سُراقه وايي: قسم په الله تر دغه ورځي د مخه هيڅ وخت له آسه نه وم لوېدلی دا اول وار ؤ چي له آسه لوېږم او بيا مځکه سخته او ډبرينه هم ده د آس پښې څنګه په مځکه ننوزي؟ کله چي له آسه ولوېدم د هغه غشو جعبه مي را وايستل چي موږ به فال په اچاوه (*دغه فال اچول د مشرکانو دين او عقيده وه*) وايي د هغو غشو څخه مي يو غشی د فال پر قسم را وايستی چي آيا په دوی پسي ورسم که يا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرر ور و رسوم که یا؟ داسي غشی را و وتی چي زما له مقصده مخالفه لیکنه پرسوې وه، یعني: د دوی د تعقیبولو څخه یې منعه کولم، د فال یا غشي په خوله مي و نه کړه بیا پر آس سپور سوم دومره ور نژدې سوم چي د رسول الله ﷺ قرائت مي اورېدی، رسول الله ﷺ هیڅ نه را ته کتل خو ابوبکر رضی الله عنه زما خوا ته ډېر کوري، دا وار مي بیا د آس د مخ پښې تر ځنګنو په مځکه ننوتې او زه له آسه ولوېدم، بیا مي په زوره آس را پورته کړی او د آس پښې په ډېر تکلیف له مځکي را و وتې، کله چي د آس پښې له مځکي راو وتې د آس د پښو له ځایه یو ځلېدونکی ګرز لکه دود را و وتی او د آسمان خوا ته پورته سو، بیا مي هغه خپل د فال غشي را وایستل د غشو څخه بیا داسي غشی را و وتی چي زما نه ؤ خوښ، اوس نو سُراقه پوه سو چي دوی ساتل سوي دي څوک نه سي ور نژدې کېدلای، سُراقه وایي: نو مي ورناري کړه: أَلأَمَانَ أَلأَمان.

اوس سُراقه امان غواړي حال دا چي دئ د هغه سلو اوښانو انعام اخیستلو دپاره د دوی په وژلو پسي را رهي سوی ؤ، بیا نو رسول الله ﷺ او ملګري یې و درېدل.

سُراقه وایي: دغه حالات چي ما ولیدل ما ته دا را معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ دین به ښکاره او غالبه سي، نو پرآس سپور سوم او ورغلم، رسول الله ﷺ ته مي و ویل: ستا قوم پر تا سل اوښه جائزه ایښې ده او په هغو حالاتو مي خبر کړی چي خلکو د ده په باره کي څه فکرونه درلودل او بیا مي ورته و ویل: که خوړو او کالیو ته ضرورت لری درته را به یې وړم، دوی شئ نه وغوښتی فقط ویل: زموږ حال در سره وساته یعني: چا ته مه وایه چي موږ چیري یو، ما ویل: دا چه زه ستاسي حال و نه وایم د دغه په مقابل کي څه شي را کوې؟

ښه متوجه سی: رسول الله ﷺ نه ورته و ویل چي د مدینې څخه به او ځکي یا خرما درته را ولېږم او نه یې د کومو پیسو وعده ورسره وکړه بلکه رسول الله ﷺ ورته و ویل: څنګه به یې یا سُراقه! چي د کسرٰی وښي ستا په لاس وي؟

تاسي ته معلومه ده چي د فارس پاچا ته کسرٰی ویل کېده چي په هغه وخت کي د فارس پاچهي د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي وه او د دغه کسرٰی به د سرو زرو وښي په لاس وه، اوس رسول الله ﷺ د سُراقه څخه پوښتنه کوي چي د کسرٰی وښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په لاس وي ستا د زړه احساس به څه وي؟ څه حال او څه کیفیت به دي وي؟

سُراقه ته دا خبره عجبه او بې مفهومه معلومه سوه چې دا څه وایي او څنګه خبره ده؟ نو ویل: کسرٰی نو شېروان؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو نو شېروان چې د فارس پاچا دی او د هغه وښي ستا په لاس وي ستا به څه احساس وي؟

اوس نو دغه خبري او موضوع ته څه توجه په کار ده: یو نفر چې له خپله قومه په پټه او په هجرت را وزي او د ده پر سر د ده د قوم له طرفه سل اوښه جائزه ایښوول سوې وي او د ده سر يې په کار وي او دغه اوس د ده سره هیڅوک او هیڅ قوت هم نسته، دغه نفر وایي: چې دئ او د ده دین به د مځکې د پاچهانو پر هغه لوی پاچا کامیابه سي او وښي به یې سُراقه ته ورکوي، دا نه سره لګیږي، عقل یې نه قبلوي، دا عجبه ده! دغه اوس په خپله د ده سر د خلکو په کار دی او د ده سره هیڅ قوت او طاقت هم نسته او دئ بیا وعده ورکوي چې مسلمانان به د فارس پاچهي اشغال کړي او د کسرٰی، هغه کسرٰی چې په مځکه کي تر ټولو لوی پاچا دی د هغه وښي به په غنیمت واخلي او دا هم پسله سلو او دوو سوو کلو څخه نه پیښیږي بلکه ستا په وخت کي به پېښ سي یا سُراقه! اوس نو سُراقه ورته وایي:

یا محمّد! ﷺ ما ته د امان یوه ورقه را ولیکه زه به اوس په تا څوک نه خبروم او ته به د امان ورقه را ولیکې که کوم وخت زما و تا ته ضرورت پیدا سو ته به امان را کوې، رسول الله ﷺ و ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: سُراقه ته د امان عهد ور ولیکه، ابوبکر رضی الله عنه هم داسي لیک ورکړی چې لیکلي یې وه:

دغه سُراقه د مسلمانانو څخه په امان دی، یعني: هیڅ وخت ضرر نه ور رسوي په دې شرط چې دئ به د رسول الله ﷺ د هجرت خبر چا ته نه وایي.

څوک وایي دغه نوشته عامر بن فُهیره رضی الله عنه وکړه څوک وایي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیکل، سُراقه هم هغه نوشته ورسره واخیستل او رهي سو، واقعاً یې دغه حال هیچا ته و نه وایه، حتّٰی نور داسي خلک هم په مخه ورغله چې په رسول الله ﷺ پسي ګرځیدل خو سُراقه به ورته ویل: د دې منطقې معلومات ما وکړه دلته څوک نسته، سبحان الله! د ورځي په شروع کي دئ پسي ګرځېدی او د ورځي په آخر کي یې دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چوکیدار او ساتونکی سو، نور خلک هم د هغې لاري د تعقیبولو څخه منعه کوي.
تقریباً اته کاله وروسته د حنین په غزاء کي سُراقه بن مالک د مسلمانانو له طرفه بندي ونیول سو، ده دغه لیک او نوشته په هغه ورځ ښکاره کړه، کله چي مسلمانانو په جنګ کي بندي ونیوی ده و ویل: زما سره ستاسي د نبي له طرفه د امان لیک را سره دی، هغو ویل: عجبه ده کومه ده هغه نوشته کومه ده؟ ده هم هغه نوشته ورته را وایستل، صحابهٔ کرامو و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راوستی، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمایل: «یومُ بِرٍّ وَ وَفَاء» یعني: هو د وفا او نېکی ورځ ده ایله یې کړی هغو هم پرېښاوه، رشتیا هم دا پر هغه وعده وفاء وه چي ډېره موده مخ کي یې ور سره کړې وه، ځکه د حنین غزاء تر هجرت اته کاله وروسته او د مکې مکرمې تر فتحه کولو څو ورځي وروسته پېښه سوه او سُراقه په هغه ورځ د دغه لیک په واسطه خلاص سو.
کله چي بیا د حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه د خلافت په وختو کي د فارس ښارونه یو په بل پسي نیول کېدل فارسیانو شکست وخوړی او کسرٰی وتښتېدی، مسلمانانو د کسرٰی خزانې، زر او جواهرات په غنیمت واخیستل، ټول جواهرات و امیر المؤمنین عمر فاروق رضي الله عنه ته را وړل سوه، د دغو جواهراتو په جمله کي د کسرٰی وښي هم راوړل سوي وه، دلته نو عمر رضي الله عنه امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، خلک را ټول سوه بیا یې سُراقه بن مالک ته چي مسلمان سوی ؤ ور غږ کړه او دغه د کسرٰی وښي یې د سُراقه په لاسو ور واغوستل او ویل: لاسونه دي لوړ ونیسه چي خلک یې و ویني او د خلکو په منځ کي تېر سه، د کسرٰی وښي د سُراقه په لاس دي او لاسونه یې لوړ نیولي دي د خلکو په منځ کي تېرېږي، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ورته و ویل: خلکو ته و وایه چي د هجرت په ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم څه درته و ویل؟ اوس نو سُراقه لاسونه لوړ نیولي دي د کسرٰی وښي شرنګوي او وایي: زمونږ نبي صلی الله علیه وسلم د هجرت په ورځ په داسي حال کي چي د قوم له طرفه په ده پسي خلک ګرځېدل او دئ د بیري او خوف په حالت کي ؤ ما ته دغه زېری راکړی:
(کَیفَ أنتَ یَا سُرَاقَه وَفِی یَدَیْکَ سِوَارَیْ کِسرٰی)
یعني: څه حال به دي وي یا سُراقه! چي د کسرٰی وښي دي په لاس وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه د رسول الله ﷺ وينا او پېش ګويي پسله لږو کلو څخه ښکاره او پېښه سوه. صَادِقُ الْمَصدُوق ﷺ مُخبرِ صادق دی.

څلورم: رسول الله ﷺ او ملګري يې په آرام زړه د مدينې منورې پر طرف رهي دي د قريشو له شره خلاص او فارغه دي مګر پر هغه معروفه او مشهوره لار نه بلکه بله نوې او نا معلومه لار ده او مدينې منورې ته نژدې سوه خو په لار کي پر يوه خېمه ورغله چي دا خېمه د اُمِ مَعَبد خېمه وه، ام معبد چي يوه سخي، زړه وره او فصيحه ښځه وه د خپلي خېمې سره به ناسته وه هر مسافر چي به پر دغه لار تېرېدی دې به اوبه او خواړه ورکول، اوس رسول الله ﷺ او ابوبکر رضی الله عنه پر دغه خېمه ورغله.

کله چي رسول الله ﷺ او ملګري يې دغي خېمې ته ور ورسېدل د ښځي مېړه هم نه ؤ موجود يوازي يوه ښځه په دښت کي د خيمې سره ناسته ده، ځکه دغه امِ معبد د کوچي عربو څخه وه، نو ابوبکر رضی الله عنه د ښځي څخه پوښتنه وکړه چي د خوړلو دپاره يو شئ در سره سته؟ ځکه د دوی خواړه هم خلاص سوي وه او دوی پر داسي لار تله چي هلته نه کلي وه او نه کورونه او نه بل ځوک پر دغه لار تله.

نو ځکه يې دغي ښځي ته و ويل: ستا سره د خوړلو يو شئ سته چي په قيمت يې درڅخه واخلو؟

ښځي و ويل: که زما سره د خوړلو دپاره شئ وای تاسي به د هغه غوښتني ته نه وای اړ سوي، يعني: بېله غوښتني او طلبه ما درکاوه موږ سخيان يو دې ته ضرورت نسته چي مېلمه يې په خوله وغواړي مګر والله د خورک هيڅ شئ را سره نسته.

خو هلته د خېمې سره يوه وچه او ډنګره، ضعيفه او زړه مېږ ولاړه وه رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا ام معبد! دغه مېږ څه شي ده؟

ښځي ويل: دا يوه مېږ ده چي ضعف او ډنګرتيا د رمې څخه پاته کړې ده.

رسول الله ﷺ و فرمايل: شيدې نه لري؟

ښځي ويل: دا تر دې ډېره ضعيفه ده چي شيدې دي وکړي.

رسول الله ﷺ و فرمايل: اجازه را کوې چي دغه مېږ وَلوَشَم؟

ښځه په حيرت کي سوه چي دا څه وايي؟ وچه او ډنګره مېږ ده دئ وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه یې ولَوَشَم؟ ښځې ویل: که شیدې پکښې سته وې لَوشه.

رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس د میږې غلانځه مسحه کړه او بسم الله یې و ویل د میږې له غُلانځې څخه شیدې را توی سوې، ښځې ته یې و ویل: یو لوښی راکړه، هغې هم دومره لوښی ورته را وړی چې د یوې لویې ډلې بسېدی، رسول الله ﷺ هم دغه میږ تر هغو پورې لَوَشل چې دغه لوښی په شیدو ډک سو، اول یې اُم معبد ته شیدې ورکړې هغې تر مړېدلو او اوبه کېدلو پورې وچښلې بیا د رسول الله ﷺ ملګرو وچښلې او بیا رسول الله ﷺ وچښلې، دوهم واریې بیا میږ وَلوَشل او د اُم معبد ټول هغه لوښي یې د شیدو ورډک کړه چې دې درلودل ، دا ورته ګوري او په تعجب کې ده ځکه هغه میږ چې د دې سره وه دا په خبره ده چې هغه وچه، ضعیفه او ډنګره ده او اوس یې دومره شیدې وکړې چې دا په خپله په حیرت کې پاته ده.

خیر رسول الله ﷺ او ملګری یې ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ځني رهي سوه، لږ وخت وروسته ابو معبد یعني: د ښځې میړه په داسي حال کې چې وچې او ډنګرې میږې یې را رهي کړي وې خېمې ته راغلی، وې لیده چې د کور ټول لوښي په شیدو ډک دي په تعجب کې سو، ویل: دا شیدې چیرې وې؟ میږې وچې دي او په کور کې هم د لَوَشَلو حیوان نسته، ښځې و ویل: دلته یو مبارک سړی تېرېدی دغه ټولې شیدې یې د دغې وچې او ډنګرې میږې څخه وَلوَشَلې دا د هغه مبارک سړي برکت دی، ابومعبد و ویل: دغه سړی والله هغه د قریشو صاحب او ملګری بولم چې مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ او ویل: ته یې د چهرې او قیافې بیان را ته وکړه یا اُمِ معبد!

دغه د اُم معبد قصه ټولو مؤرخینو، د تاریخ علماوو او پوهانو بیان کړې ده او د دې سبب چې ټول مؤرخین دغه قصه بیانوي دا دی: چې ام معبد یوه هوښیاره، پوهه، ذکي او ډېره فصیحه ښځه وه، په ژبه کې یې ډیر فصاحت او بلاغت ؤ، د سیرت په ټولو کتابو کې او په ټولو هغو احادیثو کې چې د رسول الله ﷺ د قیافې وصف پکښې بیانیږي هیڅچا د رسول الله ﷺ د قیافې داسې دقیق او فصیح وصف نه دی بیان کړی لکه څرنګه چې دغه ام معبد بیان کړی دی، سره د دې چې ام معبد ښځه دغه یوه واره بیا رسول الله ﷺ نه دی لیدلی، هغه صحابهٔ کرام چې د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ سره یې کلونه تېر کړي دي هغو د رسول الله ﷺ د قیافې دغسې صفت نه کړی دی او نه یې کولای سوای لکه ام معبد چې کړی دی، نو له دې جهته علماء کرام د رسول الله ﷺ د قیافې په وصف کې هغه اساسي مرجع د ام معبد حدیث بولي، که څوک د رسول الله ﷺ د قیافې وصف او بیان غواړي د ام معبد تر حدیث بل دقیق او واضح حدیث نه سي پیدا کولای، دایې په داسې فصیحه او بلیغه طریقه سره صفت کوي لکه اورېدونکی چې رسول الله ﷺ ته ګوري او هغه ﷺ یې مخ ته وي نو له دې جهته ټولو مؤرخینو د رسول الله ﷺ د قیافې په باره کې د ام معبد دغه قول ساتلی دی ځکه چې ډېر فصیح دی او ډېر اهمیت لري.

اوس به د اُم معبد هغه بیان چې د رسول الله ﷺ په باره کې یې کړی دی درته را نقل کړم او بیا به یې پښتو ترجمه درته بیان سي، کله چې د ام معبد خاوند د دې څخه پوښتنه وکړه چې د دغه مبارک سړي شکل او قیافه څنګه وه؟ دې ورته وویل:

« رَایتُ رَجُلاً ظَاهرَ الوَضَاءَة، اَبْلَجَ الوَجْه، حَسَنُ الخلق لَمْ تَعبْهُ ثُجْلَةٌ، وَلَم تُزْرِ به صُعْلَةٌ، وَسِيمٌ قَسِيمٌ، فی عَینَیه دَعَجٌ، وَفی اَشفَاره وَطَفٌ، وَ فی صَوته صَهَلٌ، وَ فی عُنُقه سَطَعٌ، وَ فی لحیَته كَثَاثَةٌ، اَزَجُّ أقرَنٌ، إنْ صَمَتَ فَعَلَیه الوقَارُ، وَان تَكَلَّمَ سَمَا وَعَلاهُ البَهاء، اَجمَلُ النّاس وَاَبهَاهُ من بَعید، وَاَحلاهُ وَ اَحسَنُهُ من قَریب، حُلوُ الْمَنطق، فَصْلٌ لاَنَزرٌ وَلاَهَذرٌ، كَاَنَّ مُنطقَهُ خَرَزَاتُ نَظم یَتَحَدَّرنَ، رَبعَةٌ لاَ یَأسَ من طُول، وَلاَ تَقتَحمُهُ عَینٌ من قصر، غُصنٌ بَینَ غُصنَین، فَهُوَ أنظَرُ الثَلاثَة مَنظَراً، وَ أحسَنُهُم قَدراً، لَهُ رُفَقاءُ یَحفُونَ به، ان قَالَ أنصتُوا لقَوله، وَ ان اَمَرَ تَبَادَرُوا لاَمره، مَحشُودٌ مَحفُودٌ، لاَ عَابسٌ وَ لاَ مُفَنَّدٌ».

هغه د عربي خوند او فصاحت زه د پښتو په الفاظو کې نه سم پیدا کولای چې په هغه خوږ والي سره یې درته ترجمه کړم، خو بیا به هم دغه د اُم معبد فصیح او بلیغ بیان په خپله ناقصه ژبه د پښتو ورونو د پوهېدلو دپاره په پښتو سره ترجمه او بیان کړم.

اُم معبد وایي: داسي یو سړی مي ولیدی چې نُور پر ښکاره ؤ، روښانه مخ یې ؤ، ښه اخلاق، یا ښه خلقت یې ؤ، د چاغښت عیب نه پر ویل کېدی (یعني خېټور نه ؤ) او سر یې کوچنی نه ؤ، ښایسته او نوراني ؤ، سترګي یې توري وې او بانوګان یې اوږده وه، په آواز کې یې ښایست ؤ او په غاړه کې یې اوږد والی ؤ، ږیره یې ګڼه وه، اوږدې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او سره مښتي ورځې يې وې، چې چپ به ؤ هيبت او دبدبه يې درلوده. که به يې خبري کولې هوښياري او له محبته ډکې وې، د ليرې تر ټولو خلکو ښه ايسېدی او له نژدې تر ټولو ښايسته او عزتمن ؤ. خبرې يې خوږې وې، سره جلا جلا وې. نه ډيرې وې نه لږ (*يعنې نه يې ډيرې خبرې کولې چې پرچا وغميږي او نه دومره لږ وې چې څوک به پوه نه سي. هره خبره يې جلا او د فهم وړ وه*) خبرې يې لکه پېول سوي ملغلرې يوه په بله پسې را توېېدې. چار شانه ؤ په جګوالي کې يې کمې نه وه او نه په سترګو کې ګردئ معلومېدی (*يعنې: نه جګ ؤ نه ګردئ*) د دوو ښاخو يا ګلدستو په منځ کې يو ښاخ يا ګل دسته وه او په درو سرو کې ده ته ډېر کتل کېده (*د دې خبرې څخه يې مقصد دئ ﷺ او د ده ملګري ابوبکر او عامر بن فُهيره دي، يعنې: دوی درې لکه د ونې درې ښاخه يا د ګلانو درې ګېډۍ داسي وه، خوسترګې له ده څخه نه اړول کېدې*) په قدر او عزت تر نورو بهتر ؤ، ملګري يې درلودل چې پر ده مهربانه وه، چې ده به خبري کولې د ده خبرو ته به چپ وه (يعني: غوږ به يې ورته نيولی ؤ) او که به يې يو کار ور و فرمايه د هغه په عملي کولو کې يې چابکي کول، ملګرو يې اطاعت او فرمانبر داري کول، ورين تندئ يې ؤ او په خبرو کې يې عبث او بېهوده حبرې نه وې.

دا د رسول الله ﷺ د قيافې هغه بيان ؤ چې ام معبد خپل مېړه يا خاوند ته د رسول الله ﷺ علامې ويلې، نو ابو معبد د ښځې مېړه و ويل: والله دا د قريشو هغه صاحب او ملګری دی چې موږ يې په مکه کې خبرې اورېدلې دي او ما دا قصد کړی دی که مي په وسه پوره سوه چې د ده ملګری سم، يعني: که موقع برابره سوه ملګرتيا به يې وکړم. دا د رسول الله ﷺ د هجرت دلارې هغه واقعه وه چې د ام معبد سره يې وليدل.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ د اُم معبد خېمې ته ورغلی ؤ هلته په مکه مکرمه کې په لوړ آواز سره ځيني بيتونه ويل کېده چې خلکو اورېدل او د بيتو ويونکی نه ليدل کېدی چې هغه بيتونه داسي وه:

جزى اللهُ ربُّ النّاسِ خيرَ جزائه — رفيقينِ حلا خيمتى ام معبد
هما نزلا بالهدىٰ واهتدت به — وأفلح من أمسىٰ رفيق محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيـا لِقُـصى مـا زوى الله عنكـم بـِـهِ مـن فعـال لا تجـازي وسـؤدد
ليـهن بني كعـب مكـان فتاتهـم؟ و مقعـدها للـمؤمنين بمرصـد
سلو اختكم عن شاتـها وإنائـها فـإنكم لوتـسألوا الـشاة تـشهد
دعاهـا بـشاةٍ حائـلٍ فتحلبـت عليـه صريحاً ضـرة الـشاة مزيـد
فغادرهـا رهنـاً لـديها لحالـب يرددهـا فـي مـصدر ثم مـورد

اسماء ﷺ وايي: کله چي رسول الله ﷺ د غارِ ثور څخه ولاړی موږ ته دا نه وه معلومه چي دئ ﷺ چيري او کومي خوا ته ولاړی تر څو چي د پېرانانو څخه يو نفر د مکې مکرمې د کښتي خوا څخه راغلی او دغه ذکر سوي بيتونه يې ويل خلکو دغه آواز اورېدی او په پسې وه خو څوک يې نه ليدل، ترڅو چي دغه د آواز خاوند د مکې مکرمې تر لوړي خوا ووتی، نو اسماء ﷺ وايي: کله چي موږ دغه بيتونه واورېدل موږ پوه سوو چي رسول الله ﷺ د مديني منورې پر طرف رهي دی.

پنځم: کله چي رسول الله ﷺ د مديني منورې طرف ته رهي ؤ اُبوبُريده چي د خپل قوم مشر او رئيس ؤ په مخه ورغلی چي هغه هم د دې دپاره را وتلی ؤ چي رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷺ ونيسي او د قريشو هغه اعلان سوې لويه جائزه واخلي، خو کله چي د رسول الله ﷺ سره مخامخ سو او خبري يې ور سره وکړې پر هغه ځای د خپل قوم د اويا نفرو سره مسلمان سو او بيا يې خپله لنګوټه د نېزې پر سر د بيرغ پر قسم وتړل او دا اعلان يې کاوه چي د أمن او سلامتيا هغه پاچا راغلی چي دنيا به په عدل او انصاف ډکه کړي.

شپږم: د مديني منورې په لار کي رسول الله ﷺ ته زبير ﷺ په مخه ورغلی چي د مسلمان تجارو په قافله کي له شامه څخه را تلی او زبير ﷺ و رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق ﷺ ته يوه يوه جوړه سپين کالي ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته
د رسول الله ﷺ رسېدل

کله چې رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې د خلکو د سترګو څخه پټ او غائب سو مدينې منورې ته خبر ورغلی چې رسول الله ﷺ هجرت را کړی دی مګر څرنګه چې دئ ﷺ درې ورځې په غارِ ثور کې کښېنستی نو و ځنډېدی، بل دا چې رسول الله ﷺ پر هغه معلومه لار نه دی راوتلی بلکه پر بله نوې نا معلومه او اوږده لار رهي سوی دی، دلته نو د مدينې منورې مسلمانانو ته هيڅ حال نه معلومېدی چې دئ ﷺ به کله او څه وخت را ورسېږي، نو د مدينې منورې مسلمانانو څه کول؟

مصعَب بن عميرؓ چې په مدينه منوره کې ؤ نو به هره ورځ د ټولو مسلمانانو سره د رسول الله ﷺ مخې ته د استقبال او ښه راغلي دپاره راوتی، دا د دې دپاره چې د رسول الله ﷺ مقام او درجه، عزت او احترام د مدينې منورې نورو خلکو ته هم ور ښکاره کړي چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو په زړو کې څومره ځای لري، همدارنګه په دغه را وتلو کې سياسي لويه معنٰی هم پرته وه، هغه دا چې رسول الله ﷺ دلته راځي يوازې دا نه چې نبي او رسول الله دی بلکه علاوه پر دغه د مدينې منورې حاکم او آمر هم دی او دغه ټول مسلمانان د ده ﷺ ملګري، تابع او انصار دي، نو دا چې مسلمانان هره ورځ را وتل، دغو را وتلو د مدينې منورې پر کفارو هم روحي تاثير و کړی، هغه به هم راوتل حتّٰی يهود به ور سره را وتل ځکه د رسول الله ﷺ را تګ د ټولې مدينې منورې دپاره يوه لويه واقعه وه، نو هره ورځ به د سهار تر لمانځه وروسته د مدينې منورې خلک راوتل او په هغه لار کې به د رسول الله ﷺ د را تګ او استقبال په انتظار ناست وه چې له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته ور تله، ټولو خلکو به تر ماپښينه د مکې مکرمې لارې ته کتل، کله چې به ماپښين سو لمر او ګرمي به ډېر شديد سوه خلک به بيرته خپلو کورو ته ولاړل، خو د دوشنبې په ورځ چې د بعثت د (۱۴) کال د ربيعُ الأول د مياشتې اتمه ورځ وه او دغه کال د هجرت اول کال بلل کيږي او د (٦٢٢) عيسوي يا ميلادي کال د سپتمبر د مياشتې (۲۳) تاريخ ؤ، رسول الله ﷺ مدينې منورې ته ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دي درته معلومه وي چي د رسول اللهﷺ هجرت د محرم د میاشتي په اوله نه ؤ، خو دا چه د محرم اوله ورځ د هجري کال شروع بلل کیږي دا د کال د شروع په سبب او د میاشتو د منزلو په حساب د کال اوله ورځ ده، مګر هجرت او قباء ته رسېدل د ربیع الأول یا لومړی خور پر اتمه وه او بیا له هغه ځایه مدینې منورې ته او د مسجد نبوي منطقې ته رسېدل د ربیع الأول پر (۱۲) تاریخ وه.

اوس نو رسول اللهﷺ او ابوبکرالصدّیقؓ په داسي وخت کي مدینې منورې ته ورسېدل چي د مدینې منورې خلک د سهار څخه را وتلي وه او د رسول اللهﷺ انتظار یې کړی ؤ څرنګه چي پر دوی ماپښین سو او ګرمي شدیده سوه او رسول اللهﷺ هم نه راغلی نو دوی بیرته د خپلو کورو طرف ته رهي سوه، کله چي دوی کورو ته ورسېدل د انتظار په ځای کي بل څوک نه وه پاته بېله یوه یهودي چي د یوې وُني په سر کي لوړ ناست ؤ، دا ځکه چي د رسول اللهﷺ د را تګ په انتظار کي ځیني خلک لوړ په وُنو کي کښېنستل ځکه د لوړي څخه به یې ډېره لیري مسافه لیدلای سوای، نو دغه یهودي چي یوازي پاته ؤ او لوړ ناست ؤ د لیري یې رسول اللهﷺ او د هغه اصحاب ولیدل چي را رهي دي، د یهودي تر اختیار و وتل او په لوړ آواز یې ناري کړه: یَا بَنِی قِیله! یعني: اې د قِیله اولادې!

قِیل د أوس او خزرج د قبیلو یو پخوانئ نیکه ؤ او یهودو دغو قبیلو ته أوس او خزرج نه ویل، بلکه بني قیله یې ورته ویل، نو یهودي نارې کړه: یَا بَنِی قِیله! هذَا جِدُکم قَد جَاءَ، جِد بخت او نصیب ته ویل کیږي، یعني: اې بني قیله! دغه دی ستاسي بخت او نصیب راغلی.

د رسول اللهﷺ د را رسېدلو خبر ډېر ژر په مدینه منوره کي نشر او وپاشل سو، هغه مسلمانان چي کورو ته رسېدلي وه په تلواریې اسلحې را واخیستې او په لوړ آواز د الله اکبر نارې شروع سوې، د تکبیر نارې په بني عَمرو بني عوف کي واورېدل سوې هلته هم مسلمانانو د رسول اللهﷺ په را تګ د خوشالۍ تکبیرونه شروع کړل او په تلوار د رسول اللهﷺ د لیدلو او استقبال دپاره را ووتل، انصار او مسلمانان پر رسول اللهﷺ را ګرځېدلي دي په شوق او محبت سره ورته ګوري، سترې مسې او ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلئ ورته وايي. په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د وحيو په نورکي پټ سو او د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَـٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾﴾
[التحريم: ۴]

يعني: بېشکه هم هغه الله د دغه نبي مرسته کوونکی دی او همدارنګه يې جبريل او صالحه مومنان مرسته کوونکي دي او تر دغه وروسته يې ملائکې مرسته کوونکي دي.

عُروه بن زبير رضي الله عنه وايي: کله چي مسلمانان د رسول الله ﷺ سره يو ځای سوه نو رسول الله ﷺ دوی رهي کړه ترڅو چي په بني عَمرو بن عوف کي يې واړول او دا د ربيع الأول په مياشت کي د دوشنبې ورځ وه، د مدينې منورې ډېرو مسلمانانو رسول الله ﷺ تر دغه د مخه نه ؤ ليدلی او په رنګ يې نه پېژندی او اوس دوی دوه نفره دي نه ور معلومېږي چي کوم يو رسول الله ﷺ دی او کوم يو ابوبکر رضي الله عنه دی او دوی دوه په عمر هم سره نژدې وه ځکه ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه تر رسول الله ﷺ په عمر دوه کاله کشر ؤ نو فرق يې نه کېدی او هر يوه به پوښتنه کول چي کوم يو رسول الله دی؟

ترڅو چي د لمر د ګرمۍ شدت زيات سو ابوبکر رضي الله عنه ولاړ سو او پر رسول الله ﷺ يې سايه جوړه کړه، دلته نو ټول خلک پوه سوه چي دا رسول الله ﷺ دی او هغه بل ملګری يې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه دی.

د مدينې منورې ټول خلک د رسول الله ﷺ د استقبال او ښه راغلي دپاره راغلي دي، دا داسي د خوشالۍ ورځ وه چي د مدينې منورې په ټول تاريخ کي داسي خوشاله ورځ پر مدينه منوره نه وه راغلې.

اوس نو مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ټول دي او هر يو وايي: زما سره دي ولاړ سي مګر رسول الله ﷺ په قباء کي د کُلثوم بن الهَدم په کورکي استوګنه اختيار کړه او رسول الله ﷺ په قباء کي څلور ورځي تيري کړې، دوشنبې، سه شنبې، چارشنبې او پنجشنبې او په دغو ورځو کي يې د قباء مسجد جوړ کړی، د قباء مسجد هغه لومړنۍ مسجد دی چي په اسلام کي جوړ سوی دی.

رسول الله ﷺ چي اول کار په مدينه منوره کي کړی دی هغه د مسجد جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او په دغه کار سره موږ ته په اسلام کي د مسجد اهميت را معلوميږي، مسجد يوازي د لمانځه ځای نه دی بلکه مسجد په اسلام کي د هر شي او هرکار مرکز دی، مسجد د تعليم او تبليغ ځای دی، مسجد د جرگو او مشورو مرکز دی، مسجد د جنگ او جهاد دپاره د لښکر د مسلح کولو او جوړولو مرکز دی، مسجد د مهمو او لويو غونډو مرکز دی، مسجد د غريبانو او بې کوره مسلمانانو د استوگني ځای دی، مسجد د مسلمانانو د ټولونو او جرگو دپاره عام او رئيسي مرکز دی، نو ځکه د هغه د جوړولو څخه چاره نه وه او د دغه مقصد او هدف دپاره رسول الله ﷺ تر هرڅه د مخه مسجد جوړ کړی (مسجد قباء) او په هغه کي يې لمونځ آداء کړی، الله جل جلاله د دغه مسجد په باره کي فرمايي:

﴿ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾. [التوبه: ۱۰۸]

ژباړه: خامخا هغه د قباء مسجد چي تاداو او اساس يې د اولي ورځي څخه پر تقوىٰ او پرهيزگاري ايښوول سوی دی، د دې ډېر وړ او لائق دی چي په هغه کي د لمانځه دپاره ودرېږې، په دغه مسجد کي داسي خلک دي چي دوی دا خوښ لري چي خپل ځانونه د گنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او الله جل جلاله ښه ځان پاکوونکي خوښ لري.

دغه مسجد ساده او د ختو مسجد ؤ د دغه مسجد د جوړولو په کار کي رسول الله ﷺ او ټولو اصحابِ کرامو گډون او اشتراک وکړی، دغه مسجد په لږ وخت کي جوړ سو، رسول الله ﷺ په قباء کي څه لږ ورځي پاته سو، دوشنبه، سه شنبه، چارشنبه او پنجشنبه دالته ؤ خلک به ورته راتله او د رسول الله ﷺ سره به يې پيژندل، رسول الله ﷺ د خلکو د ژوند او استوگني کارونه ترتيبول او برابرول. خاصتًا د هغو مهاجرو مسلمانانو ژوند يې سمبالاوه چي نه يې کور درلودی نه ځای، کله چي په قباء کي د رسول الله ﷺ پنځمه ورځ سوه چي دا د جمعې ورځ وه نو يې د بني نجار قبيلې ته چي د رسول الله ﷺ ماما گان وه (*ځکه د عبدالمطلب مور د بني نجار د قبيلې څخه وه*) حال ولېږی، هغه هم د اسلحې او تورو سره راغله، رسول الله ﷺ د الله جل جلاله په امر پرخپله اوښه په داسي حال کي سپور سو چي ابوبکر الصديق رضي الله عنه يې تر شا ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنجوغه ؤ او د مدينې منورې پر طرف رهي سو، په لاركي د جمعې د لمانځه وخت سو.

د مدينې منورې خلکو تر دغه د مخه د جمعې لمونځ آداء کاوه او اول هغه څوک چي د جمعې لمونځ يې کړی دی هغه اسعد بن زُراره الأنصاري ﷺ دی او دغه د جمعې لمونځ اسعد بن زراره ﷺ په خپل کور کي آداء کړی او دغه د جمعې اول لمانځه ته څلويښت نفره حاضر سوي وه، نو له دي جهته ځيني علماء وايي چي د جمعې د لمانځه د شرطو څخه يو دا دی چي نفر به تر څلويښتو کم يا لږ نه وي مګر دا صحي دليل نه دی ځکه که فرضًا په دغه اوله جمعه کي د خلکو تعداد يو څلويښت نفره وای نو بيا به يو څلويښت نفره شرط وای، خو دا داسي دليل نه دی چي خلک دي دغه عدد ته مجبوره کړي او هلته يو بل صحي حديث هم نسته چي هغه دي د دغه عدد تاکيد وکړي، مقصد د جمعې په هغه اول لمانځه کي چي په مدينه منوره کي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه د اسعد بن زُراره ﷺ په کورکي سوی ؤ څلويښت نفره سره يو ځای سوي وه او اوس چي رسول الله ﷺ د قباء څخه د مدينې منورې پر طرف رهي دی او د سالم بن عوف د کورو منطقې ته ورسېدی د جمعې د لمانځه وخت سو، رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه د آداء کولو امر وکړی او د جمعې لمونځ يې د سالم بن عوف په کلي يا کورو کي آداء کړی، د جمعې په دغه لمانځه کي سلو نفرو ګډون وکړی او د لمانځه خطبه په خپله رسول الله ﷺ و ويل نو دغه خطبه هغه لومړنۍ خطبه ده چي رسول الله ﷺ يې د اسلام د شروع څخه وايي يعني: په اسلام کي د رسول الله ﷺ اوله خطبه دغه خطبه ده چي د بني سالم بن عوف په کلي کي يې و ويل چي دغه ځای د قباء او مدينې منورې په منځ کي دی او دغه مسجد ته مسجد جمعه ويل کيږي، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخل سو او له دغې ورځې څخه د يثرِب د ښار نوم په مدينةُ الرسول ﷺ سره بدل سو خو نن ورځ د اختصار پر ډول مدينه منوره ورته ويل کيږي او دغه ورځ د مدينې منورې په تاريخ کي يوه روښانه او ځلانده ورځ وه، په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخلېدی د مدينې منورې کورونه او کوڅې د خوشالۍ په خندا او ږوږ ډکي وې، د انصارو نجونو او هلکانو د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ په استقبال کي دغه ترانه په ګډه او لوړ آواز سره ویل:

طَلَعَ الْبَدرُ عَلَینَا مِن ثَنِیَاتِ الوَدَاع — وَجَبَ الشُّکرُ عَلَینا مَا دَعَا لله دَاع

اَیُّهَا المَبعُوثُ فِینَا جِئتَ بِالاَمرِ المُطَاع — جِئتَ شَرَّفتَ المَدِینَه مَرحَبًا یَا خَیرَ دَاع

دا هغه مشهوره بیتونه دي چي د مدینې منورې مسلمانانو د رسول اللهﷺ په استقبال کي ویل او ټول مسلمانان ډېر خوشاله وه، اوس چي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته داخل سو پر هر کلي چي راسي د کلي مشرانو به د رسول اللهﷺ اوښه ونیول او غوښتل به یې چي رسول اللهﷺ د دوی سره پاته سي او ویل به یې: یا رسولَ الله! زموږ سره پاته سه زموږ سره عَدد، عُده، او مناعه سته او موږ دي ساتو، عدد سته یعني: نفر لرو، عُده سته یعني: اسلحه لرو او مناعه سته یعني: ستا د ساتني دپاره قوت او طاقت لرو.

انصار که څه هم د ډېر مال او شتمنۍ خاوندان نه وه خو هر یوه دا تمنّا او آرزو درلو دل چي رسول اللهﷺ د هغه په کورکي و اوسیږي، نو رسول اللهﷺ چي به د انصارو پر هر کلي او کور ورغلی هغو به د اوښي قیضه یا مهار ونیوی او ویل به یې: یا رسولَ الله! عدد، عُدې او مناعې ته راځه، مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: اوښه ایله کړی دا په خپله د مقصد ځای ته ځي، دا د الله جل جلاله له طرفه امر کړل سوې ده چي هغه ځای ته ولاړه سي کوم چي زما د استوګني دپاره هلته د الله جل جلاله إراده سوې ده، خلکو به هم اوښه پرېښوول، بیا چي به پر بل کلي راغلی بیا به خلکو اوښه ونیول او رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی دا امر کړه سوې ده، خلکو به هم پرېښوول، واقعًا یې هم اوښه خپل اختیار ته پرې ایښي وه نه یې ټګ ته مجبوره کول او نه یې را ګرځول هري خوا ته چي اوښه تله د دې خوښه وه، پر هر کلي چي به راغله خلکو به غوښته چي اوښه ونیسي مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی.

اوښه رهي وه تر څو چي د دغه اوسني مسجد نبوي ځای ته ورسېدل چي هغه وخت یوه خرابه مځکه وه او دغه مځکه د دوو یتیمانو وه، اوښه دلته پر دغه مځکه په خپله إراده چوکه سوه، رسول اللهﷺ پر سپور دی نه ځني کښته کېږي، اوښه بیا ولاړه سوه څه مخ ته ولاړه بیرته یې شا ته وکتل او را وګرځېدل بیرته راغله پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولني ځای بيا چوکه سوه، پر دغه مبارک او مشرف ځای چي الله جل جلاله دغه ځای مبارک کړی او مشرف کړی ؤ اوښه چوکه سوه، دلته نو رسول الله ﷺ د اوښي څخه کښته سو دغه منطقه د رسول الله ﷺ د ماما ګانو د بني نجار د کورو سره وه او دا د الله جل جلاله توفيق ؤ چي اوښي ته يې ورکړی، ځکه د رسول الله ﷺ هم دا خوښه وه چي د خپلو ماما ګانو سره واړوي او د ده ﷺ په نزول او همسايتوب دوی مکرم کړي.

خلک پر رسول الله ﷺ را ټول دي او خبري ور سره کوي هر يو وايي چي زموږ کور ته را سره راځه، خو ابو ايوب انصاري رضی الله عنه په تلوار راغلی او د رسول الله ﷺ سامان يې له اوښي څخه واخيستی او خپل کور ته يې ننه ايستی، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي زما سامان چيري دی؟ ابو ايوب رضی الله عنه وويل: هغه ما خپل کور ته يو وړی، رسول الله ﷺ وفرمايل «المرءُ معَ رَحلِه» يعني: سړئ د خپل سامان سره وي.

نو د رسول الله ﷺ د استوګني شرف د ابو ايوب انصاري رضی الله عنه په نصيب سو او اسعد بن زُراره رضی الله عنه راغلی د رسول الله ﷺ او ښه يې خپل کور ته بوتله چي بيا نو د اوښي روزنه او پالنه د هغه سره وه.

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه مځکه کومه چي اوښه پر چوکه سوه د چا ده؟ ورته و ويل سوه: د دوو يتيمانو ده، ويل: د يتيمانو وصی او متصرف څوک دی؟ د يتيمانو وصي راغلی، رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه مځکه درڅخه را نيسم، هغه وويل: يا رسولَ الله! دا مځکه يې بې قيمته ستا، رسول الله ﷺ وفرمايل: يا په قيمت يې غواړم مقصد مځکه يې څني رانيول او د مځکي قيمت حضرت ابوبکر الصدِّيق رضی الله عنه ورکړی، بيا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چي پر دغه مځکه مسجد جوړ کړی.

ورونو او خوندو! دغه اوسنئ مسجد چي تاسي يې په مدينه منوره کي وينی او لمنځونه پکښي آداء کوی، د رسول الله ﷺ هغه اولنئ مسجد پر دغه مځکه جوړ سو، دغه مسجد پسله بيتُ اللهِ الحرام څخه د مځکي پر مخ هغه تر ټولو مبارک او هغه تر ټولو مشرف مسجد دی چي پر دغه مځکه جوړ سوی دی او دغه مځکه د دغه مسجد دپاره د الله جل جلاله خوښه او اختيار ؤ، ځکه اوښه يې خپل اختيار ته پرېښوول او اوښه په خپل اختيار او د الله جل جلاله په إراده پر دغه ځای چوکه سوه، يا (پرېوتل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دغه ځای د مسجد نبوي د جوړېدلو سر او سبب هم دغه دی چې دغه ځای الله جل جلاله د دغه مسجد دپاره اختيار کړی دی نه بل چا، اوس نو په دغه پاک او مبارک ځای کې د مسجد نبوي د جوړولو کار شروع سو، لکه څرنګه چې مخ کې مو درته وویل: رسول اللهﷺ د ابو ایوبِ انصاري په کور کې سکونت او استوګنه اختيار کړه، د ابو ایوبؓ کور دوه منزله ؤ او رسول اللهﷺ ته یې هغه لوړه کوټه ورکړه، ځکه ابوایوبؓ ویل: یا رسولَ الله! دا نه ده مناسبه چې زه تر تا لوړ و اوسېږم، مګر رسول اللهﷺ ورته وویل: یا ابا ایوب! ما ته خلک راځي نو ما او خلکو ته په ختلو او کښته کېدلو کې تکلیف دی، زه به کښته واوسېږم او ته لوړ، ابو ایوب هم قبوله کړه.

هلته د مسجد په جوړولو شروع وسوه، ټول اصحابِ کرام کارکوي ښله څنډه او د اولې ورځې څخه د مسجد په کار شروع وسوه، ځکه الله جل جلاله موږ د دې دپاره پیدا کړي او را استولي یو چې ځمکه آباده او ودانه کړو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱسۡتَعۡمَرَكُمۡ فِيهَا﴾ [هود:٦١]

یعنې: همدغه الله تاسي د ځمکي څخه پیدا کړي یاست او په دغه ځمکه کې د إعمار او آبادېدلو طلب درڅخه کوي.

الله جل جلاله زموږ څخه د خیر او برکت په کارو د ځمکي تعمیر او آبادول غواړي، نو ځکه د مسجد په جوړولو ژر او فوري شروع وسوه او د مسجد د جوړولو په وخت کې به صحابهٔ کرامو د ستړیا د لیري کولو او فکر مشغولولو دپاره دغه بیتونه ویل:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ❁ فاغفرِ للأنصارِ والمهاجره

رسول اللهﷺ هم د اصحاب کرامو سره کارکاوه، نو دهﷺ به هم دغه بیت د دوی سره وایه مګر خوله به یې خطا وتل، داسي به یې وایه:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ❁ فاغفر للمهاجرین والأنصار

دا ولې؟ ځکه رسول اللهﷺ شعر نه وایه او الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَا عَلَّمۡنَٰهُ ٱلشِّعۡرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓۚ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ وَقُرۡءَانٞ مُّبِينٞ ۝٦٩﴾. [یس، ٦٩]

یعني: محمّدﷺ ته موږ نه شعر ورښوولی دی او نه ده لره شعر ویل ښايي.

نو کله چې به رسول الله ﷺ غوښته چې شعر و وايي خطاوتی به، خپل شعر نه بلکه د بل چا په شعرکې به هم خطاوتی، سره د دې چې رسول الله ﷺ تر هر چا فصيح ؤ مګر شعر يې پرخوله نه ورتلی حتّی هغه شعرونه چې د ده ﷺ په وخت کې په خلکو کې مشهوره وه او خلکو به ويل ده ﷺ نه ويل او که به يې وغوښتل چې شعر و وايي پکښې خطا به سو، د شعر له وزنه به واوښت نثر يا خبره به ځني جوړه سوه، نو دغه د مسجد په کار کې چې به مسلمانانو شعر وايه ده ﷺ به هم ور سره وايه، مګر ژبه به يې د شعر له طرفه د دعاء طرف ته ولاړه.

رسول الله ﷺ د مسجد په جوړولو کې په خپله هم کار کاوه، خښتې او خټې يې ور سره پورته کولې، نو خود صحابهٔ کرامو په کار کولو کې ډېر کوښښ کاوه، ځکه دا عيب ؤ چې رسول الله ﷺ کار کوي او دوی ناست وي، نو خود په کار کولو کې به يې ډېر شدت هم کاوه، خلکو به يوه يوه خښته وړل او پورته کول مګر عمّار بن ياسر رضی الله عنه به دوې دوې خښتې وړلې، څومره کار چې خلکو کاوه عمّار رضی الله عنه هغومره دوه واره کاوه او رسول الله ﷺ په دغه ورځ ده ته د خير دعاء وکړه او په عين حال کې يې يوه عجبه پېش ګويي هم ورته وکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: افسوس پر عمّار چې ياغي ډله به يې وژني، په دغه ورځ چې د هجرت اول کال ؤ رسول الله ﷺ هغه خبر او واقعه بيان کړه چې پسله پنځه ديرش کاله څخه پېښه سوه، د صِفين په جنګ کې عمّار رضی الله عنه د معاويه رضی الله عنه د لښکرو له طرفه شهيد و وژل سو.

اوس نو د ورځې کار وسو او د شپې رسول الله ﷺ د استراحت دپاره د ابو ايوب الأنصاري رضی الله عنه کور ته ورغلی ځکه د ده ﷺ د استوګنې ځای هغه ؤ، ابو ايوب او د ده ښځه چې لوړ اوسېدل وايي: زموږ سره دا ېره را سره وه: که زموږ څخه يو کړپ او درب وسي رسول الله ﷺ په تکليف کيږي، نو د دغه لوړې خونې په دېواله پوري مبتې په ډېر احتياط بيدېدلو، ځکه نه غواړو چې موږ دې پر رسول الله ﷺ لوړ يو او نه غواړو چې رسول الله ﷺ ته د ده ﷺ د احترام، عزت او محبت په سبب په کړپې او دربې سره تکليف ورکړو او نه غواړو چې د وحيو او د ده ﷺ په منځ کې فاصل يا جلا کوونکې سو. خو په يوه شپه کې موږ ته يو تکليف پېښ سو هغه دا چې: موږ د اوبو چښلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یو منګئ درلودی او هغه منګئ مات سو، د منګي اوبه ټوله پر ځمکه توی سوې.

تاسي ته معلومه ده چي پخواني کورونه داسي نه وه لکه د نن ورځي پاخه کورونه، بلکه د لرګو او خاشو کورونه وه، د دې امکان ؤ چي دغه اوبه کښته وڅڅېږي او رسول الله ﷺ ته تکليف ورکړي، نو ابوايوب ﷺ وايي: موږ بله يوه تلتکه يا برستنه بل شئ نه درلودی ژر مو دغه اوبه په دغه تلتک وچي کړې او ټوله شپه ويښ پاته سوو، کله چي سهار سو رسول الله ﷺ ته مو وويل: يا رسولَ الله! دا چه ته کښته يې او موږ لوړ يو دا نه ده صحي او د تيري شپې قصه مو هم ورته بيان کړه او ورته ومو ويل: چي زموږ غوښتنه دا ده چي ته لوړ ولاړ سې او موږ کښته واوسېږو، رسول الله ﷺ هم دغه د دوی غوښتنه قبوله کړه او هغه لوړ منزل ته وختی.

ابو ايوب ﷺ وايي: موږ به د شپې خواړه تيارکړه او رسول الله ﷺ ته به مو ور وړل بيا چي به مو هغه پاته خواړه ځني راوړل نو ما او اُمِ ايوب به د برکت دپاره هغه د ده ﷺ د لاس وهلو له ځايه څخه خواړه خوړل، يوه شپه موږ و رسول الله ﷺ ته داسي خواړه ور ولېږل چي په هغه کي مو پياز او اوږه ګډ کړي وه، بيا چي مو د خوړو لوښئ ځني راوړی د ده ﷺ د لاس وهلو اثر مو نه پکښي وليدی نو ورغلم او ورته ومي ويل: يا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي خواړه دي بيرته را ولېږل او موږ په هغه کي ستا د لاس وهلو يعني: خوړلو اثر و نه ليدی او زموږ دا عادت ؤ چي ستا څخه به پاته خواړه راغله ما او اُم ايوب به د برکت دپاره ستا د لاس وهلو له ځايه خواړه خوړل، رسول الله ﷺ و فرمايل: ما په دغو خوړو کي د اوږي او پياز بوی حِس کړی او زه داسي يو سړئ يم چي د خپل رب سره مناجات کوم مګر تاسي يې وخوری، ابوايوب ﷺ وايي: موږ هغه خواړه وخوړل او تر دغه ورځي وروسته مو بيا هيڅکله د رسول الله ﷺ په خوړو کي د پياز او اوږي څخه کوم شئ نه ګډاوه، يا نه وراچاوه.

دا مي هير سوه چي درته و وايم: کله چي علي بن أبي طالب ﷺ د رسول الله ﷺ د امانتو د رسولو دپاره په مکه مکرمه کي پاته سو بيا نو څه وخت مدينې منورې ته راغلی؟ علي بن أبي طالب ﷺ د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته نوري درې ورځي په مکه مکرمه کي پاته سو تر څو چي هغه د رسول الله ﷺ سره پراته

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه يې تول د هغوو مالکانو ته ورسول، د مکې مکرمې په ښار کې به ګرځېدی او ويل به يې: د هر چا امانت چې د رسول الله ﷺ سره پروت دی را دې سي وادې يې خلې، پسله هغه چې د ټولو خلکو امانتونه يې ور تسليم کړه بيا به يې ويل: د چا امانت خو به نه وي پاته؟ قريشو ورته ويل: يا والله وَفَّيتَ و کَفَّيتَ.

علي بن أبي طالب ﷺ پسله درو ورځو پر پښو او پياده د مدينې منورې طرف ته رهي سو او په قُباء کې د رسول الله ﷺ سره يو ځای او ملګری سو.

څه موده وروسته رسول الله ﷺ هغه زيد بن الحارثه ﷺ چې په پخوا کې زيد بن محمّد ورته ويل کېده او د رسول الله ﷺ د اهل بيت څخه بلل کېدی (ځکه د ده ﷺ په کور کې لوی سوی ؤ) مکې مکرمې ته ولېږی چې د رسول الله ﷺ اهل او کورنۍ را ولي، زيد بن الحارثه ﷺ هم مکې مکرمې ته ولاړی او د رسول الله ﷺ اهل بيت کرام يې را وستل چې په هغو کې د رسول الله ﷺ زوجه سوده ﷺ او دوې لوڼې: فاطمه او ام کُلثوم ﷺ، اسامه بن زيد او ام ايمن وه، د رسول الله ﷺ يوه لور زينب ﷺ چې د أبي العاص ښځه وه په مکه مکرمه کې پاته سوه، هغې ته د راوتلو موقع نه سوه برابره ترڅو چې بيا يې د بدر تر غزاء وروسته هجرت وکړی، همدارنګه د دوی سره عبدالله بن أبي بکر د حضرت ابوبکر ﷺ کورنۍ هم را رهي کړل چې په هغو کې اسماء او عائشه ﷺ د ابوبکر الصديق ﷺ لوڼي هم وې او وروسته به د اسماء ﷺ قصه درته بيان سي چې د هغې د را تګ سره څه پېښه سوه.

په هغه وختو کې مدينې منورې يوه تبه درلودل چې هر څوک به د اول وار دپاره هلته ورغلی هغه تبې به پر را تلې او حتّی ډېر کسان يې وژل، نو حضرت عائشه ﷺ وايي: کله چې ابو بکر او بلال ﷺ مدينې منورې ته ولاړل دغه تبې ورته پيښې سوې او زه چې به د دوی پوښتنې ته ورغلم دوی به د سختې تبې په وخت کې د پردېسۍ او نا اميدۍ شعرونه ويل، نو وايي: زه رسول الله ﷺ ته ورغلم او په دغه حال مې خبر کړی، بيا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ويل: الٰهي مدينه موږ ته داسې محبوبه وګرځوې لکه د مکې سره چې زموږ محبت ؤ، يا يې تر هغه هم زيات د محبت او صحت ځای وګرځوې، په کاسه او پيمانه کې يې برکت واچوې او دغه تبه ځنې نقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې په جُحفه کي يې وکړځوې (جحفه) جدې ته نژدې د يوه ځای نوم دی.

تردغه ځايه پوري د رسول الله ﷺ د ژوند د يوې مرحلې بيان پای ته ورسېدی، چي دغه ژوند او دغي مرحلې ته مکي دور ويل کېږي او دغه د مکې مکرمې د دعوت مودې (۱۳) کاله دوام وکړی.

دلته د رسول الله ﷺ د هجرت د واقعاتو د ښه پوهېدلو دپاره څه تبصرې ته ضرورت وينم، خو تر تبصرې د مخه به د هجرت په مقصد او مفهوم ځان پوه او خبر کړو.

د هجرت په باره کي موږ هغه وخت هم څه خبري وکړې چي مسلمانانو د اول وار دپاره حبشې ته هجرت وکړی او اوس به نور هم د هجرت په باره کي په مختصر ډول سره دومره و وايم: چي الله جل جلاله دين او عقيده تر هر شي مقدس کړي دي، کله چي د دين احکام او عقيده د زوال او خرابۍ سره مخامخ وي، يا دين او عقيده د يوه ځا له طرفه تهديدېږي بيا نو مځکه او وطن، مال او جاه کوم ارزښت او قېمت نه لري، نو ځکه الله جل جلاله پر مسلمانانو دا فرض کړې ده چي د دين او عقيدې د ساتلو په لار کي دغه ټول شيان قرباني کړي، لکه صحابهٔ کرامو چي مال او دارايي، صُنعت او تجارت، کسب او کار، ملک او کورونه پرېښوول په تش او خالي لاس په يوه پټو کي مدينې منورې ته ولاړل.

په کون کي د الله جل جلاله د قانون تقاضاء دا ده چي معنوي قوت، هغه قوت چي په سالمه عقيده او په حق دين کي پروت دی، دغه قوت، د وطن ګټي او نور مادي قوتونه ټول ساتلای سي، په هره اندازه سره چي يو امت په اسلامي اخلاقو پوري لاس ونيسي او د صحي الٰهي دين متابعت وکړي په هغه اندازه سره يې مادي قوت چي عبارت د وطن، مال او عزت څخه دی زياتېږي، بقاء او دوام پيدا کوي او په کومه اندازه سره چي يو ملت د اخلاقو له طرفه فاسد وي، په عقيده کي مضطرب او بې پروا وي، هغه مادي قوت چي دئ نن ورځ د هغه په غرور وطنونه تسخيروي، دغه قوت يې مخ پر زوال او ړنګېدلو نژدې کېږي چي د دغي خبري د تصديق دپاره لوی شاهد د تېر تاريخ واقعات دي.

هو ته به نن ورځ په نړۍ کي داسي يو ملت وينې چي د اخلاقو له اړخه بد اخلاقه وي، د عقيدې له طرفه به هم له حقه څخه ليري وي، خو بيا به هم دغه بد اخلاقه او

(c) kotabton.com: The Digital Library

بې دینه ملت د قوت او مادیاتو له طرفه پر خپلو پښو ولاړ وي، نور ملتونه او وطنونه به د ځان تابع ګرځوي، خو په حقیقت او واقعیت کې دغه ملت په ډېره تیزي سره د خرابۍ او بربادۍ پرطرف رهي دی خو دا چې زه او ته د هغه ملت خرابي او بربادي نه وینو یا یې نه سو لیدلای د هغه سبب د تاریخ د اوږد والي په مقابل کې د انسان د عمر لږوالی او کوتاهي ده، د دغه ملت د خرابۍ پر طرف تګ او رفتار د تاریخ وینبې سترګې لیدلای سي، نه د غافل او کم عُمره انسان بیدې سترګې، که تاسي غواړئ چې د منحرفو او مغروره دولتو نړېدل ووینئ! په تاریخ ځان خبر کړئ.

نو ځکه الله جل جلاله د دین او عقیدې د ساتلو په لار کې که ضرورت پیښ سي د مال او وطن، آرام ژوند او جایداد قرباني کول، شریعت او قانون ګرځولی دی، دغه قرباني د مسلمانانو دپاره بیرته د مال او وطن، آرام ژوند او عزت د را ګرځولو ضامنه ده، که څه هم په ښکاره او اوله مرحله کې دوی دغه ټول شیان له لاسه ورکړي.

د دغه حقیقت د اثبات دپاره د مکې مکرمې څخه و مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ هجرت لوی او کافي دلیل دی چې دغه هجرت په ظاهره او ښکاره سره د وطن پرېښوول او ضایع کول وه، مالونه او کورونه یې پرېښوول، زموږ په اصطلاح په یوه پټو کې له مکې مکرمې څخه ووتل خو په حقیقت کې دغه هجرت د وطن ساتل وه ځکه تر هجرت لږ کلونه وروسته! مسلمانان د هغه دین او عقیدې په برکت چې دوی د هغه د ساتلو دپاره وطن پرې ایښی ؤ، بیرته هغه وطن ته فاتح او کامیابه ورغله.

هغه کسان چې مسلمانانو ته یې آزارونه ورکول او د رسول الله ﷺ د وژلو إراده یې کړې وه اوس په هیڅ بد نیت هم نه سي ورته کتلای او نه سي ور نژدې کېدلای.

د رسول الله ﷺ

د هجرت مهمي او ښکاره نقطې

لومړۍ نقطه: هغه ښکاره شئ چې موږ ته د رسول الله ﷺ له هجرته را معلومېږي هغه دا چې رسول الله ﷺ د ټولو اصحابِ کرامو د جملې څخه حضرت ابوبکر الصِدّیق رضی الله عنه اختیار کړی چې په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو علماء کرام د دې ځخه د حضرت ابوبکر الصدّیقؓ سره د رسول اللهﷺ د محبت اندازه را باسي چي دئ ؓ تر ټولو اصحابو و رسول اللهﷺ ته ور نژدې ؤ او پسله رسول اللهﷺ ځخه هم دئ ؓ د خلافت وړ او لائق ؤ، چي د دغه مفهوم تائید او تاکید بیا په وروسته کي نور ډیر شیان کوي.

مثلاً رسول اللهﷺ په خپله ناروغي کي د لمنځو د امامت دپاره ابوبکر الصدّیقؓ خلیفه وګرځاوه او پر دې یې ډیر تاکید کاوه چي د خلکو د لمانځه امامت به بېله دهؓ ځخه بل ځوک نه کوي.

همدارنګه په صحي حدیث شریف کي رسول اللهﷺ فرمایي: که ما د ځان دپاره خلیل پیدا کولای نو ابوبکر به مي د ځان خلیل ګرځولی وای [رواه: مسلم]

نو واقعاً هم اللهﷻ په خپل احسان سره ابوبکر الصدّیقؓ د دغه امتیاز وړ او لائق ګرځولی ؤ، ابوبکرؓ د رسول اللهﷺ په ملګرتیا کي د صدق او اخلاص یوه نمونه او مثال ؤ، بلکه خپل روح او مال یې د رسول اللهﷺ په ملګرتیا او د هغه دپاره قربانول، موړ ولیدل چي رسول اللهﷺ ته یې و ویل: تر هغو به ته غار ته نه ننوزې ترڅو چي زه ورنه سم، دا د دې دپاره: که په دغه غار کي کوم ځیرونکی حیوان، یا مار او لړم، یا یو بل داسي د خطر شئ چي انسان ته ضرر رسوي موجود وي، دئ ؓ به خپل ځان د رسول اللهﷺ قرباني کړي او موږ و لیدل چي څنګه یې خپل مال، خپل زوی، خپله لور، خپل مولٰی او شپانه د رسول اللهﷺ د خدمت دپاره دغه د هجرت په تکلیفي او خطرناکه سفر کي منظم کړي او ګمارلي وه.

قسم په الله دغه محبت او قرباني پر هر هغه مسلمان چي پر الله او رسول الله ایمان لري واجب او لازم دي، رسول اللهﷺ په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري او امام مسلم یې روایتوي فرمایي:

« لایؤمنُ أحدُکم حتّی أکونَ أحَبَّ إلیه مِن وَلَدِه وَ والده وَالنّاسِ أجْمَعِین »

یعني: ستاسي ځخه یوه هم تر هغو کامل ایمان نه دی را وړی، یا کامل مومن نه دی ترڅو چي زه و هغه ته ترخپل اولاد، خپل مور او پلار او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم. مسلمانانو! ښه متوجه سی او خپل ایمانونه مو د عدل په ترازو وتلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ سره څومره محبت لري؟

دوهمه نقطه: یو مسلمان به د رسول الله ﷺ د هجرت او د حضرت عمرِ فاروق رضی الله عنه د هجرت په منځ کې مقارنه او موازنه سره کوي او په زړه کې به یې دا پوښتنه ور ګرځي چې حضرت عمر رضی الله عنه ولې په ښکاره سره بیله بیرې او وارخطایې هجرت وکړی؟ او کفارو ته یې لا دا تحدّي یا ګواښ هم ورکاوه چې زه په هجرت رهي یم د هر چا په زړه کې که یو شئ سته هغه دې را پسې راسي او رسول الله ﷺ په پټه او په ډېر احتیاط سره هجرت وکړی آیا د عمر رضی الله عنه جُرئت تر رسول الله ﷺ زیات او ډیر ؤ؟

د هغو په جواب کې وایم: حضرت عمر رضی الله عنه او بل هر مسلمان د رسول الله ﷺ سره فرق لري ځکه د هر چا تصرف د هغه یو شخصي تصرف بلل کیږي، د هغه تصرف د امت مسلمه دپاره نه قانون ګرځول کیږي او نه شریعت، د هغه خوښه ده کومه طریقه او وسائل چې د هغه د قوت، جُرئت، ایمان او حاله سره وړ او مناسب وي کولای سي چې هغه طریقه د خپل ځان دپاره اختیار او عملي کړي.

مګر رسول الله ﷺ مشرِّع یا د اسلامي قانون جوړوونکی دی یعني: د ده ﷺ ټول تصرفات زموږ دپاره دین او شریعت بلل کیږي نو ځکه د ده ﷺ ټول اقوال، افعال، صفات او تقریر د شریعت دوهم مصدر بلل کیږي، زموږ د دین او شریعت اول مصدر: قرآن دی، دوهم مصدر: د رسول الله ﷺ افعال او اقوال دي، نو که رسول الله ﷺ داسي هجرت کړی وای لکه حضرت عمر رضی الله عنه چې وکړی خلکو به داسي ګمان کولای چې د هجرت دپاره دغه هغه واجبه طریقه ده احتیاط او حذر نه دي روا، د بیرې په وخت کې باید څوک پټ نه سي، حال دا چه الله جل جلاله په دې دنیا کې خپل شریعت پر اسبابو قائم کړی دی، که څه هم په حقیقت کې هغه چې زموږ عقیده ده او ایمان پر لرو هغه دا ده: چې اسباب هم د الله جل جلاله په اِراده سره برابریږي او کار کوي، مسبب الاسباب رب عزوجل دی، نو ځکه رسول الله ﷺ ټول هغه احتیاطي طریقې او مادي وسائل استعمال کړل چې بشري عقل په دغسي حالاتو کې د هغه تقاضاء کوي، هیڅ یوه داسي وسیله یې نه پرېښوول چې هغه یې نه کړه استعمال.

علي رضی الله عنه یې امر کړی چې د ده ﷺ په بستر کې پرېوزي او هغه د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاص ښتو پر ځان واچوي او بیا یې یو مشرک پسله هغه چي امین یې و بللی د دې دپاره نوکر کړی چي پر یوه داسي نا معلومه لاریې بوزي چي د دښمنانو په زړه کي نه ورګرځي او بیا یې درې ورځي په غار ثور کي په پټه سره تیري کړې او داسي نور احتیاطات یې عملي کړل چي عقل د هغو تقاضاء کول، دا ټوله د دې دپاره چي دا واضحه او ښکاره سي چي پر الله جل جلاله ایمان درلودل د اسبابو د استعمالولو سره ضد او منافي نه دی او د رسول الله ﷺ دغه ټول احتیاطات یا د اسبابو استعمالول د بیري په سبب نه وه او نه دا په خیال او تصور کي ورګرځېدل چي د مدینې منورې تر رسېدلو د مخه دي د مشرکانو له طرفه ونیول سي او د دغه إدعاء د اثبات دپاره زموږ دلیل دا دی: پسله هغه څخه چي ټول مادي اسباب پای ته ورسېدل او مشرکان د هغه غار پر شا وخوا را وګرځېدل چي هلته رسول الله ﷺ او د ده ملګری پټ وه، که یوه له مشرکانو سر ورکښته کړی وای دوی به یې لیدلي وای، دلته نو د ابوبکر رضی الله عنه پر زړه بېره غالبه سوه، البته دا بېره هم د رسول الله ﷺ په سبب وه نه د خپل ځان، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ څه ورته وویل؟ وې فرمایل:

«یا ابا بکر! ما ظنک باثنین الله ثالثهما؟»

یا ابا بکر د هغو دوو په باره کي څه فکر کوې چي دریم یې الله وي؟

که د یو چا اعتماد پر هغو اسبابو او احتیاطاتو وي چي ده برابر کړي دي په دغسي حال کي څه نا څه بېره ورته پیښیږي، نو دا معلومه خبره ده چي دغه ټول احتیاط او د اسبابو استعمالول رسول الله ﷺ د دې دپاره وکړه چي د شریعت او قانون جوړولو وظیفه آداء کړي او پسله دغه احتیاطاتو او اسبابو یې زړه په الله جل جلاله پوري تړلی ؤ او د هغه رب پر ساتنه یې پوره توکل او اعتماد ؤ، خو دغه کارونه یې د دې دپاره وکړل چي مسلمانان په دې پوه سي چي په هر کار کي باید اعتماد پر الله جل جلاله وي مګر هو دغه اعتماد د دې سره ضد او منافي نه دی چي د هغو اسبابو څخه هم کار واخیستل سي کوم چي الله عزوجل په دې کون کي اسباب ګرځولي دي.

یو بل ښکاره او روښانه دلیل چي موږ یې پر دغه موضوع وایو د رسول الله ﷺ هغه حالت دی: کله چي سُراقه پسي ور ورسېدی او د ده ﷺ د وژلو إراده یې درلودل،

که واقعاً هم د رسول الله ﷺ سره بېره ور سره وای او دغه احتیاطات يې د بيري په سبب سره وای نو اوس به په دغه حال کي چي دښمن پسي ور ورسېدی يو څه بېره ورته پيښه سوې وای، مګر رسول الله ﷺ د بيري هيڅ احساس نه کاوه بلکه د قرآن مجيد په تلاوت او د خپل رب سره په مناجات مشغوله ؤ ځکه د ده ﷺ دا يقين ؤ چي هغه الله چي دئ ﷺ يې په هجرت سره امر کړی دی هغه يې د دښمنانو او د هغو له شره ساتي.

درېيمه نقطه: دا چي رسول الله ﷺ حضرتِ علي رضي الله عنه د دې دپاره په مکه مکرمه کي پرېښاوه چي هغه امانتونه و خپلو خاوندانو ته ورسوي کوم چي د رسول الله ﷺ سره پراته وه دا پر هغه عجيب ضِد او تناقضي حالت دلالت کوي چي مشرکانو د رسول الله ﷺ په باره کي درلودی، په داسي حال کي چي دوی د رسول الله ﷺ تصديق نه کاوه د دروا غو، سحر او لېونتوب تهمتونه يې پر ويل، له بله طرفه دوی پر خپل شا وخوا تر ده ﷺ بل صادق او امين نه سوای پيدا کولای چي خپل امانتونه ورسره کښېږدي، نو يې خپل مالونه او قېمتي شيان بېله رسول الله ﷺ د بل چا سره نه ايښوول چي دا کار پر دې دلالت کوي چي د دوی کفر د شک په سبب نه ؤ چي دوی د رسول الله ﷺ په صداقت او امانت کي شک درلودی، بلکه د دوی انکار او کفر د دوی د تکبّر او حق تر پښو لاندي کولو په سبب ؤ، ځرنګه چي دوی پر خپل رياست بېرېدل نو يې د رسول الله ﷺ له متابعته څخه سرکښي کول.

څلورمه نقطه: عبدالله بن أبي بکر رضي الله عنه چي د مکې مکرمې او غار په منځ کي تګ او را تګ کاوه په مکه مکرمه کي يې اخبار تولول او بيا يې رسول الله ﷺ او خپل پلار ته وروړل او خور يې اسماء رضي الله عنها چي د دوی د خوړو يا خوراکي موادو اهتمام يې کاوه او د دغه سفر دپاره يې دوی ته د دوی د ضرورت شيان برابرول، مونږ ته دا لار ښوونه کوي چي پر هر ځوان مسلمان که نارينه وي که ښځه د الله جل جلاله په لارکي د اسلام د اوامرو د تحقُق دپاره او د اسلامي تولني د جوړولو دپاره دا لازمه او واجب ده چي خپل انتهايي کوښښ وکړي، يوازي دا نه ده کافي چي يو انسان پر خپل ځان سره را ګرځي فقط شخصي او ځاني عبادتونه آداء کوي، بلکه پر هر مسلمان دا لازمه ده چي خپل ټول قوت او طاقت او د خپلي پوهي تخصص د اسلام په لارکي قرباني کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دغه قرباني، په هر عصر او زمانه کې د اسلام او مسلمانانو د ژوند دپاره د ځوانانو مزيت او سر لوړی وې، نن ورځ هم بايد دغه فخر د ځوانانو په نصيب وي، ځوانان کولای سي چې اسلام او اسلامي ټولنه مخ ته بوزي.

که ته هغو کسانو ته وګورې چې د دعوت او جهاد په وخت کې د رسول الله ﷺ پر شا وخوا ولاړ وه وبه وينې چې اکثريت د هغو خلکو داسي ځوانان وه چې د ځوانۍ اولي مرحلې يې نه وې تيري سوي، خو دوی خپل ټول قوت او طاقت د اسلام د نصرت دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره هيڅ نه دی دريغولی، نن ورځ هم زموږ اميدونه په ځوانانو پوري تړلي دي.

پنځمه نقطه: هغه واقعه چې سُراقه او د ده آس ته هغه وخت پېښه سوه چې دئ په رسول الله ﷺ پسي ور ورسېدی، موږ بايد پوه سو چې دغه واقعه د رسول الله ﷺ د خارق العاده هغو معجزو څخه يوه معجزه ده چې د حديثو امامانو د هغې پر صحت او را نقلولو اتفاق کړی دی، چې د هغو په مقدمه کې امام بخاري او امام مسلم دي، نو دا معجزه هم د رسول الله ﷺ نورو معجزو ته ور زياته کړه.

شپږمه نقطه: د رسول الله ﷺ د هجرت په قصه کې د نورو معجزو تر څنګ ښکاره او بارزه معجزه هغه معجزه ده چې رسول الله ﷺ له کوره څخه هغه وخت را و وتی چې د مشرکانو ځوانان شا وخوا د ده پر کور را ګرځېدلي وه او د ده ﷺ د وژلو په انتظار وه خو الله ﷻ د دوی ټولو سترګي په خوب داسي ور وتړلې چې يوه هم و نه ليدی، يوازي دا نه چې نه يې وليدی بلکه د دوی د دغه مؤامرې او توطئې د مسخره کولو دپاره رسول الله ﷺ د دوی ټولو سرونه په خاورو ور ډک کړل، رسول الله ﷺ د دوی تر منځ په داسي حال کې تېر سو چې د الله ﷻ دا قول يې تلاوتا وه چې فرمايي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝٩﴾.

دغه معجزه د هغه وخت او هري زمانې وکفارو ته د يوه اعلان په مثال سره ده، چې هو تاسي رسول الله ﷺ او د هغه و پيروانو يا متابعينو ته د دين او دعوت په لار کې د څه مو دې دپاره تکليف او آزار ورکولای سی خو دا معنی نه لري چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دوی پرېښوول او هیڅکله بیا دوی نصر او کامیابي نه سي لیدلای، مشرکانو او د دین ټولو دښمنانو ته دا نه ښایي چې دغه د څه مودې دپاره په خپله کامیابي او د مسلمانانو په وژلو او آزارولو خوشاله سي، ځکه د مسلمانانو ملګری رب عزوجل فرمایي:

﴿أَلَآ إِنَّ نَصۡرَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ﴾ [بقره: ۲۱۴]

بېشکه چې د الله جل جلاله نصرت و مسلمانانو ته ډېر نژدې دی او ممکن د دغه نصرت وسائل په هره لحظه کي د الله عزوجل په إراده موجود او آماده سي.

اوومه نقطه: دغه د هجرت په قصه کي موږ ولیدل چې د مدینې منورې مسلمانانو که نارینه وه که ښځي، که لویان وه که کوچنیان په څومره شدید محبت او د زړه په اخلاص سره د رسول الله ﷺ استقبال او ښه راغلی وکړی، دوی هره ورځ د خپلو کورو څخه تر مدینې منورې دباندې را وتل او د لمر تر سوځوونکو شعاعو لاندې به د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار تر ماپښینه پوري ولاړ وه، کله چې به ګرمي ډېره زیاته سوه او د ورځي ډېره حصه به تېره سوه نو به خپلو کورو ته ولاړل چې د سبا ورځي د انتظار دپاره آمادګي ونیسي، کله چې بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی د مسلمانانو په زړو کي احساسات او عواطف پر جوش راغله او په ژبه سره یې د ده ﷺ د استقبال او ښه راغلي قصیدې او ترانې ویلې او رسول الله ﷺ هم د دوی د محبت په بدله کي محبت ورکاوه، تر داسي اندازې چې د بني نجار هلکان شا وخوا پر را ګرځېدلي وه او د استقبال یا ښه راغلي ترانې یې ویلې رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا تاسي زما سره محبت لرئ؟ ما خوښ لرئ؟ په والله زما زړه ستاسي سره محبت لري.

دغه صحنه او کیفیت موږ ته دا راښیي چې د رسول الله ﷺ محبت یوازي د ده ﷺ په متابعت کي نه دی، بلکه محبت د متابعت اساس او باعث دی، که چیري عاطفه او محبت په زړه کي نه وي د متابعت دپاره شوق نه پیدا کیږي، هغه قوم خطا وتلی دی چې وایي: د رسول الله ﷺ محبت بله معنٰی نه لري بېله متابعت او اقتداء څخه او دوی دا هېره کړې ده چې متابعت بېله قلبي محبت څخه په وجود نه سي را تلای او هغه شئ چې تا و متابعت ته ورکشوي هغه قلبي محبت دی چې احساسات او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف دي پر ښور را ولي، نو ځکه رسول الله ﷺ د ایمان اندازه د ده ﷺ په محبت سره ښوولې ده هغه چي فرمايي:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ »

[رواه: البخاري]

ژباړه: يوه ستاسي تر هغو کامل ايمان نه دی راوړی، يا کامل مومن نه دی ترڅو چي زه و هغه ته تر خپل مور او پلار، خپل اولاد او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم.

اتمه نقطه: کله چي رسول الله ﷺ د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه په کور کي ؤ مورږ ته د هغه محبت ښخه چي صُحابهٔ کرامو د رسول الله ﷺ سره درلودی يو بل شکل را ښکاره سو او هغه شئ چي د هغه محبت ښخه دلته زموږ مقصد دی هغه د ابو ايوب او د هغه د ښځي هغه تبرک دی: کله چي به د رسول الله ﷺ د خوړلو لوښی د رسول الله ﷺ ښخه راوړل سو دوی به د هغه ﷺ د ګوتو په ځايو پسي د تبرّک دپاره ګرځېدل، نو د دې ښخه دا معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په آثارو تبرّک کول يو مشروع، جائز او مباح کار دی او رسول الله ﷺ هم هغه تبرُک مقرره کړی دی.

يعني: په هغه خبر سو او رَد يې نه کړی. د هجرت پر قصه به په دغه اندازه تبصره کولو سره کفايت وکړو خو دا دي تاسي ته معلومه وي چي د سيرت النّبي ﷺ پر هره موضوع تاسي دغسي تبصرې کولای سی او احکام ځني را ايستلای سی، سيرت النّبي ﷺ فقط قصې او تاريخ نه دی چي فقط ويل يا اورېدل دي بلکه دا زموږ د پيغمبر او لار ښوونکي ﷺ ژوند او زموږ د شريعت د جوړولو مصدر او مرکز دی، هر ځومره چي فکر پکښي کوی او هر ځومره چي يې څېړی په هغه اندازه سره مو ديني معلومات پراخه کېږي او پر هغه اندازه احکام ځني را ايستلای سی ځکه د رسول الله ﷺ هر قول او هر فعل زموږ دپاره ديني او تشريعي حکم لري زموږ مسلمانانو د دين او شريعت دپاره، د قناعت او تسليمېدلو دپاره فقط دغه کافي دي چي و ويل سي: رسول الله ﷺ داسي فرمايلي دي يا رسول الله ﷺ داسي کړي دي دغه زموږ دين او شريعت دی، نو سيرت النبي ﷺ چي هر ځومره څېړې پر هغه اندازه احکام ځني را ايستلای سې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمد لله د الله ﷻ په توفيق سره د سرور کائنات ﷺ ژوند د کتاب په ليکلو کي تر دغه ځايه د رسول الله ﷺ د رسالت د اولنيو ديارلسو کلو ژوند چي د مکې مکرمې ژوند يا دوره ورته ويل کيږي بيان کړل سو او اوس د مدينې منورې د ژوند يا دورې په حوادثو او واقعاتو شروع کيږي، په راتلونکي بحث کي به إن شاء الله تعالیٰ د رسول الله ﷺ د مدينې منورې د ژوند حالات په تفصيل سره مطالعه کړی.

و ما توفيقي إلاّ بالله عليه توکلت و إليه أنيب.

وصلی الله تعالیٰ علی خير خلقه محمّد و آله و أصحابه و أهل بيته وسلّم تسليماً کثيراً.

ممکن د مدينې منورې ژوند او زمانه و درو مرحلو ته تقسيم کړو،

اوله مرحله: دا هغه مرحله ده چي په هغه کي فتنې او مشکلات وه، په دغه مرحله کي د مدينې منورې له داخله مشکلات وه، له خارجه څخه د اسلام د دښمنانو حملې وې، چي دغې اولي مرحلې د حُديبيې تر صُلحي پوري دوام درلودی او دغه صُلحه د هجرت د شپږم کال د ذوالقعدې په مياشت کي وه.

دوهمه مرحله: دا هغه مرحله ده چي د مشرکانو د مشرانو سره د حُديبيې په صلحه کي د نه تعارض يا جنګ نه کولو فيصله وسوه، چي و دغې مرحلې ته (مرحلةُ الهُدنه) ويل کيږي او دغه مرحله د هجرت د اتم کال د روژې په مياشت کي د مکې مکرمې په فتحه سره پای ته ورسېدل او په دغه مرحله کي د شاوخوا پاچهان و اسلام ته دعوت کړل سوه.

دريمه مرحله: هغه مرحله ده چي په ډلو ډلو خلک د الله جلّ جلاله دين او اسلام ته داخلېدل، قبائل او اقوام په دسته جمعي او د ډلو پر شکل مدينې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله او په اسلام مشرفه کېدل، چي دغې مرحلې د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دوام وکړی چي دغه رحلت د هجرت په يوولسم کال او د ربيع الأول په مياشت کي پيښ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مديني منورې د ژوند اوله مرحله

دا هغه مرحله ده چې د هجرت په شروع کې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره نوی ژوند شروع کيږي، د هجرت څخه يوازې دا مقصد نه ؤ چې مسلمانان د تکاليفو او آزارو، مشکلاتو او پسخندو څخه ځان خلاص کړي، بلکه هجرت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره دا موقع هم برابره کړه چې د يوه أمن او امان په ښار کې يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، نو ځکه پر هر قدرت لرونکي مسلمان دا فرض وه چې د دغې نوي ټولني او نوي وطن په آبادولو او جوړولو کې حصه واخلي او خپل ټول وَس او توان د دغه مقصد د حاصلولو دپاره وښندي او په دې کې هيڅ شک نسته چې رسول الله ﷺ د دغې ټولني د جوړولو دپاره امام او قائد، لارښوونکی او هادي دی او بېله منازعې او اختلافه د دغه کارو مشري د رسول الله ﷺ وه.

هغه قومونه چې په مدينه منوره کې اوسېدل او د رسول الله ﷺ ور سره معامله وه پر درې قسمه وه چې د هر قوم حال نسبت د هغه بل قوم حال ته ډېر واضح فرق او مختلف شکل درلودی او رسول الله ﷺ د هر قوم يا هرې ډلې دپاره خاص مسائل درلودل چې د هغه بل قوم او ډلې د مسائلو څخه مختلف او بل شان وه، چې دغه درې قسمه ډلې يا قومونه په داسې ډول سره وه:

لومړۍ: د رسول الله ﷺ هغه غوره او مکرم، پاک او صالح اصحاب کرام رضي الله عنهم.

دوهم: هغه مشرکان چې تراوسه يې ايمان نه ؤ راوړی او دوی د مديني منورې د اصلي قبيلو غړي او افراد وه، بلکه ځيني يې مشران هم وه.

درېيم: يهود، چې يهود بيا په خپله درې قبيلې وه.

اولاً: هغه مسائل چې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو په سبب د هغو سره مواجه او مخامخ ؤ: هغه دا چې د مديني منورې د ژوند کيفيت په تمامه معنٰی د هغه حال او کيفيت څخه مخالف ؤ چې مهاجرو مسلمانانو په مکه مکرمه کې درلودی، هغه وخت چې دغه اوسني مهاجر مسلمانان په خپل ښار او مکه مکرمه کې وه که څه هم دوی يوې کلمې سره را جمعه کول او د ټولو هدف يو ؤ مګر دوی په مختلفو کورو کې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاشلي وه، مظلومه وه، ذليله وه، شړل سوي وه، دوی د هیڅ شي قدرت نه درلودی، امر او حکم د دوی د دين د دښمنانو په لاس کي ؤ، نو دغو مسلمانانو هلته نه سوای کولای چي يوه نوې اسلامي ټولنه په هغو مادو او شرائطو سره جوړه کړي چي هره انساني ټولنه ضرورت ورته لري، نو ځکه موږ وينو کوم قرآني آياتونه يا سورتونه چي په مکه مکرمه کي نازل سوي دي فقط د اسلام مبادي يا هغه اولني شيان بيانوي او داسي اسلامي اوامر يا قوانين پکښې دي چي هر فرد يې په انفرادي ډول سره عملي کولای سي، په هغو قرآني اوامرو کي خلک ښو او د خير وکارو ته هڅول کيږي، مسلمانان په ښو اخلاقو امر کيږي، د رذائلو او کښتو کارو څخه منعه کيږي.

مګر په مدينه منوره کي د اولي ورځي څخه د مسلمانانو حکم د دوی په خپل لاس کي ؤ او هيڅا پردوی حکم او تسلط نه درلودی نو اوس دوی ته دا موقع برابره سوه چي د تمدن او آبادۍ په کارو مشغوله سي، د معيشت او اقتصاد، د حکومت او سياست په کارو مشغوله سي، جنګ او صلحي ته متوجه سي، د حلال او حرام، عبادت او اخلاق او داسي نور ديني او دنيوي مسائل په پراخه اندازه زده او عملي کړي، دوی ته اوس موقع مساعده سوه چي يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، داسي ټولنه چي د ژوند په ټولو امورو او مرحلو کي د جاهليت د ټولني سره فرق ولري بلکه په ټول عالَمِ انساني کي تر هري ټولني ښه او بهتره وي او دغه د دوی ټولنه، د دوی اخلاق او معاملات د اسلامي دعوت دپاره يو ښه مثال او نمونه وګرځي، هغه ټولنه جوړه کړي چي دوی د هغې ټولني د جوړولو دپاره لس کاله په مکه مکرمه کي رنګارنګ عذابونه او تکليفونه ګاللي او زغملي وه.

مګر دا دي هم درته معلومه وي چي د دغسي سالمي ټولني جوړول نه په يوه ورځ کي امکان لري نه په مياشت او کال کي، بلکه د دغسي ټولني د جوړولو دپاره ډېر اوږد وخت په کار دی چي په هغه اوږده موده کي شريعت او قانون جوړ سي او په تدريج سره د هغه شريعت په عملي کولو خلک تربيه کړل سي، چي د دغه شريعت جوړوونکی الله جل جلاله ؤ، چلوونکی، جاري کوونکی او ښوونکی يې رسول الله ﷺ ؤ.

او صَحابهٔ کرامو رضی الله عنهم اجمعين هم دغه شريعت او قانون په پراخه زړو سره قبلاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه احکام يې پرخپلو ځانو عملي کول، د دغو مومنانو په باره کي الله ﷻ فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾. [الأنفال:۲]

يعني: حقيقي مومنان هغه کسان دي: کله چي پر دوی الٰهي آياتونه وويل سي نو د دوی ايمان په زيات سي او پر خپل رب توکل کوي.

که څه هم د دغسي مسائلو تفصيل زموږ د بحث موضوع نه ده خو موږ د ضرورت پر اندازه دغه مسايل بيان کړه.

دا هغه لوی کار ؤ چي د مسلمانانو په متعلق رسول اللهﷺ د هغه سره مخامخ ؤ چي دا د اسلامي شريعت، اسلامي دعوت او محمّدي رسالت هغه اساسي مقصد او هدف ؤ، د رسول اللهﷺ دپاره دغه کار هغه اساسي کار ؤ خو تلواري کار نه ؤ بلکه دغه کار د وخت په تېرېدلو سره کېدی، خو هلته نور داسي مسائل وه چي اهميت يې تر دغه لوی او مهم کار لږ ؤ مګر تلواريې غوښتی، هغه داسي:

د هجرت په شروع او په مدينه منوره کي مسلمانان پر دوه قسمه وه، يو قسم مسلمانان هغه وه چي په خپله مځکه، خپلو کورو او د خپلو مالو سره وه، بله هيڅ پرېشاني يې نه درلودل بېله هغه څخه چي يو سړئ يې په خپل کور کي د ژوندانه د ضروریاتو د پوره کولو دپاره غوارړي، چي دا د انصارو ډله وه، خو په خپله د انصارو په منځ کي بيا قبيلوي شديد نفرت، د زړو عناد او عداوت د ډېري مودې څخه پروت ؤ، په نژدې تيرو سوو وختو کي يې ډېر شديد جنګونه سره کړي وه.

او د مسلمانانو هغه بله ډله هغه مهاجرين وه چي هر شئ په مکه مکرمه کي څني پاته ؤ فقط خپل ځانونه يې مدينې منورې ته رسولي وه، خپل مقدس وطن او اقارب، خپلوان او عزيزان، اهل او عيال، کور او کهول، مال او منال، دولت او ثروت، صنعت او تجارت يې ټول په مکه مکرمه کي پرې ايښي وه، دلته په مدينه منوره کي نه د شپې د تېرولو ځای لري نه د خوړلو شئ، نه کارسته چي ويې کړي، نه مال لري چي شپه په تېره کړي او د دغو مهاجرينو شمير لږ هم نه ؤ او ورځ په ورځ نور هم پسي زياتېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هر هغه چا ته چې پر الله او رسول الله ایمان لري په هجرت سره امر سوی ؤ او دا هم معلومه خبره ده چې مدینه منوره یو غني او ثروتمن ښار هم نه ؤ، نو د مدینې منورې اقتصادي موازنه خرابه او متزلزله سوه، په دغه شکېدلي حالت کي اسلام دښمنو قواوو تقریبًا اقتصادي بندیز هم پر ولګاوه، خوراکي او ارتزاقي مواد یې د مدینې منورې څخه بند غوندي کړه، نو خود اقتصادي حالت نور هم خراب سو.

دا د مسلمانانو د دوو مختلفو ډلو په متعلق ستونځي او مشکلات وه.

ثانیًا: هغه دوهم قوم چې هغه مشرکان وه خو د مدینې منورې د قبائلو اصلي او اساسي غړي وه، دوی پر مسلمانانو کوم تسلط نه درلودی خو په زړو کي یې شک ؤ او د خپلو پلرو د دین په پرېښوولو کي مترددِ وه، مګر د دغه حالته سره سره یې د اسلام او مسلمانانو سره په زړو کي چم او عداوت نه درلودی او ډېر وخت نه سو پر تېر چې اسلام ته داخل سوه او صادقه مسلمانان ځني جوړ سوه، مګر په دغو خلکو کي بیا داسي خلک هم وه چې په زړو کي یې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره شدید عداوت او عناد درلودی، خو دا یې په وسه نه وه پوره چې خپل عداوت او دښمني ښکاره کړي بلکه د وخت او حالاتو د مراعت په سبب مجبوره وه چې د دوستۍ او مودّت اظهار وکړي، چې د دغو خلکو مشر او رئیس عبدالله بن أبئ بن سلول ؤ.

عبدالله بن أبئ بن سلول څوک ؤ؟

څه موده مخ کي او د بُعاث تر جنګ وروسته د أوس او خزرج قبیلو پردې اتفاق کړی ؤ چې دغه عبدالله به د دغو قبیلو دپاره د پاچا او رئیس په صفت سره مني او تر دغه د مخه هیڅ وخت داسي نه وه پېښه سوې چې دغه دواړي قبیلې دي د یو چا مشرتوب قبول کړي، نو د ده د تاج دپاره یې ملغلري او جواهرات هم سره یو ځای کړي وه چې ده ته د پاچهۍ تاج ور جوړ کړي او د مدینې منورې پاچا یې وګرځوي، په دغه وختو کي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورغلی، د دغه عبدالله بن سلول له قومه چې کوم څوک مسلمانان سوي وه هغه خلک د رسول الله ﷺ تا بع سوه.

د دغه عبدالله په ګمان: رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده څخه واخیستل، نو خود په زړه کي یې د رسول الله ﷺ سره ډېر شدید عداوت درلودی او کله چې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا ولیدل چي حالات داسي سوه چي ده ته پر شرک پاته کېدل نفعه نه رسوي او د دنیوي ګټو څخه محرومه پاته کیږي نو د بدر تر غزاء وروسته په ظاهره مسلمان سو مګر په زړه کي هغه کافر ؤ، هر وخت چي به د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د آزارولو او تاوان رسولو موقع په لاس ورغله خامخا به یې هغه کار کاوه او د ده هغه نور ملګري چي د ده په پاچهي کي به وزیران او رئیسان وای او اوس د رسول الله ﷺ په را تګ سره هغه هم د دغو منصبو څخه محرومه سوه، هغو هم د دغه عبدالله سره د ده د شیطاني نقشو او دسیسو په عملي کولو کي کومک کاوه او ډیر څله به یې د مسلمانانو نوي ځوانان او ضعیف العقله کسان د خپلو دسیسو د عملي کولو دپاره د لاس آله ګرځول.

ثالثاً: یا دریمه ډله چي هلته موجوده وه هغه یهود وه، دا هغه یهود وه چي په پخوا کي د رومان له ظلمه حجاز ته راغلي وه، که څه هم دوی په اصل کي عِبرانیین وه خو پسله هغه چي حِجاز ته راغله په ژبه، په لباس، په عاداتو او اصطلاحاتو د عربو سوه، حتّٰی د قبیلو او افرادو نومونه یې هم عربي کړل، د عربو سره یې د ښځو له طرفه دوستی هم وکړې، خو پر دغه ټولو سربېره یې هغه خپل ذاتي جنسیت یا قومیت هم ساتلی ؤ، په عربو هیڅ نه سوه ګډ، بلکه په خپل اسرائیلي او یهودي جنسیت به یې فخر هم کاوه او عرب یې ډېر سپک او خوار بلل، تر داسي اندازې چي عرب یې (اُمیّین) بلل، یعني: وحشیان او بیعقلان، پست او اراذل.

د عربو مالونه یې په هره طریقه سره چي وي د ځان دپاره حلال او مباح بلل، لکه څرنګه چي الله جَلّ جَلالُهُ د دوی دغه قول او عقیده بیانوي او فرمایي:

﴿قَالُواْ لَيْسَ عَلَيْنَا فِي ٱلْأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٞ﴾. [آل عمران:۷۵]

یعني: بېشکه دغه یهودي کتابیانو به ویل: نسته پر موږ باندي د دغو اُمّیانو په حق کي هیڅ ګناه، چي موږ یې مالونه وخورو یا چم او خیانت ور سره وکړو.

د یهودو په مسلک اُمیّان و هر هغه چا ته ویل کیږي چي یهود نه وي او دغو یهودو د خپل دین د نشرولو دپاره هیڅ حماس او احساس نه درلودی بلکه د دوی سره چي هغه دیني سرمایه پاته وه هغه فال، سحر، کوډي او جادو وه او په دغو شیانو یې خپل ځانونه اهلُ العلم او روحاني قائدان بلل، په کِسب او پیسه ټولولو کي ماهران او

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادان وه، د حبوباتو او خرما، د شرابو او لباسو تجارت د دوی په لاس کي وُ، واردات یې غله او شراب وه، صادرات یې خرما وه، بېله دې څخه یې نور هم تجارتي او صنعتي کارونه کول، د عربو څخه یې څو چنده ګټې اخیستلې، یوازې تجارت یې نه ګاوه بلکه سود او ربا یې هم خوړل، د عربو شیخانو او رئیسانو ته به یې ډیر ډیر پورونه ورکول، هغو به بیا دغه مالونه په بې پروایې سره د دې دپاره مصرفول چې شاعران یې په خپلو اشعارو کې صفت وکړي او په خلکو کې یې نوم لوړ سي، خو چې بیا به یې د یهودو پورونه له سوای آداء کولای نو به یې خپلې زراعتي مځکې او باغونه پر هغو ګرو کړه، ځو کاله به نه وه تېر سوي چې دغه مځکې او باغونه به د یهودو سوه.

یهود د چمو او دسیسو، د فساد او شیطانتو خاوندان وه، د عربي او همسایه قبیلو په منځ کې به یې فساد او شیطانت جوړ کړی، عربي قبیلې به یې په پټو چمو او دسیسو په پرله پسې جنګو داسې سره اخته کولې چې هغه به په ځان نه سوه پوه او دې جنګو [illegible] به کلو کلو دوام درلودی، هر وخت چې به یهودو ولیدل چې د جنګ اور مري به یې [illegible] کله دپاره شیطانتونه او فسادونه جوړ کړه او دوی به یا مړ کیږي بیا به یې د هغه د [illegible] آرام ورته ناست وه، په دغه اورو کې به یې د عربو سوځل په پټه خوله سره لیدل او بیا به یې د عربي قبیلو مشرانو ته د سود او ربا درانه پورونه د دې دپاره ورکول چې د مسکنت او غریبی په سبب د جنګو څخه لاس وانخلې، یهودو په دغه کار سره دوې ګټې کولې، یو خو یې خپل یهودي کیان د عربو څخه په داسې دول ساتلی وُ چې عرب یې په خپل منځ کې په جنګو اخته کړي وه او بل یې د ربا بازار تود وُ چې څو چنده ګټې یې اخیستلې او بې اندازې ثروت یې لاس ته راوړی.

په مدینه منوره کې د یهودو درې مشهوره قبیلې اوسېدلې:

۱ ـ بنو قینُقاع، چې د خزرج د قبیلې متعاهدین وه او کورونه یې دننه یا داخل په مدینه منوره کې وه.

۲ ـ بنو النضیر.

۳ ـ بنو قُریظه، چې دغه دوې قبیلې د أوس د قبیلې متعاهدین وه او تر مدینې منورې دباندي اوسېدل او دا هغه قبیلې وې چې همېشه به یې د أوس او خزرج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلو په منځ کې جنګونه پېښول او په خپله دغه یهودي قبیلو د بُعاث په جنګ کې ګډون او اشتراک هم وکړئ.

دا معلومه خبره ده چې د یهودو څخه دا امید نه کېدی چې اسلام ته دې بېله بُغضه او عناده په بله سترګه وګوري، ځکه رسول اللهﷺ د دوی د قوم او جنسه څخه نه ؤ چې دوی دي د قومي عصبیت په سبب د هغه تر څنګ و دریږي او بل دا چې د اسلام دعوت، صالحه دعوت ؤ چې د پاشلو زړو په منځ کې یې الفت پیدا کاوه، د دښمنیو او عداوتو اور یې واژه او په ټولو کارو کې یې خلک و امانت او دیانت ته را بلل، خلک یې په دې سره امر کول چې پاک او حلال مالونه وخوري چې د دې ټولو معنٰی دا وه چې د یثرِب عربي قبائل باید په خپلو منځو ګې الفت او محبت سره ولري نو په دغه حالت کې خامخا دغه عربي قبیلې د یهودو د هغه شیطاني اِعمالو څخه خلاصېدلې، د یهودو تجارتي رونق پای ته رسېدی او هغه د رِبا مالونه کوم چې د دوی د سرمایه داری اساس او مرکز بلل کېدی حرامېدل، بلکه د دې ډېر احتمال ؤ چې دغه عربي قبائل ویښ او متوجه سي، کوم باغونه او مځکې چې یهودو د رِبا په معاملو څني اخیستي وه بیرته خپل لاس ته را وړي.

کله چې یهود د اسلامي دعوت په مفهوم پوه سوه او وې لیده چې اسلامي دعوت غواړي چې په یثرِب کې استقرار او آرامي را ولي، د خپلو ځانو دپاره یې دغه ټول تاوانونه تر نظر وایستل نو ځکه یهودو د هغې ورځې څخه چې رسول اللهﷺ مدینې منورې ته راغلی دننه په زړو کې د اسلام او د رسول اللهﷺ سره شدید عداوت درلودی، که څه هم دوی په شروع کې د دغه عداوت د ښکاره کولو جرئت نه درلودی خو پسله څه مودې څخه یې دغه عداوت واضحه او روښانه سو.

د یهودو دغه عداوت په واضحه ډول په هغه واقعه کې ښکاره کیږي چې ابن اسحاق یې د اُم المؤمنین صفیهؓ څخه روایتوي، صفیهؓ چې د رسول اللهﷺ زوجه او د حُیَی بن أخطب یهودي لور ده او دغه حُیَی بن أخطب د مدینې منورې د یهودو د مشرانو څخه ؤ، چې دا قصه به په وروسته کې راسي چې رسول اللهﷺ د صفيېؓ سره څنګه واده او نکاح وکړه، دغه صفیهؓ وایي:

زه کوچنۍ وم او پرخپل پلار تر ټولو اولادو ګرانه وم، هر وخت چې به پلار وليدم غېږ به یې را ته خلاصه کړه او په بغل کې به یې ونیولم، دغه رنګه پرخپل اکا چې ابویاسر ورته ویل کېده هم ګرانه وم، کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی او په قباء کې یې واړول سهار وختي زما پلار حُیَی بن أخطب اوزما اکا ابو یاسر بن أخطب د هغه ﷺ د لیدلو دپاره ورغله او ماښام د لمر لوېدلو سره ستړي هلاک، غمجن او پریشانه بیرته کور ته راغله، صفیه ؓ وایي: څرنګه چې زه کوچنۍ وم د هغه پخواني عادت سره سم په ډېر شوق او چابکي سره دوی ته ورغلم (یا دوی ته مې ور وځغستل) مګر په دغه ورځ د هغه غم په سبب چې د دوی سره ؤ یوه هم ما ته و نه کتل، یوازې دا نه چې په غېږ کې یې و نه نیولم بلکه را ته و یې هم نه کتل، ډېر غمجن او پرېشانه وه، صفیه ؓ د دغې ورځې خبري بیا په وروسته کې بیانوي او وایي:
وامي وریدل چې زما اکا ابو یاسر زما پلار ته و ویل: آیا هغه هغه دی؟ یعني: دغه سړئ هغه نبي دی چې موږ ته په تورات کې ذکر سوی دی؟

پلار مي و ویل: هو والله.

اکا مي ویل: آیا تا و پېژندی او یقین دي سو؟

پلار مي ویل: هو.

اکا مي ویل: نو د ده په باره کې څه نیت او اراده لرې؟

پلار مي و ویل: تر څو چې ژوندئ یم په والله دښمني او عداوت به ورسره کوم.

سبحان الله! د یهودو دغه حال دی په حق پوهیږي او حق ور معلوم سو مګر پر دغه واقعیت سر بېره د حق سره عناد او عداوت کوي دا د یهودو خوی او عادت دی، د نن ورځې یهود هم هغه یهود دي او هغه یې عداوت دی، نه پوهېږم چې جاهل او بې خبره مسلمانان څنګه پر یهودو اعتماد کوي؟ او ولي دوستي ور سره کوي؟

د یهودو د عداوت او خیانت بل شاهد د عبدالله بن سلام ؓ هغه قصه ده چې امام بخاري یې روایتوي، عبدالله بن سلام ؓ چې د مدینې منورې د یهودو د لویو علماوو او احبارو څخه ؤ دئ وایي: زه د خپلي خاله سره ناست وم خبر راغلی چې محمّد ﷺ مدینې منورې ته را ورسېدی، عبدالله بن سلام په لوړ آواز سره تکبیر و وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الله اکبر) خاله یې په تعجب کي سوه چي عبدالله څنګه د دغه سړي په را تګ سره چي وایي نبي دی تکبیر وایي؟ نو خاله یې ورته و ویل: قسم دی که موسیٰ بن عمران راغلی وای تا به داسي تکبیر نه وای ویلی، عبدالله بن سلام ﷺ ورته و ویل: خاله! دغه سړئ او موسیٰ ورونه دي هغه نبي ؤ او دئ هم نبي دی، خاله یې ورته و ویل: ستا پر حال دي افسوس وي ته څنګه وایې: چي دا سړئ نبي دی؟ عبدالله ﷺ ورته و ویل: هغه علامې چي د نبي آخر زمان په باره کي په تورات کي ذکر سوي دي هغه ټوله په ده کي موجودي دي.

خاله یې ورته و ویل: ولاړ سه او ځان ته صحي حال معلوم کړه.

عبدالله بن سلام ﷺ هم په تلوار د بني نجار منطقې ته ورغلی او د رسول الله ﷺ څخه یې داسي خبري واورېدې چي هغه ټولي د راتلونکي نبي علامې وې، عبدالله بن سلام پر هغه ځای او په هغه ساعت ایمان را وړی، عبدالله بن سلام ﷺ د مدینې منورې د یهودو څخه هغه اول یهودي دی چي په اسلام مشرفه کېږي او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! یهود تهمتي او بُهتان ویونکیْ قوم دی، د مخه تردې چي ته زما په باره کي پوښتنه ځني وکړې که دوی زما په اسلام خبر سي نو بیا ستا په حضور کي پر ما بُهتان او تهمتونه وایي، نو د مخه تردې چي زما د اسلام خبر نشر سي یهود او د هغو مشران را وغواړه او د دوی څخه زما په باره کي پوښتنه وکړه.

رسول الله ﷺ یهود را وغوښتل او عبدالله بن سلام ﷺ دالته په یوه خونه کي پټ سو، یهود راغله او کښېنستل، رسول الله ﷺ دوی و اسلام ته دعوت کړل خو دوی د اسلام د قبلولو څخه انکار کوي او اسلام نه قبلوي، بیا نو رسول الله ﷺ د عبدالله بن سلام په باره کي پوښتنه ځني وکړه، چي عبدالله بن سلام په تاسي کي کوم مقام او درجه لري؟ یهودو و ویل: هغه په موږ کي لوی عالم او د لوی عالم زوی دی، زموږ سردار او د سردار زوی دی، په موږ کي د ښه او لوړ مقام خاوند دی.

رسول الله ﷺ و فرمایل: که هغه ایمان را وړی بیا تاسي څه وایاست؟

یهودو و ویل: الله دي یې له دې کاره وساتي او دغه جمله یې دوه درې واره و ویل.

عبدالله بن سلام ﷺ د هغه پټه ځایه را و وتی او و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أن محمّداً رسولُ الله،

دا پر یهودو لوی دلیل ؤ چي دا دین حق دی مګر یهودو و ویل: دئ په موږ کي بیعقل، درواغجن او جاهل دی او د ده نور بد یې هم بیانول.

دغه د یهودو غدر او خیانت دی، لږ وخت د مخه یې اقرارکاوه چي عبدالله په موږ کي عالم، مشر او شریف دی، مګر کله چي یې ولیدل چي خبره د دوی په نفعه او فایده نه ده نور څه وایي.

یهود وفاء او وعده نه لري، په عربي کي متل دی چي وایي:

(الیَهود لیس لَهُمُ العُهود)

یعني: یهود پر خپلو وعدو او عهدو وفاء نه لري.

دا هغه اوله تجربه وه چي رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته د مدینې منورې د داخلېدلو په اوله ورځ د یهودو په باره کي حاصله سوه.

موږ مخ کي د اسلامي نوي ټولني د جوړولو دپاره د مشکلاتو خبري کولې او د دغو ذکر سوو درو ډلو: مسلمانانو، مشرکانو او یهودو مشکلات، هغه مشکلات وه چي مسلمانانو خاصتاً رسول الله ﷺ ته له داخله څخه متوجه وه، یعني د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره د دغو درو ډلو داخلي مشکلات دغه بېل بېل مشکلات وه، مګر له خارجه څخه هغه شریره قُوه چي د مسلمانانو ضِد او د اسلام دښمنه قوه وه هغه قریش وه.

د لسو کلو را هیسي هغه وخت چي مسلمانان په مکه مکرمه کي د دوی ترلاس لاندي وه دوی د عذاب ټولي طریقې که وهل او ټکول وه، که عذابونه او آزارونه وه، که لوږي او مقاطعې وې پر استعمال کړې، بیا چي مسلمانانو مدینې منورې ته هجرت وکړی د دوی ټول مالونه که مځکي وې که کورونه، که مالونه وه که حیوانات ټول یې غصب او مصادره کړل، د مسلمانانو او د دوی د ښځو او او لادو په منځ کي یې جلا والی را وستی او پر کوموکسانو چي یې قدرت پیدا کړی هغه یې بندیان کړه او عذابونه یې ورکول، یوازي دانه وه بلکه د رسول الله ﷺ چي د اسلامي دعوت خاوند ؤ د وژلو اراده یې هم وکړه، چي دئ او د ده دعوت ټول له منځه یوسي او د دغه دسیسې د عملي کولو دپاره یې خپل ټول طاقت استعمال کړی، پسله دغو ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذابو او آزارو ځخه كله چې مسلمانانو داسې مځكې ته هجرت وكړى چې د دوى ځخه پنځه سوه كيلومتره ليرې وه قريشو بيا په سياسې عمل لاس پورې كړى.

قريشو په عربو كې ديني او دنيوي صدارت او رياست درلودى ځكه دوى د حرم اوسېدونكې وه او د بيت الله شريفې تصرف د دوى په لاس كې ؤ، نو يې د جزيرة العرب نور مشركان د اهلِ مدينه پر ضد و پارول تر داسې اندازې چې مدينه منوره د شديدې مقاطعې په حالت كې سوه، واردات يې لږ سوه او د مهاجرو مسلمانانو شمېر ورځ په ورځ زياتېدى او دا معلومه خبره وه چې د مكې مكرمې د طاغي مشركانو او د مسلمانانو په منځ كې په نوي يا د هجرت په وطن كې جنګي حالت هم برقراره ؤ نو دا د مسلمانانو حق ؤ چې د مكې مكرمې د طاغيانو مالونه مصادره كړي او واخلي، لكه ځرنګه چې هغو د دوى مالونه مصادره كړي او اخيستي وه او مسلمانان پر مشركانو هغسې عذابونه تېر كړي لكه پر دوى چې يې تېر كړي وه او د هغو د ژوند په لار كې هغسې مشاكل پيدا كړي لكه دوى ته چې يې پيدا كړي وه، كاسه په كاسه وركړي، دا هم د دې دپاره چې دغه كفار د مسلمانانو د نېستي كولو قدرت و نه لري او د دوى د اسلامي دعوت د مخنيوي وسائل يې د لاسه ووزي.

دا هغه قضيې او مشكلات وه چې رسول الله ﷺ د يوه رسول او لار ښوونكي، د يوه امام او قائد په صفت ورسره مخامخ ؤ.

او رسول الله ﷺ د رسول او رهبر په صفت په مدينه منوره كې دغه وظائف په پوره ډول سره انجام كړل.

هر قوم ته يې د رحمت او شفقت، يا شدّت او عذاب ځخه هغه ځه وركړه چې د هغه شي مستحق او لائق وه او په دې كې هيڅ شك نسته چې د رسول الله ﷺ رحمت پر شدت غالبه ؤ، ترڅو چې په لږو كلو كې آمريت او اداره اسلام او مسلمانانو ته را وګرځېدل.

ويونكي او اورېدونكي به د رسول الله ﷺ دغه عادلانه او كاميابه تصرفات او حالات په راتلونكي بيان كې په ښكاره ډول سره ووينې.

ځرنګه چې موږ اوس د هجرت د شروع واقعات بيانوو نو د هغې جملې ځخه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه دا وه: چې د هجرت په شروع او ابتداء کې د انصارو د مشرانو څخه يو مشر چې اسعد بن زُراره ﷺ ؤ وفات سو، دا هغه څوک دی چې تر هجرت د مخه د جمعې اول لمونځ د ده ﷺ په کور کې آداء سو او د دغه لمانځه خطبه هم ده ﷺ و ویل، دئ هغه څوک دی چې د مصعب بن عمیر ﷺ په ملګرتیا به د مدينې منورې پر کلو او کورو ګرځېدی او خلک به يې اسلام ته دعوتول، نو د اسعد بن زُراره ﷺ وفات د هغو لويو واقعو څخه دی چې د هجرت په شروع کې پيښې سوي دي.

او يوه بله لويه واقعه دا وه: کله چې رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نفر ولېږی چې د مکې مکرمې څخه د رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق ﷺ کورنۍ راولي تر دغه وخته د هجرت څلور مياشتې تيرې سوې وې او په دغو څلورو مياشتو کې په ټولو مسلمانانو کې هيڅ داسې نارينه کوچنئ نه ؤ پيدا سوی چې ژوندئ دې پاته سي، په مسلمانانو کې چې به هر نارينه کوچنئ وزېږېدی هغه به مړ سو.

ټول نوي ماشومان چې پيدا کېدل يا به نجوني وې يا به مړه کېدل، دلته يهودو آوازه واچول چې موږ په مسلمانانو سحر کړی دی چې د دوی به هيڅ نارينه کوچنئ نه پاته کېږي او په دې طريقه سره د مسلمانانو ريښه خېژي، ځکه مشران به يې کرار کرار مري او نوی کوچنئ به نه پکښې پاته کېږي چې دا د مسلمانانو د نيستي کېدلو سبب ګرځي او رشتيا هم په مسلمانانو کې څلور مياشتې پرله پسې داسې نارينه کوچنئ نه سو پيدا چې ژوندئ دې پاته سي، د مدينې منورې پوره او کامل ښار او په سوو کورونه او په څلورو مياشتو کې د نارينه کوچني نه پيدا کېدل ډېره عجبه وه، تر داسې اندازې چې خلکو د يهودو دغه آوازه و منل چې رشتيا هم دوی سحر کړی دی، ځکه په دنيا کې به داسې ښار نه وي چې په څلورو مياشتو کې دې نارينه کوچنئ نه سي پکښې پيدا مګر په مدينه منوره کې دا واقعه پېښه سوه، نو ځکه خلکو دغه د يهودو آوازه رشتيا وبلل.

تر څو چې اسماء د ابوبکر الصدّيق ﷺ لور په داسې حال کې مدينې منورې ته راغله چې د حمل آخري مياشت يې وه، اسماء د زبير بن العوام ﷺ ښځه وه او زبير ﷺ د رسول الله ﷺ د عمه صفيه بنت عبدالمطلب زوی دی، اوس چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسماء رضي الله عنها مدینې منورې ته راغله حامله ده او د حمل یې آخري میاشت ده او لږ موده وروسته یې زوی پیدا سو چې عبدالله بن زبیر رضي الله عنه دی او مړ هم نه سو، اسماء رضي الله عنها وېل: چې عبدالله و رسول الله ﷺ ته ور ولې، په مسلمانانو کي نارینه کوچنۍ پیدا کېږي او نه مري! رسول الله ﷺ ډېر په خوشاله سو، رسول الله ﷺ په خپله مبارکه خوله کي خرما و ژووله او بیا یې د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه په خوله کي ور کښېښووله، نو هغه اول شئ چې د عبدالله نس ته ورغلی هغه د رسول الله ﷺ مبارکي ناړي وې، د عبدالله په ولادت او ژوندي پاته کېدلو سره مسلمانان ډېر خوشاله سوه، د ډېري خوشالۍ څخه یې عبدالله پر سرو ګرځاوه، مسلمانانو د مدینې منورې په لارو او کوڅو کي د خوشالۍ مظاهره وکړه او په لوړ آواز یې د الله اکبر تکبیرونه وېل.

دا تموله د نارینه کوچني د پیدا کېدلو په سبب چې مړ هم نه سو او د خوشالۍ ځای دا ؤ چې د یهودو هغه د سحر آوازه هم په ماته سوه، نو د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه پیدا کېدل د مسلمانانو په تاریخ کي لویه فتحه بلل کېږي، عبدالله بن عمر رضي الله عنه چې د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه د ولادت ورځ یې لیدلې ده چې په دغه ورځ صحابهٔ کرامو د ده د زېږېدلو په سبب تکبیرونه وېل او بیا یې د ده رضي الله عنه د شهادت ورځ هم ولیدل، چې د حجاج بن یوسُف الثقفي لښکرو شهید کړی او هغو هم تکبیرونه وېل، نو عبدالله بن عمر رضي الله عنه وایي: د عبدالله بن زبیر د پیدا کېدلو ورځ مي ولیدل او بیا مي د ده د شهادت ورځ ولیدل، قسم په الله هغه کسان چې د ده د ولادت په ورځ یې تکبیرونه وېل، تر هغو کسانو ښه او بهتر وه چې د ده د شهادت په ورځ یې تکبیر وایه.

د ده د ولادت په ورځ صحابهٔ کرامو تکبیر وایه او د ده د شهادت په ورځ د حجاج بن یوسُف الثقفي یاغي او باغي لښکرو تکبیر وایه.

او د هجرت په اتمه میاشت کي رسول الله ﷺ د ام المؤمنین حضرت عائشه رضي الله عنها د حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د لور سره واده وکړی.

دغه د هجرت د اولو وختو څه واقعات ستاسي د معلوماتو د زیاتوالي د پاره درته بیان کړل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوي ټولني جوړول

موږ مخ کي و ويل: چي رسول الله ﷺ د هجرت په اول کال د ربيع الأول د مياشتي په دوولسم تاريخ د جمعې په ورځ چي د ميلادي (٦٢٢) کال د سپتمبر د مياشتي د (٢٧) تاريخ سره برابر ؤ په مدينه منوره کي د بني النجار په منطقه کي د ابو ايوبِ انصاري رضي الله عنه د کور مخ ته د خپلي اوښي څخه کښته سو او وې فرمايل: إن شاء الله منزل يا د استوګني ځاى دلته دى او بيا د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه کور ته ولاړى او اول هغه کار چه رسول الله ﷺ د هغه په عملي کولو شروع وکړه هغه پر هغه ځکه چي اوښه هلته چوکه سوې وه د مسجد جوړول وه او دغه ځکه يې د هغې د مالکانو څخه چي دوه يتيم هلکان وه را نيول او قيمت د ځکي ابوبکر الصديق رضي الله عنه ورکړى.

او د مسجد د جوړولو په کار کي په خپله رسول الله ﷺ حصه اخيستل چي خښتي او ډبري به يې نقلولې او دغه د رسول الله ﷺ کار کول يا په کار کولو کي حصه اخيستل د صحابهٔ کرامو نشاط او احساسات نور هم ور زياتول تر داسي اندازې چي د اصحاب کرامو څخه يوه نفر دغه شعر هم وايه:

لَئِن قَعَدنا والنَّبيُّ يَعمَل ... لَذاکَ مِنّا العَمَلُ المُضل

يعني: که موږ کښېنو او رسول الله ﷺ کار کوي دغه ناسته زموږ دپاره ګمراه کوونکى عمل او بد کار دى.

دغه د مسجد ځکه چي خَرابَه ځکه وه په هغه کي د مشرکانو پخواني قبرونه وه، ژوري کَندي وې، د خرما وُني وې او د غرقد ونه پکښې وه، د رسول الله ﷺ په امر سره د مشرکانو قبرونه وکندل سوه او خاوري يې وغورځول سوې، هغه کَندي آواري او برابري سوې، د خرما او غرقد وُني پرې کړل سوې، په دغه وخت کي قبله دِ بيت المقدس طرف ته وه، د مسجد د پايو دېوالونه په ډبرو پورته سوه او نور دېوالونه يې په اومو خښتو او خټو پورته سوه، چت يې د خرما په ښاخلو پټ کړل سو او د منځ عمودونه يې د خرما د وُني د تنو څخه ورکړل سوه، پر ځکه يې شګي او ريګ آوار سوه. مسجد ته دري دروازې ورکول سوې، د مسجد اوږد والى سل ذراعه ؤ او بَر يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض یې هم دغومره یا تر دغه لږ کم ؤ، د مسجد څنګ یا بغل ته په اومو خښتو کوټې یا حُجرې جوړې سوې چې سرونه یې په ښاخلو او د خرما په پانو پټ سوه چې دا د رسول الله ﷺ د اَزواجو مطهراتو خوني او حُجرې وې، کله چې د دغو حُجرو بناء پوره او کامله سوه نو رسول الله ﷺ د ابو ایوب انصاري ﷺ له کوره و دغو حُجرو ته ور نقل سو او دا مو هم درته وویل: چې مسجد یوازې د لمنځو د آداء کولو ځای نه ؤ بلکه یوه مدرسه یا پوهنتون هم ؤ چې مسلمانانو هلته اسلامي تعلیمات او توجیهات زده کول او مسجد د هغو مجلسو ځای ؤ چې هلته هغه مختلفې او یو له بله مروري قبیلې یوځای کېدې کومې چې د جاهلیت د وختو څخه یې نفرت او نزاع، جنګ او جدل په منځ کې پاته وه او مسجد د اسلامي شئونو د اداري ځای ؤ او مسجد لکه د نن ورځې پارلمان هلته مشورتي او تنفیذي مجلسونه کېدل، پردې ټولو سربېره مسجد د هغو فقیرو مهاجرینو دپاره کور او د استوګني ځای هم ؤ چې نه یې کور درلودی نه اهل، نه یې اولاد درلودی نه قوم.

همدارنګه د هجرت په اول کال کې د لمانځه د رکعتو د زیاتوالي وحې نازلې سوې.

د لمانځه په متعلق درې مرحلې تېرې سوې دي، په اوله مرحله کې لمونځ اختیاري ؤ فرض نه ؤ هرچا چې به هر وخت هر څومره لمونځ کاوه د ده خوښه وه، هو رسول الله ﷺ خلک لمانځه ته را بلل او تشویقول خو لمونځ فرض نه ؤ بلکه اختیاري ؤ بیله د شپې د لمانځه څخه چې دغه د شپې لمونځ د سورة المزمل د دغو آیاتو:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ۝٢﴾

په نزول سره اول یوازې پر رسول الله ﷺ فرض سو او بیا وروسته پر مسلمانانو هم فرض سو، مګر نور لمنځونه تر إسراء او معراجه پوري نه وه فرض سوي خو په معراج کې پنځه لمنځونه فرض سوه، د مخه مسلمانانو لمنځونه کول خو فرض نه وه او بیا په معراج کې پنځه لمنځونه پر ټولو مسلمانانو فرض سوه خو ټول لمنځونه دوه دوه رکعاته وه، سهار، ماپښین، ماځیګر، ماښام، ماخستن، ټول دوه دوه رکعاته وه او مسلمانانو هم تر هجرته پوري دوه دوه رکعاته لمونځ کاوه څو د هجرت په اول کال کې په ماپښین، ماځیګر، ماښام او ماخستن کې زیاتوب وسو او د سهار لمونځ پر هغه

خپل حال دوه رکعاته پاته سو.

تر دغه وخته آذان هم نه ؤ خلک د لمانځه دپاره بېله کومي علامې او بېله ږغه را ټولېدل، خلکو به په خپل فکر وخت سنجاوه او د لمانځه د آداء کولو دپاره به په مسجد کي سره یو ځای کېدل نو د هجرت په اولو وختو کي رسول الله ﷺ د داسي شي په باره کي فکر کاوه چي په هغه سره خلک خبر سي چي د لمانځه وخت دی او په دغه باره کي یې د صحابهٔ کرامو سره هم مشوره وکړه، ځینو وویل: (بُوق) یعني: ښکر یا ټولۍ به پیدا کړو، دا یې نه سوه خوښه ځکه ټولۍ یهودو استعمالول.

چا بیا وویل: (ناقوس) به پیدا کړو، ناقوس دوه لرګي دي چي یو یې اوږد او بل یې کوچنئ دی چي یو له بله سره ټکول کیږي، یا خو یې یوه اوسپنه وي او بل یې لرګئ وي چي سره ټکول کیږي، خو ډیر ځله ځنګولې ته هم ناقوس ویل کیږي.

دا یې هم نه سوه خوښه ځکه دغه ناقوس بیا نصاراوو استعمالاوه، خو په دغه ورځ پر کوم خاص شي اتفاق و نه سو او سره ولاړل، په وروسته کي یوه صحابي چي نوم یې عبدالله بن زید ؤ په خوب کي یو سړئ ولیدی چي زرغونه کالي یې اغوستي دي او ناقوس ور سره دی، عبدالله ورته وویل: سړیه! دغه ناقوس نه خرڅوې؟

هغه ویل: څه په کوې؟ عبدالله ویل: موږ د لمانځه دپاره خلک په خبروو، سړي و ویل: تر دغه ښه شئ در وښیم؟ عبدالله ویل: هو، سړي و ویل: هر کله چي د لمانځه وخت سو په لوړ آواز سره وایاست:

« الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر،

أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله،

أشهد أن محمّداً رّسولُ الله، أشهد أن محمّداً رّسولُ الله،

حيَّ على الصلوة، حيَّ على الصلوة،

حيَّ على الفلاح، حيَّ على الفلاح،

الله اکبر الله اکبر،

لا إله إلا الله »

ټول آذان یې وروښووی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن زيد چي له خوبه را ويښ سو رسول الله ﷺ ته ورغلی او خپل خوب يې ورته و وايه، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا ښه خوب دی او دغه جملې بلال ﷺ ته ور وښيه ځکه د هغه آواز لوړ او ښه دی.

(په دغه کي موږ ته د رسول الله ﷺ له طرفه تعليم دی چي آذان بايد هغه څوک وکړي چي آواز ئې ښه او لوړ وي، نو مؤذن بايد د ښه آوز خاوند وي ځکه خوب عبدالله بن زيد ﷺ ليدلی ؤ او رسول الله ﷺ ورته وويل: آذان دي بلال وکړي).

اوس چي بلال ﷺ لوړ مسجد ته وختی او آذان کوي په دغه وخت کي حضرت عمر ﷺ بيده ؤ او په دغه آذان له خوبه را ويښ سو خو په دغه وخت کي ده ﷺ هم دغسي خوب ليدی چي آذان پکښې ؤ، نو ژر و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! والله ما دغه شئ په خوب ليدی، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو د لمنځو د خبرتيا دپاره دغه آذان ښه او بهتر شئ دی او بيا پر دغه آذان وحيِ هم نازلې سوې چي آذان يې ثابت او قايم کړی، دا د دغه آذان د مشروعيت او شروع کېدلو قصه وه کوم چي هره ورځ پنځه واره د دنيا په آفاقو کي پورته کيږي او د عالمُ الوجود ټول اطراف په رېږدول کيږي، د الله جل جلاله پر وحدانيت او د رسول الله ﷺ پر رسالت شاهدي په آداء کيږي، د دغه آذان په واسطه مسلمانان د يوه الله جل جلاله د عبادت دپاره د الله جل جلاله په کورو کي سره را ټوليږي او يو ځای کيږي.

د مسلمانانو په منځ کي ورورګلوي

لکه څرنګه چي رسول الله ﷺ د مسلمانانو د يو ځای کېدلو، اُلفت او محبت دپاره مسجد جوړ کړی، دغه رنګه يې يو بل کار هم وکړی چي د تاريخ په اوږدو کي ځلانده او روښانه کار دی چي هغه د مهاجرينو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي وه.

دا خو درته معلومه ده چي مهاجرين هغو مسلمانانو ته ويل کيږي چي د مکې مکرمې څخه يې مدينې منورې ته هجرت کړی دی او انصار د مدينې منورې هغه مسلمانان دي چي د رسول الله ﷺ، او مهاجرينو مرسته او نصرت کوي.

بيا نو رسول الله ﷺ د انس بن مالک ﷺ په کور کي د مهاجرينو او انصارو په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ورور ګلوي، جوړه کړه هغه داسي: چي په دغه وخت او په دغه کور کي ټول (۹۰) نفره مسلمانان موجود وه چي نيم يې مهاجرين وه او نيم يې انصار وه او د رسول الله ﷺ په امر يو د انصارو او يو د مهاجرينو څخه سره ورونه سوه، نبوي امر داسي ؤ: د انصارو څخه دي هر نفر د مهاجرينو څخه يو نفر د ځان دپاره اختيار کړي او د ځان ورور دي يې و بولي او هر ورور پسله مرګه څخه د هغه بل ورور ميراث وړي. نه ذوی الأرحام او اقربا، يعني: هغه د مړه سوي انسان ميراث د ده اقرباوو ته نه رسيږي بلکه دغه اوسنی ورور ګلوي دوی په ميراث کي سره شريکوي او دغه د ميراث وړلو حکم د بدر تر غزاء پوري دوام درلودی څو چي بيا د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿ وَأُوْلُواْ ٱلۡأَرۡحَامِ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٖ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ ﴾ [الأنفال:۷۵]

نو د ميراث حکم بيرته هغو خپلو اقرباوو ته وګرځېدی، په اول کي دا کار په دې سبب ؤ چي هغه د جاهليت قومي عصبيت له منځه ولاړ سي، د مسلمانانو له منځه د رنګ او نسب، وطن او قوميت، فرق او اختلاف ورک سي او يوازي اسلام د خلکو د تعلق او دوستی سبب وګرځي او هيڅوک و هيچا ته بېله خپلي عقيدې، اخلاقو او تقوی نه سي ور نژدې کېدلای (يعني د خلکو د نژدې کېدلو وسيله يوازي عقيده ده)

رسول الله ﷺ دغه اسلامي ورورګلوي يو نافذ او عملي تړون وګرځاوه نه فقط د خولې خبري، داسي نه چي خلک يوازي په خوله سره يو له بله ورور، ورور، وايي او د عمل يې هيڅ اثر نه وي بلکه په دغه اسلامي ورورګلوي کي الفت او محبت ؤ، قرباني او صداقت ؤ، بل دا چي مهاجرينو خپل وطن، خپل کورونه او خپل مالونه پرې ايښي دي حتّی د مديني منورې د ژوند او خلکو سره هم نوي او نابلده دي نو خامخا د دوی مسئوليت بايد يو څوک پرغاړه وا خلي، د رسول الله ﷺ په امر د مهاجرينو او انصارو په منځ کي سمدستي واقعي ورور ګلوي شروع سوه، امام بخاري روايت کوي او وايي: کله چي مهاجرين مديني منورې ته راغله او رسول الله ﷺ د مهاجرينو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي بر قراره کړه، سعد بن رُبَيع رضي الله عنه چي د انصارو څخه دی، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه چي د مهاجرينو څخه دی په ورورګلوي اختيار کړی نو سعد رضي الله عنه و عبدالرّحمٰن رضي الله عنه ته و ويل: په انصارو کي زه د ډېر مال خاوند يم، نو زما مال پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوو حصو و وېشه یوه حصه یې ستا او بله یې زما او زه دوې ښځې لرم پکښې وګوره هره یوه چې دې خوښه وي زه به یې طلاقه کړم چې عِده یې تېره سوه ته یې په نکاح کړه.

ورونو! دغو موضوعاتو ته په دقت سره توجه وکړی چې یو مسلمان باید د بل مسلمان سره څومره صدق او اخلاص ولري او وروږګلوي یې باید په کومه اندازه سره وي؟ نه لکه د نن ورځې ځینې مسلمانان چې د ځانې ګټې دپاره خپل ورور حلالوي.

مګر مهاجرینو د دې مسئلې څخه د ځان په ګټه کار نه اخیستی بلکه عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه ورته و ویل: وروره ستا په اهل او مال کې دې الله جل جلاله برکت در واچوي ما ته صِرف ستاسې بازار راوښیه ستاسې بازار چیرې دی؟ عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه پیسې نه درلو دې مګر په اقتصاد او کاروبار یوه سړئ ؤ الله جل جلاله برکت پراېښی ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: عبدالرّحمٰن بن عوف که خاوري خرڅې کړي هم به ګټه وکړي، کله چې عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه وفات سو پاته مال یې د سرو زرو اته ملیونه دیناره ؤ، لکه اوس چې یو سړئ د سرو زرو اته ملیونه پهلوی یا جینی، یا طلاوي ولري.

نو عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه و ویل: بازار را وښیه، سعد رضی الله عنه د بني قینقاع بازار ور وښووی، کله چې له بازاره راغلی څه اندازه پنیر او غوړي یې ور سره را اخیستي وه، دا یې د اولې ورځې ګټه وه، بیا نو هره ورځ بازار ته تلی څو یوه ورځ د رسول الله ﷺ مجلس ته په داسې حال کې ورغلی چې ښه او نوي کالي یې اغوستي وه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: وه وه څه پېښه ده؟ ده و ویل: واده مې کړی دی ، ویل څو مَهَر دې ورکړی؟ ویل د خرما د مندکې پر اندازه سره زر.

امام بخاري د ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کوي چې انصارو و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او زموږ د مهاجرو ورونو په منځ کې دغه زموږ باغونه یا د خرما درختې را و وېشه.

سبحان الله! انصار دغه دي، د وروږګلوی د اولې ورځې څخه خپل مالونه ور سره تقسیموي، خو رسول الله ﷺ و ویل: یا! بیا نو انصارو مهاجرینو ته و ویل: چې تاسې زموږ سره د باغو په کار کې مرسته کوی او موږ به مو د باغو په حاصلاتو کې را سره شریکان کړو، مهاجرینو و ویل: خوښه او قبوله مو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حالات د انصارو پرهغه ډېره مهرباني دلالت کوي چي د خپلو مهاجرو ورونو سره يې درلودل خو بالمقابل مهاجر مسلمانانو د انصارو دغه کرم او محبت ته د پوره تقدير او احترام په سترګوکتل او دغه د دوی اخلاص يې د ځان په ګټه نه استعمالاوه بلکه د انصارو په زراعت او باغو کي يې پوره کار ورسره کاوه مګر د دوی د مالو څخه يې فقط دومره اخيستل چي شپه يې په تېرېدل.

او په حقه د رسول الله ﷺ له طرفه دغه ورور ګلوي يو په زړه پوري حکمت او حکيمانه سياست ؤ او د ډېرو هغو مشکلاتو دپاره چي مهاجر مسلمانان ور سره مخامخ وه ډېر ښه حل او مناسبه لاروه.

لکه څرنګه چي رسول الله ﷺ د مسلمانانو په منځ کي دغه ورور ګلوي بر قراره کړه دغه رنګه يې د مديني منورې د اوسېدونکو دپاره يوه عهد نامه هم وليکل چي دغه عهد نامې ته موږ په اوسنۍ اصطلاح د نوي اسلامي دولت دپاره (قانون اساسي) هم ويلای سو، دا داسي عهد نامه يا قانون ؤ چي په هغه سره يې د جاهليت رواجونه او قبيلوي اختلافونه ليري او ورک کړل، دې قانون د نوي دولت دپاره داخلي او خارجي نظام کښېښاوه، په دې قانون کي داسي مادې موجودي وې چي د اسلامي دولت د افرادو په خپل منځي علاقاتو او اړيکو پوري يې تعلق درلودی او همدارنګه يې د نورو خارجي خلکو يا قبيلو سره په علاقاتو پوري تعلق درلودی، يعني: داسي جامع قانون ؤ چي داخلي او خارجي سياست دواړه پکښي ځای سوي وه، چي اوس به د هغه قانون ځني لويي او مهمي مادې درته بيان سي:

اولنۍ اسلامي قانون

اوله ماده: ټول مسلمانان که د قريشو څخه وي که د مديني منورې د اوسېدونکو څخه وي او بل هر هغه څوک چي د دوی سره يو ځای کيږي او د دوی په ملګرتيا جهاد کوي، دغه ټول د نورو خلکو څخه جلا ځان ته يو امت دی.

دوهمه ماده: دغه ټول مسلمانان د قبيلوي يا قومي اختلافه سره سره په خپل منځ کي مرسته سره کوي او د خپل بندي يا بنديانو د خلاصولو دپاره په عدل او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره فدیه ورکوي.

درېیمه ماده: مسلمانان په خپل منځ کي یو پوروړي یا غریب عیالداره نه پرېږدي چي د ده سره مرسته و نه کړي، یا یې د بندي فدیه نه کي ور برابره.

څلورمه ماده: ټول مسلمانان هغه چا ته یو لاس دي چي پر دوی ظلم او تجاوز کوي یا په دوی کي فساد او ګناه نشروي، که څه هم دغه څوک په دوی کي د یو چا اولاد وي.

پنځمه ماده: یو مسلمان به بل مسلمان د کافر په بدله کي نه وژني (یعني که یو مسلمان د بل مسلمان کافر ورور و وژني دغه مسلمان حق نه لري چي د هغه کافر ورور په بدله کي دغه قاتل مسلمان و وژني) او نه به د کافر سره د مسلمان په مقابل کي مرسته کېږي.

شپږمه ماده: د کفارو سره به په في سبیلِ الله جنګ او جهاد کي د مسلمانانو صلحه په پوره اتفاق او اتحاد سره وي، داسي نه سي کېدلای چي ځیني مسلمانان په انفرادي ډول د کفارو سره صلحه وکړي.

اوومه ماده: هر هغه مومن چي پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لري او په دغه عهدنامه اقرارکوي او ویې مني، دا نه ده ورته روا چي د یوه کافر نصرت او کومک وکړي یا ځای ورکړي، که یې د کافر مرسته وکړه یا یې ځای ورکړی د قیامت په ورځ پر هغه د الله جل جلاله غضب او لعنت دی او د ده څخه هیڅ شئ نه قبلول کېږي.

(یوازي دغه ماده نه بلکه ټول اسلامي قانون یووار بیا په غورسره ووایه)

څرنګه چي د مدینې منورې ځیني یهود د مسلمانانو سره په دغه معاهده کي شامل او داخل سوه، نو په دغه قانون کي څه مادې د یهودو په باره کي هم سته په ښه غور او دقت سره ورته متوجه سه.

اتمه ماده: د بني عوف یهود په دغه عهد نامه کي د مسلمانانو سره یو ځای دي، د یهودو خپل دین دی او د مسلمانانو خپل دین دی، بېله هغو کسانو چي ظلم یا یوه ګناه وکړي (*یعني هغه ته بیا د اسلامي شریعته سره سمه جزاء ورکول کېږي*) هغه څوک بېله خپله ځانه او خپلي کورنیه بل څوک نه هلا کوي.

نهمه ماده: یهود د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او مسلمانان د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او دوی یو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي سره کوي چي د دغه

عهد نامې پر افرادو تجاوز او تېری کوي.

لسمه ماده: د دغي عهد نامې د منونکو په منځ کي که کوم داسي اختلاف يا قضيه پېښه سوه چي د هغه په نتيجه کي د فساد او فتنې بېره وه، هغه موضوع و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته راجع کېږي، هر څه چي د هغو حکم ؤ په هغه سره فيصله کېږي.

يوولسمه ماده: د دغي عهد نامې د افرادو څخه هرڅوک که په مدينه منوره کي وي هم په امان دی او که تر مدينې منورې دباندي ولاړ سي هم په امان دی.

دغه قانون نوري مادې هم درلودلې خو دغه ذکر سوي مادې يې زمونږ د بحث دپاره مهمي مادې وې، چي بېله رسول الله ﷺ څخه بل هيڅوک حق نه لري چي تر مدينې منورې دباندي د يو چا سره عهد، اتفاق او قرار داد وکړي، نه يهودو او نه د مدينې منورې نورو مشرانو ته دا اجازه سته چي د خارجي خلکو سره تعهد يا اتفاق وکړي، دا کار فقط په رسول الله ﷺ پوري تعلق لري او يوه ماده هم داسي وه: که د يوه چا د بل چا سره دعوه وه يا يې حق ورسره ؤ، د اسلام او مسلمانانو قانون ته به رجوع کېږي، په مدينه منوره کي بېله اسلامه بل قانون نه عملي کېږي او د قريشو په باره کي معامله ډېره شديده وه، هغه داسي:

که چيري د قريشو د کفارو څخه کوم څوک دلته راسي نه به ځای ورکول کېږي او نه به ساتل کېږي، په مدينه منوره کي هيڅکله کافر قريش نه پرېښوول کېږي، د دغه امره څخه داسي معلومېدل چي دا د قريشو پر ضد د جنګ اعلان ؤ چي د هغو سره نه صلحه سته نه ګډ ژوند کول، دا هغه قانون ؤ چي رسول الله ﷺ په الٰهي وحيو سره کښېښاوه او اصحابِ کرامو وليکی او بيا د مسلمانانو او همسايه يهودو په منځ کي متفق عليه يا په اتفاق سره د ژوند عملي قانون وګرځېدی.

نن ورځ هم دا ممکنه نه ده چي په يوه وطن يا يوه مځکه کي دي اسلامي حکم او شريعت جاري سي (*يعني په يوه ملک کي تر هغو اسلامي قانون نسته*) تر څو چي په دغه قانون چي رسول الله ﷺ اېښی دی عمل و نه سي، ځکه په عين وخت کي د اسلامي شريعت احکام هم داسي دي لکه د دغه قانون مادې.

دغه قانون د اسلام پر عدالت دلالت کوي، تاسي وليدل چي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یهودو سره د ژوند کولو څومره عادلانه مادې کښېښوولې، که په دغو مادو د یهودو له طرفه عمل سوی وای دا ممکنه وه چې د مسلمانانو او یهودو ژوند ته یې ښې خوږې مېوې راوړي وای، خو بد بختانه پر یهودو هغه خپل د مَکَر، چم او خیانت طبیعت غالبه سو او لږ موده وروسته یې هغه مادې چې په دغه عهد نامه کې لیکل سوي وې او دوی پرځان لازمي کړي وې ماتي کړې، د رسول اللهﷺ او مسلمانانو سره یې قِسم قسم خیانتونه وکړه، چې إن شاء الله تعالیٰ په مناسبو وختو کې به په تفصیل سره درته بیان سي.

په ټولنه کې د دغه اسلامي قانون اثر او تاثیر

رسول اللهﷺ په دغه حکمت او دغه پوهې سره د نوي ټولني دپاره دغه د مصلحت او حکمته ډک قوانین کښېښوول، خو دغه ظاهري قوانین اصلاً د هغو معانیو اثر ؤ چې مکرم او جلیل القدره اصحابِ کرامو د رسول اللهﷺ په صحبت او ملګرتیا کې حاصلي کړي وې، رسول اللهﷺ خپل اصحاب کرام د مخه تر دغه قانون پر تعلیم او تربیه، د نفسو پر پاکوالي، د ښو اخلاقو په عملي کولو، د وروړګلوی او محبت، د مجد او شرف، د طاعت او عبادت؛ په ادب مؤدبه کړي وه.

تاسي راسی چې دلته د رسول اللهﷺ ځیني هغه اقوال یا لار ښووني را نقل کړو چې خپلو متابعینو یا پیروانو ته یې د ښه ژوند د حاصلولو دپاره فرمایلي دي، دا ځکه چې اول به موږ د خپل رهبر او پېشوا جنابِ رسول اللهﷺ په دغه ارشاداتو خبر سو او دوهم به یې د خپل ژوند سر مشق او عملي لار وګرځوو، او دریم به مو د هغو جاهلانو او ګمراهانو، بلکه د اسلام د هغو دښمنانو لږ رَد ویلی وي، کوم چې د پخوا څخه تر اوسه پوري پر هغه عظیم الشانه جناب او د الله جل جلاله پر را لېږل سوي رسولﷺ بېځایه او ناوړه نومونه یا القاب ایږدي، خو دا متل موږ ته د پخوا څخه را معلوم دی چې وایي: (د سپي په خوله دریاب نه مرداریږي) یا وایي (د سپو غپا آسمان ته نه رسیږي) یا وایي: (قافله تېریږي او سپي غاپي) دغه ټول متلونه د اسلام د هغو دښمنانو د حال سره برابر او موافق دي، چې دوی پر اسلام او د هغه پر پېشوا ناوړه خبري کوي.

تاسي به هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چې د ډنمارک ګوروانانو او ګاودارانو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا د ثقافت او تمدن هغو پروفیسرانو چي خپلي لوني، خوندي، او ښځي د سپو او بزوګانو سره ودوي، یا د بشر د حقوقو هغه غداران چي په یوه وار پوره او کامل وطنونه د ښځو او ماشومانو، سپین ږیرو او ځوانانو سره خرابوي او انسانان یې په بې رحمانه قتل سره وژني، یا یې په هغو بندیخانو کي اچوي چي بشریت او انسانیت د هغو په اعمالو سره شرمیږي، تاسي به د دغو نا اهلانو هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چي جنابِ رسول الله ﷺ ته یې نسبت کوي، خو اوس د رسول الله ﷺ د دغو لار ښوونو تر اورېدلو وروسته قضاوت تاسي وکړی چي آیا د دغو خلکو خبري او عمل حق دي که نا حق؟

د رسول الله ﷺ څخه یو چا پوښتنه وکړه چي کوم اسلام خیر او بهتر دی؟ ده ﷺ و فرمایل: چي خلکو ته ډوډی ورکوې او هر چا ته که یې پیژنې که یې نه پیژنې سلام ور اچوې.

عبدالله بن سلام رضي الله عنه چي په اصل کي یهودي ؤ او بیا مسلمان سو وایي: کله چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی زه ورغلم، کله چي مي د ده ﷺ مخ ولیدی زه پوه سوم چي دا مخ د درواغجن مخ نه دی او اوله خبره چي رسول الله ﷺ و فرمایل هغه دا وه: اې خلکو! په خپل منځ کي سلام نشر کړی.

یعني: که څوک پېژنی که یې نه پېژنی سلام وراچوی.

تاسي پوهېږی چي د سلام ویلو څه مقصد او څه معنٰی ده؟

دا چي ته د اول وار دپاره د یو چا سره مخامخ سې او د ده دپاره د الله جل جلاله څخه د سلامتیا غوښتنه کوې او ورته و وایې: پرتا دي سلامتیا او د الله جل جلاله رحمت وي، آیا دا ممکنه ده چي ته دي هغه انسان ته تکلیف یا ضرر ورسوې؟ هیڅکله نه.

د اسلامي سلام مفهوم او مقصد دغه دی.

او بیا چي هغه مقابل طرف هم په عین لطف او اطمینان سره تا ته دغسي سلامتیا او الهي رحمت و غواړي، دلته به د ټولني د افرادو په منځ کي څومره حُب او همدردي، څومره سکون او اطمینان پیدا سي او سلام ویل یوازي په خوله سره نه دي، بلکه په عمل کي به دي هم د دغه سلام آثار ښکاره وي.

نو رسول الله ﷺ فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

« أيها الناس! افشوا السلام »

اې خلکو! په خپلو منځو کې سلام نشر کړی.

« واطعموا الطعام »

او خلکو ته ډوډۍ ورکوی.

« وصلوا الأرحام »

او د اقرباوو سره دوستي او همدردي کوی.

« و صَلّوا باللّيل والنّاس نيام »

او د شپې چې خلک بیده وي تاسي لمونځ کوی.

« تدخلوا الجنة بسلام »

په سلامتیا سره به جنت ته داخل سی.

تاسي په دغو څلورو جملو کې په غور او دقت سره فکر وکړی!

همدارنګه رسول الله ﷺ فرمایي: هر هغه څوک چې د ده همسایه د ده له آزارو څخه په امان نه وي هغه جنت ته نه داخلیږي.

اوس نو ته فکر وکړه: چې زه ستا همسایه یم او ته زما همسایه یې او د همسایه په باره کې د اسلام امر دغه وي، نو که زه او ته په دغه امر سره عمل وکړو هلته به مو خومره آرام او هوسا بلکه له محبته ډک ژوند وي.

رسول الله ﷺ فرمایي: مسلمان هغه څوک دی چې نور مسلمانان د ده د لاس او ژبې له آزاره څخه سالم پاته سي. یعني: د ده له هره شره څخه که د لاس شر وي او که د خولې شر وي خلک په امان وي.

رسول الله ﷺ فرمایي: ټول مومنان لکه یو سړئ، یا ټول مومنان د یوه سړي یا یوه جسد په مثال سره دي، که د یو چا سترګه خوږېدل ټول بدن یې په تکلیف وي، که یې سر خوږېدی ټول جسم یې په تکلیف وي، یعني: که په مسلمانانو کې یوه سړي ته مشکل پېښ ؤ، ټول مسلمانان باید ور سره په تکلیف سي او ټول د ده د تکلیف د لیري کولو دپاره کوښښ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: مومن د مومن دپاره داسي مثال لري لکه د دېواله خښتي چي يوه په بله ټينګيږي.

په پښتو کي متل دی وايي: که تا ويل: چي زه يم او ما ويل: چي زه يم، نه به ته يې نه به زه يم، که تا ويل: چي ته يې او ما ويل: چي ته يې، هم به زه يم هم به ته يې.

رسول الله ﷺ فرمايي: يو د بل سره بُغض مه کوی، حسد مه سره کوی، دسيسې مه سره جوړوی بلکه د الله جل جلاله بندګان او يو د بل سره ورونه اوسی او مسلمان ته دا نه ده روا چي د بل مسلمان ورور سره تر دريو ورځيو زيات خبري بندي کړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان د مسلمان ورور دی نه ظلم ور سره کوي او نه يې دښمن ته تسليموي او هر هغه څوک چي د خپل ورور د حاجت په اجراء کولو کي کوښښ کوي الله جل جلاله به د ده حاجت ور پوره کړي، که چا د يوه مسلمانه يو تکليف ليري کړی الله جل جلاله به د قيامت د ورځي د تکاليفو څخه يو تکليف د ده څخه ليري کړي، که چا د يوه مسلمان پَرده وکړه الله جل جلاله به د قيامت په ورځ دده پَرده وکړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: پر هغه چا رَحم وکړی چي په مځکه کي دي، هغه څوک به دربا ندي ورحميږي چي په آسمان کي دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: هغه څوک مومن نه دی چي دئ ځان مړوي او څنګ ته يې همسايه وږی وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان ته بد ويل فسق دی او جنګ ور سره کول کفر دی.

رسول الله ﷺ د لاري څخه د آزار د شي ليري کول، لکه سيښه، ډبره، مېخ، د کېلې پوستکی او داسي نور صدقه بللې ده او د ايمان د حصو څخه يې يوه حصه بللې ده.

رسول الله ﷺ خلک د خيرات و ورکولو ته تشويقول او د خيرات داسي فضائل يې ورته بيانول چي د خلکو په زړو کي خيرات خوښ ګرځېدی.

رسول الله ﷺ فرمايي: صدقه او خيرات ګنهونه داسي پټوي لکه اوبه چي اور وژني. (تاسي پوهېږی چي صدقه رَحم پر غريبانو دی)

رسول الله ﷺ فرمايي: هر مسلمان که بل مسلمان ته د لڅوالي په وخت کي کالي ورکړه الله جل جلاله به د جنت کالي په واغوندي. هر مسلمان که بل مسلمان ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږه کې خواړه ورکړه الله جل جلاله به د جنت د مېوو څخه خواړه ورکړي او هر مسلمان که تږی مسلمان اوبه کړی الله جل جلاله به رحیق مختوم په وڅښي.

(رحیق مختوم) د جنت خوندور شربت دي.

رسول الله ﷺ فرمايي: خپل ځانونه د دوږخ له اوره وساتی که څه هم د نیمي خرما (کجور) په خیرا تولو سره وي، که خرما و نه لری نو په ښه خوږه خبره سره.

یعني: یو له بله سره پستې او خوږي خبري کوی.

او پر دغو ټولو ارشاداتو سر بېره رسول الله ﷺ خلک و عفت او نه سوال کولو ته دعوتوي، د صبر او قناعت فضائل ورته بیانوي او فرمايي: که چا فقر او سوال کاوه د قیامت په ورځ به یې پرمخ غوښي نه وي، البته د دې حکمه څخه هغه سوال ګر وتلی دی چي د ډېر ضرورت په وخت کي له چا څخه یو شئ وغواړي.

رسول الله ﷺ د دغو لارښوونو تر څنګ خپل اصحاب کرام عباداتو او هغه اجر او ثوابو ته تشویقول چي د الله جل جلاله سره وه، په دغو لارښوونو او ارشاداتو سره رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو معنويات او مواهب دومره ور پورته کړل چي د بشر په تاریخ کي پس له انبیاء علیهم السلام څخه د کمال و هغه لوړي درجې ته ورسېدل.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي: که څوک غواړي چي د یو چا متابعت وکړي او د هغه پرلار ورسره ولاړ سي نو دي د هغه چا پر طریقه رهي سي چي هغه پر اسلام او پر سمه لار وفات سوی وي ځکه ژوندي خلک د فتنې او اوښتلو څخه نه دي په امان، نو د رسول الله ﷺ اصحاب د دې امت افضله انسانان وه، زړونه یې پاک وه، په علم کي عمیق وه، دنیوي کاروبار یې لږ ؤ، الله جل جلاله د خپل نبي د صحبت او د دین د اقامت دپاره اختیار کړي وه، د هغو فضیلت وپېژنی، د هغو د لاري متابعت وکړی، څومره چي مو په وسه پوره وي د هغو اخلاق او عادات اختیار کړی هغه پر مستقیمه لار وه.

او بیا په خپله رسول الله ﷺ د ټول امت قائد اعظم داسي ظاهري او معنوي کمالات درلودل، داسي مجد او فضیلت یې درلودی، داسي ښه اخلاق او ښه خویونه یې درلودل، چي زړونه ورکښېدل او ځانونه تر قربانېدل، چي یوه خبره به یې نه وه کړي صحابهٔ کرامو به د هغې پر عملي کولو تلوار کاوه، د خیر په کارو کي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رقابت او منافسه سره کول.

نو رسول الله ﷺ په دغه عالي اوصافو سره وکولای سوای چي په مدینه منوره کي یوه نوې د مجد او شرف داسي ټولنه جوړه کړي چي په تاریخ کي يې مثل نه لیدل کیږي او د دغي نوي ټولني د مشکلاتو د لیري کولو دپاره داسي حل پیدا کړي چي یو انسان په راحت سره ژوند پکښي وکړي، دا هم په داسي وخت کي چي د هغه وخت انسانانو د جهالت په تاریکیو کي ژوند کاوه، خو په دغو لار ښوونو او په دغو لوړو معنویاتو د دغي نوي ټولني عُنصرونه پوره سوه او د وخت د ټولو مشکلاتو په مخ کي ودریدل، د ورځو او تاریخ مخ يې سمي لاري ته واړاوه.

د مدینې منورې د یهودو سره معاهده

پسله هغه څخه چي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي د نوي اسلامي ټولني اساس ټینګ او مظبوط کړی د مسلمانانو په منځ کي يې عقیدوي، سیاسي او نظامي وحدت را وستی، نو يې دا ښه او غوره و بلل چي د غیر مسلمینو سره هم منظم علاقات ولري او له دې کاره يې مقصد دا ؤ چي ټول بشریت په أمن او سلام، خیر او سعادت کي ژوند وکړي او دغه منطقه په یوه اتحاد کي منظمه سي، او هلته په هغه منطقه کي چي په تعصّب او نفاق سره ډکه وه د عفوي او بخښني طریقه کښېښوول سي، لکه د مخه چي مو درته و ویل: هغه غیر مسلمین چي مدینې منورې ته نژدې پراته وه هغه یهود وه، دغو یهودو که څه هم پټ په زړوکي د مسلمانانو سره عداوت درلودی مګر تر اوسه پوري يې هیڅ مقاومت او دښمني نه وه ښکاره کړي، نو رسول الله ﷺ د یهودو سره هم یوه خاصه معاهده ولیکل یا په بل عبارت د یهودو دپاره يې هم د دوی په خوښه او اتفاق یو قانون ولیکی چي په هغه قانون کي يې یهودو ته دیني او مالي مطلقه آزادي ورکړې وه او رسول الله ﷺ د دوی دپاره د فِراره کولو، یا د مالو د مصادره کولو، یا د دښمنۍ هیڅ سیاست نه ؤ اختیار کړی او دغه قانون د هغه قانون تر څنګ ؤ چي په خپله د مسلمانانو تر منځ لیکل سوی ؤ، چي د هغه قانون مهمي مادې مو درته بیان کړې او اوس به د یهودو سره د لیکل سوي قانون یا معاهدې مهم ټکي درته بیان سي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - د بني عوف يهود د مسلمانانو سره يو امت دی، د يهودو خپل دين دی او د مسلمانانو خپل دين دی، د دوی مريان او د دوی ځانونه د دوی دي او په دوی پوري اړه او تعلق لري.

۲ - يهود خپل خرڅ او مصرف کوي او مسلمانان خپل خرڅ او خپل مصرف کوي.

۳ - يهود او مسلمانان به يو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي کوي چي د دوی سره جنګ کوي يا پر دوی تجاوز او تېری کوي.

۴ - يو سړئ د بل حليف په ګناه نه نيول کيږي او د مظلوم به مرسته کيږي.

۵ - تر کومه وخته چي مسلمانان په جنګ کي وي يهود د مسلمانانو ملګري دي.

٦ - که د دغه عهد نامې د خلکو په منځ کي يوه داسي شخړه يا اختلاف پېښ سو چي د هغه څخه د شر او فساد د پېښېدلو بېره موجوده وه هغه موضوع به الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته محول کيږي. (يعني د هغې موضوع فيصله به په الهي قانون سره کيږي)

۷ - قريشو او هغو کسانو ته چي د قريشو نصرت کوي جِوار نه ورکول کيږي.

۸ - مسلمانان او يهود به يو د بل سره د هغه چا په مقابل کي مرسته کوي چي پر مدينه منوره حمله کوي او پر هر چا د هغې حصې ساتنه لازمه ده چي د دوی و طرف ته وي.

۹- دغه عهد نامه بېله ظالمه او ګناهکاره بل څوک نه ماتوي.

يعني: هر چا که دغه عهد نامه ماته کړه هغه ظالم او آثم دی او جزاء ورکول کيږي.

د دغي عهد نامې په ليکلو سره مدينه منوره او د هغې شا وخوا داسي وګرځېدل لکه يو وفاقي دولت يا فدرالي حکومت چي مرکز او پايتخت يې مدينه منوره سو او د دغه حکومت رئيس: که چيري دغه تعبير صحي وي رسول الله ﷺ دی، حکم او امر په دغه حکومت کي د مسلمانانو دی، نو په دغه عهد نامه سره مدينه منوره د اسلام دپاره يو حقيقي او واقعي مرکز او پايتخت وګرځېده او د دې دپاره چي د أمن او سلام منطقه نوره هم پراخه سي رسول الله ﷺ په را تلونکو وختو کي د نورو قبائلو سره هم د وخت له مراعته سره سم دغسي معاهدې کړي او ليکلي دي، چي په راتلونکو بحثو کي به پر خپل ځای درته بيان سي.

تر هجرت وروسته د قریشو دسیسې

موږ مخ کې هغه تکالیف او آزارونه درته بیان کړل چې د مکې مکرمې کفارو پر مسلمانانو تېرول او د دوی هغه عملونه هم در معلوم سوه چې د هجرت په وخت کې یې د مسلمانانو سره وکړه چې د هغو اعمالو په سبب د مکې مکرمې کفار د دې وړ وګرځېدل چې جنګ ور سره وسي او مالونه یې مصادره کړل سي خو دوی پرهغه اعمالو سر ببره بیا هم هغه خپل عداوت نه پرېښاوه او د غفلت له خوبه نه را ویښېدل، بلکه په دې ډېر خواشیني وه چې مسلمانان ولې د دوی له عذابو څخه خلاص سوه او ولې یې په مدینه منوره کې د امان ځای پیدا کړی، نو یې عبدالله بن اُبئ بن سلول ته هغه چې مشرک ؤ او د انصارو رئیس بلل کېدی-

(که رسول اللهﷺ مدینې منورې ته هجرت نه وای کړی او انصارو ایمان نه وای راوړی قریبه وه چې اهل مدینه دغه عبدالله پرخپلو ځانو پاچا ګرځولی وای).

نو قریشو دغه عبدالله بن اُبئ او د ده مشرک ملګرو ته خط ولیکی چې ورته لیکلي یې وه: تاسي زموږ سړي ته (یعني رسول اللهﷺ ته) ځای ورکړی، موږ په الله سره قسم یادوو چې یا به جنګ ور سره کوی او له خپله ښاره به یې باسی یا به موږ ټول پر تاسي حمله کوو، تاسي به وژنو او ښځې به مو بندیانې نیسو.

د دغه لیک په رسېدلو سره عبدالله بن اُبئ إراده وکړه چې د مکې مکرمې د مشرکانو امر پرځای کړي، دا ځکه چې یو خو ده په خپله د رسول اللهﷺ سره ذاتي حسد او عداوت درلودی ځکه ده دا فکر کاوه چې رسول اللهﷺ د ده پاچهي د ده څخه اخیستې ده او بل د قریشو له طرفه دغه امر هم ورته راغلی.

عبدالرّحمٰن بن کعب رضي الله عنه وایي: کله چې عبدالله بن اُبئ او د ده بت پرستو ملګرو ته دا امر ورسېدی، خپل نفریې د رسول اللهﷺ د جنګ دپاره سره را ټول کړه.

رسول اللهﷺ چې په دغه واقعه خبر سو نو ورغلی او وې فرمایل: د قریشو د جنګ وعدې دغه حال ته ورسولاست؟ قریش دومره ضرر نه سي در رسولای لکه دغه اوس چې یې تاسي په خپله خپلو ځانو ته رسوی، تاسي غواړی چې د خپلو ورونو او اولادو سره وجنګېږی؟ هغو چې د رسول اللهﷺ دغه خبرې واورېدې بیرته سره وپاشل سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عبدالله بن اُبيّ په دغه وخت کي د جنګ إراده پرېښوول. خو دا معلومه خبره وه چي عبدالله همېشه د قریشو ملګری او طرفداره ؤ، هر وخت چي به دا موقع په لاس ورغله چي مسلمانان او مشرکان په جنګ سره اخته کړي ده به خپل ټول کوښښونه کول او په دغه کار کي یهودو هم د ده مرسته کول، مګر هلته د حکیم نبي ﷺ حِکمتونه وه چي د دوی د شر او شیطانت اورونه یې هر وخت په پوره حکمت سره وروژل.

په دغه وختو کي سعد بن معاذ رضي الله عنه د عمرې د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ولاړی او هلته د پخواني شناخت او تعلق په سبب د اُمیه بن خلف کور ته ورغلی او بیا یې اُمیه ته و ویل: زما دپاره داسي فارغه وخت وګوره چي زه پر کعبه شریفه طواف وکړم، اُمیه هم د غاښت په وخت کي د طواف دپاره را وایستی خو په لار کي ابوجهل په مخه ورغلی، ابوجهل ویل: یا ابا صفوان! دغه څوک در سره دی؟

هغه ویل: دا د اهل یثرب سعد بن معاذ دی.

ابوجهل و سعد رضي الله عنه ته و ویل: ګمان نه کوم چي په أمن سره دي پر کعبه طواف وکړې ځکه تاسي هغه د دینه وتلو خلکو ته ځای ورکړی دی او تاسي دا عزم کړی دی چي د هغو نصرت او کومک وکړی، په والله که دغه ابو صفوان نه وای در سره خپل کور ته به سالم نه وای تللی.

سعد بن معاذ رضي الله عنه په لوړ آواز ورته و ویل: په والله که ته ما له طوافه منعه کړې زه به تا له داسي شي څخه منعه کړم چي هغه و تا ته تر دغه سخت تمامیږي، ستا تجارتي لار پر اهل مدینه ده.

کافر قریش، مهاجر مسلمانان تهدیدوي

د مکې مکرمې کافر قریشو یوازي په دې سره کفایت و نه کړی چي د مدینې منورې و مشرکانو او منافقانو ته لیکونه ولیږي بلکه مهاجر مسلمانانو ته یې هم حال ولېږی چي تاسي په دې مه خطاوزی چي یثرِب ته ولاړاست او زموږ څخه خلاص سواست موږ به هلته پسي درسو او د خپلو کورو په منځ کي به مو نېست او نابود کړو؛

دغه خبري یوازي تهدیدونه او وعدې نه وې بلکه رسول الله ﷺ ته د قریشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیانت او د شَر د ارادې حالات ور معلوم وه نو ځکه رسول الله ﷺ او مسلمانانو به شپې په بیدارۍ، پیرو او ګزمو تېرولې.

امام مسلم د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې وایي: د مدینې منورې په اولو شپو کې به رسول الله ﷺ د شپې ویښ ؤ، یوه شپه یې و فرمایل: کشکې زما د اصحابو څخه یو صالح سړۍ نن شپه پر ما پیره وکړي، وایي: موږ دالته سره ناست ؤ چې د اسلحې شرنګۍ مو واورېدی، رسول الله ﷺ ویل: څوک یې؟ هغه ویل سعد بن أبي وقاص، رسول الله ﷺ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلې؟ ویل زما په زړه کې پر رسول الله ﷺ بېره را ولوېده راغلم چې پیره پر وکړم، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او بیا بیده سو.

داسې نه وه چې دغه پیرې ځینې شپې وې او ځینې شپې نه وې بلکه دا د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره همېشنۍ او پرله پسې کار ؤ، د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې پر رسول الله ﷺ د شپې پیرې کېدلې، تر څو چې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمایي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ﴾ [المائده: ٦٧]

ژباړه: الله جل جلاله دې له خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ د هغه خپلې کوټې څخه سر را وایستی او وې فرمایل: اې خلکو زما څخه ولاړ سی الله جل جلاله زه وساتلم.

د مکې مکرمې د مشرکانو له طرفه یوازې رسول الله ﷺ ته خطر نه ؤ متوجه بلکه ټول مسلمانان په خطر کې وه، د اُبیّ بن کعب رضي الله عنه څخه روایت دی وایي: کله چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب مدینې منورې ته راغله او انصارو ځای ورکړی، ټولو عربو د یوه قوس څخه ویشتل.

یعني: ټول عرب یې یو قسم دښمنان وه او ټولو په یوه سترګه ورته کتل، نو ځکه مسلمانانو شپه بېله اسلحې نه تېرول او د ورځې بېله اسلحې نه ګرځېدل یعني: د شپې او ورځې به اسلحه ور سره وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ او قتال سره الهي اجازه

د دغه خطرناکو حالاتو په جریان کي کوم چي په مدینه منوره کي یې د مسلمانانو وجود په خطر کي اچولی ؤ او د قریشو پردغه حال یې دلالت کاوه چي دوی هیڅکله د غفلت له خوبه نه را ویښیږي او د خپلو سرکښیو څخه لاس نه اخلي. الله جل جلاله مسلمانانو ته په جنګ کولو سره اجازه وکړه، دا فقط اجازه وه د جهاد فرضیت نه ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۝﴾ [الحج: ۳۹]

ژباړه: هغو کسانو ته د جنګ اجازه ورکول سوې ده چي د دوی سره د کفارو له طرفه جنګ کیږي، دا هم په دې سبب چي پر دوی ظلم کیږي او بېشکه چي الله جل جلاله د دوی پرنصرت او کومک قادر دی.

کله چي دغه د جنګ کولو اجازه نازله سوه په دغو وختو کي هغه یواځنۍ لوی او سرکښه قوت چي مسلمانانو ته متوجه ؤ هغه د قریشو قوت ؤ، نو حکمت دا ؤ چي مسلمانان خپله سیطره او تسلط پر هغو لارو قائم کړي چي هغه د مکې مکرمې څخه و شام ته د قریشو د تجارت لاري وې او رسول الله ﷺ د دغو لارو د سیطرې دپاره دوه عمده کاره یا دوې نقشې عملي کړې.

اول دا چي: رسول الله ﷺ د هغو قبیلو سره چي د دغو لارو پر شا وخوا پرتې وې یا د مدینې منورې څخه تر دغو لارو پوري پرتې وې، د حِلف یا یو پر بل د نه تجاوز کولو معاهدې ولیکلې، لکه څرنګه چي د مخه د یهودو سره دغسي معاهده لیکل سوې وه دغه رنګه د مخه تر دې چي عسکري نشاط یا عسکري تحرکات او ګزمې شروع سي د (جُهَینه) د قبیلې سره داسي معاهده ولیکل سوه چي یو پر بل به تېرئ او تجاوز نه کوو، د جُهَینه د قبیلې کورونه د مدینې منورې څخه درې میله لیري پراته وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نورو قبیلو سره هم نوري د نه تجاوز کولو معاهدې د خپلو عسکري ګزمو او ګښتو په ترځ کي ولیکلې چي پرخپل وخت به درته بیان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دا چي: رسول الله ﷺ دغه د قریشو تجارتي لارو ته پرله پسې معلوماتي ډلي لېږلي، نو د دغو دوو نقشو د عملي کولو دپاره په مسلمانانو کي عسکري نشاط او تحرکات شروع سوه، لیري لیري پیرې او ګزمې شروع سوې، البته دغه کارونه پسله هغه الهي اجازې څخه وه چي د جنګ دپاره ورکول سوه.

هغه غزاوي او سریې
چي تر بدر د مخه پیښې سوي دي

دغه یوه شي ته همېشه متوجه اوسی:

د سیرت یا اسلامي تاریخ په کتابو کي هر هغه جنګ ته چي په خپله رسول الله ﷺ وتلی وي (که جنګ سوی وي که نه وي سوی) هغه ته (غزاء) ویل کیږي.

او هر هغه جنګ ته چي رسول الله ﷺ نه وي وتلی بلکه د خپلو قومندانانو څخه یې یو څوک د یوې ټولۍ سره لېږلی وي هغه ته (سَرِیَه) ویل کیږي.

اوس چي مسلمانانو په عسکري حرکت شروع وکړه دغه حرکتونه یې فقط د هغه استطلاعاتي یا استخباراتي ګښتو یا ګزمو په شکل سره وه یعني: د معلوماتو دپاره دورې او ګزمې وتلې، د دغه تلو او راتلو څخه د مسلمانانو مقصد دا ؤ چي پر مدینه منوره را ګرځېدلي لاري ور معلومي سي او هغه لاري ور معلومي سي چي مکې مکرمې ته ځي او د هغو قبیلو سره د صلحي معاهدې ولیکي چي د دغو لارو پر شا وخوا پرتې دي.

او په عین وخت کي د مدینې منورې مشرکان او یهود او د شا و خوا هغه صحرایي عرب چي مشرکان وه او پر دوی را ګرځېدلي وه په دې پوه کړي چي مسلمانان قوي دي او د هغه پخواني ضعفه څخه خلاص سوه.

او په عین وخت کي قریشو ته هم اخطار ورکړي چي د غفلت له خوبه را ویښ سی او ممکن قریش پر خپل تجارت او اقتصاد دغه خطر حس کړي او د صلحي لار اختیار کړي دغه قصد او إراده پرېږدي چي د مدینې منورې مسلمانان د خپلو کورو په منځ کي و وژني او د هغه ضعیفه مسلمانانو چي په مکه مکرمه کي پاته دي آزارول پرېږدي او مسلمانان د خپل رسالت د رسولو دپاره په جزیرةُ العرب کي حُر او آزاد پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه لېږل سوو سَرِیو حالات په اختصار سره درته بیان سي:

اوله سریه: چي سریهٔ سیفُ البحر ورته ویل کیږي (سیفُ البحر) د هغه ځای نوم دی چي دغه ټولۍ هلته ولاړل. (نو ځکه په دغه نامه سره و بلل سوه)

د هجرت په اول کال د روژې په میاشت کي چي د (٦٢٣) میلادي کال د مارچ میاشت وه رسول اللهﷺ یوه ټولۍ یا سریه جوړه کړه چي شمېر یې (۳۰) نفره ؤ او ټول مهاجرین وه او د دغي ټولۍ مشر یا قومندان سیدنا حمزه بن عبدالمطلب ﷺ د رسول اللهﷺ اکا ؤ، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی (ابا مرثد بن کناز بن حصین الغنوي) ؤ، د دې ټولۍ وظیفه دا وه: چي د قریشو پر هغه قافله حمله وکړي چي له شامه را رهي سوې وه او درې سوه نفره ور سره ملګري دي، د دغي قافلې مشر ابوجهل ؤ دا هغه اوله ټولۍ ده چي په اسلام کي جوړېږي، حمزهﷺ د دیرشو نفرو مهاجرینو سره د قافلې و طرف ته رهي سو او هلته د سیف البحر په منطقه کي د قافلې سره مخامخ سو دواړه طرفه د جنګ دپاره مخ په مخ سره و دربدل، دا ممکنه وه چي د قافلې د خلکو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پېښ سي مګر مَجدي بن عَمرو الجُهَني چي د دواړو طرفو سره یې د صلحي او نه تجاوز تعهد درلودی خپل قوم یې د قافلې او د مسلمانانو د ټولۍ په منځ کي و دراوه ویل: زه نه غواړم چي زموږ په مځکه او منطقه کي جنګ پېښ سي او قافلې ته یې د تېرېدلو اجازه ورکړه.

نو د حمزه ﷺ ټولۍ څه و نه کړه، ځکه حمزهﷺ یوازي په دې سره امر کړل سوی ؤ چي قافله را وګرځوي، دا اجازه نه وه ورکول سوې چي د بل چا سره جنګ وکړي او بل دغه مجدي د مسلمانانو حلیف هم ؤ، یعني د ده او د مسلمانانو په منځ کي د نه تعارض معاهده موجوده وه نو د دغه مجدي بن عَمرو په واسطه د قریشو قافله صحي سالمه ولاړل.

دغه واقعه د هجرت په اول کال د رمضان المبارک په میاشت کي وه چي په دغه وخت کي لا روژه نه وه فرض سوې، نو د جهاد اجازه د هجرت په اول کال کي سوې ده او اوله واقعه هم د روژې په میاشت کي وه، د دغه څخه موږ ته دا رامعلومه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د روژې میاشت د راحت او تنبلۍ، خوب او خورک میاشت نه ده، بلکه د روژې میاشت د زحمت او طاعت، جهاد او عبادت میاشت ده او په را تلونکو بحثو کي به تاسي و وینی چي د اسلام لويي لويي واقعې او فتوحات په روژه کي پېښ سوي دي حتّٰی د اسلام اوله ټولۍ او اول جهادي بیرغ د روژې په میاشت کي وه.

دوهمه سریه: چي سریۂ رابغ ورته ویل کیږي (رابغ و جدې ته نژدې د یوه ځای نوم دی) د دغي ټولۍ لېږل د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، روژه تېره سوه د شوال په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه بله ټولۍ د عبیده بن الحارث بن عبدالمطلب رضی الله عنه په مشرۍ جوړه کړه، چي دغه عُبیده د رسول الله ﷺ د اکا زوی دی.

رسول الله ﷺ د دغو ټولیو مسئولیت او مشرتوب د دې دپاره د خپلو اقرباوو پر غاړه ور اچاوه چي د رسول الله ﷺ جنګ د قریشو سره ؤ، نو یې غوښتل چي د مسلمانانو د ټولیو افراد خاصتاً قومندانان هم قریش وي، بل چا ته یې دغه مشرتوب په دې سبب نه ورکاوه چي خلک پوه سي چي دغه جنګونه او اختلافونه د یوې او بلي قبیلې په منځ کي نه دي بلکه دواړه طرفه یوه قبیله ده، دلته د دین او عقیدې اختلاف دی په دیني او عقیدوي مسائلو کي دوست، قوم او قبیله اعتبار نه لري.

قصه داسي وه: چي رسول الله ﷺ ته خبر راغلی چي د قریشو یوه بله قافله د ابوسفیان په مشرۍ را رهي سوې ده او د دې قافلې سره دوه سوه نفره ملګري دي، رسول الله ﷺ عُبیده بن الحارث بن عبدالمطلب امر کړی چي ټولۍ جوړه کړه، دا وار شپېته نفریزه ټولۍ جوړه سوه او د ټولۍ ټول افراد مهاجر مسلمانان وه، ټولۍ جوړه سوه او د قافلې پر طرف رهي سوه، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی مُسطح بن اثاثه بن مطلب بن عبد مناف رضی الله عنه ؤ، ځرنګه چي ابوسفیان د مخه لا د دغسي حملې دپاره ځان آماده کړی ؤ، نو یې وکولای سوای چي د مسلمانانو څخه قافله خلاصه کړي او هغه یې هم په دې ډول سره خلاصه کړل:

ابوسفیان د قافلې د تېرېدلو د لاري په مخ کي غشي ویشتونکي کېښنولي وه او د غشو ویشتونکو تر شا د قافلې د تېرېدلو لار وه، نو غشو ویشتونکو به د مسلمانانو پر ټولۍ د غشو وارونه کول او مسلمانان د غشو په سبب نه سوای ور د مخه کېدلای او هلته تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله تېره سوه، په دغه طریقه سره د مشرکانو قافله د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه چې په نتیجه کې د مسلمانانو او کفارو په منځ کې په غشو ویشتل وسوه مګر نور جنګ نه سو پېښ، خو په دغه سریه کې د مکې مکرمې د کفارو د ډلې څخه دوه نفره د مسلمانانو سره ملګري سوه چې د دغو دوو نفرو څخه یو مِقداد بن عَمرو البهراني ؤ، چې مقداد بن الاسود هم ورته ویل کېږي او بل یې عتبه بن غزوان المازني ؤ چې دوی اصلاً مسلمانان وه او د کفارو په قافله کې د همدغه مقصد دپاره ورسره را وتلي وه چې مسلمانانو ته ځان ورسوي او د هغو سره یو ځای سي.

درېیمه سریه: چې سریۀ الخَرار ورته ویل کېږي (خَرار) جُحفې ته نژدې د یوه ځای نوم دی، د هجرت په اول کال د ذوالقعدې په میاشت کې رسول الله ﷺ یوه شل نفریزه ټولی جوړه کړه چې دا ټولۍ هم ټول مهاجرین وه، د ټولۍ مشر او قومندان سعد بن أبي وقاص رضی الله عنه ؤ، د دغې ټولۍ بیرغ سپین او اخیستونکی یې مِقداد بن عَمرو رضی الله عنه ؤ، دا ټولۍ هم د قریشو یوې قافلې ته ولېږل سوه او ټولۍ ته وویل سوه چې تر خرار به نه تېرېږی، دغه ټولۍ پر پښو او پیاده ور رهي سوه، د ورځې به پټېدل او د شپې به یې تګ کاوه، دغه ټولۍ د پنجشنبې په ورځ خرار ته ورسېدل او هلته خبر سوه چې قافله پرون لا تېره سوې ده نو په دې وار کې هم جنګ نه سو پېښ.

په دغه وختو کې د مکې مکرمې څخه خبر راغلی چې د قریشو لوی سردار او د مکې مکرمې ډېر لوی مشر او د رسول الله ﷺ لوی دښمن ولید بن المغیره مړ سو، چې دغه ولید د خالد بن ولید پلار ؤ، نو ولید نه د بدر په جنګ کې ګډون کړی دی نه په نورو جنګو کې ځکه دئ تر دغو جنګو د مخه مړ سو.

د اَبواء یا ودان غزا: د دغو درو ټولیو تر لېږلو وروسته د هجرت په دوهم کال د صفري په میاشت کې رسول الله ﷺ په خپله په یوه غزاء و وتی او دغه غزاء ته غَزوۀ الأبواء یا غزوۀ الوَدان ویل کېږي (ودان) د مکې مکرمې او مدینې منورې په منځ کې د یو ځای نوم دی او (أبواء) و ودان ته نژدې د بل ځای نوم دی.

نو دا د رسول الله ﷺ اوله غزاء ده چې د هجرت د دوهم کال د صفري په .

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي وه، تاسي ته معلومه ده چي تر دغه غزاء د مخه د سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه تولۍ وه چي هغه د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، څرنګه چي تر شوال وروسته ذوالقعده داخله سوه او هغه د حرامو میاشتو څخه وه نو ځکه د هغه جګړه پاته سوه، ذوالقعده، ذوالحجه او محرّم درې سره هغه میاشتي وې چي جګړه پکښي منعه او حرام ؤ نو ځکه په دغو درو میاشتو کي کومه غزاء یا سریه یا جګړه نه دي پېښ سوي، کله چي دغه درې حرامي میاشتي تیري سوې او جګړه جائز سو نو سمدستي په خپله رسول الله ﷺ د مهاجرینو څخه (۷۰) نفریزه لښکر جوړ کړی غوارړي چي د قریشو پر یوه قافله حمله وکړي تر څو چي ودان ته ورسېدی، څرنګه چي قافله د بني ضُمره د قبیلې په منطقه کي وه، دلته عَمرو بن مخشي الضُمري چي د بني ضُمره د مشرانو څخه ؤ خپل قوم د قافلې اوِ مسلمانانو په منځ کي و دراوه او قافله تېره سوه، دغه عَمرو د رسول الله ﷺ څخه د دوستۍ او نه تجاوز د معاهدې غوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ هم دغه د ده غوښتنه قبوله کړه او داسي معاهده یې ور سره ولیکل:

دا د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه د بني ضُمره د قبیلې سره عهد دی چي دوی پر خپلو مالو او ځانو په امان دي او مورِ د هغه چا په مقابل کي د دوی مرسته کوو چي پر دوی حمله وکړي، بېله هغه وخته چي دوی د الله د دین سره و جنګیږي او که رسول الله ﷺ له دوی څخه مرسته وغوښتل دوی به یې مرسته کوي.

په دغه غزاء کي رسول الله ﷺ پنځلس ورځي تر مدینې منورې دباندي تیري کړې، د دغي غزاء بیرغ سپین او اخیستونکي یې حمزه رضي الله عنه ؤ.

د بُواط غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کي دوهم وار بیا په خپله رسول الله ﷺ په غزاء ووتی چي دا د رسول الله ﷺ دوهمه غزاء ده او (غزوةُ البُواط) ورته ویل کیږي، بُواط د جُهَینه د غرو څخه یو غر دی چي د شام ولاري ته نژدې دی، دا وار د رسول الله ﷺ سره دوه سوه نفره سپاره ور سره وه چي په دغه وخت کي د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه ؤ او د دې غزاء څخه بیا هم د قریشو یوه قافله مقصد وه چي دوه زره اوښان پکښې وه او د دغي لویي قافلې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط سل نفره ساتونکي ملګري وه، د دې قافلې مشر اُميه بن خلف الجُمحي ؤ، مګر دغه قافله هم د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه ځکه قافلې ته مخ کي لا خبر رسېدلی ؤ او لارې واړول قافله تېره سوه او جنګ نه سو پېښ.

د دغه اسلامي لښکر بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ؤ.

د سفوان غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کي کِرز بن جابر الفهري د مشرکانو د قواوو په ملګرتیا په پټه د مدینې منورې پر اطرافو کوم چي هلته د اهلِ مدینې باغونه وه او حیوانات یې ګرځېدل حمله وکړه، د باغو څخه یې خرما یا کجور او مېوې ور سره واخیستل او ځیني حیوانات یا مواشي یې ور سره بوتله او د انصارو څخه یې یو نفر چي په خپل کښت کي یې کار کاوه شهید کړی او دغه د کِرز بن جابر ډله بیرته وتښتېدل خو هلته چغي او نارې جوړې سوې، کله چي رسول الله ﷺ دغه نارې واورېدې سمدستي پر خپل آس سپور سو او هغه طرف ته ور رهي سو، اصحابِ کرامو واورېدل چي رسول الله ﷺ هغې خوا ته ولاړ نو هر یوه کوښښ کاوه چي ژر هغه طرف ته رهي سي، هر یو ځان تیاروي او رهي کیږي نو خود پاشلي او یو یو پر هغه طرف ور رهي دي ځکه یو یو په واقعه خبرېږي، په دغه حال کي د مسلمانانو (۷۰) نفریزه لښکر جوړ سو په کِرز او د هغه په قواوو پسي ور و وتی، کِرز چي تر شا په ځان پسي نفر ولیدل هغه خرما چي ده ور سره اخیستې وه هغه یې غورځول او غواړي چي ځان خلاص کړي او هغه اول نفر چي په ده پسې دی او تعقیبوي یې هغه په خپله رسول الله ﷺ دی ترخو چي د بدر سره و یوې شیلې ته ورسېدی چي و دغې شیلې ته (سفوان) ویل کیږي او ځان یې خلاص کړی نو د دغې غزاء نوم هم (غزوة سفوان) سو مګر د مسلمانانو لښکر په کِرز پسي نه ور ورسېدی او بېله جنګه بیرته را وګرځېدل، دغې غزاء ته د بدر اوله غزاء هم ویل کیږي، په دغه غزاء کي د مسلمانانو بیرغ سپین او اخیستونکی یې علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ.

د ذو العُشَیره غزاء: (ذُو العُشَیره) د ینبُع و طرف ته د یوه ځای نوم دی، د هجرت د دوهم کال د جمادي الأول د میاشتي په آخر کي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۵۰) نفرو مهاجرينو په ملګرتيا پر (۳۰) اوښانو د غزاء دپاره و وتي، د دې غزاء مقصد د قريشو پر يوه قافله حمله وه ځکه مسلمانانو ته خبر ورسېدی چي د مکې مکرمې څخه د قريشو يوه لويه قافله را و وتل چي د ټولو قريشو مالونه پکښې دي او شام ته ځي نو مسلمانانو غوښتل چي پر دغه قافله حمله وکړي، مسلمانان چي و ذُو العُشَيري ته ورسېدل خبر سوه چي قافله څو ورځي مخ کي تېره سوې ده.

دا هغه قافله ده چي د شام څخه د بيرته راتګ په وخت کي مسلمانان د حملې دپاره ور و وتل او په نتيجه کي يې د بدر لويه غزاء پېښه سوه.

دغه د ذو العُشيره په غزاء کي رسول الله ﷺ د بني مُدلِج د قبيلې او د هغو د حُلفاوو سره د نه تجاوز يا نه حملې کولو معاهده هم وکړه او رسول الله ﷺ په دغه منطقه کي د ډېري مودې دپاره چي څوک وايي: يوه مياشت وه پاته سو، دا د دې دپاره چي د مسلمانانو قوت، قدرت او سُلطه خلکو ته ور معلوم سي، ځکه دا هغه منطقې دي چي مسلمانانو ته نژدې دي او د دغو منطقو خلک د مسلمانانو قوت او طاقت ومني او په عين حال کي دغه منطقې د قريشو د قافلو لار هم ده.

په دغه غزاء کي د مسلمانانو بيرغ سپين او اخيستونکی يې حمزه ﷺ ؤ.

تر دغه ځايه موږ د مسلمانانو په عسکري او اطلاعاتي حرکتو کي په ترتيب سره اول د درو سريو بيان درته وکړی او بيا مو د رسول الله ﷺ د څلورو غزاوو بيان درته وکړی چي نه په سريو کي جنګ پېښ سوی دی نه په غزاوو کي او اوس پر هغه ترتيب څلورمي سريې ته را ورسېدلو.

څلورمه سَرِيه: چي سريةُ النخله ورته ويل کيږي، نخله د طائف او مکې مکرمې په منځ کي د يوه ځای نوم دی، دغه سريه د بدر تر غزاء د مخه وه او د بدر تر غزاء پوري دا آخري ټولۍ يا سريه ده.

د هجرت په دوهم کال د رجب په مياشت کي رسول الله ﷺ عبدالله بن جَحَش الأسدي ﷺ د (۱۲) نفرو مهاجرينو سره او په بل روايت کي د (۸) نفرو سره نخله ته وليږی، د دغې ټولۍ افرادو پر دوو دوو نفرو يو اوښ درلودی او په نوبت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه هوسا کول، په دغه ډله کې سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه هم ؤ او رسول الله ﷺ دغه عبدالله بن جحش رضي الله عنه ته یو لیک ورکړی او ویل: دغه لیک به تر هغو نه ګوري چې د دوو ورځو مزل دې نه وي کړی، دغې ټولۍ چې دوې ورځې لار وو هل بیا یې نو لیک خلاص کړی او ویې وایه، په لیک کې د رسول الله ﷺ اوامر داسې لیکل سوي وه:

کله چې دې زما لیک و وایه نو د نخله طرف ته چې د طائف او مکې مکرمې په منځ کې ده رهې سه او هلته واړوه د قریشو د قافلې انتظار کوه، که مو قافله پیدا کړه او په وسه مو پوره سوه چې ټوله یا یو څه په غنیمت واخلی دا کار وکړی، عبدالله بن جحش رضي الله عنه و ویل (سمعاً و طاعتاً) یعني: ستا امر مې واورېدی او اطاعت دې کوم، لکه موږ چې وایو پر دواړو سترګو، عبدالله بن جحش خپل ور سره ملګري په دغه امر خبر کړه او ویل: زه مو دغه کار ته نه مجبوره کوم که د چا شهادت خوښ دی را سره ملګری دې سي او که یې مرګ نه وي خوښ بیرته دې وګرځي خو زه په خپله دغه ځای ته تلونکی یم.

تاسې ته معلومه ده چې په صحابهٔ کرامو کې بلکه په ټولو مسلمانانو کې داسې څوک نه وه چې د رسول الله ﷺ اطاعت دې و نه کړي او شهادت دې یې نه وي خوښ او همدغه اطاعت د دوی د کامیابۍ سبب ؤ نو ټوله ور سره رهې سوه، خو په لار کې د سعد بن أبي وقاص او د عُتبه بن غزوان هغه اوښ ورک سو چې دوی دواړه په شریکان وه، دغه دوه نفره د هغه خپل اوښ په پیدا کولو پسې ولاړل او عبدالله بن جحش په نخله کې واړول، په دغه وخت کې د قریشو قافله راغله چې اوڅکې یا ممیزې، څرمنې او نور تجارتې مالونه پکښې وه او د قافلې سره ملګري خلک دغه څلور نفره وه: عَمرو بن الحضرمي، حَکَم بن کیسان، عثمان او نوفل، د عبدالله بن مغیره زامن.

مسلمانانو مشوره سره وکړه چې نن د رجب آخري ورځ ده او رجب د هغو میاشتو څخه دی چې جنګ او تجاوز پکښې حرام دی، نو که جنګ ور سره وکړو د حرامې میاشتې حُرمت مو مات کړی او که یې نن شپه پرېږدو قافله د حرم منطقې ته داخلېږي چې هلته هم جنګ حرام دی، نو یې پرېکړه اتفاق سو چې جنګ به ور سره کوو (دا یو روایت ؤ) او په بل روایت کې وایې چې د اصحاب کرامو دا خیال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، نو خود جنګ جائز او روا دی.

په هر صورت مسلمانانو پر قافله حمله وکړه د قافلې د نفرو څخه يو نفر چې عَمرو بن الحضرمي ؤ په غشي و ويشتل سو او و وژل سو چې دغه نو اول مشرک سړئ دی چې د مسلمانانو له طرفه وژل کيږي، څرنګه چې د قافلې خلکو آمادګي نه درلودل وارخطا سوه او په تېښته يې شروع وکړه، مسلمانانو د کفارو څخه دوه نفره بنديان ونيول چې يو يې حکم بن کيسان ؤ او بل يې عثمان ؤ او نوفل په تېښته ځان خلاص کړی، مسلمانانو د قريشو ټوله قافله او هغه دوه نفره بنديان مدينې منورې ته راوستل.

عَمرو بن الحضرمي اول مشرک دی چې د دغي ټولی له طرفه و وژل سو او د اول وار دپاره بنديان ونيول سوه او اول غنيمت واخيستل سو، سبحان الله! مخ کي به ديرش نفره، شپېته نفره، حتّی دوه سوه نفره تللي او لېږل سوي وه، بېله دې څخه چې څه وکړي بيرته به په خالي لاس راغله مګر دا وار شپږو، يا لسو نفرو ټوله قافله او بنديان را وستل، دا د قادر الله جل جلاله قدرت ؤ، مګر مشکله خبره دا ده چې دغه ټول واقعات په حرامه مياشت کي چې رجب دی پېښ سوه او رسول الله ﷺ دغه د دوی په کار نه ؤ راضي او ويل: ما په حرامه مياشت کي تاسي په جنګ نه واست امر کړي.

په دې کار سره مشرکانو ته هم پر مسلمانانو د تهمت ويلو موقع په لاس ورغله، په عربو کي يې آوازې خپرې کړې چې مسلمانانو هغه مياشتي حلالي وګرځولې چي الله جل جلاله حرامي کړي دي چې دا کار په عربو کي ډېر لوی عيب او بد کار بلل کېدی او هر هغه جنګ چې په حرامو مياشتو کي پېښ سوی دی هغه ته يې (حرب الفُجار) وايه او اوس مسلمانان په حرامو مياشتو کي جنګ او تجاوز کوي دا ډېر بدکار دی، په دې باره کي د مشرکانو له طرفه خبري او تبليغات ډېر زيات سوه.

اوس چې د ټولی نفر د قافلې غنيمتونه رسول الله ﷺ ته ورکوي رسول الله ﷺ د غنيمتو د قبلولو څخه انکار وکړی او ويل: تاسي څنګه په حرامه مياشت کي جنګ او حمله کول؟ هغو ويل: يا رسولَ الله! زموږ دا خيال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، مګر رسول الله ﷺ نه ؤ راضي چې دغه غنيمتونه واخلي.

قريشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی او پوښتنه يې وکړه چې آيا تاسي حرامي مياشتي حلالي وګرځولې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! حرامي مياشتي مو نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلالي ګرځولي بلکه حرامي مياشتي حرامي دي خو دا کار په سهوه او خطاء کي پېښ سو او د دغه خطاء د پېښېدلو په سبب عذر وايو، قريشو ويل: بنه دغه دوه نفره بنديان مو را ايله کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! دا هم تر هغو نه درکوم څو زموږ دوه نفره را نه سي چي هغه دوه نفره سعد بن أبي وقاص او عتبه بن غزوان وه څکه دغه دوه نفره چي د اوښ په پيدا کېدلو پسي تللي وه تر اوسه نه وه راغلي نو د رسول الله ﷺ سره دا تشويش ؤ چي قريشو نه وي نيولي، نو خود ويل: کله چي زموږ هغه دوه نفره راسي بيا نو ستاسي بنديان درکوم، هغه دوه نفره مسلمانان هم لږ وخت وروسته راغله، رسول الله ﷺ هم حکم بن کيسان او عثمان بن عبدالله ور ايله او خوشي کړه او د هغه مړه سوي کافر يې ديت ورکړی، خو حکم بن کيسان چي د بند په موده کي د مسلمانانو بنه ژوند، اخلاق او ګذاره وليدل اسلام يې خوښ سو او پسله ايله کېدلو مسلمان سو، مکې مکرمې ته نه ولاړی بلکه په مدينه منوره کي پاته سو او عثمان بن عبدالله تر ايله کېدلو وروسته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته مړ سو، دا وار د الله ﷻ په ابدي بنديخانه کي بندي سو، دا په اسلام کي د هغه اولو بنديانو حال ؤ.

څرنګه چي کفارو د رجب د مياشتي د دغي حملې څخه د ځان په ګټه لويه مسئله جوړه کړې وه او دا واقعه يې په ډېر زور او شور سره هر چيري بيانول نو الله ﷻ د دغه موضوع په باره کي وحيِ نازلي کړې او دغه مسئله يې په الٰهي فيصله سره پای ته ورسول، الله ﷻ فرمايي:

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: ای محمّده ﷺ خلک ستا څخه په حرامو مياشتو کي د جنګ کولو پوښتنه کوي، چي دغه پوښتنه کفارو پر يوه قسم کول چي آيا تا دا کار کړی دی چي حرامي مياشتي دي حلالي کړې؟ او مسلمانانو بيا داسي پوښتنه کول چي اوس خو زموږ څخه په سهوه او خطاء کي دا کار وسو خو تردې وروسته په دغه باره کي حکم څه شي دی؟ الله ﷻ د دغه پوښتني په جواب کي فرمايي: ای محمّده ﷺ دغه پوښتني کوونکو ته ووايه: چي قصداً په دغه حرامو مياشتو کي جنګ کول ډېره لويه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۗ ﴾. [البقره: ۲۱۷]

یعني: هو په حرامو میاشتو کې جنګ کول لویه ګناه ده، مګر د الله عزوجل له دینه د خلکو منعه کول او پر الله جل جلاله کافر کېدل او د مسجدالحرام څخه د خلکو منعه کول او د مسجدالحرام خلک د هغه څخه ایستل، د الله جل جلاله په نېز تر دغه جنګ چې په حرامو میاشتو کې کیږي ډېره لویه او شدیده ګناه ده، او فتنه یعني: په دین کې فتنه او فساد جوړول چې خلک د الهي دینه منعه کوي یا یې له دینه اړوي تر دغه جنګ چې د مسلمانانو څخه په حرامه میاشت کې سهواً پېښ سو په څو درجو بد او شدید دي.

نو الهي وحیو د مشرکانو دغه شور ماشورپای ته ورساوه چې پر مسلمانانو او د هغو پر جنګیالیو یې شک او شبهه پیدا کول چې دغه د مشرکانو خبري پوچې او بې معنی دي، ځکه تاسي یاست چې حرامي میاشتي حلالي ګرځوی، حرام ښار (چې مکه مکرمه ده) حلال ګرځوی، تاسي پر مسلمانانو ظلمونه وکړه، د خپلو کورو څخه مو وایستل، د مسلمانانو د دین او توحید په سبب مو هغو ته تکلیف او آزارونه ورکول، آیا مسلمانان په بلد الحرام کې نه وه مقیم؟ تاسي د هغو د مالو د غصبولو او د هغو د نبي د وژلو فیصلې په دغه بلد الحرام کې نه کړې صادري؟ اوس څه پېښه سوه چې دفعتاً حرامو میاشتو ته حرام والی راغلی؟ او په هغو کې جنګ کول ډېر بد کار بولی؟ نو معلومه خبره ده چې دغه آوازې چې تاسي یې نشروی د شرم او وقاحت څخه خالي نه دي.

ورونو! تاسي وګوری چې نن ورځ د دغسې مسائلو مثال په خپل شا وخوا کې نه وینی؟ دوی چې هرڅه کوي جائز او روا دي، خو که بل چا لږ څه وکړه هغه حرام او ناروا بولي، زه نه غواړم چې نوره تبصره پر وکړم بلکه غواړم چې په تاسي کې هم د دغسې تبصرو او مسائلو حلولو استعداد پیدا سي او د سیرة النبي ﷺ څخه د احکامو او مثالو په را ایستلو کې پوره تجربه حاصله کړی او اعظمي ګټه واخلی.

دا هغه سرېې او غزاوې وې چې د بدر تر لویې غزاء د مخه پېښې سوي دي او په یوه کې نه قتل سوی دی او نه مالونه اخیستل سوي دي، بېله دغه آخرنی سرېې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه چي دغه سریه هم پسله هغه څخه وه چي د کرز بن جابر په مشرۍ مشرکانو پر مدینه منوره حمله وکړه، نفر یې هم و وژی او مالونه یې هم یُو وړل، یعني: د قتل او وژلو شروع هم د مشرکانو له طرفه وسوه، هغه د مخني کارونه خو یې پرېږده چي دوی کړي وه حتّی اوس هم تجاوز د دوی له طرفه څخه ؤ.

پسله هغه چي د عبدالله بن جحش رضی الله عنه د ټولۍ په واسطه دغه واقعات پیښ سوه په مشرکانو کي بېره پیدا سوه، اوس یې حقیقي خطر حس کړی او د هغه شي څخه چي دوی بېرېدل هغه ورته پېښ سو، پوه سوه چي د مدینې منورې مسلمانان پوره ویښ او په حالاتو خبر دي او د دوی ټول تجارتي حرکتونه یې تر نظر لاندي نیولي دي، مسلمانان کولای سي چي درې سوه میله لیري یو ځای ته ولاړ سي او هلته د کفارو نفر و وژني، بندیان ځني ونیسي، مالونه یې واخلي او دوی بیرته سالم او غانم خپل مرکز ته ولاړ سي.

مشرکان په دې پوه سوه چي د دوی د شام تجارت په همېشني خطر کي ولوېدی، خو دې پر ځای چي د مکې مکرمې مشرکان د هغه خپل طغیان او سرکښۍ له خوبه را ویښ سي د صلحي او د نه تجاوز معاهدې ولیکي، لکه د جُهَینه او بنو ضُمره قبیلو چي ولیکلې د قریشو حِقد او حسد نور هم زیات سو، د دوی مشرانو او سردارانو هغه د مسلمانانو د تهدید او بېرولو لار تینګه ونیول چي ویل تاسي ټوله به د خپلو کورو په منځ کي و وژنو، د کفارو دغه تکبر او سرکښي وه چي د بدر و جنګ ته یې را وستل.

مګر د عبدالله بن جحش رضی الله عنه تر سریې وروسته د شعبان په میاشت کي پر مسلمانانو جهاد فرض سو او د جهاد د فرضیت په باره کي واضحه او روښانه آیاتونه نازل سوه.

الله جل جلاله په سورةُ البقره کي فرمایي:

﴿ وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ١٩٠ ﴾ [البقره: ١٩٠]

یعني: اې مومنانو د الله جل جلاله په لار کي د هغه چا سره جنګ کوی چي ستاسي سره جنګ کوي او پر چا تېرۍ او تجاوز مه کوی (د تیري او تجاوز معنٰی دا ده چي ښځي، سپین ږیري او ماشومان قصداً مه وژنی) بېشکه چي الله جل جلاله تجاوز کوونکي نه خوښوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَٱقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۚ ﴾

او هر چیري چي مو دغه کفار پیدا کړه یا مو لاس پر بر سو وېي وژنی او د هغه ځایه څخه یې وباسی چي دوی تاسي ایستلي یاست او فتنه یعني: شرک، یا دا چي خلک د الله جل جلاله له دینه څخه منعه کوي او اړوي، تر قتل او وژلو ډېره بده ده.

﴿ وَلَا تُقَٰتِلُوهُمْ عِندَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَٰتِلُوكُمْ فِيهِ ﴾

او د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چي دوی ستاسي سره په دغه مسجد کي جنګ نه وي کړی.

دا د مسجد الحرام فضیلت دی چي په مسجد او په ټوله حرم کي یې جنګ کول حرام دي، نو الله جل جلاله مسلمانانو ته فرمایي: د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چي دوی جنګ نه وي درسره کړی.

﴿فَإِن قَٰتَلُوكُمْ فَٱقْتُلُوهُمْ ۗ كَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩١﴾﴾ [البقره: ۱۹۱]

او که چیري بیا دوی ستاسي سره په دغه حرم کي جنګ کاوه نو تاسي هم جنګ ورسره وکړی او و یې وژنی، د کافرانو جزاء همداسي ده.

﴿ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ ﴾ [البقره: ۱۹۲]

سبحان الله! د الله جل جلاله مهربانی ته وګوره، رب عزوجل فرمایي:

که بیا هم دغه مشرکان خپل شرک پرېږدي پر دغه خپلو ټولو بدو عملو سربېره ایمان را وړي، الله جل جلاله غفور او رحیم دی د دوی توبه قبلوي او ټول ګناهونه ور معافوي.

دا خو و مسلمانانو ته په جهاد سره امر ؤ، بیا نو څه موده نه سوه تېره چي الله جل جلاله بل قسم آیاتونه نازل کړه چي په هغو کي یې مسلمانانو ته د جنګ کولو طریقه ور ښوول، جنګ ته یې نور هم تشویقول او د جنګ احکام یې ور ښوول.

الله جل جلاله په سورة محمّد کي فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً ﴾

ژباړه: کله چې په جنګ کې د هغو کسانو سره مخامخ سی چې کافران سوي دي، نو د دوی غاړي وهی، تر هغو پوري يې وژنی چې د دوی څخه مو ښه ډېر کسان و وژل او پر غالبه سواست، بيا نو دوی ښه ټينګ وتړی، يعني: بنديان څني نيسی او ټينګ يې تړی چې درڅخه خلاص نه سي، بيا نو پسله بندي کولو يا احسان ور سره وکړی چې مفت يې ايله کړی يا فديه څني واخلی ايله يې کړی يا يې د مسلمانانو په بنديانو مبادله کړی.

﴿حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ﴾

او دغه د جنګ، وژلو، بندي کولو؛ سلسله به تر هغو جاري وي ترڅو چې کفار خپله اسلحه کښېږدي او جنګ بند سي.

﴿ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ﴾

ژباړه: دا د الله جل جلاله حکم دی او که چيري الله جل جلاله د دوی څخه د بدل اخيستلو إراده فرمايلې وای، نو خامخا به يې بېله جنګه له دوی څخه بدله اخيستې وای، مګر د جهاد امر يې په دې سبب درته وکړی: چې الله عزوجل د جنګ په واسطه ځيني ستاسي په ځينو نورو سره امتحان کړي.

يعني: الله جل جلاله دا قدرت لري چې پر دغو کافرانو کوم آسماني عذاب نازل کړي، د عاديانو، ثموديانو او فرعونيانو په مثل دوی هم هلاک کړي مګر يا! اصلاً د جنګ او جهاد څخه د بندګانو امتحان مقصد دی چې څوک د الله جل جلاله پر دين او د الله جل جلاله پر نامه خپل نوم او ننګ، ځان او مال، اولاد او نور شيان قربانوي؟ او څوک د دې دنيا د ژوند وسائل، مکتبونه او شفاخانې، برق او ډامبر سړکان، تلفون او موټران، ډالر او تجارت غواړي؟ او کفار دوست هيوادونه بولي.

ژباړه: او هغه کسان چي د الله جل جلاله په لار کي وژل سوي دي هيڅکله به الله د دوی عملونه ضائع نه کړي (که په ظاهره سره دوی ناکامه معلوميږي خو په حقيقت کي دوی کامیابه دي دغه تکليفونه دوی جنت ته بيايي او د آخرت لوړي درجې او مرتبې يې په نصيب کيږي).

﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾﴾ [محمد: ٥]

ژباړه: ژر به دوی ته سمه لار وښيي او د دوی حال به په دارينو کي ښه کړي.

﴿وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾﴾.[محمد:٦]

او الله جل جلاله به دوی هغه جنت ته داخل کړي چي د هغه جنت صفتونه يې د انبياء عليهم السلام په واسطه ورته بيان کړي دي.

نور هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾﴾.[محمد: ٧]

ژباړه: اې مومنانو! که تاسي د الله جل جلاله او رسول اللهﷺ د دين مرسته او نصرت وکړی نو الله عزوجل به ستاسي سره مرسته وکړي او پر دښمن به موکامیابه کړي او په ميدان جنګ کي به ستاسي قدمونه ټينګ او ثابت کړي.

او بيا الله جل جلاله د سورة محمّد په (۲۰) نمبر آيات کي د هغو کسانو بدي بيانوي کوم چي د جنګ او جهاد امر يې د جهاد د آياتو په نازلېدلو سره واورېدی او زړونه يې په دربي او غورځېدلو سوه الله جل جلاله فرمايي:

﴿ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾﴾. [محمد: ۲۰]

يعني: کله چي يو محکمه سورت نازل کړل سي او په هغه کي جنګ ذکر سوی وي، يعني: په جنګ سره امر پکښې وي نو ته به هغه کسان چي د دوی په زړو کي د نفاق مرض وي و وينې، چي تا ته به په داسي ډول سره ګوري لکه هغه څوک چي د مرګ د بيري بېهوښي پر راغلې وي، پس دوی لره دي هلاک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو! دا چه په دغه وخت کي جهاد فرض سو او پر هغه باندي ټينګار کيږي او الهي امرونه نازليږي چي ځانونه جهاد ته آماده کړی. دا داسي مسئله ده چي د دغه وخت حالاتو د دغه کار تقاضاء کول، تاسي نه وينی: که نن ورځ يو پوه او هوښيار جنګي قوماندان وي په دغسي حالاتو کي لکه د هغه وخت د مسلمانانو حالات چي وه خپل لښکر په پوره استعداد د تيارسئ په حال کي دروي، نو د رب العالمين په باره کي څه فکر کوی؟ د دغه وخت حالاتو د دغه تقاضاء کول چي د حق او باطل په منځ کي دي خونړۍ جګړه وسي.

خير! د عبدالله بن جحش د ټولۍ واقعه پر مشرکانو يوه دردوونکې ضربه وه مشرکان او د دوی ملګري يې خوږ کړه او دومره غمجن وه لکه پر سکروټو چي سره اوري او دغه د جهاد آياتونه پردې دلالت کوي چي يوه خونړۍ جګړه را نژدې ده او په هغه جنګ او جګړه کي نهايي نصرت او کاميابي د مسلمانانو ده، تاسي تلاوت سوي آياتو ته ښه متوجه سی: الله ﷻ مسلمانان د مشرکانو په ايستلو امر کوي او ورته وايي داسي يې وباسی لکه تاسي چي يې ايستلي ياست او بيا د بنديانو په باره کي د کاميابه لښکر احکام ور ښيي او ورته فرمايي: تر هغو يې وژنی چي دوی جنګ پريږدي، دا ټوله د مسلمانانو وکاميابۍ ته اشارې دي خو الله ﷻ دغه د کاميابۍ حالات پټ و ساتل، دوی ته يې په واضحه ډول سره نه کړه بيان، دا دپاره د دې چي هر سړئ د الله ﷻ په لار کي خپل همت او مړانه ښکاره کړي، خپل وس او قدرت مصرف کړي.

په دغه وختو کي د يادوني وړ دوې نوري واقعې هم پيښي سوي دي چي اوس به په تفصيل سره درته بيان سي:

لومړۍ: د هجرت په دوهم کال د شعبان په مياشت کي الله ﷻ له بيت المقدسه و بيت الله الحرام ته د قبلې د اړولو امر نازل کړی او له دې کاره يوه فايده دا سوه چي هغه ضعيفُ الإيمانه مسلمانان او منافقان هغه چي د يهودو څخه وه او د مسلمانانو صفو ته داخل سوي وه، د بېځايه آوازو په اچولو ښکاره او معلوم سوه او بيرته هغه خپل پخواني شرک ته وګرځېدل، چي په دغه عمل سره د مسلمانانو صفونه د ډيرو خائنانو او غادرانو څخه پاک سوه او دغه د قبلې په اوښتلو کي د نوي دَوَر او نوي کيفيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کېدلو ته یوه لطیفه اشاره هم وه، چي دا دور به تر هغو جاري وي چي مسلمانان دغه خپله قبله د کفارو څخه فتحه کوي.

او دا عجب کار نه دی چي د مسلمانانو قبله دي د دوی د دښمنانو په لاس کي وي؟ خو دلته دا اشاره وه: چي هو! که قبله څو ورځي د کفارو په لاس کي وي خو خامخا به یوه ورځ له دویه خلاصیږي.

نو په دغه الٰهي اوامرو او په دغو اشاراتو سره د مسلمانانو حماس او نشاط زیات سو او په في سبیل الله جهاد کي یې د دښمن سره مخامخ کېدلو ته شوق ډېر سو.

د قبلې د اوښتلو یا تبدیلېدلو پوره تفصیل داسي دی:

تر دغه وخته پوري مسلمانانو د بیت المقدس و طرف ته لمونځ کاوه، خو د رسول الله ﷺ دا خوښه وه چي د کعبې شریفي طرف ته لمونځ وکړي، کله چي رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کي ؤ خوښه خو یې دا وه چي لمونځ یې د کعبې شریفي طرف ته وي مګر څرنګه چي د الله جل جلاله له طرفه امر سوی ؤ چي لمونځ د بیت المقدس و طرف ته کوه نو به رسول الله ﷺ داسي ځای پر لمانځه درېدی چي کعبه شریفه به د ده ﷺ او د بیت المقدس په منځ کي وه، چي په دې طریقه سره به د ده ﷺ لمونځ د بیت المقدس او کعبې شریفي د دواړو طرف ته ؤ ځکه دواړه به د ده ﷺ د مخ و طرف ته وه، مګر کله چي مدینې منورې ته ولاړی هلته دواړه نه سره یو ځای کېدل ولي چي بیت المقدس د مدینې منورې شمال ته دی او مکه مکرمه د مدینې منورې و جنوب ته ده، نو رسول الله ﷺ به د الٰهي امر د اطاعت سره سم د مدینې منورې د شمال و طرف ته لمونځ کاوه، یعني: د بیت المقدس و طرف ته او کعبه شریفه به یې تر شا وه، نو رسول الله ﷺ به همېشه په دې انتظار ؤ چي کله به یې قبله تغیر وکړي او دئ ﷺ د کعبې شریفي طرف ته لمونځ وکړي.

الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه د زړه غوښتنه قبوله کړه، دا یوازي خواهش او د زړه غوښتنه وه، رسول الله ﷺ په دې باره کي خواست او دعاء نه دي کړي، دا فقط یوه قلبي آرزو وه خو الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه آرزو قبوله او منظوره کړه، الله جل جلاله فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ﴾. [البقره: ۱۴۴]

یعني: په تحقیق سره د آسمان و طرف ته ستا د مخ اړول موږ وینو نو خامخا به موږ تا و هغي قبلې ته وګرځوو چي ته یې خوښه لرې او په راضي کېږې. نو په لمانځه کي دي خپل مخ د کعبې شریفي یا مسجد الحرام طرف ته وګرځوه.

دغه مسجد ته ولي مسجد الحرام ویل کیږي؟ ځکه هلته جنګ کول، ښکارکول، د ونو او وښو پرېکول او داسي نور کارونه حرام دي، که څه هم هر مسجد بیتُ الله د شرف او حرمت ځای دی خو بل هیڅ مسجد دومره عزت او حرمت نه لري لکه مسجد الحرام.

او د رسول الله ﷺ ولي دغه قبله خوښه وه؟ اول دا چه کعبه شریفه د ابراهیم علیه السلام قبله وه نو تر ټولو قبلو د ابراهیم علیه السلام قبله افضله وه او د رسول الله ﷺ د لوړ او کامل مقام سره هم دغه قبله وړ او مناسب وه او له بله طرفه به یهودو داسي ویل: چي دغه نبي زموږ د شریعت څخه مخالف او د ابراهیمي شریعت سره موافق عمل کوي نو دئ ولي زموږ د قبلې و طرف ته لمونځ کوي؟ د دغو خبرو په سبب به د رسول الله ﷺ په زړه کي دا ورګرځېدل چي د الله جل جلاله له طرفه امر را ته وکړل سي چي د کعبې شریفي طرف ته لمونځ وکړم او په دغه شوق به یې کله کله د آسمان و طرف ته هم کتل چي ښایي هغه ملائکه وګورم چي د قبلې د اوښتلو زېری را کړي.

نو هغه ؤ چي رسول الله ﷺ د بني سلمه د قبیلې په مسجد کي د خپلو اصحابِ کرامو سره د ماپښین لمونځ په جماعت آداء کاوه او دوه رکعاته لمونځ یې د بیت المقدس طرف ته آداء کړی ؤ، په دغه لمانځه کي یې په الهي امر او وحیو سره مخ د بیتُ الله شریفي طرف ته واړاوه او پاته دوه رکعاته لمونځ یې د کعبې شریفي طرف ته آداء کړی او په دغه سبب دغه مسجد ته (مسجد القبلتین) ویل کیږي.

دلته نو د قبلې په اوښتلو سره یهودو ته د خبرو او تهمت ویلو موضوع پیدا سوه، په هر مجلس او هر ځای کي وایي: دا څنګه دین دی؟ بلکه دا دین نه دی یو وخت یې قبله بیت المقدس ؤ او اوس یې بیا قبله کعبه شریفه ده! خپله قبله ولي او څنګه بدلوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودو رنګارنګ خبري کولې، مګر الله جل جلاله د دوی د خبرو رد او جواب په ډېرو آیاتو کې و فرمایه چې هغه ټول آیاتونه په سورة البقره او دوهمه سیپاره کې دي، ځکه یهودو غوښتل چې د قبلې د اوښتلو پر موضوع په مسلمانانو کې فتنه جوړه کړي او تر یوې اندازې جوړه هم سوه، ضعیف الإیمانه مسلمانان او ډېر منافقان له دینه واوښتل، خو الله جل جلاله فرمایي: قبله الهي امر دی دا په مشرق او مغرب پورې تعلق نه لري، الله جل جلاله فرمایي:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ﴾ [البقره: ۱۷۷]

یعني: نیکي یوازي دا نه ده چې په لمانځه کې خپل مخان د مشرق یا مغرب و طرف ته وګرځوی بلکه د دې کار سره د صحي عقیدې او لازمي اعمالو کول هم په کار دي، الله جل جلاله فرمایي: بلکه نیکي او ښه کار دا دی چې چا پر الله جل جلاله ایمان را وړی وي، د آخرت پر ورځ، پر ملائکو، پر آسماني کتابو او انبیاء علیهم السلام یې ایمان را وړی وي او رب عزوجل په بل آیات شریف کې فرمایي: حقیقي نیکي تقوی ده.

او دغه د قبلې موضوع په عین حال کې د الله جل جلاله له طرفه یو امتحان هم ؤ چې څوک پکښې شکمن کیږي؟ خو هغه واقعي مسلمانان پر خپله سالمه عقیده ثابت او قائم پاته سوه په ایمان کې یې ضعف او شک نه سو پیدا.

دوهم: په دغه وخت کې دوهمه موضوع د روژې فرض والی ؤ، هغه دا چې د هجرت په دوهم کال د شَعبان په میاشت کې د الله جل جلاله له طرفه پر مسلمانانو د رمضان المبارک د میاشتي روژه نیول فرض سوه، نو اوله فرضي روژه چې نیول سوې ده هغه د هجرت د دوهم کال د رمضان المبارک د میاشتي روژه وه، کله چې د رمضان المبارک میاشت داخله سوه رسول الله ﷺ او ټولو مسلمانانو روژه ونیول او د دغې روژې په مبارکه میاشت کې هغه لویه او عظیمه غزاء چې د بدر غزاء ورته ویل کیږي پېښه سوه چې د هغې غزاء بیان به إن شاء الله تعالی د دغه کتاب په دوهم ټوک کې په تفصیل سره درته وړاندي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله لره دي حمد او ثناء وي چي د سرور کائنات ﷺ ژوند د لومړي ټوک د ليکلو او پوره کولو توان او توفيق يې راکړی او هم د ده رب عزوجل له درباره دا خواست او غوښتنه کوم چي د پاته نورو دوو ټوکو د ليکلو او پوره کولو دپاره صحت او توفيق راکړي.

و ماتوفيقي إلاّ با لله عليه توكلتُ و إليه أنيب

﴿سُبْحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾﴾

« وصلى الله تعالىٰ على خير خلقه سيدنا و حبيبنا و مولانا محمّد وآله و اصحابه و اهل بيته اجمعين ».

و السلام عليكم ورحمة الله و بركاته.

د دعاء په اميد

عنايت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

۱ – د سرور کائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښې.
۲ – خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښې.
۳ – ديني او اخلاقي لار ښوونې	: په يوه ټوک کښې.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښې.
۶ – آخري سفر	: په يوه ټوک کښې.
۷ – نصيحتونه	: په يوه ټوک کښې.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالیٰ په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ بِالله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چې د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چې زما مُرَبّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چې د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چې زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کنـدل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود اېښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل..........	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل..........	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل..........	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه...	۱۴۹
۲۶	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت.....	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول..........	۱۶۲
۲۸	د دعوت د چپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې..........	۱۶۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل..........	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول..........	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور..........	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت..........	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چېله..........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ..........	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو دريم وار ورتګ..........	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره..........	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام..........	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام..........	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو ور اندېزونه..........	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبرې..........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي..........	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کې..........	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول..........	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنۍ ډله..........	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم کال..........	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه..........	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خديجه رضي الله عنها وفات........................	۲۶۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟........	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دريمه مرحله، يا تر مکې دباندې دعوت..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر........................	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول........................	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی........................	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي.....	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه........................	۳۱۳
۵۶	د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه........................	۳۱۶
۵۷	د إسراء او معراج قصه........................	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بيعت........................	۳۴۳
۵۹	په مدينه منوره کي د اسلام اول سفير........................	۳۴۵
۶۰	د عقبې سره د اهلِ يثرِب دوهم بيعت........................	۳۴۹
۶۱	دوولس نفره نقيبان........................	۳۵۷
۶۲	شيطان په دغه بيعت او معاهده خبرېږي........................	۳۵۸
۶۳	د هجرت شروع........................	۳۶۲
۶۴	په دار الندوه کي د قريشو پارلماني شورٰی........................	۳۶۷
۶۵	د رسول الله صلی الله علیه وسلم هجرت........................	۳۷۱
۶۶	د کور څخه تر غار ثور پوري........................	۳۷۷
۶۷	د غار ثور واقعې........................	۳۷۸
۶۸	د هجرت د لاري واقعات........................	۳۸۳
۶۹	مدينې منورې ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم رسېدل........................	۳۹۶
۷۰	د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هجرت مهمي او ښکاره نقطې........	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله	۴۱۷
۷۲	د نوي ټولني جوړول	۴۳۰
۷۳	د مسلمانانو په مابين کي ورور ګلوي	۴۳۳
۷۴	اولنئ اسلامي قانون	۴۳٦
۷۵	په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير	۴۳۹
۷٦	د مدينې منورې د يهودو سره معاهده	۴۴۴
۷۷	تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې	۴۴٦
۷۸	کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي	۴۴۷
۷۹	په جنګ او قتال سره الٰهي اجازه	۴۴۹
۸۰	هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي	۴۵۰

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library